

LIETUVIŲ KATALIKŲ MOKSLO AKADEMIJA

ANTANAS SALYS

R A Š T A I

I

BENDRINĖ KALBA

ROMA 1979

BENDRINĖ KALBA

THE LITHUANIAN CATHOLIC ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

ANTANAS SALYS

COLLECTED WRITINGS

I

STANDARD LITHUANIAN

(Contents pp. xi-xii)
(Introductory Remarks pp. xxi-xxii)

Roma 1979

A. S. Salyer

LIETUVIŲ KATALIKŲ MOKSLO AKADEMIJA

ANTANAS SALYS

RAŠTAI

I

BENDRINĖ KALBA

1979

Lietuvių Katalikų Mokslo Akademija

Piazza della Pilotta 4

R O M A

Redagavo / Edited by
PETRAS JONIKAS

© Sofija Salys, 1979

Spaustuvės išlaidas apmokėjo p. Sofija Salienė, prisidėjus
Lietuvių Fondui ir L. K. M. Akademijai

PRATARMĖ

Čia skaitytojams pateikiami prof. Antano Salio kalbos mokslui ir jos praktikai skiriami raštai. Jų daugumoje nagrinėjami lietuvių kalbos klausimai, tik nedidelė likusioji dalis skirta apžvalginiams kitų kalbų dalykams. Persispausdinami periodiniuose ir neperiodiniuose leidiniuose pasirodę raštai, atskirai išleistos monografijos, o vienas kitas straipsnis spausdinamas ir pirmą kartą iš paliktų rankraščių.

Raštai suskirstyti į keturis tomus: I. Bendrinė kalba, II. Tikriniai vardai, III. Įvairūs straipsniai, IV. Lietuvių kalbos tarmės. Tomų eilė, leidėjo pageidavimu, nustatyta daugiau praktiniais sumetimais: pirmaisiais tomais leidžiami tie raštai, kurie gali būti įdomesni ir naudingesni platesniems skaitytojų sluoksniams. Juose lietuvių bendrinės kalbos kultūra besirūpinantieji skaitytojai ras ir šiandien reikalingų paaiškinimų bei patarimų. Ir pats raštų suskirstymas į tomus bei šių į skyrius teturi daugiau sąlyginį praktinį tikslą: tenorima skaitytojams palengvinti apžvelgti įvairiais sumetimais ir įvairiais laikotarpiais raštų raštų bei straipsnių straipsnelių rinkinį.

Raštai pateikiami tokie, kokie jie buvo išspausdinti arba rankraščiais palikti, tik aiškas spaudos klaidas ištaisius. Prireikus raštų redaktoriaus pateikiamos trumpos pastabos atitinkamoje vietoje¹.

Redaktorius dėkoja Sofijai Salienei ir jos dukteriai dr. Rimai Gaigalienei (Salytei), parūpinusioms šiam raštų rinkiniui reikalingą medžiagą bei raštų fotokopijas, prof. A. Salio svainiui Aleksandrui Vaškeliui, daug prisidėjusiam prie šio leidinio organizavimo ir medžiagos telkimo, Ignui Serapinui už pagalbą kai kuriais techniniais leidinio reikalais, o taip pat ir visiems kitiems, kuo nors prisidėjusiems prie šių raštų ruošimo spaudai.

Petras Jonikas

¹ Knygų, leidinių bei raštų pavadinimų, bibliografinių išnašų rašymu ir šiaip viena kita smulkmena redaktoriniame tekste prisiderinama labiau prie leidėjo vartosenos.

TURINYS

Pratarmė	VII
Antano Salio gyvenimo ir mokslinės veiklos pagrindiniai bruožai	XIII
Introductory Remarks	XXI
Bendrieji paaikškinimai	XXIV

BENDRESNI STRAIPSNIAI

Kalba ir visuomenė	3
Gimtoji kalba ir mąstymas	6
Mokykla ir kalbos jausmas	13
Kalbos tikslumas ir kitkas	16
Iš naujybinės kalbos praktikos	30
Dėl įstojamųjų lietuvių kalbos egzaminų VDU	33
Lietuvių kalbos reikalas konservatorijoje ir teatre	36

RAŠYBA

Iš Rašibos Komisijos darbų	41
Rašybos reformos projektas (kartu su Pr. Skardžium ir J. Tal- mantu)	46
Naujosios rašybos belaukiant	65
Ties neužkastu rašybos kapu	68
Sutrumpinimai	70
Latvių rašybos klausimas	75
Didžiųjų raidžių rašymas	75
Lietuvių kalbos rašybos pagrindai	78
Didžiųjų raidžių rašymas tikriniuose varduose	101

TARTIS IR KIRČIAVIMAS

Kalba ir taryba (ortofonija)	119
Bendrinė vaidybinė ir šnekamoji tartis	121
Priegaidės ir jų tarimas	126
Dvikalbių vaikų tarties taisymas	129

ŽODŽIŲ DARYBA IR KAITYBA

Netaisyklingoji prieveiksmių daryba	137
Moterų pavardinės priesagos	139

POSAKIAI

Vis dėlto : kaip danguje, taip ir žemėje	147
Ir vis dėlto ne taip	152

ŽODYNO IR TERMINOLOGIJOS STRAIPSNIAI

Neologisms in Modern Lithuanian	165
Taisymai	170
Žodžio mada	172
Patyčios ir gėda	174
Mūsų gentivardžiai	176
Keletas fotografijos terminų	189
Kasdieninės kalbos ydos	191
Kortų vardai	195
Žodyno gausinimas ir švarinimas	200
Dar dėl a p j u n g t i	204
Šaldytuvas ir “fryzeris”	205

TRUMPI PATARIMAI

Klausimų kraitelė	209
Kalbos skiltelė	290

DU ŽODYNĖLIAI

Kalbos patarėjas (kartu su Pr. Skardžium ir L. Dambrausku)	369
Prekybinės korespondencijos žodynėlis (kartu su L. Dargiu) .	455

RODYKLĖS (sudarė I. Serapinas)	485
--	-----

CONTENTS

Preface	VII
Antanas Salys by P. Jonikas	XIII
Introductory Remarks	XXI
General Explanatory Notes	XXIV

ARTICLES ON GENERAL TOPICS

Language and Society	3
The Native Language and Thought Processes	6
The School and Feeling for the Language	13
The Preciseness of Language and Other Matters	16
From Practical Experience with a New Kind of Language	30
Concerning the Examination in the Lithuanian Language at the University of Vytautas the Great	33
The Question of Lithuanian in the Conservatory and Theater	36

ORTHOGRAPHY

From the Work of the Commission on Orthography	41
The Project for Orthographic Reform (coauthored with Pr. Skar- džius and J. Talmantas)	46
Awaiting the New Orthography	65
At the Open Grave of Orthographic Reform	68
Abbreviations	70
The Question of Latvian Orthography	75
The Writing of Capital Letters	75
The Principles of Lithuanian Orthography	78
The Writing of Capital Letters in Proper Names	101

PRONUNCIATION AND STRESS

Language and Correct Pronunciation	119
Standard Theatrical and Colloquial Pronunciation	121
Correct Pronunciation of Lithuanian Intonations	126
The Correction of the Pronunciation of Bilingual Children	129

WORD FORMATION AND INFLECTION

Anomalous Adverb Formation	137
Feminine Surname Suffixes	139

SENTENCES AND PHRASES

About the Phrase: On Earth as in Heaven	147
It's Still Not Correct	152

LEXICAL AND TERMINOLOGICAL ARTICLES

Neologisms in Modern Lithuanian	165
Corrections	170
Fashions in Vocabulary	172
Jeers and Disgrace	174
Our Kinship Terms	176
Some Photographic Terms	189
The Mistakes of the Everyday Language	191
Names of Playing Cards	195
Enrichment and Purification of the Vocabulary	200
More on "apjungti"	204
Refrigerator and "fryzeris"	205

A BIT OF ADVICE

The Question Basket	209
A Short Column on Language	290

TWO GLOSSARIES

The Linguistic Adviser (with Pr. Skardžius and L. Dambrauskas)	369
A Glossary of Commercial Correspondence (with L. Dargis) . .	455

INDICES	485
-------------------	-----

ANTANO SALIO GYVENIMO IR MOKSLINĖS VEIKLOS PAGRINDINIAI BRUOŽAI

Antanas Salys gimė 1902 m. liepos 21 d. Rekėtės k., Salantų vls., Kretingos aps. 1912-1915 m. lankė Salantų pradinę mokyklą. Privačiai pasiruošęs, 1918 m. stojo į Telšių gimnaziją, kurią baigė 1923 m. Lietuvos universitete Kaune 1923-1925 m. studijavo lietuvių kalbą ir lyginamąją indoeuropiečių kalbotyrą. Čia klausė Jono Jablonskio, Kazimiero Būgos, Alfredo Senno, Prano (Franz) Brenderio ir kitų paskaitų. Studentaudamas buvo ir K. Būgos ruošiamo lietuvių kalbos žodyno sekretorium. Jono Jablonskio rekomenduotas ir gavęs Švietimo ministerijos stipendiją, 1925-1929 m. Leipzigo universitete, Vokietijoje, studijavo baltistiką, lyginamąją indoeuropiečių kalbotyrą, o taip pat ir slavistiką. Čia jo profesoriai buvo J. Gerulis, R. Trautmannas, K. H. Meyeris, H. Junkeris, J. Hertelis, Heinzė, H. Drieschas ir kiti, o fonetikoje tobulinosi pas E. Sieversą ir 1929 m. rudens semestre pas G. Panconcelli-Calzia. 1929 m. gavo Leipzige daktaro laipsnį už disertaciją *Die žemaitischen Mundarten: I. Geschichte des žemaitischen Sprachgebiets*.

1930-1939 m. buvo Vytauto Didžiojo universiteto docentas (iš pradžių Teologijos-filosofijos fakultete, vėliau Humanitarinių mokslų fakultete), 1940-1944 m. Vilniaus universiteto docentas ir ekstraordinarinis profesorius. 1944-1946 m. dėstė Vokietijoje—Greifswaldo universitete (lietuvių ir rusų kalbas) ir Tübingeno universitete (baltistikos dalykus). 1947-1972 m. profesoriavo JAV—Pensilvanijos universitete docento, ekstraordinarinio ir nuo 1956 m. ordinarinio profesoriaus titulu.

Per savo palyginti netrumpą universitetinio darbo laikotarpį A. Salys žymia dalimi prisidėjo prie lituanistų, baltistų ir kitų kalbininkų paruošimo.

Šalia universitetinio darbo, A. Salys, be kitko, reiškėsi ir kitose akademinėje, o taip pat ir visuomeninėje kalbinėje veikloje. 1939-1941 m. buvo Lituanistikos instituto (Kaune, Vilniuje, taip pat JAV) lietuvių kalbos skyriaus vedėjas, nuo 1941 m. iki 1944 m. vidurio Lietuvos mokslų akademijos Lietuvių kalbos instituto direktorius ir Vilniaus universiteto senato sekretorius. Daug laiko A.

Salys skyrė ir praktinei kalbinei veiklai, dirbdamas lietuvių bendrinės kalbos kultūros bei puoselėjimo darbą.

Bendradarbiavo įvairiuose kalbiniuose bei šiaip mokslo leidiniuose, kaip *Gimtoji Kalba* (nuolatinis redakcinės komisijos narys), *Archivum Philologicum* (Kaunas), *Athenaeum* (Kaunas), *Tauta ir Žodis*, *Švietimo Darbas*, *Lietuviškoji Enciklopedija*, *Lietuvių Enciklopedija* (nuo I raidės kalbotyros skyriaus redaktorius), *Encyclopaedia Britannica*, *Catholic Encyclopedia*, *Studi Baltici*, *Slavic and East European Journal* (redakcinės komisijos narys), *Publications of the Modern Language Association of America* (1956-1960 m. MLA Rytų Europos kalbų ir literatūrų bibliografijos redaktorius). Priklausė eilei mokslo draugijų: be jau minėto Lituanistikos instituto, Latviešu Filologu Biedrībai (1930-1940 m. narys korespondentas), Lietuvių katalikų mokslo akademijai (Lietuvoje ir Amerikoje), Association of Teachers of Slavic and East European Languages, Modern Language Association, Linguistic Society of America, American Association for the Advancement of Slavic Studies, International Association of Slavists, Académie Internationale Libre des Sciences et des Lettres (Paryžius).

Ir paskutinėmis savo gyvenimo dienomis rūpinosi lietuvių kalbos likimu. Prieš mirtį, be kitko, pareiškė (žodžiai paimti iš teksto dokumentiniam filmui, vaizduojančiam pokalbį su A. Saliu): "Mano didžiausias troškimas, linkėjimas yra, kad lietuviškoji šeima išlaikytų gyvą senutę mūsų gražią kalbą ir ją perduotų ateinančioms kartoms, kad jaunoji mūsų karta ne tik patriotiškai šoktų, dainuotų, bet ir kalbėtų skambia lietuviška šnektą"¹. Pažymėjo, kad Lietuvoje pastebėjęs užsidedimo lietuvių kalbos tyrimo darbui, varomam plačia ir šakota vaga.

A. Salys mirė 1972 m. liepos 31 d. Filadelfijoje; ten ir palaidotas.

A. Salio kalbinę veiklą žymia dalimi nulėmė to laiko gyvenimas, jo aplinkybės. Ypač iš pradžių, trūkstant specialistų, A. Salii teko dėstyti universitete daugelį dalykų: kalbotyros įvadą, baltų kalbotyros įvadą, lyginamąją indoeuropiečių kalbų gramatiką, lietuvių kalbos dialektologiją, latvių kalbą ir kita; taip pat nevieną epizodinį kursą (pavyzdžiui, tarties ydas, Vilniaus krašto vietoves). Atvykęs į JAV duonos kėsnio pelnytis, turėjo pereiti į slavistiką ir mokyti rusų ir lenkų kalbų, skaityti rusų kalbos isto-

¹ K. OSTRAUSKAS, *Pokalbis su prof. Antanu Saliu*, žr. *Aidai*, 1974 m., 82 psl. (Toliau sutrumpintai: *Pokalbis*). Plg. *Atsisveikinant prof. Antaną Salį*, žr. *Aidai*, 1972 m., 361 psl.

riją, slavų kalbų lyginamąją gramatiką ir kita; tačiau teko dėstyti taip pat kiek ir baltistikos (lietuvių, latvių, prūsų kalbas).

Pedagoginis universiteto darbas, kurį A. Salys vis rūpinosi gerai atlikti², ir ypač anuometinei visuomenei buvusi labai aktuali kalbinė praktika, kuri, kaip ir pats A. Salys pasisako, jį visą laiką traukė³, atėmė jam labai daug laiko, kurio jau buvo nelengva nulykyti grynajai teorijai, tiriamojo pobūdžio veikalam.

A. Salio kalbotyriniai principai bei kalbinio darbo metodas paveldėti iš jo mokytojų, ypač K. Būgos ir J. Jablonskio, nors paskui ir savarankiškai prisitaikyti.

A. Salys pasižymėjo plačia erudicija⁴ ir reikėsi keliose kalbotyros srityse.

Jo pagrindinė specialybė buvo lietuvių kalbos tarmėtyra, kuri, kaip ir pats pasisako, daugiausia jį domino⁵. Į ją įsitraukė, K. Būgos pakatintas, jau studentaudamas ir dirbdamas Būgos ruošiamo lietuvių kalbos žodyno sekretorium. Jo prašomas tada A. Salys apėjo žemaičių tarmines ribas tarp dūnininkų ir dūnininkų, o paskui taip pat tarp aukštaičių ir žemaičių⁶. Ir jo disertacija iš tarmių srities — nagrinėjanti žemaičių tarmių ploto, jo kitėjimo raidą. Tai pirmas platesnis mokslinis darbas, skirtas šiai sudėtingai ir ligi šiol tebenagrinėjamai problemai, kurios sprendimas faktiškai privalo ir kitų mokslo sričių pagalbos ir kuriai aiškinti kalbininkas čia tegalėjo duoti tik dalinį savo įnašą. A. Salys pirmas paruošė ir pilnesnę viso lietuvių kalbos tarmių ploto apžvalgą — vadovėlį studentams⁷. Tai yra jo universitetinių paskaitų santrauka (išleista rankraščio teisėmis). Nors A. Salys čia rėmėsi tradicine (K. Jaučiaus) tarmių klasifikacija, bet jis papildė, patikslino ir detalizavo tarmių suskirstymą, davė ryškesnį ir tikslesnį tarmių vaizdą, kartu paruošdamas ir pirmą lietuvių kalbos tarmių žemėlapi. Remdamasis ypač tikriniais vardais, užrašytais senosiose kronikose bei dokumentuose, jis nustatė, rodos, patikimą kai kurių tarmių izoglosių atsiradimo laiką. Vėliausią savo žodį tarmių skirstymo ir jų aprašo bei raidos požiūriu A. Salys davė *Lietuvių Enciklopedijos* XV tome, kur kritiškai pasisakė ir dėl jaunųjų Lietuvos dialektologų pasiūlytos struktūrinės lietuvių kalbos tarmių klasifikacijos.

² Pokalbis, žr. *Aidai*, 1974 m., 17-18 psl.

³ Ten pat, 76 psl.

⁴ Plg. ir W. R. SCHMALSTIEG, *A. Salys — profesorius Amerikoje*, žr. *Aidai*, 1972 m., 362 psl.

⁵ Pokalbis, žr. *Aidai*, 1974 m., 19 psl.

⁶ Ten pat, 16 psl.

⁷ *Lietuvių kalbos tarmės*, Kaunas 1935; pataisyta ir papildyta laida pasirodė Tübingene 1946 m.

Su A. Salio pagrindine specialybe glaudžiai susijusi fonetika, kuria jis visą laiką domėjosi. Suorganizavo Lietuvos universitete fonetikos laboratoriją, skaitė ten bendrosios ir lietuvių kalbos fonetikos paskaitas, paskelbė straipsnių (daugiausia *Lietuvių Enciklopedijoje*) apie lietuvių kalbos garsus ir priegaides, fonetiką ir rašybą.

A. Salys labai domėjosi lietuvių asmenvardžiais ir vietovardžiais. Tą jo susidomėjimą bus sukėlęs K. Būga, kurio paskaitų jis klausė ir kuris tuo metu rašė savo *Aisčių praeitį vietų vardu šviesoje*⁸, tai susiedamas su dėstomuoju kursu⁹. Vietovardžiais, o taip pat ir asmenvardžiais A. Salys plačiai pasirėmė savo disertacijoje, tyrinėdamas žemaičių tarmių ploto ribų raidą bei jo kitėjimą. Nuo to laiko jis neatlaidžiai domėjosi lietuvių bei baltų vardynu. Tam domėjimuisi paskui išorinį paskatą davė ir praktiniai sumetimai, kai Lietuvoje buvo ryžtamasi atlietuvininti istorijos būvyje susvetimintas, ypač suslavintas lietuvių pavardes ir vietovardžius. Tuo tikslu A. Salys dirbo ir kalbos patarėju prie Vidaus reikalų ministerijos sudarytoje pavardžių komisijoje, o taip pat tada atgauto Vilniaus krašto vietovardžių ir pavardžių komisijoje. Ir tam praktiniam reikalui teko gilintis į Lietuvos vietovardžių ir asmenvardžių istoriją, jų kitėjimo bei svetiminimo raidą. Jis davė nemaža gausiais duomenimis paremtų straipsnių apie senuosius Lietuvos vietovardžius ir asmenvardžius daugiausia *Lietuvių Enciklopedijoje*.

Kita A. Salio domėjimosi sritis buvo baltų kiltys bei tautos ir jų kalbos. Ir čia paskata bus buvusi gauta iš K. Būgos. Labiau į šį dalyką įsitraukė, kai jau savo disertacijoje susidūrė su žemaičių plote ar jo pakraščiais gyvenusiomis ir kitomis baltų kiltimis. Toliau gilinosi į šios srities tyrinėjimą ir pateikė istoriniais ir vardinio duomenimis paremtų tų kilčių straipsnių *Lietuvių Enciklopedijoje*. Vienas ar kitas šios srities klausimas bei teiginys dar privalo tolesnių tyrinėjimų.

Anksti A. Salys atkreipė dėmesį ir į leksikografijos bei leksikologijos sritį. Su ja susidūrė dar tebestudentaudamas ir būdamas K. Būgos lietuvių kalbos žodyno sekretorium, teikdamas Būgai ir žodyninės medžiagos. Tačiau didžiausias jo įnašas atiduotas šiuo metu plačiausiam ir geriausiam dvikalbiui (lietuviškai vokiškai) penkiatomiiui *Lietuvių rašomosios kalbos žodynui* (*Wörterbuch der litauischen Schriftsprache*, I-V, Heidelberg, 1932-1968)¹⁰.

⁸ K. BŪGA, *Aisčių praeitis vietų vardu šviesoje*, Kaunas 1924; ir *Rinktiniai raštai*, III t., Vilnius 1961, 728-742 psl.

⁹ *Pokalbis*, žr. *Aidai*, 1974 m., 16 psl.

¹⁰ Pirmojo tomo pirmasis sąsiuvinis išėjo 1926 m.

Jį redagavo A. Sennas, M. Niedermannas ir Fr. Brenderis (iš pradžių, dar 1923 m., A. Sennui susitarus su K. Būga)¹¹, o po Brenderio ir Niedermanno mirties žodynas buvo baigtas A. Senno ir A. Salio, kuris į to žodyno redakciją įėjo nuo II tomo 449 psl. (išspausdinto 1951 m.). Pagal prof. A. Senną, paskutinieji trys žodyno tomai yra vien tik A. Salio ir jo bendradarbiavimo išdava; tik už tikrinių vardų lietuviškųjų lyčių atranką, išspausdintą priedu žodyno gale (481-560 psl.), atsakas vienas A. Salys¹². Žodyno rankraštis ir tada buvo redaguojamas A. Senno pagal jo kartu su A. Saliu paruoštą pirmaraštį. Nors medžiagos rinkimu visą laiką daugiausia rūpinosi A. Sennas, bet žymią dalį antraštinių žodžių, žodžių reikšmių bei frazeologinių pavyzdžių tada yra davęs A. Salys. Jis, be to, atrinko žodynui sovietinę lietuviškąją terminiją, taisė bei išmetė iš žodyno netikusias lytis ar posakius ir žodyną kirčiavo (nuo II t. 449 psl.)¹³. A. Salys davė ir lietuviškosios leksikografijos ir terminologijos bei jų raidos apžvalgą, kritiškai vertindamas ir sovietinę lietuviškąją leksikografiją ir terminologiją.

Dirbdamas žodyno darbą, A. Salys pastebėjo, kad ir istorinio pobūdžio (diachroniniuose) lietuvių kalbos žodžių nagrinėjimuose nevinur trūksta istorinės perspektyvos. Sakysime, nors mes ir turime etimologinį E. Fraenkelio žodyną, bet jis esąs su trūkumais, nes neskiria senųjų lietuvių kalbos žodžių nuo naujadarų. O tų naujadarų esanti daugybė dabartinėje lietuvių bendrinėje kalboje ir jie esą taip gerai sudaryti, kad net specialistas kalbininkas nepažįstas, ar tai paveldėtinis žodis, ar naujadaras (kaip, pavyzdžiui, *mokyklà*, J. Jablonskio paleista į apyvertą dar *Aušros* laikais)¹⁴. Todėl, dar nebaigus minėtojo *Lietuvių rašomosios kalbos žodyno*, A. Salys pasisakė norįs paruošti nors trumpą istorinį lietuvių kalbos žodyną, kiek tai leidžia sąlygos už Lietuvos ribų. Jo paties žodžiais tariant, "Sumanytasis žodynas turėtų būti palydas, kuris rašto žmones suvestų į pažines su dabar jau subrendusia mūsų bendrine kalba"¹⁵. Tačiau sumanymo įvykdyti jau nebespėjo, nors paliko surinktos medžiagos.

¹¹ Prof. A. Sennas sakosi, kad čia jo bendradarbiavimas su K. Būga prasidėjęs 1923 m. pradžioje. Juodu abu surinkę bendrai vartojamų mokyklinių vadovėlių ir šiaip spaudinių žodžius bei terminus. Pats K. Būga tam reikalui A. Sennui padovanojęs didelį savo žodyninės medžiagos rinkinį; 1924 m. pavasarį jis perdavęs A. Sennui savo alfabetiškai sutvarkytą lietuvišką rankraštį iki raidės U, sveriantį daugiau kaip centnerį (A. MAŠIONIS, *Dr. Alfredas Sennas*, žr. *Aidai*, 1974 m., 387 psl.).

¹² Ten pat.

¹³ *Wörterbuch der litauischen Schriftsprache*, II ir III tomo prakalbos.

¹⁴ *Pokalbis*, žr. *Aidai*, 1974 m., 20 psl.

¹⁵ *Draugas*, 1962.VIII.11.

Labai daug dėmesio ir laiko A. Salys skyrė praktiniam lietuvių bendrinės kalbos darbui — tos kalbos ugdymui bei norminimui. Pirmą ryškesnį akstiną tam bus gavęs dar Telšių gimnazijos VI klasėje besimokydamas, kur, kaip jis pats prisipažįsta, jam atsivėręs naujas pasaulis. Mat, ligi tol jis tikėjo rašto kalbos autoritetu: viskas, kas parašyta knygoje ir laikraštyje — neginčytina, gera, tik reikia tuo pasinaudoti. Tą "autoritetą" jam sugriovė gimnazijoje atsiradęs naujas lietuvių kalbos mokytojas Matas Ufūtlis (1889-1952), pats buvęs J. Jablonskio klausytojas. M. Ufūtlis aiškino, kad "ne viskas, kas knygoje parašyta, yra taisyklinga ir gera; kad reikia žiūrėti gyvosios žmonių kalbos — kaip žmonės kalba; kad pvz. Jonas Jablonskis lietuvių kalbos taisyklingumą ir vartoseną kaip tik grindžia žmonių kalbos taisyklėmis" ¹⁶. Tada jis ir apsisprendęs kalbotyrą studijuoti.

Universitete A. Salys gavo arčiau susipažinti su J. Jablonskio mokymu, jo pažiūromis į bendrinę kalbą, jos dėsningumo bei norminimo principus. Dar labiau A. Salys įsitraukė į bendrinės kalbos kultūros bei jos ugdymo darbą, kai pati bendrinė kalba atsidūrė prieš įvairius uždavinius, kuriuos staiga iškėlė naujai atkurtos nepriklausomos valstybės kultūros ir civilizacijos gyvenimo raida. Bendrinė kalba turėjo būti ugdoma, puoselėjama, padaryta pajėgi įvairiems to gyvenimo uždaviniams. Kalbininkų pagalba čia buvo reikalinga, jos prašėsi ir visuomeninio bei valstybinio gyvenimo institucijos ir atskiri asmenys. Sekdami apskritai europietine (nors ir ne anglosaksine) tradicija, lietuvių kalbininkai specialistai laikė savo pareiga prie bendrinės kalbos kultūros darbo prisidėti dar ir dėl to, kad nepakankamai pasiruošę įvairūs "kalbos taisytojai" grėsė bendrinės kalbos kultūros darbą suprofanuoti, pačią kalbą nemokėsiškai darydami ir susindami, kaip tai yra ir K. Būga pažymėjęs ¹⁷.

Nedidelio šių specialistų būrelio tarpe palyginti didelį ir reikšmingą savo įnašą bendrinės kalbos ugdymui ir norminimui yra davęs A. Salys. Bendrinės kalbos praktikos, jos ugdymo klausimais A. Salys daugiausia yra rašęs bendrinei kalbai skirtame žurnale *Gimtojoje Kalboje* (ėjusioje 1933-1939 m., iš dalies ir 1940-1941 m.), kurios jis buvo ir vienas kūrėjų ir nuolatinis jos redakcijos kolektyvo narys. Daug įtakos turėję bendrinės kalbos vartosenai ypač trumpi jo patarimai įvairiais kalbos praktikos klausimais paskelbti to žurnalo *Klausimų kraitelės* skyriuje, o taip pat ir *Kalbos skiltelėje*, 1938 m. spausdintoje *Lietuvos Aido* dienraštyje.

¹⁶ Pokalbis, žr. *Aidai*, 1974 m., 15 psl.

¹⁷ Plg. K. BŪGA, *Kalba ir senovė*, Kaunas 1922, 44, 53, 133, 136 psl. ir *Rinktiniai raštai*, II t., Vilnius 1959, 37, 156, 159 psl.

Nemaža A. Salys yra prisidėjęs prie rašybos klausimų nagrinėjimo, dalyvaudamas įvairiose rašybos bei jos reformų komisijose ir tose komisijose, kartu su kitais kalbininkais, ruošdamas įvairius rašybos ir jos reformų projektus. Tie reformos projektai (į kurių gilesnį sistemingą pagrindimą ir pачios *ad hoc* sudarytos komisijos nekreipė didesnio dėmesio ar tam neturėjo laiko), kaip paprastai esti, vis sutikdavo vienos ar kitos rašybos vartotojų grupės pasipriešinimą; projektai nesusilaukdavo ir administracijos (Švietimo ministerijos) pritarimo.

Ypač ryškius pėdaakus A. Salys yra palikęs terminų ir naujadarų kūryboje. Kilęs iš žodingųjų žemaičių krašto ir turėdamas gyvą ir aštrų kalbos jausmą, A. Salys yra sukūręs nemaža vykusių pagaulių terminų ir naujadarų, kurių daugumas bendrinėje kalboje ir prigijo. Daugiausia terminų jis sukūrė savo specialybės dalykams, ypač fonetikai. Jo sudaryti fonetikos terminai yra, pavyzdžiui, *balsynas* "vocalism", *priebalsynas* "consonantism", *prataras* "initial glide, Einsatz", *įgarsis* "Eingang, Anglitt", *išgarsis* "Ausgang, Abglitt", *pertrumpi garsai* (trumpesni už trumpuosius), *perilgi garsai* (ilgesni už ilguosius), *jungmė* "liaison, Bindung, Anschluss", *garsų perkaita* "consonant shift, Lautverschiebung", *pilnāgarsis* "polnoglasije". Jis taip pat pasiūlė nemaža ir kitų trūkstamų naujadarinių terminų bei žodžių, kaip *póbūvis* "Beisammensein, Zusammensein", *póžiūris* "Standpunkt", *rankinukas* "handbag, (Damen)handtasche, Täschchen", *senatis* "davnost" (rus., teisės terminas), *staigmenà* "siurprizas" (įtraukta ir į E. Fraenkelio lietuvių kalbos etimologinį žodyną), *tarmėtyra* "Mundart(en)-, Dialektforschung"¹⁸. Naujadarų jis kūrė ir JAV gyvendamas kai kuriems į to krašto lietuvių kalbą įsigavusiems angliškiesiems skoliniams pasivaduoti, kaip *avižiėniai* "oatmeal", *javiėniai* "cereals", *pigmenà* "bargain", *pirkyklà* "shopping center"¹⁹, *prieššalas* "antifreeze", *taršà* "pollution".

Šioje naujadarų kūryboje, kaip ir iš cituotųjų pavyzdžių galima spręsti, A. Salys daugiausia naudojo lietuvių kalbos sandare vyraujančią žodžių darybos priemonę — priesagomis, o reikšmei pasirinkdamas kurią būdingesnę naujadaru reiškiamos sąvokos žymę. Kartais tokią žymę galėjo pakeisti ir svetimas žodis, kuriam pakaitalu kurtas naujadaras, kaip kad *staigmenà* (: *staigūs*, plg.

¹⁸ Plg. *Pokalbis*, žr. *Aidai*, 1974 m., 76-77 psl.

¹⁹ Dar 1938 m. (žr. 321 psl.) A. Salys jau siūlė šį žodį, tik kiek skirtingesne, Lietuvos gyvenimo sąlygoms pritaikyta, "supirkimo punkto" reikšme.

vok. *Überraschung*). Paprastai naujadarams jo imti žodžiai iš gyvosios kalbos, kiek pakeitus bei suspecialinus jų reikšmę (kaip kad neretai darydavo ir J. Jablonskis). Toks yra ir *rankinukas*, kuris pasiimtas iš jo motinos, šį žodį pavartojusios, kai ji sūnaus rankose pamatė mažą lagaminėlį²⁰.

A. Salys bendrinės kalbos ugdymo bei norminimo darbą dirbo ir kitais būdais: sudarydamas tikrinių vardų (vietovardžių ir asmenvardžių) norminių lyčių sąrašus, žodynėlius, redaguodamas kai kuriuos veikalus, kirčiuodamas vadovėlių tekstą (*Vargo mokyklai* I-II d.), skaitydamas mokytojams paskaitų, būdamas kalbos patarėju Valstybės taryboje ir kitaip.

Apskritai, Antanas Salys, kurio universitetines paskaitas bei kalbinę veiklą su malonumu prisimena ir šių žodžių autorius, davė ryškų įnašą lietuvių bendrinės kalbos ugdymui ir norminimui, o lietuvių kalbos tyrinėjimo srityje palyginti nemaža nusipelnė dialektologijai, asmenvardžių ir vietovardžių istorijai ir gera dalimi prisidėjo prie jau minėto penkiatomio *Lietuvių rašomosios kalbos žodyno* paruošimo²¹.

P. J o n i k a s

²⁰ *Pokalbis*, žr. *Aidai*, 1974 m., 76 psl.

²¹ Apie A. Salio gyvenimą ir darbus plg. dar: K. OSTRAUSKAS, *Pokalbis su prof. Antanu Saliu*, žr. *Aidai*, 1974 m., 14-20, 75-82 psl.; WILLIAM R. SCHMALSTIEG, *A. Salys — profesorius Amerikoje*, žr. *Aidai*, 1972 m., 362-363 psl.; P. JONIKAS, *Antano Salio mokslinė veikla*, žr. ten pat, 364-371 psl.; V. MACIŪNAS, *Lietuvių kalbai skirtas gyvenimas*, žr. *Draugas*, 1972 m. spalio mėn., 254, 260, 266 nr.

INTRODUCTORY REMARKS

Prof. Antanas (in non-Lithuanian writings — Anton) Salys (1902-1972) was one of the foremost Lithuanian linguists. He studied the Lithuanian language and comparative Indo-European linguistics at the University of Kaunas from 1923 to 1925, and Baltic philology, comparative Indo-European linguistics and Slavic philology in Leipzig (Germany) from 1925 to 1929. Among others, his professors were : J. Jablonskis, K. Būga, G. Gerullis, R. Trautmann, J. Hertel.

Upon completion of his studies with the degree of doctor of philosophy A. Salys taught mainly Lithuanian dialectology, phonetics and the Latvian language at the University of Kaunas (1930-1939) and the University of Vilnius (1940-1944). From 1947 to 1972 he lectured in Slavic and Baltic linguistics at the University of Pennsylvania in Philadelphia.

A. Salys served as the director of the Lithuanian Academy of Sciences' Institute of the Lithuanian Language from 1941 to 1944. He also was a member of the editorial board of several publications, including *Gimtoji Kalba* (The Native Language), *Lietuvių Enciklopedija* (Lithuanian Encyclopedia ; Lithuanian language section), *SEEL*, *PMLA* (bibliography of East European languages and literatures). He belonged to a number of American and Western European scholarly societies.

A. Salys' principal field of specialization was Lithuanian dialectology. In his *Lietuvių kalbos tarmės* (Lithuanian Dialects ; Kaunas, 1935 ; revised and enlarged edition Tübingen, 1946) he relies upon K. Jaunius' classification of dialects, but gives a more accurate and detailed dialectal division and description of Lithuanian. He touches upon several questions of dialect history in his dissertation *Die žemaitischen Mundarten : I. Geschichte des žemaitischen Sprachgebiets* (in *Tauta ir Žodis*, VI, Kaunas, 1930) and in the article „Kelios pastabos tarmių istorijai” (Several Remarks for the History of Dialects ; in *Archivum Philologicum*, IV, Kaunas, 1933) to which is also appended his map of the distribution of Lithuanian dialects. His final synoptic description of Lithuanian dialects is found in volume 15 of *Lietuvių Enciklopedija*.

Another field in which A. Salys worked actively was onomastics, especially the study of old Lithuanian personal names and toponyms. He made extensive use of onomastic data in his previously mentioned dissertation. In addition, A. Salys devoted considerable time to the determination of standardized forms of Lithuanian toponyms, personal names as well as surnames for everyday use. He compiled a fairly lengthy list of normalized proper names for the *Wörterbuch der litauischen Schriftsprache (Litauisch-Deutsch)*, vol. 5, pp. 481-560.

A. Salys has also made a significant contribution to the above-mentioned five volume Lithuanian-German dictionary (begun by M. Niedermann, A. Senn and Fr. Brender) of which he is a coauthor from vol. 2, p. 449.

A. Salys took an active part in the development and codification of the Lithuanian standard language which was at that time, especially in the early days of the re-establishment of the Lithuanian state, a matter of concern to various institutions and to society in general. He worked not only in commissions for orthographic regulation and reform, but was particularly successful and influential in the coining of needed Lithuanian terminology and the determination of normalized forms for the standard language on the basis of the structure of Lithuanian as well as the developmental tendencies of the written language.

Virtually all of A. Salys' linguistic writings are included in this collection. In view of certain practical considerations they have been divided by the editor into four volumes: I. Standard Lithuanian, II. Proper Names, III. Miscellaneous Articles, IV. Lithuanian Dialects.

P. J.

✓ Bet pagaliau šviesas ir kalboje gerai nusimanco kum.
J. Laukaitis iniciatyva, pasitelkus (1909) kalbininkus J.
Jablonskis, K. Būga, J. Balčikonis ir J. Šlapelis, susirū-
pinta potariu reforma ir apskritai mūsų bažnytinės
apvalymo bei reikimų terminų nustatymu. Komisar-
tyvi aukštoji bažnytinė vadovybė (A. Bonanavichas,
M. Palimonis, G. Cirtautas) reformoms nepritarė. Senoji
kumigų karta ypačiai priešinosi ^{dūšies} styščius ir peklus,
grieko, pakutos ir spavednis, traices išveisimui. Ju-
tū školiniui, struktūriškai kalboje buvo priėjęs
jau keturi šimtai su viršum metų. O čia dabar įsi-
mamyta juos pakeisti kalbininkų sugalvotais nau-
jadarais skaittyhla (~~kuris~~ ~~P. Snagio~~ ~~skaittyhla~~ ~~pagal~~
(hitų siūlyta švaittyhla, šveistaine), atgaila (kum.
P. Snagio feikta opgaila), trajybė (kum. J. Seručio rė-
tota trajotis). Taip pat ir sietla religine prasme yra
naujadaras. Atkristinėse Salako ir Linkmenų tarmėse
jį reiškia sielvanta (plg. sietotis, rūpintis, kaimstis,
sielvantanti), Dūkšos kalboje sąžina ir gyvata,
o M. Lituvoje (Ruigio žodymas) alpulis, sielpnumas, ne-
gailis. O Dūkšos ir Sirvydo grieko pakaitai nuodėmė
ir nuodėjimas vėl buvo semini išmūgę iš mūsų su-
menkėjusių bažnytinii raštų. S. Dūkšantis viename
laiske vyšk. Vardančiui dėraugis nuodėms sužadys Dūk-
šos Postileje ir patį jau vėliau vartojo. Atgailėm nuodė
mą ir nuodėjimą, užmištin nuodė hiti tųs senųjų
raštų pažįstami pakaitai: nuodžin (Dūkša), nuodėja

BENDRIEJI PAAIŠKINIMAI

Šiame tome A. Salio vartojamos, šalia kitų, plačiau pažįstamų, dar šiokios santrumpos: dkv. (= daiktavardis), GK (= Gimtoji Kalba), LKD (= Lietuvių kalbos draugija), SKS (= Spaudos kalbos sekcija, LKD skyrius), t (= tolimesnysis puslapis), t. p. (= tas pats), tt (= tolimesnieji puslapiai), VDU (= Vytauto Didžiojo universitetas).

Kai kurie į vieną ar kitą skyrių šiame tome dedami raštai ne būtinai tenagrinėja vieną temą, nors tokia tema ten paprastai ir vyrauja. *Trumpų patarimų* skyriuje vėl liečiamos įvairios temos (rašybos, kirčiavimo, žodžių darybos, žodžių reikšmės, posakių ...), bet čia buvo praktiniu ir bendrinės kalbos raidos požiūriu geriau visus tuos trumpučius atsakymus bei straipsnelius palikti neiškirstytus *Klausimų kraitelėje* ir *Kalbos skiltelėje*, kuriose jie ta eile ir buvo išspausdinti. Taip pat *Žodyno ir terminologijos straipsnių* buvo praktiškai patogiau nesujungti į vieną skyrių su *Kalbos patarėju* ir *Prekybinės korespondencijos žodynėliu*, juoba kad pirmajame žodynėlyje liečiami ir ne vieni žodyniniai bendrinės kalbos norminimo klausimai.

Bus suprantama, kad kalbininko raštuose jų redaktorius nesiėmė suvienodinti kai kurių autoriaus rašybos nevienodumų, jei tai nebuvo spaudos klaidos (pvz. keliuose straipsniuose po skaitmenų kelintiniams skaitvardžiams žymėti autoriaus rašomas taškas, iš pradžių vienur kitur parašoma *klausymas* „klāusimas“, *turbūt*, *taippat* ir kt.). Kiek nevienodumų galėjo įnešti ir vienas kitas redaktorius tų leidinių, kuriuose buvo išspausdinti autoriaus straipsniai. Bet tai nustatyti ir atitaisyti apskritai nebuvo įmanoma.

Kitos, atskiriems autoriaus straipsniams taikomos, šių raštų redaktoriaus pastabos dedamos tų straipsnių išnašose. Visos redaktorinės išnašos žymimos žvaigždute bei žvaigždutėmis, skiriant jas nuo skaitmenimis žymimų paties autoriaus išnašų.

BENDRESNI STRAIPSNIAI

KALBA IR VISUOMENĖ *

Kalba yra kažkas gerbtina ir dieviška visomis savo tautinėmis individuacijomis. Ir iš to kyla tautinės kalbinės apkantos, bet sykiu ir garbės reikavimas.

K. Vossleris

Kalbos sąvoka apibrėžiama labai įvairiai, žiūrint kuriuo požiūriu į ją pažvelgsime. Daugis pasako: kalba žmogui yra reiškiamaoji priemonė mintims, sąvokoms, norams reikšti. Tūlas dar pabrėžia: tik priemonė, daugiau niekas. Vadinasi, paradoksališkai kalbą galėtume dėti vienon grūtėn kad ir su zenitine patranka. Mums čia juk vis viena, ar ji bolševikų, ar nacių gaminata; svarbu tik, kad būtų taikli ir pagauli. Taip į dalyką žiūrint, tautines kalbas, žinoma, turėtų pakeisti tarptautinis žargonas arba, kitais žodžiais tariant, atskiroms kalboms nederėtų kovoti su svetimybių antplūdžiais, o verčiau noromis naudotis visomis vad. "europietybėmis".

Šiandien, tiesa, niekas ir neneigia kalbos priemoniškumo, bet visur tiek pat pabrėžiama, kad tatai nėra pati jos esmė. Kalbinis veiksmas yra jau, jei kalbama girdime ir suprantame. Ir čia jau nebe gryoji priemonė, kad kalbant klausytoją suponuojame. Tatai pirštu prikišamai parodo ano supratimo vienašališkumą, paneigiantį kalboje visuomeninį elementą, be kurio kalba nustotų buvusi kalba. Kalba pati viena negyvena, nėra organizmas, bet tik jo funkcija. Pvz., senųjų etruskų rašto paminklai (Italijoje), sulotynėjus pačiai tautai, mums šiandien bėra tik ženklai, neįmenama mįslė, o ne kalba tikrąja to žodžio prasme. Vadinasi, kalba glaudžiai susijusi su visuomene, yra tos visuomenės dvasios dėmuo. Kaip nelygios visuomenės, taip nelygios ir kalbos.

Mes, turėdami mintyje sakinį, bet jo nepasakydami, kad "žodis ant širdies plūduriuoja", — jau ir mąstome kalbinėmis lytimis. Taigi kalbėjimas, mąstymas kalbinėmis lytimis, klausymas, supratimas — vis kalbos vartosenos esminės pusės. Kadangi niekas ne-

* *Naujoji Romuva*, 1937, 49 nr., 925-926.

ginčija atskirų kalbų mąstysenos skirtingumo, tai tuo pačiu skirtingos ir kalbos. Europoje tatai ne taip ryšku, mat, daug kultūros bendrumo, o ir pačios kalbos daugumas giminaitės (indoeuropiečiai). Bet gana iškelti koją į užeuropius, ir tuojau kalboje reiškiasi ne tik skirtinga aplinka — gyvija, augmenija, bet ir mąstysena. Pvz., australams visai svetimas mūsų dešimtainis skaičių pasaulis, jie teskaičiuoja tik iki 3—5. O kaž kurios atogrąžinės salos gyventojai vis skirtingais skaitvardžiais (1—9) skaičiuoja kokoso riešutus, žmones, dvasias, gyvulius, medžius, valtis, kaimus, namus, kartis ir plantacijas. Primityviosioms tautoms neįmanoma sąvoką atskirti nuo daikto. Todėl tokios ir jų kalbos. Kaikurios Afrikos tautos atskirais žodžiais vadina įvairaus plauko karves, bet vienos sąvokos karvei nepažįsta.

Vadinasi, kalbos viena nuo kitos skiriasi ne tik išviršinėmis savo lytimis — skirtinga fonetika (pvz., liet. ir vok. *t*, liet. ir anglų *v*), akcentu, garsine žodžio puse (pvz.: ranka, ruoka, ruoka, Hand, main, hasta ...), bet ir giliaja savo esme, susieta su tautos siela. Jei garsine lytimi tesiskirtų, seniai būtų įgyvendinta ir vienos pasaulinės kalbos idėja. Kokios savimylės būtų tautos, jei savo ypatumą pabrėžtų kalba, kuri, kaip priemonė, tebtų lygi vokiečių ar anglų gamybos dviračiui! Bet nusveria tai, kad tauta pati save kalboje pasako, kad kalba yra pagrindinis tautos sąvokos dėsnis, daug svarbesnis, pvz., kaip rasė. Kalbų skirtingumo esmę sudaro jų vidujinio, turinio sandaro skirtumai. Gretomis su skirtinga išviršine kalbos lytimi, kurią ausis girdi, eina ir ypatinga vidujinė kalbos lytis, kuri reiškiasi mąstysenos ir veiksenos skirtumais. Šita vidujinė kalbos lytis, kurioje sudėta visa tos kalbos turininė visuma, ir yra pats giliausias kalbos tautiškumo pradas. Vadinasi, kalbos yra tautiškos ne tuo ar kitu garsu ar žodžiu, gramatine lytimi, bet tik visu savo vidujiniu mąstomuoju turiniu.

Ir jeigu mūsų kalba tautiška, o ne šaltas bedvasis įrankis, tai mes visi turime jai ir priedermių, lygiai taip pat, kaip ir visose tautinės kultūros srityse. Kiekvieno mūsų duoklė kalbai skirtinga, nes kiekvienas skirtingą darbą dirbame, kitkuo verčiamės. Kelio-lika eilučių čia visko neapreprėsi. Bet, pvz., imkime kad ir mūsų inteligento šeimą, namus. Inteligentė moteris, šeimos motina galėtų ir turėtų prisidėti mūsų kalbos rūmą statant. Motinos kalbinė įtaka šeimoje labai didelė, ypačiai saugomoji. Vienas pradinės mokyklos mokytojas man nustebugęs pasakojosi turis mokykloj vaiką, kuris labai netvarkingai kirčiuoja ir visai neskiria *ie* ir *ė*, *o* ir *uo*, nors abu tėvai gryniausiu žanavykai. O pasirodė, kalta miestietė auklė, tikriau sakant jos lenkiškai lietuviškas žargonas. Tėvai abu

tarnauja, ypačiai motina maža tegali būti namie. Ir va mažasis zanavykiukas “nutausta”, ima kalbėti šančiškai. Apdairesnė motina verčiau būtų nė į namus neįsileidusi anokios kalbos nevalos. Ir vaikui, ir mokytojui mažiau tebutų tekę rašybos vargo vargti.

Mūsų kalboje bene gausiausia mažybinių lyčių. V. K a l v a i t i s vienai m a m a i j ų per 40 yra surašęs, pvz., m a m a i t ė, m a m u l ė, m a m u l y t u t ė ir net m a m a i t u ž u ž ė l ė, m a m u ž y t ė l u ž ė l ė! Bet lietuvių inteligento šeimoje, kur, kaip rodos, nekalbama nei rusiškai, nei lenkiškai, dažnai girdi tik : V a n d z i a, V a n d ž k a, S t a š k a, M ə ņ k a, V l a d e k a s, A n t o š a... Motina Aldoną malonėja Aliùsia, Aliùsenka, Aliusečka, Alečka, o tėvas vėl tepripažįsta Al'ka, kuri savo ruožtu atsilygina m a m o č k a, m a m k a, p a p o č k a, p a p e ņ k a... Ir tos “maloninės” kalbos paskui girdėti ir universitete, kur lietuvaite studentės, trumpindamos tam tikras pavardes, draugiškai vadinasi R a c h i l k o m i s, N a š k o m i s... Čia mes tikrai esame lietuviškai paimlūs svetimosioms šiukšlėms. Bet kartą turėtume pasakyti ne, vadinsimės tik lietuviškai !

Piktjuokis jau ima girdint inteligentes moteris linksniuojant n a v o l o č k u s, č e c h o l u s, p e t e l n e s..., nors mūsų kaime paprastai sakoma : a n t v a l k t i s, a n t v a l k a l a s, u ž v a l k t i s, u ž v a l k a l a s, a n t n a r t i s, a p v a l k a l a s, į v a l k a l a s, į n a r t i s... ir s p a r g i n t u v ė, s p i r g i n t u v ė, k e p t u v ė, l e n k e l ė... Taigi, rodos, yra iš ko ir pasirinkti. Ir čia reikia pridurti, kad kartais net tos mokslo įstaigos lektorės, kur rengiamos namų ruošos mokytojos ir instruktorės, pataiko viešojoje paskaitoje vartoti tik p a d u š k a s ir a b r ū s u s. O iš šalies tą nevalumą prikišus, sumoja atsikirsti : a š č i a n e l i e t u v i ų k a l b ą d ė s t a u.

Namudės terminais turi pačios moterys rūpintis. Čia dėkingo darbo būtų pagaliau ir įvairioms moterų draugijoms, tų draugijų sekcijoms. Kalbininkai gali tik padėti. Pradžią yra padaręs V. Kamantauskas su savo “Kalbėkime lietuviškai”.

Virtuvės, skalbyklos ir siuvyklos kalbos ydingumą galėtume iš dalies teisinti ir tuo, kad ji daugiau yra rašytinė, atmintinė, kur taisytojo pieštukas tik retkarčiais brūkšteli. Bet ir mūsų raštinės kalbai reikia dar gero šluotražio. Daugiur tebeviešpatauja : g u m k o s, k n o p k ė s, l i n e i k o s, c i r k e l i a i, s u š n u r u o t i, p a r ė d y m a s, s u l i g p r i g u l m y b ė s, m a n i t i k ė t o j e įstaigoje, n e s i s k a i t o g a u t a s, m a n i m i a p k l a u s t a s, ... nors žmoniškiau rašančiųjų jau kadai kadės vartojama : t r i n t u k a s, s m e i g t u k a s ir m y g t u k a s, l i n i u o t ė, s k r i e s t u

vas, suverti, paliepimas, pagal priklausymą ir priklausytinai, man pavestose ar mano vėdamoje įstaigoje nėra gautas, mano apklaustas ar iškvostas. Kaip čia, taip ir kitur reikia gerų norų, pasiryžimo ir paslankumo.

Kaikas gali pasakyti, čia smulkmenos. Kitas dar pasišaipys: to ir betrukio, ims tarnaites, siuvėjas ir dar kažin ką kalbos mokyti! Bet juokas juoku, o išdaigos atskirai. Svetimieji dažnai kaip tik iš smulkmenų ir apie mūsų kultūringumą sprendžia. Gana jiems žvilgtelėti į Kauno restoranų valgių sąrašus...

Prieš Did. karą, ėmus valyti mūsų bažnytinę kalbą, kaimynai rado reikalo prikišti, kad "litewski chłop" nesuprantaš litvomanų kalbos. Kalbos gryninimas, rodos, toks nekaltas dalykas, o vis tik nepatiko ir dabar netinka (pavardžių atlietuvinimas), kad gražiname, anot Karłowicziaus betariant, "civilizacinės geradarybės kvitūs". Istorija nedvejojamai yra konstatavusi, kad tautų atgijimas prasideda kalbos atgijimu. Gana prisiminti, kad ir Fichtės "Die Reden an die deutsche Nation", jo vokiečių kalbos aukštinimą. Ir mūsų "Aušros" poetas gieda:

O brangi lietuviškoji,
Šventa kalba prigimtoji.
Už žemčiūgus tu brangesnė
Ir už viską meilingesnė.
Pats Viešpats kvapu savo
Yr atvėręs žodžius savo.

Tauta gyvybiškai jaučia, kad, kalbai žuvus, ir ji pati turės žūti. Ir Maž. Lietuvos lietuvius matome visų pirma dėl kalbos (peticijos kaizeriui) kovojant. Žymus prancūzų rašytojas Johannet yra pasakęs: "Kalbos atgijimas yra pirmutinis tautos šaukimas prie ginklų". Mūsų visų priedermė tą ginklą aštrinti ir šveisti, kad deimantu švitėtų.

GIMTOJI KALBA IR MĄSTYMAS *

Niekas neneigs, kad kalba su mąstymu glaudžiai susijusi, viena antrą veikia. Jau senųjų sakyta: *homo est animal rationale, quia orationale*. Lietuviškai pasakytume: žmogus dėl to protingas, kad kalbingas.

Paprastai sakoma: kalba žmogui yra reiškiamoji priemonė. Ja išsakome savo mintis, norus. Ir kartais šita kalbos reiškiamoji vertybė laikoma esmine, net vienintele. Bet tai dar ne visa kalbos

* *Tautos Mokykla*, 1938, 15-16 nr., 356-359.

esmė. Juk taip pat kalbinis veiksmas, jei kalbama girdime ir suprantame. *Kalba yra išraiška* būtų įmanoma, jei kalba tebūtų vien kalbėjimas, kuris iš tiesų tėra tik viena pojūčiams suvokiamoji kalbos lytis, būtent pasakyta — ausiai, parašyta — akiai.

Bet mes kiekvienas galime naudotis ir naudojamės kalbinėmis priemonėmis ir nekalbėdami, galime turėti mintyse sakinį ir jo nepasakydami. Vadinasi, kalbinėmis priemonėmis naudojames ir kalbinėmis lytimis mąstydami. Iš to išvada — kalba visuomet siekia ir į patį mąstymą, ji nėra paprastas įrankis, kaip rašomoji plunksna, kur mes neklusame, iš kokio plieno ir kieno padaryta, tik žiūrime, kad gera būtų rašyti. Bet vėl kraštutinis būtų teigimas: kalba — balsingas mąstymas. Daugumas dabar sutinka su psichologu ir logiku Erdmannu, kad “visas sąmoningasis mąstymas yra kalbiškai formuluotas mąstymas”.

Taigi, kalbėjimas, mąstymas kalbinėmis lytimis, klausymas bei supratimas yra atskiros kalbos vartosenos esminės pusės. O vartojimas, kalbant apie suaugusius žmones, vėl suponuoja turėjimą, prieš kalbėjimą būtinas kalbos turėjimas. Šis pastarasis yra pirmojo pagrindas. Ir niekas šiandien neabejoja, kad žmogus turi vienas didesnę, kitas mažesnę kalbos turtą.

Kalba su mąstymu tiek yra suaugusi, jog apie jos našumą mąstymui sunku iš karto kas ir pasakyti. Tas našumas lengviau pastebimas, kur susiduriame su trūktinu kalbos turėjimu ar sutrikimu, pvz., kurčiai ir aklieji nebyliai, dalinė amnezija dėl sužeidimo į galvą ir t. t. Pvz., toks sužeidimas kalbos centre palietė spalvų vardus. Sužeistasis jslėmis spalvas skiria, bet vardu nežino. Taigi, skiria optiškai, bet ne kalboje. Daiktinius spalvų vardus moka vartoti: žolinė, žemuoginė, rugiagėlinė spalva. Duota išrūšiuoti, atrinkti įvairių spalvų siūlus. Rūšiavimas nereikalingas kalbinio darbo, nereikia atrenkant tarti spalvų. Bet vis tik kalbos reikšmė čia labai didelė. Normalus žmogus, matytą spalvą pavadindamas, pavadina tuo vardu ne juslinį išspūdį, bet sąvoką. Sutrikusysis, teatskirdamas žolinę spalvą, parodo teskiriąs tik daiktinį išspūdį. Sąvokos — *žalias* visai neturi. Normaliam gana pamatyti pavyzdinį siūlą, o sutrikusys net pririnkti negali.

Arba vėl kitas pavyzdys. Sakinių sudaromajam pajėgumui išbandyti duota žodžiai: *vagis* — *kopėčios* — *langas* — *pinigai* — *laikrodis*. 12—16 metų nebyliai sudarė šiuos sakinius.

1. Vagis daug kiaušinių ir pinigų pavogė.

2. Stiegius deda prie stogo kopėčias, stogius nori užlopyti stogą, nes stoge yra skylė.
3. Motina valo langus, langai švarūs.
4. Žmogus dirba fabrike, jis daug pinigų uždirba, jis nori drabužius nusipirkti.
5. Laikrodis kabo virtuvėje ant sienos, laikrodis švytuoja, vieną kartą jis stovėjo.

Panašiai atsakė ir sveiki 6—7 metų vaikai. Bet 13 metų normalus vaikas jau visai skirtingai: Kai vagis vagia, jis kopėčiomis įlipa pro langą ir pasiima pinigus ir laikrodį.

Nebylių mąstyme daug vaizduotės, daug nepagrįstų išprotavimų, kapoti sakiniai. Sveiko vyresnio vaiko mąstysena logiška, abstraktinė, ima siaurai sąryšiskai, ir pats sakinyss sudėtesnis.

Šie pavyzdžiai mums sako, kad tam tikro žodyno turėjimas žmogui duoda ne tik vien reikiamas priemonės daiktams arba dvasinei būsenai pažymėti; sąvokinis daiktų supratimas, būsenų buvimas yra glaudžiai susijęs su pavadinimų turėjimu. Vardas ir sąvoka yra to paties turinio, būtent žodžio dvi pusės. Ne tik kalbėjimas, bet ir visas mąstymas ir veikimas yra su kalba glaudžiausiai susijęs. Taigi, ir sintaksiniai kalbos dėmenys yra giliai šaknis įleidę visame mąstyme. Jie yra formos, kuriose ir kuriomis mintis plėtojasi ir ryškėja.

Dėl tokio glaudaus mąstymo ir kalbos sąryšio kalboje yra sudėta visos mąstomosios ir reiškiamosios priemonės (garsinės lytys, sąvokos, sintaksinės kategorijos) ir tuo būdu iš bendros kalbos kalbinės bendruomenės nariai — tauta — gauna mąstymo pradų ir minčių reiškimo formos vienodumo. Vadinasi, kalbos nuo viena kitos skiriasi ne tik išviršinėmis savo lytimis, — skirtinga fonetika, akcentu ir garsine žodžių puse —, bet ir giliaja savo esme, susieta su tautos siela. Jeigu tik garsine lytimi kalbos tesiskirtų, tai seniai turėtų būti įgyvendinta ir vienos pasaulinės kalbos idėja. Turėtume tik stebėtis nepagrįsta tautų savymla, kad jos savo skirtingumą kaip tik kalba pabrėžia ir tuo pačiu kultūros kūryboje dėl to kalbos skirtingumo su tiek sunkenybių grumtynių eina.

Bet iš tiesų kiekvienas, pramokęs svetimos kalbos kiek daugiau nei mokyklos suole, lengvai pastebi, kad kalbų skirtumų yra ne tik išviršinių, bet ir vidujinių, ir kaip tik subtilesnių, gilesnių. Iš kiekvieno mokančio gerai svetimą kalbą juk reikalaujame, kad jis, ta kalba kalbėdamas, ja ir galvotų. Todėl ir vertimas, geras vertimas, be galo sunkus, nes tikras vertėjas nepasitenkina garsiniu,

žodiniu vertimu, bet siekia ir į patį kalbos turinį. O šis tik su dideliu vargu iš vienos tautos į kitos tautos mąstymą perliejamas. Tai patvirtina visi gerieji vertėjai, kurie tik sugeba vadinamąją kalbos dvasią pajusti. Daugelį kalbų mokantieji kartais patys savimi nustemba, kaip jie skirtingai įvairiomis kalbomis mąsto.

Europiečiams, kur tiek daug ir kultūroje ir visame gyvenime bendra turi, kur kultūros vertybės sykiu su jų sąvokomis taip dažnai vienu iš kitų skolinamasi, tie kalbų esminiai mąstysenos skirtumai nebėra taip ryškūs ir griežti. Tautų bendravimas juos gerokai aplygino. Be to, čia dar turime turėti galvoje, kad mažne visos Europos kalbos priklauso indoeuropiečių kalbų šeimai, taigi prieš 5000—6000 metų yra kalbėjusios viena kalba, mokslo vadinama indoeuropiečių prokalbe.

Bet kaip tik koją iškeliame už Europos ribų, kiekviename žingsnyje susiduriame su kalbos reiškiniiais, kuriuos šiaip net įsivaizduoti būtų sunku. Ir tose kalbose reiškiasi ne tik skirtingos gyvenimo sąlygos ir aplinka, pvz., kad ir gyvijos bei augmenijos vardai, bet labai dažnai jos skiriasi ir paprasčiausiomis kalbos kategorijomis. Ryškiausias, tur būt, pavyzdys yra skaitvardžiai. Daugelis kalbų, pvz., Australijoje, tegali skaičiuoti iki 3—5. Tai jų skaičiuosenos pagrindas, kaip mums dešimtainė sistema. Ir misijų mokyklų mokytojai čia susiduria su stačiai nenugalimais sunkumais. Skaičiuosenoje vaikai nieku būdu nepajėgia peržengti 3—5 ribos. Dar keisčiau, kad, pvz., kai kurios indėnų kalbos skiria skirtingus skaitvardžius gyviems ir negyviems daiktams skaičiuoti. Pasitaiko net kad skirtingais skaitvardžiais skaičiuoja kailius ir žuvis, stovinčius ir gulinčius daiktus arba sėdinčius žmones. Ato-gražinių Moanų salų gyventojai skirtingais skaitvardžiais, nuo 1 iki 9, skaičiuoja: kokoso riešutus, žmones, dvasias, gyvulius arba medžius, kaimus, namus, valtis, plantacijas. Taigi turime gana kalbų, kurių kalbėtojams skaičių pasaulis visai kitoks atrodo.

Tokių pat didelių skirtumų yra ir reikšminėse kategorijose. Pvz., kai kurios Afrikos kalbos turi atskirus vardus įvairaus plauko karvėms, bet vieno karvės vardo nepažįsta. Kelios Šiaurės Amerikos tautos turi po 13 veiksmažodžių *plauti*, *mazgoti* sąvokai, būtent, rankoms, veidui, indams, drabužiams, mėsai ir t. t., bet bendrinio žodžio trūksta.

Tačiau to liekanų yra ir Europos kalbose. Pvz., ir mūsų gentivardžiai. Seniau skirta: *Šėšuras* — vyro tėvas ir *uošvis* — žmonos tėvas, *anŭta* — vyro motina ir *uošvė* — žmonos motina, *dieveris* — vyro brolis ir *laiduonas* — žmonos brolis, *mōša* — vyro sesuo ir *svāinė* — žmonos sesuo, *dėdė* — tėvo brolis ir *avynas* — motinos brolis. Dabar tie skirtumai sumišę, bet jie rodo, kad

seniau bendresnių kategorinių sąvokų neturėjome. Tik dabar jos darosi: *dėdė, došvis, došvė* ir *svainis, svainė* sakomi abiem pusėm, tėvo ir motinos, vyro ir žmonos.

Taigi, gyvuoju patyrimu, ne vien abstrakcija prieiname išvadą, kad kalba ir mąstymas vienas su antru lygiuojasi. Kur svetimas abstraktusis, atsietinis mąstymas, ten ir kalboje trūksta tam priemonių, kaip anos karvės pavyzdyje. Iš to pat jau aišku, kad atskirų kalbų santykiai su mąstymu irgi skirtingi, išsiskiria mąstysenos tipai.

Gana čia mesti akį į tuos pačius skaitvardžius. Nors ir dešimtainė sistema, bet atskiros kalbos skiriasi. Lietuvių *vienuolika, dvylika* ... ir vokiečių *elf, zwölf* (gotų dar savotiškiau: *ainlif, twalif*) sudaryti iš *vienas, du + likti* (plg. mūsų senovės raštų: *vienas liekas* "vienuoliktas", *antras liekas*, "dvyliktas" ir t. t.), vadinasi, kiek nuo dešimties lieka. Latvių *vienpadsmit, divpadsmit* seniau: *vienpadesmits, divpadesmits*) reiškia vienas, du po dešimties, o rusų *odinadcat', dvenadcat'* (iš senovės slavų *jedinъ na desęte, dъva na desęte*) — vienas, du ant dešimties. Latviai *vienuolika, dvylika* dar pasako ir *vien-desmit viens, viendesmit divi*, t. y. viena dešimtis vienas, du. Logiškai vienodo sandaro yra: lietuvių *dvi dešimti vienas, du*, latvių *divdesmit viens, divi* ir rusų *dvadcat'* (iš *dъva desęti*) *odin, dva*. Bet jau vokiečių *einundzwanzig* mūsų išėina vienas ir dvi dešimti. Prancūzų *quatre-vingts* "aštuonios dešimtys" vėl reiškia keturias dvidešimt. Vadinasi, logiškai lygios sąvokos čia visai skirtingai pasakytos.

Čia tuojau ir tenka pabrėžti: kalba griežtosios mokyklinės logikos mastu negali būti matuojama. Bet taip yra buvę iki XIX amž. vidurio. Pvz. grecistas G. Hermannas, pasirėmęs Kanto geležinės logikos filosofija, buvo ir iš kalbos pareikalavęs 6 linksnių. Girdi, pagal Kanto kategorijas jų turį tiek būti, nors lyginamoji kalbotyra sako, kad indoeuropiečių prokalbėje jų iš viso buvo 8. Ir nenuostabu, nes ir Hegelis filosofiškai įrodinėjo, kad tik 7 planetos tegalinčios būti.

Dabar logizmas kalboje savo amžių jau yra atgyvenęs. Jį, prieš 80 su viršum metų, yra palaidojęs H. Steinthalis savo veikalu "Grammatik, Logik und Psychologie". Logikai, nagrinėjančiai mąstymo dėsnius, visiškai nerūpi, kaip ir iš kur atsiranda mūsų mintys, garsinės jų lyties visai nežiūri. Tokie sakiniai, kaip *rytai rausta, rytai raudonuoja, rytai raudoni, rytai raudonos spalvos* logiškai yra vieno galo. Logikai čia visur vienas sprendimas, bet kalbotyrai tie 4 sakiniai nelygūs. Logiką teturime vieną, o kalbų devynias galybes. Žodis, kaip gramatinė kategorija, taip pat nesu-

tampa su sąvoka, kaip logine kategorija. Jei sutaptų, neturėtume kalboje sinonimų. Sprendimo dėmenų logika teturi tik du, subjektą ir predikatą, o sakinyje, be veiksnio ir tarinio, dar randame papildinį, pažyminį ir aplinkybes.

Iš to aišku, kad logika vien kalbos prigimties išaiškinti negalime. Tačiau klystame vėl manydami, kad kalbos kūryboje logika nė nedalyvauja. Kaip paprasto žmogaus kasdieniniuose veiksmuose visuomet reiškiasi ir protas, taip ir kalbos dalyse, jų atsiradime, pastebėti logikos dalyvumas.

Kalbininkų šiandien sutartinai pripažįstama, kad kalboje veikia vadin. liaudinė logika, kuri mums kartais ir nelogiška pasirodo. Tautotyra sako, kad grynasis nuosakusis mąstymas liaudžiai daug svetimesnis, nekaip tos pačios tautos mokytoinei visuomenei. Liaudis kalba išreiškia ne tik savo mintis, bet ir visą sielą, kupiną jausmų ir vaizduotės. Čia pasakytume, turime jausminę logiką šalia mūsų protinės. Liaudis kalbėdama nelenda į tuos dvasios kaustomus formalizmo kamantus, kuriuos mes visi esame pratę nešioti. Čia mintis pritvinkusi emocijos, čia vėl laki vaizduotė į kurią pašalį nubloškia. Pvz.: *ir neturėk tatai jo tiek proto, ir būk tu man jam tokiame kvailame, baisiai gražus, velniškai, pasiutiškai skanus, kaip tu lig šiol nenusprogai* (=kad tu nusprogtum). Čia nepaisyta ne tik logikos, bet vietomis ir gramatikos. Ir ne mes vieni taip sakome. Plg. vokiečių *das ist arg fein, saumässig fein, dem Hans seine Tante* (=Anso teta).

Paklauses *kur bėgi, vaikeli?* gausi, pvz., atsakymą: *mama liepė tėtei pavakarę nunešti*. Atsakymas, žiūrint klausimo, nelogiškas.

Lotynai jau II amž. po Kristaus sakydavo *beneficio caecitatis* "aklumo dėka". Ir šitas "nelogiškas" posakis atsirado analogiškai pagal *beneficia deorum servatus est* "dievų malone, pagalba apsaugotas".

Logiškai ir, jei norime, fiziškai visai paikai atrodo posakis: *perkūnas žmogų nuspyrė, medį suspaudė*. Jis toks pat netikslus, kaip ir graikų *Zeūs hýei* "Zeusas lyja". Plg. ir rusų *jego gromom ubilo*, lot. *fulminibus occisit*. Taip pat nelogiškai sakome: *sava mirtimi mirti* (tartum kokią savą mirtį turėtume!), bet daugelio kalbų taip sakoma: lot. *sua morte defunctus est* (Suetonius), vok. *seines Todes sterben*, rusų *umeret' svojeju smertju*. Sakome tiesiogine prasme: *eik atnešk, eik gulti*, bet logikai priešingai: *eik tu, kur čia dabar važiuosi*, pvz., prašydami, kad geras bičiulis pasilikėtų nakvoti. Paryžiuje pardavėjos, įėjus kam krautuvėn, kartais kreipiasi: *messieurs dames*, nors pirkėjas *v y r a s* ir *v i e n a s* pats. Ir mes

kalbame apie *istorijos šaltinius*, nors jie nei šilti, nei karšti. Pagaliau tiek pat nelogiški ir geografų *karštieji šaltiniai*.

Čia matome, kad žodžio pirminė reikšmė yra išsekusi. Toki reikšmės išsekimą pernai miręs prancūzų kalbininkas A. Meillet yra praminęs *gramatikalizacija*. Plg. dar žmonių sakomus žodžius *seilėtekis* ir *seilėgeris*. Rodos, pastarasis netikslus, nelogiškas. Bet iš tikrųjų taip nėra. Mat, stengiasi seilės sulaikyti, sugerti. Šitie suminėti nelogiškumai vis tik kalbos praktikai nekliūva. Bet iš čia matome, kad kalba, vien formalinės logikos požiūriu žiūrint, išeina dažnai nelogiška. Kitais žodžiais sakant kalba turi savą — kalbinę logiką.

Kai kas — prieš kelerius metus vienas matematikas — retkarčiais šiūsteli prieš kilmininko konstrukcijas. Girdi, jos logikai priešingos. Imamas toks pavyzdys: *Amerikos naikintojai Klaipėdos uoste*. Ir išvedama, kad jie Ameriką naikina! Vadinasi, logikos “pasimokę” negalėtume sakyti nė *Kauno kepėjai*, *siuvėjai*, *kirpėjai*. Jie iš tiesų kada susidėję gali Kauną nukirpti ir susiuve net iškepti! O *kaimo piovėjus* prisiminus, net šiurpas turėtų nukratyti. Sakoma paprastai ir *žydų kepykla*. Logiškai galėtume išsivesti, kad čia žydai kepami, nes *karvių girdykloje* karvės girdomos.

Pagaliau, taip nugalvojus, pasidarytų nebeįmanomi nė *Kauno miestas*, *Nemuno upė*, tartum kažkoks Kaunas ar Nemunas miestas, upę turėtų. Ir tai galėtų, rodos, remti gretiminiais *Tiškevičiaus Palanga*, *Oginskio Rietavas*, kada tie miestai jų nuosavybė buvo.

Čia kiekvienas, nors kiek kalbiškai galvoti mokąs žmogus pasakys, kad toks logikos mastas netinka, kad mes kalbos pagal mokyklinės logikos reikalavimus perdirbti negalime. O užsispyrėliams tiesiog ir pasakysime — kalba ir liks tokia nelogiška.

Tačiau turime sutikti, kad, pvz., tų kilmininkų kai kur ir per daug, va, *Šiaulių valdžios berniukų gimnazija*. Žmogiškai būtų: *Šiaulių valstybinė vyrų gimnazija*. Geriau ir *pradinė*, ne *pradžios mokykla*. Taigi, ir mokytojas kalbos darbe visuomet turi žiūrėti pirma kalbinės logikos ir tik paskui ją derinti su mąstomąja.

Baigiu čia žymaus vokiečių kalbininko W. Haverso žodžiais:

“Visų pirma reikia atsiminti, kad idealinės kalbos nėra ir, pagal dalyko prigimtį, negali būti. Taip yra dėl savotiško kalbos atsiradimo; ji juk nėra sugalvota kokio išminčiaus logiko ar gramatiko, kaip meniška sistema, tuo būdu, kaip šiandien kuriamos pasaulinės kalbos. Ne, planingas apskaičiavimas ir numatymas jos atsiradime tiek pat maža tereškė, kaip ir randantis teisė, valstybei, papročiams. Šitaip neplaningai kalbai atsirandant iš atskirų momentinių visų kalbinės bendruomenės narių įnašų, ir pasidaro,

kad kiekvienoje kalboje iš vienos pusės *reiškiamųjų priemonių trūksta*, o iš kitos — priešingai, yra tam tikros *prabangos ir pertekliaus*.

Vadinasi bendrinės kalbos kūrybos uždavinys čia yra rasti ar sudaryti pusiausvyrą: trūkstama prikurti, o nereikalinga išmesti. Ir to darbo didžioji dalis tenka mokyklai nudirbti.

MOKYKLA IR KALBOS JAUSMAS *

Kažinkur esu skaitęs tokį posakį: “Siela ne radio aparatas, jos invairiomis kalbomis invairiai nenustatysi”. Ir iš tiesų čia gili tiesa pasakyta. Atskirų tautų kalbinė mąstysena, visa minčių reikšmena griežtai skiriasi. Todėl sakoma, kad pigu išmokti svetimos kalbos, bet sunku jos *dvasią* pagauti. Kitaip ir būti negali. Juk kalboje pati tauta reiškiasi. Ir mūsų rašomosios kalbos tėvas yra pasakęs: “Kalboje tauta pasisako, kas esanti, ko verta. Tautos kalboje yra išdėta visa jos prigimtis — istorija, būdo ypatybės, siela, dvasia”. Nors tautos sąvoką apibrėžti be galo sunku ir daugelis nusivylę pasako: “Tautybė yra iracionalinis, protu neapimamas dydis”, bet pagrindinis tautybės sąvokos dėmuo vistiek visiems palieka kalba. Paprastajame gyvenime kalba tautą daro.

Didžiųjų tautų žmonės, išaugdami visai savoje, vien tautinėje, aplinkoje, ir kalboje svetimų intakų žymiai mažiau tegauna, negu tarp didžiųjų paskydušios mažosios tautos. Anų tautų bendrinės kalbos seniai nusistojusios, visa vartosena yra daugiau inprastinė, norma tvirta ir kiekvienas kalbantysis ar rašantysis lengvai skiria sava nuo svetima, taisyklinga nuo nevartotina. Kitais žodžiais sakant, didžiųjų kultūrinių kalbų veidas yra ryškesnis, jų dvasia skirtesnė, lengviau pajuntama. Kas kita su mažosiomis tautomis. Jų kultūras ir kalbas visuomet daugiau veikia svetimieji. Ypačiai šios intakos stiprios mažai tautai pakliuvus didžios valdžion ar šiaip draugėn susidėjus. Juk mes, pav., slavų tik todėl turime daugiau nei vokietybių, kad pirma didelius gudų plotus in savo valstybę prisijungėme, o paskui dar su lenkais susidėjome. Vadinasi, mažųjų tautų kalboms daug sunkiau išlaikyti savo tautiškąjį pobūdį. Jų rašto kalbai, einančiai visų pirma šviesuomenei bendrine, tenka kurtis labai nepalankiomis aplinkybėmis, nes ta šviesuomenė

* *Gimtoji Kalba*, 1935, 7-10. Šiame straipsnyje vietoje prielinksnio ir priešdėlio *į(-)* imama rašyti *in(-)*, matyt, remiantis tuo, kad anuo metu rašybos reformos komisijos buvo siūloma taip rašyti. Plg. šio tomo straipsnį *Naujosios rašybos belaukiant* (65-68 psl.). Šiokio rašymo projektą Švietimo ministerijai 1936.I.11 atmetus, to *in(-)* atsisakoma.

dažnai iš seniau yra pratusi naudotis svetimomis kalbomis. Taigi, iš liaudies kalbos bedarant kultūrinę kalbą čia ypačiai lengva ją užkrėsti svetimybėmis. Grynai tautiška kalbinė mąstysena šiuo atveju kurkas sunkiau inmanoma.

Mūsų bendrinei kalbai pamatai padėti vos prieš 50 metų, tos pastato sienos dabar veik jau suręstos, bet stogas kloti paliks vistik dar ateinančiajai kartai.

Dėl tokios nesenos tradicijos lietuvių bendrinė kalba tebėra nenutrūkusį nuo liaudinės kalbos, vadinasi, ši pastaroji yra gyvasis jos šaltinis. Šitoks tų dviejų kalbų tarpusavio santykis mums sakyte insako visoje kalbos ugdyboje to saito turėtis. Bet mūsų mokyklai čia aiškaus supratimo ir trūksta. Pasiaiškinsime pavyzdžiu. Kasdien, pav., girdime: k a m e d a l y k a s ?, n e t a m e r e i k a l a s, p i r m o s a u s i o, t r i s d e š i m t o k o v o, n o r s s a v o k a l b o s d ė s n i a i s t e g a l i m e p a s a k y t i: k a s d a l y k a s ?, n e t a s r e i k a l a s, s a u s i o p i r m a, k o v o t r i s d e š i m t a a r b a p i r m a s a u s i o, t r i s d e š i m t a k o v o. Ir taip kalba ne tik rusų mokyklą ėję senesnieji inteligentai, bet ir mokytinė jaunuo-
menė, kuri rusiškai nei raidės nepažįsta. Pigu pasakyti — iš senųjų užsikrėtė, bet daug svarbiau išsiaiškinti, kodėl taip lengvai užsikrečiama. Mūsų nuomone, čia daugiausia kaltas kalbos jausmo apmirimas. Sakau apmirimas, ne trūkumas, nes juk daugiau nei du trečdaliai mūsų jaunosios inteligentijos yra išėję iš grynai lietuviško kaimo ir iki gimnazijos nėra arčiau susidūrę su svetimomis kalbomis. Pagaliau ir pačioje augštesniojoje mokykloje tų kalbų neišmokstama tiek, kad jos savaime galėtų sudaryti kalbinę nuojautą. Taigi, in šią mokyklą jaunuomenė atsineša gyvąją kalbą tikrąja to žodžio prasme, būtent, gimtąją tarmę, tik iš dalies aptašytą pradžios mokykloje. Tik nuo dabar kalboje prasideda persilaužimas: t a r m ė p a k e i č i a m a b e n d r i n e k a l b a. Visų pirma išnyksta didžiosios fonetinės tarmybės, pav., Žemaičiuose *ei*, *ou* arba *y*, *ū* iš *ie*, *uo*, savotiškas nosinių *q*, *ę* tari-
mas, o Rytų Lietuvoje — *runka*, *pinkis*, *saula*, taip pat *žūsis*, *kyst* < *kęsti*, Dzūkuose vėl — *Dziewas*, *nakis* ... Toliau kinta žodynas, prisiimama visa eilė naujų, tarnei svetimų žodžių. Vėliau tepakeičiama kaityba, o smulkesnių fonetinių tarmybių dar ir in Univer-
sitetą patenka, pav., žemaičių *diėti*, o rytiečių *denelė* ir *donelė*. Iš kitos pusės vėl žymių atmainų padaro visos kalbinės mąstysenos abstraktėjimas, kalbos tiesioginio objekto pakitimas, nes mokykloje kalbama apie tokius dalykus, apie kuriuos iki tol nei negirdėta. Dėl tų priežasčių jau savaime ima trūkti ryšys su gyvąja tar-
me. Ir nutrūkstama tiek, jog iš gimnazijos išėjęs abiturientas jau kalba laikraštine, knygine kalba, dirbtine ir formuliška. Taip mokyklos

ir apmarinamas gyvasis kalbos jausmas. Dėl to jausmo apmirimo ir ima rodytis, kad tiksliau esą sakyti rašyti *rado jį girtame stovyje*, o ne *rado jį girtą*. Nelabai perdėsime pasakę, kad mokykloje bendrinės kalbos besimokant pamirštama gimtoji, būtent tarmė.

Tatai būtų normalu ir net girtina, jei išmokstamoji kalba būtų visai tobula ir paskui išmokta nereikėtų taisyti. Bet, deja, taip nėra. O nutrūkus anam gyvajam ryšiui bepasitaisyti jau labai sunku. Tada visas savo kalbos ydas tenka stačiai insiminti kaip “draudžiamas”, pro tu suprasti “kalbininkų išrastąsias klaidas”. Imsime kad ir tą patį *kame dalykas?* Jo netaisyklingumą jau tenka grįsti rusišku в чем дело?, o rusiškai nemokant vien insikalti: “taip negalima sakyti”. O šimtus tų “taip negalima” smegeninėn susidėti — stačiai kančia. Kas kita tebeturint gimtąją kalbos nuojautą. Tada anokie posakiai jau savaime negalimi, nes priešingi turimiesiems kalbos inpročiams. Čia galėtume pasakyti, “kalbos uoslė” kalimą atstoja.

Todėl mūsų mokykla ypačiai atsidėjusi turėtų ugdyti kalbos jausmą. Ir čia tuojau reikia pabrėžti, kad jis lengviausia iš gimtosios tarmės išugdomas. Tarmės reikšmė čia be galo didelė. Juk tarmė yra gyvasis šaltinis, iš kurio semiamės visų kalbos turtų; ji tik viena gali suasmeninti stilių, nudažyti kalbą kurios vietos spalva, inkvėpti šilimos. Iš tarmės mes innešame kiekvienas savo indėlį ir bendrinėn kalbon. Juk ši pastaroji mums teprimeta tik fonetiką, kaitybą ir šį tą iš žodyno. Taigi, ir bendrinės kalbos mokant tarmė reikalinga ypatingos globos. Bet mūsų mokykla dažniausiai elgiasi priešingai. Tarmė laikoma kažkokia blogybe, bendrinės kalbos mokymo stabdžiu. Ir todėl stengiamasi mokinį ko greičiausiai nuo jos atpratinti, jis baramas už “žemaičiavimą” ir kitas būtas ir nebūtas tarmės nuodėmes. Mokytojas, pats dažniausiai vietos tarmės nepažindamas, bara smerkiamai, be jokių paaiškinimų. Mokinys, ką saviškai pasakęs parašęs, girdi vis tą patį “taip negalima”, “čia tarmiškumas”, o kartais dar su priedu à la “tik žemaičiai gali taip kvailai sakyti”. Taip “šviečiamas” jis ilgainiui insitiki, kad gimtoji tarmė niekam tikus, tik klaidinanti, kad tik laikraščiuose ir knygoose gerai lietuviškai rašoma. Na ir, žinoma, toliau vengte vengia tos “klaidingos” tarmės.

Tuo būdu bendrinės kalbos mokymas visai atsiejamas nuo gyvosios žmonių kalbos. Kalbos jausmas, pasidaręs nebereikalingas, suskursta ir nebenaudojamas ilgainiui visai atrofuoja.

Atsimenu savuosius lietuvių kalbos mokytojus. Iki VI kl. jų turėjau pakaitomis tris. Mokė mus gerai rašybos, barė, kad rašiniuose nesą “minties”. Vieną kartą, radęs sasiuvinyje pabrauktą sakinio pradžia “m a t y t i jis nenorėjo ..., kad ...”, paprašiau pa-

aiškinamas. Ir paaiškino, kad reikia “ m a t o m a i, jis nenorėjo... ”, nes su bendratimi išeinanti “ visai ne ta mintis ”. Davė dar kitų panašių pavyzdžių, ir visi aiškiai “ supratome ”, kad bendratis čia nevertotina, kad mintis neišeina ... Mums, mokiniams, taip pat nei in galvą neateidavo, kad knygoje gali būti kokių k a l b o s klaidų. Iš jų ne tik rašybos, bet ir visų inmantresnių “ išsireiškimų ” mokėmės. Tarmė mums tebuvo naudinga tik *ie, uo* rašymui susekti. Viskas pasikeitė gavus VI kl. naują mokytoją, išėjusį J. Jablonskio lietuvių kalbos kursus. Jis ėmė kalbėti apie grynąsias kalbos (ne “ minties ”!) klaidas ir taisyklingumo kriterijumi mokė laikyti žmonių kalbą. Vis kartodavo: “ kaimo žmonės taip nesako ”, “ žmonių sakoma ” ... Daugui iš mūsų atsivėrė akys, pasijutome susiję su gyvąja kalba, mokėmės jau sąmoningai, nebėbuvo to kalimo. Tik dėl šio savo mokytojo teigiamos intakos ir pats jaučiuos nukrypes in kalbos darbą.

Dabar mūsų mokykloje daug kas yra pagerėję. Bet kalbos jausmo ugdymas vistiek tebėra trūktinas. Iš in Universitetą ateinančiosios jaunuomenės nedaug tėra mokančių savarankiškai kalbiškai galvoti. Visur matyti palinkimas in besąryšinių atskirų faktų faktelių insiminimą. Tik mokykloje išmokę priaugančiąją kartą insijausti in savo tarmę, pasidaryti ją atrama kalbiškai galvosenai ir susieję tiesiogiai su bendrinės kalbos mokymu — galime tikėtis pagyvinti mūsų šviesuomenės kalbinę nuojautą ir tuo pačiu pakelti rašto kalbos mokėjimą.

Čia keldamas tarmės reikšmę kalbos jausmo ugdymui visai neperšu mums “ sutarmėti ” ir atsisakyti nuo vienos bendrinės kalbos kūrimo. Tik norėjau pabrėžti, kad šis kūrimo darbas o r g a n i š k a i sietinas su liaudies gyvąja kalba, kad Rygiškių Jono žodžiais bendrinė kalba “ visomis tarmėmis suremiama ”.

KALBOS TIKSLUMAS IR KITKAS *

(Dėl Z. Žemaičio “Mūsų kalbos matematiškumo ir reformos reikalu”)

ĮVADUI

Prof. Z. Žemaitis yra žinomas mūsų matematikas. Bet, matyti, jo ir kalbos dalykais domimasi. Į mūsų kalbą profesorius norėjo pažiūrėti savo dalyko požiūriu. Tokie mėginimai, reikia pasakyti, yra naudinga medžiaga, skatina kalbos dalykus vispu-

* *Židinys*, 1931, 11 nr., 354-367.

siškiau aiškinti. Tačiau lengva čia ir nuklysti. Ir p. Žemaitis savo knygelėse taip pat daug ką teigia ir išvedžioja, su kuo kalbininkas nieku gyvu negali sutikti. Jos, tiesa, jau vertintos p. Pr. Skardžiaus ("Vairas" X., 1931.), bet "Židinio" redakcijos paprašytas nagrinėju čia kiek plačiau.

Knygelėse yra šie skyriai : I. Bendros pastabos, II. Kai kurie kalbos netikslumo pavyzdžiai ir priežastys, III. Kalbos naujovybės ir naujadarai, IV. Kalbos reformos linkmė, V. Svetimų vardų ir žodžių rašymas ir VI. Lietuvių kalbos reforma ir latvių kalba.

Vadinasi, kalbama apie daug ką ir apie visiems rašto žmonėms rūpinimus dalykus. Bet daugiausia vietos (18 iš 43 pusl.) skirta dabartinės rašomosios kalbos netikslybės parodyti : "pabėrėme visą sterblę kalbos netikslumo ir nematemiškumo gal kam neįdomių pavyzdžių, kurių gerokai prisižymėjome nuo senai, vartodami juos argumentais prieš kalbos taisytojus" (22.)¹.

Autorius sako mūsų kalbą pasižymint "dideliu įgimtu tikslumu, leidžiančiu jai lengvai nuosakiai žymėti ir trumpai reikšti švelniausias prasmės atmainas" (3.) ir išranda, kad "su taja mūsų tiksliaja, matematiškiausia kalba kažkas negera darosi" (4.).

Iš antraštės spėtume, kad kalbos tikslumas bus kaip nors įmantriai matematiškai matuojamas. Pasiskaičius tuojau matyti loginis mastas. Jis visur kyšote kyšo. Autorius paima iš laikraščių arba knygų kokią sakinį, ir jeigu jis, be konteksto, galima keliaip suprasti, tai jau ir netikslus. Tuo pačiu mastu išmastuota ir keletas mokyklų, draugijų ir kitokių vardų. Viskas išeina kalbininkams nepakelti, kam jie liepią visur kilm'ininką vartoti.

KALBA IR LOGIKA

Visu pirma dėl paties vad. tikslumo masto. Tokiam loginiam mastui lengva atsirasti. Galvojame : logika — mąstymo mokslas, mintys reiškiamos kalba, vadinasi, kalboje turi ir logikos dėsniai atsiliepti. Glaudus minties ir kalbos, sąvokos ir žodžio santykis dar daugiau šitokią manymą paremia. Neįsivaizduodami minties be žodžio ir žodžio be minties, juodu visiškai suplakame, o iš to jau tik ir liepia išvesti logikos ir kalbos dėsnių tapatybę.

Iki XIX. amžiaus vidurio kalba ir telaikyta "balsiu mąstymu". Pav., grecistas G. Hermann'as daug vargo padėjo bederindamas kalbos reiškinius su Kant'o kategorijomis. Pasirėmęs Kant'o filosofija jis iš kalbos buvo ir šešių linksnių pareikalavęs. Jų neturi būti nei daugiau nei mažiau. Nėra ko nustebti, nes juk ir Hegel'is filosofškai įrodinėjo, kad tik 7 planetos tegalinčios būti !

¹ Skaičiais nurodomi puslapiai.

Dabar logicizmas kalbotyroje yra jau atgyvenęs savo amžių. Jį palaidojo prieš 75 metus H. Steinthal'is (žiūr. jo "Grammatik, Logik und Psychologie". Berlin, 1855).

Logikai, nagrinėjančiai mąstymo dėsnius, visiškai nerūpi, kaip ir iš kur atsiranda mūsų mintys. Kalboje mintis išsakome žodžiais, o logika, nagrinėdama minties lytį, garsinės jos lyties nežiūri.

Tokie sakiniai kaip *rytai rausta*, *rytai raudonuoja*, *rytai raudoni*, *rytai raudonos spalvos* logikai yra vieno galo. Logikai čia visur vienas sprendimas, bet kalbotyrai tie 4 sakiniai nelygūs.

Žmogus, išmokęs kitą kalbą ir ja reikšdamas savo mintis, jau pakeičia tų minčių garsinę lytį, vadinasi, šioji logikai tėra tik neišvengiama būtinybė. Logiką teturime vieną, o kalbų devynias galybes.

Žodis, kaip gramatinė kategorija, taip pat nesutampa su sąvoka, kaip logine kategorija. Jeigu sutaptų, neturėtume sinonimų.

Sprendimo dėmenų logika teturi tik du, subjektą ir predikatą, o sakinyje be veiksnio ir tarinio mes dar randame papildinį, pažyminį ir aplinkybes.

Iš to aišku, kad logika mums kalbos prigimties išaiškinti negali. Tiksliai pačių kalbos reiškinių tyrimas ir pažinimas padėjo mums susekti tas jėgas, kurios kiekvienoje kalboje veikdamos ją kuria ir gyvą laiko.

Mes nors ir atskyrėme logiką nuo gramatikos, bet vis tiek suklystume manydami, kad ji (logika) jau nėra kalbos kūrime nedalyvauja.

Kaip paprasto žmogaus kasdieniniuose veiksmuose visuomet reiškiasi ir protas, taip pav. ir kalbos dalims atsirasti būtinas logikos dalyvavimas.

H. Paul'is "Prinzipien der Sprachgeschichte" šituos logikos ir gramatikos santykius šiaip apibrėžia: "So notwendig es ist einen Unterschied zwischen logischen und grammatischen Kategorien zu machen, so notwendig ist es auf der andern Seite sich das Verhältnis beider zu einander klar zu machen. Grammatik und Logik treffen zunächst deshalb nicht zusammen, weil die Ausbildung und Anwendung der Sprache nicht durch streng logisches Denken vor sich geht, sondern durch die natürliche, ungeschulte Bewegung der Vorstellungsmassen, die je nach Begabung und Ausbildung mehr oder weniger logischen Gesetzen folgt oder nicht folgt. Aber auch der wirklichen Bewegung der Vorstellungsmassen mit ihrer bald grösseren bald geringeren logischen Konsequenz ist die sprachliche Form des Ausdrucks nicht immer kongruent" (36.).

Vadinasi, kalboje turime reikalo su vad. liaudine logika, kuri mums nevisuomet ir logiška pasirodo.

Tautotyra sako, kad grynasis nuosakusis mąstymas liaudžiai daug svetimesnis nekaip tos pačios tautos mokytoinei visuomenei. Liaudis kalba reiškia ne tik mintis, bet ir visą savo sielą, kupiną jausmų ir vaizduotės. Kitaip sakant čia galėtume kalbėti apie *j a u s m i n ė* logiką šalia mūsų protinės. Liaudis mąstydamą ir kalbėdamą nelenda į tuos dvasios kaustomus formalizmo kaman-tus, kuriuos mes visi jau pratę nešioti. Imkime pavyzdžių.

Čia mintis pritvinkusi emocionalumo, čia ją vėl laki vaizduotė į kurį pašalį nubloškia. Tik klausykimės: *ir neturėk tatai jo tiek proto; ir būk tu man jam tokiame kvailame; baisiai gražus; velniškai skanus; arklys kad šoks, koja kaip būtų sėtinio — tik traukt; kaip tu lig šiol nenusprogtai!* (= kad tu nusprogtum). Nepaisyta ne tik logikos, bet ir gramatikos!

Ir ne mes vieni taip kalbame. Iš vokiečių pigu išgirsti: *du bist mir eine Marke; das ist arg fein, saumässig (!) fein; dem Hans seine Tante* (= Anso teta, atstoja kilmininką). Ir senieji graikai kartais vietoje viename ūkininkui numirė vaikas pažodžiui pasaky-davo vienas ūkininkas, numirė vaikas jo.

Mūsų protėviai, norėdami, kad jų vaikas savo pastogės ne-trūktų, pramindavo jį *Norbutu* (<**Nori-butas*), o kiti — *Mantvilu* (<**Manti-vilas*), kad nagai į save būtų kumpę. Graikas vos gimusiam vaikeliui duodavo *Makrōbios*, ilgaamžio, vardą.

Galvojimo sėkėsyvumas aiškiai matyti, kaip vaikas pasako *aš suvalgysiu penkis* (= kleckus) *ir vieną*. Bet rymėnai ir parašydavo *tria milia militum et trecenti*.

Paklausęs *kur bėgi, vaikelį?* gauni pav. atsakymą *mama liepė Kazei pavakare nunešti*. Ar bereikia egzotiškesnės galvosenos!

Jau II. amž. po Kristaus lotynai sakydavo *beneficio caecitatis*, aklumo dėka. Šita “netikslybė” atsirado senojo formulėško posakio *beneficio deorum servatus est* pavyzdžiu. Lot. *nemo*, kilęs iš **ne-homo*, nė joks žmogus’ savo reikšmės tiek nustojo, jog rašytojai parašo net *nemo dies*, nė jokia diena’.

Goethės kalboje randame *sie sind eben Herr* (vienskaita!) *geworden*.

Lot. *ager uber* —, derlinga dirva’, bet *uber* —, tėsmuo’. Ūki-ninkui tokia dirva, tiesa, ir buvo lyg melžiama karvė, o jo vaiz-dingos kalbos nesuprantantieji rymiečiai *uber* išsivertė pažyminiu. Ciceronas vartoja *frugi homines*, dori, vykę žmonės’, bet *frugi* yra *frux*, vaisius’ vienskaitos naudininkas. Šitas būdvardis galėjo atsirasti pav. iš tokio sakinio kaip *hic ager frugi est*, šita dirva vaisiui’.

Vokiečiai sako *der erste April*, 1. balandžio’ (iš senesnio *der erste (Tag) Aprilis*), rusai *segodnia pervago apreliā* (iš to Kauno

žargone *pirmo balandžio*), prancūzai *le premier avril*, bet *le cinq décembre*, 5. gruodžio' (XVI. amž. : *le cinquième décembre*), o anglai paprastai *the first of April, the fifth of December*. Vadinasi, šie pastarieji išeitų iš visų galvotėsni!

Koks "nematematiškas" yra mūsų posakis *perkūnas nutrenkė* arba *nuspyrė*, toks pat "netikslus" išeina ir graikų *Zeus hyei*, Zeusas lyja'. Plg. rusų *jego gromom ubilo* ir lot. *fulminibus occisit* (lex regia).

Senovės tautos saulę laikė dievų dievu, lietuviams ji buvo *dievo dukterytė*, latviai turėjo ir saulės dukterų (*saulės meitas*), mums šiandien ji bėra tik dangaus švyturys, tam tikras dangojas, o astronomai saulį jau devynias galybes priskaito. Taigi, vienas kevalas beliko!

Ne kuo daug prasikiša ir mūsų *dievas*. Somų kalboms mes jį paskolinome su *dangaus* reikšme, pav. vepsiškai *taivas*, estiškai *taewas*, dangus'. *deivė* ir mūsų pačių tarmėse gavo *šmėklos* vardą.

Kaip žiūrėti į tokią Suetonijaus pradėtą virtinę? : *sua morte defunctus est*, sen. pranc. *morz de sa mort*, ital. *morire di sua morte*, vok. *seines Todes sterben*, rus. *umeret' svojeju smertju* ir liet. *sava mirtimi mirti*.

Sakome *eik atnešk, eik tu gulti* (kartais dar reiškia ir *eik šalin*), bet labai dažnai geram bičiuliui, norint jam namo važiuoti ar gulti eiti, pasakome ir *eik tu, kur čia dabar važiuosi*; *eik eik, gulti išigėidė*. Vokiečiai taip pat sako kartais : *Ach gehen Sie, bleiben Sie noch da!* Yra ko svetimšaliui nustebti, kad, įėjus Paryžiuje į krautuvę, mandagus pardavėjas kreipiasi į jį vis *messieurs-dames*. Kad pirkėjas vyras ir vienu vienas įėjo, to jis kreipdamasis nežiūri. Tokį reikšmės išsekimą A. Meillet jau seniai yra praminęs gramatikalizacija.

Daugis pasakys, kad čia suminėtieji "nelogiškumai" kalbos praktikai nekliūva. Su tuo visiškai sutinkame. Gal kartais daugiau sukliūtume ėmę visi "matematiškai" kalbėti. Čia rūpėjo tik parodyti, kad kalba, vien formalinės logikos požiūriu žiūrint, yra nelogiška, o kas nori, gali sakyti — netiksliai, nematematiškai.

Čia neiškenčiu nepacitavęs kelių eilučių iš W. Havers'o "Handbuch der erklärenden Syntax"²: "so muss man sich zunächst gegenwärtigen, dass es keine Idealsprache gibt und der Natur der Sache nach auch keine geben kann. Das folgt schon aus der eigenartigen Entstehung der Sprache, die ja nicht von einem weisen

² Iš tų knygų mano paimta ir veik visi minėtieji svetimųjų kalbų pavyzdžiai.

Logiker oder Grammatiker als kunstvolles System erdacht worden ist, etwa in der Weise, wie man heute künstliche Weltsprachen schafft; nein, jede planmässige Berechnung und Voraussicht ist bei ihrer Entstehung ebensowenig im Spiel gewesen, wie bei der Entstehung von Recht, Staat und Sitte... Bei dieser planlosen Entstehung der Sprache durch momentane Beiträge aller Mitglieder der Sprachgemeinschaft kann es nicht ausbleiben, dass jede Sprache auf der einen Seite Mangel an Ausdrucksmitteln hat, auf der anderen dagegen einen gewissen Luxus und Ueberschuss" (15.).

P. Žemaitis tikrai teisingai peikia laikraštinių vartojamas ilgų ilgiausias kilmininių virtines, bet per toli nueina visiškai pasmerkdamas tokius posakius kaip *Kauno pradžios mokykla* (12.). Tuo pačiu principu turėtų smerkti ir *Kauno miestą, tvirtovę; Sausdravo, Juodosios upę; Sausgalvių, Vilkų kaimus* ir t. t. Galime pasimankštinti "aiškinti". Yra žmonių *Kauno* pavarde, vadinasi, turėsime pav. kokio nors *Juozo ar Petro Kauno miestą, tvirtovę*, nes vardų mes, nereikiant skirti kelių vienos pavardės žmonių, paprastai nesakome. Kodėl dabar Kaunas negali turėti kokio miestapalaiko, jei baudžiavos laikais buvo *Oginskio Rietavas, Tiškevičiaus Palanga*. — Kažkur Žemaičiuose esanti *Juodoji Barbė*, kurią aplinkiniai žmonės trumpai *Juodąja* vadina; o *Sausdravo* pavardė taip pat ten gerai žinoma. Vadinasi, išeitų, kad anos upės yra *Juodosios Barbės* ir *Sausdravo* nuosavybė. O jeigu *Juodosios upė* būtų parašyta sakinio pradžioje po taško, tai ją ir *juodosios gyvatės* upe galėtume palaikyti. — Dar blogiau su *Sausgalvių* ir *Vilkų kaimais*. Yra tokių pavardžių, bet gali dar kam ateiti į galvą ir tikrieji *vilkai* bei *sausgalviai*, menkos galvos, žmonės. Mažosios Lietuvos lietuviai kaimą vadina *kiemu*, taigi, turėtume *Vilkų kiemą* šalia *Sidabrinių lapių ūkio*, o *Sausgalvių kiemą* jau kaip nors sugretintume su *psichiatriine ligonine*.

Negi gautume vėl grįžti prie miestas, tvirtovė *Kaunas, kauniška tvirtovė, upė Juodoji, kaimas Vilkai*... Juk labai daug kas mūsų rašomajai kalbai besikuriant taip ir rašė! Vienas labai Lietuvai nusipelnęs mokytojas savo vizitinėje kortelėje buvo įsirašęs *N. mokytojiškos seminarijos mokytojas*. Tatai iš "*Auszros*" laikų! Taip mes kalbėjome ir rašėme, kol iš savo smegeninės nepajėgėme išskrapštyti *gorod Kovno, učitel'skaja seminarija*...

Ir ne mes vieni tokios "menkos logikos". Latviai irgi tesako tik *Rīgas pilsēta*, Rygos miestas', *Rīgas jūrās līcis*, Rygos įlanka', *Vecbebru bīskopības un darzkopības skola*, Vecbebrių bitininkystės ir daržininkystės mokykla'. Senieji rymėnai sakydavo *lacus Averni, flumen Silari, fons Camenarum*.

KILMININKAS IR PRIESAGOS *-inis, -iškas, -iškis*

Autorius visu pirma nusiskundžia dainų kalba: “ką tu padarysi su mūsų atkakliomis matematiškomis (= *matematinėmis*. A. S.) “funkcijomis”, jų “šaknimis” ir t. t., kai jos jokių būdu nenori sutilti į liaudies dainų gramatiškąsias (= *gramatines*. A. S.) formas. Ir bendrai, kaip tik sakiny pasidaro sudėtingesnis, liaudies dainų kalba ir jos taisyklės jam jau nebetinka, reikia naujų kelių ieškoti” (5.).

Lietuvių tauta nors ir labai daininga, bet kasdieniniame gyvenime kalba šiaip sau kalba, ne dainomis dainuojasi. Mūsų rašomąją kalbą remia ir kuria *v i s a* gyvoji tautos kalba ir jos rašytiniai paminklai. A. a. J. Jablonskis yra ją į tą kelią įstatęs — ir juo tik turime mokėti eiti.

Kalbininkams patariama “revizuoti savo įvairias kalbai sudarytas taisykles” (6.). Tuoju pamatysime, kad tų tariamųjų revizuotinių taisyklių nėra nė sudarytų. Neaišku, ką autorius ir kalbininkais laiko. Iš “taisyklių” sprendžiant, tie kalbininkai nė kiek negudresni už vos į matematikos fakultetą spėjusius išrašyti “matematikus”.

Imsime pačias knygelėse nagrinėjamasias kalbos ydas.

1. Posakių *funkcijos trupmeninės šaknys, skaičiaus a kvadratinė, kūbinė šaknis* (5.) kalbininkui nėra ko smerkti, nes jie taisyklingi. Mums kaip tik nesuprantama autoriaus “kalbininkų” *kūbo šaknis*. Tiesa, sakome *medžio*, ne *medinė šaknis*, dėl to, kad pav. *geležinių šaknų* nėra. Tačiau skirdami medžių šaknis *r ū š i m i s* jau kalbame apie *eglines, pušines, alksnines šaknis*. Pirmajam posakiui atatikmenų gyvojoje kalboje irgi netruks, pav. *Skersio gulbinės žąsys*. Čia mintis išsakyta paprasta tiesiogine kalba, nepabrėžtinai. Pabrėždami atskiras to sakinio dalis galime pasakyti ir: *g u l b i n ė s Skersio žąsys, g u l b i n ė s žąsys Skersio, žąsys S k e r s i o gulbinės, žąsys g u l b i n ė s Skersio ...* Dėl tos pat priežasties visiškai lietuviškas sakiny *m i e s t a s Kaunas — d i d e l i s*, nors paprastoje tiesioginėje kalboje sakome *Kauno miestas — didelį*.

Taigi, nėra ko mums sielotis dėl taisyklių, “kurios ne tik sukaustė mūsų kalbą, padarė ją sunkią, nesklandžią, bet ir apnuogino ją nuo (!) įgimto jai didelio logiškumo, matematiškumo” (4.—5.).

2. Daugiausia netikslumo p. Žemaitis randa kilmininkų konstrukcijose. Toliau matysime, kad ne taip jau visa ir būtinai peiktina, kas jo peikiama. Nagrinėjamųjų sakinių autorius pats netaiso, bet iš viso ko matyti, kad kilmininkus visur norėtų daiktavardiniais būdvardžiais keisti. Primena priesagas *-inis, -iškas, -iškis*,

bet, kaip iš kelių pavyzdžių matyti, tų priesagų reikšmės aiškiai neskiria. Dėl to čia trumpai jas panagrinėsime.

Kalboje yra tokių vad. nederinamojo pažyminio kilmininkų : 1. *kaimo, darbo, vargo, širdies žmogus*, 2. *sodos vyrai*, 3. *proto* (= *protingas*) *šuo*, 4. *lauko, vidaus, medžio, geležies darbas*, 5. *žiemos (rogių), vasaros (ratų) kelias*, 6. *žiemos vartai* (pav. *apsidarei po žiemos vartais gulėti* = labai šiltai *apsidarei*), 7. *velnio išnara, šunies vaikas, kailis* (= keikimai); *katės mūka* (= sudžiūvėlė), *prūsų dievas* (= supūrėlis), 8. *upės, plūgo, arklo vaga*; *grėblio, šakės kotas*, 9. *Reketės, kaimo, miesto, žydų, šunų mokykla*, 10. *Pilviškio kunigas, Imbarės mokytoja*, 11. *eglės, liepos, kadugio medis*, 12. *mūro, medžio siena*, 13. *akmenų, virbų, lentų tvora*.

Versdami šituos sakinius rusiškai, visus, kurie pažodžiui išverčiami, išverstume su daiktavardiniais būdvardžiais, nors senajai bažnytinei slavų kalbai nesvetima ir *stena kamene* = rus. *kamennaja stena*.

12. ir 13. pavyzdžius mes šiandien irgi visiškai reikšmės nepakeisdami pasakome : *mūrinė, medinė siena*; *akmeninė, virbinė, lentinė tvora*, nes kilmininkas tik tvoros rūšį, jos medžiagą, terodo. Bet ant mūro, prie mūro užtvirta tvora yra *mūro tvora* ir *mūrine* tevadinama tik reikiant ją išskirti iš kitų tvorų. Tarp *eglės medžio* : *eglinio medžio*, kaip medžiagos, skirtumo paprastai neįjuntama. Tik sakydami *eglės medis gražus* = *eglė — gražus medis* negalime kilmininko būdvardžiu pakeisti. Čia išskiriamojo, rūšies pažymio kaip tik vėl trūksta.

8.—10. pav. kilmininkus pakeitę būdvardžiais, į sakinių reikšmes taip pat įmaišome rūšinių arba vietinių pažymių, *plūgo vaga* > *plūginė vaga* atskiriant ją nuo kitokių vagų. Plg. *katroje vagoje radai peilį, plūginėje ar žambinėje*? Kad *palanginio kunigo* ir *imbarinės mokytojos* reikšmės atskiestos vietiniu pažymiu, matyti iš lygiareikšmių *palangiškis kunigas, imbariškė mokytoja* (žiūr. toliau). Tiesiog vardui reikšti, vardiškai, *reketinės* ir *žydinės mokyklos* tipo posakių žmonių kalba, rodos, visiškai nevartoja.

1.—7. pav. su *-iniais* mano bent krašte visai nesakomi. Įsižiūrėję čia tuojau pažįstame tam tikrus *s a v y b ė s* bei *k o k y b ė s* kilmininkus. Šitų kilmininkų, vadinasi, daiktavardiniais būdvardžiais nekeičiame. Bet jeigu *žiemos, vasaros kelias* yra žiemai, vasarai skirtas, žiemą vasarą važiuojamas kelias (= paskirties kilmininkas), tai šalia tuojau susidarome ir *žieminį, vasarinį kelią*. Taip pat juk paprastai sakoma : *vasaros, darbo laikas, pietų metas* šalia *vasaros : vasariniai, darbo : darbiniai drabužiai, pietų : pietinis švilpis* (= pietums švilpimas). Mano krašte (Salantai) tesakoma tik *sodos (kaimo) vyrai*, bet *sodos* ir *sodinis Žvinklys*. Tuo jis atskiria-

mas nuo kito vienkiemyje gyvenančio Žvinklio. Čia matyti, kaip tuoju išlenda vietinis pažymys.

Nenoriu tvirtinti, kad iškeltieji skirtumai visur ir visuomet griežčiausiai ir išlaikomi. Gyvoji kalba labai dažnai dėl įvairių priežasčių, pav. analogijos, ima kur nors dėsni ir peršoka. Tam ji juk ir gyvoji!

Viena aišku, kad verčiant *načalnoje učilišče* lietuviškai *pradžios mokykla* nėra suklusta. Bet tiek pat taisyklingos yra *pradinė* (= skiriama mokslo pradžia) ir *pradedamoji* (= kurioje mokslas pradedamas) *mokykla*.

Žmonių kalboje matyti visuotinis palinkimas išskirti ją (rūšies, paskirties, medžiagos, vietos ...) kilmininką versti būdvardžiu. Dėl to ne pro šalį būtų ir *pradžios mokyklą* pakeisti *pradine*, juo labiau kad turime *vidurinę mokyklą*.

Kiekvienas doras kalbininkas ne tik nedraus, bet ir patars kur reikiant vartoti *veisliniai galvijai* (13.); *universitetinis darbas*, *žmogus*; *vietinės įstaigos* (12.). Žmonių sakoma *nupirkau veislės kumelę, mūsų karvės — veislės gyvuliai*, kada norima pabrėžti tuos gyvulius tinkant veislei, geros veislės esant. Bet pabrėžiant *paskirtį ir atskirtį* visuomet sakoma *veislinė kumelė, karvė*. Tatai aiškiai matyti iš gretiminių paskirties naudininkų. Pav.: *nebeturime veislinės* (: veislei) *kumelės, prisipirko veislinių* (: veislei) *karvių*.

Žinoma, taip pat galime sakyti rašyti *valstybinė opera, drama* (14.) ir, pridėdu, *valstybinis teatras, monopolis, mokesnis*; *valstybinė spaustuvė, degtinė* ...

Bet *valstybės tarybos* ir *valstybės gynėjo* jau nebegalime versti *valstybine taryba* ir *valstybiniu gynėju*.

Pirmoji tada išeitų ne valstybės reikalų, įstatymų tarėja, bet tik *valstybinė taryba*, o antrasis pasidarytų kažkokiu "kazionu" gynėju. Plg. pranc. *procureur de la République*, valstybės gynėjas, *procureur supérieur de l'État*, vyriausias valstybės gynėjas³.

Centro valdybos nėra ko vainoti (14.), ji vieno molio su *miesto valdyba*. Sąjungos, turėdamos skyrių, turi kiekviena ir savo centrą. Tie skyriai ir centras turi savo valdybas. Argi visas "Lietūkio" centras (Kaune) tėra viena jo centro valdyba? Kalbėdami apie *skyrines* valdybas, žinoma, sakysime ir *centrinę* valdybą. Vardui reikšti čia *-inio* nereikia.

Vadinasi, visur, kaip pakliūnant, *-inio* priesagos negalime segioti, reikia tam tikros nuovokos³.

³ P. Jonikas "Švietimo Darbe" 1929., II. vykusiai yra bandęs šita priesagą sistematizuoti reikšmėmis.

Mūsų liaudies kalboje ta priesaga daug plačiau vartojama negu mokytinės visuomenės kalbamojoje ir rašomojoje kalboje. Ėmę ją daugiau ir mokamai vartoti, bendrinei kalbai tik padėsime. Mes ir šita priesaga, kaip ir visomis kitomis, galime savo minčių reiškimą daug sugriežtinti.

3. Žmonės sako : *vokietinė* (= vokiečių) ir *vokiška* (= į vokiečių panaši) *kepurė* ; *jo pati vokiečių veislės* (= iš vokiečių kilusi), *jos ir pagimimas vokiškas* (= prigimtosios būdo ypatybės kaip vokiečių) ; *prūsinė* (= iš Prūsų) *veislė* ir *prūsiška* (= kaip prūsų) *veislė* ; *žydinių* (= tų, kur žydai valgo) *pyragų prisipirko ir žydiškus* (= kaip žydų) *pyragus kepa* ; *karvinė* (= kuri karves žiūri) *mergė* ir *karviška* (= sutįzusi) *merga* ; *lašininis* (= kur kiaulieną valgo) *Joskė* ir *žmogiškas* (= kaip lietuvis⁴) *žydas* ; *vėlykinis laikas* (= Bažnyčios *t e m p u s p a s c h a l e*) ir *vėlykiškas* (= toks, kaip per Vėlykas esti, šiltesnis) *laikas* ; *dvasinis balsas* (= pro kurį iš armonikos oras išleidžiamas) ir *dvasiškas* (= labai geras ir doras) *žmogus* ; *pieninė* (= piene virta) *košė*, *silkiniai* (= iš silkės) *kleckai* ir *pieniškas*, *mėsiškas* (= su pienu, su mėsa taisytas) *valgis* ; *žmoginis* (= žmogaus pavidalo) *stulpas*, *švilpis* ; *siūlinis* (= lyg siūlas) *kirminas*, *žardkartinė* (= ilga ir laiba) *merga* ; *vyriškas* (= vyras), *mot(e)riška* (= moteris), *moteriško*⁵ (= moteries) *trumpas protas*.

Pavyzdžius sugretinus matyti, kad tiedvi priesagi kiekviena ką kita reiškia.

Vietoje *-išk-*inio būdvardžio mažne visuomet galime pasakyti *kaip* su tuo daiktavardžiu, iš kurio būdvardis padarytas. *-iškas* rodo *p a n a š u m ą*, ir būtent labiau *v i d a u s*, ne viršaus. Tos priesagos būdvardžiai yra susiję su pačia daikto esme, su jo būties *c h a r a k t e r i n g o s i o m i s* ypatybėmis. *-inio* priesaga būdvardį su daikto ypatybėmis, jo rūšimi, tesusieja tik *p a v i r š i u m i*. Čia būdvardžio ir jo daikto santykis nėra esminis.

Tas priesagų reikšmės atskyris ryškiausiai iškyla aikštėn paskutiniuose pavyzdžiuose. Įdomiausia grūtė yra *žmoginis stulpas* : *žmogiškas žydas*.

Kartais, tiesa, atrodo, kad abi priesagi viena reiškia, pav. *žieminė* : *žiemiška kepurė*, *vasariniai* : *vasariški drabužiai*. Tačiau ir čia seniau, matyti, skirtumo buvo, plg. *tavo vasariniai švarkai žiemiški, ne vasariški* (= šilti). *žieminė kepurė, vasariniai drabužiai* reiškia — žiemai, vasarai nešioti kepurę, drabužius.

Mums suprantama, kodėl kalbininkų “vietoje *v a l d i š k a s*”

⁴ Plg. *kad ten ne žmogus, o žydas važiuoja*.

⁵ Dar su vyriška galūne. Seniau matyti sakytą *moteriškas žmogus* ‘moteris’.

mums liepiama beveik visur rašyti “*valdžios*” (9.). Čia pat tuoju p. Žemaitis šitą kilmininką ir nieku paverčia. Tam pasiima *Šiaulių valdžios berniukų gimnaziją*. Reikalauja, žinoma, *valdiškos gimnazijos* (= kaip valdžios, bet ne valstybinė!). Visiškai sutinkame, kad anas vardas labai nevykęs, padoresnis būtų *Šiaulių valstybinė vyrų gimnazija*. Gimnazija yra ne valdžios, bet valstybės. Vokiečiai sako *Staatsgymnasium*, *staatliches Gymnasium*, ne *Regierungsgymnasium*, rusai *gosudarstvennaja gimnazija*, latviai *valsts*, o ne *valdības gimnazija*. Prancūzai valstybines mokyklas vadina viešosiomis — *écoles publiques*.

Man atrodo vykusiau ir *vyrų*, *moterų*, o ne *berniukų* (net *bernaičių*!), *mergaičių gimnazija*. Plg. latvių *viriešu*, *sieviešu gimnazija*. Vokiečių ir prancūzų čia nereikėtų žiūrėti. Tikras atsitikimas, o ne anekdotas, kad gudruoliai vienoje mūsų vyskupijoje buvo įsisteigę ir *klierikų* (!) *seminariją*.

Autorius pasirinkęs netaisyklingais, bet raštinėse klestinčiais *valdiškais pinigais*, *rašalu*, *plunksnomis* ... nuvažiuoja ir lig *pradiškos mokyklos*, nors kiek ir abejodamas (12.).

Jau 1921. m. Jablonskis (Biržiškos “*Mūsų raštų istorijoje*”) šalia *valdžios* kilmininko kur reikiant vartojo būdvardį, pav. *valdinis laikraštukas*, *valdiniai raštai* ... Vadinasi, kalbininkai už visus pirmsni yra vartoti būdvardžius! Bet jie taip pat visuomet po kitų raštus knaisysis — literatai sakydavo *blusinėja* — ir barsis, jeigu mes priesagų neskirsime ir šiaip kalbą dergsime.

4. Dar kelis žodžius dėl priesagos *-iškis*. Sakoma *šiauliškis*, *šateikiškis kunigas*, *gydytojas*, *žmogus*, *alus*; *sodiškis vaikas*; *jonušiškė* (= iš Jonušo pirktą) *kumelė*; *kalniškis* (*kalninis*) *Jurgaitis*, *nasrėniškis* (*nasrėninis*) *Vaičius*, *Kalniškis*, *Bugailiškis*; *dvariškiei*, *sodiškiei*, *kauniškiei* (= žmonės); *Katkiškė* (= Katkaus gyventoji vieta); *Joniškis*, *Rumšiškės*, *Pilviškiei*; *namiškis*, *vyriškis*, *moteriškė*, *tėviškė*, *jauniškė* (= jaunimas); *jūsiškis*, *maniškis* ...

Čia turime daiktavardžių ir daiktavardžiais bevirstančių būdvardžių. Dėl to ir galūnė *-is*. Mažne visur čia jaučiamas artimumas su *vieta*, *namais* ... Vietovardžiai ir pavardės tos žymės nebeturi, bet seniau bus turėję, pav. *Pilviškiei* neatskiriami nuo *Pilvės*, *Kalniškis* — nuo *kalno*. Lengva suprasti *vyriškis*, *moteriškė*... šalia taip pat jau sudaiktavardėjusių *vyriškas*, *mot(e)riška*.

Šiauliškė gimnazija, kaip ir *panevežinė amatų mokykla*, tiesiog *vardui* reikšti žmonių nevartojama. Karikatūriškai atrodytų *Šiauliškė valdiškoji berniukų* (*berniukams*) *gimnazija* (9.) parašyta iškaboje.

5. Visų p. Žemaičio suminėtų kilmininko pavyzdžių čia negalime išnagrinėti. Pačių posakių daug yra tokių, kuriuos kalbininkai

seniai peikia ir visais pragumais taiso. Argi ir tokio galo sakiniai kaip *kai dėl išlaikymo esamosios padėties vasaros šiaurės rytų Europos srityse* (15.) autoriui atrodo kalbininkų darbo! Kuo čia kalbininkas kaltas, kad vietoje *vasaros rytų* arba *šiaurės rytų* kokio nemokšos parašyta *vasaros šiaurės rytų*. Už nežmoniško *kai dėl* neužkliūta, matyti, jis atrodo tikslus! Kalbininkai, autoriškai tariant, tuojau būtų “dasiprotėję” pataisyti ir *vietos valstybės degtinės monopolio parduotuvės nėra* (18.).

Bet daug randame ir niekuo nekaltų kilmininkų. Netikslybių pirmininku pastatytas sakiny *Amerikos naikintojai Klaipėdos uoste* (11.). Jis reiškias “drąsuoliai arba niekšai, kurie Ameriką naikina” (t. p.). Vadinas, logikos pasimokę nebegalėsime sakyti nė *Kauno kepėjai, siuvėjai, kirpėjai, skutėjai*. Jie iš tiesų gali Kauną kada susidėję nukirpti, nuskusti ir susiuvę iškepti ... O apie *kaimo piovejus* pamanius net šiurpas pakrato. Laimingas Kaunas, kad jie čia nė vasaromis nesilanko.

Autorius cituoja *gilios ir gražios religingos šeimos tradicijos* ir klausia: “Tai ką čia pažymi būdvardžiai: “*g i l i o s i r g r a ž i o s r e l i g i n g o s*” — šeimą ar tradicijas?” (16.). Nežiūrėdamas kirčio vietos aš tokią pat “klaidą” randu net jo knygelį antraštėje! Juk ją galime suprasti *Mūsų pa s i k a l b ė j i m a i m a t e m a t i š k u m o i r r e f o r m o s r e i k a l u* arba *Mūsų* (= Lietuvoje kalbamųjų) *kalbų n u o m o n ė m a t e m a t i š k u m o i r r e f o r m o s r e i k a l u*.

Mums šiaip žmonėms aiškūs ir taisyklingi taip pat ir šiokie išdėti išpeikti posakiai: *Latvijos futbolo nugalėtojas; stalių, šaltkalvių dirbtuvės* (12.); ... *pašalpa duodama nuo ketvirtos ligos dienos* (15.); *Net pritvinkusių tamsių Joninių vyšnių kera* ... (16.); *Iš Maskvos didžiojo teatro meno pasaulio išėjęs* (17.); *Dar dėl parapijos kunigo taktikos* (17.) ...

Žinoma, norėdamas kas gali ir kiek kitaip pasakyti. Pav. žmonių kalboje yra *meistriškasis stalas*, varstotas, ir dėl to galėtume iškabose rašyti ir *stališka, šaltkalviška dirbtuvė*. Bet nė *stalių, šaltkalvių dirbtuvė* ne iš kelmo spirta, nes visi sakome *žydų kepykla, skerdykla*, nors ten žydų nei kepa nei skerdzia ...

KITOS KLAIDOS IR NEKLAIDOS

Čia imame tik kelis autoriaus suminėtųjų pavyzdžių.

1. Netiesa, kad kalbininkai neleidžia sakyti *ant žemės, ant sienos* ... Kaip čia mes galėtume atstengti prieš tokią gyvosios kalbos vartoseną! Autorius tvirtina, kad sakant *kaip dangų, taip ir žemė* “gaunasi (!) visai ne toji prasmė, kurią norima suteikti šiam poterių posmeliui” (18.). Bet ką pasakysime, kad ir Mažvydas,

nors katekizmą vertė iš lenkų kalbos, taip pat sako *Buki tawa walia kaip daqui taip ir szemeie*. Tik paskesnieji katekizmo rašytojai šitą “ nesusipratimą ” vėliau “ pataisė ”. Dar ir šiandien — papras-tojoje, ne dainų kalboje — galime nugirsti *sėdo į arklių, arklyje sėdė-damas šalia sėdo ant arklio, ant arklio sėdėdamas*. Taigi, tas vieti-ninkas nėra kalbininkų išmonis. Sakydami vietoje *sienoje kabo vien ant sienos kabo* taip pat viso tikslumo nesupaisysime, nes pastarasis sakymas žmonių kalboje reiškia ir *viršum sienos kabo*. P. Žemaičio *pakabink viny, kably* (19.) man primena vieno zoologo tvirtinimą, kad sakant *lydeka*, šalia *lydžio*, reikia sakyti ir *arkleka* (= arklys) !

2. Rašyti *Olandai, Lenkai, Vokiečiai* (14.) niekas neverčia. Kas nori, gali sveikas visuomet rašyti ir sakyti *Olandija, Lenkija* ... Taip juk dabar ir periodinės spaudos rašoma. Kai kurie anos dary-bos vardai, pav. *Prūsai*, tokie įprasti, jog vos retkarčiais terašome *Prūsija. Rytprūsių*, tur būt, nė autorius nenorėtų keisti **Rytprūsija*. Kai kurios šitų *-ių* tiesiog nei iš šio nei iš to atsiradusios, pav. *Suvalkija, Vilnija* ..., ir *žmonių, ažuolių* nepateisinamos.

3. Bendrinė kalba skiria *domėtis* ir *dėmėtis*. Žmonių sakoma : *įsidomėjo* (= *įsižiūrėjo*) *kaip jautis į dažytus vartus, jis viskuo do-misi* (= *interesuojasi*) ir *vaikai įsidėmi* (= *įsideda į galvą*) *suau-gusiųjų žodžius*. Iš tų veiksmažodžių pasidarome daiktavardžius *domesys* ir *dėmesys* ; jų ir reikšmės skirtingos. Matome, kad *do-mėtis* nereiškia *teptis* (22.).

4. Posakius *Asirai 725 m. Kristui negimus* (= *prieš Kristaus gimimą*) *nugalėjo* ... (19.) ir ... *atsisakė lankyti pamokas tol, kol gimnazija būsianti suvalstybinta* (= ... *kol gimnazija suvalstybin-sią, ... kol gimnazijos nesuvalstybinsią*) ir kalbininkai laiko nevyku-siais. Bet taisyklingi yra žmonių kalbos posakiai *dirbsiu, kol galėsiu* ir *dirbsiu, kol nebegalėsiu, arklys tranka* (= *daužosi, siunta*), *kol pažaboja* ir *arklys tranka, kol nepažaboja*. Kalbininkai ligi šiol pro-testuoja tik prieš *ką tik neperku, vis brangu* ir panašias konstruk-cijas. Tačiau ir čia reikia atsargos. Dėl to teks kituomet pakalbėti.

5. Ką padarysi, kad žmonės sako *šaltas : šaltis*, bet *svarus : svoris* (31.). Taip pat sako ir *šalti : šolėti*. Sako, žinoma, matema-tika nesirūpindami. Kalbos mokslui žinomi vad. *balsių kai-tos dėsniai*, bet autorius jų, matyti, nenorėtų pripažinti.

SVETIMIEJI VARDAI IR ŽODŽIAI

Kad jie mūsų taip pakrikai rašomi, rūpi labai ir kalbininkams. Kalti čia daugiau rašytojai, kurie savo skoniu vienus vardus rašo su galūnėmis, o kitus be, vienus lietuvinai, kitus vėl ne. Autoriaus

siūlomoji tikrinių vardu rašyba (36.) gera, ji tokia paskelbta ir rašybos komisijos projekte.

Su kitų svetimųjų žodžių darybos ir rašybos siūlymais (36. tt.) sunkiau sutikti. Ką praktiškai laimėsime *tuberkuliozą, sintaksę* ... pakeitę *tuberkuliozis, sintaksis* ... Mes tos rūšies žodžius imame ne iš graikų ir lotynų, bet iš savo kaimynų — net nevisuomet iš tų pačių — skolinamės. Kitas, graikiškojo daiktavardžio žiūrėdamas, galėtų susimanyti sakyti ir *paradoksonas*. Nusižiūrėję į *katalikas* : *katalikiškas*, galėtume tuojau reikalauti ir *praktišką* pakeisti *praktikišku*. Kas iš to išeitų ? Gaudydami kilmę ir visus svetimuosius būdvardžius darydami stačiai iš graikiškų ir lotyniškų daiktavardžių, nebegalėtume sakyti nė *natūralus, punktualus*, kurie visiškai nepakeičiami kitką reiškiančiais *natūrinis, punktinis*. *Lotyniškas* turi kelių šimtų metų tradiciją. Dėl to šiandien sakome rašome ir *lotynai*. Juokinga būtų čia pramanyti *latinai, latiniškas* (39.).

P. Žemaitis pasako naujieną, kad lot. *iunius, potestas, optimista, maximalis* italų “be ceremonijų iškraipomi” į *giugno, podestà, ottimista, massimale* (39.). Jeigu pav. Mindaugas atsikeltų, tai jis, tur būt, taip pat mūsų dabartinę kalbą “iškraipyta” pavadintų. Mes juk vietoje senųjų lyčių **šakuo, *medjai, *svetjas* besakome *šoku, medžiai, svečias*. Kalbos raidos kalbotyra kalbos kraipymu nevadina.

DĖL LATVIŲ KALBOS

Autorius mūsų rašomajai kalbai ugdyti perša latvių kalbos pavyzdį ir praktiką (42. t.). Noriu tik priminti, kad dėl kilmininkų ir latvius tiek pat tektų išpeikti kaip ir mus. Štai keli pavyzdžiai : *Valsts Jelgavas skolotāju institūts*, Valstybinis Mintaujos mokytojų institutas’, *Latvijas mākslas akadēmija*, Latvijos meno akadēmija’, *Liepājas latviešu skatuves biedrība*, Liepojos latvių scenos draugija’, *Valsts Daugavpils baltkrievu vidusskola*, Valstybinė Dinabarko gudų gimnazija’. Taigi, latviai pasirodo taip pat ne tiksliau už mus bekalbą!

O už tokius “nematematiškus”, bet labai latviškus posakius kaip *redz nākam(u)*, mato ateinant’, kuris lietuviškai išeitų *regi *(at)einamą*, latviai tikrai jau būtų į kailį duotini.

Tiesa, latvių laikraščių kalba mirgėte mirga tokiais “tiksliais” posakiais kaip *atstāt uz brīvām kājām*, palikti laisvą’. Lietuviškai pažodžiui išsivertus — **palikti ant laisvų kojų*. Šito rezhinio vokiškai nemokėdami (*auf freiem Fusse lassen*) nė nesuprastume. Latviai *ruošos mokyklą* vadina *mājturības skola* = liet. **namų turybos mokykla*. Be vokiečių *Haushaltungsschule* toks vardas nesuprantamas.

Latvių bendrinė, ypačiai laikraščių, kalba mums pavyzdžiu negali būti. Šiaip kitur, pav. kirčio reikalui, lietuvių kalbos tyrėjas latvių kalbą labai brangina.

IŠ NAUJYBINĖS KALBOS* PRAKTIKOS¹

Mūsų skaitytojai jau iš GK apžvalgų žino, kad vieno žurnalo skiltyse paskutiniu laiku yra pasireiškusi ypatinga kalbos srovė, kurią tekina trys žmonės. Vienas, rodos, net trivardis, jo lygmenys Gražvydas ir kitur glustelėjęs Aidutis. Jie išskyrė jau ir du frontus, save pasivadino liberaliuoju ir individualiuoju, kuris "tebesilaikydamas gyvosios kalbos gairių, kaip būtino ir neginčijamo pagrindo, yra tačiau pasiryžęs ginti individualiąją kūrybą ir saugoti jos teisėtumą (Vairas, 1937, IX 19)".

Čia norime bent prėbėgšmais žvilgtterėti į pačią tos laisvinės srovės kalbos praktiką. Medžiagos tuo tarpu imame iš Maupasant'o "Pjero ir Žano" vertimo ir iš Gražvydo recenzijų.

Visų pirma keli sintaksės dalykai. Bendrinėje kalboje dabar griežtai skiriama: *ligonis prašo kunigą* (= jį patį ką padaryti) ir *prašo kunigo*, būtent, kad jį parvežtų. Taip pat sakoma: *klausia tėvą* ir *klausia tėvo* (pvz., ar namie). Bet aname vertime skaitome: "Atėjo mintis paprašyti savo brolio šį pirmųjų trijų ar net šešių mėnesių mokestį (54)". Bendrinės kalbos praktika čia remiasi, kaip žinoma, rytiečių gyvąja vartosena, o ši vertėjo sąnkaita yra visai negirdėta dabartinei bendrinei raštų kalbai ir priešinga visų visoms tarmėms. Sutinkame, kad tai individualiosios kūrybos padaras, bet mūsų kalboje visai neteisėtas. Vėl randame: "Išvyko apie 10 val., kad atvyktų pusryčiams (125)". Lietuviškai sakome: *verda ką pietums* ir *kviečia pietų, eina pietų*. Tik labai iškilmingiems pietums kviečiami virėjai ir muzikantai, tik, žinoma, pietums tiekti ir valgantiesiems pagriežti. Nė jokia kūryba čia neturi teisės dviejų vartosenų į vieną suplakti.

Pagal žmoninius posakius, kaip *va bernai rugius piaunant mergas kad veikia, tai jau veikia*, dabar sakoma ir *tie vaistai širdį veikia*. Bet romano vertėjas čia išranda geriau esant sakyti: "...veikia į žmonių smalsumą (53), ... veikdami priešingai į jo mieguistą prigimtį (165)". Mat, čia svetimosios kalbos prielinksnių vartoja. Vertime skaitome ir šokių posakį: "Audros dienomis reikės ramstytiis pertvaromis, kabintis už durų, kad nesiraityti ant grindų (189)".

* *Gimtoji Kalba*, 1937, 134-137.

¹ Ta pačia tema, kiek trumpiau, š. m. spalio 5 d. skaityta V. Radiofone.

Čia *kad* su bendratimi yra rusybė, ir jau iš mūsų raštų mažne išveista. Negi vertėjo “individualioji kūryba” būtinai jos privalo?! Taip pat drąsiai verčiama: “Aplamai, tai labai geistinas gyvenimas, kurį veda ant šių didžiųjų transatlantikų (173)”. Mums ši svetimybė — *gyvenimą vesti* — neįmanoma ir bendrinei kalbai nepriimtina, bet vertėjas, tur būt, bus pasiklojęs savo “europietiškumo” tite. Biaurus žargoninis *pas ją džiova* irgi vertime randa savo atitikmenį: “Pas pastarąjį prasimušė džiaugsmo krizis (63)”. Ir šiuo keliu nueina net taip toli, jog verčia: “ką ... suprato po šiuo posakiu (47), po šiais žodžiais (60)”. Kyšo čia aiški svetimybė. Lietuviškai sakant prielinksnio visai nereikia: *ką suprato šiuo posakiu, šiais žodžiais*.

Į kalbą brukamos ir kitos žargonybės: “*L a i k a s n u o l a i k o* jinai jam paimdavo ranką su tuo lengvu familiariškumu merginų, kurių glamonėjimas *p a r s i d u o d a* (= *parduodamas*) (58), ... *p r i d u o d a v o* (= *teikdavo*) ... didelio mirusio miško išvaizdą (21), ... padarė išsyk tą kuklų liūdno nustebimo mostą, *n u d u o t a* (= *apsimetamą*) ar nuoširdų (27), kame tai *r a n d a s i* (= *yra*)? — tarė jis (79)”. Taip pat ištisai drožiama: “kame dalykas?, dalykas ėjo ne apie jį”. O Būtėnui prikišus dėl *randasi*, vertėjas tik pagailėstavo, kad iš lietuvių kalbos vejamas toks europietiškas (!) posakis.

Tik labai keista, kad jų pačių Gražvydas panašiomis laisvėmis ir kūryba kitiems nė nenori leisti naudotis. Jis savo recenzijose nedvejodamas taiso ir peikia: *ž i n o j o* (= *mokėjo*) kalbą, negalima praeiti pro šalį to puikaus spalvingumo, *n e k u r i a i s* (= *kai kuriais*) atžvilgiais, *m a t o m a i* (= *matyt*) vėjas pakilo, jaučiasi baisiai *n e l a i m i n g u* (= *nelaimingas*), atrodė *j u o k i n g u* (= *juokingas*). Šiems taisymams, žinoma, tegalima tik pritarti. Bet neiškus palieka tas kūrybos laisvės mastas. Išėitų, kad lietuvis versdamas gali rusybių primarginti, bet rusui lietuviškai rašančiam nedera jų vartoti. Ir dar keisčiau, kad paties recenzento lygmuo vis tik rašo: “jie ... atrodo jam gražiausiais padarais (Vairas, 1936, XI 314)”. Taip pat visai teisingai Gražvydas reikalauja rašyti *judesiai*, *šnabždesys*, be siaurojo *ė*, bet “Pjere ir Žane” vėl rašoma: *skambėsysis*, *šlamėsysis*, *pašnekėsysis* (41, 57, 52). Vadinasi, kitus pamoko, o savajam nė žodelio neprimetė.

Šio būrelio žmogaus iš teorijos paskelbta, kad lietuvių kalbai būtinai reikia svetimybių: *anūko*, *rūbo*, *prieteliaus*, *mokslinčiaus*, *šposo*, *rėdytis*, *tėmyti*. Bet iš jų praktikos ši sąrašą galime dar praplėsti: *randeliu*, *blekinėmis dėžėmis*, *bakais*, *kantantu*, *stonu*, *palciais*, *rokuotis*, *bile*, *paduškaičėmis*. Einamasis kelias aiškus, bet jo galas kažin ar prieinamas ...

Lietuviškai sveikinamės *labą dieną, labas rytas, vakaras*, bet iš “Pjero ir Žano” veikėjų girdime tik: *labą dieną*. Tur būt, dėl to, kad europiečiai, pvz., vokiečiai, sako *Guten Tag*, taigi galininką. Mums, rodos, turėtų būti ir nepadoru taip sveikintis.

Ne tik bendrinė, bet ir gyvoji žmonių kalba griežtai skiria *atmintį* ir *atminimą*, pvz., *geros atminties* (= galvos), *atminimą kelia* (= taiso, švenčia). Bet vertime viena ponia geria “už palaimintą velionies Marešalio *a t m i n t į* (75)”. Lietuviui čia *atmintis* neįmanoma, mūsų kalbos dvasia reikalauja *atminimo*. O išversta taip todėl, kad rusai savo *память* abiem prasmėmis vartoja ir kad miesčionių žargone taip girdėti. Vertėjas, žinoma, ir čia galės šauktis “europietiško”. Toks pat “europietiškas” yra posakis: “*Jam t a r n a v o t a i k i n i u* Beausiras ir truputį ponio Rose-milly (75)”, bet lietuviškajam kalbos jausmui visai neskanus.

Šis vertėjas — L. Gira dar pridėtų: “karštas kalbos klausimų publicistas” — tartum jau apsigimęs visokioms kalbos šiukšlėms rankioti ir platinti. Pvz., viename jo straipsnyje (Vairas, 1937, X 178 t) vėl randame porą šiokių “dailenybių”: “*N e t a m e* yra tikras savo tėvynės *p a m ė g i m a s* ir gerbimas, kad mes kitus smerktume ir kitų nekęstume. Laikraščiai ... ima mieliau *t a l p i n t i* ši klausimą liečiančius straipsnius (Pabraukta mano. *A. S.*)”.

Asmeninę kūrybą ginantieji, žinoma, kaip nė kuo dėtus vartoja baidyklinius *gerbūvį, viršgamišką, viršžmogišką, mažąlietuvį, obalsį*, bet dar nusikalta ir *puspuodukis* (36). Lietuvių kalbos dėsniais, tiesa, sudarome *pusvaikį, pusbernį*, bet šalia jų tėra tik: *pusvaikiukas, pusberniukas*. Netaip seniai bandyta sukelti visus keturis vėjus prieš GK teikiamus *draminis, dramiškas, sisteminis, sistemiškas* ir panašius darinius. Tačiau šių kėlėjų praktikoje randame kitą kratinį: *monumentališkas, vulgariškas, banališkas, dekoratyviškas, intelektuališkas, konfidentiškas* šalia *instinktyvus, sentimentalus* pakaitais su *sentimentališkas, pozityvus, mašinalus, agresyvus, modernus*. Tiesą žmonės sako, kad liežuvis be kaulo ...

Stilius — opus dalykas. Stilius — asmenybės lygmuo. Naujukai išranda, kad GK ir stilių marinanti. Čia tik keliomis vertimo vietomis noriu pavaizduoti, kaip atrodo tas nemarinamas stilius ir kalba: “Jis bijojo nusivylimo, trupučio skausmo ar liūdesio tuo atveju, jei naujiena, vietoje būti gera, būtų buvusi bloga, ir ją sustabdė (24). Ponia Roland, apdovanota puikia atmintim, kas liečia giminystės santykius, ėmėsi tuojau pat nagrinėti visas jungtuves iš savo vyro ir savo pusės, prisimindama kilimą ir sekti giminės išsišakojimą (23). Jis jau gulėjo, jau turėjo prieš tris savaites padaryti šį nutarimą, gimusį jame staigiai, be jokios abejonės, jo brolio gauto palikimo pasekmė (50). — Aš tave palieku svajoti apie ateitį,

kas dėl manęs, aš jaučiu reikalą vaikščioti (42). Pasikėlęs ir nusileidęs laiptais apie dvi ar tris valandas, jis pagaliau atidengė ant François I bulvaro šį tą gražaus (54). Pjeras atmerkė akis ir žiūrėjo, nustebejęs dėl savo čionai esimo, pažadintas iš savo košmaro (91) ”.

Apskritai, norintiems įsitikinti šios vad. liberalinės ir individualinės srovės atstovų kalbiniu pajėgumu, patartina tą vertimą paskaityti ištisai. Anie laisvininkai kartkartėmis perspėja mūsų visuomenę dėl GK ir jos darbininkų kalbinių nuomonių. Mums dėl vieno trejetuko nėra ko spėdinėti. Tačiau retkarčiais pravartu šį tą iškelti iš pačios jų kalbos darbo praktikos.

DĖL ĮSTOJAMŲJŲ LIETUVIŲ KALBOS EGZAMINŲ VDU *

Kaip žinoma, ši rudenį VDU vėl buvo įvesti sustiprinti įstojamieji lietuvių kalbos egzaminai visiems abiturientams, baigusiems gimnazijas su svetima dėstomąja kalba. Senato nutarimu į fakultetines egzaminų komisijas buvo priskirtas ir Humanitarinių Mokslų Fakulteto atstovas. Tuos egzaminus teko laikyti visų tautinių mažumų abiturientams, kur mokslą buvo ėję savosiose mokyklose.

Egzaminai pasibaigė, patenkinamai lietuviškai mokantieji į aukštąją mokyklą priimti. Tačiau ir neišlaikiusiems jos durys nepaliko visai uždaros, jie priimti laisvaisiais klausytojais ir po semestro galės egzaminus antrą kartą laikyti. Bet dėl egzaminų nesėkmingumo — ir su keistais priekaištais VDU — rado reikalo plačiau atsiliepti tik žydų mažuma. Neliesdami čia žydų spaudos, sustosime ties Apžvalga, skiriama lietuvių visuomenei. Ji po anų egzaminų, spalio mėn. 3 d. numeryje, įsidėjo tuo reikalu net vedamąjį, pavadinus jį “Nesusipratimas”. Ten skaitome: “Laikraščiai praneša tiesiog neįtikinamą žinią, kad iš 90 žydų gimnazijų abiturientų, laikusių universitete įstojamus egzaminus, iš lietuvių kalbos tešlaikė tik 15. Toks negirdėtas neišlaikiusių procentas rodo, kad čia kas nors yra netvarkoje. Arba šv. ministerijos atstovai gimnazijų egzaminuose yra netikę, arba universiteto egzaminų komisija yra per griežta, arba — nesinorėtų tuo tikėti — ji turi ir nevien kalbinius tikslus ...”

Šiais paskutiniais žodžiais, baigiamais daugtaškiu, VDU metas nešvarus įtarimas. Stovėdami kalbos sargyboje, jaučiame čia priedermę atsiliepti iš faktinės pusės. Apžvalga aname straipsnyje

* *Gimtoji Kalba*, 1937, 131-133.

savo skaitytojams primygtinai stengiasi įteigti, kad tie egzaminai buvę per griežti, kad "tie patys 'nevykėliai', kurie per 10-11 mokslo metų nesugebėjo išmokti mūsų valstybinės kalbos, pabuvę kokius vienerius metus užsienyje, sugebės eiti mokslus universitetuose, kurių kalbos jie iki tol nė žodžio nesuprato ...". Buvusiųjų egzaminų rašiniai mums pakankamai duoda medžiagos, kuri visai keista šviesa nušviečia valstybinės kalbos mokymą kai kuriose mažumų gimnazijose. Abiturientų rašoma: *duovanos, pažinę, prisiryšęs, nauduo-tis, sviečiai, miegdama, neturėtumėm, plėčiasi, ištykimi, ekonominiai sumėtimai, nusikalstomas darbas, neturėjo ginimo priemonių, šioj srityj turėsiu pasisiekimo, primityviškieji garo mašinelė, tormozavo prekybos plėtimąsi ...* Net ir svetimuosius žodžius sumėigiama parašyti: *studioti, perespektyva, raalizuoti, ekspluoatuoti, silietra, zeologijos sodas ...* Va keli sakinių rezgimo pavyzdžiai, parinkti iš atskirų rašinių: "Beeidamas šaligatviu, jam koja išslydo, ir jis parpuolė, visiškai susimušęs. Įteikiau jam pirmą pagalbą ... Pas vienerius tie planai susiformuoja jaunystėje. Kalbėdamas apie gamtos mokslus, mums reikia žinoti. Pilietis yra vienas iš tarp kiti svarbus pagrindinis elementas valstybėje. Kas lemia man ateitis? Pašildinę lygi tam tikro laipsnio vandenį, pvz., anglimis ar durpėmis, jis pradeda garuoti. Noriu aprašyti ją tuomet, kuomet ji gražiausiomis drabužiomis vilkasi".

Bet iš atskirų sakinių negi susidarysi pilną vaizdą. Duodame du rašinius ištisai:

Teisėtumas yra valstybės pamatas

Senų senovėje, kai žmonės gyveno atskiriomis šeimomis, turėjo kiekvienas žmogus savo teisėtumą.

Žmogus gyveno miške, lauke kartu su kitais žvėrimis ir gyvuliais. Jis žinojo miškų įstatymų — kiekvienas turi pasirūpinti maistu. Jis visai negalvojo kuriuo būdu galima ir kuriuo draudžiama jam paruošti šitą maistą. Žmogus, išgirdėjęs vakarais ar dienomis žvėrių staugimą, suprato, kad galingas liūtas išėjo maisto ieškoti. Liūtas drasko silpnesnius ir suvalgo juos, taip žmogus turi elgtis. Žmogus nugalėjo savo protu ir gana didele jėga savo priešus, arba silpnesnius gyvulius ir valgė jų mėsos. Įstatymas buvo: kas stiprus ir galingas, tas valdo ir tas turi teisės gyventi.

Žmogus visai negalvojo apie kitus žmones. Kai medžiai pradėjo užti ir gardžiai kvėpuoti, kai saulė leidos ir dangus paraudonavo, tada gal mąstė žmogus apie kilnesnius dalykus. Tada suprato, kad yra aukštesnė jėga. Žmogus turi neskriausti kitų.

Ne taip dabar. Yra valstybė, kurioj valdžia prižiūri gyvenimą. Valdžia gina visus gyventojus. Valdžia parūpina savo piliečius. Visi žmonės turi visas valstybės teises. Žmogus žmogui draugas, o ne žvėris. Visi žmonės yra lygūs valstybėje. Tai yra dabar kiekvienos valstybės pagrindas.

Gimtasai kraštas ir gamtos mokslai

Senų senovėje, kai žmonės dar nesuprato gamtos reiškinius, — kiekvienas toks reiškinys liko jiems stebuklu, kurį nesugebėjo išspręsti. O savaip suprantama: jei žmonės nesuprato gamtos reiškinių, tai, be abejo, apie gamtos išnaudojimą savo gyvenimo tobulinimui kalbos ir nebuvo. O kaip tik tame gamtos mokslo reikšmė yra didelė.

Laiko bėgyje žmonės pradėjo tyrinėti gamtos reiškinius, stengėsi jų išspręsti ir suprasti. Jei prieš daugelį metų žmonės nesuprato, kad galima išnaudoti ūpių vandens sudarytą jėgą visokioms mašinoms varymui, tai tas dalykas yra dabar, gamtos mokslo dėka, žinomas net kiekvienam vaikui. Bet ar virš minėtas faktelis yra vienintelis? — Į kur tik žmogau, pažiūrėsi, visur susidursi su gamtos reiškiniais. Iš kur žino žmonės kaip iš paprastų žolių sudaryti visokių vaistų? — tai gamtos mokslo dėka. Ilgus metus žmonės tyrinėjo visokių augalų ypatumą, o tai sužinoję, išmoko daryti vaistus. Statosi klausimas koks ryšis yra tarp gimtajį kraštą ir gamtos mokslą.

Į tą klausimą nesunku atsakyti.

Savaip suprantama, kad tame krašte, kur yra daug mokančių gamtos mokslą, kraštas eina ir žydi, nes kiekvienas toks žmogus padėda valstybė, tobulindamas savo krašto gyvenimą.

Juodu patys už save kalba, aiškinimų nebereikia. Šiudviejų ir kitų panašių rašinių autoriams, tiesa, pasunkėja kelias patekti į universitetą. Ir kol valstybinė kalba kai kurių piliečių p r a k t i š k a i dar niekiama, bent mūsų *Almae Matris* durys turi būti sandarios. Vilsimės, kad jos nė dėl kaitrų neims žioruoti...

Apžvalga, matyti, pati nujaučia ginanti neapginama. Todėl ir dangsto kuo kitu: “O žydų gimnazijos Lietuvoje juk yra betarpiškai Šv. Ministerijos žinioje, jose lietuvių kalba einama Šviet. Min. nustatyta programa, mokytojai tvirtinami Šv. Ministerijos, egzaminai vyksta Šviet. Ministerijos atstovui dalyvaujant”. Iš to išvada aiški: negali nemokėti. Ir va vienas labai rimtas žmogus šią dilemą juokdariškai išsprendė: “Pavasari mokėjo, o iki rudens ir pamiršo!” Tačiau straipsnio gale yla ir kyšteli iš maišo: “Įstojami egzaminai universitete iš dėstomosios kalbos turi prasmę tik tiek, kiek gali būti pagrįstas įtarimas, kad dėl blogo dėstomosios kalbos mokėjimo abiturientas negalės eiti mokslų, nesupras paskaitų”. Vadinasi, visas kalbos mokėjimas apribojamas vienu supratimu, anot žmonių betariant, kad negalėtų parduoti. Tačiau tai, mūsų galva, išeina privilegija krašto daugumos atžvilgiu. Ir pati Apžvalga žymioje vietoje yra išsirašiusi iš L. V. Konstitucijos: “Negali būti teikiama ypatingų privilegijų nei mažinama teisių piliečiui dėl jo kilmės, tikėjimo, tautybės”. Antra vertus, valstybinis universitetas savo auklėtinius rengia ne eksportui, kur lietuvių kalba galėtų būti ir nesvarbi, bet savo kraštui, kur su ta kalba lietuvių visuomenei tenka kiekviename žingsnyje susidurti. Taigi

tai visuomenei ne visvien, kaip mūsų krašto piliečiai, ne svetimtaučiai, ypačiai inteligentai, moka valstybinę kalbą.

Dabar sốpėjama dėl egzaminų nesėkmingumo. Bet paskutiniam Lietuvių Kalbos ir Literatūros Mokytojų Draugijos suvažiavimui priėmus rezoliuciją, kur pabrėžiamas reikalas pakelti lietuvių kalbos mokėjimą mažumų mokyklose, ta pati Apžvalga vėl pyko, kibo. — Šios pastabos taikomos visoms mažumoms, ne vieniems žydams. Kas prabilo, su tuo ir kalbamės.

LIETUVIŲ KALBOS REIKALAS KONSERVATORIJOJE IR TEATRE *

Jeigu blogai lietuviškai taria Žaliojo kalno Zigmusis ar Mitka, tai tas dar, pasakytume, galima ir pakenčiama. Tačiau tuo keliu eiti mūsų kultūrinėms įstaigoms ne tik negalima, bet ir neleistina.

Valstybinio teatro lietuvių kalbos reikalu (ypačiai pastaraisiais metais) rūpinamasi ir sielojamasi, o Kauno konservatorijoje lietuvių kalba visai nedėstoma ir apie jos reikalingumą jų net nekalbama. O juk konservatorija prusina operai solistus, vidurinėms mokykloms muzikos mokytojus, chorų dirigentus, vargonininkus, t. y. visus tuos muzikos specialistus, kurie lietuvių kalbą turi gerai mokėti, gražią lietuvišką tartį ne tik pažinti, bet ir mylėti.

Čia nenoromis prisimeni italų valstybines konservatorijas. Čia svetimšalis mokomas veltui, bet jis konservatorijoj turi mokytis ir laikyti italų kalbos, muzikos istorijos, meno istorijos, literatūros ir kitų italų kultūros dalykų egzaminus. Ar taip yra pas mus? Mūsų konservatorijoje yra lėšų italų kalbos (ji reikalinga) lektoriui, bet iki šiol neatsiranda lietuvių kalbos mokytojai.

Dėl to būna gaudžių ir drauge juokingų nuotykių. Štai baigia konservatoriją dainininkai, gauna į rankas diplomą, turi neblogus balsus, ateina į teatrą vietos prašyti. Staiga jiems pasako, kad teatrui rūpinti gera lietuviška tartis, todėl kandidatai į teatrą turėsia laikyti egzaminą. Tie kandidatai visi lietuviai, bet vienas žemaitis, antras aukštaitis, trečias gimęs Rusijoje ar aplenkėjusioje šeimoje. Beveik visi jie turi gimnazijos baigimo popierių, kitas ir mūsų universitetą baigęs, bet teatre neišlaiko lietuvių kalbos, tikriaus sakant, tarties egzamino, ir jo ilgų metų vargas sudūžta į skeveldras. Kam tad jam reikalingas konservatorijos diplomats, gera balsinė medžiaga, muzikos kultūra? Teatrui gal paranku tokiu būdu išvengti dainininkų antplūdžio, bet konservatorija, leisdama į pasaulį savo

* *Gimtoji Kalba*, 1938, 136-137.

mokinius, turėtų apie tai rimtai pagalvoti ir lietuvių kalbos reikalą savo sienose, nors tuo tarpu ir skurdžiose, netrukdoma sutvarkyti.

Teatre atsilikėlių dar yra tiek dramoje, tiek operoje. Buvo imamasi visokių priemonių, bet kai kurie artistai kietai užsivožė savo kiaute ir iki šiol blogai ir net negražiai kalba. Vienas giriasi baigęs lietuvišką gimnaziją, kitas sakosi kilęs iš nuokampaus kaimo, trečias iš senolės išmokęs lietuviškai, tai ko dar reikia? Visi jie užmiršta, kad yra viena kultūrinė kalba visai Lietuvai, kad valstybinis teatras ne Anykščiuose, ne Plungėje ir ne Šiauliuose, kad aktorius, be visos eilės kitų dalykų, turi gerai mokėti savo kalbą, ir būtent bendrinę. Jeigu jau pakeštume iš dalies tarmišką, tarti, tai jokių būdu ne slavybėmis "išpuošta". O turime artistų net ir su tokia "lietuviška šneka". Jie, ar šiaip ar taip versi, tikrai apsileidę, nerūpestingi ir, atrodo, visai nesidomi lietuvišku žodžiu ir jo nemyli. Tokiems, vis viena, kokių balsų jie gieda, seniai jau būtų laikas susiprasti. Bet, deja, jie petingi ir pečiuoti, ir tų pečių šešėlyje puikiai jaučiasi. Tiesa, tokių maža, bet tegu žino jie, kad jų tariami žodžiai mūsų teatro salėje skamba ne tik svetimai, bet ir nevaleikiškai. Kai visur rodome pažangos, metas ir jiems iš vietos pajudėti, nes juk vis gali ateiti laikai, kad jų apsileidimas bus ne tik peikiamas, bet ir pasmerktas.

RAŠYBA

IŠ RAŠĪBOS * KOMISIJOS DARBŪ ¹

Apie Rašības Komisijos susidarīmā ir jos pirmuosius darbus, balsiū rašības reformā, jau “Kalboje” rašīta.

Š. m. sausio mėnesio gale komisijos pirmininkas Pr. Skardžius išvažiavo in užsienius. Bedirbā paliko šie žmonės : J. Balčikonis, J. Jablonskis, A. Jakučionis, A. Kasakaitis, Z. Kuzmickis, A. Salis, J. Talmantas ir J. Žiugžda. Nieko netrukus komisijā ištiko skaudus smūgis : mirtis išplėšė mums geriausiāji narį — J. Jablonskį. Vasario 4 dienā su velionimi padarītas paskutinis posėdis. Pirmininkauti komisijai dabar teko man.

Ligi vasaros atostogū posėdžiuose apsvartīta visa likusioji rašības reformos projekto dalis : priebalsiai, vienu ir dviem žodžiais rašimas, dalelitės, žodžio daliū kėlimas, svetimībės (tikrinės ir ben-drinės) ir didžiūjų raidžiū rašimas.

Čia trumpai atpasakosiu nutarimū stambmenas.

Priebalsiai. Visū pirma teko spręsti priebalsiū minkštini-mas. Projekte buvo siūlita minkštumā žimėti priebalsiū viršuje arba apačioje pridamais tam tikrais ženkleliais, pav., *k'autas*, *kiautas*, *g'rauti*, *griauti*. Nutarta palikti senoji minkštinimo rašiba : *kiautas*, *griauti*.

Iš dviejū priebalsiū rašībū, kilminės ir garsinės, komisija išsi-rinko pirmājā. Grīnas garsinis priebalsiū rašimas niekados nėra buvęs insigalėjės mūsū raštuose.

Iš garsū nusistatīta rašiti tik tuos žodžius, kuriū kilmė neaiški (*aukštas*, *auksas*, *barzda* ...). Taip pat rašomi ir tie aiškios kilmės žodžiai, kur atskiras koks garsas tam tikrais garsū raidos dėsniais ėra kilęs iš keliū garsū (*mėšlas* < * m ė ž - s l a s : m ė ž - t i, *krislas* < * k r i t - s l a s : * k r i t - t i > *kristi*, *žaislas* < * ž a i d - s l a s : * ž a i d - t i > *žaisiti*).

Dabar rašoma : *grįšiu*, *lūšiu*, *atlyšiu* (iš * g r i n ž + s i u, * l ū ž + s i u, * a t l i ž + s i u; plg. *pil-siu*, *pik-siu*), *grimsiu*,

* *Kalba*, I, 2 sąs., 1930, 71-75.

¹ Šis straipsnis spausdinamas tyčia projektuojamąja rašyba, kad visuo-menė su ja geriau galėtų pasižinti.

vesiu, mesiu (iš *grimzd + siu, *ved + siu, *met + siu), *mesti, vesti* (iš *met + ti, *ved + ti; plg. *met-u, ved-u* ir *kep-u, kep-ti*).

Dėl tū pačių garsų dėsnių ($\check{z} + s > \check{s}$, $d + s > s$, d arba $t + t > st$) nutarta rašyti iš garsų ir: *grīštu, lūštu, atlištu, grimstu, grimsti* (iš *grinž + stu, *lūž + stu, *atliž + stu, *grimzd + stu, *grimzd + ti).

To pat galo litis *mesdamas, mesdavo, vedavo, mesdinti, vedinti* ... (iš *met + damas, *ved + damas, *met + davo, *ved + davo, *met + dinti, ved + dinti) betgi nutarta rašyti senoviškai, su *s, o ne su z*.

Biaurais: bjaurais ir jo draugės rašiba ilgai svarstita. Pagaliau nutarta, dėl inpratimo, palikti senoji rašiba (be *j!*), nors ji tarimui ir priešinga.

Šakninių priebalsių rašimui komisijos buvo nusistatytas vienas principas — kilmės aiškumas ar neaiškumas (žiūr. aukščiau), bet, priėjus prie atskirų žodžių, dėl to jos narių tarpe radosi didelis nuomonių skirtumas. Tatai atsiliėpė ir nutarimams.

Nutarta rašyti: *anksti, ankstibas, ankstivas, aukštas, angstitis, aukštas, barzda, baikštus, baugštus, bugštus, dibsoti, dīgsnis, daiktas, dirgsnis, didžkis, drūckis, dribšas, kipšas, knibčius, skirpstas, žiubčius, žiubtuvis, žiupsnis, žioplīs, žiopsoti, sprigtas, strigtas, skaptas, kniūbsčias, sluogsnis, žingsnis, rūgštas, rūgštis, rūgštelėti, riogsoti, spogsoti, spīgsoti, žagsėti, spagčioti, žirgsoti, smaksoti, vėpsoti, kėksoti, krioksoti, kėpsoti, unksti, inksti, lazda, lizdas, gūžta, regztis* ...

Sudurtinių žodžių sudūrimo priebalsiams nustatita taip pat kilminė rašiba: *briedkriaunis, didžturtis, pussvaris* ... Iš čia išskiriami tik: *neklaužada*, (iš *neklauš - žada), *smailižius*, (iš *smail-ližius) ...

g ir *k* kamiengalio veiksmazodžių liepiamoji nuosaka nutarta rašyti vienodai: *bėk* (: *bėgti*), *lėk* (: *lėkti*) ..., nes *g + k* ir *k + k* mūsų kalboje išvirsta vienu *k*.

Priešdėliai rašitini iš kilmės: *išdėti, užsukti, apgauti* ..., išskirus kelis žodžius, kur tas priešdėlis su žodžiu visiškai suaugęs, pav. *iždas*² (: *iš-dėti*), *ampalas* (iš *antpalas*) ...

Prielinksnis ir priešdėlis į visur rašytini *in*: *in Kaunā, indėti, inbėgti, intakis* ... Tikriniamas lietuviškiesiems vardams priimta irgi kilminė rašiba. Tik neaiškios kilmės vardai terašitini iš garsų.

Pavizdžiai: *Aukštuolis, Antsieniai, Aukštvaris (Aukštadvaris), Daugintis, Degsniai, Grikšas, Išdagai, Jurkšas, Medsėdžiai, Ožkinis*,

² Čia turime galvoje dabartinę to prielinksnio litį. Ritiečių tarmės, senieji raštai ir slavų kalbos rodo, kad pirminė litis irą buvusi *iž*.

Ožkabaliai, Padegpadžiai, Užpiliai, Užpaliai, Rutkus, Každailis, Skridaila, Vižpiniai, Pusdešris, Pikčilingis, Balčas, Balčitis, Ičas, Daukantas, Daukša, Butkus ...

Iš šitų pavyzdžių matyti, kad kilmės labai griežtai nėra žiūrėta.

Vieną ir dviem žodžiais rašymas. Nustatyta: vienu žodžiu terašomi tik nutrupėję žodžiai, šiaip visur kitur skiriam. Svarstant atskirus rašimus nuo to dėsnio vėl vietomis nukripta.

Nutarta vienu žodžiu rašyti: *kartkartėmis, križkreižėmis, visuomet, niekuomet, kituomet, anuomet, kuomet, tuomet, ilguomet ...*, *anākart, anādien, šiandien, šiandienā, tādien ...*, *tuokart, šiuokart, šiuosik, tuosik, dusik, trissik ...*, *kitkas, viskas, vistat, vislab ...* *dvidešimt, trisdešimt ...*; visi įvardžiai irrieveiksmiai su *kažin, kaž* ir *kaž*: *kažinkas, kažikas, kažinkoks, kažkaip, kažkiek ...*; *kanakas, velnžinkas, velnžinkur ...*, *anapus, anašal, abipus, šiapus ...*, *išties, iškart, išvien ...*, *pirmpiet, popiet, priešpiet, perpiet, porit, užporit ...*, *šiomet, šimet, aniemet, kitāmet ...*, *maždaug, mažkas ...*, *šenlink, tenlink, kurlink ...*, *todėl, kodėl, patol, pakol ...*, *kaikas, kaikur, kaikada, kaikuris, kaikame ...* (= įvardžiai irrieveiksmiai), *užpernai, propernai, perdaug, perilgai ...*, *sulig, kiekvienas ...*, *ištiesū, išviso, ištikrūjū, išnetičiū ...* (=rieveiksmiai), *pergeras, kuogeriausias, kuogeriausiai ...*

Rašitina sikiu arba skiriam, pagal prasmę: *dėlto: dėl to, šiaipjau: šiaip jau, vistiek: vis tiek, nuorit: nuo rit, nuovakar: nuo vakar, prievakar: prieš vakar, tuojaū: tuoj jau ...*

Skiriam nutarta rašyti: *pat* su visais žodžiais: *tas pat, toks pat, ten pat, taip pat, per pat, pro pat, ans pat, iš pat, in pat, už pat ...*; *lig ten, lig kur, ligi kol ...*, *iki kur, ik kol, ik šiol ...*, *iš ten, iš čia, iš visur ...*, *šiaip taip, šiek tiek, antra tiek, dvieja tiek ...*, *kas nors, kur nors, kas norint ...*, *bet kas, bent kas, bent kiek ...*, *toks jau, gal būt, tur būt, žūt būt ...*, *visū geriausias*.

D a l e l i t ė s. *ne* su būdvardžiais, daiktavardžiais irrieveiksmiais, jei nėra sakininio neigimo, rašyti vienu žodžiu: *nelietuvis, negeras, negerai, nelabai ...*

Jei *ne* eina paprastu neiginiu, tai su invardžiais ir invardiniaisrieveiksmiais jis rašytinas skiriam: *ne tas, ne jis, ne taip, ne tiek ...* Sikiu rašyti: *nekas* (= niekas), *nekoks* (= menkas), *nekaip* (= menkai) ...

te, tebe ir *be* daleličiū rašiba paliekama senoji: *tedirbie, tiek tedirbo, teberašo, ar begėvas, tu vis tebejaunas ...*

nebe su kitais žodžiais taip rašitina kaip ir *ne*.

Rašyti skiriam : *be nesipeša* (= ar nesipeša), *kuo (ko) nesipeša* (mažne pešasi), *bet bene pešasi, kuone (kone)*.

nė ir nei paliekamos rašyti senoviškai : *nė nesakik, nei šis, nei tas ...*

Dalelītės *gi* rašiba dar galutinai nenustatita.

Ž o d ž i o d a l i ū k ė l i m a s. Žodžiai nutarta kelti skiemenimis. Kur susiduria kelios priebalsės, iš jų in kitā eilutē tekeliama tik paskutinioji. Priešdėliai keliant skiriami nuo šaknies, bet patis neskaidomi.

Pavizdžiai : *ba-la, kel-mas, au-džia, (dž vienas garsas !), siau-čia, dal-gia-ko-tis, ož-ka-barz-dis, didž-tur-tis, višt-va-na-gis, auk-lė, pūs-lė, gink-las, moks-las, mels-vas, iš-virkš-čias, ap-ar-ti, api-kak-lė, api-kai-mė, pa-gal-ba, par-ei-ga, po-sė-dis, prieš-dė-lis, užuo-mar-ša ...*

S v e t i m i b ė s. Svetimieji bendriniai žodžiai rašitini : *literatūra, kultūra, natūra, natūralus, figūra...*, *aktivas, pasivas, aktīvus, pasīvus, primitīvus, archīvas, līra, līrika, satīra, hīdra...*, *bet fizika, muzika...*; *barjeras, karjera, objektas, subjektas, milijonas, bijologija, socijologija, fiziologija, socijalizmas, amonijakas, higijena...*, *ideja, idealas, tema, sistema, poezija, poetas, universitetas ...*

Svetimieji tikriniai vardai, kurie nuo seniai žmoniū klajoje irą prigiję, rašomi iš garsū : *Berlinas, Parižius, Riga, Rimas, Varšuva, Krokuva, Prancūzija, Krimas ...*

Šiaip svetimieji vardai rašomi originalo rašiba, žinoma, jeigu tik raidinas irą lotiniškas. Nelotiniškas rašmenimis rašyti vardai lietuviškai transkribuojami pagarsiui. Populiariniams raštams galima visur vartoti transkripcinė rašiba.

Svetimūjų vardū galūnėms rašyti nutarta :

1. Jeigu svetimasis vardas baigiasi viena ar keliomis rašomomis, nors ir ne visomis tariamomis, priebalsėmis arba priebalsiškai ištariama priebalsė su balsėmis, jam pridedamos galūnės - *as*, - *ius*, - *is*, - *a* (tik vietovardžiams).

Pavizdžiai : *Stresemannas, Krūgeris, Briandas, Chamberlainas, Malebrancheas, Shakespeareas, Mollis, Krylovas, Niemcewiczius ; Avignonas, Grenobleis, Clermontas, Orlėansas, Nantesas, Lausanneas, Toulouseas, Plymouthas, Liverpoolis, Birkenheadas, Hullis, Saarbrückenas, Breslauas ...*

2. Svetimosioms i galūnėms pridedamas *s*.

Pavizdžiai : *Niemis, Mussolinis, Toricellis, Raczynskis, Krasickis ...*

3. Galūnė *a* nekeičiama. Linksniuojama ji lietuviškai.

Pavizdžiai : *Almaviva, de Rivera, Capablanca, Bologna, Padua, Córdoba, Sevilla ...*

4. Galūnė e rašoma ė.

Pavizdžiai : *Goethė, Nietzsche, Leccė, Alicantė ...*

5. Rusiškųjų vardų galūnės - o ir - ij transkribuojant verčiamos - a ir - is.

Pavizdžiai : *Glivenka, Krylenka, Merežkovskis, Bielinskis ...*

6. Prancūziškiesiems vardams kaip: *Rousseau, Chardigny, Hérriot, Daudet, Tardieu, Parmentier, Bordeaux, Chautenay, Beauvais, Roubaix ...* galūnės nededamos. Jie taip pat ir nelinksniuojami.

Graikiškieji ir lotiniškieji vardai rašomi, kaip lig šiol buvo inprasta.

Pavizdžiai : *Aristotelis, Platonas, Ciceronas, Ovidijus, Horacijus, Terencijus, Edipas, Sofoklis, Eschilas, Seneka, Periklis, Cezaris, Plautas, Tacitas, Apollonas, Sulla ...*

Didžiųjų raidžių rašymas. Didžiosiomis raidėmis nutarta rašyti :

1. Dievo, Dievo asmenų, švenčių vardai : *Dievas, Dievas Tėvas ...*, *Velikos, Sekminės ...*

2. Instaigų, draugijų, sąjungų, partijų, taip pat instaigų viršininkų ir kiti tokie vardai, jeigu jie rašto tekste eina tikriniu vardu: *Švietimo Ministerija, Švietimo Ministeris, Vito Didžiojo Universitetas, Telšių Apskritis Viršininkas, Vilniui Vaduoti Sąjunga ...*

3. Sveikinamieji ir mandagumo žimimieji žodžiai : *Sveikas, Tamsta, Jūs, Tū ...*

Šitie čia atpasakotieji Rašybos Komisijos nutarimai nėra dar galutiniai. Viskas bus svarstoma dar ir " antru skaitimu ". Šis tas, žinoma, pasikeis, išsiligins. Kaikuriuose posėdžiuose ne visi nariai tebuvo, dėl to posėdžio daugumos sprendimus ne visur tegalime komisijos daugumos sprendimais laikyti.

Spaudoje komisijai buvo prikišta, kad ji vien in rašybos dalikus " nukrypusi ". Dėl to galime tik atsakėti, kad šiaip kalbos dalikų komisija nė norėdama negali svarstyti, nes ji tėra sudaryta tik " rašibai reformuoti ir nustatėti ".

RAŠYBOS REFORMOS PROJEKTAS *

1. ĮVADAS.

Nuo praėjusio amžiaus pabaigos mūsų rašyba lig šiol nėra buvusi visą laiką vienoda.

Pirmasis aiškesnius ir nuoseklesnius pagrindus rašybai yra padėjęs P. Kriaušaitis savo 1901 m. "Lietuviškos kalbos gramatikoje". Čia jis daugiausia eina kilminės rašybos keliu: rašo *šlą*, *bįra*, *kįla*, *sužiūra*, *augštas*, *rūgštus*, *kibšas*, *migšas* ... šalia *biaurus*, *piauti* ir kt. Beveik tuo pat keliu yra ėję vėlyvesni varpininkai, Jaunius, Būga (plg. jo 1913 m. "Rašybos mažmožiai") ir kt.

Bet tokiai rašybai nebuvo lemta įsigalėti. Visų pirma iš pramintojo kelio pasuko pats P. Kriaušaitis (Rygiškių Jonas); pav., 1917 m. Voroneže išleistoje "Mūsų rašyboje" vietoj *lūšta*, *grįšta*¹, *augštas*, *rūgštus* jis jau rašė *lūžta*, *grįžta* (taip siūlė rašyti ir K. Būga savo "Rašybos mažmožiuose"), *aukštas*, *rūkštus* šalia *šlą*, *bįra*, *kįla*, *sužiūra*, *graibštus*, *knibčius*, *sraigtas* ir kt. O vėliau Lietuvių Mokslo Draugijos leistųjų vadovėlių autoriai (P. Klimas ir kt.) tuo keliu dar toliau nuėjo: šalia *aukštas*, *baikštus*, *bankštus*, *rūkštus*, *sluoksna*, *biaurus*, *piauti* ėmė rašyti ir *kyla*, *svyla*, *kiūra*, *sužiūra* šalia *šlą*, *kęra*. Sugrįžęs iš Rusijos į Lietuvą, į tas pėdas įstojo ir Rygiškių Jonas; o vėliau, 1919 m., tą vilniškę rašybą mokykloms patvirtino ir Švietimo Ministerija.

Tačiau tuo būdu rašybos klausimas dar nebuvo išspręstas. K. Būga, sugrįžęs iš Rusijos, vilniškės rašybos nepriėmė: su mažomis atmainomis jis laikėsi savo pirmąsias, prieškarinės rašybos. Juo pasekė Lietuvoj A. Vireliūnas ir kt., užsienyje J. Endzelynas, R. Trautmannas ir kt.

Tokiu rašybos nevienodumu susirūpinusi, Švietimo Ministerija 1923 m. kreipėsi į tuometinį Humanitarinių Mokslų Fakulteto dekaną, prašydama pranešti fakulteto nuomonę dėl vartojamųjų rašybų. Fakultetas, prieš ką galutinai sprendamas, panoro apie tai patirti platesnės visuomenės nuomonę, ir todėl tuo reikalu dekanu vardu kreipėsi į lietuvių kalbos mokytojus, rašytojus, laikraštininkus ir kitus, turinčius nuolatinio reikalo su rašomąja kalba (žr.

* *Židiny*s, 1933, 5-6 nr., 499-516. Ši straipsnį pasirašė "Redakcinė Komisija: A. Salys, Pr. Skardžius, J. Talmantas".

¹ Pats Jablonskis visą laiką palaikė šitokią rašybą. *Grižta*, *lūžta* ėmė rašyti tik taikydamasis (kaip ir daug kur kitur rašyboje) prie kitų.

1923 m. "Lietuvos" Nr. 53). Į tai atsiliepė visa eilė žmonių (J. Balčikonis, A. Giedraitis, M. Grigonis, A. Jakučionis, J. Laukaitis, P. Klimas, Pr. Mašiotas, J. Murka, St. Naginskas, Vydūnas ir kt.). Bet Humanitarinių Mokslų Fakulteto paskirtoji komisija atsakymams suredaguoti negalėjo visa susirinkti (plg. Hum. Mokslų F-to muziejaus Nr. 1562 Ser. 5), ir dėl to į Šv. Ministerijos klausimą nieko nebuvo atsakyta.

Po to oficialiai vadovėliuose, laikraščiuose kurį laiką toliau buvo vartojama daugiausia vilniškė rašyba. Bet ilgainiui pamažu vienas kitas ėmė ją nesitenkinti, po truputį tolti nuo jos. 1929 m., antruoju leidimu leisdamas "Visuomenės įnamius", vieną kitą rašybos dalyką pradėjo keisti ir J. Jablonskis, didžiausias vilniškės rašybos ramstis; o vėlesniuose savo priešmirtiniuose raštuose tuo keliu jis dar toliau nuėjo. Taip pat ir kiti nevisur tesilaikė vienos rašybos.

Taip pradėjus rašybai įvairuoti, susidarė nemaža sunkenybių mokytojams, rašytojams ir kitiems rašto darbininkams. Dėl to spaudoje buvo pradėta reikšti net nepasitenkinimo susidariusių būviu: buvo reikalaujama arba grįžti prie nekeistos vilniškės rašybos, arba ją visą keisti. J. Jablonskis (Rygiškių Jonas) pasirinko antrąjį kelią: pradėjęs vilniškę rašybą keisti savo raštuose vienui vienas, jis susirūpino ir visa jos reforma: parašydino Šv. Ministeriui prašymą, kur išdėstė visą rašybos sutvarkymo reikalą ir prašė sudarydinti prie Šv. Ministerijos Rašybos Komisiją. Tą prašymą pasirašė pats J. Jablonskis, Pr. Skardžius ir J. Talmantas. P. Šv. Ministeris sutiko su tuo prašymu, ir naujai sudarytoji komisija tuoju pradėjo savo darbą.

Pirmasis Komisijos posėdis įvyko 1929 m. gruodžio m. 1 d. Į jį nariais kviečiami atsilankė J. Balčikonis, S. Čiurlionienė, A. Kasakaitis (Šv. Ministerijos atstovas), Z. Kuzmickis, V. Mykolaitis, Pr. Skardžius ir J. Talmantas. Komisijos pirmininku buvo išrinktas Pr. Skardžius, sekretoriumi J. Žiugžda. Vėliau Komisijos nariais dar buvo kviečiami J. Bukota, A. Busilas, prel. A. Dambrauskas, M. Durys, N. Grigas, A. Jakučionis, K. Meškauskas ir A. Salys. Dėl įvairių priežasčių tuoju iš pradžios į Komisiją nėjo arba vėliau nuo jos darbo pasitraukė J. Bukota, A. Busilas, S. Čiurlionienė, prel. A. Dambrauskas, M. Durys ir V. Mykolaitis. Iš pradžios buvo posėdžiaujama Šviet. Ministerijoje, o po kelių posėdžių J. Jablonskio bute, ligi jo mirties, ir po to vėl Šv. Ministerijoje.

1930 m. pavasarį Komisijos pirmininkas Pr. Skardžius mokslo reikalu išvažiavo į užsienį, todėl jo vietoje pirmininku buvo išrinktas A. Salys. Bet tų pačių metų rudenį A. Salys dėl karinės tarnybos turėjo pasitraukti nuo pirmininkavimo (nariu posėdžiuose

dalyvavo iki galo), ir į jo vietą vėl buvo išrinktas iš užsienio grįžęs Pr. Skardžius. Pagaliau išrinktas į Ligonių Kasos valdybą, iš pradžios nuo sekretoriavimo, o vėliau visai iš Komisijos pasitraukė ir J. Žiugžda; jo vietoj iki galo sekretoriavo J. Talmantas.

Tuo būdu Komisijai bedirbant teko sutikti nemaža visokių kliūčių ir sunkenybių, bet vis dėlto darbas nebuvo nutrauktas: likę Komisijos nariai patvariai ir su pasiryžimu dirbo iki galo, ligi pagaliau 1932 m. lapkričio m. 6 d. visą darbą baigė — 42 posėdžiuose trimis skaitymais apsvarstė visus rašybos dalykus ir jiems suredaguoti bei vykdyti išrinko iš trijų narių, pirmininko Pr. Skardžiaus, sekretoriaus J. Talmanto ir nario A. Salio, komisiją. Štai dabar toji komisija suredagavusi ir teikia visuomenei visą rašybos projektą.

Rašybos Komisija, ruošdama šį projektą, ko mažiausia stengėsi nukrypti nuo ligšiolinių įprastinių, pateisinamų dalykų; tik su dabartine gyvąja kalba nesutinkančius dalykus ji nori griežčiau formuluoti ir priešybes suderinti. Todėl ji eina šiokiu keliu.

Kad rašyba būtų vienodesnė, jos kalbiniu pagrindu yra imama vakariečių aukštaičių tarmė, bet nieku būdu ne visos Lietuvos tarmės. Toliau neinama nei vienu garsinės, nei kilminės rašybos keliu: gryna kilminė rašyba platesnei visuomenei yra didžiai sunki ir varginga, bet ir gryna garsinė rašyba nelengvesnė už kilminę, nes, rašant iš garsų, labai daug reiktų nukrypti nuo ligšiolinės rašybos ir vis dėlto norimo paprastumo ar didelio lengvumo tuo būdu negalima būtų pasiekti. Todėl Komisija, nenorėdama perdaug nutolti nuo dabartinės įprastinės vartosenos, balsius pasiryžo rašyti iš garsų, o priebalsius iš kilmės, bet tik tiek, kiek toji kilmė yra neabejojama; ten, kur kilmė gali būti nevienoda arba neaiški, rašoma jau iš garsų (plg. *skaptas* ir *skapiu* bei *skabiu* ...).

Kad sėkmingiau būtų galima tas nužiūrėtasis tikslas siekti ir ko mažiausia kiltų nereikalingų nesusipratimų svarstant rašybos dalykus, Komisija iš savo darbo išskyrė visus nerašybos dalykus, kurie dažnai yra klaidingai rašybai priskiriami, būtent: *seniai* ir *senai*, *motyna* ir *motina*, *klausymas* ir *klausimas*, *kaulyju* ir *kauliju*, *kone* ir *kuone*, *atatikti* ir *atitikti*, *indėti* ir *įdėti*, *taip* ir *teip*, *tarp* ir *terp* ir kt. Visi tokie dalykai, Komisijos nuomone, patogiau yra svarstyti drauge su bendrinės kalbos tartimi, kuriai sutvarkyti netrukus irgi turės būti sudaryta atskira speciali komisija.

Pagaliau Komisija, skelbdama šį projektą, pageidauja, kad visi, kuriems tikrai rūpi rašybos dalykai, tartų jo savo žodį bendriniais sumetimais, nes Komisija, dirbdama savo darbą, visą laiką prieš akis yra turėjusi bendrinį, ne kokį nors paskirą tikslą. Yra galimas daiktas, kad vienas kitas projekto dalykas kai kam

atrodys gal nevisai tinkamas; bet iš to, Komisijos nuomone, dar nereiktų spręsti, kad ir visi kiti dalykai yra niekam tikę. Pav., Komisijos nuomone, tikslingiau būtų ilgieji balsiai *q, e, i, y, y* žymėti brūkšneliu viršuje, bet jeigu vis dėlto daugumui pasirodytų, kad tai yra neparanku, Komisija prisispyrus iš paskutiniosios to negins: jai svarbu ne tiek kas nors savo įpiršti, bet tai, kad bent kartą praktikoje dažnai vartojami rašybos dalykai būtų galutinai sutvarkyti (susisteminti, suvienodinti, daugiau pagrįsti ...) ir tuo būdu vartotojui pasidarytų įmanomesni, nes juo jie pastovesni, juo daugumui aiškesni, lengvesni. Todėl visa, kas kam pasirodys netinkama ar nekaip reikiant pagrįsta, Komisija maloniai prašo paskelbti spaudoje arba jai tiesiogiai pranešti pirmininko vardu (Pr. Skardžius, Kaunas, Universitetas). Gavusi pastabas ir pataisas, Rašybos Komisija dar kartą atsidėjusi visa apsvarstys ir rūpinsis, kad tai būtų įvykdyta.

2. BALSIAI

Šiandien rašomosios kalbos balsiams reikšti vartojame 12 raidžių: *a, q, e, e, é, i, i, y, o, u, u, ū*. Mūsų kalbos balsiai vieni tariaimi trumpai, kiti — ilgai, tęsiamai. Trumpųjų balsei rašmenys: *a, e, i, u, o* ilgujų: *é, y, o, ū* ir *q, e, i, y*. Šie keturi pastarieji vadinami nosiniais, bet rašomosios kalbos tarmėje jie tariaimi tik ilgai, ne pro nosį. Taigi, *i* ir *y, u* ir *ū* tarimas niekuo nesiskiria. Dabartinis mūsų ilgujų rašymas priešingas vienam iš pagrindinių fonetikos reikalavimų: vienam garsui vienas rašmuo. Vadinasi, skirti senuosius nosinius nuo paprastųjų ilgujų šiandien jau nebetinka. Bet ilgujų ir trumpųjų balsei skirtumas lietuvių kalboje turi prasminės reikšmės, pav., žodžiams skirti: *viras* ir *vyras, pusti* ir *pūsti* ... Dėl to tas skirtumas būtinas ir rašybai. Ilgumas patogiausia žymėti brūkšneliu viršum raidės, nes tas brūkšnelis yra pasirodęs praktiškiausias ne tik kalbotyrinėje literatūroje, bet ir šiaip praktikos reikalams, pav., latvių kalboje *. Be to, brūkšniuotas *ū* mūsų jau seniai vartojamas. Ėmus vietoje *q, e, i, y, u, ū* rašyti *ā, ē, ī, ū* sumažėja net ir dviem rašmenim. Balsei *o* brūkšnelio nereikia, nes ji rašomojoje tarmėje visuomet ilga. Trumpa ji tėra tik kai kuriuose skoliniuose ir svetimuosiuose žodžiuose, pav., *istorija, filosofija* ... Plati ilgoji *ē* (dabartinė *e*) skirtina nuo siauros ilgosios *é*, nes taip griežtai skiriama rašomosios kalbos tarmėje, pav., *kėlės(i)* ir *kēlės* ...

* Ilgieji *ā* ir *ī* čia spausdinami su brūkšneliais viršuje. Originale jie buvo išspausdinti su riestiniu (cirkumflekso) ženklų, nes originalą rinkusi spaustuvė neturėjo brūkšnelinių *a* ir *i*.

Žymėtinas tik prigimtinis balsių ilgumas, kur balsiai ilgi ir be kirčio. Iš prigimtųjų trumpiesiems balsiams, kurie tik po kirčiu pailgėja, ilgumo ženklas nedėtinas, nes, kaitaliojantis kirčiui, tektų tas pats garsas dažnai įvairiai rašyti, pav., *meta, meti*.

Taigi, rašytina : *diena dieną moko ; musė prarijės nebeišspjausi ; moki žodį, žinai kelią ; laikas darbimėti už prekė brangesnis ; šonas šila, šonas šala ; sudegė ažuolas be anglių, be pelenų ...*

3. PRIEBALSIAI

Mūsų rašomoji kalba, žiūrint iš fonetikos pusės, turi 20 priebalsių, kuriems rašte žymėti turime iš viso 18 raidžių. Tie priebalsiai, rašmenimis parašyti, yra šie : *b, c, č, d, dz, dž, g, j, k, l, m, n, p, r, s, š, t, v, z, ž*. Svetimiesiems žodžiams dar vartojame : *f, h, ch, q, x, w*.

1. *Priebalsių minkštinimas*. Visi mūsų kalbos priebalsiai gali būti kieti arba minkšti. Prieš *e, ė, i, į, y* tie priebalsiai rašomojoje kalboje visuomet ištariaimi minkštai, pav., *bernas, geras, metas, kitas, vyras, vienas, sėkla*. Prieš *a, q, o, u, ū*, tie patys priebalsiai vieną kartą yra minkšti, kitą — kieti, pav., *laukas : liaukos, kaušas : kiaušas, maukti : miaukti, krovė : griovė, žodis : žiodyti ...* Iki šiol mūsų rašyba priebalsių minkštumo prieš minkštinamuosius balsius (*e, i ...*) atskirais ženklais nežymėjo. To žymėjimo rašyba visai ir nereikalinga, nes šitie balsiai minkština kiaurai visus priebalsius. Prieš neminkštinamuosius balsius (*a, o, u ...*) priebalsių minkštumas mūsų žymimas raide *i*. Toks žymėjimas, tiesa, priešingas fonetikos reikalavimams, nes *i* rašmeniu mūsų rašyboje reiškiamo ir atskirą *i* garsą. Todėl priebalsių minkštumas būtų žymėtinas kitu ženkliu, pav., kableliu po raidės arba, kaip latvių, apačioje raidės. Bet Komisija, žiūrėdama tradicinio įpratimo, daugumu balsų nutarė palikti senąjį priebalsių minkštinimą, t. y. rašyti : *liaukos, kiautas, valia ...*

2. *Priebalsių junginio rašyba*. Dabartinė mūsų priebalsių rašyba nėra vienoda. Paviršiumis žiūrint ji atrodo kilminė, bet iš tikrųjų nėra tokia. Daug kas rašoma ir rašytina taip pat ir iš garsų. Tik mūsų priebalsius rašant, kartais ne vietoje ir be gyvo reikalo svyruota tarp tų dviejų rašybų. Dėl to šiandien turime daug tokių rašymų, kuriuos sunku ir išaiškinti ir pateisinti. Pav., rašome : *grįžtu, grimztu* (iš *grįž + stu, grimzd + stu*, plg. *pyk-stu, pabūg-stu*) ir *grįšiu, grimsiu* (iš *grįž + siu, grimzd + siu*, plg. *pyk-siu, pralob-siu*), *aukštas* (:augesnis), *sluoksniis* (:sluogas) ir *darbštus* (:darbus), *žingsnis* (:žingine). Tie patys garsų junginiai čia vienur rašomi iš garsų, kitur iš kilmės. Todėl, kad daugiau būtų sistemos priebalsių rašyboje, Komisija vienu balsu nutarė :

a) Visus priebalsių junginius *š, ž + s* rašyti *š, o z, d, t + s* visur — *s*. Pav. : *aušta, brėkšta, klištu* (iš *auš + sta, brėkš + sta, kliš + stu*, plg. *tem-sta, tol-sta*), *lūšta, grišta, tēšta* (iš *lūž + sta, grįž + sta, tež + sta*), *lūšna, mėšlas* (iš *lūž + sna, mėž + slas*, plg. *plunk-sna, mok-slas*), *aušiu, brėkšiu, kliš* (iš *auš + siu, brėkš + siu, kliš + siu*, plg. *tem-siu, tol-siu*), *lūši, grīšiu, teš* (iš *lūž + si, grįž + siu, tež + s*), *izīsta, zīsiu, zīrsiu* (iš *iziz + sta, zyz + siu, zirz + siu*), *grimstu, subrūstu, grimsiu, subrusiu, vesiu* (iš *grimzd + stu, subruzd + stu, grimzd + siu, subruzd + siu, ved + siu*, plg. *grimzd-o, subruzd-o, ved-ė*), *virstu, vīstu, mesiu* (iš *virt + stu, vyt + stu, met + siu*, plg. *virt-o, vyt-o, met-ė*). — Bet, žinoma, rašysime : *lūžti, grīžti, težti, izizti, zīzti, zirzti* (:lūžo, grīžo, težo, izizo, zyzė, zirzė, plg. *bėgti : bėgo, pralobti : pralobo*) ir *grimsti, subrusti* (iš *grimzd + ti, subruzd + ti*, plg. *vesti iš ved + ti*).

b) Veiksmazodines lytis *mesdamas, vesdamas* (iš *met + damas, ved + damas*), *mesdavo, vesdavo* (iš *met + davo, ved + davo*), *mesdinti, vesdinti* (iš *met + dinti, ved + dinti*) rašyti senoviškai su *s*, nes, dabar tas lytis iš bendraties darydamiesi, jų paprastai su senaisiais kamienais nebesiejame. Plg. *ves-ti : ves-damas* ir *rašy-ti : rašy-damas*. Čia šitoks rašymas nebegretinamas su tokių žodžių rašymu, kur kilmė iš kalbos tik gerai įsistebėjus susekama, pav., *veizdėti* (iš *veid-dėti*, plg. *veidas*), *žaižda* (iš *žaid + da*, plg. *pažaida*) ir kt.

c) Junginius *k, g + k* rašyti iš garsų, būtent visur *k*. Pav. : *auklė, žirklės* (iš *aug + klė, žirg + klės*, plg. *duo-klė, baidy-klė*), *auk, bėk, suk* (iš *aug + k, bėg + k, suk + k*).

d) Junginius, kurių priebalsiai sunku suvaikyti, rašyti iš garsų, pav. : *gūšta* (tikrai nežinia, ar ji kilus iš *gūž + sta* ar *gūž + ta*, plg. *lak-ta*) ir kt.

e) Tos pačios šaknies žodžių kaitomosiose ir išvestinėse lytyse besikaitaliojančius balsinguosius ir kimiuosius priebalsius rašyti iš kilmės. Pav. : *bėgo : bėgioti : bėgailioti : bėgti : bėgšnoti : bėgterėti, dribo : dribsiu : dribti : dribsoti, lipiti : lipdau, sukau : sukti : sukdamas, košiu : košdinti, drožiu : drožti, valstietis : valsčius, mostelėti : mosčioti ...*

f) Iš kilmės rašyti ir visus kitus žodžius, kur ta kilmė iš kalbos susekama. Pav. : *augštas* (:augėnis, augalotas, augumas), *baigštus* (:baigus, baiginti), *baugštus* (:baugus, bauginti), *bugštus* (:būgo, būgauti), *bėgštus* (:bėglus, bėgu), *darbštus*, (:darbus, darbas), *degsnis* (:degu), *daigstas* (:daigyti), *dīgsnis, dīgsnis, dīgsėti, dīgčioti* (:dygu, dygėti), *dingstis* (:dingėti), *dībsoti* (:dybas, dybinėti), *dīrgsnis* (:dirginti), *dribšas, dribšoti, dribšoti* (:dribo, dribinė jot), *grabštus* (:grabinėti, grabalioti), *graibštus, graibštas* (:graibyti, pagraibos), *gobšas,*

gobštus (:gobėtis, pragobėlis), *gribštus*, *gribšnis*, *gribštelėti*, *gribščioti* (:gribišas), *jaugtas* (:jaugiu), *jauktas* (:jaukinti), *kabsoti* (:kabėti) *kapstas* (:kapinėti), *kėbsoti* (:kėblinti), *kepsnis*, *kepšas* (:kepu, kepašis), *kibšas* (:kibo, kibis ; kaip kibšas kimba), *knibčius* (:knibinėti), *knibšoti* (:knyboti), *mergšė* (:merga), *migšas* (:miginėti), *mikšas* (:miknoti, mykia), *regztis* (:rezginės), *rakštis* (:raku) *rūgštus*, *rūgštis*, *rūgšnus*, *rūgtis*, *rūgštinė*, *rūgštelėti*, *rūgšnīs* (:rūgo, rauginti), *riogsoti* (:rioglinti), *sagtis* (:segu), *sluogtis*, *sluogsnis*, *sluogsna* (:sluogas, sluoguoti), *smaigtis*, *smaigstis*, *smaigstītis* (:smaigas, smeigiasi), *skirbtas* (:skirbo), *spįgsėti* (:spyguolė), *spingsėti* (:spingis), *spragtas*, *sprigtas*, *spragčioti* (:sprigsi, spragėti), *strigtas* (:strigo), *vangstītis* (:vangus), *vargšas* (:vargas), *vilgšnas* (:vilgyti), *žagsėti* (:žagulyš), *žiubčius*, *žiubtuvis*, *žiubsnis* (apžiaubė), *žingsnis* (:žingine), *žirgsoti* (:išžirgas), *žibšoti* (:žibėti), *žlugtas*, *žlugtuvis* (:žluginti), *žvilgterėti* (:atsižvilgėti) ...

g) Neaiškios ar sunkiai susekamos kilmės žodžius rašyti iš garsų. Pav. : *auksas*, *daiktas*, *duktė*, *lazda*, *lizdas*, *nikstas*, *kniūpsčias* (plg. *kniaubiasi* : *kniaupiasi*), *skaptas* (plg. *skapiu* : *skabiū*), *smaksoti*, *spoksoti*, *šmaikštis*, *šmaikštus*, *unksti*, *unkščia*, *vėpsoti*, *žiopsoti*...

h) Iš garsų rašyti *dručkis*, *drūčgalis* ..., nes *tš* ištisiniam žodyje mūsų visur rašomas *č*. Taip pat ir *dičkis*, nes nežinia, ar jis susidaręs iš *didž* + *kis*, ar *did* + *š* + *kis*.

i) Sudurtinių žodžių sudūrimo priebalsiams visur palikti senąją kilminę rašybą. Pav. : *išsemti*, *užstoti*, *išbėgti*, *užpilti*, *apgulti*, *atduoti*, *didžturtis*, *briedkriaunis*, *žvakgalis*, *pussvaris* ... Taip rašant lengviau pažinti žodžių sudedamąsias dalis, nors tariame paprastai: *isemti*, *ustoti*, *aduoti*, *žvagalis* ... Iš garsų rašyti tik : *kažin*, *kaži*, *kaž*, *kažna*, *kana*, *neklaužada* (iš *neklausžada*), *smailižius* (iš *smailižiūš*) ...

3) *J p o p, b ž o d ž i o š a k n y j e*. Šiandien beveik visoje Lietuvoje sakoma *bjaurus*, *bjurti*, *pjauti*, *pjaulai*, *pjudyti*, *pjuvenos*, *pjūvis*, *pjūklas*, *spjauti*, *spjaudalai*, *spjūvis* ... Čia *p, b* ne tik minkštinami, bet po jų dar aiškiai girdimas *j*. Dabartinė rašyba *piauti*, *biaurus* ... visiškai nerašo tariamo *j* garso. Komisija daugumu balsų nutarė anuos žodžius rašyti su *j*. *Bjaurus*, *pjauti* ... rašyboje negalima gretinti su *labjau* ir *šlapjas*, nes šiuos žodžius su *j* teištaria tik maža lietuvių dalelė, o visi kiti sako *labiau*, *šlapias*. Todėl Komisija nutarė ne žodžio šaknyje po *p, b* rašyti ne *j*, bet *i*, lygiai taip pat, kaip ir po *m, v*, po kurių *j* tarmėse dar iš senovės tebesakomas, pav., *vėmjau*, *avjū*.

4) *J p r i e š i e ž o d ž i o p r a d ž i o j e*. Prieš *ie* žodžio pradžioje visi lietuviai ištaria *j*. Dėl to ir Komisija nutarė rašyti : *jiešmas*, *jiena*, *jieva*, *jieškoti* ...

4. TIKRINIAI DAIKTAVARDŽIAI

Tikrinius daiktavardžius (vardus, pavardes, pravardes, slapyvardžius, vietovardžius ...) rašyti vien iš garsų nėra patogu todėl, kad jie dažnai labai susiję su bendrinių daiktavardžių šaknimis. Komisija, norėdama išlaikyti vieną priebalsių rašybos principą, vienu balsu nutarė ir tikrinius daiktavardžius rašyti bendrinių rašyba, būtent : iš kilmės, kur ji aiški, ir iš garsų, kur kilmė nesussekama arba vardo lytis yra pakitusi. Pav. : *Augštuolis, Degsniai, Išdagai, Pusdešris, Ožkinis, Ožkabaliai, Sluogsnaitis, Užpaliai ...*, bet *Auškalviai* (iš *Augštakaľviai*), *Augždvaris* (iš *Augštadvaris*), *Jaupėnai* (iš *Javupėnai*), *Pikčilingis* (iš *Piktšilingis*), *Puidogalis* (iš *Puidokgalis*), *Grikšas, Mikšas, Mikštas, Rutkis* (iš *Rudkis*), *Pažeriai* (iš *Paežeriai*), *Požerė, Vilkiškiai* (iš *Vilkijiškiai*), *Vilkaviškis* (iš *Vilkaujiškis*) ...

5. VIENU IR DVIEM ŽODŽIAIS RAŠYMAS

Ir vienu žodžiu rašymo dalyke mes savo rašyboje neturime vienodumo. Pav., rašome : *kažkas, kitkas, viskas, šiemet, anąkart, ...* bet *kažin kas, kana kas, kaž i koks, kažin kur, kaž kur, kaž kaip, tur būt, gal būt ...* Toks rašymo nevienodumas gana painus. Tokių žodžių kaip *kuomet, anąkart, poryt ...* niekas nėra rašęs skyrium ; tie prieveiksmiai, sudurti iš dviejų sutrumpėjusių linksnių arba iš prielinksnio ir linksnio, visų laikomi vienu žodžiu. Bet tokio pat sudūrimo ir taip pat sutrumpėję yra ir *kaž kur, kažin kiek, gal būt ...* Viso skirtumo čia tik tiek tėra, kad tie žodžiai, nors ir ne visi, turi dar laisvesnį kirtį.

1. Nutrumpėjusieji žodžiai. Visus nutrumpėjusius žodžius, įgijusius vieno žodžio reikšmę, Komisija nutarė rašyti vienu žodžiu. Pav. : *anąkart, anuokart, anuomet, tuomet, kuomet, visuomet, niekuomet, tādien, šiandien, tuosik, dusik, trissik, vislab, dvidešimt, keturiasdešimt, išties, išsik, išvien, išrit, begal, bereikal, pirmpiet, popiet, perpiet, perdien, porit, užporit, užvakar, nuovakar, prievakar, abipus, anapus, šiapus, anašal, galbūt, turbūt, žūtbut, maždaug, mažkas, viskas, vistat, kažkas, kažikas, kanakas, kažinkoks, kažkoks, kažinkaip, kažkiek, kanakur, velnžinkas, šimtžinkur, dievažikas, kitkas, kittiek, šiemet, kitāmet ...*

Tačiau tos pačios lytys rašytinos ir skyrium, kai jos neturi vieno žodžio reikšmės. Pav. : *nuo vakar* (= dienos) *man galvā skauda* ; *po piet* (= pavalgęs) *eisiu gulti* ; *jis čia gal būt*.

2. Ištisiniai žodžiai. Iš ištisinių žodžių Komisijos nutarimu drauge rašytini tik visiškai į vieną suaugę žodžiai. Pav.:

betkas, bīkas, betkoks, betkuris, bīkoks, bīkuris, kaikas, kaikoks, kaikuris, kaikur, kaikada, kiekvienas, aliaivienas, pergeras, kuogeriausias, visugerasis, visugeriausias, užpernai, propernai, užpropernai, sulig, perdaug, permaža, pergerai, kodėl, todėl, dėlto, dėlko, patolei, pakolei, vistiek, visdėlto ...

Tie patys žodžiai tam tikrais atsitikimais, žinoma, rašytini ir skyriumi. Pav. : *kai kas duoda, imk ; kai kuri sutiksiu, paklausiu ; už pernai dar mokesčiū nemokėjo ; per daug metų išsimokės ; dėl to daliko galvos nesuksiu ; jis vis tiek teduoda ; vis dėl to savo vaiko vargsta.*

Šiaip glaudžiau sušlijusius žodžius Komisija, dėl vienodumo, nutarė visur rašyti skyrium. Pav. : *iš lėto, iš tikro, iš tikrųjų, iš tiesų, iš tolo, iš arto, iš lengvo, iš visur, iš kitur, be galo, kas nors, koks nors, kur norint, kame nors, šis tas, šioks toks, šen ten, šiaip taip, kiek tiek, šiek tiek, šiur tur, šiada tada, kitas kas, kita kas, kas kitas, visa kas, antra tiek, dveja tiek, daug kas, daug kur, daug kaip, maža kas, tas pats, šiaip kas, šiaip kokis, šiaip kur, taip kas, vienai vienas, ten linkui, šen linkui, bent kas, pro šalį, po visam, po visa ko ...*

Komisija čia nusistatė rašyti skyrium todėl, kad, ėmus prievoksminės reikšmės žiūrėti, kartais labai sunku riba besusekti. Rašant *begalo, ištiesū ...* tektų, labai nepaprastai, rašyti ir *išpalengvėlio eina, išpaskos bėga, imk nuodaikto* (= paeiliui), *susaule* (= anskti) *išvažiavo, neprošalį būtų turėti, išmažens* (išmažumės) *jau tingėjo, aš jau povisako ...*

3. *D a l e l y t ė s.* Dalelytės mūsų ne visos vienodai su visais žodžiais rašomos. Rašybai suprastinti tenka ir čia šis tas keisti, vienodinti.

a) Dalelytės *gi, jau, pat* su kaitomosiomis kalbos dalimis ir prielinksniais rašytinos skyrium, o visur kitur — drauge. Pav. : *aš gi, jis gi, kas gi, sakau gi tau, tas jau, toks jau, sakik jau jam, tas pat, toks pat, šioks pat, i pat, per pat, nuo pat ..., bet betgi, argi, dargi, jukgi, visgi, dėlto gi, šalingi, taip pat, šiaip jau, tuojau, visjau ...*

b) Neigiamoji dalelytė *ne* visur rašytina drauge, išskyrus tik priešpriešos sąvokas ir sakinius, pav. : *nežinau, nematiti, negeras, negerai, nelabai, nevisai, nevisur, nevisaip, nekaip, nekoks, nekas, nedarbas, nelietuvis ..., bet jis ne dirba, bet tinginiauja ; jam ne darbas rūpi, bet pinigai ; klausiu ne kaip, o kam ; ne visi, tik aš vienas ; ne i kã jĩ ikiši ; čia ne jis ; tas darbas ne man ...*

c) Dalelytės *te, be, tebe* su veiksmažodžiais ir būdvardžiais rašytinos drauge, o kitur visur skyrium. Pav. : *tiek težino, viskã bežinãs, negaliu bematiti, jau nebematau, dar tebeturiu, šis*

vienas tegeras, ar jis begražus ?, jau nebejaunas, dar tebeskanus ..., bet kokia čia be kalba, jis jau nebe kunigas, be kas jam turėti ! te kas duoda ...

Be, bene su veiksmazodžiais rašomi skyrium, jei jie turi ar reikšmę. Pav. : be (= ar) nenori valgyti ?, bene (= ar) buvai mies- te ?

d) Dalelytės nė ir nei visuomet rašytinos skyrium. Pav. : nė kiek nemoka, jo nė nematiti, nė maž nederba, nė vieno nebuvo ; iš jo nei žmogus, nei givulīs ...

6. ŽODŽIO DALIŲ KĖLIMAS

Apskritai imant, žodžių dalių kėlimas pasilieka toks, koks lig šiol yra buvęs, būtent : žodžiai keliami skiemenimis, pav. : *ba-la, kel-mas, au-džia, siau-čia* (čia dž, č yra vieni garsai), *ar-sime, ar-sim, o-ši-mas ...*

Priešdėliai keliant neskaldomi, pav. : *ap-ar-ti, apī-kak-lė, apī-kai-mė, pa-gal-ba, per-ei-ti, par-ei-ga, prieš-dė-lis, san-dė-lis, už-uos-ti, užuo-mar-ša ...*

Bet ten, kur susiduria kelios priebalsės, iš jų į kitą eilutę visados yra keliami paskutinioji, o priešpaskutinė gali būti paliekama arba nukeliama į kitą eilutę drauge su paskutiniąja. Šitoks rašymas motyvuojamas tuo, kad tos priebalsės mūsų kalboje dažniausiai sudaro lyg ribą. Pav., žodis *melsvas* yra tariamas ne *mel-svas* arba *mels-vas*, bet *mels-svas*, t. y. skiemenų riba čia yra priebalsėje s. Todėl, kad būtų patogiau tokiais atvejais kelti žodžiai, paliekamas tas kėlimas laisvesnei kėlėjo nuožiūrai, pav. : *gin-klas, mok-slas, mel-svas, iš-virkš-čias, au-klė, pū-slė* ir *gink-las, moks-las, mels-vas, iš-virkš-čias, auk-lė, pūs-lė*.

Sudurtiniai žodžiai senoviškai keliami, pav. : *dal-gia-ko-tis, ož-ka-barz-dis, didž-tur-tis, višt-va-na-gis ...*

7. SUTRUMPINTIEJI ŽODŽIAI

Dažnai vartojamus ir daugumui suprantamus žodžius rašydami kartais trumpiname, pav. : *kun. Mironas, kan. Tumas, šv. Petras, dr. Basanavičius, prof. Čepinskis ; t. i. (= tai yra), k. a. (= kaip antai) ir t. t. (= ir taip toliau), pav. (= pavyzdžiui), plg. (= palygink), žr. (= žiūrėk), psl. (= puslapis), 12 t. (jei vienas puslapis seka), 12 tt. (jei keli puslapiai toliau seka), pp. (= po- nai ...).*

Kartais žodžiai ne tiek yra trumpinami, kiek tam tikrais, lyg simboliškais rašmenimis pakeičiami ; tada po tokių trumpmenų ne-

dedama jokio ženkle, pav.: *m* (= *metras*), *km* (= *kilometras*), *l* (= *litras*), *C* (= *Celsijus*), *R* (= *Reomiūras*) ...

Numeriai ir paragrafai sutrumpintai žymimi didžiosiomis raidėmis ir rašomi prieš skaitmenis, būtent: Nr. 142, § 13, §§ 14, 15.

8. SVETIMYBIŲ RAŠYMAS

Svetimybės yra bendrinės ir tikrinės, todėl ir jų rašymas yra dvejopas.

1. Svetimieji bendriniai žodžiai yra rašytini šiaip: *literatūra*, *kultūra*, *natūra*, *natūralus* ...; *archivas*, *aktivas*, *pasivas*, *aktivus*, *pasivus*, *lira*, *lirika*, *satira*, *hidra* ..., bet *fizika*, *muzika*, *stilius* ...; *barjeras*, *karjera*, *objektas*, *subjektivus*, *milijonas*, *biologija*, *socijologija*, *socijalizmas*, *amonijakas*, *komedijantas* ...; *tema*, *sistema*, *poetas*, *poezija*, *poema*, *universitetas* ..., bet *idėja*, *alėja*, *epopėja* ...; *higijena* (arba *higijiena*, plg. *galvijiena*), *himnas*, *husaras*, *herbas*, *alkoholis*, *buhalterija* ...; *graikas*, *pedagogija*, *archeologija*, *sfera* ...; *chemija*, *choras*, *chirurgija* ...; *klūbas*, *biūras*, *kooperacija* ...; *populiarus*, *kancelarija*, *planas*, *logika* ...; *kentaurai*, *kedras*, *kiparisas* ...

Šitaip rašydami, mes einame ligšioliniu įprastiniu keliu, todėl kartais nežiūrime pačios pirminės kilmės; pav., kai kuriuos žodžius rašome ne tiesiog iš graikų, bet iš lotynų ar kitos kurios Vakarų Europos kalbos, kur atskiri garsai ir skiemenys mums ilgainiui yra artimesni pasidarę. Tačiau slaviškojo (rusiškojo ...) siauro trumpo *e*, kurį dabar inteligentai dažnai svetimybėse taria, nerašome su tašku, nes mūsų siauras ilgas, su tašku žymimasis *ě* yra visai kitoks garsas; to garso vietoj paliekame trumpą, atvirą *e*, tokį, kokį tariame žodžiuose *mesiu*, *mesdamas*. Be to, vartojame rašmenis *f*, *h* ir *ch*, nors jais žymimieji garsai mūsų kasdieninei kalbai yra apysvetimiai; *ph* visai nevartojame. Taip pat vartojame *j* tarp balsių (pav., *amonijakas*, *socijalus* ...), nes mūsų kalba hiatu nepakenčia; plg. *apsi-avė* — *apsiavė* arba *apsiėvė* ir t. t.

2. Svetimieji tikriniai vardai, kur žinomesni ir dažniau vartojami, rašomi iš garsų ir įprastinio tarimo, pav.: *Berlinas*, *Parižius*, *Rīga*, *Rimas*, *Varšuva*, *Krokuva*, *Prancūzija*, *Krimas*, *Daugpilis*, *Pskovas* (*Pliskuva*), *Voluinė*, *Lozana*, *Ženeva*, *Tulūza*, *Marselis*, *Breslavas* ir kt.

Šiaip svetimieji vardai rašomi originalo rašyba, žinoma, jei raidynas yra lotyniškas. Nelotyniškais rašmenimis rašyti vardai transkribuojami paraidžiui.

Svetimųjų vardų galūnėms rašyti laikomės tokių dėsnių:

a) Jeigu svetimasis vardas baigiasi viena arba keliomis rašomomis ir tariamomis priebalsėmis, jam pridedamos galūnės *-as*,

-ius arba -is, pav. : *Stresemannas, Chamberlainas, Mollis, Krylovas, Niemcewiczius, Plymouthas, Liverpoolis Saarbrücken* ir kt. Čia apostrofo prieš pridėdamąją galūnę nededame.

b) Jeigu svetimasis vardas baigiasi netariama, bet rašoma balse arba priebalse, tai prieš pridėdamąją galūnę rašomas apostrofas, pav. : *Malebranche'as, F. de Saussure'as, George'as, Chateaubriand'as, Shakespeare'as* ir kt.

c) Svetimajai galūnei -i dar pridėdamas -s, pav. : *Niemis, Mussolinis, Toricellis, Raczyński, Krasickis* ...

d) Svetimoji galūnė -a nekeičiama ir linksniuojama lietuviškai, pav. : *Almaviva, de Rivera, Capablanca, Bologna, Padua, Córdoba, Sevilla* ...

e) Galūnė -e rašoma -ė. Pav. : *Goethė, Nietzsche, Leccė, Alicantė* ...

f) Rusiškųjų vardų galūnės -o ir -ij transkribuojant pakeičiamos -a ir -is, pav. : *Glivenka, Krylenka, Mereškovskis, Bielinskis* ...

g) Tokiems prancūziškiems ir kitokiems vardams kaip *Rousseau, Mirabeau, Hugo, Herriot, Daudet, Meillet, Tardieu, Chautenay, Beauvais* ir kt. galūnės nededamos ; jie taip pat ir nelinksniuojami.

h) Graikų ir lotynų kalbų tikrinių vardų šaknys nekeičiamos, pav. : *Homėras, Aischilas, Oidipas, Aristotelis, Periklis, Platonas, Apollonas, Menelajus, Caesaris, Plautus, Marcus, Ovidijus, Terentijus, Horatijus, Claudijus, Seneca, Sulla, Tacitas* ... Šitie vardai rašomi tuo pat būdu, kaip ir dabartiniai Vakarų Europos.

ch) Latviškomis pavardėms su nesuminkštintomis galūnėmis pridėdama -as, su suminkštintomis -is, pav. : *Endzelīnas, Zarinis, Bėrzinis, Celminis, Kaktinis* ir kt.

9. DIDŽIŲJŲ RAIDŽIŲ RAŠYMAS

Dabartinis didžiųjų raidžių rašymas dar nėra galutinai nusistojęs : vieni titulų, įstaigų ir kitus pavadinimus rašo vienaip, o kiti kitaip. Laukiamo vienodumo čia nėra. O jis mums taip pat reikalingas, kaip ir kitoms tautoms. Todėl su didžiąja raide rašytina :

1. Žmonių vardai, pavardės, pravardės ir slapyvardžiai, pav. : *Jonas, Petras, Daukša, Širvėdas, Maironis, Raudonbarzdis, Karaliūnas Griežėlė* ir kt.

2. Žemių, valstybių, miestų, kaimų, jūrų, upių, kalnų, įstaigų, gatvių, bendrovių, draugijų, laikraščių ir kitokių panašių dalykų pavadinimai, pav. : *Lietuva, Lenkija, Lenkai* (lenkų žemė, kraštas), *Prūsai, Žemaičiai, Paprūsė, Pabaltijis, Kaunas, Juodoji jūra, Nemunas, Laisvės alėja, Kranto gatvė, Valstībės Tarība, Lietuvos Sei-*

mas, Švietimo Ministerija, Krašto Apsaugos Ministerija, Ūkio Akademija, Vytauto Didžiojo Universitetas, Valstybės Kontrolė, "Šviturio" bendrovė, Šv. Kazimiero Draugija, Naujokų Ėmimo Komisija, Valstybės Teatras, Humanitarinių Mokslų Fakultetas, Lietuvos Aidas, Šaulių Sąjunga ir kt.

Tie žodžiai, kurie nėra laikomi pavadinimais, rašomi su mažosiomis raidėmis, pav. : " Aušros " laikraštis, Nemuno upė ir kt.

3. Dievo, Dievo asmenų ir švenčių pavadinimai, pav. : *Dievas, Dievas Tėvas, Dievas Dvasia Šventoji, Viešpats, Išganitojas, Sekminės, Tris Karaliai, Šv. Petras (šventė), Kalėdos, Velikos, Nauji Metai* ir kt.

4. Išskirtiniai valstybės, įstaigų, draugijų ir kiti tokie pavadinimai prašymuose, dokumentuose, valstybiniuose aktuose, laikraščiuose ir kt., pav. : *Valstybės Prezidentas, Ministeris Pirmininkas, Universiteto Rektorius, Rimo Popiežius, Lietuvos Metropolitai, Panevėžio Viskupas, Lietuvos Gynimo Komiteto Pirmininkas, Kauno Miesto ir Apskrities Viršininkas* ir kt. Šiaip, apskritai kalbant, tie asmenys yra rašomi su mažosiomis raidėmis, pav. : *Kaune buvo suvažiavę visų apskričių viršininkai ; valstybės prezidentas ir visos tautos renkamas.*

5. Sveikinimai ar mandagumo žymimieji žodžiai laiškuose, kvietimuose ir kitur, pav. : *Sveikas, Tamsta, Gerbiamasis, Didžiai Gerbiamas Pone, Jūs, Tu* ir kt.

6. Su didžiąja raide tam tikrais atvejais yra rašomi ir paprasti bendriniai daiktavardžiai, kurie su ypatinga pagarba pabrėžiami arba iškeliami, pav. : *džiaugdamiesi Laisve, nepamirškime ir pavergtųjų ; suvereninė valdžia priklauso Tautai.*

10. SKYRYBA

Ligšiolinė mūsų rašomosios kalbos skyryba yra nevienoda ir dar galutinai nesutvarkyta, todėl ji atrodo labai paini ir sunki. Tai yra dėl to, kad skiriamųjų ženklų vartoseną lig šiol daugiausia esame rėmę kitų kalbų išgalėjusiais skyrybos dėsniais ir su ja susijusius sintaksinius reiškinius daugiau aiškinome aprioriškai, ne kalba pagrįstais duomenimis.

Toks skyrybos padrikumas, aišku, praktikoje sudaro nemažą sunkenybų. Bet iš kitos pusės beišimtinių, didžiai griežtų dėsnių visiems skyrybos dalykams negalima sudaryti : tiek poezinė, tiek prozinė kalba dažnai esti labai įvairi, individuali, todėl kai kur skiriamieji ženklai tenka vartoti labai nepaprastai. Tad kaip čia reikia padaryti ? Komisija sau pasirinko tokį kelią : skyryba pirmiausia yra taikytina bendriniam reikalui, todėl jos pagrindai

turi būti patys bendriausi, t. y. tokie, kurie mūsų kalbai yra charakteringi ir daugumai įmanomi; visai individualūs, bendrinėje kalboje rečiau tepasitaiką dalykai yra tuo būdu paliekami nuošaliai, rašytojo nuožiūrai.

Taip pat Komisija negalėjo pasirinkti sau ir vieno formalaus skyrybinio masto: vien tik formaliai vartodami skiriamuosius ženklus ir visai neatsižvelgdami į pauzinius ir ritminius skyrimus bendrinėje šnekamojoje kalboje, mes visai nutolstame nuo gyvosios kalbos, ir dėl to skyryba lieka visiškai dirbtinas, abstraktus padaras, kuris praktikos reikalui (kalbėjimui ...) neturi jokios reikšmės. Todėl Komisija, nenorėdama per daug nutolti nuo bendrinės šnekamosios kalbos, nenuėjo formaliu keliu, bet stengėsi skyryboje atvaizduoti jau gyvojoje kalboje išigalėjusį arba beisigalintį bendrinį skyrimą ir tuo būdu jį daugiau suderinti su kalbiniais sintaksės reiškinais.

a) T a š k a s.

Taškas yra dedamas, kada norima vienas sakinyš visiškai atskirti nuo kito, pav.: *Nuvažiavo motušė su dukrele. Tikrai, visur lig stiklinė blizgėte blizga visi pašalėliai. O katė, didelė rainė, sėdi pas krosnį, murkso, burkuoja* (L. Pelėda).

Trumpasakėje kalboje dažnai taškais skiriami ir visiškai trumpi sakiniai, pav.: *Žinau tave. Žinau aš visą tiesą. Bet atviras esi žmogus. Ne suktas. Tu vienas prieš mane neveidmainiauji. Todėl ir branginu tave kaip dragą* (B. Sruoga).

b) K a b l e l i s.

1. Kableliais apskritai yra skiriamos tos sakinio dalys, kurios eina po tos pat rūšies sakinio dalių ir jas paaiškina, papildo, pav.: *žvirbliai sutūpė kanapėse, pačiose viršūnėse; anksti rytą, tik prašvitus,ėjome kultū; plaukti reikia ilgai, visas mėnuo.*

2. Kableliais yra skiriami priedėliai, kurie su pažymimuoju žodžiu yra sujungti tam tikrais žodžiais, pav.: *atėjo žmogus, vardu Perkūnas; vabzdžiai, arba būžiai, vasarą labai igrįsta.* — Čia kalbantieji jungiamieji žodžiai yra išskiriami drauge su priedėliais.

3. Kableliais yra skiriami ir tokie priedėliniai žodžiai, kurie niekuo nēr prijungiami prie pažymimojo žodžio, bet tik yra paaiškinamai ar pabrėžiamai vartojami, pav.: *Kėstutis, didysis Lietuvos kunigaikštis, sumušė vokiečius; atjojo bernužėlis, baltas gražus dobilėlis; universiteto rektorius, Čepinskis, jau pradėjo eiti savo pareigas; šitas vaikėzas, bjaurībė, išdaužė visus langus; aš jam parodisiu, tam nedorėliui.*

4. Kableliais išskiriami visi išskirtiniai pažyminiai, kurie eina po pažymimųjų žodžių, pav.: *ar nesat kur matė broliū, juodvarniais lakiojančiū? velnias, pasivertęs pele, išgraužė laivo dugne skilė.* —

Čia posakis *pasivertęs pele* yra pažymininė žodžių grupė, einanti tik sakinio dalimi, bet ne ištisu, lig šiol vadinamu “sutrauktiniu” pažyminio sakiniu.

5. Kableliais reikia apskritai skirti visi atskiri žodžiai arba ištisos žodžių grupės, kurias pabrėžiamai (melodija ir ritmu) išskiriame, iškeliamo aikštėn, pav. : *taigi, iš to nieko neišeis ; jis, be to, dar ir a kvailas ; mes, tuo būdu, nieko nelaimėsime ; tamsta, toks geras, viską mums padarėsi ; vaisiai, didumo sulig galva, krinta iš medžių su triukšmu.*

Čia reikia priskirti dar ir tokios išskirtinės žodžių grupės, kurios lig šiol paprastai klaidingai buvo vadinamos “sutrauktiniais”akiniais, pav. : *būrant dirvoj, būs ir jaujoj ; nusekus vandenims, laivas sustojo ant Ararato kalno.* Šitos grupės iš senovės yra buvusios paprasti *dativi absoluti*, dabar savo forma jau pasidarę nekaitomi. Pirminį jų pavidalą dar rodo tokie pavyzdžiai : *buvo ten iki numiršančiam Herodui* (Daukšos Post. 419) ; *norinčiam būti tikrai dvasišku, reik išsižadėti artimų žmonių* (Valančiaus Tam. iš Kemp. 245) ; *pamačiau dukrelę besėdinčią ...* Jų vietoje dabar jau pasakome : *buvo ten iki numirštant Erodiui ; norint būti tikrai dvasišku (-kam), reikia ..., pamačiau dukrelę besėdint ...* Seniau šalia tų linkinių dar buvo vartojamas net to dalyvio ir vardininkas, pav. : *tapęs paklusnumi Dievui Tėvui net iki mirštās* (až do šmierci) Dauk. Post. 103 ; dabar jo vietoj dažniau naujadaru jau vartojame pusdalyvį : *net iki mirdamas.* Taigi, šitos žodžių grupės iš pradžios tebuvo paprastos sakinio dalys ; tik ilgainiui kai kurios iš jų tapo išskirtinės, o kai kurios dar ir dabar tebėra, kokios buvusios — neišskirtinės. Todėl, suprantama, jos dabar nevisos vienodai yra skirtinos kableliais : tos iš jų, kurios yra tapusios išskirtinėmis, reikia skirti kableliais, o kurios tokios nėra, neskiriamos ir kableliais, pav. : *sningant nevažiuosim ; jam skėstant padavė karti ; saulei tekant* (= saulės tekėjimu, saulės tekėjimo metu, saulėtekiu) *esti labai gražu ; buvo ten lig saulei tekant* (plg. *mačiau paukštį skrendant*) ; *einant atsitiko nelaimė ir einant keliu atsitiko nelaimė* (bet : *vieną kartą, jam bevažiuojant su pinigais, ėmė temti*).

Panašiai kaip apie žodžių grupes su padalyviu, reikia spręsti ir apie žodžių grupes su pusdalyviu, pav. : *jis, dar vaikas būdamas, pamokslus piemenims sakėdavo ir būdamas lauke negaliu daug skaititi.*

Griežtai pasakyti, kurios tokios žodžių samplaikos yra išskirtinės dabar nebe visados galima, todėl tam tikrais atvejais tai tenka *individualiai* spręsti.

6. Jei keli pažyminiai, stovėdami pagrečiui, kiekvienas skyrium žymi pažyminąjį žodį, tai jie nuo vienas kito yra skiriami

kableliais, pav. : *atėjo jauna, sveika, graži, turtinga moteriškė*. Bet jeigu kuris pažymins drauge su pažymimuoju žodžiu sudaro vieną glaudų sąvokinį vienetą, tada kableliu jis nėra atskiriamas, pav. : *didelis, gražus vėjinis malūnas* (plg. *geležinkelis*); *pigus prūsinis spiritas*.

O jeigu kuris pažymins tik papildo, paaiškina kitą pažyminį ir tiesiogiai nepriklauso nuo pažymimojo žodžio, tai jis išskiriamas kableliais, pav. : *skanus, kauninis, alus*; *atėjo bjaurus, toks susikuprinęs, žmogus*.

7. Vientisiniame sakinyje kableliais skiriama kryptis, įterptiniai žodžiai, teiginiai ir neiginiai ir įvairūs šaukiamieji arba parodomieji žodėlyčiai, pav. : *kūmute, kur taip bėgi ? aš tau, nedorėli, parodysiu ; taip, dabar suprantu ; ne, iš čia tu neišeisi ; gerai, ritoj aš važiuosiu į miestą ; na, dabar jūs gausit pilos ; oi, ką tu padarei ? Jurgis, antai, jau seniai išlaikė egzaminus ; jis, mat, man čia į akis līs ; tu, rodos, dar nesi pavargęs ; vadinas, iš to nieko gera neišeis ; vakar, sako, labai smarkiai lijo ...*

Jeigu kryptis yra šaukiamai tariama, tai po jos yra dedamas ir šauktukas, pav. : *vagie ! greičiau atiduok mano pinigų*.

Jaustukas, sujungtas su kryptimi, kableliu jau nebeskiriamas, pav. : *oi Dieve, Dievuli, ką aš padariau ?*

Krypties taip pat kableliu nebeskiriame nuolatinuose linkėjimuose, pav. : *padėk Dieve ! bet : padėk, Dieve, man išsisukti iš bėdos !*

8. Kableliais yra skiriamos kelios vienodos pasikartojančios, bet vienos sąvokos nesudaranti sakinio dalys, pav. : *gana, gana, vaikeliai ; jau, jau skrenda paukščiai ; eik, eik nuo mano galvos ; mušė, mušė, ir užmušė ; kad duosiu, kad duosiu tam bjauribei*.

Šiaipjau vienodos pasikartojančios ir vieną sąvoką reiškiančios sakinio dalys kableliais neskiriamos, pav. : *pagirėje stovėjo maža maža* (= labai maža) *trobėlė ; tėvas motina* (= tėvai) *rūpinasi savo vaikais ; žmonės vasarą pluša dirba*.

9. Vienodos sutartinio sakinio dalys yra skiriamos kableliais, pav. : *vaikas rašė, skaitė, bėginėjo ; aš neturiu nei tėvo, nei motinos ; tiek jis, tiek aš težinau ; aš turiu ir tėvą, ir motiną*.

Jeigu sutartinio sakinio pasikartojančias dalis tik vienas jungtukas tejungia, tai kableliu jos neskiriamos, pav. : *neturiu tėvo nei motinos ; neturiu tėvo ir motinos*.

10. Šalutiniai sakiniai yra visados skiriami kableliais nuo pagrindinių, vistiek, ar jie prie jų yra jungtimis ar be jungčių prijungti, pav. : *pasakik, kad esi gudrus, kurio čia dabar meto skambina ; ką mes vadiname debesimis, ira tirštas, šaltas rūkas, iš kurio nieko aplinkui nematiti ; kur trumpa, ten ir trūksta ; kaip pasiklosi, taip išmiegos*.

11. Šalutinis sakiny, jei eina tuoju po jungtuko, vistiek yra išskiriamas kableliais, pav.: *šiaip nieko, bet, kai pamatė, davė; jis man sakė, kad, nuvažiavęs į miestą, tuoj eisiąs savo pažistamųjų lankiti.*

12. Kableliais yra skiriami tik šalutiniai palyginamieji būdo aplinkybės sakiniai; šiaip jau jungtukais *kaip, negu, nei, nekuo* ir kt. prijungiamosios atskiros sakinių dalys kableliais neskiriamos. Pav.: *jis daugiau žino, negu aš; jis daugiau moka, kaip aš; bet: šnipščia kaip givatė; gieda kaip gaidis* (plg. *gieda gaidžiu*); *akmuo kaip kumštis* (čia *kaip kumštis* yra pažyminsys; plg. *žemė arti molio, stiklinė arti pilnio, artipilnė*).

13. Paprasti vienalaikiai ir jungtuku nesujungti sakiniai skiriami kableliais, pav.: *šonas šāla, šonas šila, galva džiūsta, kojos pūsta.*

Bet jeigu du tokie vienalaikiai sakiniai yra jungtuku ir siejami, tai jie kableliu nebeskiriami: jie sutampamai yra subordinuojami laikui, ir todėl jungtukas ir čia atstoja kablelį, pav.: *Petras aria ir Jonas akėja; šiandien po pietų Petras ars ir Jonas akės.* — Čia kablelio vaidmuo yra toks pat, kaip ir sakiniuose *vaikas skaito, rašo ir vaikas skaito ir rašo.*

Kableliais yra skiriami tik tokie paprastieji, jungtuku ir sujungti sakiniai, kurie vienas su kitu yra išvadiškai, priežastingai siejami, pav.: *saulė patekėjo, ir mes išvažiavom; čia juoda duona, ir tos neduoda; tik papučia vėjas, ir vanduo tuoj ima banguoti; jis paimti paėmė darbą, ir nieko nepadare; karalius laimė nužudė, ir juodu vėl gīveno; aš viską jiems pasakėsiu, išdrošiu į akis, ir tiek.*

Panašiai tokie sakiniai yra jungiami, kada jie yra šalutiniai, pav.: *prievaizdas sakė, kad ritoj Petras ars ir Jonas akės.*

14. Laiškuose, knygose ir kt. kalbamoji vietovė yra kableliu skiriama nuo datos, pav.: *Kaunas, 1932 II 13.*

Adresuose po pavardės nededama jokio ženklo, pav.:

J. Petraičiui

Kęstučio 12

Kaunas

15. Paprasti vardai yra dedami prieš pavardes, pav., *Petras Kriaušaitis*. Bet kartais sąrašuose ir kt. nutolstama nuo tos normalinės vartosenos — vardas rašomas po pavardės, ir todėl Komisijos nuomone čia prieš vardą yra rašytinas kablelis, pav.: *Kriaušaitis, Petras.*

c) T a š k a s k a b l e l i s.

Jei kiekvieną iš sujungiamųjų sakinių norime pažymėti turint daugiau savaimingos reikšmės, tai tokius sakinius skiriame taškais kableliais, pav.: *akės kaktoje švietė kaip saulė; kasos ant galvos*

geltonos kaip auksas ; girdėjės, kad daugeli vietū sumušti rusai lekia iš mūsų krašto ; kad ne tik gubernatorius, pats karalius išsigandės, nebežinās, kas dariti.

d) Dvitaškis.

1. Dvitaškis yra dedamas prieš išskaičiuojamąją priedėlio žymimiųjų žodžių eilę, pav. : *Eglė jau sulaukė trijų sūnū : Ąžuolo, Uosio ir Beržo ; miške ėra visokiū medžiū : eglīū, pušū, beržū, alksniū.*

2. Jei vienas sudedamojo sujungimo sakiny s aiškina kitą, tai tarp jų dedamas dvitaškis, pav. : *su žmonėmis nesusieidavo : nieko nuo jų nereikalavo, o jiems pasakiti vėl nieko neturėjo* (L. Pelėda).

3. Dvitaškiu taip pat yra skiriami du priežastingai sujungti sudedamieji sakiniai be jungiamojo žodžio, pav. : *aš neisiu į mokiklā : man galvā skauda.*

4. Kartais dvitaškis yra dedamas po ir tikrai ir kitų panašių posakių, kada toliau, po jų, yra reiškiamas lyg paaiškinamoji arba konstatuojamoji išvada, pav. : *Ir tikrai : gegutė deda kiaušinius svetimuose lizduose.*

Kitais atvejais, kada toji išvada nežymu, dėtinas yra kablelis.

5. Pagaliau dvitaškis yra dedamas po įterptinio sakinio, kuriuo buvo pertraukta tiesioginė kalba ir be kurio tas dvitaškis kalbamuosius sakinius vistiek būtų skyręs. Prieš tokį įterptinį sakinį yra rašytinas kablelis su brūkšniu, o po jo dvitaškis su brūkšniu. Čia kablelis pateisinamas tuo, kad įterptinius žodžius ir sakinius mes ir be to kableliais skiriame. Todėl yra rašytina : — *Aš neisiu į mokiklā, — sako Jonas : — man galvā skauda.*

e) Brūkšnis.

1. Brūkšnis yra vartojamas tada, kai norima pažymėti minties pertrūkį, staigumas, statumas, besąlygiškumas, lakoniškumas, pav. : *žiūriu — gaisras ; jis — nieko nežino ; kur jojo — patsai nežinojo ; kur nueisiu — čia namai ; atėjo Grabničios — speigas ; atėjo Šv. Kazimieras — speigas.*

Šiaipjau tariamai praleistųjų žodžių vietoj, kur balsu jokio minties pertrūkio nereiškiamo, brūkšnio nededame, pav. : *jo žiedas grino aukso ; tai givi niekai ; pinigai galvažudžiai.*

2. Brūkšniais yra skiriami įterptiniai sakiniai, kurie yra kiek susiję su tais sakiniiais, į kuriuos jie yra įterpti, pav. : *šiandien mes — tai dažnai turime atsiminti — esame labai nerangūs.*

3. Jeigu įterptinis sakiny s yra įterptas toje vietoje, kur turi būti kablelis, tai jis išskiriamas kableliais su brūkšniais, pav. : *jei šaltinis mažas ir vandens jame nedaug tėra, — tai dažnai atsitinka, — tad geria vieni žmonės ; žmogau, — aš jį visuomet taip vadinu, — paskolink man šimtā litū.*

Jeigu įterptinis žodis arba sakinyss iš viso sakinio norima ypatingai išskirti arba su kalbamuoju dalyku nieko bendro neturi, tai reikia jį išskirti skliauteliais, pav.: *kalbos dalykus mokantis (kalba apskritai nelengva išmokyti) reikia gerai sau išsiaiškinti, suprasti, jei nori, kad jį nebūt sunkūs vartoti.*

4. Tiesioginėje arba netiesioginėje kalboje brūkšnis gali atstoti pastraipą, pav.:

Čigonas sako lietuviui: "O kã, ponuti? Gulkime pailsėti, ir katras geresnė sapnã sapnuosime, tam ir bus viščiukas". — "Gerai", sako lietuvis.

f) K a b u t ė s.

Perkeltos reikšmės, antraštiniai ir svetimieji žodžiai suimami į kabutes, pav.: *tavo tas nuolatinis "neisiu" man labai nepatinka; jo pasakymas "aš nenoriu" yra neginčijamas; Maironio "Jaunoji Lietuva" man seniau labai patiko; jūs "moksliškai galvojimai" yra givi juokai; jis priejo prie manės ir sako: "Šiandien aš daugiau nebe noriu dirbti".*

Kartais tam tikri žodžiai, kuriuos paprastai į kabutes suimame, gali būti ir kitokiu būdu (pav. kursyvinis šriftas) išskiriami, pav.: *Maironio Jaunoji Lietuva man seniau labai patiko.*

PROJEKTINĖS RAŠYBOS PAVYZDYS

Per Šv. Petrã Varniuose šimet buvo labai didelis prekietis. Aplinkiniai šnekėjo, jog kitais metais nebuvė tokios daugybės žmonių. Bet ir diena buvo labai graži: nors gaidikste perėjo būris litaus, bet dienã nusigiedrjo ir buvo saulėta, keliai nẽ maž nedulkėjo.

Ritmeti, dar anksti, važiuojant nuo Ožtakių kalno, netoli miesto pavaizdu keturi vieškeliai, — nuo Tverū, Laukuvos, Katinėnų ir Pavandenės, — kuriais žmonės be pertrūkio kaip virvės traukė į miesčiųkã važiuoti, raiti ir pėsti. Stebėjos nevienas, kurgi galėjo ir sutilpti tokia daugybė žmonių. Ir teisibė, nuo pat aušros ligi pusdienio tvino ir tvino, miestelis ir visi jo užkampiai prisikimšo piėpilnaičiai vežimū, arklių ir žmonių, vos galėjo gatvėmis persigrūsti; kitur norint išeiti teko lipti per rodiklius arba tekinius. Nors priemiesti stovėjo dešimtininkū visa šerenga, rikiuodami ir tvarkidami, vienok per didelė miniã erčios padariti ant kelio negalėjo. Cukraininkai, paupariai, komedininkai ir kiti, kuriems reikėjo rinkoje būdas pasisamditi, turėjo brangiai užmokėti už vietã. Geras buvo dar uredninkui pelnas ir iš kitų pirklių, kaip antai: iš puodžių, skardininkū ir kitų tokių. Visi jie, kol nusipirko savo

prekėms pasiskleisti vietā, gerai užlopė batus policijai. O kur buvo arklių turgus, iš ten policija nė žingsnio nebeatsitraukė : ten pervis geresnis jiems buvo uždarbis. Tokia vieta, žinoma, ir vagims gera : pasipirkė tvarkdarius, be baimės pardavinėjo ir mainikavo vogtus daiktus. (Žemaitės raštai, I tomas, 21-22 psl.).

NAUJOSIOS RAŠYBOS BELAUKIANT *

Mūsų rašybos klausymas gimė su pirmąja lietuviškąja knyga, būtent su Mažvydo 1547 m. katekizmu. Ir tokiu aiškumu, kaip $2 \times 2 = 4$, jo, galima tiesiai sakyti, niekuomet neišspręsimė. Tai todėl, kad rašyba tėra sutartinis dalykas, o juk visos sutartys, pagal reikalą, keičiamos, net kartais laužyti laužomos. Rašybos išradėjų maža, paprastai kaimynės tautos raštą skolinasi viena iš kitos ir daugiau ar mažiau savo reikalams prisitaiko. Taip pat ir mūsų pirmieji rašytojai Mažvydas, Daukša, Širvydas savo rašybas darėsi lenkiškosios pavyzdžiu, vienas daugiau, kitas mažiau nuo jos nukrypdami. Iš lenkų rašybos tegavome du nosiniu *q* ir *ę*, o jau Vilento raštuose vienur kitur pasirodo analogiškai pasidaryti *u*, *i*. Mūsų kalboje skiriami ilgieji ir trumpieji balsiai, kuriems pasiskolintoje rašyboje neturėjome ženklų. Todėl, pav., kun. Blotnas jau 1600 m. bando ilgumus žymėti dvigubomis raidėmis. Tautinio atbudimo laikais lenkiškuosius *cz*, *sz* pasikeitėme čekiškais *č*, *š* ir išmetėme *ł*, *w*. Taip pamažu ir susilopėme rašmenyną ir rašybą. Bet tuo pat jau “Auszros” laikais iškilęs rašybos *v i e n y b ė s* reikalas ir po šiai dienai tebėra nebaigtas. Kiek čia mūsų, tos vienybės bejieškant, vargo padėta, matyti jau iš to, kad vien J. Jablonskio straipsniai apie rašybą sudaro ištisą, neseniai išėjusį, III jo raštų tomą.

Vadinamosios *j a b l o n s k i n ė* (tikriau : vilniškė) ir *b ū g i n ė* rašybos abi ėjo palengva susidariusių rašto inpročių keliu, bet susitarti nepajėgė. Prie Švietimo Ministerijos 1929 m. sudarytoji Rašybos Reformos Komisija 1933 m. pasiūlė vienu atžvilgiu radikalesnį rašybos projektą : panaikinti nosinius ir balsių ilgumą žymėti visur vienodai brūkšneliais (Žiūr. “Rašybos reformos projektas”, 46-65 psl.). Senovininkams tai, žinoma, negalėjo patikti. Periodinėje spaudoje pasirodė tik nepatenkintųjų balsų. Pritariantieji subruzdavo vėlokai. Šviet. Ministerijoje tuo tarpu jau buvo spėjusi susidaryti nuomonė nepalanki bet kokiai griežtesnei refor-

* *Gimtoji Kalba*, 1935, 15-18.

mai. 1934 m. dirbo po viena antros net dvi, iš dalies naujos sudėties, komisijos. Viršų ėmė senovininkai, tenorėjusieji tik išlyginti ligšiolinius rašybos nevienodumus. Bet ir jie nesutarė, pav., dėl *piauti* : *pjauti*, *aukštas* : *augštas*.

Taip ir užsimezgė neatmezgamas mazgas. O kasdienė rašto praktika verkiamai reikalauja, kad ir bet kokios, bet vienos rašybos. Ir griežtesnės reformos šalininkas turi sutikti, kad, neįmanant pasiekti idealo, privalu tenkintis ir jo trupinėliais, — kad tik rastusi rašybos vienybė. Nors rašyba susitarimo dalykas, tačiau visu mūsų troškimas — pagal aplinkybes galimasis tobulumas. Iš šito susitarimo dvasios ir gimsta mūsų rašybos vienybė.

Rašybos dalyko galutinai išspręsti š. m. vasario mėn. 18 d. Respublikos Prezidento maloniu sutikimu pas jį buvo susirinkę ministeris J. Tonkūnas, gen. sekretorius K. Masiliūnas ir J. Balčikonis, Pr. Skardžius, A. Salys. Pasikeitus savo tarpe nuomonėmis priimti pagrindiniai mūsų rašybos principai. Jie “Gimtojoje Kalboje” jau taikomi nuo šio numerio. (Plg. dar mano trumputę santrauką “Židinio” 2 nr.). Kiekvienas tuojau pastebės, kad viršų yra ėmusi būginė rašyba. Čia duodu dar keletą paaškinamųjų pastabų.

Veiksmazodžių *buva*, *lįja* ..., *kīla*, *spūra* ..., *tīška*, *pyška* ..., *vīsta*, *dyžta* ... (= Rygiškių Jono Lietuvių kalbos gramatikos I veiksmazodžių sk. Ė, Fd ir e, J b pastraipų veiksmazodžiai) kilminė rašyba gali kam atrodyti persunki, nes, girdi, kitose jų lytyse tų nosinių nėra, o rašant *buva*, *lįja* ... dar painiojasi bendratys *būti*, *lyti* ... su tokiais pat ilgais, bet jau skirtingais rašomais *ū*, *y*. Tai tiesa, bet, palikę kilminę balsių rašybą, kitaip negalime rašyti. Šalia *šāla*, *bāla* ... ligi šiol rašomi *būva*, *lyja*, *kyla* ... yra nesąmonė. Ir J. Jablonskis su šitokių netikusių rašymu tik rašybos vienybės trokšdamas buvo sutikęs : mat, iš Rusijos grįžęs rado Vilniuje Liet. Mokslo Draugiją taip rašant. Čia tas pats sunkumas, kaip ir dvejopai rašyti vienodai tariamą ilgąjį *i*, pav., žodžiuose *grįžti* ir *gyvas*. Dabar pradžios mokykloje teks sakyti “taip rašoma, ir gana”, o gimnazijoje jau turėsime aiškintis kilme. — Dėl nuoseklesnės priebalsių kilminės rašybos, turbūt, niekas nesiskųs. Juk tokių žodžių, kaip *augštas* (: augėnis, augalotas), *rūgštis* (: rūgo), *baugštus* (: bauginti), *sluogėnis* (: sluogas), *strigtas* (: nustrigo), *žagsėti* (: žagulyš), kilmė kiekvienam aiški. Garsinės rašybos šalininkai čia sau tik insikalba “paprastojo žmogelio” supratimą. Kaipgi atrodytų žodyne *striktas* greta su *strigti*? Rašyba *mesdamas*, *vesdamas* ... ir *lūžta*, *grįžta* ... palikta tik todėl, kad ji praktikai lengvesnė nei *mezdamas*, *vezdamas* ..., *lūšta*, *grįšta* ... Už *pjauti*, *bjaurus* ... rašymą mūsų mokykla tikrai dėkui pasakys. Rašydami *piauti*, *biaurus* ..., juk visai nepažymėdavome aiškiai tariamo *j*. Priekaištas,

kad, girdi, tada reikėtų rašyti ir *labjau*, *šlapjas*, *vemju*, *avjū*, sa-
vaime atpuola : mes bendrinės kalbos tartimi čia *j* netariame. Dėl
netikusio rašymo jaunuomenė jau ir tarti taip buvo bepradedanti,
būtent be *j* : *p'auti*, *b'aurus*, kaip *kiauras*, *šiaudas*. Taip pat svei-
kintinas ir rašymas : *jieškoti*, *jiešmas*, *Jieva* ... Šios rūšies žodžius
visi lietuviai taria pradžioje su *j*, tik kažinkodėl iki šiol vien *jie*
taip terašėme. *j* nerašymas čia teisinta žemaičių tarme. Bet žemai-
čiai *ie* visur išverčia *ei* arba *y*, o kur *ie* turi iš rašomosios kalbos
ė, ten ir jie taria *jie*-, pav., *jiesti* < *ėsti*. — Taip pat susisteminā-
mas ir vienu bei dviem žodžiais rašymas, būtent priimta spausdin-
tojo projekto rašyba : *anąkart*, *dvidešimt*, *išvien*, *begal* ..., bet *aną*
kartą, *dvi dešimt*, *iš vieno*, *be galo* ... — Svetimieji bendriniai žodžiai
nutarta rašyti : *literatūra*, *natūralus*, *aktyvas*, *lyrika*, *satyra* ..., bet
fizika, *stilius* ... ; *barjeras*, *objektas*, *milijonas*, *komedijantas* ..., bet
asociacija, *biologija*, *periodas* ... Pastaruosiuose žodžiuose, tiesa,
dažnai tariamas ir *j* (*asocijacija* ...), bet nenusikalsime ir jo netar-
dami, nes šiaip sambalsis (hiatas) lietuvių kalbai nesvetimas, plg.
apsiėmė *apsiarė*, *išsiošė* ... Toliau rašytina : *tema*, *poetas*, *idealas*, ...
bet *idėja*, *epopėja* (plg. *siuvėja*). *f*, *ch*, *h* rašoma ten pat, kaip ir
ligi šiol, tik su *p*, *k* ir be *h* rašomųjų skaičius padauginamas : *koras*,
karakteris, *katekizuoti* ... — Nauja yra priešdėlio ir prielinksnio *į*
rašyba, būtent jis visur pakeičiamas *in*. pav., *inėjo in mišką*,
inpilti, *inbėgti*. Dėl to tik mūsų kalbos skambumas laimi. Ir ištarti
daug lengviau *ineiti* nei *ieiti* ; o *įėjimą* tardamas gali liežuvį nu-
lūžti. Tokiais žodžiais, kaip *innešti*, *innoris*, ... nėra ko baidytis.
Juos tarsime su vienu *n*, lygiai taip pat, kaip *iššluoti*, *užželti*
tariame su vienu *š*, *ž*.

Pagal nutartus pagrindinius principus bus sudaryti ir netrukus
išleisti platesni rašybos metmenys. Naujosios rašybos invedimu
rūpinsis Švietimo Ministerija. Šiaip tuo tarpu visiems dar patariama
rašyti senąją rašybą. “Gimtojoje Kalboje” naująją rašome norė-
dami iš anksto visuomenę su ja in pažines suvesti. — Tuoju pat
reikės imtis ruošti ir didįjį rašybos vadovą, kuris, be rašybos
dėsnų ir žodyno, turės apimti ir tarties bei akcentologijos dalykus.
Juk šiaip rašto žmogui visai nerūpi rašybos teorija, jam tik svarbu,
k a i p rašytina. Abejojamais atsitikimais rašantysis ir ras atsaky-
mą rašybos žodyne. Toks žodynas turės būti mokytojo, laikrašti-
ninko, rašytojo kasdienis patarėjas. Tokius rašybos vadovus kitos
tautos jau seniai turi ; pav., vokiečių “Der grosse Duden” pernai
išėjo 14 leidimas. Latviai ir 1933 m. išleido “Latviešu pareizrak-
stības rokas grāmata”.

Griežtesnės reformos šalininkai, žinoma, šiuo rašybos klausy-
mo išsprendimu nebus visai patenkinti. Galėčiau, pagaliau, ir save

čia priskirti, nes rašybos dalyke nesu senovininkas. Tačiau mums atrodo, kad "pergriežtieji" ir iš dalies turgų sugadino. Buvo insimanyta net radikalios raidyno reformos. Kiti vėl siūlė nebeskirti ilgųjų balsei: girdi, pradžios mokyklų mokiniai tada mažiau klaidų darą. Tikra tiesa. Bet tų klaidų dar mažiau darytų, jeigu ir ė nuo e nebeskirtume! Išėjo: daug užsiprašėme, maža gavome. Visi su tiksimė, kad sutartoji rašyba ne pati tobulybė. Bet iš kitos pusės jai reikia pripažinti bent nuoseklumą, kurio labai trūko vilniškei rašybai. O svarbiausia, mano nuomone, kad kelių vietoje turėsimė vieną rašybą.

TIES NEUŽKASTU RAŠYBOS KAPU *

Mūsų rašybos klausimas dabar bent oficialiai yra išspręstas. Švietimo Ministerija š. m. sausio mėn. 11 d. aplinkraščiu paskelbė: "visoms Švietimo Ministerijos mokykloms ir kitoms įstaigoms, kad joks naujas rašybos projektas nėra priimtas. Kol nebus oficialiai paskelbta kita rašyba", pavedama "laikytis J. Jablonskio rašybos, vartojamos jo 1922 m. Lietuvių kalbos gramatikoje". Be to, dar Elta pranešė, kad "Švietimo Ministerija dabartinėmis aplinkybėmis nerado galima patvirtinti nė vieno iš jai pasiūlytų rašybos reformos projektų". Kiek vėliau įsakyta ta pačia rašyba spausdinti ir didijį lietuvių kalbos žodyną, redaguojamą J. Balčikonio. Kiekvienas, bent kiek nusimanąs apie žodyno darbą, gerai žino, kad tokio žodyno be 15 metų vargu viso susilauksime. O jį leidžiant rašybą kaitalioji vėl neįmanoma ar bent būtų neišmintinga. Todėl savotiškos prasmės įgyja ir anas "kol nebus oficialiai paskelbta kita". Taigi, visiems greičiau ko nauja laukiantiems tegalime mūsų patarlę priminti: taisykitės, varnos, į užmarį lėkti. — Ką palaidoję, dar kapo neužkasę, kalbas sakome. Tam tėra ir šios mano pastabos. Apie didžio debesio mažą lietų — 1935 m. vasario mėn. 13 dien. nutarimus — savo skaitytojus esame seniau informavę. Bet ir tai mūsų taip trokštamai rašybos vienybei nebuvo lemta gimti. Nors anais nutarimais ir atsisakyta nuo rašybos reformos, tačiau švietimo vadovybė visgi nesiryžo sprendžiamojo žingsnio žengti, pageidavo "kad kai kuriais klausimais galėtų plačiau išsitariti mokytojai praktikai" (1935 m. „L. Aido" 140 nr.). Jiems aiškiai pasisakius už griežtesnę rašybos reformą (žiūr. "Židinys" XXII, 227 t.t.), tam pritarus taip pat Lietuvių Kalbos Draugijai ir, Švietimo Ministerijos pageidavimu, suderinus abiejų nuomones (žiūr. 1935 "Gimtoji

* *Židinys*, 1936, 2 nr., 218-219.

Kalba " 149 t.t.), visas dalykas betgi vėl sutriko. Vėl tas pats neryžtingumas, o jo vaisiai — anas aplinkraštis. Bet ir jis dar toli gražu neišsprendžia visos rašybos problemos. Mat, Rygiškių Jono Lietuvių kalbos gramatika nėra rašybos kodifikavusi, o be kodifikacijos jos visiškas vienodumas nieku būdu neįmanomas. Charakteringi šiuo atžvilgiu yra raštai, kuriais yra pasikeitusios LKD ir Švietimo Ministerija (žiūr. š. m. "Gimtosios Kalbos" 1-2 nr.). Turime pabrėžti, kad ne viskas iš tų klausimų ir atsakymų yra paaiškėję praktikos reikalui. Visų pirma formalinė pusė. Rodos, ir formaliai sunku įmanyti, kad aplinkraštis, kuriuo bus įsakoma vienos ministerijos įstaigoms, tuo pačiu darytusi *visuotinai* "pakanama bazė pasidaryti išvadoms rašybos rūpimais klausimais". Ir iš tikrųjų: vieni tas išvadas darosi, kiti nė neketina. Pav., nė oficiozinis "L. Aidas" rašybos nėra atitinkamai pakeitęs, nors per pusantro mėnesio turėjo tam gražaus laiko. Ir kiti laikraščiai, kaip rašę, savaip teberašo. O spaudos įstatymo § 14 Švietimo Ministerijai pavesta visuotinė kalbos priežiūra, taigi, tuo pačiu ir rašybos dalykas. Bet vėl nežinoma, kaip galėtume iš periodinės ir neperiodinės spaudos reikalauti vienodos rašybos, neturėdami jos *kanono*. Iš Rygiškių Jono gramatikos nenustatytųjų rašybos dalykų kelis įdėm mini ir LKD raštas, pav., svetimųjų žodžių bei didžiųjų raidžių rašymas, kuris degamai prašosi sutvarkomas. O atsakyta šitaip: "Bendrinių svetimybų rašymas labiau susijęs su kalbos, nei su rašybos dalykais; tikrinių svetimybų rašymą Švietimo Ministerija yra linkusi laikyti neesminiu dalyku, nors ir šiuo atžvilgiu pataria laikytis Jablonskio transkripcijos". Tesie jau bendrinės svetimybės daugiau su kalba nei rašyba susijusios, bet rašyti vis viena jas kaip nors reikia. Iš antros pusės čia pat vėl nutolstama nuo to "nerašybiškumo" principo, jei, paklausus dėl *dėl, kodėl, todėl* rašybos, atsakyta: "Jokių nukrypimų nuo 1922 m. J. Jablonskio gramatikoje vartojamos rašybos Švietimo Ministerija nenumato". Juk *dėl: del, kodėl: kodel* ... kaip tik vien kalbos dalykas, o visgi įsakoma rašyti gramatiškai: *del, kodel, todel*. O tikrinių svetimybų rašybai suvienodinti, tiesą sakant, nė pirštu piršto nesukeista. Kaipgi pasinaudoti Jablonskio "transkripcija", kad jis čia rašybą yra dešimtimis kartų kaitaliojęs! Gramatikoje nesuminėtų žodžių rašybos reikalui, pav., *dyksnis, striktas* ... ar *dygsnis, strigtas* ... atsakyme paakinta į Jablonskio straipsnius III jo raštų tome. Tuo jau vėl pasukame iš gramatikos kanono į nekodifikuotus papildus. Juk visi žinome, kad J. Jablonskis įvairiais laikais įvairiai yra rašęs. Tai viena. Antra, sunku būtų, pav., iš periodinės spaudos reikalauti, kad, suabejojus kokio žodžio rašyba, laikraštinninkas turėtų vis narplioti rašybinius straipsnius. — Ir apskritai

tenka pasakyti, kad labai nepaprastas dalykas yra grįžti su rašyba 13 metų atgal. Kalbos istorija moko, kad rašybos raida eina priekin, o ne atgal. J. Jablonskis įsitikinęs, kad *rūgštis, rūgštus* kilmė kiekvienam rašančiajam aiški, jau 1923 m. ėmė tuos žodžius taip ir rašyti. O dabar turime grįžti į *rūkštį, rūkštus*! Bendrinės kalbos tartyje maždaug nuo 1927 m. spėjo įsigalėti: *dėl, todėl, kodėl*, o šiandien dėl rašybos atbuleikiškumo turėsime vėl ir tarimą mainikauti. Norime priminti dar šiuos Švietimo Ministerijos atsakymo žodžius: "Rašybos reforma bus galima tik tuomet, kai ji bus įtikinamai išdiskutuota ir pakankamai pritaikyta praktikai ir kalbos dvasiai". Tuo pasakoma, kad rašybos reformai dirbusieji (LKD, lituanistai mokytojai, universiteto žmonės) savo darbo nėra kaip reikiant atlikę. Kitų specialistų tuo tarpu Lietuvoje neturime. Taigi, savaime prašosi išvada, kad reikės *naujos* kartos kalbos darbininkų palaukti. Tikėkimės jų po laimingesne žvaigžde gimsiant... Nuo 1922 m. mūsų rašyba, dažniausiai paties J. Jablonskio pastumiama, pamažu kito. Ir Švietimo Ministerijos Knygų Leidimo Komisija čia pasroviui plaukė. Nesu matęs nė vienos jos paskutiniu laiku išleistos knygos, kur būtų griežtai rašoma 1922 m. rašyba. Įdomu, kaip dabar seksis atsivertimas. Norėdami ar nenorėdami vis tiek turime pripažinti, kad Šv. Ministerijos aplinkraštis rašybos mazgo galutinai neatmezgė. Iki tvarkos ir vienybės dar toli šaukia.

SUTRUMPINIMAI *

Rašydami dažniau pasitaikančius žodžius mėgstame daugiau ar mažiau trumpinti. Jau pats gyvenimas, darbo spartis (tempas) to reikalauja. Juk labai nepakabū būtų, pvz., ištisai rašyti *kilometrą, kilogramą*, nes ir kalboje pastarąjį, sutrumpinę, dažnai *kilū* vadiname. Tačiau kokios sistemos dabartinėje mūsų trumpinimo praktikoje nė neieškok. Kelrodžiuose, pvz., *kilomėtras* rašomas: *klm., kl., kil., kilm., kilom., km.* ir tik labai retai — *km*, nors šis sutrumpinimas yra tarptautinis ir kituose kraštuose jau seniai vartojamas. Arba vėl mechaninę arklio jėgą technikos žmonės vieni trumpina *HP* (iš anglų *horse-power*), kiti *PS* (iš vok. *Pferdestärke*), o Liet. Enciklopedija susigalvojo — *a. jėgų*. Šitoks trumpinimas visai netikęs, nes "lietuvinant" visų pirma lauktume *AJ* arba *aj*, o antra, čia verčiau laikytis anų mokslo sutartųjų sutrumpinimų. Visai kitas klausimas, katrą iš tų dviejų sutrumpinimų mums pasirinkti. Čia net ne vieno termino dalykas, nes, sako,

* *Gimtoji Kalba*, 1936, 83-87.

anglų *HP* sudaranti vidutiniškai 1,0138 vokiečių *PS*. Vadinasi, vartojant tatau būtina ir aiškiai skirti.

Toks trumpinimo palaidumas jau seniai vertė atskirus žmones kokios nors išeities ieškoti. GK jau 1933 m. savo Klausimų kraitelėje tą dalyką buvo trumpai palietusi. 1935 m. Technikos ir ūkio Nr. 1(10) tuo pat suvienodinimo reikalu yra įdėtas S. Kolu-pailos straipsnis. Pagaliau praeitų metų spalio mėn. 18 dien. įsakymu Susisiekimo Ministerijoje įvesta vienoda sutrumpinimų sistema, o dabar tuo, rodos, yra susirūpinęs ir kainų tvarkytojas.

Mums susidarant sutrumpinimų sistemą, reikia, žinoma, žiūrėti ir kitų tautų, tikriaus sakant, tarptautinės praktikos. Kokia nauja, savotiška trumpinsena būtų labai neparanki ne tik mokslui, bet ir šiaip gyvenimui. Būtent, susiduriant su svetimaisiais, tie nevienodi sutrumpinimai be galo painiotųsi. Susisiekimo Ministerija čia eina tikruoju keliu. Negalima sutikti tik su vienu kitu sutrumpinimu. Pvz., toks netikęs yra *edm*, sutrumpintas iš *erdmeterio* ($<$ vok. *E r d m e t e r*). Mes, versdami vok. *F e s t m e t e r* liet. *k i e t m e t r i u* ir jį visai gerai trumpindami — *ktm*, negalime savo kalboje palikti nė anos vokietybės. Kadangi tai yra tam tikras *tūrio*, pvz., sukrautų malkų, metras, galime pasidaryti *tūrmetrį* ir jį trumpinti — *trm*. Plg. ir vok. *R a u m m e t e r* (rm.).

Daugelis, ypačiai matų, cheminių elementų, sutrumpinimų dėl savo trumpumo tėra tik tam tikri sąvokos simboliai, reiškiami dažnai vienu viena raide. Po tokių trumpmenų nebededamas nė taškas, kuris tik spaustuvės darbą sunkina.

Čia duodame parinę pluoštą plačiau vartojamųjų ar vartotinių sutrumpinimų.

Matai ir saikai

1. *Ilgis*: kilometras — *km*, metras — *m*, decimetras — *dm*, centimetras — *cm*, milimetras — *mm*, hektometras — *hm*, anglų pėda — ' (pvz., 10' = 10 pėdų), anglų colis — ", anglų linija — "'¹, sieksnis (2 m) — *sk*, jūros mylia — *jm*.

2. *Plotas*: ketvirtainis kilometras — *km*², ketv. metras — *m*², ketv. decimetras — *dm*², ketv. centimetras — *cm*², ketv. milimetras — *mm*², ketv. pėda — *p*², ketv. colis — *c*², ketv. linija — *ln*², ketv. sieksnis — *sk*², hektaras — *ha*, aras — *a*; margas — *mr*, dešimtinė — *dš*, valakas — *vl*. Metriniai ploto matai plačiausiai vartojami: *km*², *m*² ..., bet kartais būdavo rašoma ir *qkm*, *qm* ...

3. *Tūris*: kubinis kilometras — *km*³, kub. metras — *m*³,

¹ Tokie yra tradiciniai šitų anglų matų sutrumpinimai. Bet spaustuvei neturint šitų ženklų trumpintina: pėda — *p*, colis — *c* ir linija — *ln*.

kub. decimetras — dm^3 , kub. centimetras — cm^3 , kub. milimetras — mm^3 , kietmetris — ktm , tūrmėtris — trm ; kub. pėda — p^3 , kub. colis — c^3 , kub. linija — ln^3 . Kai kas vietoje km^3 parašydavo ir ckm .

4. S a i k a i : hektolitrą — hl , litrą — l , decilitrą — dl , centilitrą — cl , mililitrą — ml ; pūras — pr , kibiras — kb , kvorta — kv .

5. S v o r i s : tona — t , registrinė tona — rt , brutto reg. tona — brt , netto reg. tona — nrt , centneris — cnt , kvintalas (100 kg) — q , kilogramas — kg , gramas — g , decigramas — dg , centigramas — cg , miligramas — mg , metrinis svaras (0,5 kg) — sv . Dabar kar-
tais vartojama ir *dvigubas centneris*, kuris vokiečių pavyzdžiu trumpinamas — dz . Bet šis terminas yra grynai vokiškas (*Dopp-
zentner*) ir mums geriau tinka kitur plačiau žinomas *kvintalas* (pranc. *quintal métrique*, anglų *quintal*, ispanų *quintal metrico*, čekų *kvintal*).

6. L a i k a s : amžius — $amž.$, dešimtmetis — $deš.$, metai — $m.$, mėnuo — $mėn.$, savaitė — $sa.$, para — $pa.$, diena — $dien.$, valanda — $val.$, pusvalandis — $pval.$, ketvirtis valandos — $ktvval.$, minutė — $min.$, sekundė — $sek.$; savaitės dienos : $prđ.$, $ad.$, $td.$, $kd.$, $pd.$, $šd.$, $sd.$; “akademiškai” — $c.t.$ (= *cum tempore*, pvz., 10 $c.t.$ val. = 10 val. 15 min.), “neakademiškai” — $s.t.$ (= *sine tempore*, pvz., 15 $s.t.$ val. = 15 val.); pirmoje pusėje — $p.$ *pus.*, antroje pusėje — $a.$ *pus.*, prieš Kristaus gimimą — $pr.$ *Kr.*, po Kristaus gimimo — po *Kr.* Mokslo reikalams *valanda* ir *sekundė* paprastai trumpinama : h (= hora), $sec.$, s .

7. P i n i g a i . *Litą* ir *centą* dabar labai įvairiai trumpiname : $lt.$, $lit.$, lt , lit , $Lit.$, $Lt.$, Lit , Lt ir $ct.$, $ct.$, cnt , $cnt.$, $cent.$, $cent$. Kitos tautos savo piniginių vienetą dažniausiai trumpindamos rašo didžiąja raide ir visai nededa taško, pvz., latvių Ls (= *lats*), vok. RM (= *Reichsmark*), italių L arba Lit (= *lira italiana*), čekų $Kč$ (= *koruna čecoslovenská*), austrų S (= *Schilling*), anglų L (= *pound sterling*; sutrump. iš lot. *libra* “svarstyklės, svaras”), olandų Hfl (= olandų florinas). Su tašku trumpina danai ir švedai savo *kroną* — $Kr.$ ir ispanai *pesetą* — Pta . Prancūzai *franką* paprastai trumpina $fr.$ (= vienaskaita) ir frs (= daugiskaita), bet retkarčiais ir F be taško. Taigi ir mums geriausiai tiktų trumpinti — Lt . Didžiosios raidės neturėtume baidytis, nes taip trumpina ir tautos, rašančios daiktavardžius mažąja raide. Pagaliau piniginių vienetų vardą tam tikra prasme galėtume laikyti ir tikriniu daiktavardžiu. *Centui* trumpinti patogiausias — $ct.$, nes ir kiti čia daugiau mažosiomis raidėmis rašo, pvz., anglų sh (= *shilling*), d (= *penny*, *pence*; sutrump.

iš lot. *denarius* “denaras, mažas pinigėlis”). Patogumo sumetimais piniginiuose raštuose, buhalterijoje patartina rašyti, pvz., *Lt. 15,20* ir *Lt. 15 ct. 20*, bet šiaip spaudoje, žinoma, rašysime ir — *15 lt. 20 ct.*

8. *Slėgimas*: atmosfera — *at*, absoliutinė atmosfera — *ata*, baras — *b*, milibaras — *mb*.

9. *Šiluma*. Šiaip spaudoje *laipsnį* dabar trumpiname dažniausiai *laip.* ir *laipsn.* Trumpesnis ir patogesnis pirmasis. Ypačiai teiktina būtų visuotina moksle vartojamoji trumpinsena, pvz., 15°C, 20°R, 40°F (= 15 laip. Celsijaus, 20 laip. Reomiūro, 40 laip. Farenheito), nes ji trumpa ir tiksli.

10. *Elektra*: amperas — *A*, voltas — *V*, vatas — *W*, kilovatas — *kW*.

11. *Kelintiniai skaičiai*. Kelintinius skaičius trumpindami dabar įvairiai žymime, pvz.: *3-sis*, *3-oji*, *3-ajam* ir kt. Geriausia ir patogiausia yra jų skaitmenis skirti taškais, pvz.: *1* (= viena) *kuopa* ir *1.* (= pirmoji) *kuopa*.

Kiti sutrumpinimai

Šiaip sutrumpinimų yra devynios galybės. Vienus vartojame dažniau, pvz., *kaimui*, *valsčiui*, *apskričiai*, *kunigui*, *generolui* ... trumpinti, kitus rečiau, pvz., *gimn.*, *kunig.*, *provin.* arba tik specialinėje literatūroje, pvz., *ide.* — indoeuropiečiai, *lyg. sv.* — lyginamasis svoris. Čia neįmanoma juos visus surašyti. Bet jiems kokios sistemos, vienodumo irgi reikia. Pvz., *kaimas* dabar dažniausiai trumpinamas — *km.* Bet jis, turint tarptautinį *km* (= kilometras), nebėra patogus ir pakeistinas jau Liet. Enc. vartojamu *k.* Vėl *daktaro* titulas vieny trumpinamas rusiškai *d-ras*, kitų *Dr.*, retokai *D^r*. ir pagaliau — *dr.* Anglų, amerikiečių, o vokiškųjų kraštų tik teologijos daktarams, vartojamasis *D.* mūsų visai nepažįstamas. Visos Vak. Europos tautos, taip pat ir mūsų kaimynai latviai bei lenkai, šį sutrumpinimą rašo didžiąja raide. Taigi ir mums reikėtų rašyti *Dr.* Rusai, turėdami kitą raidyną, čia mums vargu gali eiti pavyzdžiu. Rašyti *dr.*, matyti, susimanyta, dėl vokiečių baimės: mat, vokiečių visi daiktavardžiai didžiosiomis raidėmis rašomi. Net ir *numero* ženklą nevienodai rašome. Dažniausiai vartojame *Nr.*, bet vienas kitas prancūzų, rusų pavyzdžiu parašo ir *N°*. Bandyta įvesti ir *Ns*, bet neprigijo. Teiktinas pirmasis ir visuomet rašytinas prieš skaitmenį, pvz., *Nr. 314*. Taip visas pasaulis rašo. Besaikiai lietuvintojai buvo išsigalvoję *314 Nr.* Bet tekste, žinoma, galimas ir *314 nr.*; čia *nr.* tėra mūsų *numero* sutrumpinimas.

Duodame paraižiui surašę pluoštą šiaip trumpinimų.

<i>adv.</i> — advokatas	<i>pp.</i> — ponai, ponios
<i>aps.</i> — apskritis	<i>pav.</i> — paveikslas
<i>buv.</i> — buvęs, buvusi	<i>par.</i> — parapija
<i>b-vė</i> — bendrovė	<i>plv.</i> — palivarkas
<i>bžk.</i> — bažnytkaimis	<i>plg.</i> — palygink
<i>dek.</i> — dekanas	<i>pris. adv.</i> — prisiekęs advokatas
<i>did.</i> — didysis, didžioji	<i>prad.</i> — pradžios, pradinis
<i>dg.</i> — daugiskaita	<i>priv.</i> — privatinis
<i>doc.</i> — docentas	<i>prel.</i> — prelatas
<i>Dr.</i> — daktaras (tik mokslo laipsnis)	<i>priv. doc.</i> — privatdocentas
<i>dr.</i> — draugas	<i>prof.</i> — profesorius
<i>dv.</i> — dvaras	<i>prov.</i> — provizorius
<i>ež.</i> — ežeras	<i>psl.</i> — puslapis
<i>fak.</i> — fakultetas	<i>plk.</i> — pulkininkas
<i>gen.</i> — generolas	<i>puskar.</i> — puskarininkis
<i>gim.</i> — gimė, gimęs, -usi	<i>pvz.</i> — pavyzdys
<i>gimn.</i> — gimnazija	<i>r.</i> — rytai
<i>gyd.</i> — gydytojas	<i>sk.</i> — skaityk
<i>gyv.</i> — gyvena, gyventojų	<i>skyr.</i> — skyrius
<i>gub.</i> — gubernija	<i>stud.</i> — studentas
<i>inž.</i> — inžinierius	<i>š.</i> — šiaurė
<i>j. ltn.</i> — jaunesnysis leitenantas	<i>šv.</i> — šventas
<i>k.</i> — kaimas	<i>švė.</i> — švenčiausias
<i>k. a.</i> — kaip antai	<i>t.</i> — tomas
<i>kan.</i> — kanauninkas	<i>t</i> — tolimesnis, sequens (jei vienas psl.)
<i>kar.</i> — karininkas	<i>tt</i> — tolimesnieji, sequentes (jei daugiau psl.)
<i>kpt.</i> — kapitonas	<i>techn.</i> — technikas
<i>kl.</i> — klasė	<i>t. y.</i> — tai yra
<i>kt.</i> — kiti, kita	<i>t. p.</i> — tas pats
<i>kun.</i> — kunigas	<i>t.t.</i> — taip toliau
<i>kunig.</i> — kunigaikštis	<i>ūkin.</i> — ūkininkas
<i>leid.</i> — leidimas	<i>univ.</i> — universitetas
<i>Lic.</i> — licenciatas	<i>v.</i> — vakarai
<i>ltn.</i> — leitenantas	<i>vad.</i> — vadinamasis
<i>Mag.</i> — magistras	<i>vls.</i> — valsčius
<i>maž.</i> — mažasis, -oji	<i>vsd.</i> — vienasėdis
<i>mir.</i> — mirė, miręs, -usi	<i>virš.</i> — viršininkas
<i>mjr.</i> — majoras	<i>vyr.</i> — vyresnysis, vyriausiasis
<i>mok.</i> — mokinyš, -ė	<i>vysk.</i> — vyskupas
<i>mokyt.</i> — mokytojas, -ja	<i>vn.</i> — vienaskaita
<i>mst.</i> — miestas	<i>žr.</i> — žiūrėk
<i>ord.</i> — ordinarinis	
<i>p.</i> — ponas, ponia, pietai	

LATVIŲ RAŠYBOS KLAUSIMAS *

Šių metų GK 101 jau buvo pranešta, kad latviai imasi savo rašybą tam tikru įstatymu tvarkyti. Iš jų periodinės spaudos matyti, kad jau kuris laikas dirba ir atskira rašybos komisija, vadovaujama paties švietimo ministerio. Kaip Jaunākās Ziņas praneša, komisijoje ypačiai norima sumažinti ilgųjų vartoseną. Esą nutarta rašyti : *daram, zinam, darams, zinams, skatas, sakas* vietoje dabar rašomų : *darām, zinām, darāms, zināms, skatās “žiūrisi”, sakās*, kurie dėsningai atliepia lietuvių *dārom(e), sākom(e), dāromas, sākomas, sākos(i)*. Taip pat esą nutarta, pvz., rašyti tik *jūra* vietoje *jūr'a*. Mums atrodo, ar kartais čia šiek tiek neatsirūgsta senoji gotiškoji rašyba, kur ilgumai labai nenuosekliai žymėta. Pats anuos žodžius iš Lietuvoje atsilankančių latvių daugiausia esu girdėjęs tariant su ilgaisiais balsiais. Ir per radiją panašiai girdime. Kažin ar, priėmus rašybai anas tarmines lytis, ir tartyje pavyks taip greit persilaužti? Beje, ir *jūra* kažkaip nesutaria su didžiuoju Mylenbacho Endzelyno žodynu. Mums, lietuviams, žinoma, mieliau, kad giminaitėje latvių kalboje išliktų, pvz., ir sistemingas trumpųjų bei ilgųjų balsių atliepimas mūsų kalbos lytims.

DIDŽIŲJŲ RAIDŽIŲ RAŠYMAS **

Didžiosios raidės pirmiausia yra rašomos sintaksės pilnatims skirti :

- a) pirmajame rašinio žodyje,
- b) pirmajame žodyje po taško,
- c) po klaustuko ir šauktuko, pradedant kitą sakinį,
- d) po dvitaškio, pradedant tiesioginę kalbą, pvz. : Klausinėjo seserėlės : “Kas tave supynė?”

Žiūrint tikrinės reikšmės, didžiosiomis raidėmis rašoma :

1. Žmonių vardai, pavardės, pravardės, slapyvardžiai ir prievardžiai, pvz., Petras, Kudirka, Žemaitė, Jonas Aukšaburnis. — Čia priskirtini ir dinastiniai pavadinimai,

* *Gimtoji Kalba*, 1937, 143-144.

** *Gimtoji Kalba*, 1939, 147-149. Šis straipsnis *Gimtojoje Kalboje* išspausdintas be autoriaus parašo. Jis čia persispausdinamas tepraleidus jo pirmąją pastraipą, kurioje pasakyta, kad visuotinis susirinkimas Lietuvių kalbos draugijos posėdžiuose svarstęs A. Salio referuojamą didžiųjų raidžių rašymą ir priėmęs to rašymo pagrindus, kurie sutrumpinti ir esą skelbiami *Gimtosios Kalbos* skaitytojams.

pvz., Gediminaičiai, Burbonai. Didžiosios raidės taip pat paliekamos, autoriaus vardą vartojant perkeltine prasme, pvz., jau perskaičiau Maironį (= Maironio raštus).

2. Dievų ir šiaip suasmenėjusių mitologinių būtybių vardai, pvz., Perkūnas, Jupiteris, Venera.

3. Gyvulių, medžių, akmenų ir kitų padarų tikriniai vardai, pvz., Brisius, Banga, Baublys, Puntukas.

4. Planetų, žvaigždžių ir žvaigždynų vardai, pvz., Marsas, Saturnas, Aušrinė, Sietynas, Paukščių Takas.

5. Švenčių ir pusšvenčių pavadinimai, pvz., Velykos, Sekminės, Naujieji Metai, Vėlinės, Kūčios, taip pat Tautos Šventė, Pelenų Diena, Didysis Penktadienis, Joninės (= Šv. Jonas), Šv. Petras (= Petrinės).

6. Geografiniai ir topografiniai vardai, pvz., Lietuva, Užnemunė, Vilnius, Nemunas, Šatrija, taip pat Lenkai (= Lenkija), Prūsai (= Prūsija), Sovietai, Reichas; Ugnies Žemė, Karpatų Ukraina, Višakio Rūda, Mažoji Azija, Didžioji Britanija, Juodoji Ančia.

7. Miestų, priemiesčių, gyvenamųjų vietovių dalių, atskirų vietų ir šiaip geografinių kultūrinių vienetų ar sričių pavadinimai, pvz., Aušros Vartai, Žaliasis Kalnas (Žalia-kalnis), Pabaltijys, Pamarys, Vakarai, Rytai.

8. Įmonių, organizacijų ir valstybinių bei savivaldybinių įstaigų pavadinimai, neturi trumpintinių vardų, pvz., Šv. Kazimiero Draugija, Šaulių Sąjunga, Švietimo Ministerija, Vytauto Didžiojo Universitetas, Valstybės Kontrolė.

9. Trumpintiniai verslo įmonių ir šiaip organizacijų vardai, pvz., Maistas, Lietūkis, Drobė, Parama, Sakalas, Spaudos Fondas, Kauno Audiniai, Pieno Lašas.

10. Laikraščių ir kitų periodinių leidinių pavadinimai, pvz., Lietuvos Aidas, Tautos Mokykla, Darbai ir Dienos, Židiny's, Lietuviškoji Enciklopedija.

Tam tikri žodžiai, jei neturi specialios išskirtinės reikšmės, bet tik šiaip sau tiksliau nusako tikrinio vardo sąvoką arba ją papildo, tikriniuose pavadinimuose rašomi mažosiomis raidėmis, būtent :

1. Prievardiniai daiktavardžiai : jūra, vandenynas, ežeras, upė, pelkė, kalnas, sala, pusiasalis, ragas, taip pat gatvė, aikštė, alėja,

prospektas ir kt., pvz., Báltijos jūra, Mėtelio ežeras, Nemuno upė, Panevėžio miestas, Donelaičio gatvė, Vienybės aikštė, Aušros takas, Saulės rūmai.

2. Karų ir ordinų bei žymenų pavadinimai, pvz., Didysis karas, Vyčio kryžius, Šaulių žvaigždė, Kryžiuočių ordinas.

3. Literatūros (knygų, straipsnių ir kt. antraštės), meno kūrinų ir kalbos paminklų pavadinimai, pvz., Dainavos šalies senų žmonių padavimai, Altorių šešėly, Sirvydo Punktai sakymų, Daukšos postilė, Māžvydo katekizmas (netikriniai vardai).

4. Pilnieji verslo įmonių ir šiaip organizacijų bei įstaigų pavadinimai, pvz., Kauno vartotojų b-vė "Parama" (arba: "Paramos" kooperatyvas), "Aušros" berniukų valstybinė gimnazija, "Trijų Milžinų" restoranas ir viešbutis ir kt.

Iš pagarbos ar mandagumo, taip pat norint ką labiau pabrėžti didžiaja raide rašytina:

a) Dievas, Viešpats, Dievo Sūnus, Išganytojas, Šventoji Dvasia, Dievo Motina.

b) laiškuose: Jūs, Tamsta, Sveikas..., o prašymuose ir — Jo Ekscelencijai, Jūsų Ekscelencijai, taip pat ir pareigūnų pavadinimai, į kuriuos kreipiamės.

c) atsietinės sąvokos ir institucijos, pvz., Laisvė, Tėvynė, Tauta, Bažnyčia ir kt.

Čia didžiųjų raidžių rašyme paliekama laisvė pačių rašančiųjų jausmui. Bet per didelis jų vartojimas vis dėlto nėra patartinas.

Kad aiškesnis būtų didžiųjų raidžių rašymas, reikia dar įsidėmėti, kada turi būti rašomos mažosios. Jomis, be kitų bendrinių žodžių, dar rašytina:

a) tautų vardai, pvz., lietuviai, latviai, vokiečiai;

b) kraštų ir miestų gyventojai, pvz., žemaitis, prūsas, kupiškėnas, kaunietis;

c) dvasinių ordinų ir brolių nariai, pvz., jėzuitai, dominikonai, tretininkai;

d) tikybų išpažintojai, pvz., krikščionys, katalikai, reformatai, kalvinai, budistai;

e) politinių, pasaulėžiūrinių srovių šalininkai, tos rūšies partijų ar šiaip sąjungų, draugijų nariai, pvz., komunistai, liaudininkai, tautiniškai, ateitiniškai;

f) valdovų, pareigūnų ir šiaip garbės vardai šiaip spaudoje,

pvz., mikadas, negus, užsienių reikalų ministras, prezidentas, kariuomenės vadas, popiežius, Bažnyčios tėvai;

g) tikriniai žmonių ir vietų vardai, vartojami bendriniais, pvz., ciceronas, krezas, mecenatas, nestoras, ventos “žemos lankos” (iš Ventos vardo);

h) pamaldų pavadinimai, pvz., mišios, mišparai, valandos;

i) kariuomenės rūšys, pvz., pėstininkai, raitininkai;

j) šokių ir gėrimų vardai, pvz., suktinis, tangas, selteris, vytautas, birutė;

k) iš tikrinių vardų padaryti būdvardžiai, pvz., prūsinis spiritas, ryginės panos, šliūpiniai raštai.

Šitie didžiųjų raidžių rašymo pagrindai yra jau daugelio, kad ir ne visai vienodai, vartojami. Čia mes tik visa tai daugiau susisteminame ir plačiau išdėstome, negu apie tai yra rašyta J. Jablonskio gramatikoje. Visai plačiai, su visomis smulkmenomis, tas dalykas, tikimės, kada nors bus aprašytas jau atskirame leidinyje.

LIETUVIŲ KALBOS RAŠYBOS PAGRINDAI *

PRAKALBA

Jau ne nuo šiandien lietuvių kalbos rašyboje pasireiškė suskaidymo, įvairavimo. Nors 1919 m. Švietimo Ministerija mokykloms ir buvo patvirtinusi vad. vilniškę rašybą, Lietuvių Mokslo Draugijos vartotą pirmuosiuose jos išleistuose mokykliniuose vadovėliuose, ir grįžus iš Rusijos, priimtą J. Jablonskio, tačiau gyvenime nevysi jos tesilaikė. K. Būga vartojo — su mažais pakeitimais — prieškarinę savo *Rašybos mažmožių* (Kaunas 1913) rašybą, nusistatytą kartu su latvių kalbininku J. Endzelynu mokslo raštams. Šita rašyba jis 1923 m. pradėjo leisti ir *Lietuvių kalbos žodyną*. Ir šiaip daug kas rašė būgiškai.

* Kaunas, 1943. *Lietuvių kalbos rašybos pagrindų* antraštiniame puslapyje, vietoj autoriaus, nurodyta “Lietuvos Mokslų Akademija, Lietuvių Kalbos Institutas”; ten pat pažymėta, kad tie rašybos pagrindai “patvirtinti Švietimo Generalinio Tarėjo”. Knygelės prakalba 1943.I.15 Vilniuje pasirašyta Lietuvių kalbos instituto. Tačiau, tą knygėlę ruošiant bei joje dėstomus rašybos pagrindus svarstant, kaip iš dalies galima spręsti ir iš pačios prakalbos, daugiausia pasidarbavo A. Salys ir Pr. Skardžius. *Lietuvių kalbos rašybos pagrindų* praleidžiama savoje vietoje ne būtina tos knygelės gale pridėta *Žodžių rodyklė*, kuri išskirstyta įjungiamo į bendrąsias rodykles šio tomo gale.

Taigi greta buvo vartojamos dvi rašybos : vilniškė, arba jablonskinė, ir būginė. Toks rašybos nevienodumas, žinoma, ilgainiui darėsi nepakenčiamas nei mokyklai, nei šiaip visuomenei. Todėl Švietimo Ministerija 1923 m. vėl kreipėsi į Humanitarinių Mokslų Fakultetą, prašydama jį pranešti savo nuomonę dėl vartojamųjų rašybų. Šio savo ruožtu buvo atsiklausta visuomenės : kreiptasi į lietuvių kalbos mokytojus, rašytojus, laikraštininkus ir kt. Tačiau fakulteto skirtajai komisijai dėl gautųjų atsakymų negalint susitarti, į Švietimo Ministerijos klausimą nieko ir neatsakytą.

Po to oficialiai kurį laiką daugiausia buvo vartojama vilniškė rašyba. Bet 1929 m., antruoju leidimu leisdamas *Visuomenės įnamius*, vieną kitą rašybos dalyką jau keičia ir pats J. Jablonskis. Jis ima rašyti *kila, būva, lūšta ...* Taip pradėjus rašybą kaitalioti be jokių išpėjimų, susidarė nemaža painiavos. Spauldoje kilo didelis nepasitenkinimas tokiu rašybos būviu : buvo reikalaujama arba grįžti prie nekeistos vilniškos rašybos, arba ją visą keisti. J. Jablonskis pasirinko antrąjį kelią. Jo rūpesčiu 1929 m. gale prie Švietimo Ministerijos buvo sudaryta Rašybos Reformos Komisija. Ši komisija, kurios nariais yra buvę J. Balčikonis, N. Grigas, J. Jablonskis, A. Jakučionis, A. Kasakaitis, Z. Kuzmickis, A. Salys, Pr. Skardžius, J. Talmantas, J. Žiugžda ir kt., paruošė tam tikrą rašybos reformos projektą ir paskelbė jį visuomenės kritikai (*Rašybos reformos projektas*. Kaunas 1933). Projektas, be ko kito, siekė ir raidyno reformos : vietoje ilgųjų ir nosinių siūlė įsivesti brūkšniuotąsias raides, o priebalsių minkštumą žymėti ne *i*, bet atskiru ženkleliu, dedamu viršuje ar apačioje priebalsio. Vadinasi, reforma buvo suprojektuota visai moderniai, pagal visus kalbotyros reikalavimus. Tačiau plačioji visuomenė šį projektą sutiko labai nevienodai : vieni reikalavo dar griežtesnės reformos, būtent nebeskirti ilgųjų ir trumpųjų balsių, o kiti vėl pasisakė prieš betkokį raidyno keitimą.

Pagaliau rašybos suskydimas spėjo pagilėti dar ir komisijai tebedirbant. Mat 1931 m. pasirodo J. Jablonskio *Urvinio žmogaus* vertimas, suredaguotas jo dar prieš mirtį. Čia rašyba vėl šiuo tuo skiriasi, pvz. : *teip, terp*, nuo prieš dvejus metus išėjusių *Visuomenės įnamių*. Jieškodama betkokios išeities Švietimo Ministerija vėl sudaro kitą, mažesnę komisiją (J. Balčikonis, Z. Kuzmickis, M. Miškinis, A. Salys ir Pr. Skardžius). Ji, apsvarsčiusi susidariusią padėtį, atsisakė nuo raidyno reformos ir paruošė naują rašybos projektą, kuris išėjo gana artimas būginei rašybai. Vėliau į tą projektą buvo įtraukta prielinksnio ir priešdėlio *in, in-* rašymas vietoje *i, i-*. Bet kaip tik dėl to mažmožio jau priimto ir spaustuves surinkto projekto įgyvendinimas 1935 m. pavasarį ir užkliuvo pačioje Švietimo Ministerijoje. Rašybos klausimo sprendimas bu-

vo atidėtas ir mokykloms vėl įsakyta laikytis Rygiškių Jono 1922 m. *Lietuvių kalbos gramatikos* rašybos. Bet tuo būdu vistiek nepasisekė išspręsti mūsų rašybos krizės: viena, toje gramatikoje trūko kaikiurių konkrečių rašybinių nurodymų, antra, rašančioji visuomenė bei spauda per 13 metų nuo tos rašybos jau buvo daugiau ar mažiau nutolę. Taip pvz. ir A. Kalniaus, Z. Kuzmickio, J. Talmanto *Lietuvių kalbos rašybos vadovėlis* (Kaunas 1938) rašo “negramatiškai” *dėl, rūgštus, rūgštis, rūgštytynės*. Mat ir pats J. Jablonskis jau 1923 m., dėstydamas universitete, buvo nuo *del, rūkštus, rūkštis* rašymo atsisakęs.

Išikūrus Lituanistikos Institutui (1939) ir į jį įjungus Lietuvių Kalbos Žodyną, kuriam ligi tol vadovavo vienas J. Balčikonis, vėl iškilo nebaigta rašybos byla. Institutinėje Rašybos Komisijoje dirbo: J. Balčikonis, L. Dambrauskas, P. Jonikas, J. M. Laurinaitis, A. Salys, Pr. Skardžius ir J. Žiugžda. Jos darbą nutraukė politiniai 1940 m. įvykiai. Tarybiniais metais greituju buvo sudarytas radikalus rašybos pakeitimo projektas, bet nuo jo taip pat atsisakyta.

Taigi rašybos klausimas mūsųose, nekalbant jau apie laikus prieš aną karą, sprendžiamas dvidešimt su viršum metų. Ir jis, žinoma, niekadės nenustotų savo aktualumo, kol neturime vienos sistemingos ir oficialinės rašybos.

Nuo 1942 m. rudens prie Lietuvos Mokslų Akademijos leidžiamo *Lietuvių kalbos žodyno* redagavimo ėmus dirbti tam tikrai mokslinei komisijai, tarp kitų žodyno sandaro dalykų teko liesti ir rašybą. Tai buvo neišvengiama ypačiai todėl, kad iki šiol žodyno vartojamoji rašyba skyrėsi ne tik nuo Rygiškių Jono 1922 m. gramatikos, bet pagaliau ir nuo priešmirtinių jo raštų rašybos. Atrodė, kad tokios didelės mūsų kalbai ir tautai reikšmės dalykas, kaip dešimties ar daugiau tomų žodynas, vargu gali būti leidžiamas asmenine, nė kieno nepriimta nei tvirtinta rašyba. Todėl LMA prezidiumo nutarimu Lietuvių Kalbos Institute buvo sudaryta Rašybos Komisija: P. Jonikas, J. Otrėbskis, A. Salys ir Pr. Skardžius. Ji, pasirėmusi ankstyvesniųjų komisijų siūlymais (ypač 1935 m.), paruošė rašybos pagrindų projektą, kuriuo nesiikiama esminės reformos, tik stengiamasi dabartinę mūsų įprastinę rašybą sutvarkyti, suvienodinti, smulkmeniškiau nusakyti kaikiuriuos atvejus, išlyginti priešybes bei išmesti su gyvąja kalba nesuderinamus dalykus. Tas projektas 1942 m. lapkričio mėn. 11 d. buvo apsvaistytas ir priimtas LMA Humanitarinio Skyriaus pilnaties posėdyje, o lapkričio mėn. 19 d. yra patvirtintas Švietimo Generalinio Tarėjo. Komisijos projektą priimant ir priimtąją tvirtinant padaryta tam tikrų pakeitimų. Bet apskritai, išskyrus mažmožius, jis sutinka su pirmąsiais 1935 m. projektu.

Šioje knygelėje ištisai pateikiamas oficialiai patvirtintasis *Lietuvių kalbos rašybos pagrindų* tekstas. Čia skelbiamieji pagrindai, žinoma, tėra tik metmenys, kuriais turės būti ruošiami rašybos vadovėliai ir žodynai. Abejojamiems ir naujai iškilantiems rašybos dalykams spręsti Lietuvių Kalbos Institute (Vilnius, Antakalnio 6) palieka ir toliau veikti Rašybos Komisija, kuri patarimo reikalingiems mielai patarnaus.

Tikimės, kad ilgametės rašybos bylos galas tuo pačiu bus ir seniai visų laukiamos rašybos vienybės pradžia. Rašyba juk yra sutartinis dalykas, kur į visų asmenines nuomones niekur ir niekad neįmanoma atsižvelgti. Be to, didesnei, pvz. raidyno, reformai dabar ir ne metas. Ir didžiausias mūsų bendrinės kalbos ugdytojas J. Jablonskis tos vienybės labui nekartą yra atsisakęs ir nuo skirtingų savo rašybinių pažiūrų.

1. BALSIAI

§ 1. Bendrinės rašomosios kalbos balsiams reikšti vartojame 12 raidžių : *a, q, e, ė, i, j, y, o, u, ū, ū*. Mūsų kalbos balsiai vieni tariaimi trumpai, kiti — ilgai, tęsiamai. Trumpųjų balsių raidės : *a, e, i, u, o* ilgujų : *ė, y, o, ū* ir *q, ė, i, ū*. Šios keturios pastarosios (iš kilmės) vadinamos nosinėmis, bet bendrinėje kalboje jos tarios tik ilgai, ne pro nosį. Vadinasi, *i* ir *y, ū* ir *ū* tarimas niekuo nesiskiria, pvz. : *lįsti* (: lenda), *grįžo*, *brolių* ir *zyzti*, *vyžos*, *broly* (viet.) ; *siusti*, *sius*, *sūnų* ir *pūsti*, *pūs*, *sūnūs*.

§ 2. Rašyboje žymimas tik prigimtinis balsių ilgumas, kur balsiai ilgi ir be kirčio, pvz. : *grądas*, *grūdaĩ*, *grūdėlis*, *tylà*, *tỹlq*, *tylėsnis*, *nąktĩ*, *nąktys*. Iš prigimtios trumpi balsiai, pailgėję tik po kirčiu, rašomi visada vienodai, jų antrinis ilgumas rašyba nereiškiamas, pvz. : *dāro*, *dārymas*, *dārbas*, *mėta*, *mėtas*, *mėtmenys* ir *daraĩ*, *darỹti*, *darbaĩ*, *metĩ*, *metūs*, *metmenĩms*. Nors čia kirčiuotieji *a, e* tariaimi taip pat ilgai, kaip ir *q, ė*, atsiradę iš nosinių (*an, en*), to jų ilgumo rašte nežymime.

§ 3. Žodžio šaknyje po minkštųjų priebalsių terašoma *e*, pvz. : *geras*, *geresnis*, *teka*, *veda*, *ledas*, *ledėti*, *metas*, *keras*, *čėžėti*, *čekšnoti*. Tik laikuriuose svetimuosiuose žodžiuose, varduose, pavardėse rašoma *ia*, pvz. : *kanceliarija*, *populiarus*, *instaliacija*, *Brianskas*, *Aliaska*.

§ 4. Žodžio galūnėje ir priesagoje po minkštųjų priebalsių iš kilmės rašoma *a*, pvz. : *stačias*, *kelias*, *vėjas*, *nauja*, *marčia*, *šalia*, *medžiams*, *keliams*, *gražias*, *šaukia*, *audžia*, *audžiamas* (: ginčas, kuolas, kuolams, geras, velka, kanda, kandamas), *keliai*, *keliais*, *vėjai*, *naujai*, *gražiai*, *šaliai* (: kuolai, gerai, salai), *vėliava*, *kuriava*, *painiava*, *baudžiava* (: knypava).

§ 5. Kur žodžio galūnėje ar šaknies gale priebalsiai *t, d* bendrinėje kalboje išvirsta *č, dž*, ten niekur po jų nerašome *e*, o kur tie priebalsiai išlieka, ten visur *e* terašome, pvz. : *medžiai, jaučiai, vedžiau, mačiau, stačiausias, saldžiausias* ; bet : *vedei, matei, statesnis, saldesnis*.

§ 6. Atskirai įsidėmėtina *kolei, tolei, ligi šiolei, dėlei, vėlei, palei* rašyba.

§ 7. Žodžių sandūros balse *e* mūsų kalboje negali eiti. Rašoma : *saldžiarūgštis, ugniakuras, rugiapjūtė, keliaklupstas*.

§ 8. *e, i, u* ir *ė, y, ū* rašyboje skiriami iš bendrinės kalbos tarties, pvz. : *keliu, lekia, neštuvai, degioti* ir *kėliau, lėkė, nėšiai* ; *piktas, likti, rišti* ir *pykti, lykyti, ryšys* ; *durti, pusti, turėti* ir *dūris, pūsti, tūris*. Čia prigimtiniai siauri ilgieji balsiai skiriami nuo atvirų trumpųjų ne tik kirčiuotuose, bet ir nekirčiuotuose, prieškirtiniuose bei pokirtiniuose, skiemenyse.

§ 9. Vadinamosios nosinės *a, ę* rašomos visur, kur bendrinėje tartyje girdimi ilgi *a, e* :

1. nekirčiuotuose skiemenyse,

2. kirčiuotuose skiemenyse, jei ilgumas išlieka ir kirtį nukėlus į kitą žodžio skiemenį (*a*) arba jei kaitomosiose lytyse pasirodo *an, en* (*b*).

Pvz. : 1. *ąsà, drąsùs, tąsýti, bąlù, ląstà, gėrąją, tąką, lópez, tėsìù, kėrù, ištestas, grėžimas, kātė, dārės, lėšiùkai* ; 2(a). *grąžtas, kąsnis, spąstai, mąsto* (: grąžtėlis, kąsniukas, spastukai, mąstyti), *grėžti, tėvas, rėšė* (toks paukštis), *rėžtis* (: grėžimas, tėvėsnis, rėšiùkai, rėžinėtis) ; 2(b). *galąsti, nusigąsti, kąsti, mėti, mės, sprėsti, švėsti* (: galanda, nusigando, kanda, menčia, sprendė, šventė).

Be to, *ę* rašoma asmeniniuose įvardžiuose *manės, tavės, savės*, o *a* — visų įvardžių kirčiuotuose vienaskaitos galininkuose, pvz. : *tą, aną, katrą, kurią*, ir moteriškosios giminės įvardžiuotinių būdvardžių vienaskaitos įnagininke ir daugiskaitos galininke, pvz. : *gerąją, paskutiniąją, gerąsias, ištikimąsias*.

Žodžio, šaknyje *a, ę* tegali eiti prieš *l, m, n, r, s, š, v, z, ž*.

§ 10. Priešdėlis *są-, san-, sam-*, nevartojamas atskiru žodžiu, rašomas : prieš *j, l, m, n, r, s, š, v, z, ž* — *są-*, prieš *d, t, g, k* — *san-* ir prieš *b, p* — *sam-*.

Pvz. : *sąjūdis, sąjunga, sąlaida, sąlažybos, sąmonė, sąmyšis, sąnarys, sąrašas, sąravus, sąsmauka, sąsūka, sąslavos, sąžinė, sąvaržos, sąvarai* ; *sandėlis, santėmis, santaka, sangrėbos, sangrūdis* ; *sambrėškis, samburgos, samprotauti, sampilas*.

§ 11. Nosinės *i, u* bendrinėje kalboje visada tariamos kaip *y, ū*, ir todėl jų rašyba iš tarties nesusekama. Žodžio šaknies ilgieji *y, ū* rašomi *i, u* :

1. prieš *s, ž*, kur jie kaitaliojami su *ę, q, en, an, in, un* ;

2. pirminių veiksmažodžių esamajame laike, jei (a) bendraties kamienė yra trumpieji balsiai *i, u* ir jis pats baigiasi priebalsiais *l, r, s, z, š, ž* arba (b) kamieniniais *y, ū*, po kurių esamojo laiko lytys eina *j, v*.

Pvz. : 1. *drīsti, drīstu, drīsi* (: *drėsu, drąsus*), *grīžti, grīžau, grīš, grīžtė, grīžulė, Grižulo Ratas, Grižoratas* (: *grėžti, gražinti, grąža*), *mīslė* (: *mašlus, menu, manyti, mintis*), *līsti, līsiu* (: *lašta, lendu, landžioti, lindėti*), *tīsti, tīsoti, tīseti, tīsinti, tīsinėti, tīstelėti, tīst, tīsis, tīsus* (: *tėsti, tąsus*), *siūsti, siūsdinti* (: *siuončiu, siuntinys*) ; *skūsti, skūstinas* (: *skundžiu, skundas*) ; 2(a). *kīla, svīlu, žīli* (: *kil-ti, svil-ti, žil-ti*), *bīra, īra, svīra* (: *bir-ti, ir-ti, svir-ti*), *vīsta, drīska* (: *vis-ti, driks-ti*), *mīzga, rīzga* (: *migz-ti, rigz-ti*) ; *išklišta, tiška, sumišta* (: *iškliš-ti, tikš-ti, sumiš-ti*), *tīžta, ižta, panižta* (: *tiž-ti, iž-ti, paniž-ti*), *dūla, spūra, sužiūra* (: *dul-ti, spur-ti, sužiur-ti*), *prūsta, sūsta* (: *prus-ti, sus-ti*), *bruzda* (: *bruz-ti*), *bliūška, pliuška, puška* (: *bliukš-ti, pliuks-ti, pukš-ti*), *dužta, sukiužta* (: *duž-ti sukiuž-ti*) ; 2(b). *buva, griuva, puva, žuva* (: *bū-ti, griū-ti, pū-ti, žū-ti*), *lija, gija, pija* (: *ly-ti, gy-ti, py-ti*).

Visur kitur šakniniai ilgieji rašomi *y, ū*.

Pvz. : *lūžti, lūžta, lūžo, dūkti, dūko, dūksiu, dygti, dygsta, dygo, atlyžti, atlyšiu, atlyžai, skystas, skysti, vysti, lysti, gysla, gyslinti, gniūžtis, gniūžtelėti, plyšys, plyšti, liūsti, liūdau, liūstu, pražysti, pražydo, ryžtis, ryžosi, trykšti, trykšta* ; *būti, būsiu, žuti, žūsiu, ryti, ryna, rysiu, pasrūti, pasrūsi, nusčiūti, lyti, lyna, lysiu* ; *pūnu, pūsta, pūsi, būna, žūna, žūsta, griūna, džiūna, džiūsta*.

Rašydami iš kilmės *kīla, tižta, prūsta, lija, buva, griuva* ..., išvengiame vidinio prieštaravimo nosinių *q, ę, i, u* rašymo sistemoje žodžio viduryje. Rašant *šqla, kęra* (iš **šanla, *kenra*), nebūtų nuosaku rašyti *kyla, būva, sūsta*, nes šios lytys taip pat yra kilusios iš **kinla, *bunva, *sunsta* (plg. tikti : tinka, smukti : smunka).

Naujadarinės lytys : *būna, griūna, lyna, ryna* ir *pūna, pūsta, žūna, žūsta* šaknyje nosinių *u, i* niekada nėra turėjusios (plg. gauti : gauna, trukti : trūksta).

§ 12. Žodžių sandūros ir priesagų ilgieji balsiai terašomi *y, ū*.

Pvz. : *darbymetis, dailyraštis, prekymetis, brangymetis, saldymedis, Ramygala, kojūgalis, galvūgalis* ; *akylas, ausylas, barzdyla, jaunylis, ganykla, girdykla, baidyklė, asiūklis, baltymas, juodymė, eglynas, kaimynė, dumblynė, lentyna, malūnas, maigūnas, galūnė, viršūnė, imtyinė, akytas, dantytas, bernytis, vištytė, Kubiliūtė, varliūkštis, šeimynykštis, pernykštis, ankstyvas, gimdyvė*.

§ 13. Žodžio galūnėje *y, ū* rašomi *i, u* :

1. kaitomųjų kalbos dalių vienaskaitos galininko ir daugiskai-

tos kilmininko linksniuose ir jų išvestinėse nekaitomosiose kalbos dalyse,

2. veikiamųjų dalyvių esamojo laiko vienaskaitos ir daugiskaitos vardininko linksniuose,

3. tariamosios nuosakos trečiojo asmens lytyse,

4. siekiniuose.

Pvz.: 1. *paskutinį sūnų, šį treigį*; sakė jį *šioki*, sakė jį *tokį*, sakė *paskutinįjį*; *trokštantį* pagirdyk; jis jau *dešimtį* duotas; *iš tų šiaudų* nebus *grūdų*; molis *mūsų*, *jūsų visų* brolis; *iš gerų dienų* nė *blogųjų* nebeatsimena; *šįryt iš tikrųjų* šalta;

2. jis *turįs*, o mes *neturi*; sakosi namus *žiūrįs, žiūrį*;

3. kad rankas *turėtų*, vagį *sugautų*; kas genio vaikus *žinotų*, kad patys *neklyksėtų*;

4. Anykščiai *malkų pirkty* važinėjo; mane liepė eiti *žarnų daryty*, tave — *pinigų skaityty*.

Visur kitur galūnėse rašoma *y, ū*.

Pvz.: eik tu, *gaidy!* *akmeny* velnio pėda palikusi; *tankūs* miškai; visi *trys sūnūs* susirinko; mėnesienos *naktys*; *paskutinysis* parėjo; *širdyje, širdyse* pikta; piemuo *triū triū* trimituoja; pempės *kvy kvy* rėkia.

§ 14. Priešdėlis *i-* rašomas ir šiuose žodžiuose: *ibuvys, idaras, įkapės, įkilas, įkratas, itaka, itakas, itarpas, ipilas* ... Bet tik: *indas, indauja, indėvė, indėlis*.

2. PRIEBALSIAI

§ 15. Bendrinės kalbos priebalsiai, paprastieji ir sudėtiniai, yra žymimi šiais rašmenimis: *b, c, č, d, dz, dž, g, j, k, l, m, n, p, r, s, š, t, v, z, ž*.

§ 16. Tarptautinėse, lietuvių kasdieninėje kalboje dar neprijusiose svetimybėse yra vartojami svetimieji priebalsiai *f, h, ch*, bet šiaip dažnai iš gyvosios ir bendrinės kalbos įprastinės ar įprantamos tarties *f* ir *ch* vietoje rašoma *p* ir *k*, o *h* visai išmetamas, pvz.: *filosofija, fizika, fizionomija, formula, frakcija, futbolas, habitacija, haplologija, hegemonija, hidroplanas, horoskopas, humanizmas, chaosas, chiromantija, chirurgija, chloroformas* ..., bet: *prancūzas, istorija, ostija, erezija, eretikas, katekizmas, katekizuoti, Kristus, kronika, kronikininkas* ...; tačiau vistiek rašoma: *chronologija, charakteris, charakteristika, charakterizuoti, choras* ...

§ 17. Priebalsių minkštumui prieš balsius *a, o, u* žymėti yra vartojama balsė *i*, pvz.: *kaulas: kiaulė, nukautas: kiautas, laukas: liaukos, lova: paliova, susti: siusti, žlugo: žliuga* ir kt. Čia *i* yra ne atskiras balsis, bet tik priebalsio minkštinamasis ženklas.

§ 18. 1. Priebalsė *j* rašoma tarp balsių ir žodžio pradžioje prieš balsį arba dvibalsį (priešdėliniuose bei sudėtiniuose žodžiuose ir po priebalsio ar prieš priebalsį), pvz. : *jauja, jaukus, jungti, klojo, apjojo, apjuosė ; jam, gerajam, geruoju, gerąja, gerieji, gerųjų, šiaip-jau, taipjau ; vėjmalūnis*.

2. Taip pat *j* rašomas po *b, p* žodžio šaknyje, pvz. : *bjaurus, bjurti, pjaulai, pjovėjas, pjudyti, pjuvenos, pjūvis, pjūklas, rugia-pjūtė, spjauti, spjaudalai, spjūvis* ... Priesagose ir galūnėse po *tu* pačių priebalsių, taip pat ir po *m, v*, visur rašomas tik *i*, pvz. : *labiau, labiausiai, šlapias, šlapiausias, vėmiau, avių*.

3. Be to, *j* yra rašomas ir prieš *ie* žodžio pradžioje, pvz. : *jie, jiešmas, jieškoti, jiems, jieva* ... Prieš *i* rašomas *j* tik įvardyje *jis (jisai), ji (jinai, jiji, jijė)*.

Rašydami *bjaurus, pjauti* ..., čia *j* pažymime ne tik priebalsio minkštumą, bet visų pirma atskirą, visose mūsų tarmėse aiškiai tariamą garsą. Kur bendrinėje kalboje ir daugyje tarmių to *j* netariame, pvz. : *labiau, avių*, ten jo ir nerašome. Taip pat iš bendrinės tarties rašome ir *jieškoti, jieva* ...

§ 19. Tos pačios šaknies žodžių kaitomosiose ir išvestinėse lytyse besikaitaliojantieji balsingieji ir nebalsingieji (skardieji ir duslieji) priebalsiai rašomi iš kilmės, pvz. : *diegia, diegti, diegtas, diegdamas, daigstyti ; dribo, dribs, dribti, drėbtas, dribsoti ; kasa, kasti, kasdamas, kasdavo, kasdinti ; mezga, megzti, mezdamas, sumegzk ; pėsčias, pėsti ; valstietis, valsčius, valstybė* ...

§ 20. 1. Iš kilmės priebalsiai rašomi ir visuose kituose žodžiuose, kur ta kilmė iš kalbos susekama, pvz. : *augštas ir aūgštas, augštaitis* (: augesnis, augalotas, augumas), *baigštus* (: baigus, baiginti), *baugštus* (: baugus, bauginti), *bugštus* (: pabūgo, būgauti), *bėgštus* (: bėgu, bėgti), *darbštus* (: darbas, darbus), *degsnis* (: degu, dėgis, deginti), *dirgsnis* (: dirginti), *dribšas, dribsoti, drybsoti* (: dribo, sudribėlis, dryboti), *graibštas, graibštus, graibštukas* (: graibo, graibyti, graibinėti), *graižtvas, graižtai* “utarai” (: griežti, graižyti), *jauktas* (: jaukus, jaukinti), *kibšas* (: kibtį), *knibčius* (: knibinėti), *migšas* (: migti, miginti), *mikšas* (: meknys, miknoti), *regztys* (: reginės, regzti), *riogsoti* (: rioglinėti), *probėgšmais* (: prabėgti, prabėgimas), *rakštis* (: ranku, rakti, raktuvas), *rūgštus, rūgštis, rūgštelėti* (: rūgo, rūgti, rauginti), *sagtis* (: segu, segioti, sagutė), *sluogtis, sluogsnis, sluogsna* (: sluogas, sluoguoti, slėgti), *smaigtis, smaigstis, smaigstyti* (: smeigia, smeigti, smaigas), *sprengsėti* (: springti, sprangus), *sprigtas, sprigta* (: sprigis, spriegti), *spragčioti* (: spragėti), *strigtas* (: strigo, strigti), *vangstyti* (: vangus, vengti), *vargšas* (: vargas, vargus), *žingsnis* (: žinginė, žengti), *žlugtas* (: žlugo, žlugti, žluginti) ... Prie šio skyriaus tenka dar priskirti ir šiokių žodžių,

kaip antai : *gniauztas, gniauzta* “sauja”, *gniūžtis, griežtas, gūžta, rėžtas, ruožtas* ...

2. Ištiktukai, jei jų kilmė iš kalbos lengvai susekama, ir iš jų padarytosios lytys rašomos iš kilmės, pvz. : *burbt, burbtelėti* (: *burbia*), *dėbt, dėbtelėti* (: *dėbla*), *grįžt, grįžtelėti* (: *apsigrižo*), *girgžt, girgžtelėti* (: *durys girgžda*) ... Kurių kilmė neaiški ar gali būti dvejopa — rašoma iš garsų, pvz. : *stypst, stypstelėti* (plg. *stiepiasi* : *stiebiasi*), *vikst, vikstelėti* (plg. *viskinti* : *vizginti*) ...

3. Sunkiau susekamos arba neaiškios kilmės žodžiai rašomi iš garsų, pvz. : *anksti, ankštas, auksas, daiktas, dičkis, druckis, gurkšnįs, gurkšnoti* (plg. *gurkia* ir *gurgia*), *inkstas, kniūpsčiai* (plg. *kniūboti* ir *kniūpoti*), *lazda, lizdas, lukštas, makštytis, mekslė, rykštė, rūškynės, skaptas* (plg. *skabiu, skobti* ir *skapiu, skopti, skopinys*), *skirpstas, stypstoti* (plg. *stiebiasi, stiebtis* ir *stiepiasi, stieptis, stypinėti*), *šmaikštus, šmukštus, vėpsoti, žiopsoti* (plg. *žioptas, žiopčioti* ir *žiopti* šalia *žiogauti* ir *žiovauti*) ...

4. Priebalsių junginiai *š, ž + s* paprastai yra paverčiami į *š*, o *s, z, d, t + s* į *s*, pvz. : *auš-siu > aušiu, grįž-siu > grįšiu, lūž-sna > lūž-na, mėž-slas > mėšlas, veis-siu > veisiu, zirz-siu > zirsiu, ved-siu > vesiu, met-siu > mesiu* ... Bet esamojo laiko lytys *grįžta, lūžta, tęžta*, nors ir yra kilusios iš *grįž-sta, lūž-sta, tęž-sta*, vien mokyklinės praktikos sumetimais yra rašomos su *ž*, ne su *š*.

Taip pat rašome : *grimzta, subruzta* (iš *grimzd-sta, subruzd-sta*) ir *grimzti, subruzti* (plg. *lūžta* : *lūžti*).

5. Veiksmažodinės lytys *mesdamas, vesdamas, mesdavo, vesdavo, mesdinti, vesdinti* ir kt. tais pačiais praktikos sumetimais, nesigilinant į pirminę kilmę, rašomos su *s*. Plg. *maty-ti* : *maty-damas = ves-ti* : *ves-damas*.

6. Junginiai *k, g + k* ištisinčiuose žodžiuose yra verčiami į *k*, pvz. : *aug-klė > auklė, bėg-k > bėk, suk-k > suk* ...

7. Sudurtinių žodžių sandūros priebalsiai visur rašomi iš kilmės, pvz. : *išsemti, išbėgti, užpilti, apgulti, atiduoti, didžiūotis, briedkriaunis, medkotis* (peilis), *šėmmargė* (karvė), *žvakgalis, pussalis* ... Iš garsų rašytina tik įprastiniai: *kažin, kažni, kana, neklaužada, smaližiūs* ir kt.

3. TIKRINIAI DAIKTAVARDŽIAI

§ 21. Tikriniai daiktavardžiai (vardai, pavardės, pravardės, slapyvardžiai, vietovardžiai ...) rašomi bendrinių rašyba, būtent : iš kilmės, kur ji aiški, ir iš garsų, kur kilmė nesusekama arba var-do lytis yra apkitusi, pvz. : *Augštuolis, Augštikalniai, Degsniai, Išdagai, Imbarė, Įpiltis, Pusdešris, Ožkinis, Ožkabaliai, Stluogsnaitis,*

Užpaliai, bet : *Jaupėnai* (iš *Javupėnai), *Mikšas*, *Rutkis*, *Vilkyškiai* (iš *Vilkijiškiai), *Vilkaviškis* (iš *Vilkaujiškis) ...

4. VIENU IR DVIEM ŽODŽIAIS RAŠYMAS

§ 22. Du ar keli sutrumpėję žodžiai, įgiję vieno žodžio reikšmę, rašomi vienu žodžiu, pvz. : *anąkart*, *anuokart*, *anuomet*, *tuomet*, *kuomet*, *visuomet*, *niekuomet*, *tądien*, *šiandien*, *tuosyk*, *dusyk*, *trissyk*, *dvidešimt*, *keturiasdešimt*, *išties*, *išsyk*, *išvien*, *išryt*, *begal*, *bereikal*, *pirmpiet*, *popiet*, *perpiet*, *perdien*, *poryt*, *užporyt*, *užvakar*, *nūovakar*, *prievakar*, *abipus*, *anapus*, *šiapus*, *anašal*, *galbūt*, *turbūt*, *žūtbut*, *maždaug*, *mažkas*, *viskas*, *visat*, *kažkas*, *kažikas*, *kažinkas*, *kanakas*, *kažinkoks*, *kažkoks*, *kažinkaip*, *kažkiek*, *kanakur*, *velnžinkas*, *šimtžinkur*, *dievažikas*, *kitkas*, *kitkiek*, *šiomet*, *kitąmet*, *kaipmat*, *bemat* ...

Tačiau tos pačios lytys rašytinos ir skyrium, kai jos neturi vieno žodžio reikšmės, pvz. : *nuo vakar* (= dienos) man galvą skauda ; *po piet* (= pavalgęs) eisiu gulti ; jis čia *gal būt*.

§ 23. 1. Iš ištisinių žodžių drauge rašytini tik tie, kurie yra visiškai suaugę į vieną žodį, pvz. : *betkas*, *bykas*, *daugkas*, *betkoks*, *betkuris*, *bykoks*, *bykuris*, *kaikas*, *kaikoks*, *kaikuris*, *betkur*, *daugkur*, *kaikur*, *kaikada*, *kiekvienas*, *pergeras*, *užpernai*, *propernai*, *užpropernai*, *sulig*, *perdaug*, *permaža*, *pergerai*, *kodėl*, *todėl*, *dėlto*, *dėlko*, *patolei*, *pakolei*, *kolkas*, *vistiek*, *visdėlto*.

Tie patys žodžiai, kai jie turi ne vieno žodžio reikšmę, tam tikrais atsitikimais rašytini ir skyrium, pvz. : *kai kas* duoda, imk ; *kai kurį* sutiksiu, paklausiu ; *už pernai* dar mokesčių nemokėjo ; *per daug* metų išsimokės ; *dėl to* dalyko galvos nesuksiu ; jis *vis tiek* teduoda ; *vis dėl to* savo vaiko vargsta.

2. Prieveiksmiai, sudaryti iš prielinksnio ir pilnos linksninės lyties arrieveiksmio, rašomi skyrium, pvz. : *iš lėto*, *iš tikro*, *iš tikrųjų*, *iš tiesų*, *be galo*, *be reikalo*, *po visam*, *po tam*, *po visa ko*, *iš palengvo*, *iš paskos*, *iš mažens*, *iš mažumės*, *iš jaunystės* ... Taip pat paprastai skyrium rašomi ir prielinksniai surieveiksmiais, pvz. : *ligi čia*, *iki čia*, *ligi šiolei*, *ligi šiol*, *lig šiol*, *ik tada*, *iš ten*, *iš visur*, *per ten*, *nuo čia*, *į kur* ...

3. Šiaip glaudžiai grupėmis susiję žodžiai, abu kaitomi ar visai nekaitomi, rašomi skyrium (ir be brūkšnelio), pvz. : *šis tas*, *šioks toks*, *šen ten*, *šiek tiek*, *šiada tada*, *kas kita*, *kita kas*, *kas kitas*, *tas pats*, *toks pats*, *kas nekas*, *kur nekur*, *vos nevos*, *ne pro šalį*, *ko geriausias*, *ko geriau*, *visų geriausias*, *gerų geriausias*, *vienai vienas*...

§ 24. 1. Dalelytės *gi*, *jau*, *pat*, *nors*, *sau*, *tik* su kaitomosiomis kalbos dalimis, prielinksniais ir laikuriaisrieveiksmiais rašomos skyrium, o kitur — drauge, pvz. : *aš gi*, *jis gi*, *kas gi*, *sakau gi tau*,

tas jau, toks jau, sakyk jau jam, tas pat, toks pat, nuo pat, kas nors, katras sau, koks tik ..., bet : *betgi, argi, dargi, jukgi, kadgi, visgi, kurgi, dėlto, ogi, taip pat, ten pat, kurnors, šiaip jau, tuo jau, vis jau, šiaipsau, kaip tik, bet tik, bytik, vistik ...*

Jei šie žodelyčiai dalelytėmis neina, tai jie ir skyrium rašomi, pvz. : *o jau* rytoj reikės kulti ; *bet pat* pradžioje kitaip atrodė ; *kaip tik* pareis, ir važiuosime.

2. Neigtukas *ne* rašomas drauge su veiksmažodžiais, būdvardžiais ir daiktavardžiais, pvz. : *nežinau, nematyti, negeras, nedarbas, nelietuvis* (= svetimtautis) ... Drauge *ne* rašomas taip pat ir su kaikuriais prieveiksmais bei įvardžiais : *negerai, nevisai, netaip*, (*netaip* brangiai temokėjau), *nekaip, nevienai, nevisur ; nevienas* (nevienas taip sako), *nesavas* (= svetimas), *nekas, nekoks* (= blogas) ... Bet priešpriešos sąvokose bei sakiniuose *ne* čia jau rašomas skyrium, pvz. : jis *ne* dirba, bet tinginiauja ; jis *ne* geras, bet blogas ; jam *ne* darbas rūpi, bet pinigai ; klausiu *ne* kaip, bet kam ; *ne* taip daro, kaip reikia ...

3. Dalelytės *te, be, tebe, nebe* su veiksmažodžiais ir būdvardžiais rašomos drauge, o visur kitur skyrium, pvz. : tiek *težino*, viską *bežino*, negaliu *bematyti* *jau nebematau*, dar *tebeturiu*, šis vienas *tegeras*, ar jis *begražus* ? *jau nebejaunas*, dar *tebeskanus ...*, bet : kokia čia *be* kalba, jis *jau nebe* kunigas, *te kas* (= tegu kas) duoda ...

Be, bene su veiksmažodžiais rašomi skyrium, jei jie turi ar reikšmę, pvz. : *be* (= ar) nenori valgyti ? *bene* (= ar) buvai mieste ?

4. Dalelytė *nei, nè* visuomet rašoma skyrium, pvz. : *nè* (nei) kiek nemoka, jo *nè* (nei) nematyti, *nè* (nei) maža nedirba, *nè* (nei) vieno nebuvo ; iš jo *nei* žmogus, *nei* gyvulus.

5. ŽODŽIO DALIŲ KĖLIMAS

§ 25. 1. Žodžiai keliami skiemenimis, pvz. : *ba-la, kel-mas, siau-džia, siau-čia* (čia *dž, č* yra vieni garsai), *ar-si-me, ar-sim, o-ši-mas ...*

2. Vienaskiemeniai priešdėliai keliant neskaldomi, pvz. : *ap-ar-ti, per-ei-ti, par-ei-ga, prieš-dė-lis, san-dė-lis, už-uos-ti ...* Bet dviskiemeniai priešdėliai skiemenimis skaidomi, pvz. : *a-py-kai-mė, u-žuo-mar-ša ...*

3. Kur susiduria kelios priebalsės, iš jų į kitą eilutę kelinama tik paskutinioji, pvz. : *gink-las, moks-las, mels-vas, iš-virkš-čias, auk-lė, pūs-lė ...*

4. Sudurtinių žodžių sudedamieji sandai tarp skiemenų neskaidomi, pvz. : *balt-a-kė, lap-kri-tis, šikš-no-spar-nis* (ne : *bal-ta-kė, šikš-nos-par-nis*).

6. SANTRUMPOS

§ 26. 1. Dažnai vartojami ir daugumai suprantami žodžiai rašant trumpinami, pvz.: *kun.* Katelė, *kan.* Tumas, *šv.* Petras, *Dr.* Basanavičius, *prof.* Avižonis; *t. y.* (= tai yra), *k. a.* (= kaip antai), *ir tt.* (= ir taip toliau), *pvz.* (= pavyzdžiui), *plg.* (= palygink), *žr.* (= žiūrėk), *psl.* (= puslapis), *12 t.* (= jei vienas puslapis seka), *12 tt.* (= jei keli puslapiai toliau seka), *pp.* (= ponai, ponios) ...

2. Kur trumpinamieji žodžiai tam tikrais lyg simboliniais rašmenimis pakeičiami, po tokių trumpmenų nededamas joks ženklas, pvz.: *m* (= metras), *km* (= kilometras), *l* (= litras), *C* (= Celsius), *R* (= Reomiūras) ...

3. Numeriai ir paragrafai sutrumpintai šiaip žymimi: *Nr. 142* (arba tekste: *142 nr.*), § 43, §§ 14, 15.

7. SVETIMYBIŲ RAŠYMAS

§ 27. Svetimybės yra bendrinės ir tikrinės, todėl ir jų rašymas yra dvejopas.

Svetimieji bendriniai žodžiai yra rašytini šiaip: *literatūra*, *kultūra*, *natūra*, *natūralus*, *tribūna*, *tribūnas*, *tribūnolas* ..., bet: *kurija*, *uniija* ...; *archyvas*, *aktyvas*, *pasyvas*, *aktyvus*, *pasyvus*, *lyra*, *lyrika*, *satyra*, bet: *hidra*, *hidroplanas*, *hidrometrija*, *fizika*, *muzika*, *stilius* ...; *barjeras*, *karjera*, *objektas*, *subjektyvus*, *milijonas*, *valerijonai*, bet: *komediantas*, *variantas*, *asociacija*, *biologija*, *sociologija*, *socializmas*, *periodas*, *abiturientas*, *klientas* ...; *tema*, *sistema*, *poetas*, *poezija*, *poema*, *universitetas* ..., bet: *idėja*, *alėja*, *epopėja* ...; *higiena*, *himnas*, *herbas*, *alkoholis*, *buhalterija* ...; *graikas*, *pedagogija*, *archeologija*, *sfera* ...; *klubas*, *kubas*, *biuras*, *kooperacija* ...; *populiarus*, *kanceliarija*, *reguliaminas* ...; *planas*, *logika*, *melodija* ...; *kentauras*, *kedras*, *kiparisas* ...; *neurologija*, *neutralitetas*, *pseudonimas*, *terapeutija* ...

§ 28. Svetimieji tikriniai vardai liaudiniuose, dažnai ir šiaip plačiai visuomenei skiriamuose raštuose lietuvinami pvz.: *Humboltas*, *Malebranšas*, *Ruso*, *Erijo*, *Mirabo*, *Mejė*, *Šekspyras*, *L. Džordžas*, *Tulūza*, *Ženeva*, *Šampanė*, *Štetinas*. Lietuvinant svetimieji garsai reiškiami artimiausiais lietuviškaisiais; svetimųjų ženklu tiems garsams neįvedama.

Šiaip periodinėje spaudoje, ypačiai moksliniuose veikaluose, išskyrus jau sulietuvinčius vardus (pvz.: *Berlynas*, *Paryžius*, *Krokuva*, *Varšuva* ...), visi kiti tikriniai pavadinimai paprastai rašomi originaline rašyba pagal šiuos dėsnius:

1. Jeigu svetimasis vardas baigiasi viena arba keliomis rašomomis ir tariamomis priebalsėmis, jam pridedamos galūnės *-as*, *-ius* arba *-is*, pvz. : *Straussas, Hauptmannas, Chamberlainas, Mollis, Krylovas, Niemcewiczius, Plymouthas, Liverpoolis, Saarbrücken* ir kt. Čia apostrofas prieš pridedamąją galūnę nededamas.

2. Jeigu svetimasis vardas baigiasi netariama, bet rašoma balse ar priebalse, tai prieš pridedamąją galūnę rašomas apostrofas, pvz. : *Malebranche'as, F. de Saussure'as, L. George'as, Chateaubriand'as, Shakespeare'as* ...

3. Svetimajai galūnei *-i* dar pridedamas *-s*, pvz. : *Niemis, Musolinis, Toricellis, Raczyński, Krasickis* ...

4. Svetimoji galūnė *-a* nekeičiama ir linksniuojama lietuviškai, pvz. : *Almaviva, de Rivera, Casablanca, Bologna, Padua, Córdoba, Sevilla* ...

5. Galūnė *-e* rašoma *-ė*, pvz. : *Goethė, Nietzsche, Leccė, Alicantė* ...

6. Rusų vardų galūnės *-o* ir *-ij* transkribuojant pakeičiamos *-a* ir *-is*, pvz. : *Glivenka, Krylenka, Merežkovskis, Bielinskis*.

7. Tokiems prancūzų, rusų ir kitokiems vardams, kaip *Rousseau, Mirabeau, Hugo, Herriot, Daudet, Meillet, Tardieu, Chautenay, Beauvais, Bielyj, Budionyj* ir kt., galūnės nededamos; jie taip pat ir nelinksniuojami.

8. Lotynų ir graikų kalbų tikriniai vardai rašomi taip, kaip jie mūsų kalboje įprasti ar įprantami tarti, pvz. : *Ciceronas, Seneka, Klaudijus, Horacijus, Tacitas, Plautas, Markas Aurelijus, Sula, Komodas, Periklis, Aristotelis, Sokratas, Platonas, Apolonas, Menelajus, Homeras, Odisejas* ... Taip pat nerašoma dvibalsių *ae, oe, ai, oi*, pvz. : *Cezaris, Eschilas, Edipas, Eskulapas, Klitemnestra* ...

9. Latvių pavardėms su nesuminkštintomis galūnėmis pridedama galūnė *-as*, o su suminkštintomis *-is*, pvz. : *Endzelynas, Berzinis, Celminis, Kaktinis, Zarinis* ...

8. DIDŽIŲJŲ RAIDŽIŲ RAŠYMAS

§ 29. Didžiosios raidės rašomos sintaksės pilnatims skirti :

- a) pirmajame rašinio žodyje,
- b) pirmajame žodyje po taško,
- c) po klaustuko ir šauktuko, pradedant kitą sakinį,
- d) po dvitaškio, pradedant tiesioginę kalbą, pvz. : *klausinėjo seserėlės : " Kas tave supynė ? "*

Žiūrint tikrinės reikšmės, didžiosiomis raidėmis rašoma :

1. Žmonių vardai, pavardės, pravardės, slapyvardžiai ir prievardžiai, pvz. : *Petras, Kudirka, Žemaitė, Jonas Auksaburnis*. —

Čia priskirtini ir dinastiniai pavadinimai, pvz.: *Gediminaičiai, Burbonai*. Didžiosios raidės taip pat paliekamos autoriaus vardą vartojant perkeltine prasme, pvz.: *jau perskaičiau Maironį* (=Maironio raštus).

2. Dievų ir šiaip suasmenėjusių mitologinių būtybių vardai, pvz.: *Perkūnas, Jupiteris, Venera*.

3. Gyvulių, medžių, akmenų ir kitų padarų tikriniai vardai, pvz.: *Brisius, Banga, Baublys, Pūntukas*.

4. Planetų, žvaigždžių ir žvaigždynų vardai, pvz.: *Marsas, Saturnas, Aušrinė, Sietynas, Paukščių Takas*.

5. Švenčių ir pusšvenčių pavadinimai, pvz.: *Velykos, Sekminės, Naujieji Metai, Vėlinės, Kūčios*, taip pat *Tautos Šventė, Pelenų Diena, Didysis Penktadienis, Joninės* (= Šv. Jonas), *Šv. Petras* (= Petrinės), *Mykolinės*.

6. Geografiniai ir topografiniai vardai, pvz.: *Lietuva, Užnemunė, Vilnius, Nemunas, Šatrija*, taip pat *Lenkai* (= Lenkija), *Prūsai* (= Prūsija), *Reichas, Sovietai, Ugnies Žemė, Karpatų Ukraina, Višakio Rūda, Mažoji Azija, Didžioji Britanija, Juodoji Ančia*.

7. Miestų, priemiesčių, gyvenamųjų vietovių dalių, atskirų vietų ir šiaip geografinių kultūrinių vienetų ar sričių pavadinimai, pvz.: *Aušros Vartai, Žaliasis Kalnas (Žaliakalnis), Pabaltijys, Pamarys, Vakariai, Rytai*.

8. Įmonių, organizacijų ir valstybinių bei savivaldybinių įstaigų pavadinimai, neturį trumpintinių vardų, pvz.: *Šv. Kazimiero Draugija, Saulių Sąjunga, Švietimo Ministerija, Vytauto Didžiojo Universitetas, Valstybės Kontrolė, Žemės Ūkio Rūmai, Savitarpinė Pagalba*.

9. Trumpintiniai verslo įmonių ir šiaip organizacijų vardai, pvz.: *Maistas, Lietūkis, Drobė, Parama, Sakalas, Spaudos Fondas, Kauno Audiniai, Pieno Lašas*.

10. Laikraščių ir kitų periodinių leidinių pavadinimai, pvz.: *Lietuvos Aidas, Naujoji Lietuva, Tautos Mokykla, Darbai ir Dienos, Židinyš, Lietuviškoji Enciklopedija*.

Tam tikri žodžiai, jei neturi specialios išskirtinės reikšmės, bet tik šiaipsau tiksliau nusako tikrinio vardo sąvoką arba ją papildo, tikrinčiuose pavadinimuose rašomi mažosiomis raidėmis, būtent:

1. Prievardiniai daiktavardžiai: jūra, vandenynas, ežeras, upė, pelkė, kalnas, sala, pusiasalis, ragas, taip pat: gatvė, aikštė, alėja, prospektas ir kt., pvz.: *Baltijos jūra, Mėtelio ežeras, Nemuno upė, Panevėžio miestas, Donelaičio gatvė, Vienybės aikštė, Aušros takas, Saulės rūmai*.

2. Karų ir ordinų bei žymenų pavadinimai, pvz. : *Didysis karas, Vyčio kryžius, Šaulių žvaigždė, Kryžiuočių ordinas*.

3. Literatūros (knygų, straipsnių ir kt.) antraštės, meno kūrinių ir kalbos paminklų pavadinimai, pvz. : *Dainavos šalies senų žmonių padavimai, Altorių šešėly, Sirvydo Punktai sakymų, Daukšos postilė, Māžvydo katekizmas* (netikriniai vardai).

4. Pilnieji verslo įmonių ir šiaip ilgesni organizacijų bei įstaigų pavadinimai, pvz. : *Kauno vartotojų b-vė "Parama" (arba "Paramos" kooperatyvas), Valstybinis tabako fabrikas "Patrimpas" Vilniuje, "Aušros" berniukų valstybinė gimnazija, Draugija nukentėjusiems dėl karo šelpti, "Trijų Milžinų" restoranas ir viešbutis ...*

Bet iškabose, blankuose, antspauduose bei šiaip oficialiniuose raštuose ir čia rašoma didžiosiomis raidėmis, pvz. : *"Aušros" Berniukų Valstybinė Gimnazija, Vilniaus Universitetas, Humanitarinių Mokslų Fakultetas* (antspaude), *Kauno Tabako ir Papirosų Fabrikas "Aromatas"*.

Iš pagarbos ir mandagumo, taip pat norint ką labiau pabrėžti, didžiąja raide rašytina :

a) *Dievas, Viešpats, Dievo Sūnus, Išganytojas, Šventoji Dvasia, Dievo Motina ...* ;

b) laiškuose : *Jūs, Tamsta, Sveikas ...*, o prašymuose ir — *Jo Ekscelencijai, Jūsų Ekscelencijai*, taip pat ir pareigūnų pavadinimai, į kuriuos kreipiamės ;

c) atsietinės sąvokos ir institucijos, pvz. : *Laisvė, Tėvynė, Tauta, Bažnyčia* ir kt.

Čia didžiųjų raidžių rašyme paliekama laisvė pačių rašančiųjų jausmui. Bet perdidelis jų vartojimas vis dėlto nėra patartinas.

Kad aiškesnis būtų didžiųjų raidžių rašymas, reikia dar įsidėmėti, kada turi būti rašomos mažosios. Jomis, be kitų bendrinių žodžių, dar rašytina :

a) tautų vardai, pvz. : *lietuvis, latvis, vokiečiai* ;

b) kraštų ir miestų gyventojai, pvz. : *žemaitis, prūsas, kupiškėnas, kaunietis, vilnietis* ;

c) dvasinių ordinų ir brolių nariai, pvz. : *jėzuitai, domininkonai, tretininkai* ;

d) tikybų išpažintojai, pvz. : *krikščionys, katalikai, reformatai, kalvinai, budistai* ;

e) politinių, pasaulėžiūrinių srovių šalininkai, tos rūšies partijų ar šiaip sąjungų, draugijų nariai, pvz. : *komunistai, liaudininkai, tautininkai, ateitininkai, aušrininkai* ;

f) valdovų, pareigūnų ir garbės vardai šiaip spaudoje, pvz. : *mikadas, negus, užsienių reikalų ministras, prezidentas, kariuomenės vadas, popiežius, Bažnyčios tėvai* ;

g) tikriniai žmonių ir vietų vardai, vartojami bendriniais, pvz. : *ciceronas, krezas, mecenatas, nestoras, ventos* “žemos lankos” (iš *Ventos* vardo), *perkūnas* (= griaustinis);

h) pamaldų pavadinimai, pvz. : *mišios, mišparai, valandos*;

i) kariuomenės rūšys, pvz. : *pėstininkai, raitininkai*;

j) šokių ir gėrimų vardai, pvz. : *suktinis, tangas, selteris, vytautas, birutė*;

k) iš tikrinių vardų padaryti būdvardžiai, pvz. : *prūsinis spiritas, šliūpiniai raštai, būginė rašyba*.

9. SKYRYBA

Skiriamieji ženklai yra taškas (.), kablelis (,), taškas kablelis (;), dvitaškis (:), brūkšnys (—), brūkšnelis (-), klaustukas (?), šauktukas (!), kabutės (“ ”), skliausteliai (), [], daugtaškis (...).

a) TAŠKAS

§ 30. 1. Tašku yra skiriami skirtingi, savarankiški tiesioginiai sakiniai, pvz. : *Nuvažiavo motušė su dukrele. Tikrai, visur lyg stiklinė blizgėte blizga visi pašalėliai. O katė, didelė rainė, sėdi pas krosnį, murkso, burkuoja* (L. Pelėda).

Trumpasakėje kalboje taškais dažnai skiriami ir visiškai trumpi sakiniai, pvz. : *Žinau tave. Žinau aš visą tiesą. Bet atviras esi žmogus. Ne suktas. Tu vienas prieš mane neveidmainiauji. Todėl tave ir branginu kaip draugą* (B. Sruoga).

2. Tituliniuose knygų lapuose po antraštės ir šiaip po įvairių įrašų (autorius parašo, leidimo vietos, datos ir kt.) taškas nededamas. Taip pat taškas nededamas prašymuose, liudijimuose ar šiaip pažymėjimuose po tų įstaigų ar asmenų pavadinimų, į kuriuos yra kreipiamasi, pvz. :

Medicinos Fakulteto

Dekanui

Prašymas

Po arabiškųjų kelintinių skaitmenų taškas dedamas tais atvejais, kada aiškumo sumetimais norima atskirti kelintinį skaitvardį nuo kiekinio, pvz. : *1.* (= pirma) *kuopa* ir *1* (= viena) *kuopa*; taip pat rašoma, pvz. : *1935.V.15.* Šiaip po romėniškųjų kelintinių skaitmenų taškas nededamas, pvz. : *III nuovada.* Pridėtinėmis galūnėmis, pvz. : *8-as, 3-oji,* kelintiniai skaitvardžiai nežymėtini.

Pagaliau taškas yra dedamas po skiriamųjų paragrafinių skaitmenų arba raidžių, jei po jų nėra skliaustelių, pvz. : § 15. ; *I. Garsų*

mokslas ; *A. Žodžių daryba* ; bet : *garsų yra dvi rūšys* : 1) *balsiai* ir 2) *priebalsiai* arba : 1. *balsiai* ir 2. *priebalsiai*.

b) KABLELIS

§ 31. 1. Kableliais yra skiriami išplėstiniai priedėliai, kurie eina po pažymimojo žodžio, pvz. : *Algirdas, didysis Lietuvos kunigaikštis, sumušė rusus* ; *atėjo bernužėlis, baltas gražus dobilėlis*.

Šitokios rūšies vienažodžiai priedėliai yra skiriami kableliais tik tada, kai jie pabrėžiamai vartojami : *mes, mergaitės, vainikus pinsime* ; *šitas vaikezas, bjaurybė, išdaužė visus langus*. Šiaipjau tokie nepabrėžtiniai priedėliai kableliais neskiriami, pvz. : *gyveno pamotė ragana* ; *jis labai gailėjo savo motinėls sengalvėls*.

Kableliais taip pat neskiriamas priedėlis, paprastasis ar išplėtinis, kai jis vartojamas prieš pažymimąjį žodį, pvz. : *didysis Lietuvos kunigaikštis Algirdas sumušė rusus*. Jei kreipinį priedėlių sudaro įvardžiai *tu, jūs* su šauksmininko lytimi ir tariant tarp jų nėra pauzės, tai kableliu ar kableliais jie išskiriami abu kartu, o jei tokia pauzė yra — tai teskiriama viena šauksmininko lytis, pvz. : *eik eik* (pauzė), *tu liurbi, nekalbėk man niekų* ; arba : *eik eik tu* (pauzė), *liurbi, nekalbėk man niekų* ; bet tik : *kur tu, kūmute, taip bėgi ?* (čia po *kur* pauzės nesti).

2. Kableliais yra skiriami priedėliai, kurie su pažymimuoju žodžiu yra sujungti tam tikromis jungtimis, pvz. : *atėjo žmogus, vardu Perkūnas* ; *vabzdžiai, arba būžiai, vasarą labai įgrįsta*. Čia kalbamieji jungiamieji žodžiai yra išskiriami drauge su priedėliais.

3. Kableliais yra skiriami pažyminiai, kurie, stovėdami pagreičiui, kiekvienas skyrium žymi pažymimąjį žodį, pvz. : *atėjo jauna, sveika, graži, turtinga moteriškė*. Bet jeigu pažyminys ar keli pažyminiai pažymi ne vieną daiktavardį, bet keliais žodžiais išreikštą sąvoką, tai tarp jų kablelis nededamas, pvz. : *nušovė riebią laukinę antį* ; *medžiuose kranksi baltasnapės juodosios varnos* (plg. *juodvarniai*) ; *kalne matyti augštas, kreivas vėjinis malūnas* (plg. *vėjmalūnis*) ; *į mišką teko eiti šlapiu siauroju keleliu* ; *uogaudamas pamečiau savo brangų naująjį peilį*.

4. Kableliais išskiriami išskirtiniai pažyminiai, kurie eina po pažymimųjų žodžių, pvz. : *prieš mane stovėjo vyras, jaunas, raudonas, suraitytais ūsais, linksmo veido* ; *į pirkį įbėgo šuo, visas susipurvinęs, šlapias* ; *ar nesate matę brolių, juodvarniais lakstančių*.

5. Kableliais apskritai yra skiriamos tos sakinio dalys, kurios eina po tolygių sakinio dalių ir jas papildo, paaiškina, pvz. : *atėjo bjaurus, toks susikūprinęs, žmogus* ; *skanus, kauninis, alus* ; *žvirbliai sutūpė kanapėse, pačiose viršūnėse* ; *anksti rytą, tik prašvitus, ėjome kultti* ; *plaukti reikia ilgai, visas mėnuo*. Dėl tos pat priežasties

kablelis yra dedamas ir prieš paaiškinamąjį *t. y.* (= tai yra), pvz. : *gruodžio mėn. 16 dieną, t. y. šeštadienį, mes jau važiuosime Kalėdų atostogų.*

6. Kableliais reikia skirti visus atskirus žodžius arba ištisas žodžių grupes, kurias pabrėžiamai (melodija ir ritmu) išskiriame, iškeliamo aikštėn, pvz. : *jis, be to, dar yra kvailas ; tamsta, toks geras, mums viską padarysi ; vaisiai, didumo sulig galva, krinta iš medžių su triukšmu ; taigi, iš to nieko neišeis.* Bet jei tokio išskyrimo, pabrėžimo nežymu, ir kablelio nededame : *taigi iš to nieko neišeis ...*

Taippat reikia skirti tik tokias dalyvines, pusdalyvines ar padalyvines žodžių grupes, kurios aiškiai yra tapusios išskirtinėmis sakinio dalimis, pvz. : *ilgą ilgą iškėlęs žagarą, žmogelis žąsis varė į miestą parduoti ; bįrant dirvoje, birs ir jaujoje ; žaltys, atsigręžęs į Eglę, prašneko žmogaus balsu ; velnias, pasivertęs pele, išgraužė laivo dugne skylę ; jis, dar vaikas būdamas, pamokslus piemenims sakydavo ; laputė, vištiesenos pririetus ir tiek palikus, kad antri būt pietūs, po kupeta užsnūdo valandėlę menką ...* Dalyvinės grupės, eidamos po jungtukų, nuo jų kableliu neskiriamos, pvz. : *ir taręs šiuos žodžius, niekšas pranyko ; atsimenu, kaip baigęs pradinę mokyklą, įstojau į gimnaziją.*

Bet tokios žodžių grupės, kurios neatrodo išskirtinės, neskiriamos kableliais. Tokios grupės esti : 1. vieno žodžio, pvz. : *nesėjęs nepjausi ; vaikai juokdamiesi spruko pro duris ; dirbant nereik juokų daryti ;* 2. dalyvis, padalyvis, pusdalyvis su žodžiais *kaip, prieš, ligi, lig, kiek, užuot*, pvz. : *dirbo ligi temstant, miegojo lig auštant ; buvo ten lig saulei tekant (= lig saulei tekančiai) ; galėjai ir prieš važiuodamas apsidirbti ; ir jis dirbo kiek (kaip) galėdamas ; jis užuot dirbęs guli ;* 3. 2—3 žodžių (pusdalyvinės, padalyvinės) grupės, pvz. : *jam skęstant (= jam skęstančiam) padavė kartį ; saulei tekant (= saulės tekėjimu, saulės tekėjimo metu, saulėtekiu) esti labai gražu ; tu parvažiavai jau rugius vežant ; sūnaiti mano, jaunasai mano, nepulk į vargus jaunas būdamas ; verkė tėvas ir motina mane išleisdami, verkė broliai ir seselės lauku lydėdami.* Bet jei minties aiškumas reikalauja, ir šioiais atsitikimais dedame kablelį, pvz. : *saulei leidžiantis, už miškelio mes arėme (kas kita : saulei leidžiantis už miškelio, mes arėme).*

7. Kableliais skiriamas kreipinys, įterptiniai žodžiai bei sakiniai, teigtukai, neigtukai ir įvairūs šaukiamieji žodelyčiai. Pvz. : 1. *kūmute, kur taip bėgi ? aš tau, nedorėli, parodysiu ;* 2. *aš, rodos, nieko jam nesu padaręs ; tu, sako, vakar mieste buvęs ; taip, reikia tiesą sakyti, žvirblis dabar grobuonis ir vagis ;* *kaikurie paukščiai, kaip antai varnos, palieka ir žiemą Lietuvoje.* Bet nėra skirtini

kableliais nekaitomi įterptiniai žodžiai, taip pat žodžiai, netekę pilnų forminių galūnių ir tapę beveik nekaitomais, bei kaikurie žodžiai ir su pilnomis forminėmis galūnėmis, pvz. : *pagaliau darykit, kaip norit ; jis mat to nežinojęs ; štai viens jo tarnų pargrįžęs pasirodė ; Anglijoje antai dažnai gali matyti daržininkų pirkinėjant miesteliuose rupūžes ; jis turbūt dar ateis ; rasi įspis saulė ir į mūsų langą ; kamša berods didelė, bet turgus mažas ; apskritai yra įrodyta, kad žmogui šitie nuodai nelabai tepavojingi ; velionis tėvas dar palyginti buvo tvirtas ; tu matyti nieko nežinai ; jei pavyzdžiui tylėtum, būtų daug geriau ; 3. taip, dabar suprantu ; ne, iš čia tu neišeisi ; gerai, rytoj aš važiuosiu į miestą ; na, dabar jūs gausite pylos ; 4. oi, ką tu padarei! ? ei, grįžkite atgal !*

Jeigu kreipinys yra šaukiamai tariamas, tai po jo dedamas ir šauktukas, pvz. : *vagie ! greičiau atiduok man pinigų*. Jei kreipinys išreikštas vardininku ir nejaučiama aiškaus kreipimosi, tai jo paprastai nėra kableliais neskiriame, pvz. : *ar Jonas prausei ? kur Petras eini ? kam ponas liepei ?*

Jaustukas, sujungtas su kreipiniu, kableliu neskiriamas, pvz. : *oi Dieve, Dievuli, ką aš padariau ?!*

Kreipinio taip pat neskiriame nuolatinuose linkėjimuose, pvz. : *padėk Dieve!, bet : padėk, Dieve, man vargelį vargti !*

8. Kableliais yra skiriamos kelios vienodos pasikartojančios, bet vienos sąvokos nesudarančios ir su pauzėmis tariamos sakinio dalys, pvz. : *gana, gana, vaikeliai ; eik, eik nuo mano galvos ; mušė, mušė ir užmušė ; kad duosiu, kad duosiu tam bjaurybei*.

Šiaip jau vienodos arba artimos (sinoniminės) ir vieną sąvoką reiškiančios sakinio dalys kableliais neskiriamos, pvz. : *eik eik, kvailuti ; pagirytje stovėjo maža maža (= labai maža) trobelė ; kur tik pasižiūriu — vis miškai miškai (= miškų miškai) ; aš atsikelsiu anksti anksti ; reiks tėvui močiutei sudiev pasakyti ; žmonės vasarą pluša dirba*. Čia pat yra priskirtini ir tokie posakiai, kaip *šis tas, šoks toks, skersai išilgai, vienas kitas* ir kt.

9. Vienodos sutartinio sakinio dalys yra skiriamos kableliais, pvz. : *vaikas rašė, skaitė, bėginėjo ; aš neturiu nei tėvo, nei motinos ; tiek jis, tiek aš nežinau ; aš turiu ir tėvą, ir motiną*.

Jeigu sutartinio sakinio pasikartojančias dalis tik vienas jungtukas jungia, tai kableliu jos neskiriamos, pvz. : *neturiu tėvo nei motinos ; neturiu tėvo ir motinos*.

Bet vienaarūšiai sutaptinių sakinių nariai, jungiami priešpriešinėmis jungtimis *bet, tačiau, nors* ir kt., skiriami kableliais, pvz. : *jis yra senas, bet vikrus ; jis buvo geras žmogus, nors kvailas*.

10. Šalutiniai sakiniai kableliais skiriami nuo pagrindinių, vistiek, ar jie prie jų yra jungtimis ar be jungčių prijungti, pvz. :

pasakyk, kad esi gudrus, kurio čia dabar meto skambina ; ką mes vadiname debesimis, yra tirštas, šaltas rūkas, iš kurio nieko aplinkui nematyti ; kur trumpa, ten ir trūksta ; kaip pasiklosi, taip išmiegos.

11. Kableliais skiriami tik šalutiniai palyginamieji būdo aplinkybės sakiniai ; šiaip jau jungtimis *kaip, negu, nei, neko* ir kt. prijungiamos atskiros sakinių dalys kableliais neskiriamos, pvz. : *jis daugiau žinos, negu aš sužinojau ; jis daugiau mokės, kaip tu mokėjai ; bet : šnypščia kaip gyvatė ; gieda kaip gaidys* (plg. gieda gaidžiu) ; *akmuo kaip kumštis*.

12. Paprastieji vienalaikiai ir jungtuku nesujungti sakiniai skiriami kableliais, pvz. : *šonas šila, šonas šqla, galva džiūsta, kojos pūsta*.

Bet jeigu du tokie vienalaikiai sakiniai yra jungtuku ir siejami, tai kableliu jie nebeskiriami, pvz. : *Petras aria ir Jonas akėja ; šiandien po pietų Petras ars ir Jonas akės*.

Kur rašytojas, jungdamas sakinius jungtuku ir, nori pabrėžti to jungimo išvadiškumą arba tarimo pauzę, galimas dėti kablelis, pvz. : *tik papučia vėjas, ir vanduo tuoj ima banguoti ; aš viską jiems išdrošiu į akis, ir tiek*. Bet jei to pabrėžimo nėra, kablelio galima ir nedėti : *čia juoda duona ir tos neduoda ; saulė patekėjo ir mes išvažiavome*. Taigi čia daugiau laisvės paliekama pačiam rašančiajam.

13. Laiškuose, knygoje ir kitur kalbamoji vietovė yra kableliu skiriama nuo datos, pvz. : *Kaunas, 1932.II.3*. Taip pat cituojamasis autorius yra kableliu skiriamas nuo jo cituojamojo veikalo, pvz. : *Būga, Kalba ir senovė, 45 psl*. Tačiau trumpinant rašoma : *Būga KS 45*. Tomų dalių žymimieji skaičiai, rašomi romėniškais skaitmenimis, kableliais nuo puslapių skaičių nebeskiriami, pvz. : *Būga KS I 45*.

14. Skiriamieji laiko tarpai — metai, mėnesiai, savaitės, dienos ir valandos — nėra vienodi pabrėžtiniai sakinio nariai, ir todėl jie kableliais neskiriami, pvz. : *1933 m. sausio mėn. 15 d. ; šeštadienį, 1933 m. sausio mėn. 15 d. 3 val. po pietų*. Taip pat kableliai nededami rašant sudėtinius matus, pvz. : *5 m 3 cm, 15 kg 750 g*.

Tačiau šiekie paeiliniai vietos žymėjimai yra skirtini kableliais : *Petras Jonutis gyvena Lietuvoje, Kaune, Kęstučio g-vė Nr. 12* (arba : *Kęstučio 12*), b. 8, sutrumpintai : *Kęstučio 12 — 8*.

15. Jei vardas rašomas po pavardės, tai jis atskiriamas kableliu, pvz. : *Kriaušaitis, Petras*.

c) TAŠKAS KABLELIS

§ 32. Jei kiekvieną iš sujungiamųjų sakinių norime pažymėti turint daugiau savaimingos reikšmės, tai tokius sakinius skiriame

taškais kableliais, pvz.: *Akys kaktose švietė kaip saulė; kasos ant galvos geltonavo kaip auksas. Girdėjo, kad daugelyje vietų sumušti rusai lekia iš mūsų krašto; kad ne tik gubernatorius, pats karalius išsigandęs nebežino, ką daryti.*

d) DVITAŠKIS

§ 33. 1. Dvitaškis yra dedamas prieš išskaičiuojamąją priedėlio žymimųjų žodžių eilę, pvz.: *Eglė jau sulaukė trijų sūnų: Ažuolo, Uosio ir Beržo; miške yra visokių medžių: eglų, pušų, beržų, alksnių.*

2. Jei vienas sudedamojo sujungimo sakinyse aiškina kitą, tai tarp jų dedamas dvitaškis, pvz.: *tenai gyvena mano mergelė: gale sodelio kiemelis, visų prastieji nameliai, visų gražioji mergelė.*

Dvitaškiu taip pat yra skiriami du priežastingai sujungti sudedamieji sakiniai be jungiamojo žodžio, pvz.: *aš neisiu į mokyklą: man galvą skauda.*

3. Kartais dvitaškis yra dedamas po ir tikrai ir kitų panašių posakių, kada toliau, po jų, yra reiškiamas lyg paaiškinamoji arba konstatuojamoji išvada, pvz.: *ir tikrai: gegutė deda kiaušinius sveltimuose lizduose.*

Kitais atvejais, kada toji išvada nežymi, dėtinas yra kablelis.

4. Pagaliau dvitaškis yra dedamas po įterptinio sakinio, kuriuo buvo pertraukta tiesioginė kalba ir be kurio tas dvitaškis kalbamuosius sakinius vistiek būtų skyręs. Prieš tokį įterptinį sakinį yra rašytinas kablelis su brūkšniu, o po jo dvitaškis su brūkšniu, pvz.: *aš neisiu į mokyklą, — sako Jonas: — man galvą skauda.*

e) BRŪKŠNYS

§ 34. 1. Brūkšnys yra vartojamas tada, kai norima pažymėti minties pertrūkį, staigumą, statumą, besąlygiškumą, netikėtą mintį, pvz.: *žiūriu — gaisras; kur nueisiu — čia namai; atėjo Grabnyčios — speigas, atėjo Šv. Kazimieras — speigas; šiandien aš eisiu, o rytoj — tu (jei yra pauzė ir pabrėžiamas tu; jei nėra pauzės ir pabrėžimo, tariama monotoniškai, rašytina: šiandien aš eisiu, o rytoj tu); be kirvio be kirvelio, be grąžto be grąžtelio, be medžio be medelio — pastato tiltą.*

Brūkšniais skiriami ir du išvadiškai sujungti sudedamieji sakiniai be jungiamojo žodžio, pvz.: *prilijo laidarai — reikia ligi kelių po srutas braidyti; nuaugo piemenės koja — raišta, nepaeina.*

Šiaip jau tariamai praleistųjų žodžių vietoje, jei balsu jokio minties pertrūkio nereiškiamo, brūkšnio nededame, pvz.: *jo žiedas gryno aukso; tai gyvi niekai; pinigai galvažudžiai.*

2. Brūkšnys kartais, vietoje dvitaškio, dedamas ir priežastingai

jungiant sudedamuosius sakinius, pvz.: *neturėjo laiko — jovaq jovė ; nekask duobės kitam — pats įkrisi.*

3. Brūkšniais, vietoje kablelio, skiriami ilgi priedėliai, taip pat įterptiniai sakiniai, kurie yra kiek susiję su tais sakiniais, į kuriuos jie yra įterpti, pvz.: *laimės — tikros gerovės ir rimties — tenai nerasi ; vieną kartą — mergaitė buvo jau dvylikos metų — ėmę šnekėtis dvariškliai.*

4. Jeigu įterptinis sakiny yra įterptas toje vietoje, kur turi būti kablelis, tai jis išskiriamas kableliais su brūkšniais, pvz.: *jei šaltinis mažas ir jame vandens nedaug tėra, — tai dažnai atsitinka, — tad geria vieni žmonės.*

Jeigu įterptinį žodį arba sakinį iš viso sakinio norima ypatin-gai išskirti arba jis su kalbamuojų dalyku nieko bendro neturi, tai reikia išskirti skliausteliais, pvz.: *kalbos dalykus mokantis (kalbą apskritai nelengva išmokti) reikia gerai sau išsiaiškinti, suprasti, jei nori, kad jie nebūtų sunkūs vartoti.*

5. Tiesioginėje arba netiesioginėje kalboje brūkšnys gali atstoti pastraipą, pvz.:

Čigonas sako lietuviui: “ O ką, ponuti? Gulkime pailsėti ir katras geresnį sapną susapnuosime, tam ir bus viščiukas ”. — “ Ge-rai ”, sako lietuvis.

Dialoginėje kalboje brūkšnys atstoja kabutes, jei dialogas pradedamas nauja pastraipa (apysakose, romanuose ...).

f) BRŪKŠNELIS

§ 35. Nuo brūkšnio skirtinas brūkšnelis (-). Jis vartojamas žodžiams kelti į kitą eilutę. Taip pat brūkšnelį dedame ir ištiktukuose, kai pažymime, jog dvi greta stovinčios balsės priklauso ne vienam, bet dviem skiemenims, pvz.: *čia paupy ri-u ! ri-u ! ri-u ! tilvikas sušuko.* Tačiau kur dviskiemeniškumas savaime aiškus, brūkšnelio jau nededame, pvz.: *aū, Jonai, kur tu eini ?*

Brūkšnelį rašome, vengdami minties dvireikšmiškumo, ir jungdami tokius du žodžius, kurie glaudžiai siejami į vieną bendrą terminą, pvz.: *akademijoje yra literatūros-istorijos (= literatūros ir istorijos) skyrius, matematikos-gamtos fakultetas ...* Brūkšneliu jungiame ir sudėtinės pavardes, pvz.: *Putinas Mykolaitis, Stuoka-Mantrimas-Gucevičius ...* Bet tarp vardų brūkšnelis nerašomas, pvz.: *Petras Jonas Staugaitis ...*

g) KLAUSTUKAS

§ 36. 1. Klaustuką dedame po tiesioginio klausimo ištisinio ar sudėtinio sakinio gale, po atskirų klausiamųjų žodžių, pvz.: *Ar iš Vilniaus, didžio miesto, viešnelė mano ? Kam valgai, kad nenori ? Argi ? Ko trūksta mūsų kaimui ?*

Po netiesioginio klausimo klaustukas nededamas pvz. : *dabar nebežymu, kiek čia nuganyta ; dažnai miške lietuvis, ko verkia, nežino.*

2. Viduryje sakinio klaustukas rašomas po klausiamųjų įvardžių ir atmintinių klausimų, pvz. : “ *Ką ? Kaune buvai ?* ” *klausia kaimyną ; “ koks ? ” sakau.*

3. Šiaip dėl ko abejojant, klaustukas sakinyje suskliaučiamas, pvz. : *pasakoja, prigėręs (?) Nevėžyje.*

h) ŠAUKTUKAS

§ 37. 1. Šauktukas dedamas po šaukiamojo sakinio, kuriuo reiškiamas įsakymas, noras, nuostaba, džiaugsmas, liūdesys ar šiaip pakilesnė nuotaika, pvz. : *Ei qžuolėli, atsidaryk, atsiverk ! Mat ir šuns kaltybė turi nukristi ant manęs !*

2. Šauktuku išskiriamas ir kreipinys, jei jis tariamas pabrėžiamai arba stovi neklausiamojo sakinio gale, pvz. : *Vagie ! kepurė dega ! Ko tu čia lendi, bjaurybė !*

Taip pat šauktukas gali būti dedamas kablelio vietoje po šaukiamųjų jaustukų ir kitų žodelių, pvz. : *ai ! kaip skauda galvą ; aa ! gava, dabar žinosi tingėti ; kar ! kar ! sukrankė varna.*

Čia priskirtini ir tokie sakymai, kaip antai : *pirmyn ! atgal ! sudiev ! labanaktis !*

Laiško pradžioje kreipinį geriau skirti tik kableliu, ne šauktuku.

3. Nustembamasis, pasipiktinamasis šauktukas sakinyje suskliaučiamas, pvz. : *sakant vardininką “ šuva ”, ir kilmininkas “ šuvos ” (!) tegalimas.*

4. Klausimas ir šaukimas kartais sykiu reiškiami abiem ženklais, pvz. : *vyručiai, kur jūs pirmiau buvote ?!*

i) KABUTĖS

§ 38. Svetimosios kalbos, antraštiniai ir perkeltiniai bei ironiškos reikšmės žodžiai suimami į kabutes, pvz. : *tavo tas nuolatinis “ neisiu ” man labai nepatinka ; jo pasakymas “ aš nenoriu ” yra neginčijamas ; jis priėjo prie manęs ir sako : “ Šiandien aš daugiau nebenoriu dirbti ” ; Maironio “ Jaunoji Lietuva ” man labai patiko ; jūs “ moksliski galvojimai ” yra gyvi juokai.*

Tam tikri žodžiai, kuriuos paprastai į kabutes suimame, gali būti ir kitokiu būdu (pvz. kursyviniais spaudmenimis arba didžiosiomis raidėmis) išskiriami, pvz. : Maironio *Jaunoji Lietuva* man labai patiko ; ar skaitei *Tautos Mokyklą* ? Kartais tokiems žodžiams nevartojame nei kabučių, nei kitokių spaudmenų, pvz. : tą klausimą Gimtoji Kalba jau aiškino ; Naujoji Lietuva išspausdino jo eilėraštį ...

j) DAUGTAŠKIS

§ 39. 1. Daugtaškį dedame parodydami pertrauktą ar nebaigtą mintį, ką nutylėdami, nepaprastą jausmą reikšdami, pvz.: *o aš ... ir akys raibsta ... ; saulė, girta kaip žemė, tuojau, tuojau nukris ... ; beregint aš tau ... !*

2. Daugtaškiu parodome ir nebaigtą pavyzdžių eilę, pvz.: *čia išleistas tam tikras jungiamasis žodelis : todėl, būtent ...*

DIDŽIŲJŲ RAIDŽIŲ RAŠYMAS TIKRINIŲSE VARDUOSE *

1. ĮVADAS

Nerūšiniai vardai, gramatikos vadinami tikriniais daiktavardžiais, asmenvardžiai bei krikštavardžiai, pavardės, pravardės, priedvardžiai, slapyvardžiai, vietų ir vandenų vardai, mūsų rašyboje iš seno be jokių svyravimų rašomi didžiosiomis pradinėmis raidėmis. Taip pat ir simbolinių perkeltinių pavadinimų, kaip *Draugas, Aki-račiai, Sakalas, Vaga* (leidyklos), *Spindulys, Šviesa* (spaustuvės), *Parama* (kooperatyvas), rašyba nekelia jokių abejonių. Bet įstaigų (valstybinių ir nevalstybinių), draugijų, sąjungų, prekybinių ir gamybinių įmonių, taip pat pareigūnų pavadinimų rašyme visada yra buvę nemaža nevienodumo.

* *Didžiųjų raidžių rašymas tikriniuose varduose* buvo A. Salio paruoštas ir vėliau jo, sutarus su tam tikra komisija, kiek keistas šiokiomis aplinkybėmis. 1970 m. vasarą Dainavos stovykloje (netoli Detroito) įvykusioje JAV ir Kanados ketvirtojoje Mokytojų savaitėje, dalyvaujant ir kai kuriems kalbininkams, buvo nusiskusta tikrinių vardu rašymo įvairavimu lietuvių spaudoje, neigiamai veikiančiu ir lietuvių mokyklų darbą. Tos Mokytojų savaitės dalyviai paprašė, kad JAV LB Švietimo taryba imtųsi iniciatyvos sudaryti specialistų komisijai tam rašybos reikalui tvarkyti. Švietimo taryba netrukus sudarė komisiją iš St. Barzduko, L. Dambriūno, P. Joniko, A. Salio ir Pr. Skardžiaus, o A. Salys apsiėmė paruošti *Didžiųjų raidžių rašymo tikriniuose varduose* projektą. 1971.III.18 A. Salio projektas jau buvo išsiuntinėtas komisijos nariams, kurie projektą svarstė ir įnešė kai kurių pakeitimų bei papildymų. 1971 m. birželio mėn. projektas buvo surinktas spaustuvėje (Čikagoje) korektūrinėmis skiltimis, tačiau vis dar kildavo kai kurių klausimų dėl galutinės jo redakcijos. A. Salio liga paskui nebeleido projekto galutinai suredaguoti. Minimųjų skilčių pradžioje A. Salys yra pažymėjęs, kad jų korektūra nesanti skaityta, nors skilčių paraštėse jo ranka pridėta viena kita juodraštinė pastaba, papildymas ar pataisa. Taip pat tose skiltyse yra kai kurių juodraštinųjų pataisų ir kitų asmenų ranka įrašytų. Šis straipsnis čia spausdinamas laikantis, kiek įmanoma, arčiau paties A. Salio paruoštojo rankraščio bei vėliau jo ranka įrašytų papildymų ir pataisų.

Siekdama didžiųjų raidžių rašymo suvienodinimo, LKD, tą klausimą 1939 m. svarsčiusi keliuose susirinkimuose, savo pasiūlymų santrauką buvo paskelbusi tų pačių metų *Gimtosios Kalbos* gruodžio mėn. numeryje. Veik pažodžiui tie pasiūlymai, tik kai kuriuos pavyzdžius pakeitus sovietiniais, pakartoti ir 1948 m. Lietuvoje išleistame *Lietuvių kalbos rašybos žodyne*. Bet vėliau ištisai prisiderinta prie rusų kalbos didžiųjų raidžių vartosenos. Plg. 1966 m. N. Grigo ir A. Lyberio *Lietuvių kalbos rašybos žodyną mokykloms*. Su LKD pasiūlymais apskritai sutinka ir Pr. Skardžiaus, St. Barzduko, J. M. Lauriniačio 1950 m. *Lietuvių kalbos vadove* duotosios didžiųjų raidžių rašymo taisyklės (“Pradinių didžiųjų ir mažųjų raidžių rašymas” 73-78 psl.). Galutinai nenusistojusį didžiųjų raidžių rašymą iš nepriklausomosios Lietuvos paveldėjo ir išeivijos periodinė spauda bei knygų leidyba. Be to čia įtakos daro ir gyvenamojo krašto kalbos, pvz. anglų labai laisvas didžiųjų raidžių vartojimas.

Gausus ir nenuosaikus didžiųjų raidžių vartojimas ypačiai yra neparankus periodinei spaudai. Todėl ir mūsų žemiau pateikiamuose siūlymuose einama jų vartojimo siaurinio kryptimi.

Tikriniai ir bendriniai vardai. Tikrinio vardo sąvokos klausimu, kaip ir jo santykio su bendriniu vardu, kalbotyrinėje literatūroje yra įvairių, net visai priešingų nuomonių. Tačiau visų ieškoma atsakymo: ar tikrinis vardas išsako sąvoką ar tik daiktą pavadina. Apskritai visi žodžiai vienaip ar kitaip pavadina tikrovės daiktus ir reiškinius. Tai yra jų nominatyvinė arba vardijamoji funkcija. Bet tik tie žodžiai, kurie tą funkciją atlieka tiesiogiai ir betarpiškai, laikytini tikriniais vardais. Bendrinuose varduose nominatyvinė funkcija eina gretomis su semantine, nes tie vardai reiškia apibrėžtas požymines daiktų sąvokas. Kad mes pvz. *Jonuku* galime pavadinti kiekvieną berniuką ir *stalu* kiekvieną stalą, tai dar nereiškia, kad nominatyvumo atžvilgiu jie yra visai lygūs. Bendrinių vardų nominatyvumas yra mažesnis, labiau apribotas nei tikrinių. Stalo negalima pavadinti kėde, katės — karve, o Jonuku visgi galime pavadinti (jam duoti tokį vardą) bet kurį berniuką. Todėl ir *lietuvis* mums yra tik bendrinis vardas, nes lietuviu negalime pavadinti kiekvieno žmogaus. Daiktų požymius ar savybes gali išsakyti tik žodžiai, kurie reiškia sąvokas. O kadangi tikriniai vardai nėra tiesiogiai susiję su sąvokomis, tai jie nenurodo nė daikto požymių. Kaip tik tai ir yra svarbiausias bendrinių ir tikrinių vardų funkcinis skirtumas. Kitaip tariant bendriniai vardai su žymimuoju daiktu syja per sąvokas, kurios taikomos visai vienodų daiktų rūšiai, o tikriniai, priešingai, tiesiogiai sydami su vardijamuoju daiktu, jį ne tik sukonkretina, bet ir išskiria iš kitų pana-

šių daiktų tarpo. Šių pastarųjų pagrindinė funkcija yra perdėm nominatyvinė, vardijamoji, o anų — pirmoje eilėje prasminė, sąvokos žymimoji. Požymius arba savybes savaime nusako tik tie daiktų vardai, kurie išreiškia sąvokas. Todėl tikrinis vardas, tiesiogiai nesuvokdamas to ar kito daikto sąvokos, tuo pačiu negali nusakyti nė daikto požymių. Pvz. *Kaunas* ir lietuviškai kalbančiam žmogui tėra tik plikas tikrinis (nes parašytas didžiąja raide) vardas. Mat taip vadinamas ne tik miestas, bet yra ir tokia pavardė, pagaliau tuo vardu kadaise Kaune ėjo savaitraštis ir plaukiojo prekybinis laivas. Vadinasi, *Kaunas* savaime nereiškia jokios sąvokos, tik įvardija vieną ar kitą daiktą, kaip gyvą, taip ir negyvą. O bendrinis dkv. *kaunietis*, visai priešingai, jau tiksliai nusako Kauno ar jo apylinkės gyventoją ir dar pažymi, kad jis vyras. Latviai vėl savąjį tikrinį *Kauns* (pavardė) nuo sąvokinio bendrinio dkv. *kauns* (gėda) atskiria tik didžiąja raide. Plg. taip pat mūsų *Šaulys* (pavardė, ežeras, vietinis laikraštukas, mokomasis šaulių laivas) ir *šaulys*.

Bet iš kitos pusės vėl negalima teigti, kad tikrinis vardas visai neturi ar neturėjo ryšio su kuria sąvoka. Mat faktiškai veik visi tikriniai vardai yra išriedėję iš bendrinių. Todėl kalboje nuolatos vyksta tikrinių ir bendrinių vardų tarpusavio mainai: tikriniai išvirsta bendriniais ir atvirkščiai. Tos nenutrūkstamos leksikos raidos pagrindas yra semantizacijos ir desemantizacijos procesas. Bendriniam vardui virstant tikriniu, siaurėja ir pagaliau visai išblėsta jo sąvokinis turinys, jis desemantizuojamas. Bet tiek pat yra ir bendrinių vardų, kilusių iš tikrinių. Šie tada vėl semantizuojami ir tuo būdu tikrinis vardas laiko būvyje įgyja paprastai naują sąvokinį turinį. Pvz. vad. paukštinė pavardė *Varnas* (retesnė *Varna*) be abejo yra desemantizuota iš bendrinių daiktavardžių. Ji praminta (pradžioje pravarde) vienam kuriam Varnų protėviui pagal jo turėtą ar tik jam primestą kokią varnišką ypatybę, kurios provaikaitis gali ir visai nebeturėti. Vadinasi, liko tik bereikšmė pavardė. Tokį jos raidos kelią patvirtina ir ta aplinkybė, kad pvz. žemaičiai, kuosą vadindami kovu ar kovarniu, nepažįsta nė *Kuosos* pavardės. Bendrinis vardas, išvirtęs tikriniu, gali ir vėl atvirsti bendriniu, bet tik naujai sąvokai reikšti. Pvz. dkv. *margis* reiškia ką margą, tokį jautį, šunį, katiną ar paukštį. Tuo žodžiu čia nusakomas gyvas daiktas, kur visai aiškus jo santykis su sąvoka, rodančia esminį požymį margumą. Tikrinis dkv. *Margis*, einas jaučio, šuns, katino vardu ir, be to, pavarde, žinoma, yra išriedėjęs iš bendrinio, bet jau yra nustojęs būtino ryšio su margumo sąvoka. Paklausus, kodėl nemargas šuo vadinamas Margiu, galėtume išgirsti atsakant: seniau turėjom margą šunį, tai ir ši senu papratimu taip vadinam. O tei-

raujantis, kodėl žmogus ar Trakų apyl. ežeras vadinamas Margiu, greičiausia, net galvą pakraipę, atsakytų: kad tokia jo pavardė, toks to ežero vardas. Čia vardas, nustojęs ryšio su sąvokos požymiu, lygiomis netenka jo ir su pačia sąvoka. Sąvoka juk negali egzistuoti be ją apibūdinančių požymių. Pagal dažną ir jau nusi-dėvėjusį šuns vardą *margiais* vadinami ir prastieji neveisliniai kaimo šuneliai, o tautosakoje *žalas margelis* jau vėl eina galvijo sinonimu. Čia abiem atvejais iš tikrinių vardu kilę bendriniai daiktavardžiai vėl reiškia sąvokas, bet jau naujas sąvokas, atsiradusias metonimijos keliu.

Tiesioginiai ir netiesioginiai vardai. Žiūrėdami tikrinių vardu sąvokinio turinio, juos skirstome dar tiesioginiais ir netiesioginiais. Tiesioginiame pavadinime jo nusakomieji žodžiai vartojami tiesiogine sąvokine prasme. Pvz. parlamentinės santvarkos lietuviškasis terminas *steigiamasis seimas* yra bendrinis pavadinimas, nes ta pati sąvoka pasakoma ir prc. *assemblée constituante*, ag. *constituent assembly*, vok. *konstituierende (verfassungsgebende) Versammlung*, rus. učreditel'noje sobranije. Bet tas sąvokinių žodžių derinys eina jau tikriniu vardu *Steigiamasis Seimas*, kada kalbame apie nepriklausomos Lietuvos konstitucinį seimą. Bendrinių vardu *seimas* vartojamas kalbant pvz. apie senuosius bajorų seimus ar kazimieriečių seimą, bet *Lietuvos Seimas* arba stačiai *Seimas* yra jau vėl tikrinis Lietuvos valstybės parlamento pavadinimas, kaip ir amerikiečių *Congress*, vok. *Reichstag* (iki 1945), isp. ir port. *Cortes*, danų *Folketing*, isl. *Althing*. Taip pat ir iš bendrinės sąvokos *pasaulio lietuvių bendruomenė* yra atsiradęs tiesioginis tikrinis organizacijos vardas *Pasaulio lietuvių bendruomenė*. Tiesioginių tikrinių pavadinimų būdingas pažymys yra jų verčiamumas į kitą kalbą. Liet. Jungtinės Amerikos Valstybės versta iš *United States of America*, lygiai kaip ir prc. *États-Unis d'Amérique*, vok. *Vereinigte Staaten von Amerika*. Bet vėl posakis *jungtinės Amerikos valstybės* eina bendriniu pavadinimu, nes gali reikšti ne tik JAV, bet ir Braziliją (*Estados Unidos do Brasil*).

Netiesioginiuose tikriniuose pavadinimuose vardinių žodžių reikšmė taip pat yra netiesioginė, vien tik simbolinė, kuri faktiškai neturi jokio ryšio su pavadinimo semantiniu turiniu. Šios rūšies pavadinimuose tikrinio vardo nominatyvinė funkcija yra visų ryškiausia. Plg. kad ir šiuos pavyzdžius: *Gabija* (ugnies dievaitė, literatūros almanachas, žurnalas, metraštis, meno, muzikos ir dramos draugijos, leidykla), *Dainava* (Užnemunės sritis, keli Vilniaus krašto kaimai, upelis, muzikinis ansamblis, šaulių sporto klubas, girininkija, miškas, jaunimo stovykla), *Nemunas* (upė, geležinkelio stotis, žurnalas, metalo dirbinių gamykla, audinių fabrikas, sporto

draugija), *Sakalas* (pavardė, leidykla), *Švyturys* (du almanachai, žurnalas, leidykla, šaulių sporto klubas). Netiesioginiai yra ir tokie kelių žodžių pavadinimai, kaip *Paukščių Takas* (žvaigždynas), *Tėviškės Žiburiai* (laikraštis), *Rokų Miško Kelmynas* (kaimas), *Mergelės Akelės* (du ežeriukai). Čia didžiosiomis raidėmis rašome visus sudėtinio pavadinimo žodžius. Tuo būdu pvz. kaimo vardą atskiriame nuo šiaip paprastojo Rokų miško kelmyno, o Paukščių Takas vėl grynas simbolinis pavadinimas, atsiradęs dėl liaudinės nuomonės, kad ta dangaus skliaute nusitęsusia balkšva juosta paukščiai traukia į pietus ar šiaurę. Arba *Žąsino Kaklas*, Šešupės intakas, gal riestumu ir panašus į gyvo žąsino kaklą, bet eina jau tikrinu upelio vardu.

Simboliniai pavadinimai yra tartum santrumpos ir praktikos sumetimais (jų pobūdžiui nusakyti) oficialinėje vartosenoje paprastai papildomi bendriniais žodžiais. Pvz. tautininkų organizacijų pavadinimas *Jaunoji Lietuva* įstatuose turėjo vardinius priedėlius "lietuvių tautinės jaunomenės, tautiško jaunimo sąjunga, lietuvių moksleivių tautininkų draugovė", o to vardo žurnalas vėl po antrašės "tautinės minties žurnalas, mėnesinis tautinės moksleivijos žurnalas". O santrumpos *Lietūkis* ištisinis prievardis buvo Lietuvos žemės ūkio kooperatyvų sąjunga. O pvz. jau labai griozdiškas sovietinis *Lietžemūktiekimas* vėl oficialiai vadinamas Lietuvos TSR Žemės ūkio ministerijos Vyriausioji materialinio-techninio tiekimo valdyba. Simbolinio vardo švietimo draugijos *Saulė, Rytas, Žiburys* ir *Šviesa* visos turėjo vardo nusakomąjį priedėlį, kuris įstatuose paprastai rašyta didžiosiomis raidėmis Lietuvių Švietimo Draugija. Šiaip spaudoje trumpinta pvz. "Saulės" Draugija (Dr-ja) arba dažniau "Saulės" draugija (dr-ja), taip pat vartota "Žiburio" gimnazija (gimn.), "Saulės" mergaičių seminarija (sem.), Kauno "Saulės" gimnazija.

Tiesioginiai tikriniai įstaigų, draugijų, sąjungų, fabričių, bendrovių ir panašūs pavadinimai gramatikų ir rašybos vadovėlių paprastai rašyta didžiosiomis raidėmis: Krašto Apsaugos Ministerija, Žemės ūkio Akademija, Humanitarinių Mokslų Fakultetas, Naujokų Ėmimo Komisija (J. Ambraška ir J. Žvirgžda 1937), Kauno Miesto Vykdomasis Komitetas, Vilniaus Berniukų Gimnazija, Švietimo ir Meno Darbuotojų Profesinė Sąjunga (K. Gasparavičius ir kt. 1948), Švietimo Ministerija, Švietimo Valdyba, Marijanapolio Kolegija, Krokialaukio Pradinė (Pradžios) Mokykla, Žemės Bankas, Gamtos Tyrimo Stotis, Kauno Miesto Savivaldybė, Lietuvių Kalbos Draugija, Sąjunga Lietuvai Vaduoti (Pr. Skardžius ir kt. 1950). Žiugžda ir Ambraška didžiosiomis raidėmis rašo ir pareiginius pavadinimus: Valstybės Prezidentas, Ministeris Pirmininkas, Univer-

siteto Rektorius, Kauno Miesto ir Apskrities Viršininkas, Panevėžio Vyskupas. 1950 m. *Vadovas*, visai teisingai, pareigūnus taip rašyti pataria tik “iškabose, spauduose, antspauduose, prašymuose, pareiškimuose, užuojautose ir kitur”.

Bet šitoks gausus didžiųjų raidžių vartojimas rašto praktikoje niekadoms nebuvo visuotinis. Vadovėlinių siūlymų daug kur nesilaikyta ir dabar pvz. nesilaiko išeivijos periodinė spauda. Didžiųjų raidžių gausybė tekste nemaža gaišatis raidžių rinkėjui. O rašant pvz. ir pradinės mokyklos pavadinimą didžiosiomis raidėmis, pasidaro visai nebeaišku, kur pagaliau su jų rašymu sustoti. Sunkiai įmanomi pvz. kad ir tokie rašymai: Lietuvių Centrinis Komitetas Nukentėjusiems Nuo Karo Šelpti, Lietuvos Antinacinės Rezistencijos Buvusių Politinių Kalinių Sąjunga, Lietuvos Žemės Ūkio Smulkiųjų Šakų ir Specialių Kultūrų Draugijų Sąjunga *Sodyba* (ir “*Sodyba*”). Ir J. Jablonskio čia svyruota. Jo vadovėliuose pavyzdžiais duota Valstybės Taryba, “Saulės” draugija, straipsniuose vėl rašo: Lietuvių Mokslo Draugija, Mokslo Draugija, Lietuvių Mokytojų Sąjunga, Mokytojų Sąjungos Valdyba, Kultūros ir Švietimo Sekcija, Tautos Taryba, Lietuvių Vyriausioji Taryba, Lietuvių Tautos Komitetas, Švietimo Ministerija, Švietimo Ministerijos Komisija, Universiteto Humanitarų Fakultetas, “Kalbos” Draugija, bet taip pat: Humanitarų fakultetas, Švietimo Ministerijos terminų komisija, Voronežo mokytojų kursai, Panevėžio mokytojų seminarija, Draugija nuo karo nukentėjusiems šelpti, Draugija Lietuvai pagrazinti (žr. J. Balčikonis, *Jablonskio raštai* I-V).

Tiesioginiuose tikriniuose pavadinimuose didžiąsias raides visiems žodžiams (išskyrus junktukus ir prielinksnius) tektų palikti oficialinei ir šiaip išskirtinei jų vartosenai (įstatai, blankai, antspaudai, biuleteniai). Šiaip spaudoje, ypačiai periodinėje čia didžiųjų raidžių, išskyrus vardus, pavardes, vietovardžius ir įvairius simbolinius pavadinimus, rašytina tik tiek, kiek jų būtina sudėtiniam pavadinimui atskirti. Pvz. jokios painiavos negali sudaryti rašymas Chicagos (Čikagos) Lietuvių gydytojų draugija, Ohio Lietuvių gydytojų draugija, Pasaulio ir Amerikos Lietuvių gydytojų draugija, o pavadinimą triumfinant — Lietuvių gydytojų draugija (dr-ja). Taip pat rašytina: Balzeko Lietuvių kultūros muziejus, Bendrasis Amerikos lietuvių šalpos fondas, Amerikos lietuvių Romos katalikų federacija (trumpinant: Katalikų federacija, Federacija), Kauno Medicinos institutas, Šančių Siaurųjų ir plačiųjų geležinkelių dirbtuvės, Ekonominė karių bendrovė, Kauno Dramos teatras, Vilniaus Akademinių operos ir baleto teatras. Mat pavadinimai dažnai vartojami be vietovardžių ar pavardės ir tikslu po jų einantį žodį rašyti didžiąja raide, jeigu sudėtinis vardas nepradedamas bendriniu žodžiu.

Tokie pavadinimai, kaip Jaunimo Centras, Lietuvių Foto Archyvas, Karo Muziejus, nominatyvumu nėra iš tolo neprilygsta tokiems tikriniams vardams, kaip Algirdas, Tautvydas, Vilnius, Žeimenas. Šie kalboje visai negali išvirsti bendriniais vardais, o anuos tenka tik parašyti mažosiomis raidėmis, kad pavirstų paprastais bendriniais pavadinimais. Bet ir vien pirmąjį žodį parašius didžiąja raide, Jaunimo centras, Lietuvių foto archyvas, Karo muziejus atpažįstamai išskiriami iš bendrinių pavadinimų ir prigretinami prie tikrinių vardu.

2. DIDŽIOSIOS RAIDĖS

A. Didžiosiomis pradinėmis raidėmis rašomi vieno arba ir kelių žodžių nerūšiniai arba simboliniai tikriniai vardai :

1. Asmenvardžiai ir krikštavardžiai, prievardžiai, pavardės, pravardės, slapyvardžiai : Mindaugas, Kęstutis, Birutė, Jonas, Marija, Vytautas Didysis, Žygimantas Senasis, Aleksandras Makeдонietis, Ričardas Liūto Širdis (Liūtaširdis), Daukantas, Kudirka, Ona Vytautienė, Rimgaila Kęstutaitė, Raudonbarzdis, Šlapjurgis, Vaižgantas, Žalia Rūta, Vincas Krėvė, Mykolaitis-Putinas, Šatrijos Ragana, Antanas iš Būgnų (Aišbė). — Čia priskiriami ir dinastiniai pavadinimai, pvz. Gediminaičiai, Jogailaičiai, Burbonai, Karolingai, Romanovai, taip pat perkeltinės vartosenos atvejai : Perskaičiau visą Maironį. Muziejus įsigijo retą Rubensą. Kad būtume turėję daugiau Basanavičių, Kudirkų.

2. Dievų ir šiaip suasmenėjusių mitologinių būtybių vardai bei prievardžiai : Perkūnas, Bangpūtys, Žemyna Žiedkelė, Jupiteris, Prometėjas, Afroditė, Dzeusas Griausmavaldis.

3. Gyvulių, medžių, akmenų ir kt. vieniniai išskirtiniai vardai : Brisius, Širmis, Žalė, Miaukus, Rainė, Baublys, Puntukas, Avinas, Guoga, Velnio Tiltas (Nemuno rėvos).

4. Suasmeninti bendriniai daiktavardžiai tautosakoje ir grožinėje literatūroje : Beržas, Drebulė, Šiaurys, Žirnis ir Pupelė, girių Monas (Kubilinskas), Gilė, Kankorėžis (V. Petkevičius), kitą kartąėjusios per pasaulį Teisybė ir Neteisybė.

5. Planetos, žvaigždės, žvaigždynai, zodiako ženklai ir kiti dangojai : Marsas, Venera, Neptūnas, Plutonas, Aušrinė, Šienpioviai (Orionas), Sietynas, Pietų Kryžius, Ožys (Ožiaragis), Vandenis, Paukščių Takas, Grižulo Ratai. Vartojant išskirtinai planetų reikšme, taip pat galima rašyti ir : Žemė, Saulė, Mėnulis.

6. Geografiniai ir topografiniai pavadinimai :

a) žemynai, jų dalys, geografiniai vienetai : Europa, Australija, Eurazija, Arktika, Antarktika, Užeuropiai, Mažoji Azija, Va-

karų Europa, Šiaurės Amerika, Priešakinė Azija, Pietų Rytų Azija, Tolimieji Rytai.

b) kalnai, kalnynai, ugniakalniai : Šatrija, Girgždūtė, Everestas, Alpės, Karpatai, Uralas, Dinarų Alpės, Etna, Vezuvijus.

c) salos, salynai, pusiasaliai, iškyšuliai, ragai, nerijos : Deimantinė, Pirtsalė, Kreta, Naujoji Žemė, Ugnies Žemė, Skandinavija, Labradoras, Užmaris, Kopgalis.

d) valstybės, valstijos, žemės, kraštai, sritys : Lietuva (Lietuvos Respublika), Vidurio Lietuva, Rytų Lietuva, Mažoji Lietuva, Jungtinės Amerikos Valstybės (Valstijos), Vokietija, Vakarų Vokietija (Vokietijos Jungtinė Respublika), Rytų Vokietija (Vokietijos Demokratinė Respublika), Jugoslavija (Jugoslavijos Federacinė Liaudies Respublika), Kroatija, Juodkalnija, Lenkija (Lenkijos Liaudies Respublika), Didžioji Lenkija, Rusija, Gudija, Sovietų Sąjunga (Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjunga), Sovietija, Pensilvanija, Virginija, Šiaurės Karolina, Žemaičiai (Žemaitija), Užnemunė (Suvalkija), Dzūkija, Užkaukazė, Sibiras, Rytprūsiai (Rytų Prūsija), Pamedė, Skalva, Pakalnė, Lietuvos Didžioji Kunigaikštija (Kunigaikštystė), Šventoji Romos Imperija.

e) vietovardžiai (miestai, miesteliai, priemiesčiai, kaimai, vienasėdžiai, girios, pievos, žemėvardžiai) : Vilnius, Klaipėda, Kudirkos Naumiestis, Nemunėlio Radviliškis, Senasis Daugėliškis, Aukštoji Panemunė, Žemaičių Kalvarija, Kauno Vokė, Lauko Soda, Trakų Pakapė, Vilkų Kampas, Lankos Laukas, Klausgalvų Medsėdžiai, Keturiasdešimt Totorių, Žirgų Ganyklos (Janapolės apyl. kaimas), Pavilnys, Valakampiai, Vilkpėdė, Žaliasis Kalnas (Žalia-kalmis), Pleikė, Žalioji, Valduva.

f) vandenvardžiai (vandenynai, jūros, ežerai, upės, raistai, pelkės) : Atlantas, Baltija, Alaušas, Lūkštas, Juodieji Lakajai, Meldyno Kampas (ež.), Minija, Senoji Elmė, Baltoji Ančia, Velnio Gylė (Rovėjos intakas), Medaus Pelkė (Aunuvos intakas), Laukraitis, Laukesos.

7. Švenčių, pusšvenčių ir šiaip įžymių datų pavadinimai : Kalėdos, Velykos, Atvelykis, Užgavėnės, Pelenė, Vėlinės, Joninės (Šv. Jonas), Dievo Kūnas, Visi Šventieji, Trys Karaliai, Šv. Mergelės Dangun Ėmimas (Žolinė), Viešpaties Atsimainymas, Naujieji Metai, Vasario Šešioliktoji, Liepos Ketvirtoji, Tautos Šventė.

8. Geografiniai, kultūriniai bei religiniai vienetai, istorinės epochos ir įvykiai : Rytai, Vakarai, Lotynų Amerika, Renesansas, Švietimas (laikotarpis), Bažnyčia (organizacija), Rytų Bažnyčia, Šv. Sostas, Didysis Vilniaus Seimas.

9. Parlamentų, jų rūmų, tarybų ir panašūs pavadinimai : Steigiamasis Seimas, Lietuvos Seimas, Lietuvos Taryba, Valstybės

Taryba, Ponų Taryba, JAV Kongresas, Atstovų Rūmai, Senatas, Lordų Rūmai, SSRS Aukščiausiasis Sovietas, Tautybių Sovietas, Vokietijos Bundesratas, Izraelio Knesetas, Norvegijos Stortingas, Tautų Sąjunga, Jungtinės Tautos.

10. Laikraščių ir kitų periodinių leidinių, enciklopedijų, metraščių, teisinių paminklų ir pan. pavadinimai : Draugas, Naujienos, Tėviškės Žiburiai, Argentinos Lietuvių Balsas, Rytinis Lietuvos Aidas, Aidai, Metmenys, Laiškai Lietuviams, Literatūra ir Menas, Gimtoji Kalba, Kalbos Kultūra, Tauta ir Žodis, Lietuvių Kalbotyros Klausimai, Lietuvių Enciklopedija, Mažoji Lietuviškoji Tarybinė Enciklopedija, Spaudos Metraštis, Lietuvos Metraštis, Lietuvos Statutas, Lietuvos Metrika, Jungtinių Tautų Charta, Lietuvių Charta.

11. Trumpintiniai arba simboliniai verslo įmonių, šiaip organizacijų, pastatų vardai : Lietūkis, GerMaPo, Maistas, Drobė, Parama, Trinyčiai, Neringa, Vasara, Žuvėdra, Spindulys, Nida, Margutis, Kauno Audiniai, Spaudos Fondas, Lietuvos Atsiminimai (radijo valandėlė), Gintaras, Gyvataras, Žalgiris, Baltoji Gulbė.

12. Pareiginiai pavadinimai grožinės literatūros kūriniuose atstojantys vardus ir pavardes : Asesorius, Stalininkas, Kaštelionas, Pakamorė, Teisėjas (A. Mickevičiaus Ponas Tadas), Teisėjaitis (J. Goštauto Ponas Teisėjaitis).

B. Sudėtiniuose tiesioginiuose pavadinimuose didžiaja raide rašomas tik pirmas išskiriamasis žodis ir vietovardžiai, pavardės bei simboliniai vardai :

1. Aukščiausiosios valstybinės įstaigos, bendrinės politinės bei visuomeninės organizacijos, partijos : Ministrų taryba, Švietimo ministerija, Užsienių reikalų ministerija, Valstybės departamentas, Sveikatos, švietimo ir gerovės departamentas, Vyriausiasis Lietuvos išlaisvinimo komitetas, Amerikos lietuvių taryba, Pasaulio lietuvių bendruomenė, Lietuvių krikščionių demokratų partija (sąjunga), Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjunga, Respublikonų partija, Darbo partija, Lenkų jungtinė darbininkų partija.

2. Administracinės, mokslo, mokymo bei tyrimo įstaigos, muziejai, teatrai, rūmai ir kt. : Kauno miesto savivaldybė, Telšių miesto valdyba, Klaipėdos miesto vykdomasis komitetas, Kauno apskrities savivaldybė, Subačiaus valsčiaus taryba; Lietuvos Mokslų akademija, Lietuvių katalikų mokslo akademija, Žemės ūkio akademija, Veterinarijos akademija, Lietuvių kalbos ir literatūros institutas, Kauno Taikomosios ir dekoratyvinės dailės institutas, Vilniaus Pedagoginis institutas, Kauno Politechnikos institutas, Pedagoginis lituanistikos institutas, Vytauto Didžiojo universite-

tas, Vilniaus universitetas (sovietinis : Vilniaus Valstybinis V. Kap-suko universitetas), Pensilvanijos universitetas, Šv. Juozapo kole-gija, Kauno *Aušros* berniukų gimnazija, Marijampolės Rygiškių Jono gimnazija, Vilniaus S. Neries vidurinė mokykla, Kauno *Saulės* mergaičių mokytojų seminarija, Prienų *Žiburio* gimnazija, Prienų vidurinė mokykla, Marijos aukštesnioji mokykla, Gamtos tyrimo stotis, Kauno Zoologijos sodas ; Maironio muziejus, Bažnytinio meno muziejus, Šiaulių *Aušros* istorijos ir etnografijos muziejus, Kauno Valstybinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, A. Baranausko ir A. Vienuolio-Žukausko memorialinis muziejus, Teatro ir muzikos muziejus Vilniuje, Telšių kraštotyros muziejus, Vilniaus pilies mu-ziejus, Kūno kultūros rūmai, Knygų rūmai, Mokytojų namai.

Taip pat rašytina : Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto valdyba, Pasaulio lietuvių bendruomenės seimas, JAV LB Taryba, JAV Lietuvių bendruomenės centro valdyba, Australijos Lietuvių bendruomenės Adelaidės apylinkės valdyba, Kanados Lietuvių bendruomenės Toronto apylinkės seimelis.

3. Draugijos, sąjungos, draugovės, klubai, fondai, kongresai, sambūriai ir panašios organizacijos : Lietuvių mokslo draugija, Lietuvių kalbos draugija, Lietuvos šaulių sąjunga, Lietuvių moky-tojų tautininkų dr. J. Basanavičiaus vardo sąjunga, Lietuvių Romos katalikų susivienijimas Amerikoje, Amerikos lietuvių tautinė są-junga, Ateitininkų federacija, Lietuvių moterų klubų federacija, Lietuvių aktyvistų frontas, Lietuvių fronto bičiuliai, Lietuvių rezis-tencinė santarvė, Lietuviškos knygos klubas, Chicagos Anglijos lietuvių klubas, Lietuvių tautinis akademinis sambūris, Lietuvių fondas, Tautos fondas, Lietuvos nepriklausomybės talka, Lietuvių religinė šalpa, Šventoji sąjunga, Vienos kongresas, Kultūros kongre-sas, Pasaulio lietuvių jaunimo kongresas, Antrasis Vatikano susirin-kimas.

4. Gamybinės įmonės, bendrovės, bankai, kooperatyvai, spaus-tuvės, leidyklos, ligoninės ir kitokios verslo organizacijos : Klai-pėdos Tekstilės fabrikas, Kauno metalo gaminių gamykla *Nemunas*, Vilniaus Skaičiavimo mašinų fabrikas, *Kauno Audinių* fabrikas, Plungės *Linų Audinių* fabrikas, Šančių Siaurųjų ir plačiųjų gele-žinkelių dirbtuvės, Lietuvos žemės ūkio kooperatyvų sąjunga *Lie-tūkis*, *Sakalo* b-vė, akc. b-vė *Pažanga*, Lietuvos Komercijos bankas, Ūkio bankas, Kauno *Šviesos* spaustuvė, *Spindulio* akc. b-vės spaus-tuvė, Lietuvių Enciklopedijos leidykla, *Nidos* leidykla, Amerikos lietuvių akc. b-vė, Dr. J. Basanavičiaus Karo ligoninė, Prekybos ir pramonės rūmai, *Trijų Milžinų* viešbutis, restoranas *Trys Mer-gelės*.

5. Ordinai, medaliai, žymenys : Vyčio Kryžiaus ordinas, Ge-

dimino ordinas, Šaulių žvaigždė, JAV Kongreso Garbės medalis, Anglijos Raiščio ordinas, Suomijos Baltosios Rožės ordinas, Vokietijos Geležinis Kryžius, Trijų Liepsnų žymuo.

6. Istoriniai įvykiai, karai, taikos sutartys ir kt.: Antantė, Didžioji prancūzų revoliucija, Spalio revoliucija, Didysis prūsų sukilimas, Didysis karas, Antrasis pasaulinis karas, Kryžiaus karai, Trisdešimties metų karas, Šiaurės karas, JAV Nepriklausomybės karas, Liublino unija, Bažnytinė unija, Didžioji Vakarų schizma, Suvalkų sutartis, Versalio taikos sutartis, Christburgo taika.

7. Knygų, raštų, rinkinių, poemų, eilėraščių, giesmių, dainų, pasakų ir pan. pavadinimai: Žemaitės Raštai, K. Būgos Rinktiniai raštai, B. Kviklio Mūsų Lietuva, Donelaičio Metai, V. Krėvės Dainavos šalies senų žmonių padavimai, A. Šapokos Lietuvos istorija, Maironio Jaunoji Lietuva, A. Baranausko Sudiev, Lietuva, A. Strazdo Pulkim ant kelių, Stanevičiaus pasakėčia Arklys ir lokys, lietuvių pasaka Eglė žalčių karalienė, J. Jablonskio straipsnis Blusininko atsakymas neblusininkui. Bet atskirai išidėmėtina: Šventasis Raštas, Naujasis Testamentas, Senasis Įstatymas, nors šiaip atskiros jų dalys rašytinos: Mozės Pirmoji knyga, Dovydo Psalmiai, Saliamono Giesmių giesmė, Teisėjų knyga, Mato Evangelija, Apaštalų darbai, šv. Povilo apaštalo Antrasis laiškas korintiečiams, Trečiasis šv. Jono apaštalo laiškas, šv. Jono Apreiškimas.

Ta pati sudėtinių tiesioginių pavadinimų rašymo tvarka taikoma ir šiais atvejais:

1. Vieno ar kelių laipsnių administracinės priklausomybės pavadinimai: Vytauto Didžiojo universiteto Teologijos-filosofijos fakulteto Filosofijos skyrius, Lituanistikos instituto Lietuvių tautotyros skyrius, Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto Lietuvių kalbos katedra, Lietuvos TSR Mokslų akademijos Fizikos ir matematikos instituto Branduolinės fizikos ir radioaktyvių izotopų taikymo skyrius, Pasaulio lietuvių bendruomenės Kultūros taryba, JAV Lietuvių bendruomenės Švietimo taryba.

2. Mokslo įstaigų serijiniai leidiniai: Lietuvių katalikų mokslo akademijos Suvažiavimo darbai; Lituanistikos instituto Mokslo darbai, Lietuvos TSR Mokslų akademijos Darbai, A serija: Visuomeniniai mokslai; Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų Mokslo darbai: Kalbotyra.

3. Daugiatomiajai veikalai arba atskiros dalys: V. Krėvės raštai VI: Dangaus ir žemės sūnūs; Lietuvių Enciklopedija XXXIV: Vienos kongresas — X spinduliai; Lietuvių kalbos žodynas VIII: melūda — ožvilnis; Senojo Testamento istorinė Antroji karalių knyga.

Simbolinius pavadinimus, kaip pvz. Draugas, Tėviškės Žiburiai, Spindulys, Žalgiris, Gintaras, knygų antraštės ir kt. spaudoje aiškumo sumetimais galima išskirti kursyvu, išretinimu arba ir kabutėmis. Bet tai nėra būtina, nes neišskyrimas vargu kada sudarytų painiavos.

Pabrėžimo, pagarbos ir mandagumo sumetimais didžiosiomis raidėmis rašoma :

1. Išskirtinės, ypačiai pabrėžiamos sąvokos : Laisvė, Tėvynė, Tauta, Nepriklausomybė ir kt.

2. Dievo, Dievo asmenų vardai ir kitos religinės sąvokos bei terminai : Dievas, Dievas Tėvas, Dievas Sūnus, Dievas Šventoji Dvasia, Švenčiausioji Trejybė, Viešpats, Išganytojas, Atpirkėjas, Gelbėtojas, įsikūnijęs Žodis, Švč. Mergelė, Dievo Motina, Nekalčiausioji, Mesijas, Žmogaus Sūnus, Amžinasis Tėvas, Taikos Kunigaikštis, Gerasis Ganytojas, Aukščiausiasis, Švč. Kūnas ir Kraujas, Šv. Komunija, Švč. Sakramentas.

3. Kreipiniai ir titulai laiškuose, kvietimuose, pareiškimuose, garbės adresuose : Tamsta, Jūs, Sveikas, Tu, Gerbiamasis, Gerbiamoji Ponia, Mielas Broli, Brangioji Sesute, Brangieji, Mielas Kunige, Gerbiamasis Prelate, Ekscelencija, Pone Pirmininke, Didžiai Gerbiamas Pone Direktoriau. Taip pat apie trečiuosius asmenis, ypačiai reikšdami pagarbą asmeniui artimam tam, kuriam rašome, pvz. : aplankysiu Jūsų Tėvelius, viską pranešiu Sesutei, pasveikink Močiutę, perduokite linkėjimus Gerb. Klebonui.

Pirmuoju ir trečiuoju atveju čia daug laisvės paliekama rašan-tiesiems.

3. MAŽOSIOS RAIDĖS

Kad aiškesnis būtų didžiųjų raidžių rašymas, įsidėmėtina, kas rašytina mažosiomis pradinėmis raidėmis. Čia yra žymių skirtumų tarp anglų ir lietuvių kalbos vartosenos.

Mažosiomis, be kitų bendrinių daiktavardžių, dar rašomi :

1. Tautų ir kilčių vardai : lietuviai, latviai, gudai, vokiečiai, prancūzai, amerikiečiai, brazilai, slava, anglosaksai, sūduviai, pamedėnai, kuršiai, latgaliečiai, alemanai, joniečiai (jonėnai).

2. Kraštų, miestų gyventojai, tarmių atstovai : aukštaičiai, žemaičiai, suvalkiečiai, vilniečiai, kupiškėnai, šeduviai, telšiškiai, klaipėdiškiai (klaipėdiečiai), kaliforniečiai, čikagiečiai, baisogaliai, pilviškiniai, prieniokai, dzūkai, kapsai, zanavykai, vakariečiai, rytiečiai.

3. Tikybų išpažinėjai : krikščionys, katalikai, stačiatikiai (pra-

voslavai), protestantai, metodistai, liuteronai, presbiterijonai, budistai, šamanistai.

4. Dvasinių ordinų ir brolių nariai: dominikonai, jėzuitai, kazimierietės, marijonai, prancišketės, pranciškonai.

5. Politinių partijų, organizacijų, visuomeninių srovių nariai, kalbų bei literatūrų specialistai: krikščionys demokratai, (valstiečiai) liaudininkai, socialdemokratai, komunistai, marksistai, respublikonai, aušrininkai, tautininkai, viltininkai, ateitininkai, jaunalietuviai, akiratininkai, santariečiai, neolituantai, žalgiriečiai, lituanistai, slavistai, anglistai, klasikai.

6. Pareigūnai, kariniai laipsniai, įvairūs titulai: prezidentas, ministras pirmininkas, valstybės sekretorius, gubernatorius, kancleris, maršalas, generolas, pulkininkas, kapitonas, puskarininkis, popiežius, vyskupas, prelatas, dekanas, provincijolas, daktaras, daktaro kandidatas, magistras, licenciatas.

7. Sekėjai, šalininkai: hitlerininkai, pilsudskininkai, smetonininkai, dekabristai, stalinistai, darvinistai, stachanoviečiai.

8. Laikotarpiai, epochos, kultūrinės srovės: antika, viduramžiai, geležies amžius, mezolitas, pliocenas, penkmetis, gotika, barokas, klasicizmas, humanizmas, simbolizmas.

9. Pasaulio šalys, klimatinės juostos: šiaurė (žiemiai), pietūs, rytai, pietų rytai (pietryčiai), atogrąžos (tropikai), atšiauriai (poliariniai kraštai).

10. Savaitės dienos, mėnesiai, metų laikai, kalendoriniai ir šiaip laiko tarpai: pirmadienis, sekmadienis, sausis, gruodis, vasara, žiema, pusžiemis, apyvasaris, adventas, gavėnia, pusiaugavėnis, metų ketvirčiai, prieššventis, tarpušventis.

11. Šokiai ir žaidimai: suktinis, malūnas, blezdingėlė, polka, valsas, fokstrotas, kazokas, mazurka, aguonėlė, kiaulė (kiaulikė).

12. Gėrimai ir valgiai: stumbrinė, meškinis (krupnikas), midus, trejos devyneros, konjakas, činžanas, vytautas, birutė, šiupinys, kugelis, šaltanosiai, žlėgtainis (steikas), šašlikas.

13. Neapibrėžtos reikšmės iš tikrinių vardų sudaryti vietovių pavadinimai: paprūsė, panemunė, pašešupys, pavilkijys, palatvė, priedzūkis, užplungis, užsalantis. Plg. Užventis, Užringuvis (kaimas) ir užventis, užringuvis (vietos už Ventos ir Ringuvos upių). Bet Pabaltijys, nes sąvoka aiškiai geografiškai apibrėžta. Taip pat: Panemunė (Aukštoji, Žemoji ir keli kaimai), Panemunis (mstl., vsd.), Panemuniai (k.).

14. Pamaldos, maldos, mirusiųjų minėjimai, vestuvinės apeigos, pasilinksminimai: mišios, suma, mišparai, valandos, egzėkvijos, devintadieniai (novenos), devintinės, metinės, keturiasdešimtė, litanija, mergvakaris (pintuvės), sugražtai, gegužinės, gūžynės.

15. Tikriniai žmonių, vietų, vandenų vardai išvirtę bendriniais daiktavardžiais: ciceronas, krezas, mecenatas, chuliganas, kvislingas, bostonas (tokia medžiaga), topazas, vatas, amperas, nestoras, ventos (žemos lankos), alaušai (daug prilieto ar prilieto vandens, klanai), nemunai (dideli vandenys, kelias Nemuno ledų).

16. Iš tikrinių vardu padaryti būdvardžiai, daiktavardžiai, veiksmazodžiai irrieveiksmiai: prūsinės prekės, kauninis alus, antaniniai obuoliai, žagarinės vyšnios, kaliforninės braškės, pilviškinis kunigas, šliūpiniai raštai, jablonskinė arba vilniškė rašyba, saliamoniškas sprendimas, maironiškas eiliavimas, stalinizmas, vietnamizacija, vietnamizuoti, maironinti stilių, būgiškai rašyti.

17. Prievardiniai nusakomieji daiktavardžiai: vandenynas, jūra, marios, įlanka, sąsiauris, kanalas, ežeras, upė, pelkė, raistas, kalnai, kalnynas, sąsmauka, sala, pusiasalis, iškyšulys, ragas, taip pat gatvė, aikštė, alėja, takas, rūmai ir kt. Pvz. Baltijos jūra, Kuršių marios, Kauno marios, Rygos įlanka, Panamos kanalas, Beringo sąsiauris, Didieji ežerai, Velykų salos, Balkanų pusiasalis, Gerosios Vilties ragas, Vienybės aikštė, Aušros takas, Pažangos rūmai.

4. RAIDINĖS SANTRUMPOS

Ilgi pavadinimai neparankūs vartoti. Todėl, ypačiai periodinėje spaudoje, vienaip ar kitaip trumpinami. Pvz. Lietuvių Romos katalikų susivienijimas Amerikoje ir Susivienijimas lietuvių Amerikoje spaudoje paprastai trumpinami raidėmis LRKSA ir SLA, bet šiaip kasdienėje kalboje trumpiniu vardu eina Susivienijimas, o prireikus skirti, pridėdama katalikų, tautininkų (tautiškasis). Taip pat ir Amerikos lietuvių Romos katalikų federacija (ALRKF) sutrumpintai pavadinama katalikų Federacija, o savybėje stačiai Federacija. Ir tai todėl, kad čia raidinės santrumpos net liežuvį lūžtant neištariamos. Bet kitos vėl, kaip BALF, VLIK, ALT, ALVUD, BATUN, sudaro lietuvių kalbai fonetiškai įmanomas žodiškas garsų samplaikas ir todėl, gavusios galūnes, išvirsta kaitomomis santrumpomis. Jau senokai imta rašyti Balfas, Vlikas, Alta ir Altas, paskutiniu metu pasirodė net Batunas. Kitų vėl rašoma BALFas, VLIKas, ALTa, ALTas, ALVUDas, BATUNas. Pastarasis rašymas, tiesa, brėžte pabrėžia pridėtą galūnę. Bet nieko nenustotume ir vien pirmąją raidę rašydami didžiąją. Santrumpos iš spaudos yra jau tiek įprastos, jog vargu ką galėtų suklaidinti ir vien pirmąją didžiąją raidę rašant. O, be to, jos su mažosiomis raidėmis prilipdinėtomis galūnėmis nekaip ir atrodo. Toks rašymas bene ir rinkėjui daugiau gaišto sudarytų. Išvedę tokią rašybą, būdami

nucseklūs, turėtume kerėbliškai rašyti ir VLIKininkai, VLIKinis, VLIKiškas, suVLIKinti, taip pat už ALTą ALTiškesnis. Atsirado dar ir rašančių : VLIK-as, VLIK-ui, VLIK-an, BALF-ui ir net ALT-ba, ALT-bos, ALT-bai, ALT-bą (greta su ALT-os, ALT-oje), LB-nės, LB-nėje, JAV-bių, JAV-bėmis. Bet vietoje LFB kažkodėl ten pat nerašoma LFB-lių, LFB-liai, LFB-liams.

Vienodumo sumetimais rašytina : Balfas, Vlikas ir automatiškai Altas, Alvudas, Batunas. Išimtis būtų tik įprastinė Elta. Siauriau vartojamoms santrumpoms, ypačiai kur nesudaro žodiškų garsų samplaikų, visai nedėliotinos galūnės. Jos palieka nekaitomos ir skaitytinės paraidžiui, pvz. AF (a-ef), SAS (es-a-es), SLA (es-el-a). Vargu kam ateitų į galvą čia pasidaryti Afa(s), Sasa(s), o su tokia APLGD ir norėdamas nieko nepadarytum.

Spaudoje vartojant raidines santrumpas, būtinas tam tikras saikingumas. Mat, mažiau žinomų organizacijų santrumpų skaitytojas dažnai galėtų nė nesuprasti. Bet iš kitos pusės dažnai vartojamiems įvairiems Bendruomenės padaliniams pravartu turėti įprastinių raidinių santrumpų. Todėl trumpintina : LB (Lietuvių bendruomenė), PLB (Pasaulio LB), ALB (Australijos LB), VLB (Vokietijos LB), PrLB (Prancūzijos LB), KLB (Kanados LB) ir JAV LB (su paliekamu tarpu).

Kitų neraidinių pavadinimų trumpinimų čia neliečiame. Tik pačios redakcijos galėtų susidaryti ir įsivesti kokią vienodesnę trumpinimo sistemą. Skundžiamasi vietos stoka. Bet atrodo, kad ji nelabai taupoma. Tame pačiame laikraščio numeryje skaitome : Lietuvių žurnalistų Chicagos skyriaus valdyba greta su L. žurnalistų sąjungos centro valdybos ... O juk galima trumpiau ir įmančiau parašyti : LŽS Chicagos sk. v-ba, LŽS centro v-bos. Arba vėl plg. tokį rašymą : A. Liet. Kat. Moterų 15 kp. greta su L. K. Moterų Sąjungos susirinkimas.

TARTIS IR KIRČIAVIMAS

KALBA IR TARYBA (ORTOFONIJA) *

Mes turime devynias galybes visokių tarmių, tarmelių, bet taip pat turime ir vieną, nors dar jauną ir tebebręstančią, rašomąją kalbą. Ji yra ir mūsų šnekamoji, bendrinė kalba.

Mokykloje mes visi pametame kai kuriuos savo prigimtuosius ir priaugtuosius kalbos įpratimus. Vieni išsižadame *runkas* (= rankos), *katas* (= katės), kiti *dounas* (= duonos), *deinos* (= dienos) ar *dūnas*, *dynuos*. Ir visų *cikrieji* *Dziewo bimbalai* išvysta paprastaisiais, išsišeria. Tatai darome dėl rašto, stengiamės kalbėti taip, kaip rašome.

Ta išmokstamoji bendrinė kalba, tikrai sakant, yra jau *d i r b t i n ė*, nes niekas jos tokios nėra prigimęs. Net ir zanavykas — jo tarmė yra rašomosios kalbos pagrindas — čia šiuo tuo prasikiša, jei ne garsynu, tai lytimis, žodynu.

Tačiau ir “literatūriškai”, ne tarmiškai, kalbantį labai dažnai jau iš pirmo pasakyto sakinio lengva pažinti, iš kokios tarmės jis kilimo. Tatai visiškai natūralu. Spausdintasis ir rašytasis raštas nėra gyvoji kalba, bet tik vada susikelti akustinį ir kinetinį kalbos vaizdą. Raidė nieko mums nepasako apie tikrąją garso prigimtį. Iš jos garso akustikos ir artikuliacijos negalime išskaityti. Vadinasi, raidė mūsų visiškai nemoko kalbos padargų judesių, reikalingų tam tikram garsui ištarti. Čia visi elgiasi iš prigimtųjų įpratimų ir, žinoma, kiekvienas kitaip. Tatai yra dėl to, kad tos jėgos, kurios žmogui kalbant ima veikti, nėra lygios ir ne visada vienodai, nekisdamos veikia. Juk mes iš rankos paleisdami akmenuką taip pat nesame dar tikri, kad būtinai pataikysime ten, kur norėjome.

Bet prieš šią išcentrinę jėgą veikia dar kita įcentrinė — išlyginamasis polinkis. Kur gyvenimo aplinkybės iš visų krašto pusių suburia didesnę žmonių skaičių, ten atskiras tos visuomenės vienetas palengva prisipratina iš savo kaimynų kartais jam ir labai svetimų kalbinių įpročių. Didieji kalbos skirtumai toje visuomenėje vėl nudyla, ir tuo būdu susidaro nauja, lyg *m a i š y t i n ė* kalba. Ir tatai nėra išvengiama, nes kalba — socialinis reiškinys.

Kalbininkas, tiesa, labai brangina tarmes. Jam visos gyvosios kalbos lytys yra lygios. Kalbos mokslas neskiria sūnų ir posūnių,

* *Kalba*, I, 1 sąs., 1930, 22-24.

dukterų ir podukrų. To mokslo atstovas, turėdamas prieš akis dvi žmonių kalbos lyti, nieku būdu nedrįs pasakyti vieną esant kuo blogesnę už antrą. Bet ir jis turi pripažinti aną socialinį faktorių, kad visuomenė sau darosi tam tikras kalbos normas. Šitokias normas susidaro ne tik atskirų žodžių ir lyčių vartosenai, bet ir i š t a r m e i.

Dėl to visos kultūros kalbos, be visuotinių žodyno ir morfologijos dėsnių ir be vienos rašybos, turi dar ir savo t a r y b ą. Ji susidaro taip pat labai įvairių visuomeninių veiksmų veikiamą.

Prancūzijoje administracija iš Paryžiaus išnešiojo karaliaus ir jo dvaro kalbą (la langue du roi) po visas provincijas. Ji ilgainiui pasidarė prancūzams visais atžvilgiais, ir i š t a r m e, paveikslinė.

Vokiečiams Luther'is sukūrė rašomąją kalbą, bet nedavė tarybos, kalbamosios kalbos. Čia padėjo tik didieji XIX. amž. Vokios istorijos įvykiai, iškėlę gyvenimo priešakin krašto šiaurę, Prūsus. Šiaurė pasisavino Aukštojoje Saksonijoje atsiradusią rašomąją kalbą, bet tiktai vienas jos lytis; garsus pasiliko iš savo gimtosios vokiečių žemaičių (Plattdeutsch) tarmės. Šita kalba, su teatro ir kalbos mokslo atstovų 1898 m. kanonizuota taryba, ir yra šių dienų vokiečių sceninė kalba (Bühnensprache).

Visa Italija vėl nusilenkė Toscanos tarmei ir i š t a r m e i. Rusams paveikslinė yra Maskvos ištarmė, o lenkams — Varšuvos. Šie vieną tarybą teatrui ir mokyklai nusistatė 1922 m., susirinkus Varšuvoje Lenkų Dramos Artistų Sąjungos suvažiavimui.

Mes savo rašomosios kalbos tarybos, tikrai sakant, dar neturime. Tiesa, mūsų gramatika sako: “Rašomosios kalbos garsus tariame paprastai taip, kaip jie yra tariami Lietuvos panemunėse”, bet iš tiesų tuo mokykloje maža kas tesirūpina. Iš Žemaičių gimnazijų išeina abiturientai, neišmokę skirti *ie* nuo *é*, *uo* nuo *o*, *o* iš kitur vėl nenusikratę kietuoju *l* prieš *é* ir pusilgiu *i*.

Mūsų teatro pažangumu čia reikia džiaugtis. Daugumas vaidilų dainuoja ir kalba dailiai zanavykiškai. Bet neseniai scenoje vėl girdėjau iš vienos dainininkės *é* vietoje perdėm *ie*. Atrodo, kad ir žodžio galo taryba teatre šiek tiek apleista. Vadinasi, darbo, pratybų ir čia dar reikia.

Kai kas pasakys, vienos ištarmės iš visų negalime reikalauti, nes tatai priešinga gyvajai kalbos dvasiai. Kitas galėtų pamanyti: taryba mažmožis, reikia visų pirma rūpintis šiaip kalbos taisyklinumu.

Čia bet mus didžiai pamoko dabartinė Kauno kalbamoji kalba. Geriau pasiklausę, išgirstame keistų dalykų. Gatvėje, ištaigoje ir visur kitur tik ir girdi vis tą patį *lābas pōnas*, su trumpais *a*, *o* ir nepaprastomis priegaidėmis. Visai “modernios” ir tokios lytys,

kaip *važioč*, *važot*, *važot* (= važiuoti), *važosu*, *važosu* (= važiuosiu). Iš *u*, *ū*, ir *i*, *y* randasi kažin kokie pusilgiai *i* ir *u*, iš *o* ir *uo* išsivysta vienas garsas, trumpas atviras *o*, etc.

Tiesa, taip kalba daugiau tie, kur dabar tik lietuviškai tepramoko. Yra bet jau, palyginti, nemaža ir tokių, kurie, norėdami nusikratyti iš kaimo atsinešta, mokykloje nepamesta tarme, tą naująją madą atsidėję ima sekti. Tuo ypačiai pasižymi moterys. Atvažiuoja į Kauną iš provincijos inteligentė mergaitė su negadinta, bet dar aiškiai pažįstama tarmiška ištarme, o, žiūrėk, po kelių mėnesių, po pusmečio ji jau visiškai taip pat “cypčioja”, kaip ir tikrosios kauniškės! Jai atrodo daug elegantiškiau tarti *čiktai*, o ne paprastai kaimiškai *tiktai*; ji nesąmoningai lyg jauste jaučia, kad tariant *važiuosiu* truks to “Schwung'o”, kurį kitos sugeba įdėti į trupučiuką dar ir pro nosį ištariamą *važosu*.

Mums, iš mokyklos neišsinešusiems savo kalbos paveikslinės tarybos supratimo, čia labai sunku mados pagundai atsispirti.

Ta mūsų kalbos liga nėra dar sena, bet negydoma ji galėtų pasidaryti ir labai pavojinga, nes kalbos išsigimimas dažnų dažniausiai garsinėmis katastrofomis prasideda.

Dėl to mokykla turėtų ypačiai rūpintis duoti gerus pirmuosius mūsų bendrinės kalbos tarybos elementus. Mokytinė jaunuomenė, turėdama gryną ištarmę nuojautą, tuojau ims anuo žargonu biau-rėtis. Taigi mums reikia labiau imti domėtis kalbos garsine puse ir mokykloje duoti šiek tiek vietos ir fonetikai. Iš to paastrės klausia ir ta pati rašyba bus lengviau išmokti.

BENDRINĖ VAIDYBINĖ IR ŠNEKAMOJI TARTIS *

Rašomąją kalbą iš senovės esame inpratę vadinti tą kalbą, kuria rašome ir raštus spausdiname. Tas terminas mūsų susidarytas ir gerai tiko tuo metu, kada rūpinomės tik *v i e n a* rašto kalba, o šiaip gyvenime — gyvuoju žodžiu daugiau tarmėmis kalbėjome. Juk, pav., Baranauskas to ir teoriškai reikalavo: raštams — viena bendra kalba, o praktikai (ir viešajai!) — visos tarmės. Bet gyvenime šitoks dvejopumas teinmanomas tik tokiai Kinijai, kur senoji Konfucijaus kalba *p a v e i k s l i n i u* raštu jungia in vieną tautą visus kinus, dažnai savo tarpe negalinčius nei susikalbėti.

Šiandien šalia rašomosios kalbos turime ir *v i e n ą* šnekamąją kalbą. Ji yra viešoji žodžio kalba, ją girdime visų pirma mokykloje, kariuomenėje, sakykloje, teatre ir kitur. Abi tos kalbos

* *Gimtoji Kalba*, 1935, 167-171.

vadinamos bendrinės kalbos vardu, nes ši kalba yra bendra, sutartinė visai lietuvių tautai, yra mūsų valstybinė ir kultūrinė kalba. Mokydamiesi jos mokykloje, mes savaime pametame kairiuos prigimtuosius, priaugtuosius kalbos inpratimus. Vieni išsižadame *runkas, ronkas* (= rankos), *katas* (= katės), *doikto* (= daikto), kiti *dounas, dūnas* (= duonos), *deinuos, dynuos* (= dienos), net senoviškos *žansies* su jos vaikais *žonsis, žosis, žousis, žūsis*. Ir visų *cikrieji Džievo bimbalai* išvirsta paprastaisiais, išsišeria. Ir tatai darome stengdamiesi “kalbėti taip, kaip rašome”.

Iš rašomąja kalba parašyto kaimo rašto rašytojo tarmės dabar paprastai nebepažįstame, bet gyvu žodžiu kalbėdamas retas žemaitis ar rytietis augštaitis tesugeba pasislėpti. Vadinasi, mes parašytąjį žodį, jo rašmenis ne vienodai, bet tarmiškai tariame, kitais žodžiais sakant, neturime vienos *tarties*. Tatai rodo, kad mūsų šnekamoji kalba šiuo atžvilgiu savo bendrybėmis yra atsilikusi nuo rašomosios. Ir visai suprantama: spausdintasis ar rašytasis raštas tėra tik vada mūsų smegenyse kalbiniams vaizdams sukelti. Pav., raidė visai neduoda akustinio garso vaizdo, mūsų nemoko kalbos padargų judesių, kurių reikia tam tikram garsui ištarti. Todėl tos pačios raidės garsą prancūzas taria kitaip, kaip anglas, o lietuvis vėl kitaip nei šiuodu abu — visi pagal savo inpratimus. Tatai tinka ir atskirų mūsų tarmių žmonėms. Vadinasi, šnekamosios kalbos tartis tegali lėčiau bendrėti nei jos lyčių vartoseną arba žodynas, kuris šiuo atveju veik neatsilieka nuo rašomosios kalbos.

Bet vistiek ir tarčiai — pagal kalbos gyvenime veikiantį galinąją asociacijos dėsni — ilgainiui susidaro bendrinės normos, kurios kultūrinės kalbos raidai dažnai turi lemiamos reikšmės. Ryškus pavyzdys mums čia yra graikų kalba. Senosios Graikijos didybės metu insigalėjusi bendrinė kalba numarino gausias graikų tarmes, o šių dienų tarmės vėl naujai išriedėjo iš anos bendrinės kalbos. Pradžią tai naujai raidai davė Graikijos sunykimas, atsiliepęs ir kalbai.

Kaip atskira kurios kalbos tarmė dėl tam tikrų istorinių aplinkybių virsta bendrine kalba, taip ir jos tartis gali susidaryti labai invairių visuomeninių veiksnių veikiamą. Pav., Prancūzijoje administracija iš Paryžiaus išnešiojo po provincijas karaliaus raštinės ir dvaro kalbą. Šita kalba prancūzams pasidarė pavyzdinė ne tik lytimis, žodynu, bet ir tartimi. Vokiečiams rašomąją kalbą sukūrė Liuteris, bet bendrinė jos tartis vėl kitaip susidarė: augštaitiškoms (hochdeutsch) lytims pasiėmė žemaitišką (niederdeutsch) tarimą.

Mūsų bendrinės kalbos pagrindu laikoma vakariečių augštaičių pietinė patarmė, ypačiai jos šnekotos tarp Vilkaviškio — Naumiesčio — Šakių — Višakio Rūdos. Tačiau lyčių, o dar labiau žodyno ir

sintaksės atžvilgiu šitas pagrindas beturi tik teorinės reikšmės. Juk mes rašome sakome : *dirbti, vaikams, geroms, dėl, kodėl*, nors anoms šnektoms daug inprastesni : *dirbt(ie), vaikam, gerom, del, kudė, kodel*. Bendrinės kalbos tarčiai teoriškai taip pat galioja Rygiškių Jono labai kukliai nusakytas dėsni : “ Rašomosios kalbos garsus tariame paprastai taip, kaip jie yra tariaami Lietuvos panemunėse ... Kitų vietų lietuviai, kad ir taria ne visi viską vienaip, ką rašydami knygoje rašo taip, kaip yra tų panemuniečių tariama ”. Vadinasi, čia nusileidžiama ir gyvosioms tarmėms, griežčiau tereikalaujama rašomosios, ne tariamosios normos.

Tačiau bendrinė kalba, nebūdama vienos kurios tarmės kopija, bet išaugusi iš visos tautos kalbos sintezės ir tuo būdu pasidariusi daugiau ar mažiau *d a r y t i n ė* ir čia privalo tvirtesnių, pastovesnių dėsnių. Todėl visos kultūrinės kalbos šalia vienos oficialinės rašybos (ortografijos) — kalbai rašyti, turi ir kanoninę *t a r y b ą* (ortofoniją) — tos kalbos garsams tarti, jos tarčiai normuoti ir ugdyti. Tos tarybos dėsniai sudaromi iš grožinės kalbos pavyzdingosios tarties inpratimų. O ši grožinė kalba visų pirma ugdoma teatre. Taigi, sceninė kalba paprastai eina ir visai bendrinei kalbai tarties pavyzdžiu. Tatai patvirtina daugelio kalbų praktika. Pav., Vokietijoje teatro ir kalbos mokslo žmonės 1898 m. yra susitarę dėl bendrinės tarties. Taip pat ir Lenkijoje čia pradžia padarė dramos artistų sąjungos suvažiavimas 1922 m. Vėliau abiejuose šiuose kraštuose sceninės kalbos tartis priimta ir mokyklai, vadinasi — bendrinei kalbai.

Mūsų taip pat teatras šiuo atžvilgiu pažangesnis nei mokykla. Scenoje, pav., vietoje grynų ilgųjų *ė, o* veik negirdėti tarmiškų *ie, uo* arba *e, a* ; tik dažniau prasprūsta vulgariniai pusilgiai ir pusatviriai *e, o*. Tačiau gimnazijų abiturientai in universitetą daugis ateina dar su labai tarmiška tartimi, kurią sunku ir mokant beperdirbti.

Kad mūsų bendrinės kalbos tartis greičiau nusistovėtų, kad teatras tikrai galėtų pasidaryti čia gyvuju pavyzdžiu, šį rudenį, LKD rūpesčiu, iš V. Teatro artistų, rašytojų ir kalbininkų yra susidariusi tam tikra komisija. Ji turės mūsų visuomenei, tebevaishinamai rašybos žaímomis, duoti bendrinės kalbos tarybą.

Bendrinei tarčiai, kaip ir pačiai kalbai, taip pat negalime kopijuoti vienos tarmės ar šnektos. Tenka rinktis vidurio kelią, šiuo atveju tarp zanavykų ir kapsų. Zanavykai tvirtagalę priegaidę taria ant abiejų dvibalsio balsių, abu jie pailgina, pav. : *vaikas, geraĩ, sakeĩ, juõkas*. Šitoks tarimas eitų prieš dabartinius tarties polinkius. Tenka rinktis kapsiškus : *vaikas, geraĩ, sakeĩ, juõkas*, nes ir daugumas mūsų tarmių čia kirčiuoja antrąją dvibalsio dalį. Lygiai taip pat

ir galūninius ilguosius, rašomus *y, i, ū* ir *q, ę*, geriau tarti kapsiškai, kur jie vidutinio ilgumo, ne perilgi ir ne “giedami” kaip zanavykuose. Juk *sūnūs, vagys, naktį, ranką, katę* su perilgomis galūnėmis būtų sunku inprasti kitų tarmių žmonėms, tų ilgumų nebeturintiems. Iš kitos vėl pusės tvirtapradžiams dvibalsiams, sudarytiems iš *u, i + l, m, n, r*, tepriimtinas inprastinis tarimas su trumpais *i, u*. Kapsai, mat, taria ne *pilnas, kurti, stumti*, bet *pýlnas, kúrt(ie), stúmt(ie)*, nors be kirčio sako : *pilnì, kurdinėti, stumdinėti*.

Kadangi raštas tik apytikriai teatvaizduoja garsinę pusę, tai rašyba, garsų rašmenys, nėra tikrasis tarties mastas. Todėl ir tarybos dėsniai išvedami tik iš gyvosios bendrinės tarties stebėjimų ir jos polinkių. Nors mes sistemos sumetimais šalia *kalnai, kalnais, storai* rašome ir *seniai, seniais, vikriai*, bet tariame tik : *senei, seneis, vikrei*, nes taip šie dvibalsiai ir visų visose tarmėse tariami. Bet balsis *a* po minkštojo priebalsio ir po *j* dar tartinas *a*, tik kiek priešakesnis, “minkštesnis”. Tarimas *važevo, tušče, vale, naujes* (= važiavo, tuščia, valia, naujas) laikomas tarmybe, nes, viena, šis *a* tebėra sveikas daugelyje tarmių, o, antra, ir su parašytojo žodžio vaizdu geriau derinasi.

Sudurdami žodžius be jungiamųjų balsių sandūros priebalsius paprastai rašome iš kilmės : *pussvaris, dalgkotis, šunnagis, žallapis, attraukti, atdėti, atdaras, iššokti, užžerti, užšokti, užsienis, išsemti, užsukti* ... Gyvojoje kalboje dvyniniai priebalsiai (geminatos) netaunami, sakoma : *pusvaris, šunagis, žalapis, atraukti, išokti, užerti*. Ir bendrinei tarčiai tik tokį tarimą tegalima teikti, nes jį rodo kaikas ir pati rašyba, pav., *šëmargė* iš *šëmmargė, svetimoteris* (greta su *svetimmoteris*). Dėl asimiliacijos tariama paprastai ir *dalkotis, adėti, adaras, ušokti* (iš **d a l k k o t i s*, **a d d è t i*, **a d d a r a s*, **u š š o k t i*). Kaikas, rašybos veikiamas, kartais taria ir *a t d a r a s* ..., bet tatai labai dirbtina, nes, žiūrėdami to paties asimiliacijos dėsnio, tariame juk visiškai natūraliai *lengdamas, kazdamas, abdėti, iždėti*, nors rašome iš kilmės *lenkdamas, kasdamas, apdėti, išdėti*. Bet *užsienis, išsemti, užsukti* ... jau tariama dažniau *ušsienis, išsemti, ušsukti*, o ne liaudiškai — *usienis, isemti, usukti*.

Čia iškėlėme tik vieną kitą mūsų tarties dalyką. To ir visų kitų tarybos dalykų griežtai turėtų laikytis grožinė scenos kalba, jos augštasis stilius. Čia privalu griežta ir tiksli artikuliacija tiek žodžiui, tiek atskiriems jo garsams; galūniniai ir nekirčiuotieji ilgieji turi būti aiškiai ilgai tariami ir priegaidės ryškiai skiriamos. Tatai būtų pavyzdinė — *v a i d y b i n ė t a r t i s*. Nuo jos scena, žinoma, gali pagal reikalą, ypačiai komedijoje, ir nutolti. Bet tada palaida, nerūpestinga tartis yra jau vaizduojamoji priemonė, o ne norma.

Šita bendrinė vaidybinė tartis turi eiti siekiamuoju pavyzdžiu ir sakyklai, kalbėtojo tribūnai, mokyklos katedrai. Ji yra apskritai iškilmingo, rimto viešojo žodžio tartis.

Mokykloje, pirmojoje bendrinės tarties kalvėje, šis idealas nėra dar visiškai pasiekiamas. Tam joje ir laiko trūkų. Bet tarties pagrindai kaip tik čia, o ne kur kitur padedami. Žemaitis, iš gimnazijos išeidamas, turėtų mokėti ištarti *ė, o, o* rytiečiui augš-taičiui būtina išmokti ir nekirčiuotuosius dvibalsius *ie, uo*, bei ilgųjų *ū, y* tarties; *dienėlė, puodėlis, rūkyti, gyventi*, ne: *denelė, podelis, rukyti, giventi*. Taip pat mokykloje visai tvirtai turime insikalti ilgųjų galūnių tarimą. Tatai pačios stambmenos ir labai svarbios. Vėliau, surembėjus kalbos padargams, čia be galo sunku ką bepataisyti. Tatai esu patyręs iš universitetinės mokymo praktikos. Dažnas būsimasis lietuvių kalbos mokytojas jau organiškai nebepajėgia išmokti *ė, o* arba gryno dvibalsių *aĩ, eĩ*¹ tarimo. Lengva insivaizduoti, kiek dėl to paskui turės nukentėti mokyklos darbas.

Tačiau čia mokyklai būtina ir tam tikra tartinė apykanta. Su smulkiosiomis tarminės tarties ypatybėmis nereikėtų nei kovoti: viena, visų (jų yra be galo daug!) vistiek negalėsime išvesti, o, antra, jos kalbos kiek ryškiau tarmiškai ir nenudažo. Tokiomis *licentia e phonetica e* laikytina, pav., daugelio lietuvių silpnėsnis priebalsių minkštinimas prieš priešakinius balsius *i, e, ė*, kapsų platesnis *e*, panašus in *ia*, rytiečių kietėlesnis *l* ir t.t.

Taigi, mokykloje tinkamai sutvarkius tarties dalyką, galima laukti, kad ji tikrai sukurs mūsų kalbai vienodą — bendrinę šnekamąją tartį. Jos mes privalome kasdieniniame gyvenime, darbe susidurdami su žmonėmis; pagaliau ja pasirodome ir svetimiesiems, užsieniečiams, turį kultūrinę kalbą, o ne tarmių kirbą, makalynę. O kad tuo būdu lengviausia pastoti kelią iš žargonų pusės gresiančiam fonetiniam kalbos išsigimimui, esu jau 1930 m. prisiminęs "Kalbos" žurnale. Iš šitos tarties lietuviui inteligentui, pagal reikalą ir aplinkybes, nebus sunku ir augščiau pakilti, visai priartėti prie bendrinės vaidybinės tarties.

Reikalaudamas vienos bendrinės tarties visai neniekiu mūsų tarmių. Gimtosios tarmės didelę svarbą kalbos ugdybai esu jau anksčiau GK pabrėžęs.

Tarties reikalui dabar trūksta būtino vadovėlio. Tikimės, kad ateinančių metų būvyje mokykla ir visuomenė jo jau susilauks.

¹ Šitie dvibalsiai Lietuvos rytuose labai plačiai tariami išblyškę, gerkliniai, o dažniausiai dar išvirsta neaiškiais balsiais.

PRIEGAIDĖS IR JŲ TARIMAS *

Mūsų senoviška kalba iš kitų moderninių kalbų išsiskiria ir tuo, kad joje, be kirčio, dar skiriamos ir priegaidės. Kirtis yra balso pakėlimas arba, tikriaus, sustiprinimas kuriame žodžio skiemenyje. Tas stipriau, pabrėžtinai tariamas skiemuo, sakome, yra kirčiuotas, turi žodžio kirtį. Kirtis mūsų kalboje vėl yra laisvas, kilnojamas, jį pagal tam tikrus dėsnius gali gauti bet kuris žodžio skiemuo. Juk sakome *Kaūnas*, bet *Kaunė*, taip pat *vaikas*, *dobilas*, bet *vaikaiš*, *dobilaš*.

Bet kirčiuotasis skiemuo, jo balsis ar dvibalsis, ne visada vienai ar tariamas, jis turi savo gaidą, melodiją, kitaip sakant, pati balso judesena skiemenyje nėra vienoda. Šita kirčiuotojo skiemens tariamoji gaida ir vadinama priegaide, arba intonacija. Tų priegaidžių mūsų bendrinė kalba skiria tris. Tariant tvirtai, pradedę, arba (tiksliau) stumtinę, priegaidę, balsio pradžia arba dvibalsio pirmoji dalis, pirmasis jo sąndas, tariama tvirtiau ir balsas lyg tartum stumte stumiamas. Pvz.: *gývas*, *stóras*, *bėgti*, *báti*, *áukštas* (būdvardis), *káilis*, *ántis* (paukštis), *káltas* ... O tvirtagailę, arba tęstinę, priegaidę tariant, balso spūdis ir jo vieta vėl kitoki: balsas eina tvirtyn ir kyla į balsio galą arba antrajame dvibalsio sande. Šios priegaidės tariamasis išpūdis yra ryškus tęsimas. Pvz.: *gývis* "gyvumas", *stóris*, *bėgis*, *bávis*, *áukštas* (namų), *káilius* "kailiadirbys", *ántis* (marškinių), *káltas* (būdvardis) ... Šiedvi priegaidės kaip tik daugiausia ir skiriasi viena balso stūmimu, antra — tęsimu. Plg. dar tarimą posakyje: kas to sūrio sūris (= sūrumas). Jeigu, tardami stumtinės priegaidės žodį, kirčiuotąjį garsą bandome ilgiau tęsti, tuojau priegaidė ima virsti tęstine. Šiaip priegaidėtasis garsas čia netąsus. O, priešingai, tęstine priegaidę turįs garsas tariant galimas tęsti labai ilgai, ir dėl to tęsimo priegaidė nė kiek nepakinta. Šiedvi priegaidės gaunantieji balsiai yra iš prigimtios ilgi arba dėl pačių priegaidžių pailgėja. Pvz., *nešu*, *matyti* tariami su trumpais *e*, *a*, o žodžiuose *nėša*, *māto* tie patys garsai, gavę tęstinę priegaidę, jau yra ilgi. Taip pat ilgus *a*, *e* dėl priegaidės tariame, pvz., ir žodžiuose *kálnas*, *kėlmas*, nors šiaip tie garsai trumpi, pvz., *kalnaš*, *kelmaš*. Tačiau tęstinio dvibalsio antrasis sandas dėl priegaidės mažiau tepailgėja, pasidaro tik pusilgis. Pvz., žodžiuose *laūkas*, *bašas* garsai *u* ir *l* tik truputį ilgesni už tuos pačius nekirčiuotus garsus lytyse *laukaš*, *balsaš*. Pagaliau trečią priegaidę turime, kur kirtį gauna trumpai tariamas

* *Gimtoji Kalba*, 1939, 81-83.

balsis. Dėl balso spūdzio trumpumo ir staigumo ši priegaidė ir vadinama *t r u m p ĩ n ė*. Pvz.: *tās, šakā, laukė, kitas, būtas ...* Dėl balsio trumpumo tuo pačiu kairiniu ženklu priegaidę žymime, pvz., ir žodžiuose *ūiti, tiltas, kulti, lūnkas, stūmti, kurti ...*, nors šiaip čia priegaidė yra stumtinės prigimties. Tatai aiškiai parodo ir kirčio šokinėjimas. Pvz., sakome *būtas : butū : būtai : butūs*, bet *tiltas : tiltu : tiltai : tiltus*.

Apskritai priegaidės bendrinėje kalboje tariamos taip, kaip jas taria pietiniai aukštaičiai vakariečiai, būtent kapsai ir zanavykai. Tik čia įsidėmėtina, kad mišrieji dvibalsiai *ì, ù + l, m, n, r* tartini zanavykiškai, tai yra su trumpais *ì, ù*, nes kapsai, kad ir ne visi, juos tarmiškai pailgina, pvz., taria *týltas, kúlt(ie), kúrt(ie)*. Iš kitos pusės vėl tęstiniai tikrieji dvibalsiai tariami kapsiškai su kirčiu ant antrojo sando, pvz., *labaĩ, geraĩ, juõkas*, nes zanavykai čia kirtį ir priegaidę ištęsa ant abiejų dvibalsio dalių, būtent taria *labāĩ, gerāĩ, jūõkas*. Taigi ir priegaidės dalyke, kaip ir visame garsyne (= garsų visetas), bendrinė tartis nėra vienos katros tų dviejų tarmių kopija, bet eina labiau derinamuoju vidurio keliu.

Mūsų tarmės, skirdamosi savo tarpe garsynu ir kaityba, žinoma, skiriasi ir kirčiu bei priegaide. Pvz., visa šiaurės Lietuva iki Šilutės — Rasėinių — Giedrėičių linijos kirtį daugiau ar mažiau iš galūnės atitraukia į žodžio šaknį. Todėl daugumas žemaičių taria, pvz., *galvā, gērā, aūsis* vietoje *galvā, gerā, ausis*, kitaip sakant, kirtį padalija pusiau tarp šaknies ir galūnės. O šiauriniai aukštaičiai, ypačiai Mūšos upyne, dar stipriau atitraukdami, besako *galva, gėra, aūsis* arba net *galv, gēr, aūss*. Bet gera ausis ir iš atitrauktinio kirčio gali atpažinti senąjį kirčiavimą, nes atitrauktinės priegaidės yra kitokios negu senosios. Pvz., panevėžiškių tarime daiktavardis *aūsis* (iš *ausis*) vis tik kitaip skamba nei būsimąjo laiko veiksmazodžio lytis *aūsis*.

Bet yra žymių tarminių skirtumų ir šiaip pačiame priegaidžių tarime, kur kirtis ir neatitrauktas. — Žemaičiai stumtinę priegaidę mažne visi išverčia *laužtine*: balsas viduryje priegaidėtojo garso staiga nutrūksta, lyg laužte nulaužiamas. Pvz., *rýtas, bák* jų tariama *rīts, bák*. Be to, žemaičiai tęstiniuose dvibalsiuose kirtį visada deda ant pirmojo sando, taigi vietoje *laĩkas, šaũkti, kalťas* sako tik *lāiks, šāukti, kālts*. — Rytiečiai lietuviai vėl stumtinę priegaidę yra labai suartinę su tęstine, nes ano būdingojo stūmimo jų tarime veik nebežymu ir, pvz., *Velýkos* skamba tartum *Velýkos*. Tęstinė rytiečių priegaidė, ypačiai dvibalsiuose, vakariečio lietuvio ausiai atrodo ir kaž kokia nepaprasta, pasakytume, “suriesta”, nes visa balso dinamika suspiečiama antrajame dvibalsio sande, kuris, be to, jau ir tariamas visiškai ilgai, ne pusilgis. Tam skirtumui

išgirsti gana palyginti, kaip ištaria, pvz., žodį *vaikas* koks kupiškėnas ar panevėžiškis ir marijampoliškis kapsas. Negana to, rytiečiai tęstinę priegaidę žodžio galūnėje dar savotiškai sutrumpina, ją tartum kirste nukerta. Pvz., žodžiai, *vaikai, matai, kitą*, jų tariami lyg *vaikai, matai, kitą*. — Bendrinės kalbos trumpiniai *i* ir *u* rytiečių ir žemaičių dažniausiai pailginami ir tariai su tam tikra antrine tęsine priegaide, pvz. vietoje *visas būvo* rytiečiai sako *vįsas, būvo*, o žemaičiai čia ne tik priegaidę išverčia, bet ir pačius garsus taria labai atvirus, panašius į *e* ir *o*. — Dzūkai, kaip ir daugelis rytiečių, vienabalsiuose sunkiai beskiria stumtinę priegaidę nuo tęstinės, pvz., *povas* jiems labai yra supanašėjęs su *pōnas*. Ir gerą ausį turėdamas, dzūkas čia priegaidę daugiau suvaiko tik iš kirčio šokinėjimo, pvz., *pōvus*, bet *ponūs*.

Bendrinė kalba, kaip garsynui, taip, žinoma, ir priegaidei privalo vienodesnės, pavyzdinės tarimo normos. Ir, kaip jau minėta, tą normą imame iš kapsų ir zanavykų tarmių, vadinasi iš tų pačių, kur mums daugiausia ir garsynui pavyzdžiu eina. Rūpindamiesi tarties kultūra, turime rūpintis ir vienodu, pavyzdiniu priegaidžių tarimu. Tas vienodumas bendrinėje kalboje yra mūsų siekiamasis idealas, jo turi siekti teatras, mokykla ir šiaip visi, kur kalba rūpinasi. Bet tam tikras, mūsų ausies neužgaunąs tarmiškumas čia nėra kokia didelė yda. Kiekvienam daugiau ar mažiau atsiliepia gimtoji tarmė, taigi ir iš jos įprastasis priegaidžių tarimas. Daug blogiau su vad. miesto žargonu. Čia mūsų kalbos skambioms priegaidėms tikra papiūtis. Juk iš miesto “tiligentų” kasdien girdime *Kāunas, tāuta, lāikas* arba *Kāunas, lāikas, sakik, lābas, pōnas*. Tai jau biauru ir kiekvienam, net tarmiškai kalbančiam ausį rėžia. Tačiau keista, kad atsiranda šitokio kalbalo net sekėjų, ypačiai iš moterų tarpo. Matyti, tatau ir mados dalykas. Betgi neleistina, kad kirčio ir priegaidės darkytojai, dažniau darkytojos, net viešai radijo bangomis dárknotųsi. Tenemano dárknos, kad niekas nieko nesupranta. Ne, dabar pasitaiko jau ir antraklasių visomis keturiomis kaustytų. Kartą toks vyras, besiklausydamas, rodos, vienos tarybininkės kalbos, šitaip savo nuomonę išdėjo: “kad mūsų klaseje būtų, ta be dveigio neišsisuktų ...”. Ir tai jau geras ženklas. Mūsų mokyklinės jaunuomenės kalbinė nuojauta gyva ir gyvėja. Galime tikėtis, kad ir šis tarties — priegaidžių — dalykas su jauna karta gerės.

DVIKALBIŲ VAIKŲ TARTIES TAISYMAS *

Dvikalbumo (bilingvalizmo) problema Amerikoje yra labai gyva, ir mokslinės literatūros tuo klausimu yra nemaža.

Dvikalbumas yra dviejų rūšių. Viena jų yra gimtasis arba ankstyvasis dvikalbumas, kai dar kūdikystėje natūraliai išmokstamos dvi šeimoje arba bežaidžiant su kitakalbiais vaikais beveik lygiai vartojamos kalbos. Antra dvikalbumo rūšis išsivysto, kai antroji kalba išmokstama vėliau. Tai yra vėliau įgytas arba suaugusių dvikalbumas, įgyjamas antrosios kalbos besimokant ar praktiškai ta kalba su kitais bekalbant.

Gimtasis dvikalbumas dažniausiai ilgai neišsilaiko. Paprastai šeimoje dviem kalbom lygiai ilgai nekalbama. Per ilgesnį laiką įsigali kuri nors viena kalba, o antrosios vartojimas sumenkėja. Tuo keliu ir vaikas pradeda vis daugiau vartoti tik vieną kalbą, o antrąją pamiršta, pasidarydamas tos kalbos nebyliu. Net ir abi kalbas šeimoje vartojant, vaikas įpranta daugiau į jų vieną, kuri daugiau įsigali. Antroji nevartojama pamažu pamirštama. Tuo būdu Amerikoje ir menkėja daugumos lietuvių vaikų savo gimtosios kalbos mokėjimas, vaikai įpranta vartoti anglų kalbą, ją vis daugiau ir geriau pasisavindami. Gimtajai lietuvių kalbai išlaikyti čia reikalinga sąmoningų pastangų: pasiryžimo tik ją vartoti šeimoje, jos mokėjimą pagilinti mokymosi keliu ir neleisti kitai kalbai ją išstumti, kitaip sakant, jai pasyviai sunykti. Tai yra galima, tik reikalinga, kad tėvai sąmoningai palaikytų jos vartojimą šeimoje ir tuo būdu apsaugotų vaikus nuo jos pamiršimo.

Tačiau apskritai dvikalbumas nėra natūrali arba paties gyvenimo sukurta padėtis. Ji yra dirbtinė padėtis, panašiai kaip dirbtinis įprotis yra prausimasis ir daugybė kitų kultūrinių reikalavimų. Šiaip gi savaime dvikalbumas, paliktas sau, ilgai neišsilaiko, nes jį neigiamai veikia ir sunaikina vaiko gyvenamoji aplinka. Jei tos aplinkos veikimui sąmoningai nepasipriešinama, viena iš vaiko vartojamų kalbų sunyksta. Visur vartodamas jo išminktą svetimą kalbą, vaikas pamiršta savo tėvų arba gimtąją kalbą ir apie 11-12 metus, savosios kalbos nebevartodamas, jis jau maža jos bemoka, maža bežino jos žodžių, neteisingai beištaria jos garsus ir dėl to vis daugiau visur griebiasi svetimosios kalbos.

Vienokios ar kitokios kalbos vartojimas atsiliepia ir vaiko artikuliacijos bazės susidarymui, kalbos padargų dėstymui kalbant. Kiekvienas žmogus, kalbėdamas kuria nors kalba, susidaro savo

* *Švietimo Gairės*, 1970, 3 nr., 15-20.

artikuliacijos bazę, priklausančią nuo vienokių ar kitokių kalbos padargų vartojimo, tariant tos ar kitos kalbos garsus. Įvairios kalbos turi savo skirtingas artikuliacijos bazines. Pvz. anglų kalbos artikuliacijos bazė yra labiau užpakalinė, kalbos padargų dėstymas tingus, žandų kampas (burnos pražiojimas) mažas, lūpų judesiai neryškūs, apatinis žandas pastumtas į priekį (labiau britų negu amerikiečių tarime). O priešingai, prancūzai kalbėdami artikuliuoja labiau burnos tuštumos priekyje, kalbos padargus dėsto energingai, lūpų judesiai labai gyvi, pvz. apskritas jų sučiaupimas, tariant balsius *o* ir *u*, apatinis žandas atitrauktas atgal. Vokiečių (neskaitant užpakalinio melekėlinio *r*), slavų ir lietuvių artikuliacija yra vidurinio tipo: ne tokia ryški kaip prancūzų ir netaip tingi kaip anglų. Pvz. mūsų balsių *o* ir *u* labializacija (ypačiai rytiečių aukštaičių tarime) daug silpnesnė negu prancūzų, bet ryškesnė negu rusų kalboje.

Kiekviena kalba turi savo, nuo kitų kalbų skirtingą balsyną, tai yra balsių skaičių. Tas skirtingumas priklauso nuo kiekvienos kalbos turimų balsių kokybės ir kiekybės. Vienos tautos turi savo kalbose daug balsių (trumpųjų ir ilgųjų), fonetikos terminu vadinamų fonemų, kuriomis skiriamos žodžių reikšmės. Plg. *butas*: *būtas*, *ta*: *tą* (ilgas *a*), *visti*: *vysti*, *jis mes*: *mes* (įvardis, ilgas platus *e*), *meta*: *mėta* (ilgas siauras *ė*), *koks*: *koksas* (trumpas atviras *o*). Kai kas, ypačiai inteligentų tarpe, svetimuosiuose žodžiuose, pvz. *universitetas*, *komitetas*, taria kiek siauresnį trumpąjį *e* nei žodyje *mesti*. Tačiau to antspalvio balsio netektį laikyti atskira dvyliktaja fonema. Daugumas lietuvių žodžiuose *komitetas* ir *mesti* turi tą patį vienodą trumpą balsį *e*. Taigi lietuvių kalbos balsynas, palyginti, įvairus. Balsius skiriame ne tik trumpus ir ilgus, bet taip pat ir plačius bei siaurus. Yra kalbų, kur balsynas visai paprastas. Sakoma, kad pvz. eskimų kalba teturinti tik tris balsius. Anglų kalbos balsynas daug kuo skiriasi nuo lietuviškojo. Dauguma balsių nesutampa nei kokybiškai, nei kiekybiškai. Amerikiečių anglų kalbos tarime balsių ilgis neturi foneminės reikšmės. Pvz. žodžiuose *book* ir *boot* balsiai *u* skiriami ne tiek fonetiniu ilgiu, kiek skirtingu platumu ir siaurumu, priklausančiu nuo nevienodo liežuvio pakilimo ir jo raumenų įtampos. Tas pat tinka ir balsių atžvilgiu žodžiuose *bit* ir *beet*. Todėl, taisant dvikalbių vaikų tartį, ypačiai tenka kreipti daug dėmesio į ilgųjų balsių tarimą, kad jie nebūtų trumpinami, pvz. kad *būdas*, *rytas* nebūtų tariami *budas*, *ritas* (su pusilgiu *u* ir *i*, kaip anglų *booby*, *reed*). Be to, mūsų ilgasis *ū* (rašomas ir *u*) yra labiau labializuotas negu anglų kalboje, t. y. tariamas ryškiai apskritai sučiauptomis lūpomis. Tiek pat labializuotas yra ir mūsų balsis *o*, visada ilgas ir siauras. Reikia žiūrėti, kad

dvikalbiai vaikai jo nesudvibalsintų, kaip anglų *go*. Atviras ir trumpas *o* bendrinėje kalboje tariamas tik naujuose skoliniuose, pvz. *istorija, tonas, fosforas*. Dvikalbiai vaikai labai dažnai balsi *ė*, pvz. žodyje *dėti*, taria dvibalsiškai, kaip anglų *date*.

Sunkumų yra ir su dvibalsiais. Dvibalsiai *uo* ir *ie* neturi atitikmenų anglų kalboje. Jų taisyklingo tarimo tenka atskirai mokyti. Patariama pratinti skirti, pvz. *ko : kuo, to : tuo, oda : uodas, mėgo : miego, kėlė : kielė* (paukštis). Taip pat tenka akylai sekti ir dvibalsių *au, ai, ei* tarimą, kad jų neperdirbtų į *ou, ei* arba neišverstu vienbalsiais. Juk antros trečios kartos Amerikos lietuvius dažnai girdime tariant, pvz. *kroujas, krojas, keip, kep* vietoje *kraujas, kaip*. Čia, žinoma, atsiliepia ir anglų kalbos rašybos bei tarimo įtaka. Todėl nenuostabu, kad iš silpniau lietuviškai kalbančių studentų vietoje *autonomija, Austrija* irgi tenka išgirsti *otonomija, Ostrija*. Ir apskritai, tarptautinius žodžius tariant, mokytinės mūsų jaunuomenės kalboje dažnai kryžiuojasi angliškas ir lietuviškas tarimas. Dainavoje vieną visai taisyklingai kalbančią studentę girdėjau tariant ir *sikologija* vietoje *psichologija*. Tai, žinoma, yra fonetinė lietuviškojo ir angliškojo tarimo kryžmena (hibridas).

Taisydamas priebalsių tarimo ydas, mokytojas irgi turės nemaža darbo. Lietuvių ir anglų kalbos *priebalsynas* (consonantal system) taip pat daug kuo skiriasi. Priebalsiai *p, t, k* anglų kalboje yra aspiruoti, tariami su tam tikru priedvasiu. Lietuvių, kaip ir prancūzų bei rusų kalbose, jie yra grynai, be aspiracijos. Ta aspiracija panaši į silpną priebalsį *h*. Taigi su anglišku akcentu kalbantis vaikas žodžius *ponas, tauta, karas* tars tartum *phonas, thauta* (ar *thotha*), *kharas*. Reikia pratinti pvz. tarti aiškiai skiemenis *pa, ta, ka*. Lietuvių kalbos visi priebalsiai yra vėl poriniai kietumo-minkštumo atžvilgiu. Prieš balsius *e, ė, i, y* (ir *ę, į*), dvibalsį *ie* ir kur minkštinimui rašomas *i*, mūsų kalbos priebalsiai visada tariami minkštai. Taigi tariame *tako*, bet *teko* (su minkštu *t*), taip pat *kaušas*, bet *kiaušas, lapų*, bet *lapių*. Anglų kalbos pučiamieji priebalsiai *š* ir *ž* (pvz. žodžiuose *shoot, pleasure*) lietuvių ausiai yra minkšti. Todėl dvikalbiai vaikai dažnai ir lietuviškai taria *šiotki, žiodis*. Reikia pratinti aiškiai skirti, pvz. *šioks* (įvardis) ir *šoks* (veiksmažodis), *rašau* ir *rašiau, žuvis* ir *žiurkė, varžau* ir *varžiau*. Ši kietųjų *š* ir *ž* minkštinimo yda labai dažna ir sunkiai ištaisyama. Tardami kietuosius *š, ž*, lūpas labiau atkišame į priekį.

Anglų kalboje žodžiai *need* ir *neat* skiriasi tik paskutiniojo priebalsio skardumu ar duslumu. O lietuvių kalboje dvejais rašomi žodžiai *tat* ir *tad* (tada) pauzėje skamba vienodai, kitaip tariant, skardieji priebalsiai žodžio gale išvirsta dusliaisiais. Nors rašome *kad, visad, tiesiog, bemaž*, bet tariame *kat, visat, tiesiok, bemaš*.

Anglų kalboje pvz. *discuss* ir *disgust* priebalsis *s* po *i* tariamas vienodai, abiem atvejais duslus, o lietuviai rašo ir taria pvz. *iškelti*, bet *ižgerti*, nors rašome *išgerti*. Kitaip tariant, mes priebalsių samplaikoje supanašiname visus priebalsius pagal paskutinį duslų ar skardų. Nors rašome *lipti* : *lipdamas*, *sukti* : *sukdamas*, bet antruosius tų porų narius tariame *libdamas*, *sugdamas*. Plg. dar *šlapdraba* (tariama *šlabdraba*) ir anglų *snapdragon* (kur junginys *pd* išlieka nepakitęs). Anglų *caps*, *gates*, *looks* tariama su galūniniu dusliuoju *s*, o *beds*, *robes*, *leaves*, *bides*, *feels* su skardžiuoju *z*. Todėl ir dvikalbiai vaikai čia dėl anglų kalbos įtakos gali pradėti tarti su lietuvių kalbai priešinga asimiliacija, pvz. *bėgz*, *dribz*, *kilz* vietoje fonetiškai taisyklingų *bėks*, *drips* (rašoma *bėgs*, *dribs*), *kils*. Asimiliacijos atžvilgiu priebalsių samplaikoje neutralūs yra priebalsiai *m*, *n*, *l*, *r*, *v* ir *j*. Jie neveikia kitų priebalsių nei patys duslėja. Todėl tariame kaip rašome : *smenga* : *zmenga*, *sliaukia* : *zliaukia*, *atveža* : *užveža*, *atjojo* : *užjojo*, *kąsnis* : *biznis*.

Ypatingą dėmesį reikia kreipti į kietojo ir minkštojo priebalsio *l* tarimą. Amerikiečių kalboje kietasis *l* tariamas tik žodžio gale, pvz. *wall*, *ball*, o šiaip visur kitur sakomas vad. vidurinis *l*, kuris žymiai kietesnis už lietuvių minkštąjį *l*. Plg. anglų *lips* (lūpos) ir lietuvių *lips*, taip pat *loop* (kilpa) ir lietuvių *lūpa*. Mes tariame *kalba*, *vilkas*, bet *kalbelė*, *kalbėti*, *kalbinti*, *vilkelis*, *vilkiukas* (su minkštuoju *l*). Čia dvikalbiai vaikai bus linkę abiem atvejais tarti tą vidurinį apyketį *l*. Kad skirtų dvejomą, mokytojui teks gerokai padirbėti.

Pagaliau dvikalbumas nelygu dvikalbumui. Yra dvikalbių vaikų, kurių lietuviškoji tartis be priekaištų. Jų fonetiniai įgūdžiai apima abi kalbas, jų valdomas garsynas yra daug platesnis nei vienakalbių vaikų. Kitaip tariant, jie lietuviškai kalba be angliško akcento. Tai pasiekama tik tuo atveju, jei šeimos kalba yra vien lietuviška ir tokia padėtis palieka ir vaikams pasiekus mokyklinį amžių, kada jie jau išmoksta ir angliškai. Blogiausia, kada lietuviškai kalbąs vaikas, bežaisdamas su angliškai kalbančiais išmokęs angliškai, ir į tėvus ima ta kalba kalbėti, nors šie į jį vis dar tebekalba lietuviškai. Tokia praktika veda į labai greitą lietuvių kalbos mirtį. Vaikas, vėliau paauglys, tampa vad. *vienapusiu* nebyliu : lietuviškai supranta, bet nekalba. Tėvų lietuvišką kalbėjimą jis pagaliau ima laikyti kvailu užsispyrimu, tik apsunkinančiu tarpusavio santykius. Juk žino, kad tėvai moka ir angliškai. Tai, girdi, kam užsispyrti, jei visa aplinka yra angliška. Tokia paprasta yra vaikų ir net paauglių galvosena. Ir tai visai normalu. Žmogus iš esmės yra *vienakalbis*, toks jis gimsta ir auga. Dvikalbumui išlaikyti reikia tam tikros prievartos, ryžto, pasakyčiau, lygiai taip

pat kaip ir vaikams praustis. Kuris gi vaikas neverkia motinos prausiamas? Iš vaiko tenka primygtinai reikalauti, kad jis į tėvus kreiptųsi tik lietuviškai ir, ką lietuviškai klausiamas, lietuviškai ir atsakytų. Ypačiai čia svarbu, kad motina šiuo atžvilgiu būtų neuolaidi. Paaikškinus, kad "mes" mokame *dvejaip* kalbėti, o kaimynai ir jų vaikai tik *vienaip*, vaikai lengvai pripranta prie dvikalbumo. Noriu čia priminti tikrai gyvenimišką pavyzdį. Pažįstu vieną senųjų ateivių šeimą, kurių duktė visai gražiai lietuviškai kalba, o sūnus net nė nesupranta. Tėvai (abu šiauliškiai) Amerikon atvažiavo 1912 m., ir čia jiems netrukus gimė duktė. Tėvas dirbo, o motina augino dukterį, kol ji pradėjo eiti į mokyklą. Nedirbdama neišmoko nė angliškai ir su dukterimi kalbėjo tik lietuviškai, nors ši iš kaimynų vaikų bežaisdama greitai pramoko angliškai ir ta kalba bandė ir mamą šnekinti. Tik iš to nieko neišeidavo. Sūnus gimė vėliau, kada motina jau šiaip taip grebezojo angliškai. Jam atbėgus iš gatvės ir bandant angliškai, motina jau suprato, ką jis sako. Ir pati ėmė maišytai kalbėti. Taip vaikinai ir užaugo vien angliškai bekalbančiu.

Kartais tvirtinama, kad vaikai, iki mokyklinio amžiaus visai nekalbėję angliškai, geriau išlaiko gimtąją lietuvių kalbą. Tai nevisai taip. Yra įrodyta, kad vaikas gali vėliau visai pamiršti net iki aštuonerių metų vartotą gimtąją kalbą. Nevartojama kalba vaiko ir net paauglio amžiuje lengvai miršta. Lietuvių kalbą gyvą gali išlaikyti tik šeimos kalbinė drausmė ir ryžtas. Šeštadieninė pradžios mokykla angliškai kalbančio vaiko į lietuvių kalbą nepajėgs grąžinti. Ji tik lietuviškai kalbantį gali rašto išmokyti.

ŽODŽIŲ DARYBA IR KAITYBA

NETAISYKLINGOJI PRIEVEIKSMIŲ DARYBA *

Prieveiksmius savo kalboje daromės pagal tam tikrus dėsnius. Jei pagrindinis žodis baigiasi galūne *-as*, tai prieveiksmis gauna galūnę *-ai*, pvz., *gėras : geraĩ, aukštas : aukštaĩ, piktas : piktaĩ, greĩtas : greĩtai, atskiras : atskiraĩ, svėtimas : svetimaĩ, raudonas : raudonaĩ, protingas : protingai, kalnuotas : kalnuotai, dėmėtas : dėmėtai, vėlyvas : vėlyvai, lietuviškas : lietuviškai, pelnytas : pelnytai, suprañtamas : suprañtamai, ištikimas : ištikimaĩ*. Galūnę *-iai* gauna prieveiksmiai padaryti iš būdvardžių, kur baigiasi galūnėmis *-us, -ias*, taip pat iš veikiamųjų esamojo ir būtojo laiko dalyvių, pvz., *gražus : gražiaĩ, panašus : panašiaĩ, lygus : lygiai, sunkus : sunkiaĩ, patogus : patogiai, tuščias : tuščiaĩ, atvirkščias : atvirkščiaĩ, geriausias : geriausiai ; žinąs : žinančiai, pritiñkęs : pritiñkančiai, pasiūtęs : pasiūtusiai, vėjęs : vėjusiai*. Tos pačios galūnės yra retesni didis : *didžiaĩ, didelis : dideliai* ir, be to, priešdėliuotieji bei sudurtiniai *apýgeris : apýgeriai, pósunkis : pósunkiai, pústikris : pústikriai*.

Bet juk gausu mūsų kalboje ir vad. III linksniuotės būdvardžių galūne *-inis*, pvz., *medinis, geležinis, daržinis* ... Kaip čia su prieveiksmių darymu ? Iš tos rūšies būdvardžių prieveiksmių galūne *-iai* paprastai nedarome. Lietuviškai nesakome : durys medinės, bet geležiniai atrodo ; geležis mediniai nudažyta ; jis ir laukus daržiniai dirba. Jei mums čia prireikia prieveiksmio, tai jį daromės tiesiog iš daiktavardžio su priesaga *-iškai*. Vadinasi, sakysime rašysime : durys medinės (geležinės), bet geležiškai (mėdiškai) nudažytos ; jis ir laukus daržiai dirba. Tiesa, žemaičiai sako *vidutiniai, galutiniai, paskutiniai*, taip pat aukštesniojo laipsnio prieveiksmius *gerėsniai, gražėsniai, sukėsniai, suprantamėsniai* (tarmiškai : *gerėsniai* ...). Bet iš tų kelių žodžių negalima išsivesti visuotinės taisyklės (prieveiksmių *mediniai, daržiniai* ... niekas Lietuvoje nepažįsta), be to, aukštaičiai tesako, rodos, tik *vidutiniškai, galutinaĩ, paskutinaĩ, geriaũ, gražiaũ, sukčiaũ, suprantamiaũ*. — Tačiau mūsų laikraščiuose pilna tokių

* *Gimtoji Kalba*, 1939, 86-88.

posakių, kaip: fiziniai stiprūs, psichiniai nesveikas, techniniai (net: technikiniai!) sunkiai įvykdomas, dvasiniai prislėgtas, patriotiniai nusiteikęs... Čia tinka tik: *fiziškai, psichiškai, techniškai, dvasiškai, patriotiškai*... Kai kada ir visai prieveiksmio nereikia. Pvz., sakinyje "Seimas jau pernai... principiniai pritarė... trimečių priedo padidinimui" geriau tinka iš *principo*, o ne *principiškai*. Šalia kūniškai, dvasiškai subrendo galima visai lietuviškai pasakyti ir: kūną, dvasią subrendo. Taip pat gerai tinka ir: gyvena dvasią prislėgtas (plg. džiaugiasi žirgą dovanotas). Arba vėl ir periodinės spaudos įsikąstas žargoninis *besąlyginiai* tiek pat visai nereikalingas. Pvz., laikraščio sakiny "Iki teismo laikys besąlyginiai kalėjime" visai žmoniškai ir lietuviškai pasakomas: iki teismo laikys besąlygu kalėjime.

Prieveiksmius daromės ne tik iš savųjų būdvardžių ar dalyvių, bet taip pat ir iš skolintinių, vad. tarptautinių. Mūsų kalbos dėsniais iš būdvardžių *idealūs, aktyvūs, pasyvūs, subjektyvūs, realūs, natūralūs, modernūs, punktualūs, oficialūs*... tegalimi tik prieveiksmai: *idealiai, aktyviai, pasyviai, subjektyviai, realiai natūraliai, moderniai, punktualiai, oficialiai*... Bet daugis dar sako ir rašo: *ideališkai, subjektyviškai, natūrališkai, moderniškai, oficiališkai*... Tiesa, tokie prieveiksmai galimi, bet tik iš daiktavardžių. Pvz.: dalyką reikia imti ne daiktiškai, bet *ideališkai* (= kaip idealą); nors ir ne oficialas (pvz., kūrijos), bet *oficiališkai* elgiasi; ir šitas fotografas *moderniškai* (= kaip *Modernas* "toks fotografinių vardas") fotografuoja; tos nuotraukos ir pozityvas atrodo *negatyviškai* (= kaip negatyvas). Žinoma, čia galimi ne tik prieveiksmai, bet ir būdvardžiai su *-iškas*: *ideališkas, oficiališkas, moderniškas*... Bet tiesiog iš būdvardžio prieveiksmio su *-iškai* nedarome. Juk nesakome nė *gėras*: *gėriškai, gražūs*: *grąžiškai*, bet tik *gerai, gražiai*. Tačiau kur, nevartodami paties pagrindinio daiktavardžio, svetimuosius būdvardžius vis tik sakome su *-iškas*, žinoma, gretomis daromės ir atitinkamus prieveiksmius, pvz., *autentiškas*: *autentiškai, dinamiškas*: *dinamiškai, identiškas*: *identiškai, drąstiškas*: *drąstiškai*...

Taigi mūsų prieveiksmių daryba dėsninga. Kokių ypatingų išimčių nėra. Tik visuotinai vartojama ne *senai*, bet *seniai* "längst, давно", nors vėl tesakome jis *senai* (sėnas) atrodo. Taigi kalbant ir rašant reikia vien šiek tiek apdairumo, pasakyčiau, tiesiog valyvumo. Bet, deja, mūsų spauda, ypačiai periodinė, visokius *tautiniai* (= tautiškai) susipratusius, *patriotiniai* (= patriotiškai) nusiteikusius yra jau per daug pamėgusi. Dėl tų netikusių prieveiksmių buvo jau kartkartėmis ir ne vien GK rašyta,

su jais visą amžių kovojo ir velionis Rygiškių Jonas. Dalykas, rodos, mažas ir visiškai aiškus. Tačiau ir mažmožiuose pravartu drausmė. Ir visai jau negražu, kad kuris dienraštis įsideda net kalbininko straipsnelį dėl to netikusio *-iniai*, o paskui vėl jį perdėm vartoja, į aną patarimą nė neatsižvelgėdamas.

MOTERŲ PAVARDINĖS PRIEŠAGOS *

Mūsų kalba, skirdamasi nuo daugumo Vakarų Europos kalbų, pvz., vokiečių, prancūzų, turi moteriškosioms pavardėms, kaip ir slavai, tam tikrų priešagų. Mes juk tomis priešagomis skiriame net tekėjusių ir netekėjusių moterų pavardes.

Ir tų pavardinių priešagų mūsų gyvojoje kalboje net labai gausu. Pvz., iš vyriškos pavardės *Balčiūnas* (ji gausiausia Lietuvoje iš lietuviškųjų!) atskirose mūsų krašto vietose pasidaroma šitokių mergaičių pavardžių lyčių: *Balčiūnaitė*, *Balčiūnaičia*, *Balčiūnytė*, *Balčiūnyčia*, *Balčiūniūtė*, *Balčiūnutė*, *Balčiūn(i)ūčia*, *Balčiūnikė*, *Balčiūn(i)ukė*, o rečiau ir: *Balčiūniotė*, *Balčiūnalė*, *Balčiūnelė* (*Balčiūnelė*), *Balčiūnėčia*, *Balčiūniočia*, *Balčiūniokė* ... Taigi gausumu vargu galėtų kas mus prilygti. Pirminė šių priešagų reikšmė, žinoma, nėra pavardinė, bet apskritai mažiškinė, kartais maloninė, retkarčiais ir niekiamoji, pvz.: vietomis *-alė*. Plg. bendrinio daiktavardžio *pelė* mažiškinės lytis: *pelaitė*, *pelytė*, *peľiukė*, *peľikė*, *peľėlė*, *peľiūtė*, net *peľiūtė* “didoka pelė”, *peľ(i)ūtė*, *peľalė* “didelė, padvėsusė pelė”. Vienur kitur priešagomis net amžiaus skirtumas pažymimas, pvz., panemunėse ir kai kur vidurio Lietuvoje *-(i)ukė* sakoma tik mažai mergaitei, o suaugusiai — *-ytė*, *-aičia*. O galiniams rytiečiams vėl *-iotė* paprastai yra suaugusi mergina. Seniau mergaičių pavardės buvo sudaromos ir stačiai su moteriškąja galūne *-ė*. Tatai pirštu prikišamai rodo Žemaičių XVII amž. metrikų knygose randama *Derkintė*, *Kedė*, *Raudė*, *Lokė*, *Šimkė* ..., šalia *Derkintis*, *Kedys*, *Raudys*, *Lokys*, *Šimkus* ... Bet krikštijant *Raudžio* vaikai metrikose rašomi tik *Raudaitė*, *Raudaitis*. Vadinas, jau suaugę jie pasidarydavo *Raudė*, *Raudys*.

Įdomu, kad šitokios mergaičių pavardžių darysenos liekanų iki pat mūsų dienų yra išlikę Užnemunėje, pvz., Griškabūdžio, Žvirgždaičių apylinkėse. *Balčiūnė* pasakoma į subrendusią, kartais sentelėjusią merginą, nors šiaip paprastai *Balčiūniūtė* tevartojama.

Pagaliau gyvojoje kalboje priešagos segamos ir vyriškosioms

* *Gimtoji Kalba*, 1939, 55-60.

pavardėms. Iš to paties *Balčiūno* padaromi: *Balčiūnaitis*, *Balčiūn(i)ukas*, *Balčiūniokas*, *Balčiūnutis*, *Balčiūnytis*, *Balčiūnėlis*, *Balčiūnėkas*, *Balčiūnūtis*, *Balčiūnuitis*, *Balčiūnynas*, *Balčiūninas* ... Tautai vaikinių, net suaugusių jaunuolių pavardės. Yra tarmių, kur, pvz., priesaga *-aitis* numetama tik kada vyras jau vedęs. Ir tikrai, šiaip sau gyvenime kaimo žmonės vaiko ar pusbernio juk *Balčiūnu* niekados nepavadins. Šviesuomenė nemažybines lytis čia ima perdėm vartoti todėl, kad taip rašome. Bet dažnai patys kalbėdami jaučiame tam tikrą kalbos jausmo prieštaravimą. Atsimenu, kartą velionis Rygiškių Jonas, išikalbėjęs apie pavardes, irgi sakėsi vis negalįs priprasti, kad I skyriaus suole sėdintį pipirą vadiname *Laukiū*, o universitetą baigiančią suaugusią moterį vis dar — *Laukytę*, nors ji jau visa *Laukė*. Tačiau siūlyti vartoti nesiryžo. Ir, žinoma, turėsime palikti dabartinę vartoseną, keisti ką būtų jau sunku.

Bet vis tik mergaičių pavardžių priesagų dalykas bendrinėje kalboje dar nėra galutinai nusistojęs. Tuo klausimu jau kelis kartus yra kreipėsi ir mūsų skaitytojai. Vieniems neaišku, kur vartoti *-aitė*, *-ytė*, *-iūtė* ar *-ūtė*, kiti vėl abejoja dabar beįsigalinčios taisyklės *-as*: *-aitė*, *-is*: *-ytė* ir t. t. tikslumu. Visų pirma reikia pabrėžti, kad anos 4 priesagos, tiesa, priklauso prie plačiausiai sakomųjų, bet nėra nė vienos gyvosios tarmės, kur jos visos būtų kartu vartojamos. Atskirose mūsų tarmėse paprastai viena kuri priesaga dedama visų galūnių vyriškosios pavardėms. Jei kur dar sakoma ir antra priesaga, tai, kaip jau minėta, tik amžiaus skirtumui ar retai ir pagarbai reikšti. Plačiausiai iš visų priesagų pažįstama *-aitė*. Ji sakoma pietų ir rytų žemaičių, taip pat visoje vidurinėje Lietuvoje. O jei pridėsime rytiečių gretimę priesagą *-aičia* (iš senovinės *-aitjā*), tai jos plotas apima veik du trečdaliu visos Lietuvos. Pagaliau *-aitė* XVII amž. vartojama ir pajūrio žemaičių, nors dabar jų besakoma *-alė*. Anais laikais ji taip pat pastebima Užnemunėje, net ir pačiuose Lietuvos rytuose. Priesaga *-ytė* ypačiai paplitusi panemunėmis tarp Kauno ir Vokietijos sienos, bet iš dalies siekia ir šiauriau bei ryčiau, kur susiduria su gretimine, jau perdėm rytietiška *-aičia* (iš *-aitjā*). Pagaliau *-iūtė* yra vėl pietų Lietuvos priesaga, pažįstama į pietus nuo Nemuno ir Neries. Šiaurinėje šio ploto dalyje ir kiek šiauriau sakoma vietomis ir *-utė* bei *-iutė*. Rytiečiuose čia atliepia *-iūčia* (iš *-ūtjā*). Taigi toks yra geografinis bei tarminis šių pavardinių priesagų pasiskirstymas. Vadinasi, taisyklė, pagal kurią dabar prie vyriškųjų pavardžių galūnių *-as*, *-a* dedama priesaga *-aitė*, prie *-is*, *-ys*, *-ė*, *-ia* — *-ytė* ir prie *-ius* — *-iūtė* (*-iutė*), o *-us* — *-ūtė* (*-utė*), yra nauja ir šitokia forma gyvojoje kalboje niekur neveikia. Tačiau ją paremia

nemaža rytiečių, tik vietoje *-aitė*, *-iūtė* sako *-aičia*, *-iūčia*. Plg. 1935 m. GK 144. Šalia bendrinėje kalboje dabar įprantamų lyčių *Daubaraitė* (: *Daubaras*), *Burbaitė* (: *Burba*), *Mažutytė* (: *Mažutis*), *Balsytė* (: *Balsys*), *Kieltė* (: *Kielė*), *Gaulytė* (: *Gaulia*), *Kubiliūtė*, *Kubiliutė* (: *Kubilius*), *Stankutė* (: *Stankus*), tarmėse sakoma mišrai : *Daubaraitė*, *Balsaitė*, *Kielaitė*, *Stankaitė* arba, pvz., kapsų ir iš dalies zanavykų : *Daubariūtė*, *Mažučiūtė*, *Balsiūtė*, *Kubiliūtė*, *Stankiūtė* ir t. t. Ana taisyklė atsirado, rodos, apie 1920 m. ir visų pirma ją pradėjo taikyti mokyklose. Ligi tol įprastosios *Jurkyniūtės* ėmė virsti *Jurkynaitėmis*, o *Sragaitės* — *Sragytėmis*, nors šiaip ta taisyklė tik ilgainiui ir pamažu teisingalėjo. Ir paties Rygiškių Jono duktė dar ilgai pasirašinėjo “netaisyklingai” — *Jablonskaitė*. Net dabar dar yra nemaža ir inteligentų moterų, kur ne pagal taisyklę savo pavardes teberašo. Mat, nenori išsižadėti jau iš seniau, dažnai iš gimtosios tarmės įpratos lyties.

Bet iš kitos pusės reikia pasakyti, kad aną taisyklę pats gyvenimas pagimdė. Mat, praktikoje ji padeda, nors ir ne visada, iš mergaitės pavardės atpažinti vyriškąją jos lytį. Taigi minėtosios taisyklės reikėtų tvarkos sumetimais jau visuotinai ir laikytis. Iš vyriškųjų pavardžių galūnėmis *-ius*, *-jus* mergaičių pavardės labiau teiktina daryti priesaga *-iūtė*, *-jūtė*, nes ji daug plačiau vartojama nei *-(i)iūtė*, pvz., *Katilius* : *Katiliūtė*, *Barzdžius* : *Barzdžiūtė*, *Ambraziėjus* : *Ambraziejūtė*. Bet ir iš kietųjų *-us* vis tik teks daryti *-ūtė*, pvz., *Daūkus* : *Daukūtė*, *Meilus* : *Meilūtė*, nors priesaga *-ūtė* pavardėms nesakoma. Tačiau ją gali pateisinti rytiečių *-ūčia*, pvz., *Butkūčia* (: *Butkus*). Vartoti čia, kapsų pavyzdžiu, *-iūtė* bendrinei kalbai būtų neparanku, nes iš *Meiliūtės*, *Daukiūtės* galėtų kas imti ir išsivesti *Meilių* ir net nesamą *Daūkių*.

Atskirai dar reikia paliesti ir mergaičių pavardžių kirčiavimą. Gyvojoje kalboje čia pastebime tam tikro svyravimo. Šakninio kirčio pavyzdžių gausiau randame žemaičių ir šiek tiek rytiečių tarmėse. Žemaičiuose, nors ir ne visur, kirčiuojama, pvz., *Burbaitė* (: *Burba*), *Kėrpaitė* (: *Kėrpė*), *Skėrsaitė* (: *Skėrsis*), *Rāpalaitė* (: *Rāpalis*), *Rūbužaitė* (: *Rūbužis*), *Būivydaitė* (: *Būivydas*), *Šērūnaitė* (: *Šērūnas*), *Grigāitaitė* (: *Grigāitis*), *Kāsbaraitė* (: *Kāsbaras*), *Petrāuskaitė* (: *Petrāuskis*), *Pocėvyčaitė* (: *Pocėvyčia*), net *Kūbilaitė* (: *Kūbilius*), bet *Mikaitė* (: *Mika*), *Vilkaitė* (: *Viłkas*) *Balsaitė* (: *Balsys*) *Vaitkaitė* (: *Vaitkus*), *Lekstutaitė* (: *Lekstutis*), *Vičiulaitė* (: *Vičiulis*), *Alminaitė* (: *Alminas*). Rytiečiai nuosekliai šakninį kirtį išlaiko tik tose mergaičių pavardėse, kur padarytos iš tėvavardinių pavardžių priesagomis *-ūnas*, *-ėnas*, *-onis*. Pvz., *Balčiūnaičia*, *Adomėnaičia*, *Petrūnaičia*, *Gabrėniūčia*. Retos yra, pvz., *Báiziūčia*

(: *Baižė*), *Daūderaičia* (: *Dauderj̃s*, *Daūderi*), o priesaga *-yčia* visada jau gauna kirtį, pvz., *Balčiūñyčia*. *Tumėñyčia*.

Tačiau apskritai pavardės su *-aitė* ir gyvojoje kalboje daugiau linkstama kirčiuoti priesagoje. Toks kirčiavimas teiktinas ir bendr. kalbai, išskyrus tik pavardės su *-ūnas*, *-ėnas* ir *-ynas*, nes šiose priesagose kirtis daugumo išlaikomas. Taigi kirčiuotina: *Burbaitė*, *Liepaitė*, *Bylaitė*, *Buivydytė*, *Arminaitė* (: *Arminas*), *Petrauskaitė* (: *Petrauskas*), *Kaminskaitė* (: *Kaminskas*), bet *Bradūnaitė* (: *Bradūnas*), *Masiliūnaitė*, *Petrėnaitė*, *Tamulynaitė*. Vienur kitur ir pavardėse, rasi, kirčiuojama *-aitė*, bet tai jau tarmybė. Priesagos *-iūtė*, *-jūtė* ir *-ūtė* pavardėse visada gauna kirtį, pvz., *Avižiūtė* (: *Avižius*), *Griniūtė* (: *Grinius*), *Statkevičiūtė* (: *Statkevičius*), *Zujūtė* (: *Zujus*), *Sutkūtė* (: *Sutkus*). Tačiau rytiečiai savo gretimę priesagą kirčiuoja tvirtapradiškai *-(i)ūčia*, pvz., *Dagiūčia* (: *Dagj̃s*), *Katkūčia* (: *Kātkus*). Priesaga *-ytė* taip pat visada turi kirtį. Tose vietose, kur ji pavardėms labiausiai vartojama, rodos, mažne ištisai kirčiuojama tvirtagališkai *-ytė*, bet bendrinei kalbai visgi teiktina tvirtapradė priegaidė *-ytė*. Mat, viena, ir šiaip daiktavardžiuose tą priesagą dabar tvirtapradiškai kirčiuojama, pvz., *mergūtė*, *vištūtė*; o antra, tokiai priegaidei pritaria ir rytiečiai su savo gretimine *-yčia*.

Tekėjusių moterų, žmonių pavardės sudaromos priesaga *-ienė*. Tik žemaičiai čia turi *-ėnė*, bet ją sakoma ir *balžėnas*, *blakstėnas*, *versėna*, *jautėna* ..., vietoje bendrinių lyčių *balžienas*, *blakstienas*, *versienas*, *jautienas* ... Be to, ši priesaga žmonos reikšme vartojama ir šiaip bendriniuose daiktavardžiuose, pvz., *brėlienė*, *uošvienė*, *kālvienė*. Ją, pagaliau, randame ir gyvulių, paukščių pataičių varduose, pvz., *lokiėnė*, *kiskienė*, *gandrienė*, *žvirbliėnė*. Šios lytys savo reikšme aiškiai skiriasi, pvz., nuo *uošvė*, *lokė*, *kiskė*, *gandrė*, kurios apskritai yra tik moteriškieji daiktavardžių *uošvis*, *lokj̃s*, *kiskis*, *gāndras* atitikmenys. Tik retkarčiais pasitaiko sumišimo. Pvz., šalia *bičiulė*, *piršlė*, *driskė* ta pačia reikšme pasakoma ir *bičiulienė*, *piršlienė*, *driskiuvienė*.

Jei priesaga *-ienė* dedama prie dviskiemenių *-us*, *-ius* galūnės pavardžių, tai daugumas lietuvių, išskyrus visus žemaičius ir iš dalies panevėžiškius bei biržėnus, ją paprastai išverčią *-(i)uvienė*. Pvz.: *Sutkuvienė* (: *Sutkus*), *Daūkuvienė* (: *Daūkus*), *Griniuvienė* (: *Grinius*), *Taūčiuvienė* (: *Taūčius*), *Barzdžiuvienė* (: *Barzdžius*). Mat, priesaga dedama stačiai prie kamiengalio balsio *u* ir susidaręs nepatogus ištarti garsų junginys *-(i)uienė* išverčiamas *-(i)uvienė*. Ir šitas dėsnius veikia ne tik pavardėse, bet šiaip daiktavardžiuose, pvz., *kerdžiuvienė*, *puodžiuvienė*, *kuřpiuvienė* (= kerdžiaus, puodžiaus, kurpiaus pati), *sūkčiuvienė* "sukčė". Bet visų visiems žė-

maičiams (taigi ir šiaurinei Klaipėdos krašto daliai) ir kai kuriems aukštaičiams *-(i)uvienė* visai svetima. Jų sakoma ne tik *Raudienė* (: *Raudys*), *Girdenienė* (: *Girdėnis*), *Luotienė* (: *Luotė*), *Vainorienė* (: *Vainora*), bet ir *Rankienė* (*Raňkus*), *Butkienė* (: *Butkus*), *Kančienė* (: *Kančius*), *Dainienė* (: *Daňnius*). Ir vartoti čia paliktina laisvė, nes pavardės lytis yra juk ir širdies dalykas. Kam *-(i)uvienė* svetima, gali sakyti rašyti *-ienė*. Dažnai moteris, nemėgstančias anos priešagos, galima išgirsti ir šitaip atsikertant: kokia aš *Butkuvienė*, kad mano vyras *Butkus*, o ne koks *Butkuvas* ... Žemaičiai, matyti, nuo senų senovės *-(i)uvienės* nebeturi, nes jau nė XVII amž. metrikose jos pėdsakų nebematyti.

Bet jeigu *-(i)us* galūnės pavardės ilgesnės, kaip dviejų skiemenų, tai mažne visur dedama tik *-ienė*. Pvz.: *Ambrazejieienė* (: *Ambraziėjus*), *Kubilienė* (: *Kubilius*), *Karalienė* (: *Karalius*), *Valančienė* (: *Valančius*), *Mackevičienė* (: *Mackėvičius*).

Dar lieka keletą žodžių pasakyti dėl *-ienės* ir *-(i)uvienės* kirčiavimo. Pastaroji priešaga kirčio niekada negauna. Moteriškojoje pavardėje išlieka vyriškosios pavardės lyties kirtis ir priegaidė. Žr. aukščiau minėtuosius pavyzdžius. Bet *-ienės* kirčiavimas nėra jau toks paprastas. Šaknyje kirtis paprastai išlaikomas, jei vyriškoji pavardė yra pirmosios kirčiuotės, t. y. turi pastovų šakninį kirtį ir tvirtapradę priegaidę arba jei tvirtagalė ar trumpinė priegaidė yra toliau, kaip antrame skiemenyje nuo žodžio galo. Pvz.: *Klóvienė* (: *Klóva*), *Pémpienė* (: *Pémpė*), *Trùmpienė* (: *Trùmpa*, *Trùmpis*), *Júodienė* (: *Júodis*), *Rimgdīlienė* (: *Rimgdila*), *Jonditienė* (: *Jonaitis*), *Biliūnienė* (: *Biliūnas*), *Juožėnienė* (: *Juožėnas*), *Petrónienė* (: *Petrónis*), *Petráuskienė* (: *Petráuskas*), *Kaminskienė* (: *Kaminskas*), *Lāpinienė* (: *Lāpinas*), *Taūtvėdienė* (: *Taūtvėdas*), *Būivėdienė* (: *Būivėdas*), *Mīniotienė* (: *Mīniotas*), *Radāvičienė* (: *Radāvičius*). Visais kitais atsitikimais kirčiuojama priešaga. Pvz.: *Beržienė* (: *Bėržas*), *Kaunienė* (: *Kaūnas*), *Daukšienė* (: *Daukšā*, *Daūkšas*), *Gabrienė* (: *Gabrj̃s*), *Gerutienė* (: *Gerūtis*), *Sėlenienė* (: *Sėlėnis*), *Galvydienė* (: *Galvjdīs*). Tiesa, kai kada iš ano dėsniu iškrypstama, kirtis perdėm nukeliamas į priešagą. Bet bendrinėje kalboje vis tik dar reikėtų laikytis dvejopo *-ienės* kirčiavimo, nes gyvajai kalbai tas sumišimas dar, palyginti, svetimas.

Šiomis pastabomis tikimės atsakę į kelių mūsų skaitytojų klausimus. Jos galės padėti ir apskritai pačiai vartosenai nusistoti.

POSAKIAI

VIS DĖLTO : KAIP DANGUJE, TAIP IR ŽEMĖJE *

Dėl Viešpaties maldos trečiojo prašymo mūsų bažnytinėje kalboje vėl yra kilę tam tikro nesutarimo : kas teiktina — *žemėje* ar *ant žemės*. Tuo klausimu jau senokai yra rašę St. Yla, J. Vaišnys, L. Dambriūnas ir Pr. Skardžius (Lux Christi priedas 1953, Gimtoji Kalba 1959 nr. 4, 1960 nr. 2). Vartojama abejaip. Tur būt, niekas neneigs, kad klausimas yra ne tik semantinis, bet kartu ir kalbinis. Pravartu į jį žvilgtelėti istoriškai.

Iš lenkų kronikininko J. Długoszo ir M. Strykowski sužinome, kad Lietuvos krikšto metu (1387 ir 1413) Jogaila ir Vytautas patys mokę lietuvius Viešpaties maldos ir tikėjimo išpažinimo. O įvykių amžininkas magistras M. Kozłowski, Krokuvos akademijos profesorius ir rektorius, netrukus po Jogailos mirties Bazelyje 1434 m. pasakytame pamoksle (ten vyko bažnytinis susirinkimas) stačiai tvirtina, kad karalius “ mokė juos (= lietuvius) tikėjimo išpažinimo ir Viešpaties maldos ir vienas išvertė iš mūsų vietinės (= lenkų) kalbos į jų kalbą, kad tuo lengviau jie galėtų įsiminti ”. Sintaksinės senojo *Tėve mūsų* teksto lenkybės *świeskis* (: święc się), *ateik* (: przyjdź), *būk* (bądź) ir žodžių tvarka (vardas tavo, karalystė tavo, valia tavo) irgi patvirtina, kad versta iš lenkų kalbos. Tačiau vertimas ne ištisai pažodinis. Lenkiškieji posakiai *w niebie* ir *na ziemi* visuose ankstyvuosiuose *Tėve mūsų* tekstuose lietuviškai verčiami vienodai vietininko linksniu. Plg. (dabartine rašyba) Mažvydo : Būki tavo valia, kaip danguj, taip ir žemėje (1547), Būk valia tavo, kaip danguj, taip ir žemė (sutrumpinta iš žemėje, 1559, 1570) ; Vileto : Būk valia tavo, kaip danguj, taip ir žemė (1579) ; Daukšos : Būk valia tavo, kaip danguj, teip ir žemėj (1595) ; M. Petkevičiaus : Būk valia tavo, kaip danguj, teip ir žemėj (1598) ; rytiečių katekizmo : Būk valia tava, kaip danguj (ryt. dunguj), tep ir žemėj (1605) ; Gwagnino kronikos lenkiškame vertime : Būk valia tava, kap danguj, teip ir žemėj (1611). O 1962 m. Vilniaus universiteto bibliotekoje buvo surastas dar senesnis XVI a. pradžios rankraštinis poterių tekstas, rašytas rytinių dzūkų tarme. Jame irgi skaitome : Būki tavo valia, kaip danguj, teip žemėj.

* *Laiškai Lietuviams*, 1971, 6 nr., 209-212.

Verčiant pažodžiui, žinoma, lauktume tik *ant žemės*. Bet vertėjo lietuviškasis kalbos jausmas čia, matyt, įdėm reikalavo vietininko posakio, kad jis nukrypo nuo lenkiškojo teksto. Ir tai visai suprantama. Mat, posakyje *kaip danguje, taip ir žemėje* turime toki pat dvejybinių vietos aplinkybės vietininką, kaip ir gyvosios kalbos pavyzdžiuose : Birstant (byrant) dirvoj, birs ir jaujoj. Žilas plaukas galvoje, velnias uodegoje. Kiaulė lauke dvokia, stale kvepia. Kalnė rugelių tu neriši, šieno lankelėj tu negrėbsi. Mano močiutė aukštam kalnely, naujam grabely. Todėl šitokiems esamiesiems vietininkams rytiečių tarmėse atliepia ir atitinkami einamieji vietininkai : Žilė galvon, velnias uodegon. Dalgėle pievon, žiburėlis sienon. Ir šiaip mūsų kalboje paprastų paprasčiausi tokie vietos aplinkybės vietininkai : Vietoj gulėdamas ir akmuo apželia. Srėbk sriubą, žuvį gale rasi. Tokio kelyje radęs neimčiau. Nestovėk lietuje, saulėje, vėjyje. Nė debesėlio danguj nematyti. Veik visuose minėtuose pavyzdžiuose gyvojoje liaudies kalboje čia sakomas arba galimas pasakyti ir kilmininkas su prielinksniu *ant*. Bet vis tik bendrinė kalba tuo keliu neina. Todėl ir vietoje vulgarinių *rado ant stoties, susitiko ant gatvės, pastatė ant šventoriaus, sustojo ant turgaus, palikau ant kiemo, guli ant aslos, pririšo ant pievos, gyvena ant kaimo* dabar pagal bendrą polinkį čia paprastai vartojame vietininko posakius. Taip pat visuotinai įprasta sakyti : *žiūrėk paskutiniame puslapyje, patikrink žemėlapyje*. Tik kalbos nevala čia pasakytų : *ant puslapio, ant žemėlapiu*.

Poterių tekste *ant žemės* pirmą kartą paliudytas reformato S. Chilinskio 1658-59 m. rankraštiniame Naujojo Testamento vertime. K. Sirvydas savo Punktuose sakymų (1629) gretimais vartoja (ne poteriuose) : *danguj ir žemėj ir ant dangaus ir ant žemės*, taip pat *ant svieto, ant žemės prispaudimas giminių*. Net tame pačiame puslapyje jis dvejai rašo : *tiesoj žmonių, Dievo sūde ir ant žmonių tiesos, ant Dievo sūdo*, kur lenkiškajame tekste atliepia *na sądzie ludzkim, na sądzie božym*. Šie pavyzdžiai pirštu prikišamai rodo, kaip sintaksinės lenkybės ima viršų jo kalboje. Taip pat lenkiška sintakse dvelkia ir J. A. Giedraičio Naujojo Įstatymo (1816) vartosena : Ir bus ženklai ant saulės, ir ant mėnesio, ir ant žvaizdžių, o ant žemės suspaudimas giminių (Luko 21 : 25). Garbė ant aukštybių Dievui, o ant žemės pakajus žmonėms geros valios (Luko 2 : 14).

XVIII a. poteriai su visomis lenkybėmis, taigi ir su *ant žemės*, bažnytinėje kalboje išliko iki pat Pirmojo pasaulinio karo. Konservatyvi ir lenkiškos tradicijos sunkinama bažnytinė vyriausybė nesiryto reformai. Bet ryžtingai lietuviška kryptimi pasukęs vysk. Pr. Karevičius jau 1916 m. davė aprobatą naujiems, daugiausia

J. Jablonskio patarimu pataisytams poterių tekstams. Oficialiai tie poteriai, su *žemėje* vietoje *ant žemės*, Lietuvos bažnyčioms jo buvo įsakyti 1918 m. Tačiau po septynerių metų (1924) vyskupų konferencija kažkokiais sumetimais vėl sugrąžino *ant žemės*. Smulkiau žiūr. St. Ylos Liturginės terminijos klausimu (1953).

Dabar Lietuvoje meldžiamasi : Teesie Tavo valia, kaip danguje, taip ir žemėje. Tokį tekstą randame 1966 m. Vilniuje išleistame Apeigyne ir 1968 m. Liturginiame maldyne. Abu leidiniai turi ir Vatikano aprobatą. Išeivijoje vėl vieno kito spirte spiriamasi išlaikyti XVII a. lietuvių bažnytinės kalbos lenkinimo metu padarytą „pataisą“ *ant žemės* (lenk. *na ziemi*). Plg. pernai Romoje išleistą Ordo Missae ir jį pasekusias Kunigų vienybės su vysk. V. Brizgio aprobatą leidžiamas sekmadienines Mišias. Tai pataisai ginti pasišauta net su semantine ekvilibristika. Girdi, graikiškajame Evangelijos tekste (Mato 6 : 10) šiame prašyme vartojami du skirtingi prielinksniai *en* ir *epi*, kuriems juk atliepią vėl skirtingi prielinksniai ir kitų kalbų vertimuose : ang. *in* : *on*, vok. *im* : *auf*, pranc. *au* : *sur*. Iš to pigi išvada, kad ir lietuviškai nedera versti vien vietininkais. Gaila, kad Jogaila su Vytautu graikiškai nemo-kėjo ir „netiksliai“ išvertė. Mat, vertė taip, kaip šiuo atveju gyvasis kalbos jausmas lėmė. Juodu pasielgė lygiai taip pat, kaip ir IX a. slavų apaštalai Kirilas ir Metodijus. Šiuodu, žiūrėdami slavų kalbos dėsnių, to paties prašymo posakį išvertė : *na nebesi i na zem(l)i*, o ne pažodžiui pagal graikų tekstą *v nebesi i na zem(l)i*. Mat, gimę Salonikuose, kurių apylinkėje gyveno daug slavų, nors ir graikai, iš mažumės buvo gerai išmokę slaviškai. O mozūro Chilinskio lietuvių kalbos mokėjimas buvo gana trūktinas. Juk kaip tik dėl netikusio vertimo buvo Londone nutrauktas ir jo Senojo Testamento spausdinimas. Prielinksnio *ant* gynėjai kažkodėl pamiršta, kad ir Vulgata čia nežiūri graikų prielinksnių priešybės, nes verčia vienodai *sicut in caelo, et in terra*. Kito gynėjo čia vėl sumesta, kad mūsų *žemėje* esą galima įtarti atsiradus pagal lot. *in terra*. Bet tam, kaip aukščiau matėme, nėra jokio pagrindo.

Arkiv. J. Skvireckas liko ištikimas karevičinei reformai. Jo Naujajame Testamente (visuose keturiuose leidimuose 1922-1947) lot. *in terra* ir *super terram* visur išversta *žemėje*. Tik Apaštalų darbų 9 : 4 ir 26 : 14 randame : sukniubęs ant žemės, parpuolus ant žemės. Čia prielinksnis (krypčiai nusakyti) visai savo vietoje, nors galima būtų pasakyti ir rytietišškai : sukniubęs žemėn, parpuolus žemėn. Plg. priežodį : Ką žmogus žemėn meta, ponas kišenėn deda.

Kitam vėl prielinksninis posakis *ant žemės* rodo kalbos pažangą, jos modernėjimą. Mat, fleksinės kalbos savo raidos būvyje virsta

analitinėmis, kur sintetinė kaitėba pakeičiama prielinksnine. Plg. lotynų ir prancūzų kalbos linksniavimą. Bet mūsų bendrinė kalba tuo tarpu dar nepasinešusi ta linkme. Pagal priežodį *šaukštu upės neišsemsi* vis dar ir mokykloje mokome, kad taisyklingiau : pieštuku, plunksna rašyti, traukiniu važiuoti, laivu plaukti, savo protu gyventi. Nemanau, kad kada, atsisakę vietininko, imtume su klaidėdiškiais sakyti : Šiše vakar buvom į Klaipėdikę. Mūsų mokytojams gerai pažįstami ir sunkiai liežuvį beapverčiančių šeštadieninių mokyklų mokinių sakymai : mama yra į kambarį, aš nebuvau į mokyklą. Tai ne pažangos, o šiaip sau dviejų skirtingų kalbų sintaksinės simbiozės reiškiny. Taip pat mes vis dar be prielinksnio *ant* renkamės posėdžių, verdame ką pietums, lankomės susirinkimuose, koncertuose, pasimatome baliuose, vestuvėse.

Maldos vietininkas *žemėje* reikšme nieko nesiskiria nuo plačių plačiausiai sakomų posakių : gyvena savo žemėje, pasistatė (trobas) dvaro žemėje, tokioje žemėje gyvenk ir norėk, neganyk svetimoje žemėje, arklius rišame pirktojoje žemėje, gimtojoje žemėje, tėvų žemėje, šioje žemėje (religine prasme), visoje žemėje (visame pasaulyje). Liaudinėje kalboje, ypačiai rytiečių tarmėse, visais šiais atvejais sakomas ir kilmininkas su prielinksniu *ant*. Bet bendrinėje kalboje, daugiausia J. Jablonskio pastangomis, čia yra išgalėjusi senoviškesnė vietininko konstrukcija. Todėl nedera *ant žemės* remti nė liaudiniu *gano ant pūdymo*, nes bendrinės kalbos posakis yra *gano pūdyme*, kaip kad ir šieną džioviname *pievoje*, avis laikome *ganykloje*. Vietininko posakiai sveikesni yra išlikę žemaičių tarmėse. Net ir visuotinai paplitusios slavybės *ant svieto* vietoje dažnai pasakomas vietininkas : susitiksime aname svieta, katrame jis dabar svieta (miręs ar gyvas) ?, visame svieta taip yra.

Kur esamajame vietininke susikerta vidaus ir paviršiaus reikšmės, dabartinėje bendrinėje kalboje daug kur yra išgalėjusi prielinksninė vartosena. Plg. net dainų kalbos *ant kalnelio*, *pakalnėlėj dobilėliai žydėjo* greta su *kalne berželiai stovėjo*, *beržų lapeliai mirgėjo*. Žemaičiai ir daugumas vakariečių aukštaičių dar aiškiai skiria *sėdi lovoje* (ligonis sėdom), vežime (tuščiame ant sėdynės) ir *ant lovos* (ant jos krašto, kojas nuleidęs), *ant vežimo* (ko prikrauto, pilno). Taip pat ir gulėti galima *lovoje* (nusirengus, apsiklojus) ir *ant lovos* (taip sau nuvirtus pailsėti, ant patalo viršaus). Todėl visai suprantami ir J. Jablonskio duoti pavyzdžiai : Katė gulėjo ant mano lovos. Jo knygos ant stalo gulėjo. Mat, katės paprastai tik taip ir teguli, o kada sakome *knygą rasi stale*, tai turime galvoje stalčių, stalo ištraukiamąją dėžę. Bet pasakymas *sėdi kėdėje* ne tik “šiandien dar nerėžia ausies”, o priešingai daugio taip ir tebesakoma ir rašytojų rašoma. Mat, kėdžių yra visokių visokiau-

sių, su atlošais, su šoninėmis atramomis. O dėl *sėdi kelme* ar *akmenyje* nėra ko nė spyriotis, nes taip nė kada nesakyta. Mat, nė norėdami negalime į jų vidų atsisėsti, tik ant jų. Bet vėl nieku nedėtas priežodis : Šnypščia kaip kelme gyvatė. Taip pat žmonių pasakojama apie velnių pėdas akmenyse (juose įmintas).

Mums dabar nelogiškai atrodo tautosakiniai vietininkai : Mano brolelis *žirge* sėdėjo (Gervėčiai). Mano mergelė *stale* sėdėjo (Rėzos Dainos). Svotai *suole* dainuoja ir valgo (A. Juškos Svodbinė rėda). Tačiau juos aiškiname vad. sintaksine priešprieša. Mat, gyvojoje kalboje pažįstami ir atitinkami kryptiniai posakiai : sėsti į žirgą (t. y. į balną), į stalą (prie stalo), nešti į stalą (stalan), sodinti į suolą (vestuvinėse apeigose). Lygiai taip pat rytiečiams sakant *mesk žemėn, krinta žemėn*, savaime suprantami ir J. Jablonskio iš jų kalbos duodami posakiai : Peilis žemėj gulėjo. Negulėk žemėje. O kam liepdami *gulk, dėk, mesk ant žemės*, žinoma, ir atsakyme tegalime laukti to paties *ant žemės*. Plg. dar : Mečiau ant stogo, nukrito ant žemės. Nelipk ant vežimo (šieno), būk (stovėk) ant žemės. Šių posakių *ant žemės* semantiškai atsako į klausimą *ant ko*, o maldos posakio semantinis klausimas yra *kame, kur*. Vadinasi reikalauja vietininko. Jei paukščiams skraidant mieste (žinoma, ore), miestui logiškai pripažįstame tris matavimus (ilgį, plotį ir aukštį), tai to negalime neigti nė žemei su jos vandenimis, laukais, miškais, oru ir, žinoma, žmonėmis. Kitaip tariant, ta žemė mums yra pasaulis. Kaip sakome *pasaulyje*, taip lygiai sakyтина rašytina ir *žemėje*. Mat, kurmis vienaip gyvena žemėje, o žmogus kitaip, nors šis pastarasis gali ir kurmiškai gyventi.

Jeigu kam *žemėje* nepatinka, kad tai istorinė, o ne dabartinė vartosena, tai tuo pačiu mastu iš poterių tektų išmesti ir geidžiamosios nuosakos lytis *teesie* (paprastai tariama : *tesie*), *teateinie*, nes jos irgi “istorinės”. Dabartinės vartosenos gyvosios lytys yra *tebūna* (*tebūva*), *teateina*. Pataisytiems poteriams *teesie* ir *teateinie* paimta iš M. Lietuvos Šv. Rašto vertimų. J. Skvireckas jau 1922 m. N. Testamento leidime senovinę *teesie* bandė pakeisti kiek naujoviškesne *tebūnie*. Bet senųjų optatyvų pasirinkimas buvo labai vykęs : jie maldai suteikia tam tikro iškilmingumo. Kaipgi skambėtų pagal “eilinio lietuvio kaimiečio” kriteriją sumodernintas variantas : Tegul būna (Tebūna) Tavo valia, kaip danguj, taip ir ant žemės.

Kunigų (ne visų !) užsikirtimas dėl *ant žemės* iš dalies suprantamas, nes juk tas *ant* jau tris šimtus su viršum metų smigdomas mūsų smegeninėn. Dar gerai prisimenu, kaip senieji kunigai piktinosi *dūšią* pakeitus *siela*. Girdi, kam žmonių nuo amžių įprastą, nors ir svetimą žodį keisti kitu niekam negirdėtu ir dar labiau

skambančiu rusiškai ... O juk protestai dėl *Mergelės* Marijos vos tik dabar aptilo.

Jau ne nuo vakar mūsų bažnyčiose giedama : Garbė Dievui aukštybėse, o žemėje ramybė geros valios žmonėms. Tariamuo teologinio tikslumo saugotojai čia, rodos, dar nepareikalavo *ant žemės* (gr. *epi gēs*). Argi būtų susitaikę su Vulgatos “netiksliau” vertimu *in terra* (žemėje) ?

Beje, tenka tik pasidžiaugti, kad vysk. V. Brizgys savo gegužinėms pamaldoms skirtai knygai (1956) parinko tikrai lietuviškai skambančią antraštę : Marija danguje ir žemėje.

IR VIS DĖLTO NE TAIP *

Kolega L. Dambriūnas į mano straipsnį *Laiškuose Lietuviams* čia atsiliepia dvigubai ilgesniu ir gana mokomu. Mano tikslas buvo ribotas. Tenorėjau parodyti, kad pirmųjų mūsų rašto paminklų sutartinai vartotas Viešpaties maldos posakis *kaip danguje, taip ir žemėje*, grąžintas į poterių kareivičinės reformos metu, yra teiktinasis nei nuo XVII a. išgalėjęs “pataisytas” *kaip danguje, taip ir ant žemės*.

Tokią vartoseną grindžiau ne tik gyvosios kalbos pavyzdžiais, bet ir šiaip bendrinės kalbos aiškiu polinkiu panašiais atvejais vartoti vietininko posakius. Bet mano taip pat suminėti ir vartotini bei vulgariniai pavyzdžiai su *ant*. Žiūrint reikšmės, mūsų kalboje galima pasakyti : *žemėje* (kur gyvename, pasaulyje) ir *ant žemės* (ant ko, pabrėžiant paviršių). Todėl autorius be reikalo gilinasi dėl posakio *ant žemės* ir panašių svetimybės ar savybės. To klausimo visų sintaksinių išgalių aš savo straipsnyje nenagrinėjau, tik pažymėjau, kad poteriuose S. Chilinskio padaryta “pataisa” *ant žemės* bus atsiradusi pagal lenkų *na ziemi*. Panašios nuomonės yra ir Pr. Skardžius (žr. *Gimtoji Kalba* 1960, nr. 2 : 36-37 ; *Draugas*, 1971. 10.30, 1972.1.15) ir, rodosi, P. Jonikas (kaip man yra minėjęs kun. J. Vaišnys). Kad senuosiuose raštuose vartojama ir *ant žemės*, menkas atradimas. Ir aš minėjau Sirvydą. Nenuostabu, kad ir Ledomos katekizmo vertimuose poterių aiškinime pasitaiko prielinksninis posakis. Mat poterių formulėje vertėjai pakartojo iš seno įprastą vietininką, o aiškinime jau pažodžiui išvertė lenkiškąjį tekstą : (*čia*) *ant žemės* (tu na ziemi) ir (*ten*) *danguje* (tam w niebie). Bet Daukša tik vienu atveju verčia su prielinksniu, o kitais dviem,

* *Aidai*, 1972, 8 nr., 371-376. Šis straipsnis patikrintas iš rankraštinio originalo.

nežiūrėdamas lenkiškojo teksto, tik vietininkais : “ Ir teipo sūnus Dievo danguje neturi motinos, o žemėje tėvo ” (Sittigo leidinio 31 psl.). O į klausimą, kur yra Dievas, jis atsako : “ Yra danguj ir žemėje, ir visokioj vietoj ” (47-48 psl.). Truputį keista, kad L. Dambriūnas šį Daukšos vertimą negirdomis nuleidžia, bet čia pat pakiša to paties lenkiškojo sakinio vertimą iš 1605 m. rytiečių katekizmo su *ant* : “ Danguj, ant žemės ir visokioj vietoj ” (tekste : Yra danguj ir ant žemės ir visokioj vietoj. A. S.). Jeigu Daukša nutolo nuo lenkiškojo teksto, tai, matyti, jautė, kad čia geriau tinka vietininko posakis. Savo straipsnyje minėjau, kad ypačiai rytiečių tarmėse kilmininkas su *ant* ištumia vietininko posakius. Todėl visai suprantama, kad ir rytietis katekizmo vertėjas tuo keliu nuėjo.

Suradus vertime *ant žemės*, nėra ko džiaugtis kaip tite, nes abiejuose katekizmuose yra ir šiokių kilmininko su *ant* posakių : ant mažos valandėlės (9), užžengė ant dangų, sėdi ant dešinės Dievo (23), sėdi ant tiesės Dievo (34), kelsis iš numirusių ant kūno ir ant dūšios (40), rasi ant galo tų knygių (66), yra ant to pasaulio (67), ant širdies turime (76), ypačiai ant Velykų (ant Velykos, 87), priėmė ant krikšto (95), neturėdami ant priejautos (parašėje : sielos, 99), iš lenkiško ant lietuviško perguldytas (109), ant galo (prieveiksmis, 119, 121, 145), neveizdėk ant piktumo mano (127), ir ant kūno ir ant dūšios ligą nuodėmių kėsiu (129), neveizdėkig ant nuodėmių manų (136), ant pradžios šios dienos (156). Visur čia pažodžiui lenk. *na* išverstas *ant*. Taip pat ir maldos galas lenk. *na wieki wieków* verčiamas tik *ant amžių amžių*. Ir dabar panašiais atvejais taip sakoma liaudinėje ir vulgarinėje kalboje. Bet tai ne pavyzdys bendrinei kalbai. Vis tik abejoju, ar straipsnio autorius čia suminėtus posakius laikytų “ savais ” ir atsi-radusiais dėl “ prielinksminių posakių daugėjimo tendencijos ”.

Straipsnyje truks pliš bandoma įtikinti, kad vietininkas *žemėje* galinti būti lotynybė (in terra). Bet taip nėra. Jau vien formaliai *kaip danguje, taip ir žemėje* nelygu lot. *sicut in coelo, et in terra*, nesrieveiksmis *taip* turi atitikmenį *tak* tik lenkiškajame tekste. Ne ko verti ir autoriaus tie trys tariamos lotyniškos įtakos įrody-mai. Pirma, Tėve mūsų maldos žodžių tvarka iš graikų tekstų yra perimta į lotynų kalbą (tik su vienu pakeitimu : ne nos inducas), iš šios į lenkų, o iš lenkų pagaliau į pirminį lietuviškąjį vertimą. Perdėm graikiška žodžių tvarka ir senosios bažnytinės slavų kalbos tekstuose. Tokia ji išliko ir iki šiol rusų stačiatikių ir unitų liturgijoje. Bet senuosiuose lenkų vertimuose yra ir tam tikro žodžių tvarkos svyravimo, pvz. įvardžio *tavo* (sen. lenk. *twe, twa*) vartosenoje. Plg. seniausio lenkiško rankraštinio 1407 m. Tėve mūsų

vertimo (S. Vrtel-Wierczyński, Wybór tekstów staropolskich 1950, 49-50 psl.) *twe imię, twa wola* (tavo vardas, tavo valia) ir pirmojo spausdinto 1475 m. teksto *imię tve, bet twa wola*. M. Mažvydas savo 1547 m. katekizmui naudojo lenkiškais Seklucjano (1545) ir Maleckio (1546) katekizmais. Abiejuose įvardis dedamas po daiktavardžio : *imię tve, krolestwo tve, wola twa*. Bet Schadilkos XVI a. katekizme vėl skaitome : *imię tve*, bet *tve krolestwo, twa wola* (žr. Chr. S. Stang, Die Sprache, des litauischen Katechismus von Mažvydas 1929, 177 psl.). Tas žodžių tvarkos svyravimas atsiliepė ir mūsų. Mažvydo katekizme randame *tavo valia* (vėlesniuose jo raštuose tik *valia tavo*), o Vilniaus un-to bibliotekos už Mažvydą senesniame rankraštiniame tekste skaitome : švėskisi vardas tavo, ateiki tavo karalystė, būki tavo valia. Taigi čia žodžių tvarka sutinka su seniausiąjį lenkų tekstų vartoseną (viename už 1407 m. kiek vėlesniame tekste randame ir *tve krolestwo*), o ne su lotyniškąja, kaip autorius drąsiai tvirtina. Taip pat nėra ko džiaugtis, kad 1605 m. katekizmo žodžių tvarka “tobulai lotynišką”, nes *kaltes mūsų* randame tik šiame paminkle ir pradedant A. Giedraičio Naujuoju Testamentu (1816) vėlesniuose priešreforminiuose poteriuose. Visi ankstesnieji variantai pažįsta tik *mūsų kaltes* (1547 : kaltybes), kur atitinka lenk. *nasze winy*. Taigi ta tariamoji lotyniškoji žodžių tvarka mūsų senajame (tik iš dalies) ir priešreforminiame Tėve mūsų yra ta pati vėlesnė lenkiškoji, galutinai lenkų vartosenoje nusistojusi po XVI a. : *imię twoje, krolestwo twoje, wola twoja*.

Antruoju ir trečiuoju lotynų kalbos įtakos įrodymu autorius pats susiprieštarauja. Iš kur jis žino, kad daugiskaita *danguose* arba *danguosu* ir galininkas *duoną mūsų visų dienų* versta ne iš lenkų *w niebiesiech* ir *chleb nasz powszedni* arba greičiausia *wszedni* (taip yra dviejuose senuosiuose lenkų tekstuose), o iš lot. *in coelis* ir *panem nostrum quotidianum* ? Juk lot. gal. *quotidianum* būtų išvertę *kasdienę* arba *kasdieninę*. Plg. M. Lietuvos Šv. Rašto vertimų : Duoną mūsų kasdieniškąją duok mums šią dieną. Jų versta iš vokiečių kalbos (tägliches Brot).

Visuose variantuose, išskyrus tik Daukšos ir 1605 m. katekizmus, septintajame prašyme yra derinys *viso pikto*. Įvardinis priedas čia paimtas iš senesnio lenkiško teksto (po 1407 : *wszego zlego*). Būdinga, kad konstrukciją su intarpu *viso* taip pat pažįsta ir IX a. senovės vokiečių aukštaičių Freisingeno Tėve mūsų : Uzzan kaneri unsih fona *allēm* suntōn (W. Braune, Althochdeutsches Lesebuch 1965, 34 psl.). Daug vėliau tas intarpas pastebėtas viename XVI a. šveicarų reformatų vokiškame katekizme. Autorius kaip kirviu kerta : “Lenkiški vertiniai senuose poteriuose tėra trys

imperatyvai — *šveskis, ateik, būk* ". Tos sintaksinės lenkybės mano paminėtos. Ačiū už pritarimą. Tačiau tai dar ne viskas. Be aukščiau minėtų *visų dienų*, taip pat lenkiški leksiniai vertiniai yra penktajame prašyme *kaltes, kaltiemus* (winy, winowajcom). Lot. *debita* ir *debitoribus* būtų išvertę tik *skolas* ir *skolininkams*, kaip kad yra padaręs J. Skvireckas. Lygiai taip pat iš graikiškojo teksto verčiama ir rusų bažnytinėje kalboje (dolgi, dolžnikom), anglų vad. King James Version (debts, debtors), vokiečių (Schulden, Schuldigern) ir pagaliau latvių (parādus, parādniekiem). Lebedys su Palioniu dar spėja, kad greičiausia ir paskutinio prašymo *nuogi viso pikto* tenka laikyti lenk. *zły* (1375 : ote wszego złego) reikšminiu vertiniu, nes lot. *malum* veikiau būtų išvertę žodžiu *blogas*.

Lotyniškai teorijai paremti bandoma nuabejoti ir istoriškai paliudytą faktą, kad Jogaila pats vertė poterius. Žinoma, tuščias daiktas įtikinėti, jei jį liečias, mano pažodžiui cituotas šaltinio liudijimas ("vienas išvertė iš mūsų vietinės kalbos į jų kalbą") iš lengvos rankos nuneigiamas: "vis dėlto neturime jokio įrodymo, kad jis tuos poterius išvertęs". Išeitų, kad magistras M. Kozłowski, Jogailos amžininkas ir jo atsteigtos Krokuvos akademijos profesorius bei rektorius (1410) netiesą skelbė. Bet kodėl jis tai būtų daręs? Lenkų Długosz, aprašydamas Žemaičių krikštą (1413), vėl pasakoja, kad su Jogaila atvykę lenkų kunigai lietuviškai nemokėję ir pats karalius žmones mokęs Viešpaties maldos ir Tikėjimo išpažinimo. Kad kitus mokė, tai ir pats naujakrikštis turėjo anksčiau išmokti. Jogaila Krokuvon atvyko 1386 m. vasario 14 d. ir kitą rytą jau buvo katedroje pakrikštytas. Jei jis ir buvo iš anksto krikštui ruošiamas, pvz. Vilniuje galėjusių būti lenkų pranciškonų, tai jau tik ne lietuviškai. Pranciškonų metraščiai irgi mini Jogailą vertus poterius (articulos fidei, Credo et Pater noster) ir juos žmonėms Lietuvos krikšto metu (1387) aiškinus. Iš jų taip pat sužinome, kad jis prieš grįždamas po krikšto Lietuvon pirma dar pasiuntęs kelis lietuviškai mokėjusius pranciškonus (idiomaticis Lituaniaci gnaros) lietuvių paruošti krikštui (Žr. V. Gidžiūnas, *De fratribus minoribus in Lituania* 1950, 40, 62-63 psl.).

Straipsnyje ir vėl prisipyrus tvirtinama, kad maldoje dangus ir žemė priešpriešais sustatyti kaip vidus ir paviršius. Bet čia juk pertempta logika. Autorius nieku neįrodė, kad jo pamėgti miesto trys matavimai su namais bei visa erdve ir net skraidančiais paukščiais netinka žemei su jos vandenimis, laukais, miškais, oru ir, žinoma, žmonėmis. Negi Dievo valios meldžiamame kokiai topografini plokštumai, o ne žmonių gyvenamai žemei, pasauliui. Dar kartą pakartoju, kad Tėve mūsų trečiojo prašymo semantinis klau-

simas yra *kame, kur*, o ne *ant ko*. Į tą klausimą ir atsakome vietininku *žemėje*.

Nepatiko ir mano pastaba dėl optatyvo *teesie*. Girdi, tada “nuosekliai reikėtų nevengti ir kitų senų formų”. Atsisukęs pasakyčiau, kad pažangumo sumetimais kovojant dėl *ant žemės*, taip pat nenuoseklu nekovoti dėl tiek pat “pažangių” lyčių *tėvai, kurs (kur), danguj, žemėj, atleidžiam, kasdieninės, šiandie, mum, kaltininkam*. Juk pvz. dabar tik žemaičių ir iš dalies jų kaimynų šiaurinių vakarų aukštaičių besakomas senesnis daugiskaitos naudininkas su galūniniu priebalsiu *s*. Bet man šauksmininkas *tėve* yra iškilmingesnis nei kasdieniškasis *tėvai*, lygiai taip pat, kaip *teesie* stilistiškai skiriasi nuo *tebūna, tegu būna*.

O jau stačiai iš piršto išlaužta priekabė, kad aš J. Skvirecko N. Testamento vertime, “aišku”, nepalikęs “tokių, barbarizmų”, kaip *ant žemės*”, nors tą posakį dar pakentęs A. Sabaliausko maldaknygėje. Autorius vėl negirdomis nuleido mano pastabą, kad J. Skvireckas visuose keturiuose leidimuose vartoja tik *žemėje*. Taigi ir pirmajame 1922 m. leidime, kada aš Telšiuose dar tebetryniau septintos klasės suolą. O kun. Sabaliausko vėl buvau įspėtas, kad vyskupų konferencijos patvirtinto poterių teksto neliesčiau. Beje, ir ta N. Testamento antrojo leidimo (1936) kalbinė priežiūra baigėsi labai nepaprastai. Paskaitęs Mato evangelijos pradžią, nurodžiau, kad reikėtų rašyti *Dovydas*, o ne *Dovidas* (taip buvo pirmajame leidime). Arkivyskupas nenorėjo sutikti, nes žydiškai čia esąs trumpasis *i*. Man priminus, kad jo rašoma *Pilypas*, nors graikiškai abu *i* trumpi, ginčas buvo išspręstas saliamoniškai: atspausdinta *Dovidas* (i su stogeliu, net ir vėlesniuose leidimuose). Tuo mūsų bendradarbiavimas staigiai ir nutrūko.

Istorinio kalbotyros metodo peikos ir struktūralistinio pamokslo čia plačiau neliečiu. Tik pastebėsiu, kad pasiklovę autoriaus į padanges keliamu “struktūriniu, arba sinchroniniu” metodu, bene ir dabar dar bažnytinėje kalboje tebeturėtume *nesmirtelną dūšią, grieką su griešninku, spaviednę su spaviednyčia ir spaviedninku, klioštorių su nobažnais zokaninkais ir minyškėmis, peklą su viečnomis mūkomis*. Tos rūšies slavybės mūsų raštu kalboje apie 1900 m. dar buvo tiek “sinchroniškos”, jog 1903 m. A. Lelio lietuviškai angliškame žodyne be jokių nuorodų gretimais kaip vartotini pateikiami skoliniai *bromas, dūšia, klioštorius, minykas ir zakoninkas, minykė ir minyška, nobažnas, spavėdė ir spavėdnis, spavėdnyčia, pekla* ir savi lietuviški pakaitai *vartai, siela, vienuolynas, vienuolius, -ė, pamaldus, išpažintis, klausykla, pragaras*. Tik *griekas, nesmirtelnas, smertis* ir *traicė* jo nurodyti į *nuodėmė, nemarus, mirtis* ir *trejybė*.

Bet pagaliau šviesaus ir kalboje gerai nusimanančio kun. J. Laukaičio iniciatyva, pasitelkus (1909) kalbininkus J. Jablonskį, K. Būgą, J. Balčikonį ir J. Šlapelį, susirūpinta poterių reforma ir apskritai mūsų bažnytinės kalbos apvalymu bei reikiamų terminų nustatymu. Konservatyvi aukštoji bažnytinė vadovybė (A. Baranauskas, M. Paliulionis, G. Cirtautas) reformoms nepritarė. Senoji kunigų karta ypačiai priešinosi *dūšios*, *čyščiau* ir *peklos*, *grieko*, *pakutos* ir *spavėdnės*, *traicės* išveisimui. Juk tie skoliniai “struktūriškai” kalboje buvo prigiję jau keturi šimtai su viršum metų. O čia dabar įsimanyta juos pakeisti kalbininkų sugalvotais naujadarais *skaistykla* (kitų siūlyta *šveitykla*, *šveistainė*), *atgaila* (kun. P. Sragio teikta *apgaila*), *trejybė* (kun. J. Geručio vartota *trejotis*). Taip pat ir *siela* religine prasme yra naujadaras. Atkraštinėse Salako ir Linkmenų tarmėse ji reiškia sielvartą (plg. *sielotis*, rūpintis, krimstis, sielvartauti), Daukšos kalboje sąžinę ir gyvatą, o M. Lietuvoje (Ruigio žodynas) alpulį, silpnumą, negalią. O Daukšos ir Sirvydo grieko pakaitai *nuodėmė* ir *nusidėjimas* vėl buvo seniai išnykę iš mūsų sumenkėjusių bažnytinių raštų. S. Daukantas viename laiške vysk. Valančiui džiaugiasi *nuodėmę* suradęs Daukšos Postilėje ir pats ją vėliau vartojo. Atgydžius *nuodėmę* ir *nusidėjimą*, užmirštin nuėjo kiti trys senųjų raštų pažįstami pakaitai: *nuodžia* (Daukša), *nuodėja* (Pabrėža) ir *prasirastis* (1605 m. katekizmas). O prieš Daukšos ir Sirvydo vietoje *peklos* vartotą *pragarą* galėjo šiauštis dar dėl to, kad gyvosiose tarmėse jis reiškia tik prarają (kelio), bedugnę ir, be to, dar rijūną, besotį, prasigėrėlį. Jeigu mūsų bendrinės kalbos kūrimosi metu būtume laikęsi vien moderniosios struktūrinės bei sinchroninės kalbotyros požiūrio “taisyklinga, kas visuotinai vartojama”, tai ta kalba šiandien būtų labai šiukšlėta. Juk tik kalbininkams iš tarminių užkampių iškasus *kainą* (Alsėdžiai) ir *rūšį* (Kvėdarna), atsikratėme *čienios*, *cienios*, *cenos* ir *gatunko* su *zurtu* ir *sortu*.

Kolega L. Dambriūnas kalba besidominčiai visuomenei žinomas labai pažangiomis kalbinėmis nuomonėmis, pvz. kad ir prieviksnių su *-iniai* arba veiksmazodžių su *-imas* klausimu. Ne visi kalbininkai su juo sutinka. Pr. Skardžius jo pažiūrų kritikai skyrė ne vieną puslapį (Žr. jo Ankstyvesnė ir dabartinė lietuvių bendrinės kalbos vartosena). Žinoma, galima būti skirtingų nuomonių. Tik ateitis parodys, ar priesaga *-iniai* prieviksniuose tikrai paims viršų. Bet netikslu ir neatsakinga moksliniame leidinyje tvirtinti: “Adverbs of this type (with the ending *-iniai*) are firmly (mano pabraukta. A. S.) established ...” (Baltica in honorem Johannis Otrębski, Białystok 1966, 48 psl.), ypač kad Lietuvoje tie prieviksniai nepripažįstami norminiais (Žr. akademinė Lietuvių kal-

bos gramatika II, 1971, 509-510 psl.), o išėivijoje tuo tarpu iš kalbininkų tik L. Dambriūnas juos propaguoja.

Prieš kurį laiką *Drauge* (72.6.3) vėl pasirodė jo ilgesnis straipsnis su tikrai akį pagaunančia antraštė *Visuomenės kova su kalbininkais*, kur vėl su ypatingu įstingu ne tik ginama, bet ir peršama prieviksmių priesaga *-iniai*. Nemaža čia pakartota iš *Aidų* straipsnio. Bet daugiausia vietos skirta parodyti, kaip J. Jablonskis ir dabartiniai jo tariamieji pasekėjai prakaltę kalbą kuriančiajai visuomenei. Nuo daugelio minimųjų taisyčių (jau veik pusšimčio metų senumo) seniai atsisakyta. Kalbininkų tie nebūtinai taisymai savo laiku diskutuoti *Švietimo Darbe* ir *Gimtojoje Kalboje*. Pokariui laikotarpiui dar plg. J. Palionio *Pastabas J. Jablonskio Rinkinių raštų II tomo 519-531 psl.* Autoriaus minima A. Piročkino knygutė *Jono Jablonskio leksiniai taisymai* (1970), iš kurios jis cituoja tuos "neteikiamus ar tiesiog draudžiamus vartoti" pavyzdžius, tiesą pasakius yra istorinio pobūdžio studijėlė ir liečia mūsų rašomosios kalbos raidos jau nueitą tarpsnį, o ne dabartį. Juk niekas dabar nebesijaudina dėl mūsų raštijoje kadaise vartotų kalbrėdos, santaikos, statrašo, žodinyčios vietoje dabartinių gramatikos, sintaksės, rašybos, žodyno ir vėlesnių nevykėlių, kaip *pirmynėiga, kalbatyrys, sudurtinžodis, sudurtindalė*. O tokia nepriklausomybė pirma paties Jablonskio pasiūlyta ir vartota netikusiam *neprigulmingumui* pakeisti (1912 m. *Vilties* 108 nr.). Man pačiam kartą pokalbyje priminus, kad *protėviai* (ir *probočiai*) žemaičių tarmėse yra gyvų gyviausi žodžiai, Jablonskis sutiko, kad ir *prokalbė* terminui geresnė nei jo anksčiau siūlytoji *senkalbė*. Šis termininių vedinių tipas dabar labai darus. Be ankstesnių naujadarų, kaip *protėvynė, protautė, proseneliai, provaikaičiai, prosūnaitis, produkraitė* (giminystei žymėti), prireikus vis sudaroma naujų, pvz. *protarmė, prolytė, progarsis*. Pr. Skardžiaus pavartota ir *probalčiai, proslaviai*. Priešdėliu *pro-* čia pasakome tai, kas vokiečių išreiškiama *Ur-*, o anglų *proto-* (*Ursprache, proto language*). Taigi abejočiau, ar autoriui tam kovingam straipsniui verta buvo tiek "iš praeities stiprybės semtis".

Abiejuose *Draugo* ir *Aidų* straipsniuose vėl grįžta prie posakio *tikėti į ką* ir *tikėti ką*. Autorius tvirtina: "Skirtumas tarp jų gali būti tik tas, kad prielinksninis posakis (*tikėti į ką*) rodo naujesnį kalbos raidos laipsnį". Ir taip ir ne. Verčiant Tikėjimo išpažinimą iš sen. lenk. *Wierzę w Bog Otca* (vėliau: *Wierzę w Boga Ojca*) lietuviškai pažodžiui (be jokių teologinių svarstymų!) išversta: *Tikiu ing(i) Dievą Tėvą (Dauką, 1605 m. katekizmas)*. Taip pat ir: *ing(i) Jėzų Christų, ing(i) Dvasią Šventą, šventą Bažnyčią visur esančią, kūno iš(gi) numirusių kėlimą ir gyvatą (gyvenimą)*

amžiną. Pažodiniai vertiniai iš seno, kaip tam tikros formulės, įsigalėjo bažnytiniuose raštuose. Bet tai nėra “naujesnis kalbos raidos laipsnis”. Tokiu laipsniu nebent galėtume pripažinti tą faktą, kad bažnytinis prielinksninis posakis padėjo daugiau ir iš gyvosios kalbos išstumti senesnę gryną galininkinį. Pažodžiui iš lotynų kalbos verčiama ir sen. vok. aukštaičių tekstuose, pvz. VIII a. St. Galleno Credo : Kilaubu *in* kot fater, *in* Ihesum christ, kilaubu *in* uuihan keist, *in* uuiha khirihhun catholica, *in* liip euuikan. Vėliau vokiečių pagal savo kalbos reikalavimus pakeista : Glaube an Gott Vater ir t. t.

Bet ir mūsų senuosiuose raštuose vienur kitur prasprunka galininkas be prielinksnio. Pvz. Vilentas savo 1575 m. katekizme rašo : Sakyk priegtam toje svetastyje ką tu tiki, ko ieškai ? — Tikiu anoje duonoje ir aname santį (t. y. esantį) kūną bei kraują Pono mūsų Jėzaus Christaus paliktą ir įstatytą man. Bau tiki mano atleidimą santį Dievo atleidimą ? Daukšos katekizme, kur neverčiamas lenkiškasis tekstas, irgi skaitome : žynauja, buria, nuodija ... ant pauto veizdi ir kurie tą tiki (Sittig leidinio 73 psl.). Kuršaitis savo žodynuose pabrėžia bažnytinių raštų vartoseną *tikėti į ką*, o šiaip sumini dar tokius pavyzdžius : ką (ko) žmonės velijas, tai jie ir tik, aš tikiu prisikėlimą iš numirusių, jis netik Dievą esantį. Jablonskis *Linksnuose ir prielinksniuose* (67 psl.) iš gyvosios kalbos mini : Ar jie ką tiki ? Bene jie ką tiki ? Iš senųjų raštų dar jo duota : Tikėkim stipriai Kristų prisikėlusį. Šiaip šnekamojoje kalboje per bažnyčią, iš katekizmų plačiau yra įsigalėjusi prielinksninė sakysena. Ištisai ji vartojama senųjų poterių Tikėjimo išpažinime, kurio juk iš katekizmo mokytasi atmintinai. Bet šiaip kalboje, ne poteries kalbant, ir čia pasakoma be prielinksnio. Prisimenu vaikystėje tėvai ir davatkėlė, kuri mane rengė prie pirmosios komunijos, sakydavo tik : Ar išmokai Tikiu Dievą Tėvą ? Matai, nemoki Tikiu Dievo Tėvo. Kalbėk Tikiu Dievą. Šiaip maldose *tikiu* su galininku be prielinksnio dažnai sutinkama ne tik XIX a. maldaknygėse, bet ir naujaisiais laikais : tikiu tą visą, ką tiktai Bažnyčiai apreiškei ; tikiu vis tai, ką Bažnyčia šventa tik ; tikiu visa, ką tiki ir moko Bažnyčia (Žr. S. Yla, *Liturginės terminijos klausimu* 21-25 psl.).

Dar dėl to atitikmens *credo Deum (esse), credo in Deum : tikiu Dievą, tikiu į Dievą*. Autorius, pasikliaudamas vien posėkių formoliniu atitikimu, ranka numodamas į pastarojo atsiradimo istorinį kelią ir tuo lyg atmesdamas verstinių skolinių buvimą, su savo suktoka logika išveda, kad, girdi, “pagal tą atitikimo kriterijų jie abu turėtų būti laikomi skoliniais”. O kadangi kitų pirmasis posakis (be prielinksnio) “nelaikomas skoliniu, tai tuo pačiu panei-

giamas ir posakio struktūros skirtingumo kriterijus". Dalykas jau nėra toks paprastas. Žvilgtėkime giliau, į posakio *credo in Deum* atsiradimą pačioje lotynų kalboje. Prielinksninė konstrukcija *credere in aliquem* visai svetima klasikinei kalbai. Ji pasirodo Vulgatoje ir kaip tik pažodžiui verčiant iš graikų kalbos (*pisteō eis = credo in*). Plg. Jono 7 : 5 *credebant in eum* (gr. *eis auton*), 10 : 26 *credit in me* (gr. *eis eme*), Rom. 10 : 14 *in quem* (gr. *eis on*), *non crediderunt*. Teologų čia daromas reikšminis skirtumas, be abejo, remiasi ankstyvųjų bažnytinių rašytojų vartosena. Pvz. *credo in* jau randame Tertulijono raštuose. Teologams, žinoma, daug svėrė kad ir šiokie šv. Augustino vartojami posakiai : *Hoc est ergo credere in Deum, credendo adherere. Qui fidem habet sine spe et dilectione, Christum esse credit, non in Christum credit*. Bet pačioje Vulgatoje prielinksninė vartosena yra tik kalbos, o ne reikšmės dalykas. Pvz. Luko 24 : 25 *ad credendum in omnibus quae locuti sunt prophetae*, Rom. 4 : 18 *contra spem in spem credit* teologiškai prielinksnis *in*, atrodo, yra ne vietoje. Todėl ir Skvireckas verčia tiksliau : tikėti visam, ką yra kalbėję pranašai ; prieš viltį tikėjo vilčiai. Iš kitos pusės. Ap. Darb. 16 : 34 *et laetatus est cum omni domo sua credens Deo* vėl naudininkas *Deo* teologams turėtų būti netikslus, nes pagal teoriją čia laukta *credens in Deum*. Skvireckas versdamas pataiso : ir džiaugėsi su visais savo namais, kad buvo įtikėjęs į Dievą. Čia lot. *Deo* graikų tekste irgi atliepia naudininkas *τῷ θεῷ*, nes Vulgata apskritai pažodžiui verčia graikiškąjį originalą.

Taigi nėra jokios abejonės, kad mūsų bažnytinės kalbos posakis *tikėti į Dievą, į Kristų* yra sintaksinis vertinys, kuris savo šaknimis nusiekia iki graikų kalbos. Bet sinchronizmu užsidegęs mūsų autorius, žinoma, viską ima tik formaliai. Jam abu posakiai (be prielinksnio ir su prielinksniu) vienalaikiai ir lygiaverčiai, bet priduria, kad prielinksninis rodąs kalbos raidos pažangą. Mat klasiškojo struktūralizmo sekėjams nederą žiūrėti atgal (į kalbos istorinę raidą), loginiai sprendimai daromi remiantis vien sinchronine kalbos medžiaga. Bet anksčiau matėme, kad beatodairiškas sinchronizmas būtų gerokai priešiuokšlinęs mūsų rašomąją kalbą. Laimė, kad struktūralizmas tada dar buvo negimęs. Bet ir dabar, mums tebesirūpinant bendrinės kalbos lietuviškumu ir apvalymu nuo barbarybių ir makaronybių (daugiausia slaviškų), pasiklojimas struktūralizmo sinchronistiniu principu nebūtų į sveikatą. Pvz. mano lietuvių kalbos kurso klausytojai Pensilvanijos universitete nelabai pajėgdavo suprasti, kodėl mes iš rašomosios kalbos išmėtėme *dūšią, iškalą, klioštorių* su *zokaninku, svieta, grieką, peklą*, pakeisdami naujadarais, senais ir naujais, arba ribotais tarminiais

pakaitais. Mat jiems kalbininkams, auklėtiems struktūralizmo dvasioje, mūsų kalbos gryninimas ir kova su slavybėmis atrodė lygus peiktinam purizmui. Pastebėjus, kad tos slavybės iš mūsų raštijos išnyko jau prieš penkiasdešimt su viršum metų, tada sutiko, kad lingvistiškai tai pateisinama : atleistina sena purizmo nuodėmė.

ŽODYNO IR TERMINOLOGIJOS STRAIPSNIAI

NEOLOGISMS IN MODERN LITHUANIAN *

Lithuanian is one of the most antiquated and conservative Indo-European languages. In comparative Indo-European grammars and etymological dictionaries forms of present-day Lithuanian appear together with those of ancient Sanskrit, Greek, Gothic and Old Church Slavic despite the fact that between them there is a space of 1000 to 2500 years.

On the other hand, Standard Lithuanian is still a comparatively young language. As early as the sixteenth and seventeenth centuries we find three starts, originating out of three different dialects, toward standardization initiated by ecclesiastic writers both in Prussian Lithuania and Lithuania proper. These first attempts, however, remained without any permanent results.

Modern Standard Lithuanian, in the true sense of the word, dates from the last quarter of the nineteenth century. In 1883, while the Russian prohibition of Lithuanian books was still in force, there appeared in Tilsit, East Prussia an unpretentious magazine published by an active group of Lithuanian patriots. It not only played a decisive role in the reawakening of Lithuanian national consciousness, but also ultimately gave a definite impetus to the formation of a standard language based on one dialect.

Here, then, we have a standard language still in the making. For this reason the formation of Standard Lithuanian is significant not only for Baltic Studies, but also, because of its methodological interest, deserves the attention of students of General Linguistics.

The question of neologisms is of importance to all standard languages, especially the newer ones whose speakers frequently feel a desire to purge their speech of foreign elements. The German *Sprachgesellschaften* of the seventeenth and eighteenth centuries may be mentioned as an example, and, in more recent times, the *Deutscher Sprachverein* and Engel's *Verdeutschungswörterbuch*. Lomonosov and Karamzin played an important role in the history of Standard Russian during the eighteenth and early nineteenth centuries, and their work was succeeded by the organized efforts of the Russian Imperial Academy. But the most recent state-

* Spausdinama iš palikto rankraščio.

directed movement toward purification and rejuvenation of a language is to be found in Turkey, as a result of the reforms carried out by Kemal Atatürk.

In Lithuanian the need for neologisms was even more acute, not only to express modern concepts which had not existed previously, but also to replace a large number of already ingrained foreign borrowings.

According to Wilhelm Wundt, we can distinguish between popular and learned neologisms. The former ordinarily arise more or less naturally in the evolution of any language. Their authors are unknown. The second type is coined by educated individuals or, more infrequently, by philological groups seeking to influence the language artificially. Only two examples shall be mentioned here to illustrate the two cases.

The cigarette lighter appeared in Lithuania three to five years before World War I, and various terms in different dialects were invented by the common people to denote this little gadget — some of the words meaning “scratcher”, others “kindler” and still others “lighter”. But only the last form prevailed as being formally and grammatically most suitable.

The Latin word *qualitas* had been translated by Cicero from the Greek ποιότης and was afterwards taken over by all European languages, either as a loanword or a loan translation: French *qualité*, German *Qualität*, Russian *kačestvo*, Polish *jakość*, Lithuanian *kokybė*.

In the nineteenth century the Lithuanian Simonas Daukantas, a historian in the Romantic tradition, and the patriots of national reawakening were idealizing the Lithuanian past, taking pride in the power of the medieval Lithuanian Grand Duchy. Since the language was the sole remnant of that glorious past, they concentrated their attention in that direction. They set themselves a definite goal: to regain the original, though only imaginary, purity of the language. This attitude was strengthened by the fact that the writings of the sixteenth century revealed a language more purely Lithuanian than the publications of the eighteenth and nineteenth centuries which were saturated with Slavisms and Germanisms. To purify the language many new words were coined in haste and without too much attention to accuracy.

For the most part, however, 60 to 80 percent of the nineteenth century neologisms failed to take root in the standard language. The reasons seem to be the following: the neologisms were accidental coinings made by a variety of people, or they

were of a strictly dialectal character, or their derivation did not comply with the structural rules of the spoken language.

Even the first Lithuanian philologists, Baranauskas and Jau-nius, who were active at the turn of the century, were not successful in coining new words. Baranauskas, for example, made up the phonetic term *šnyptštyne* to mean "sibilant". Not only did this not take root in the language, but it actually boomeranged. His students began to dub his Lithuanian lessons *šnyptštyne*, and understandably so, since in everyday usage the word meant "a hissing instrument" or "a place to hiss".

Every educated Lithuanian today, even the non-philologist, when asked about such neologisms, would immediately answer that their coiners had no feeling for the language, no *Sprachgefühl*.

Fortunately, there appeared on the Lithuanian scene a man who was later called "The Father of the Literary Language". A teacher, later a university professor in Lithuania, Jonas Jablonskis (1860-1930), had taken his degree in Classical Philology at the University of Moscow.

He labored a full forty years at the task of perfecting the Lithuanian language. His first discussions of linguistic questions appeared in print around 1890, but the most productive period of his work began in 1904, after the 40-year prohibition of Lithuanian publications had finally been lifted.

Jablonskis remained faithful throughout to the fundamental principle proclaimed by the idealists of the period of national revival, namely to strive for a completely pure standard language. But his approach differed radically from theirs in that it was consistent and logical. He never formulated a theory as a guide for himself or others in the formation of new words. His procedure can be summarized under the following ten points:

1. Removal of obvious and clumsy Slavic and German loan-words.

2. Retention of foreign words with an international connotation, especially if they have been derived from the classical languages.

3. Formation of neologisms to replace foreign words where the neighboring tongues had done the same.

4. Replacement of discarded borrowings with words taken from living dialects and ancient writers.

5. Adaptation of old words for new ideas by changing or restricting the meaning.

6. Coining of entirely new words for completely new concepts.

7. In the derivational process of neologisms Jablonskis aimed at expressing the conceptual content by using analogous notions or by applying the principle of loan translation.

8. In all cases the word finally chosen must conform to the rules of spontaneous Lithuanian word-building.

9. The basic means of formation of new words are : suffixes, prefixes and vowel gradation or ablaut.

10. The so-called majority principle is the deciding factor in the choice of available means.

Most of the neologisms formed by Jablonskis took root in Standard Lithuanian. His work was so masterful that often his neologisms were later found to have actually existed in a certain dialect.

Jablonskis strove unswervingly to implant these words in the written as well as in the spoken language. This led at times to amusing situations as, for instance, when he tried to introduce the word *degtukai* "matches" to replace Slavic and German borrowings. While vacationing near a small country town he went through several shops asking for the as yet unheard of *degtukai*. In this manner he taught the townspeople a new word which quickly took hold in the standard language.

Jablonskis' efforts to make up a very Lithuanian and expressive standard language were seconded by all Lithuanian intellectuals. Doctors, lawyers, priests (all of them country-born and therefore well acquainted with Lithuanian customs and everyday speech) collected and sent to him rare words and grammatical material. Every Lithuanian patriot considered such aid to be a duty and an honor.

After the first World War the Lithuanian language became the official state language. Then, once more, in various walks of life the need for many more new terms was felt, and, once more, the problem of neologisms came to the fore.

Again Jablonskis put heart and soul into his work. With his help several vocabularies of new terms appeared as early as 1920. A Committee on Terminology was officially appointed by the government. In 1935, however, the work on terminology was taken over by a private organization, the Lithuanian Language Society, led by former pupils of Jablonskis. Finally, in 1940, after the establishment of the Lithuanian Academy of Arts and Sciences

an official Department of Terminology was established. But, sad to say, the misfortunes of war and multiple occupations of the country once again destroyed everything.

As was to be expected, there were extremes, too, in this field. About 1924 the Secretary of the Committee on Terminology, Vireliūnas, a very spirited amateur philologist, manifested some extremely puristic tendencies. He demanded the introduction of neologisms coined by himself for words like astronomy, history, electricity, theater. Public opinion did not favor this and chose to continue the middle-of-the-road policy initiated by Jablonskis.

In a very short time, scarcely half a century, the Modern Lithuanian Standard Language emerged and established itself definitely. The reason for its quick success may well lie in the fact that it is especially rich in structural means.

This may be illustrated by the following structural data: Lithuanian possesses over 300 suffixes. Of that number about 130 are productive today. There are also 35 prefixes and a varied gradation of vowels, which plays a very important part in the building of new words.

In present-day Standard Lithuanian we can frequently find, beside a few inherited old words, several dozen neologisms, all of them derived from the same root. The structural sameness of the inherited words and the neologisms enables the language to absorb a large quantity of new material.

In conclusion I would like to point to the fact that the growth and development of the Modern Standard Lithuanian Language constitutes a clear refutation of a popular fallacy which claims that not only common speech, but also the standard language are created by the masses.

Let me close with this short quotation from the excellent article "Standard Lithuanian in the Making" by my former teacher Alfred Senn: "Today the Lithuanians boast of a standard language in which everything interesting the human mind can be successfully discussed."

TAISYMAI *

(Iš SKS popiečių)

Laikraštininkų popietėse nagrinėjami kalbos dalykai gali būti įdomūs ir mūsų skaitytojams. Juk spaudos kalba mums visiems daro įtakos. Todėl šio to pasirinkdami iš tų popiečių kartais duosime ir GK skaitytojams. “Aklai” taisyti žodį žodžiu ar sakinį sakiniu tyčia vengiame. Teoriškai paaiškindami, norime patį skaitytoją paraginti kalbiškai galvoti, kalbos jausmą auklėtis. Iš numeruotų antraštinių paaiškinimų svetimomis kalbomis ir greitosiomis susekama teikiama vartoseną. — Taisymus spausdiname kirčiuotus. Ištiesai kirčiuotų tekstų skaitytojai yra kartkartėmis prašę.

1. *mokėti* ir *žinoti* (kalbą).

Dažnai dar girdime ir skaityme: daug kalbų žino, tokios pareigos reikalauja abių kalbų žinojimo ir t.t. Tokia vartoseną — gyvą slavybę; rusų *знать язык*, lenkų *znać język* vertinys. Lietuviškai tesakome: kalbą *mokėti*, kalbės *mokėjimas*. Tiesą, mės galime daug kalbų *žinoti* (= kąd jės yrà), bėt tóks *žinojimas* jùk nérà *mokėjimas*.

2. *bendrai* “gemeinsam, *сообща, вместе*” ir *apskritai* “im allgemeinen, *вообще*”.

Daūgis tuós prieveiksnius vartójamė mišriai, neskindami; sàkome: jìs apiė dalykà tik *bendrai*: *apskritai* kalbėjo, *bendrai*: *apskritai* jòs padėtis nepasikeitė. Tikslumo sumetimais verčiaū būtų šiaip skirti: jiė *bendrai* (= sykių, kartų, iš vieno) gyvėna, dirba, tãriasi ... *ir dalykà tik apskritaĩ* (= aplamai) nagrinėjo, ĩ smùlkmenas nesigilino, jò dãrbas *apskritai* gėras. Taigi, taip skiriant “*bendrai* kalbėti” rėiškia, kąd kalbojė ĩr kitì dalyvãuja, kąd sykių sù kitaĩs kalbama, ò “*apskritai* kalbėti” pasãko, kąd kalbėtojas, vienas tekalbėdamas, ĩ smùlkmenas nesilėidžia, apiė dalyko visumà tèkalba. Bėt ĩr šiuós prieveiksnius skirdami vis tiek tesakýsime: *bendrosios* žinios, pãstabos.

3. *daugumas* “Vielheit, Menge, *множество*” ir *daugumà* “Mehrheit, Mehr, *большинство*”, *mažumas* “Minderheit, *меньшинство*”.

Mūsų pricsaga -umas paprastai rėiškia abstrãktines, atsietinès dãikto ypatybės, pav.: kàs dienòs *gražumas*, vãsaros

* *Gimtoji Kalba*, 1936, 11-13.

š i l t ū m a s, ž i e m ō s š a l t ū m a s. Todėl ir d a u g ū m a s reiškia apskritai didelį skaičių, daugį, pav.: o žmonių d a u g ū m a s atlaiduose: prisikimšę visi pašaliai! Plg. gretà m ā ž u m a s “māžas skaičius, mažą”, pav.: prieš tokio darbo su m ā ž u m u (=mažų darbininkų skaičiumi) nieko neužsiklįsi; m ā ž u m ā (=trūputį), m ā ž u m ė l i palauk. Be to, dar d a u g ū m a s reiškia ir “didžių didžioji dalis, mažnė visi”, pav.: d a u g ū m a s jau pavalgė, kelyje, d a u g ū m a s (=iš turgaus grįžtantieji) buvo pervažiavęs. O priesaga -u m a vėl mūsų kalboje dažniausiai parodo vietą, turinčią -u m u reiškiamų ypatybių: ž e m u m à, a u k š t u m à, l y g u m à, m ė d ž i o d r ū t u m à ... Kitur tas vietos pažymys ne toks ryškūs, pav.: žuvis ieško g i l u m ō s, o žmogus, g e r u m ō s (=gėro gyvenimo). Reikšmės skirtumas labai gerai iškyla grūteje m i n k š t ū m a s (=minkštumo ypatybė): m i n k š t u m à (=minkštoji duonos ar kō kita dalis, minkštumas). Taigi, d a u g u m à visų pirmą tiŋka parlamento reikalams, kur jį susietà ir su atstovų sėdimąja vietà. Toliau jà galime išplėsti ir šiaip balsavimui. Kitur visur sakytina — d a u g ū m a s. M ā ž u m à vartojama ir vartotina ne tik parlamentei bei balsavimams, bēt ir svetimų tautybių valstybės piliėciams — tautinėms mažumoms — pažymėti. M ā ž u m a s ir m ā ž ū m a s “mažumo ypatybė, Kleinheit, малость” (pav., kàs tō vaiko m ā ž ū m a s) bendrinėje kalboje skiriamì ir kirėiū.

4. *draugingas* “gesellig, leutselig, общительный” ir *draūgiškas* “freundschaftlich, дружеский”.

Visų pirmà *draugingas* yra tàs, kàs daūg draugų turi, plg. *vandeningas* ūpė, *gyvatīngos* vietos (=kur daūg gyvāčių), *vārpingos* āvižos, o āntra — kàs mėgsta draugauti, drauginiŋkas, plg. *barnīngas*, *darbīngas* žmogūs. Taigi, ir *drauginga* valstybė ar organizācija tērà tà, kurì draugystės nesišalina, patì jōs ieško; o jėi jì draūgiškai elgiasi, yra draūgė, tadà sakytina rašytina — *draūgiška* valstybė, organizācija. Skirtumui dar plg. *giminīngas*: *giminiškas*.

5. *valdiškas* “regierungsmässig, власти свойственный” ir *valdīnis* “казенный”.

Žiūrėdami priesagų reikšmės, vietoje *valdiškas* laikraštis turime sakyti rašyti — *valdīnis* laikraštis, *valdīnė* spaudà, nēs žmonių sākoma: *kunigīniai* laikrašėiai (tām tikrai jū rūšiai pažymėti). Vartodami kilmininkà *valdžiōs*, rūšies nepabrėžiamo. Taip pat netaisyklingi ir: *valdiški* pinigai, būtai, miškai, arkliai, *valdiškos* mokyklos ... Vien lògikos sumetimais vartotina: *valstybiniai* pinigai, būtai, miškai, *valstybinės* mokyklos, nēs tai priklaūso valstybei, o nē

valdžiai. Todėl netikusi ir valdžiūs gimnāzija. Arkliā, kuriaīs valdžiūs žmonēs, valdinīkai, važinēja, dažnai tērā tik tām tikrām laikui pasamdyti, nē valstybīniai. Šiuō ātveju ir tikslū juōs vadīnti valdīniais. Taip pāt gālime kalbėti apiē valdīnius (= valdžiūs) reikalus, skelbimūs, īsākymus. Bēt, pabrēždami esminį panašumą, sākome ir valdiškas reikalas (= tōks kaip valdžiūs), žmogūs (= pōelgiais ī valdžiūs žmonēs panašūs). Plg. žydiškas, kiauiliškas žmogūs ir žydinēs, kiauulinēs mērgos (= kuř pās žydūs tarnāuja, kiauulēs šēria).

ŽODŽIO MADA *

Univerkoj mačiau fainacką fukšę ...
(Iš nugirsto pokalbio)

Kalba — mūsų dvasios pasaulio reiškiamoji priemonė — gyvendama savą gyvenimą, tuo įtimpos kinta. Kitaip ir būti negali. Didysis prancūzų kalbininkas A. Meillet, pernai miręs, yra labai teisingai pasakęs: “Le langage est éminement un fait social”. Taigi, jei kalbą laikome socialinio gyvenimo dėmeniu, turime pripažinti, kad ją veikia ir tie patys to gyvenimo veiksniai.

Trumpu dviejų skiemenų žodeliu, paplitusiu iš Prancūzijos po visą Europą vos nuo XVII amž., vadiname senų seniausią žmogaus savybę kitais sekti. Dažnai nesikenčiame pamėgzdomis, bet vis tik mada i šiuo ar tuo kiekvienas savo duoklę atmokame; prastai kalbant, ir kalboje vieni esame didesni, kiti mažesni bezdžionės.

Tie laikai, kada vyksta didžių politinių, religinių, techninių ar šiaip kokių įvykių, išsiskiria ir gyvesne kalbos kūryba, naujoviniu pastangumu. Gana čia prisiminti, kiek mūsų pačių nuo 1918 m. padaryta. Nepilnų 20 metų būvyje, pvz., naujadarų esame prisikalę kelis kartus daugiau nei nuo Mažvydo per ištisus keturis amžius.

Tam tikros sąvokos imamos kalba reikšti sutartinai ir vienodai. Tas susitarimas gali būti savas lietuviškas arba iš kitur pasiskolinatas. Ir čia visuomet siekiama tam tikro pagaulumo. Tik toks žodis ar posakis gali pasidaryti madinis. Pati forma ir kilmė čia maža tesveria. — Mūsų žmonės seniau paprastai kam ką sakydavo arba kreipdavosi *stačiai*, *tiesiog*. Tačiau rusų *besposredstvennyj*, vok. *unmittelbar* imta reikšti *betarpiu*, *betarpišku*, ir šis pastarasis mados

* *Studentų Dienos*, 1937, 5-6 nr.

galia ima viršų. Vokiečiai sako, kad berlynietį galima pažinti iš to, kad jis “steht des morgens *kolossal* früh auf, weil es *kolossal* viel zu tun gibt; er kleidet sich *kolossal* schnell an und bemerkt dabei schon, dass es *kolossal* nasses Wetter ist”. Taip ir mums nesunku pažinti dažną valdininką ar šiaip “plunksnagraužį”, kuris, *asmeniškai* neturėdamas *galimybės*, klausimą patiekia iš *priklausomybės*. Tatai raštinės mada ir, reikia pasakyti, labai pastovi... Laikraštininkas, rodos, vėl tartum negalėtų gyvas būti be *žygių darymo, domėn ėmimo, atkreipto dėmesio, padėtų pastangų, sąryšyje su*, pagaliau ir be *tamsių gaivalų ir neaiškių elementų*. Ne be reikalo pernai suvalkiečiai nebesuprasdami stebėjęsi: “Kaltina gaivalus ir elementus, o kimba į žmones”.

Kaip liga, taip ir žodžio mada raita joja. Kažkas pavartojo *paskirą*, daugiui pasirodė, kad jis reiškia *atskirą*, ir šis tuojau “ėmė eiti iš mados”. Man pačiam teko vokiškąjį *Standpunkt* pakrikštyti *požiūriu*. Ir vėl dėl to vienam kitam nesupratusiam *atžvilgis* pasidarė “nemodernus”. Kaimo žmonės laikraščiuose labai dažnai randa *klausimą*, jį ir iš radijo, iš šviesuomenės kasdien girdi. Kartą kaimyno bernas atėjo pas ūkininką lopetos pasiskolinti. Šis prašomas iškilmingai atsako: “Čia *svarbus klausimas*, mums patiems reikia...” Arba vėl vienas buvusiųjų seimų atstovas sakėsi iš Telšių į Alsėdžius atvykęs *diplomatiniu keliu*. Tokių “beždžionijų” galėtume labai daug pririnkti. Juk ir P. Andriušio *dienai karštai* pamėgzdų netrūko.

Nuvalkioti madiniai žodžiai ir posakiai kalbą apskritai lėkština, padaro neasmenišką, bet ypačiai žalingos makaronybės. Deja, čia priklauso ir studentinė *univerka*. Ji yra gimusi *Zoskų, Vandzkų* ir *Staskų* draugėje. Lietuviškasis jausmas būtų tegalėjęs padiktuoti *neverstetą, verstetą* ar ką panašų. Negeresnis ir *fuchsas*. Gaila, kad įvežant niekas licencijos nepareikalavo. Tenemanai, kad jis gudriąją *lapę* reiškia. Priešingai, vokiečių studentų kalboje perdirbtas iš lotynų *fex* “kvailys”. Mūsų kariuomenė jau lietuviškiau naujokus vadina *žaliaisiais kaziais* arba tiesiog *kaziais, kaziukais*.

PATYČIOS IR GĖDA DĖL MŪŠŲ FIRMŲ VARDŲ *

Vienas žymus Vakarų Europos romanistas ir kultūros filosofas, nagrinėdamas kalbos ir tautos sąsają, yra pasakęs: „Kalba yra kažkas gerbtina ir dieviška visomis savo tautinėmis individuacijomis. Ir iš to kyla tautinės kalbinės apkantos, bet sykiu ir garbės reikalavimas“. Tačiau vienu atžvilgiu mes per daug jau rodome tos apkantos ir per mažą garbės. Turiu galvoje mūsų firmų vardus. Šiaip bendrinės kalbos kultūroje esame sparčiai pažengę. Gana čia palyginti kad ir spaudos kalbą 1920 ir 1937 m. Bet prekybos ir pramonės kalba, praskiesta svetimybėmis, visą laiką atsilikusi paskui klubunkščioja. O firmų vardais tiesiog imta iš mūsų kalbos begėdiškai šaipytis. Pristojo visus kaž kokia keista aitra, kad ir skarmaliui bei silkininkui būtinai prireikė įmonės pavadinime turėti Lietuvos vardą. Ir pasipylė iš gausybės rago *lit, liet, li, lie*. Va kad ir saujelė: *Litpetrol, Littol, Literika, Litochim, Liteks, Litlin, Litrussam*... su pasturlakais *Veidrolit, Siūlolit, Skarolit, Pirštalit, Gravelit, Koferlit, Feinolit, Nerelit, Muilolit, Korlit, Odolit, Vilnalit, Verpalit, Šalit*... ir jau „patriotiškesniais“ *Lietstat, Lietgam, Lietcement, Lietbenzin, Lietbalt, Lietdaž, Lietuvat, Lietkail, Lietriš, Lietrus, Lietkonserv, Liesil, Livėla*... O reiškia šie kiurzos keverzos kartais visai kitus dalykus. *Lietgam* negamina nei Lietuvos, nei lietuvių, tėra chemijos-technikos laboratorija; *Lietriš*, dėkui Dievui, teriša tik knygas, o *Lietkail*, nesibaimykime, vėl gyvulių kailius dirba ir dažo. Tarpko kita, rodos nė *Lietdaž* neina lenkčių su kosmetikos salonais, tenkinasi vien dažų ir lakų gamyba. Vėl kas gali įspėti, kad *Litrika* — trikotažų, *Savolit* — tualetinio muilo dirbtuvė? *Pirštalit* yra trikotažo pirštinių ir baltinių fabrikas, bet į vardą vos pirštas tepateko. Ir pagaliau šiauliškė gražuolė *Feinolit* pasirodo besanti — „rūkomų, rašomų dalykų ir bilijardo rutulių išdirbimo dirbtuvė“ (!), o ją mergina Kauno *Korlit* — „kaklaraiščių ir pančeklaikių (!) fabrikas, sav. Ch. Koritčinskis“.

Jeigu atsirado *Lietūkis*, kuris bent skamba žmoniškai ir su reikšme neapsilenkia, tai dar nebūtina, kad įkandin luksnotų: *Lietrūta, Lietsėkla, Lietspirit, Lietžuvis, Lietmetalas, Lietmedis, Lietvynas*... Patiems banalu ir šlykštu, o užsieniams nesuprantama ir keista, kad visur

* *Lietuvos Aidas*, 1937, 548 nr.

tas pat kartojasi, lyg kokių kinų vardyne. Nežinau nė vieno krašto, kur taip nepagarbiai būtų valkiojamas jo vardas. Ir dažnas kokio palaikio *lit* savininkas jau ir pats jaučiasi lyg katinas pieną paliejęs, teisinasi dėl savo įmonės vardo: “kad litų būtų” ... O iš šalies juokdarys šnipšteli: “čia litviš sutrumpinimas”.

Taip pat spiaute spiaunama į mūsų kalbą ir tokiais dariniais, kaip *Ū k m a š*, *Dir b l i n*, *S e m l i n* (= linų sandėlis), *Ž e m p a k l i n* (= linų ir pakulų eksportas), *E l e k t r o t e c h*, *T e c h n o m e d*, *T e c h n i d e g* (= deguonies dirbtuvė), *V a n d e n k a n*, *M e t a l i u m i n*, *G e l v a k a n*, *G e l s a n* (= geležies sankrova), *I z o l i a t*, *K a š u f a* (= šukų ir sagų fabrikas). Kitos įmonės sumeigia net tokiais vardais vadintis: *J a k o r*, *S a f j a n*, *Š t a r*, *Š l o s* ... Tikrai to jau ir betrūko!

Mes savo kalboje nesame pratę iš atskirų skiemenų durstyti naujų žodžių. Tą privilegiją palikime SSSR, kur viešpatauja ne tik *fizkultūra*, *santechnika*, *profdvizenije*, *prompredprijatiye*, bet ir *Narkomvnutorg*, *Narkomzdrav*, *Narkompiščeprom* ... Tačiau mūsų *Techpramonė* taip ir prašosi sugretinama su *čimpromyšlennosti*.

Nuolaidumu ir gražumu čia nieko napasieksime. Tie žmonės, kur anuos vardus “kuria”, patys nepajėgs ir nepanorės mūsų suprasti. Va kaip paargumentuoja: “*J a k o r*” visi žino, o *I n k a r o* niekas nesupranta”. Sakančiojo atžvilgiu tai teisinga, bet negi visa Lietuva turi šitokiai “teisybei” lenktis. Ir reikia pasakyti, kad firmininkai čia pasižymi nepaprastu atstangumu. Jau Kauno savivaldybei tvarkant iškabų dalyką, jie piestu šoko prieš reikalavimą pridėti firmų pavadinimams bent lietuviškas galūnes. Tur būt, nemažesniu atšiaurumu pasižymi ir dabar, į prekybos registrą įrašant. Pasakoja, kad *Šilkolev* (sudarytas ir *šilkas* + *Levušas*) esąs iki kaulo įsitikinęs ne tik savo gražumu ir skambumu, bet ir visuotiniu klijentų pritarimu tam vardui. Ir kaipgi dabar tokį pašveitalą kokių pilkutėliu pavadinimu keisi! O *Livėla*, sako, atsižvelgdama į lietuvių kalbos “dėsnius”, sutinkanti vadintis *Lieviela*. Še tau ir pamokė mus nemokšas ...

Firmos, žinoma, visuomet atsikirs savo žinomumu, vardo komercine verte, santykiais su užsieniais ir dar kaž kuo. Bet toks “*Buv. Br. Šmidt*” fabrikas vis dėlto nepabūgo tariamųjų nuostolių, pasivadindamas “*Metalu*”. O čia kokios urkštytinės dirbtuvės ar krautuvėlės savininkas (su abiem bendradarbiais!) taria jau dangų griūvant, kaip tas katinas lapui ant uodegos užkritis. Jeigu dabar, registrą įvedant, neapsišvarinsime, paskui dar sunkiau bebūs ką padaryti. Pagaliau, jei čia nepakaktų turimų įstatyminių priemonių, tai verta būtų pagalvoti ir apie atskirą įstatymą kovai su kalbos darkymu.

Čia malonu pastebėti, kad ir patys mūsų ekonomistai šiuo dalyku rūpinasi. Tautos Ūkio rugpiūčio mėn. numeryje įdėtas net atskiras straipsnelis. Ten tarp ko kita skaitome: "Argi tai ne pasityčiojimas iš lietuvių kalbos? Nelietuviškos pavardėmis prisaigstėme *as* ir *is*, o firmų vardams leidžiame ignoruoti ne tik kalbos, bet ir estetikos dėsnius". — Tikėsimės, kad keliamasis reikalas nesuduš į neryžties uolas.

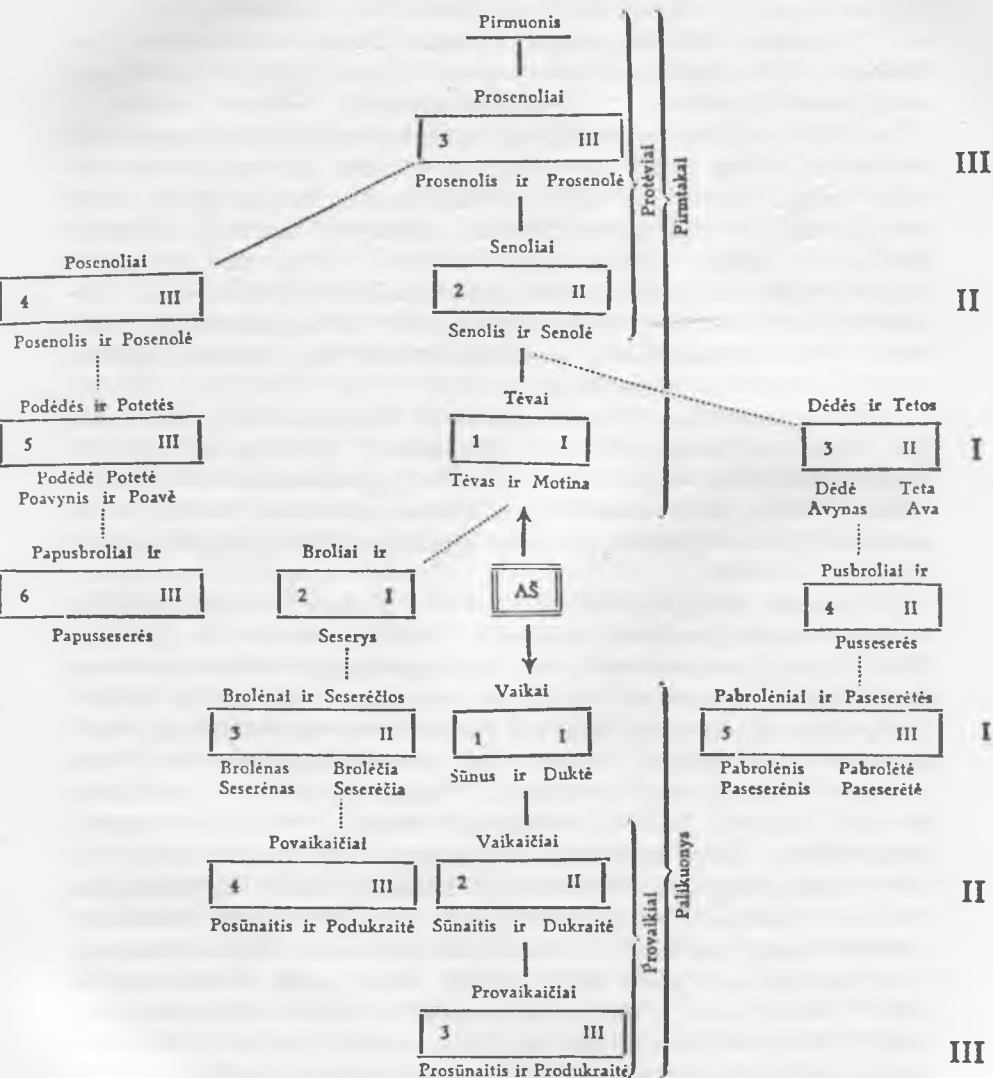
MŪSŲ GENTIVARDŽIAI *

Keli mūsų skaitytojai anketoje yra pareiškę norą, kad GK panagrinėtų giminystės terminus. Šis straipsnelis tam reikalui ir skiriamas. Giminių visi turime, todėl jau pats gyvenimas reikalauja jiems ir tam tikrų *gentivardžių* "Verwandschaftsnamen, названия родства". Kaimo žmonės giminystės santykiuose geriau orientuojasi, kaip šviesuomenė; čia ir tos rūšies terminų daug gausiau. Bet iš kitos pusės atskiros tarmės labai įvairuoja. Pvz., sesers sūnus vadinamas net šešiais vardais: *seseraitis*, *seseriėtis*, *seserėnas*, *seserėnas*, *seserėnas*, *seserūtis*. Bendrinė kalba čia reikalinga kokios normos. Be to, šnekamojoje inteligentų kalboje yra privisė svetimbių, kurios lengvai pakeičiamos savais žodžiais.

Pati giminystė yra dvejopa: *kraujo*, arba *gimtinė*, ir vedybinė. Bet gyvojoje žmonių kalboje čia kokio skirtumo nedaroma, paprastai abi reiškiamos tuo pačiu terminu: *giminaitis* arba *gentis* (*gentį*) "Verwandter, родственник". Rečiau pažįstami dar *giminiėtis*, *giminiuotis* ir *gentainis*, *gentinas*. Vedybinę giminystę — affinitas, Schwägerschaft, свойство — kai kas yra bandę vadinti *gentystė*, bet ji neprigyja. Mat, tik retur, pvz., Kvėdarnoje, *gentys* tereiskia "affines". Daug geriau čia tinka *svainystė* greta su *svainiu* "Schwager, свояк". Tuo būdu *giminystė* ir *gentystė* palieka "Blutsverwandschaft, кровное родство" reikšti. Vartosime, žinoma, daugiau pirmąją, nes ji įprastesnė ir plačiau pažįstama. Iš *giminės*, kuri reiškia ne tik "Verwandschaft, Familie, Geschlecht, Stamm; род, родня, семья, племя", bet ir "Verwandter, родственник", turime dar veiksmazodžius *giminidotis* ir *giminautis* ir būdvardžius *giminiškas*, *giminus*, *giminingas*. Pastarasis dabar dažniausiai vartojamas prasme "verwandt, родственный", nors žmonėse paprastai reiškia "daug giminaičių turįs", pvz., giminingi žmonės plačiai apvažiuoja, apeina. Tos pačios maždaug reikšmės, matyti, ir *giminėtas* (plg. *smėlėtas*, *rentėtas* "išrantlytas"), kurį Kuršaitis duoda iš

* *Gimtoji Kalba*, 1937, 4-8, 20-24, 47-49, 75-77.

GIMINYSTĖS RODYKLĖ

Pavadinimai reiškia giminystę su AŠ. Tiesioji giminystė pažymėta ištisinėmis, o šalutinė taškinėmis* linijomis. Civilinės teisės giminystės laipsniai parodyti arabiškais skaitmenimis; skaitoma išbrėžtosiomis linijomis. Rymiškieji skaitmenys rodo skirtingą laipsniuoseną pagal bažnytinę teisę. Iš krašto pažymėtos kartos: aukštyr ir žemyn.

* Originale : brūkšninėmis.

pietinės M. Lietuvos. *Giminūs*, -i, *giminų* ana reikšmė yra pažįstamas Juškos žodyne: pagal mūsų *giminumo* reikėtų lankytis. Ši būdvardį jau ir velionis K. Būga buvo ėmęs vartoti.

Giminystė skiriama *tiesioji* “gerade Linie, прямая линия” ir *šalutinė* “Seitenlinien, боковые линии” (žr. rodyklę) ir skaitoma *giminystės laipsniais* “Verwandschaftsgrad, степень родства”. Civilinėje teisėje tas laipsnis nustatomas iš gimimų skaičiaus, kurį turime tarp “aš” ir ieškomojo giminaičio. Bažnytinė teisė tiesiąją giminystę taip pat skaičiuoja, bet šalutinėje eilėje jau skiriasi (žr. rodyklę). Šiaip dar giminystę skaitome *kartomis* (*kartà*, -*ōs*, *kartą*) “Generation, поколение”. Pvz., pirmos, antros kartos giminaičiai arba sudūrus *pirmakartčiai*, *antrakartčiai* ... Tiesiosios eilės giminystę vėl, skaitydami nuo savęs, skirstome į *aukštutinę* “aufsteigende Linie, восходящая линия” ir *žemutinę* “absteigende Linie, нисходящая линия”.

Šioje pastarojoje pirmo laipsnio ir pirmos kartos giminaičiai yra *vaikai*: *sūnūs* ir *dukterys*. Šalia *dukters* gyvojoje kalboje dar pažįstama *dukrà*, -*ōs* ir *dūkrà*, -*ōs*. Iš jų plačiau sakoma pirmoji lytis; ji taip pat ir bendrinėje kalboje įprastesnė. Be to, ja, ne *dukterimi*, naudojames ir kitiems gentivardžiams darytis, pvz.: *pōdukra*, *dukràitė*.

Po *vaikų* antroje kartoje eina *vaikai*, kurie dabar dažnai vadinami *anūkais*, *anūkėmis*. Tačiau tatau slavybė, pasiskolinta iš gudų ar ukrainiečių онук, kuriam atliepia rusų внук. Senojoje kalboje tai sąvokai reikšti yra *nep(u)otis*, kurį jau ir Māžvydas pažįsta. Moteriškai giminei vartota dar trumpesnė lytis *neptis* ar *neptė*. Nors šiuodu žodžiai labai senoviški, sutinka su lotynų *nepos* “Enkel, внук”, *neptis* “Enkelin, внучка” ir sanskrito *nāpāt*, *nāpt* “t. p.”, tačiau dabartinėje gyvojoje kalboje nebepažįstami. Kaip neturinčius nė jokių žodinių giminaičių, juos būtų sunku prigydyti ir bendrinėje kalboje. Todėl čia reikia kito termino. Vietomis, rytų Lietuvoje ir Vilniaus krašte, sūnaus ar dukters vaikai vadinami — *sūnaitiais*, *dukràitėmis* ir *dukteràitėmis*. Panašiai galime ir visus vaikų vaikus vienu vardu vadinti *vaikaitiais* “Enkel, внуки”. Čia priesagą *-aitis* vartojame tokiu pat būdu, kaip ir tėvavardinėse pavardėse; pvz., *Jondītis* pirma reiškė Jono sūnų. Ir dabar dar *Razmo* sūnus (nevedęs) tarmėse vadinamas *Razmaitiu*. Dviprasnumo taip pat nėra ko bijoti.

Tolimesnės žemutinės eilės kartoms žmonių kalboje, rodos, atskirų vardų nėra. Žemaičiai pažįsta *prōvaikį* (pvz., tokį atsitikimą vaikai provaikiai minės), bet jis reiškia apskritai visus už vaikus tolimesnius tiesiosios eilės giminaičius. Trečiajai kartai žymėti teiktinas tos pačios darybos *prōvaikaitis* “Urenkel, пра-

бнук ”. Prireikus skirti vyrus ir moteris, vartotina *prōsūnaitis*, *prōdukraitė*. Genealogijose ir teisėje su *pro-* teks eiti ir dar toliau, pvz., *prōprovaikaitis* “Ururenkel, праправнук”.

Žemutinės eilės giminaičiai žemyn nuo savęs dabar dažnai vadinami *ainiais*. Šitas žodis yra J. Basanavičiaus darbo, paleistas “Aušroje” (1885) kartu su *aisiuliais* “t. p.”, tačiau visai nevykęs. Jis, matyti, išsivestas iš tarminės veiksmazodžio lyties *aina*: turėta galvoje po mūsų “ainantieji”. Be to, darant galėjo paveikti ir vok. *Nachkomme* arba net Bretkūno *at-ainis* “ateiva, atėjūnas”. Ši buvo paskelbęs A. Bezzenbergeris savo veikale “Beiträge zur Geschichte der litauischen Sprache” (1877), kurį Basanavičius, kaip filologijos mėgėjas, be abejo, pažino. Vadinasi, visu pirma *ainis* bendrinėje kalboje turėtų išvirsti **einiū*. Tiesa, žemaičių pažįstamas *ėinis*, bet jis reiškia visai ką kita — greitą, eiklų žmogų. Šito nevykėlio vietoje teiktinas jau Daukšos vartotas *palikuonis*, *-iės*, *pālikuonį* “Nachkomme, потомок”. Plg. dar senųjų žodynų *palikis*, *palikė* “po tėvų palikęs sūnus, duktė”.

Aukštutinėje eilėje po *tėvą* (*tėvo* ir *motinos*) einantieji *tėvų tėvai* vadinami keliais vardais. *Bōčius* (daug. *bōčiai* — abiem giminėms) paskolintas iš gudų *баця*. Todėl netikė ir jo vediniai: *prōbočiai*, *prābočiai*. Taip pat slaviška yra ir *bābā*. M. Lietuvoje vėl vokietybės yra *grūtė* (iš vokiečių žemaičių kalbos), *grōsė*, *grōsūtė* (iš *grosse Mutter* = *Grossmutter*) ir *grūtis* su *grōsūtis*, *grōsūkas* (iš **grōsis* — *grosser Vater* = *Grossvater*). Lietuviški *bōba*, *bobūtė*, *sēnė*, *senūtė* ir *sēnis*, *senūtis* šiai sąvokai bendrinėje kalboje vėl būtų nepakābūs, nes paprastai daugiau vartojami kito mis reikšmėmis. Bendrinei kalbai teiktini žemaičių gana plačiai pažįstami *senōlis* “*Grossvater*, дед, бабушка”, *senōlė* “*Grossmutter*, бабка, бабушка” ir abiem giminėms bendroji daugiskaita *senōliai* “*Grosseltern*, дед да бабушка”. *Senuōlis*, *senuōlė* — iš gyvosios kalbos trūktinai tepaliudyti — dabar vartojami daugiau bendrąja prasme — senis, senė. Vilniaus krašte *senuōlis* reiškia dar rąstą (= senas medis), pvz., nuvažiavo medžian (= miškan) *senuōlių*.

Trečiajai kartai, vok. *Urgrosseltern* (*Urgrossvater* ir *Urgrossmutter*), rus. прадед и прабабка, gyvojoje žmonių kalboje tam tikrų išskirtinių vardų labai maža. Bet šiaip tolimesnei antros kartos giminystei žymėti yra jau net keli terminai. Kuršaitis duoda *sēntėvį* “*Altvater*, *Ahn*, *Vorvater*, *Patriarch*” ir *sēnmotę* “*Grossmutter*”. Pastarosios reikšmė ne visai tikra, nes Kuršaitis pats to žodžio nepažino (jį žodyne suskliaučia). D. Lietuvoje pažįstami *protėviai* “*Voreltern*, прародители, предки” (pvz., tėvai *protėviai* to neatmena) apima apskritai ir visus už tėvus tolimesnius aukštutinės eilės giminaičius. Be to, *protėvis* (vienaskaita) gali

reikšti giminės pirmatėvį, vok. *Stammvater*, rus. праотец, родо-начальник. Tačiau šiai sąvokai labiau teiktinas *Daukšos* vartojamas *pirmuonis*, *-iės*, *pirmuonį*. *Prósenis*, kaip rodo *sėnis* “senolis”, savo reikšme lygus *prósenoliui*, o daugiskaita *próseniai* vėl reiškia ir visus už senolį tolimesnius giminaičius. Dar turime ir senuosius naujadarus *pranokėją* (: *pranókti* “prabėgti”) ir *pirm(a)takūną* (: *takūnas* “bėgikas”), kuris Jablonskio, pagal *pirmlakus*, pataisytas į *pirmtaką*. *Pirmtakai* gali tikti kartu visiems giminaičiams aukštyrų nuo savęs, vok. *Vorfahren*, rus. предшественники.

Kaip šalia *senūčio* (= senolio) Juškos žodyne (prie žodžio *karta*) yra *prósenutis*, taip šalia *senolio* bendrinėje kalboje gali būti vartojami žem. *prósenolis* “Urgrossvater, прадед”, *prósenolė* “Urgrossmutter, прабабка, прабабушка” ir *prósenoliai* “Urgrosseltern, прадед и прабабка”. Kai kada gali prireikti ir ketvirtos kartos: *próprosenolis* “Ururgrossvater, прапрадед”, *próprosenolė* “Ururgrossmutter, прапрабабка”, *próprosenoliai* “Ururgrosseltern”.

Šalutinės eilės giminytė apima visus kilusius iš to paties asmens arba asmenų poros. Ji vadinama *tikrąja* (vollbürtig), jei visiems bendri a b u protėviai, ir *pusinė* (halbbürtig, единокровный, единоутробный), jei tik v i e n a s iš protėvių bendras.

Tėvų broliai ir seserys dabar paprastai vadinami *dėdėmis* “Onkel, дядя” ir *tetomis* “Tante, тетка”, nors platesne prasme šie vardai vartojami ir apskritai senesniems žmonėms. *Dėdė* dar turi ir retesnes gretimines lytis *dėdis*, *dėdžius*. M. Lietuvoje seniau ir moteriškai giminei vartota *dėdė* šalia vyriškosios *dėdis*. Dažnai pravartu skirti tėvo ir motinos pusės dėdes bei tetas. Žmonių kalboje ir randame: *avėnas*, brolis, “motinos brolis, lenkų wuj”; *avė* “motinos sesuo, wujenka”. Šiais savais gentivardžiais turime pasikeisti dar retkarčiais iš miesto inteligentų girdimas makaronybesi “vujenkas ir vujaškus”. *Dėdina* “tėvo sesuo, stryjenka” bendrine kalbai vis tik negalės tikti, nes tuo pačiu vardu daugiur vadinama ir *dėdienė* “dėdės žmona”. Turint atskirą terminą motinos seseriai, jos ne labai nė bereikia.

Dėdės ir tetos vaikai žmonių vadinami keliais vardais. Jų yra net dvireikšmių: *brolėnais* ir *seserėčiomis* rytų Lietuvoje mišrai vadinami dėdžių tėtų ir brolių seserų vaikai. Šitoks vartosenos mišrumas, matyti, yra senas, nes ir latvių b r ā l ē n s abiem reikšmėmis vartojamas. Bet dviprasnumas čia labai nepatogus. Tenka imti kurį kitą terminą. Vakarų ir vidurio Lietuvoje V e t t e r, двоюродный брат vadinamas *pūsbroliu*, o K u s i n e, двоюродная сестра — *pūsšesere*. Taip reikėtų vartoti ir bendrinėje kalboje. Gana būdingi *dėdėnas* “dėdės sūnus”, *tetėnas* “tetos sūnus” ir *tetulėnas* “t. p.”, padarytas iš *tetulės* “teta”, čia dėl savo retumo

negalėtų tikti. Be to, *tetėnas* dar reiškia ir tetos vyrą ir net stačiai dėdę. Tai dėl to, kad žmonės ir šiaip dažnai tetos vyrą dėde vadina. *Tetulyna* “tetos duktė” ir pavardė *Dėdynas* vėl rodo, kad kadaise ši gentivardį esame daręsi ir su priesaga *-ynas*. Plg. žemiau *seserėynas*. Be to, pažįstami *brolaičis* “pusbrolis”, šalia su *brōlaičiai* “pajauniai”, *brōlainis* “motinos brolio sūnus”, kuris betgi reiškia ir sesers vyrą. Dar rečiau šioms giminystės sąvokoms sakomi: *brōtas*, *brōtis*, moter. gim. *brōtė* (plg. *brōtis*, *brōtautis*, *brōtintis* “broliuotis, bičiuliautis”), M. Lietuvoje *bročiūzis* ir, tur būt, iš jo sutrumpintas *brožis*, o senovėje taip pat *brošis*, *brošė* (plg. *brōsauti* “pasižinti, draugauti”). Visos šios lytys yra maloninės ir vestinos iš pirmykščio **brōtuo* (kilm. *brōters*, senoviškai — *brōteres*), kurį rodo dainų *broterėlis* ir latvių *brātarītis*. Čia pat priklauso ir prūsų *brati*, *brote* “brolis”. Bet dar čia reikia priminti, kad *pūsbroliais* ir *pūsseserėmis* daugiur vadinami ir ne vieno tėvo ar motinos broliai ir seserys. Tačiau šia reikšme, vengdami dviprasumo, jų bendrinei kalbai, žinoma, negalime teikti.

Brolių ir seserų vaikams — *brōlvaikiams* ir *sesėrvaikiams* — vadinti taip pat yra keliolika vardų. Iš jų plačiau pažįstami ir todėl patartini vartoti: *brōlėnas* “brolio sūnus”, *seserėnas* “sesers sūnus” ir *brōlėčia* “brolio duktė”, *seserėčia* “sesers duktė”. Apibendrinant pirmieji vadinami *brōlėnais* “Neffe, племянник”, o antrosios — *seserėčiomis* “Nichte, племянница”. Tuo pačiu principu gyvoji kalba šių gentivardžių darosi ir su priesagomis: *-aitis*, *-ūnas*, *-ietis*, *-ynas*, *-ūtis*, *-ytis*, *-ikas*, *-inčia*, pvz.: *brōlaitis*, *brōlaitė*, *seserāitis*, *seserāitė* (ir *seserāičia*), *brōliūnas*, *seseriētis*, *seserėynas*, *seserāitis*, *brōlųčia*, *brōlikas*, *seserīnčia*. Toliau dar pažįstami *sūnėnas* ir *dukterėčia*, bet jie vietomis reiškia ir sūnaus bei dukters vaikus, taigi *vaikaičius*. Plg. dar *dukterėnas* “dukters sūnus”, *dukterėnė* “dukters duktė”. Nors ir *brōlėnas* (taip pat ir *brōlėnas*) su *seserėčia* dvireikšmiai, bet jie tiks geriau, negu *sūnėnas*, *dukterėčia*, nes aiškiau nusako giminystę kartos atžvilgiu.

Brōlėnų ir seserėčių vaikams atskiro pavadinimo neturime. Pagal kartą jie vadintini vaikaičiais. Kadangi žmonės šalutinės eilės giminaičius, skirdami nuo tiesiosios, paprastai vadina netikraisiais, tai ir čia, tiksliau nusakant, galėtume kalbėti apie *netikruosius vaikaičius*. Bet dviejų žodžių terminas nėra parankus. Nusižiūrėjus į *pusbrolius*, *pūsseseres*, galima būtų pasidaryti *pūsvaikaičius* su *pūssūnaičiais* ir *pūssdukraitėmis*. Tuo keliu eina kai kurie teisininkai. Bet kadangi *pus-* retkarčiais duoda ir bloginamosios reikšmės, pvz., *pūsgalvis*, *pūšernis*, *pūšprotis*, tai gentivardžiuose neverta būtų jų dauginti. Bene geriausiai čia tiktų priešdėlis *pa-*, *po-*, kurį turime

pusinės giminystės terminuose, pvz., *patėvis*, *pósūnis*. Čia ir kituose tos rūšies dariniuose šiuo priešdėliu išreiškiame netikrumą, ko tikro atstojimą ir šiaip menkumą, pagaliau panašumą. Plg. *pakrėslis* “krėsliskas įtaisas kam paremti, padėti”, *pāsmalkis* “šlapių malkų garas”, *pažėnkliis* “ženklas; modelis”; *pāram(s)tis* “ramstis”, *pa-jaunys* ir *pabrolys* “jaunosios palydas” (= jaunikio, brolio pava-duotojas), *póbūdis* ir *pabūdas*, *pameistrys* “šioks toks meistras”, *pókaršis* “tokia karšis (žuvis)”, *pósmilgė* “tokia į smilgą panaši žolė, Windhalm, метлица, Apera spica venti”. Iš šių pavyzdžių galime darytis ir gentivardžius: *pósūnaitis* “Grossneffe, двоюрод-ный внук”, *pódukaitė* “Grossnichte, двоюродная внучка”, kurie kartu bus *póvaikaičiai*.

Toliau *póvaikaičių* vaikai — vienoje kartoje su *provaikaičiais* — vadintini *pāprovaikaičiais*: *pāprosūnaitis* “Urgrossneffe, трою-родный внук”, *pāprodukaitė* “Urgrossnichte, троюродная внучка”.

Pusbrolių pusseserių vaikai yra vienos kartos su brolėnais sese-rėčiomis, todėl, tuo pačiu principu vadinant, jie išeina: *póbrolēniai* “двоюродный племянник”, *póseserētės* “двоюродная племянница”, o tiksliau skiriant gaunami dar *póseserėniai* ir *póbrolētės*.

Pagaliau šalutinėje eilėje senolių broliams ir seserims, žiūrint visos giminystės sistemos, taip pat tenka *pósenolių* “Grossonkel, Grosstante, двоюродный дед, двоюродная бабка” vardas. Jų vai-kai bus *pódėdės* “dядя двоюродный” ir *pótėtės* “тетка двоюрод-ная”, o vaikaičiai — *pāpusbroliai* “брат троюродный” ir *pāpusse-serės* “сестра троюродная”.

Gimtinė giminystė, žinoma, siekia dar daug toliau, bet prakti-koje, išskyrus genealogijas, su tuo retai kada susiduriame. Jei čia jau prireikė darytis nemaža naujų gentivardžių, tai tolimesnieji visų visi būtų darytiniai. Iš to taip pat matome, kad žmonės gimi-nystę nelabai toli teskaito. Tolimesnius giminaičius vadina *devin-kačiais*, *devinšlākiais*, taip pat *pagentainiais*.

Kartinės giminystės terminai yra, pvz.: *brolystė* ir *brolavà, -ōs*, *brólavą* “brolių giminystė, Bruderschaft, братство, братское родство”, *seserystė* “seserų giminystė, Schwesterschaft, сестричество”, *vai-kystė* “vaikų giminystė su tėvais, Kindschaft”. Visi broliai ir visos seserys kartu vadinami *brolijà, seserijà*, pvz., į broliją (= pas brolius) išvažiavo.

Pusiniai giminaičiai visų pirma yra ne vieno tėvo ar ne vienos motinos vaikai. Bet šiaip pusinės giminystės sąvoka daug platesnė. Čia galima skirti giminystę: 1) tarp pirmųjų vedybų vaikų ir antra-vyrio arba antrapatės, 2) tarp ne vieno tėvo ar ne vienos motinos vaikų ir 3) tarp našlių vedybomis suvestų vaikų. Tie, kuriems yra mirę vyras arba žmona, paprastai vadinami ir vadintini: *našlys*

“Witwer, вдовец”, *našlė* “Witwe, вдова”. Iš jų turime išvestinius *našlųstė* “Witwen-, Witwerstand, вдовство” ir *našlėti* “našliu, našle gyventi, вдовствовать”. Rečiau, labiau dainose, tai pačiai sąvokai dar pažįstami: *šeirys, šeirė*. Antrųjų, trečiųjų vedybų žmona ar vyras dabar bevardinami: *antroji, trečioji žmona, antrasis, trečiasis vyras*. Tačiau gyvojoje kalboje tam randame ir atskirų pavadinimų. Antroji žmona vadinama *antrąpatė* ir *antrąvada*, o trečioji — *trečiąpatė*. Antrasis vyras, atėjęs į našlės namus, yra *preikšas, užkurys (užkurys)*, nors pirmasis reiškia taip pat jaunikį, o antruoju vadinamas ir įvestinis žentas. O trečiasis vyras vėl turi keistoką vardą *užtupys*, Žemaičiuose ir *ančtupinis*. Šiuos terminus, išskyrę du paskutiniuosius, prireikus galime pavartoti ir bendrinėje kalboje.

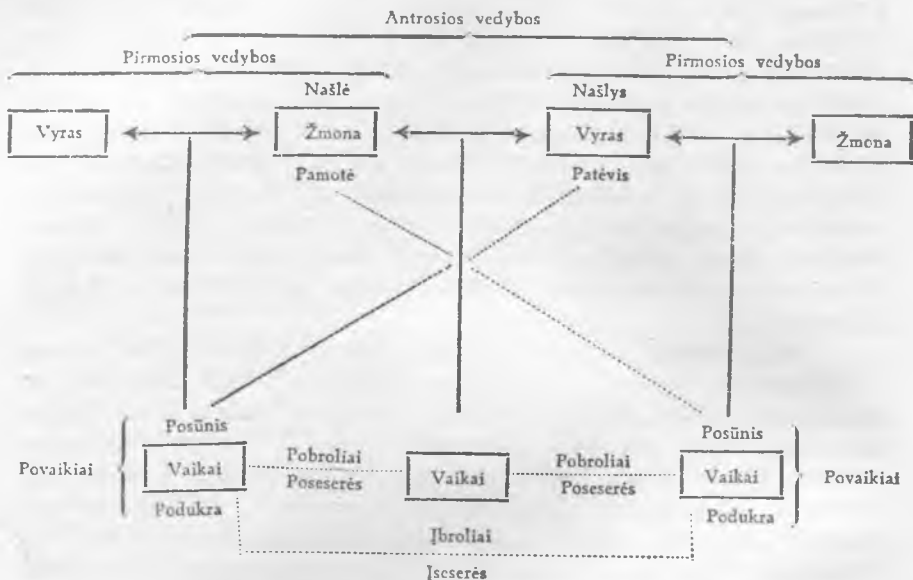
Našlio antroji žmona jo pirmiesiems vaikams yra *pamotė* “Stiefmutter, мачеха”. Ji plačiai pažįstama visoje Lietuvoje ir atstoja skolintinę gudišką *mōčeką*. Vyriškasis pamotės atitikmuo visų vadinamas *patėvis* “Stiefvater, отчим”. Vaikas, randamas vedant arba atitekant, patėviui ir pamotei bus *pōsūnis* “Stiefsohn, пасынок” ar *pōdukra* “Stieftochter, падчерица”. Rečiau dar sakoma ir *pōdukra, pōdukrė*. Iš tų trijų teiktina pirmoji lytis. Pōsūniai ir pōdukros pačių žmonių vadinami vienu vardu: *pōvaikiai* “Stiefkinder, пасынки и падчерицы”. Ne vieno tėvo ar ne vienos motinos vaikų tarpusavio giminystei pažymėti atskiro vardo gyvojoje kalboje nerandame. Jie vis viena vadinasi *brōliais, seserimis* arba *pūsbroliais, pūsseserėmis*. Kartais nusakoma aprašomai: *netikrieji brōliai sēserys*. Vengiant dviprasumo, nusižiūrėjus į turimuosius šios giminystės terminus, lengvai pasidaromi: *pōbrolis* “Halbbruder, единокровный, единоутробный брат” ir *pōseserė* “Halbschwester, единокровная, единоутробная сестра”. Darybai plg. *pābrolis, pabrolys* (žr. aukščiau) ir latvių *p a m ā s a* (= *pa + m ā s a* “sesuo”).

Susivedę našliai gali abu turėti vaikų iš pirmesniųjų vedybų. Nors šie savo tarpe ir nėra kraujo giminaičiai, bet šiaip gyvenime dažnai giminiuojasi. Tėvų atžvilgiu tokie vaikai vadinami *suvestiniais* “сводные дети”. O savo tarpe vadintsi pažįstamas *įbrolis* “Stiefbruder, сводный брат”, šalia kurio pasidarytina ir *įseserė* “Stiefschwester, сводная сестра”.

Visai tėvų neturintieji vaikai vadinami *našlaičiais, našlaitėmis* “Waise, сирота”. *Siratà, siratėlis, siratėlė* yra skolintiniai (iš gudų ar lenkų) ir todėl nevartotini.

Dažnai žmonės prisiima visai svetimus vaikus. Tas paprotys, matyti, senas, ir mūsų kalboje tokiems priimtiniams vaikams yra keletas atskirų vardų. Sūnumi priimtas vadinamas *įsūnis* “ange-

PUSINĖ GIMINYSTĖ

Tikrieji giminaičiai sujungti ištisinėmis, o pusiniai taškinėmis* linijomis

nommener Sohn, Wahlsohn, приемный сын", dukterimi — *įdukrė*, *įdukra*, *įdukerė* "angenommene Tochter, Wahltochter, приемная дочь". Plačiau pažįstama ir įprastesnė *įdukrė*. Bendrasis vardas priimtiniams vaikams yra *įvaikiai* "Wahlkinder, приемные дети". Be to, dar turime išvestinius *įsūnystė* ir *įsūnyti*, *įsūninti* "an Kindes Statt annehmen, adoptieren, усыновить". Iš tų dviejų veiksmažodžių labiau įprastas pirmasis ir paprastai vartojamas tiek išsūniui, tiek įdukrei. Toks pat dvireikšmis yra ir rusų усыновить. Norėdami skirti, galėtume pasidaryti ir *įdukryti*, *įdukrinti*. Rytų lietuviai (ir M. Lietuvos žodynai) išsūnius, įdukres ir įvaikius vadina ir *išsūniais*, *išdukromis*, *išdukerėmis*, *išvaikiais*, bet bendrinėje kalboje jie iki šiol nevartojami, nes anie geriau nusako pačią sąvokos esmę ir todėl vartosenoje parankesni. Kai kur įdukrė dar vadinama *duktėrė*. Svetimą vaiką priėmusieji jam yra *įtėviai* "Wahl-, Adoptiveltern, приемные родители, усыновители", atskirai — *įtėvis* "Wahl-, Adoptivvater, приемный отец", *įmotė* "Wahl-, Adoptivmutter, приемная мать". Be to, dar sakomas *augintinis*, -ė, "питомец,

* Originale : brūkšninėmis.

воспитаник, Pflegekind", kuris šiaip gyvenime dažnai painiojamas su *įvaikiu*. Bet teisėje jie griežtai skiriami: vaikų teisės teturi tik *įvaikiai*.

Dar yra likusi panagrinėti *v e d y b i n ė* giminystė. Ji randasi vedant ir tekant. Dabar bendrinėje kalboje jau yra nusistojusi vartosena: iš vyro pusės *vesti* "heiraten von männlicher Seite, жениться", o iš moteries — *tekėti* "heiraten von weiblicher Seite, выйти замуж". Reikšmės raida čia visai paprasta. *Vesti* visų pirma reiskė — į savo namus, ūkį, giminę parsivesti. Kadangi paprastai vyrai vesdavosi žmonas, tai šis terminas jiems ir prigijo. Bet Maž. Lietuvos tarmėse ir *m o t e r y s* gali vesti. Nors dabar šis veiksmazodis čia vartojamas bendrąja prasme "heiraten", kaip Did. Lietuvoje "ženytis", bet seniau, matyti, sakytas tik moteriai vyrą į savo namus parsivedant, nes iš tėvų namų kitur išeinanti mergaitė ir ten *išteka* arba *nuteka*. Pvz., Kuršaitis savo vok.-lietuviškajame žodyne (prie žodžio *heiraten*) duoda: *Jurgis Grytą vedęs* ir *Gryta Jurgį vedusi*, bet *Gryta už Jurgio ištekęjusi* arba *nutekęjusi*, jeigu ji į jo ūkį ateina. Taip pat ir Žemaičiuose *parveda* ir *įveda* (į savo ūkį) ne tik moteris, bet ir vyrus. Plg. dar *įvestinis*, *parvestinis* vyras. Iš sudurtinių *susivėsti* "einander heiraten" rodo tarpusavio veiksmą, o *apsivėsti* vėl bendrinėje kalboje vengiamas. Jis veikiausiai yra kontaminacijos (sąmaišos) keliu kilęs iš *vesti* + *apsiženyti*. Veiksmazodiniai daiktavardžiai yra: *vedlys* "jaunasis, Freier" (daugiau vestuvinių apeigų terminas), *vedybos* (*vedyba*), *vedimas* "Heirat von männlicher Seite, женитьба" (plg. *dalybos*, *derybos*, *lažybos*, *piršlybos*, *žvejyba* ...) ir *vestuvės* "veselija, Hochzeit, свадьба". Dar pažįstamas *vedėklis* "suaugęs, galįs vesti jaunikaitis ir (paniekinamai) jau vedęs žmogus", kuris greta reiskia ir per mėslovežtį prie arklių statomą berniuką.

Tekėti pirminė reikšmė yra — *b ė g t i*, plg. *tekinėti* "bėginėti", *tėkinas*, *tekūnas*, *takūnas* "bėgūnas, Läufer". Vadinas, mergaitė ištekėdama iš tėvų namų išeina, išbėga. Kadangi retkarčiais ir vyras kitur išeina, tai M. Lietuvoje pasakoma ir senoviškai: *Jurgis už Grytos ištekęjės* arba *nutekęjės* (= į jos namus). *Vedyboms* čia atliepia net trys žodžiai: *tekýba*, *tekūtė*, *tekėstos* "tekėjimas, Heirat von weiblicher Seite, выход замуж". *Nuotaka*, su gretiminėmis tarminėmis lytimis *nuoteka*, *nuotakuolė*, *nuotekuolė*, *tekūtė*, *tekūtė* (pvz., *tekučių daug, bet vedučių mažą*), žmonių vadinama suaugusi, galinti tekėti mergaitė, kuri rengiasi tekėti, prieš vestuves ir vestuvių metu "heiratsfähige Jungfrau, девица; Braut, невеста", kai kur net sužieduotinė. Bet šiaip "sich verloben, обручаться" sąvokai reikšti mes vėl turime tris terminus, susijusius su dvejomis senovinių vestuvių apeigomis: *susižadėti*, *su(si)derėti* su *suzadėtuėmis*,

sánderybomis, arba *derýbomis* (= piršlys su nuotakos tėvais tariasi dėl vedybų ir kraičio), *susižieduoti* su *sužieduotūvėmis*, arba *žiedýnomis* (= po ūkvaizdžių jaunieji sumaino žiedus). Bendriniu terminu teiktina: *su(si)žadėti*, *sužadėtinis*, *sužadėtinė*, *sužadėtuvs*, tačiau prireikus galime ir griežčiau skirti; *su(si)žadėti* “(sich)versprechen, помолвить(ся)”, *sužadėtiniai* “Versprochene, помолвленные” ir *su(si)žieduoti* “(sich)verloben, обручать(ся)”, *sužieduotiniai* “Verlobte, обрученные”. Platesnės sąvokos yra: *jaunikis jaunasis* “Bräutigam, жених” ir *nuotaka* (žr. aukščiau), sykiu — *jaunikiai*, *jaunieji* “Brautleute”. Bet ir čia gyvosios kalbos kartais skiriama: *jaunikis* apskritai suaugęs jaunikaitis, galįs vesti, ką merginąs “женимый парень, приискивающий себе невесту”, o *jaunasis*, *jaunoji* — prieš pat vedybas ir vestuvių metu. O *jaunikė*, *rodos*, tik šiaip jauną mergaitę tereiskia, plg. dar *jaunikė* (= jauniklė) *vištā*.

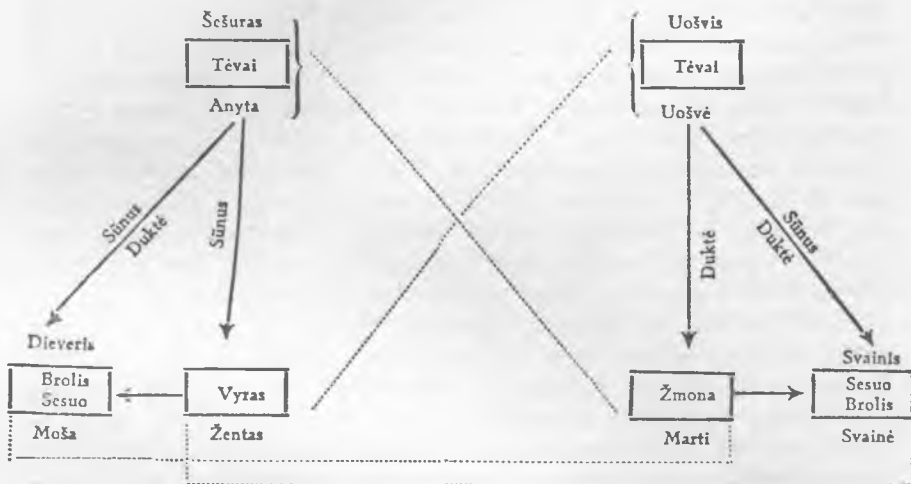
Čia reikia paliesti ir patį *santuokos* terminą. Dabar daugio, net teisininkų, painiojama ir mišrai vartojama: *santuoka*, *sutuoktuvs*, *vedýbos* ir *jungtūvs*. Ir jie visi reikalingi, bet kiekvienas savoje vietoje. Veiksmazodį *tuokti* visų pirma randame Valančiaus “Antano Tretininko pasakojime”: “— Na, Mikita, duosiu jums su Naste šliūbą! Šie ir atėjo, o senis sudėjęs jų rankas su skepeta surišo, ir taip *sutuokė*”, jeigu jis nėra idėtas tą rinkinėli vėliau redagavusio kun. Andziulaičio. Toliau *tuoktis* pavartota “Aušroje” (1885). Jablonskis savo rankraštiniam žodynėlyje turi (iš mokyti. Jasulaičio) įsirašęs *susituokė* = susivedė, o toje pačioje “Aušroje” (1884) yra ir *santuoka*. Atrodo, kad pramanyti juodu negalėtų būti, nors iš gyvosios kalbos niekur dabar neužrašyti. Gėra būtų, kad kuris mūsų skaitytojas pastebėjęs praneštų. Anksčiau minėtieji pavyzdžiai rodo, kad *tuokti*, *tuoktis*, *sutuokti*, *susituokti* reiškia “(sich) verehelichen, eheschliessen, сочетать(ся) браком”; *sutuoktuvs* bus “Verehelichung, Eheschliessung, бракосочетание” ir vartojamos taip pat jau “Aušroje”, o *santuoka* — “Ehe, Ehestand, брак, супружество”. Toliau lengva pasidaryti: *sutuoktinis* “Ehemann, Ehegatte, супруг”, *sutuoktinė* “Ehefrau, Ehegattin, супруга”, sykiu — *sutuoktiniai* “Eheleute, Ehegatten, супруги”, *santuokiniai*, *nesantuokiniai* “eheliche, uneheliche, брачные, внебрачные” vaikai ir pagaliau *ištuokti* “ehescheiden, развод, расторгнуть брак разводом”. Šalia *vedýbų* galima vartoti ir daugiskaitines *tekýbas*. Taip vienodžiau, o be to, ir daugumas tos rūšies darinių sakomi daugiskaitoje. Žr. aukščiau. Vien bažnyčiai paliktina *jungti*, *sujungti*, “trauen, венчать, повенчать”, *jungtūvs* “Trauung, венчание”. Iš tradicijos čia turime palikti ir *moterystę* (sakramento prasme), nors šiaip sąvoka ir netiksli.

Sutuoktinis, sutuoktinė tėra reikalingi tik įstatymų kalbai, šiaip gyvenime, žinoma, visuomet vartos *vyrą* ir *žmoną*. Taip pat turime dar senų seniausių *pàts* ir *patì*, tik pastaroji vietomis turi neigiamo priereikšmio.

Pradžioje esame trumpai prisiminę, kad vedybinei giminystei — *affinitas*, *Schwägerschaft*, *свойство* — reikšti geriausiai tinka *svainystis* terminas, pasidarytas iš *svainio*. Gyvojoje kalboje ir žodynuose *svainis* ir retesnis *svainius* yra kelių reikšmių: 1. žmonos, vyro brolis; 2. sesers vyras; 3. žmonos sesers vyras. Moteriškasis atitikmuo *svainė* paprastai reiškia žmonos seserį, bet taip pat ir brolio žmoną, vyro brolio žmoną. Dabar *svainis*, -ė plačiau pažįstami Užnemunėje (seniau ir M. Lietuvoje) ir Lietuvos rytuose. Iš suminėtujų reikšmių aiškiai matyti, kad jais tereikiama tik vedybinė giminystė. Tatai sutinka ir su pačia žodžio etimologija, nes *svainio* pagrindinė reikšmė yra “savasis, saviškis”, iš nebeturimo būdvardžio **svai-nas* (plg. prūsų *swais* “savas”, slavų *своѣ* “t. p.”). Šitaip kas kartais jį įtaria rusybe, bet be jokio pagrindo. Mūsų *svainis* paveldėtas iš senovės, kaip ir tos pačios šaknies bažnytinės slavų kalbos *свѣсть* “žmonos sesuo”, senovės vokiečių aukštaičių *swōio* “žmonos brolis, sesers vyras, žmonos arba vyro tėvas”. Kirčiuotina tik *svainis*, -ė, tam pritaria ir latvių *svainis* (plg. lie. *lĕpa*: la. *liĕpa*). Kuršaitis, nebepažindamas to žodžio iš gyvosios kalbos, dažnai kirčiuoja klaidingai *svāinis*, *svainius*. — Bendrinei kalbai *svainis*, -ė teiktina vartoti dvejai: 1. apskritai vedybiniam giminaičiui, norint išreikšti vok. *Verschwäger*, rusų *свойственник*, *свойственница*; 2. vadinti — vyro broliui ir seseriai, žmonos broliui ir seseriai, sesers vyrui, žmonos sesers vyrui ir vyro sesers vyrui. Jie turi pakeisti šiomis pastarosiomis reikšmėmis išgalėjusias svetimybės *švógeris* ir *švógerka*, gautas iš vokiečių per lenkų *szwagier*, *szwagierka*. M. Lietuvos *švógeris*, *švėgerkė* artimesni vokiškosioms lytims. Juos ir nesunku iš kalbos išveisti, nes yra visai jauni skoliniai, XVI amž. raštuose dar nepažįstami. Tiesa, *svainis*, -ė palieka daugiareikšmiai, bet, pvz., ir vokiečiai teturi tik *Schwager* ir *Schwägerin*, *Schwippschwager* ir *Schwippschwägerin*. Vadinasi, dabar vienu vardu vadinama po kelis svainystės laipsnius. Visi svainiai ir svainės kartu vadintini *svainijà*, plg. *brolijà*, *seserijà*. Svainio žmoną bendrinėje kalboje, žinoma, vadinsime *svainienė*, o abu — *svainiū*, pvz., laukiame svainių atvažiuojant. Tačiau senojoje kalboje ir dainose turime dar ir kelis atskirus terminus, kuriais išskiriame vieną kitą svaininį giminaitį. Iš dainų ir vestuvinių papročių veik visoje Lietuvoje pažįstami: *dieveris*, -iės, *dieverį*, rečiau *dieverjys* “vyro brolis, *деверь*” ir *mōša*

“vyro sesuo, золовка”. Abu labai seni, iš dalies net senesni nei lietuvių latvių prokalbė. Plg. senovės slavų *deverь*, latvių *māsa* “sesuo”, prūsų *moazo* “teta”. Išvestiniai yra: *dieverijā* “dieveriai, dieverių namai”, *dieverienē* “dieverio žmona” ir *mošēnas* “mošos vyras”. Daugiskaita *dieveriai* prireikus galima kartu vadinti dieverį su žmona, pvz., dieveriai atvažiavo, pas dieverius buvome. Toks pat senovinis, bet ir dainose jau apyretis: *laiguonas* ir *laigūnas* “žmonos brolis, шурин”. Senuosiuose žodynuose ir Kleino 1653 m. gramatikoje dar randame: *jentē*, *jenters* (plg. senovinę *môtē*, *mōters* ir dabartinę *duktē*, *dukters*) “vyro brolio žmona”. Tačiau šiai sąvokai dabar paprastai sakoma *svainė* arba *brólienė*, nors pastaroji visų pirma reiškia savo brolio žmoną. Norėdami atskirais atsitikimais tiksliau nusakyti svaininę giminystę, žinoma, turėsime bent kai kuriais ir iš šių gentivardžių naudotis.

SVAININĖ GIMINYSTĖ

Tikrieji giminaičiai sujungti ištisinėmis, o svaininiai taškinėmis* linijomis.

Atitekėjusi mergaitė vyro tėvų vadinama *martė*, -čiōs, *marčiq* “Schwiegertochter, сноха, невестка”. Ta reikšmė ji vartojama bendrinėje kalboje. Bet šiaip tarmėse *martė* dar reiškia ir brolio žmoną, vyro seserį, net nuotaką ir sužadėtinę. Pašaliniai žmonės jaunąją žmoną per vestuves dar kurį laiką po vestuvių vadina ir *jaunāmartė*. Vyro tėvas *marčios* vadinamas *šešuras*, rečiau *šešiuras* “Schwiegervater, свекор”, o motina — *anųta* “Schwiegermutter, свекровь”. Abu tėvai kartu bus *šešuraĩ* “Schwiegereltern, мужнины

* Originale : brūkšninėmis.

родители". Šitaip dar gana plačiai Lietuvoje vartojama ir todėl teiktina ir bendrinei kalbai. Kai kuriose tarmėse, pvz., žemaičių *šėšurui* ir *anytai* yra apibendrinti *uošvis*, -ė, kitaip sakant, tais pačiais vardais vadinami ir vyro ir žmonos tėvai. Tačiau daug plačiau sakoma ir visuotinai teiktina: *uošvis* "žmonos tėvas, тесть", *uošvė* "žmonos motina, теща", *uošviai* "žmonos tėvai, женины родители". Uošvių namai, žmonos tėviškė daug kur vadinami *uošviją*, o rytiečių ir *uošvynė*. Dukters vyras tėvams yra *žentas* "Schwiegersohn, зять".

Mums trūksta termino išreikšti vokiečių *sich verschwägern*, rusų вступить в свойство, посвоиться "sudaryti svaininės giminystės ryšius". Aprašomai pasakytume *sueiti į svainystę*, bet pagal *giminiūotis, susigiminiūoti* galima pasidaryti ir *svainiūotis, susisvainiūoti*. Kadangi *giminiūotis* reiškia ir "giminystės ryšius laikyti, giminiškai gyventi", tai ir *svainiūotis* prireikus galėtume panašia reikšme pavartoti.

Teisės požiūriu žiūrint, svainiais (plačiaja prasme) laikomi tik tikrieji antrojo sutuoktinio, žmonos arba vyro, giminaičiai. Ta svainystė yra tos pačios kartos ir laipsnio, kaip ir sutuoktinio giminystė, ji nenutrūksta nė santuokai pasibaigus. Tačiau šiaip gyvenime (ne teisine prasme) svainyste vadinama, pvz., ir sutuoktinio gimininis santykis su antrosios pusės svainija.

Yra nemaža ir vestuvinių, ypačiai apeigų, terminų, bet jie gentivardžiams jau nebeprisitaiko. — Viliamės, kad šitos mūsų pastabos palengvins skaitytojams susivokti kartais labai pinkliuose giminystės santykiuose ir pavadinimuose. Apskritai reikia pasakyti, kad mūsų šviesuomenė čia daug menkliau nusimano nei kaimas. Jai lietuviškuosius gentivardžius dar reikia prigdyti.

KELETAS FOTOGRAFIJOS TERMINŲ *

Žadėję (žr. 259 psl.) čia kiek plačiau pasisakome dėl kelių fotografijos terminų. Apskritai šios srities lietuviškaisiais terminais niekas atskirai nėra rūpinęsis, juos kūrė pats gyvenimas, fotografijos mėgėjų praktika. Todėl nenuostabu, kad vienur kitur ir pro šalį "prakurta". Bet visų pirma turime būti dėkingi pirmojo mūsų fotografijos vadovėlio autoriui (K. Laucius, Fotografuoti gali kiekvienas. II leid. 1938), pramynusiam čia taką ir davusiam visą eilę gana vykusių terminų. Juk, pvz., *péršviesti* "per daug šviesos duoti, vok. *überlichten*", *péršviestas* "per daug

* *Gimtoji Kalba*, 1938, 149-151.

šviesos gavęs, *überbelichtet*”, *neprišviesti* “per maža šviesos duoti, *unterbelichten*”, *neprišviestas* “per maža šviesos gavęs, *unterbelichtet*”, *ieškiklis* “kuo fotografuojamasis vaizdas ieškomas, *Sucher*” tikrai yra gerai nusisekę. Taip pat nepeiktini ir *plokščiāfilmė*, *filmrysīs* vokiškiems *Planfilm* ir *Filmpack* pakeisti.

Fotografuojant dažnai tam tikrais prietaisais matuojama atstumas ir apšvietimas. Vokiečių šie prietaisai vadinami *Entfernungsmesser* ir *Belichtungsmesser*. Lietuviškai girdėti vadinant *atstumo* arba *tolumo*, *apšvietimo matuotojas*, *matuotuvą*, o vadovėlyje vartojamas vėl *matiklis*. Teiktini trumpesni ir pagaulesni: *tolimatis*, *šviesomatis*. Be to, *matiklis* turėtų būt padarytas iš *matyti*, nes iš *matuoti* tegalima *matuoklė*, plg. *važiuoklė*, *švytuoklė*.

Šviesa į fotografinę kamerą įleidžiama pro angelę, vadinamą *diafragma*. Taip vartoja ir kai kurios kitos kalbos. Vokiečiai turi savo žodį *Blende*. Kėdangi šviesa pro ją išviečia, tai lietuviškai *diafragma* galima pavadinti *išvaita*, plg. *įlanda* (: *įlįsti*), *įtaka* (: *įtekėti*) “vieta įlįsti, įtekėti”. Išvaitai atidaryti paspaudžiamas tam tikras, paprastai iš vielos padarytas, *spauštukas*, vok. *Auslöser*. Vadinti jo *išjungikliu* nederėtų, nes iš tikrųjų jis įjungia, o ne išjungia. Prie mūsų vartojamo *spāusti*, *paspausti* kaip tik geriausiai tinka *spauštukas*. Darant nuotrauką arba stačiai, kaip žmonės sako, trāukiant prieš saulę, ant objektyvo užmaunamas toks gaubtelis, kuris jį saugo nuo tiesioginių spindulių. Todėl šis prietaisas ir vadinamas *saulėgaubtis*, vok. *Gegenlichtblende*, *Sonnenblende*.

Fotografinis *statyvas* šiaip labai dažnai vadinamas tiesiog *kójomis*; norint galima vartoti ir *pastōvas*, *pastōlis* (plg. š. m. GK 108) arba dar trumpesnis *stōvas*. Kad aparatą galėtų laisvai sukinėti į visas puses, ant stovo užsukama *rutulinė sąnara*, vok. *Kugelgelenk*; ji aparatą nerte suneria su stovu. Tiesa, terminas dvižodis, bet ir kitos kalbos ne trumpesnius turi: rusų шаровое соединение, anglų *ball-and-socket*. Vartodami galime ir trumpinti, sakyti tik *sąnara*, nes jos paprastai visos rutulinės.

Filmuojama į *plokštelės* arba *filmas*. Pastarosios vėl yra dvejopos: *plokštinės* — ištisos ir *ritinės* — susuktos į rities (*ritė* “spūlė”, Viekšnių apyl. žodis). Norint galima vartoti *plokščiāfilmė*, vok. *Planfilm*, ir, sutrumpinus, vietoje *ritinė filma* stačiai *ritinė*, vok. *Rollfilm*, ypačiai kur būtina griežtai sąvokas skirti. Šiaip sau gyvenime “rolfilma” vadinama tiesiog *filma*. Kartais gali prireikti skirti ir *filminę kamerą* nuo *ritinėnės*, vok. *Rollfilmkamera*.

Fotografuojant kambaryje prieš langą, dažnai nuotraukose atsiranda savotiškų šviesos dėmių, kurias fotografai kartais vadina „aureolėmis“, vok. *L i c h t h o f*. Terminu čia teiktinas *pășvaitas*, -*ai*, kuris žmonių kalboje reiškia pašvaistę ir apskritai bet koki neaiškų šviesulį. Pvz., galime pasakyti: nuotrauka išėjo su *pășvaitu* arba *pășvairuota*, jeigu tų *pășvairų* keli. O būdvardis *pășvaitus*, -*i* (plg. *skardas* : *skardūs*, *svāras* : *svarūs*) vėl labai gerai tinka apibūdinti tokiai (blogai) fotografinei medžiagai, kuri duoda pašvairų. Pvz., pasakytume: tos firmos ir plokštelės ir filmos labai *pășvairios*. Filmų indaruose rašomą vok. *l i c h t h o f f r e i*, anglų *a n t i - h a l o*, lietuviškai turime taip pat versti *nepășvaitus*, -*i*.

Nuotraukos negatyvą reikia *diškinti*, vok. *e n t w i c k e l n* (žiūr. 259 psl.) tam tikrame skiedinyje, kuris vadinamas *aiška-las*, vok. *E n t w i c k l e r*. Išaiškintą negatyvą dabar fotografai paprastai *fiksuoja*. Bet šitą sąvoką galime labai gerai pasakyti ir savo žodžiu *grūdinti*, vok. *f i x i e r e n*. Juk kaip tik u *žgrūdintas* negatyvas nebegenda, paveikslas nebeišnyksta. Grūdinamasis skiedinys vėl bus *grūdalas*, vok. *F i x i e r*. Kai kur ir kalviai pažįsta *grūdala*, juo vadina bet koki skystį, pvz., aliejų ir vandenį, kuriame ką grūdina. Darybai plg. *tėpalas*, *miřkalas*, *miřtalas* „maistas“, *dāžalas*, *žibalas*. *Aiškintojas* ir *grūdintojas* reiškia veikėjus, ir todėl skiediniams vadinti netinka.

Čia panagrinėjome tik keletą svarbesnių fotografijos terminų, ėmėme daugiau tuos, dėl kurių mūsų skaitytojai buvo kreipęsi. Pageidautina, kad terminų reikalu imtų rūpintis ir Lietuvos Foto Mėgėjų Sąjunga. Visi jai būtų už tai dėkingi ir prireikus patal-kintų.

KASDIENINĖS KALBOS YDOS *

Kalbėdami apie kalbos ydas, dažniausiai galvoje turime rašytąjį žodį arba, tikriau sakant, spausdintąjį. Kartkartėmis skaitome kalbinių recenzijų, kur peikiama ar, rečiau, giriamą kurios knygos kalba. Retkarčiais vienas kitas spėdoje pasipiktina ir netikusių, bloga kalba parašytu kuriuo viešesniu parašu. Mat, parašyta, išspausdinta labiau akis bado.

Tačiau kasdieninėje šnekamojoje mūsų kalboje tų ydų daug apščiau. Viena, kalbame visi daugiau nei rašome, o, antra, rašydami vis pagalvojame, kaip čia geriau, „lietuviškiau“ parašyti. O gyvu žodžiu kalbėdamas dažnas pagalvoja: kaip pasakysi, taip

* *Gimtoji Kalba*, 1939, 115-118.

nepagadinsi. Šiuo atžvilgiu, reikia pasakyti, kad mūsų aplaidumas pernelyg didelis. Ir kaip tik dėl tos priežasties ir raštų kalbai sunkiau gerėti, nes sakomasis žodis juk labai glaudžiai susijęs su rašomuoju.

Kasdieninės kalbos ydų randame ne tik sakinyje, tartyje, kirčiavime, bet taip pat ir žodyne. Tiesa, daugumą bendrinės kalbos žodžių turime iš gyvosios žmonių kalbos, bet išskirtinėms sąvokoms — *terminams* gyvojo kalbos turto ne visuomet tepakanka. Žodžių dažnai tenka naujai darytis, kaltis arba net skolintis. Ir čia jau daugiau pavojaus į šunkelius iškrypti.

Šiuo kartu, nekliudydami specialinių sričių, nors trumpai paliesime vad. kasdieninio gyvenimo terminus. Čia visų pirma susiduriame su visokiomis svetimybėmis. Jų ypačiai gausu paprastojame amato, krautuvės, net virtuvės kalboje, kur bendrinės kalbos gryninamoji įtaka tik labai lėtai tepasireiškia. Rasime tačiau ir netikusių, netaisyklingų naujadarų, bet žymiai mažiau. Daugiur betgi mūsų kaimas kasdieninio gyvenimo reikalams turi gerų ir vykusių terminų, tik mes jų nežinome ir verčiamės daugiausia miestinėmis makaronybėmis.

Imkime kad ir namūdės (vok. *Hauswesen*, rus. *обиход*) dalyką. Jau prienamėje randame *gonkas*, o pro duris eidami susiduriame su *adverijomis* ir *zoviesais*. Lenkiškas *gonkas* ar *gonką* visais atžvilgiais gali pakeisti plačiai pažįstamas *prieangis* (tarmėse ir *priūgis*). Mažiau čia tiktų taip pat iš gyvosios kalbos pažįstami *prienamis* ir *priebutis*. O *adverijai* ir *zoviesui* lietuviški pakaitai yra žemaičių *staktà*, -os ir *vỹrius* (iš veiksmazodžio *vėrti*). Nuo seniau jau vartojame *prieškambarį*, bet paskutiniu laiku statybininkai čia dar įsimanę įveisti anglišką *holą* ir vokišką *halę*. Bet šiuo atveju anglų *hall* reiškia mūsų *priemenę* (*priemenė*, -ės) ir ją reikėtų vartoti, jeigu, žinoma, yra reikalo ją skirti nuo paprastesnio ir mažesnio prieškambario. Iš čia turime išmesti ir rusiškąją *viešalką*, jos vieta priklauso lietuviškai *kabỹklai*. Atskiram drabužiui pakabinti vėl yra *pakabà*, -os, *pākabą*, o į patį drabužį įsiuvas — *kabĩklis* arba *kabinõtas*. Pagaliau pravartu apsigerbti ir pačiuose kambariuose. Vietoje *divono* patieskime *pátiesalą*, o kur reikiant ir *takėlį*, tik ne *dorožką*. Daugiur prie langų tebekybo *firankos* ir *štoros*, nors pirmąsias lietuviškai vadiname *langátiesėmis* arba *aĩtlangėmis*, o pačius langus užleidžiame *užũolaidomis*. Langus atidarius vis dar eina *ciongas*, tačiau turėtų traukti *traũksmas* arba *skẽrsvėjis*, *kiauravėjis*, *kiaurapũtis*. Pagaliau ir *fortkos* vietoje vartotina *õrlaidė*, o kad sienos nedrẽktų, reikia *õrtakių*, tik ne rusiškų *v o z d u š k ų*. Apsišviesti turime *lẽmpą*, ir šito daugelio

kalbų — rus. лампа, lenk. l a m p a, pranc. l a m p e, vok. L a m p e — vartojamo skolinio (iš graikų l a m p a s “žiburys, deglas”), žinoma, iš savo kalbos nemesime, bet k n a t u i ir a b a ž ū r u i turime gražius pakaitus — *dagtis* ir *gaūbtas*. O paskui elektrinę lempą vis dar velkasi š n i ū r a s (jei ne š n u r a s!) su š t e p s e l i u ir k n o p k e, nors seniai jau turime nusikalę visai gerus naujadarus — *laidas*, *kištukas*, *mygtukas*. Taip pat ir liustrą gali pakeisti lietuviškasis *sietynas*, vartojamas perkeltine prasme.

Einame į miegamąjį, ir vėl kiek makaronybių vartojama jau vien lovos apdarams vadinti: č e c h o l a s, n a v a l a č k a, k a l d r a, a d i e j a l a s, k a p a... O lietuviškai tatai vadinti: *apmaūtas* ar *aūtnartis*, *ūžvalkalas* ar *aūtvalktis*, *aūtklodė*, *apklōtas*, *lovātiesė*. Daugis šeimininkių, net inteligenčių, dar nėra išsižadėjusios nė perinos, sieniko (ar šieniko), net paduškos, nors mūsų lietuviškojo kaimo čia iš seno pažįstami *patalai*, *čiuzinys* ir *priegaltvis* bei *pagālvė*.

Taip pat ir mūsų pačių apdaro pavadinimuose daug rasime ko taisyti. Visų pirma vietoje gudiškų rūbų tevartotina *drabūžiai*, o kostiumas yra *kartā*, -ōs, *kartā* arba *eilutė*; toliau kurtką labai gerai pakeičia vilniečių dzūkų *išutė* (: *įsas* “trumpas”) arba net *striukė*, o doždeviką ar regenmantelį — *lytinis* (suprask: apsiaustas), kuris kartais turi ir *gobtuvą*, tik ne k a p i š o n ā ar b a š l i k ā. Kravato ir galstuko ar halstuko vietoje po kaklu riškimės tik *kaklāraišti*, o k a š n ē m ū s i š k a i v ē l y r a *pakaklinis*. Kad guzikas yra *sagā*, tur būt, visi žino, bet pravartu įsidėmėti ir kolioniko (arba galioniko) bei zaponkos pakaitai — *segūtis* ir *sąsaga*. Tam tikras spauste užspaudžiamas sagas dažnai girdėti vadinant lenkiškai z a č a s k o m i s, o žmonių kalbos čia pažįstamas labai pagaulus *spaūstas*, -ai. Sagos darybinė giminaitė yra *sagė*, ir tuo vardu vadinama moterų nešiojamoji broška. — Dar kad ir porą žodžių apie āvalynę (ne a v a l i n ē!). Metas jau būtų moterims išsižadėti kurkų (arba k o r k ū, k a b l u k ū), juk *kulnys* gali būti ne tik žemos, bet ir aukštos. Be to, l o d o č k a s gali vadinti *kurpāitėmis*, o p a n t o f l i a i — yra *šliūrės*, *šlepėtės*. Vyrų nešiojamus getrus vėl visai žmoniškai galime pakrikštyti *aūtkurpiais*. Netikusios yra ir liakierkos, ypačiai dėl savo galūnės. Turi vadinti lietuviškiau: *lakiniai*, *lakuotiniai* (= batai), *lakinės*, *lakuotinės* (= kurpės).

Dar pasisukinėkime ir po virtuvę. Čia kovą su svetimybėmis pradėjo visų pirma namų ruošos kursai ir mokyklos. Daug jau turime ir gerų lietuviškų terminų. Ir tikrai garbės nedaro, kad net inteligentės moterys nepajėgia atsisakyti nuo p e t e l n ē s (= spar-

gintuvė), *duchovkos* (= *orkaitė*), *bratvankos* (= *keptūvas*), *tarkos* (= *trintuvė*), *tacos* (= *padėklas*), *scirkos* (= *pašluostė*, *šluostė*), kad vis dar tebemėgsta tušyti ir smozyti, nors turėtų *troškinti* ir *spirginti*. Ir vadinamąją virtuvės plytą turėtų pakeisti *mūris*, o jo kuryklos rešiotka mūsiškai yra tiesiog *gardėlė*.

Ir rūkytojams pravartu kai kur būti lietuviškesniems. Vietoje *cigarnyčios*, *mundštuko*, *bankrutkos*, *tabakerkos* ir *mašinkos* ar *benzinuvkos* vartotina: *rūkiklis*, *kandiklis*, *suktinė*, *tabōkinė*, *brėžėklis*. — Taip pat ir namų darbo gėrimus dažnai mėgstame svetimais vardais vadinti, pvz., *kvasas*, *nalivka*, *vyšniuvka*, *slyvuovka*..., nors, rodos, daug galvos nereikia laužyti, kad sakytina: *anėpilas* ar *užpilas*, *vyšninė*, *slyvinė*. Kitas dar ir *stumbrinę* taikstosi “šauniau” *zubrovka* pavadinti. Be to, ir lietuviškojo *krupniko* vardas taip pat nelietuviškas, o lenkiškas. Žmonių jis vietomis labiau priderintas prie mūsų kalbos ir vadinamas *kruōpininku*. M. Lietuvos lietuviai šiam gėrimui iš seno turi lietuvišką pavadinimą *meškinis*. Net Rytprūsių vokiečių kalboje jis daugiau pažįstamas skoliniu *Meschkinnis*, negu vokiškuoju atitikmeniu *Bärenfang*.

Pagaliau kasdieniniame gyvenime tenka vartoti visą eilę žodžių, kurie jau priklauso amatų ar technikos sričiai. Visų pirma čia turime išsizadėti bent *apcūgų*, *šcipeų*, *atviortkų*, *šriūbų*, *muterkių* (ar *materkų*) su *gvintais*, *prabajų*, *zamkų*... Jų vietoje vartotina: *rėplės*, *žnyplės*, *suktūvas*, *srdigtas*, *veržlė* ar *srdigė*, *srūgiai* (: *sriėgti* “gvintuoti”), *kėngė*, *ūžraktas*.

Šioje kovoje su kasdieninėmis žodyno ydomis labai svarbu visuotinis ryžtumas. Jei mes kiekvienas ir kasdieniniame gyvenime, kalbėdami gyvuojų žodžiu, tiek kambaryje, tiek virtuvėje, kovosime su žargonu, tikrai ilgainiui apsišvarinsime. Šiuo atsitikimu ypačiai didelis uždavinys tenka šviesuomenei, jos šeimoms, mokyklai, nes tik čia teįmanoma kalbos drausmė. Bet koks aplaidumas gali ir viską sugadinti. Štai ir pavyzdys. Viena amatų mokykla su savo mokiniams dirbo praktikos darbus prie namų statybos. Mokiniai kalbėjo bauriu žargonu. Čia pat maišėsi mokytojai, kurie ne tik savo auklėtinių neperspėjo, bet ir patys techniniais “perlais” žarstė. Bet sąskaitoms rašyti tuojau imdavo ir “atlietuvėdavo”, jas rašė visai pakenčiamai, be tų makaronų, kur šiaip visuotinai vartodavo. Vadinasi, mokyklos suolui vienas mastas, o gyvenimo praktikai kitas. O to kaip tik neturėtų būti, nes tik

kasdieninė gyvoji vartosena gali kalboje prigydyti naujus žodžius, ypačiai terminus. Taigi kalbinis valyvumas mums visur privalomas.

KORTŲ VARDAI *

Mūsų skaitytojai yra pageidavę, kad atskiru straipsniu pasakytume dėl vartojamųjų ir ypačiai vartotiniųjų kortų vardų. Gavę kiek mėdžiagos iš GK skelbtosios anketos ir šiaip daugiau pasirinkę gyvosios kalbos duomenų, čia kortų vardus pagnrinėsime kiek plačiau.

Jau ir pačias kortas ne visi lietuviai vienodai vadina. Plačiausiai, bent daugumo aukštaičių, sakoma *kortos*. Šį vardą jau pažįsta ir XVI amž. rašytojai, pvz., Daukša, Petkevičius. Jis mūsų pasiskolintas iš lenkų ir gudų *karta*, kuri savo ruožtu vėl gauta iš Vak. Europos (plg. it. *carta*, pranc. *carte*, vok. *Karte*) ir per lotynų *charta* yra kilusi iš graikų *chartēs* “papirus lapas (rašyti)”. Kitaip sakant čia turime vad. tarpautinį žodį. Kai kur M. Lietuvoje ir vietomis veliuniškiuose dar vartojamas šio skolinio perdirbinys *kvortos* (*kvortà*,-os, *kvortq*). Žemaičiai vėl turi fonetiškai naujesnę lytį *kařtos* (*kartà*,-os, *kartq*). O Užnemunėje kortos dar vadinamos ir *kazromis*, *kazirėmis*, *kazyrėmis* (iš lenkų *k o z y r a* “pasirenkamoji, šviečiamoji korta”), taigi perkeltiniu šviečių vardu. Bendrinei kalbai, žinoma, teiktina dabartinė įprastinė lytis *kōrtos*,-ų (vn. *kortà*,-os, *kōrtq*), nors šiaip vakariečių tarmėse dažnai dar tebekirčiuojama senoviškai *kōrtos*,-ų.

Šio daiktavardžio išvestinis veiksmažodis yra *kortuoti*,-uoja, -avo (rytiečių ir *kortōti*, *kortōja*, *kortōjo*), o kas kortuoja arba labai mėgsta kortuoti, tas — *kortininkas*. Šiuodu žodžiai pakeičia slavybes *kortavōti* (kartavōti) ir *kortauniņkas* (kartauniņkas), paskolintas iš lenkų *k a r t o w a ć* ir *k a r t o w n i k*. Kaip kitų kalbų (pvz., rusų *играть в карты*, vok. *Karten spielen*), taip ir mūsų jau nuo XVI amž. sakyta *kortomis žaisti*. Veiksmažodžio *žaidisti* vartosena susiaurėjus, dabar bendrinėje kalboje paprastai besakoma *kortomis lōšti*. Iš žmonių kalbos ta pačia reikšme dar pažįstama ir *kortās mūšti*.

Kadangi yra ir kitokių kortų, pvz., buriamųjų (vok. *Zauberkarten*), tai lōšti vartojamosios kortos tiksliau vadinamos *lōšiamōsiomis kortomis* “Spielkarten, игральные карты”. Tam tikras kortų skaičius, pvz., 32 ar 52, kurį rusai vadina *колада*, o vokiečiai *Spiel*, lietuviškai vadintinas *mālka*,-os. Šia reikšme tą žodį

* *Gimtoji Kalba*, 1940, 67-72.

gana plačiai vartoja žemaičiai, ir jis visiškai gali pakeisti skolintinę *kaladę*. Žmonių dar skiriama *poninės* (paveiksluotos) ir *akinės* kortos. Šios pastarosios, lošiant paprastuosius lošimus, sudaromos iš 52 lapų malkos atliekamųjų kortų.

Lietuvoje jau nuo XVII amž. buvo pažįstamos dvejopos kortos, būtent vad. *prancūzinės* ir *vokietinės*, kurios skiriasi ne tik spalvų, bet ir figūrų pavadinimais. Mūsų vartosenoje tie abeji pavadinimai yra sumišę. Be to, vieni kortų vardai išsiversti lietuviškai, o kiti tiesiog pasiskolinti iš kaimyninių kalbų. Todėl šiandien atskirose Lietuvos vietose vartojamieji kortų vardai gana žymiai skiriasi. Betgi iš jų galima atrinkti, kas mūsų kalbai labiau sava ir bendrinei vartosenai teiktina. Tokia atranka rodo, kad, pvz., inteligentų tarpe dažnai girdimi *karo* ir *trejai* gyvajai kalbai visiškai svetimi. Apskritai kaimo žmonės lietuviškų kortų vardų vartoja kur kas daugiau nei šviesuomenė.

Visų pirma panagrinėsime pačių spalvų vardus. Jų prancūziskieji ir vokiškieji pavadinimai daugumas yra susiję su spalvos žymimųjų akių piešiniais ir jų panašumu. — Prancūzų *trèfle* (= dobilas), arba *croix* (= kryžius), kur vokiečiai verčia *Kreuz*, o savosiose kortose vadina *Eichel* (= gilė), rytiečių lietuvių paprastai vadinama *kryžiai*, *kryžai*, o žemaičių ir vakariečių — *gilės*, *gilyš*, *giliai*, *giliūkai*, nors Užnemunėje retkarčiais girdėti ir *kryžiai*, o dzūkuose net *žalandžiai* (iš lenkų *z o ł a d ż* “gilė”). Bendrinei kalbai teiktinos *gilės*, *-ių* (*gilė*, *-ės*), kaip plačiausiai sakomos visoje vakarų Lietuvoje. Šis vardas taip pat, rodos, nesvetimas ir M. Lietuvai. “Inteligentiniai” *trėfai* (iš rusų *треф* ir lenkų *tręf*) yra gryna miesto žargonybė, gyvojoje kalboje visai nepaliudyta. — Prancūzų *carreau* (= keturkampis) vokietyne kortose atliepia *Schelle* (= apvalus skambaliukas, žvagalas). Ši kortų spalva Lietuvos rytuose dažniausiai vadinama lenkišku skoliniu *zvankai*, *zvõnkai*, *dzvankai*, *dzvõnkai*, *zvõnkos*, *dzvõnkos* (iš lenkų *d z w o n k i* arba senovinės lyties *z w o n k i* “skambaliukai, kortų spalva”). Žemaičiai čia sako *būgnai*, kurie, greta su *būbnais*, dažnai girdėti ir Užnemunėje, retkarčiais net ir rytiečiuose. Iš kai kurių Lietuvos vidurio vietų dar pažįstami *būbinaĩ*, *bubinaĩ*. Visų šitų lyčių pagrindas yra rusiškasis tos spalvos kortų pavadinimas *бубны*, kuris savo ruožtu yra vok. *Schellen* vertinys. Be to, Užnemunėje dar sakoma ir *būlkai*, *būlkos* (iš lenkų *b u ł k i* “bandutės, kortų spalva”), taip pat *būlvės*, *būlbės*, o vienur kitur vidurio Lietuvoje ir *bulbaĩ*. Šie trys pastarieji vardai, matyti, praminti pačių lietuvių dėl vokietyinių kortų spalvos ženklo šio tokio panašumo į bulvę. Visuotinei vartosenai, rodos, geriausiai tinka *būgnai*. Viena, ši lytis labiausiai yra aplietuvėjusi, o an-

tra, greta su *būbnais*, daugiau ar mažiau pažįstama veik visame lietuvių kalbos plote. — Prancūzų *p i q u e* (= ietis) esąs susidaręs pagal italų *s p a d a* (= kalavijas), o šis pavadinimas vėl susijęs su kortos piešiniu. Iš prancūzų pasiskolinta ir rusų *мк*, lenkų *p i k*. Vokiečiai savosiose kortose šią spalvą vadina *G r ü n* (= žalias) arba *L a u b* (= lapai). Lietuvoje plačiausiai vartojamasis vardas *vynai*, *vynai* yra lenkybė. Mat, lenkai seniau vietoje dabartinio *p i k* vartojo *w i n o* (dėl spalvos ženkle panašumo į vynuogių lapą). *Vynų* visai nepažįsta tik žemaičiai ir jų vietoje sako *lāpai*. Taip šią spalvą vietomis tebevadinant senoji karta ir Užnemunėje. Rytiečiuos esą, rodos, girdėti ir *lāpai*. Šalia *vynų* vienur kitur sakoma ir *pýkiai*, *píkai*, taip pat retkarčiais *varnai*. Šis vardas pramintas jau mūsų pačių, matyti, dėl spalvos juodumo. Bendrinei kalbai reikėtų imti *lapūs*, nes dabar Lietuvoje vartojamųjų kortų šios spalvos ženklas tikrai primena lapą. *Vynai* būtų suprantami tik vokietinėse kortose. — Paskutinė spalva prancūzų vadinama *c o e u r* (= širdis), vokiečiai ją verčiasi *H e r z*, o savosiose kortose vadina *R o t* (= raudonas). Visame mūsų kalbos plote šiai spalvai pažįstamas vardas *čirvai*, *čirvai*, *čirvai*, *čirvos*, *čirviai*. Kilimo jis yra rusiškas — черви (plg. dar lenkų *c z e r w i e ń*, kuris seniau buvo vartojamas vietoje dabartinio prancūziško *k i e r*). Etimologiškai черви jungtinas su lenkų *c z e r w o n y*, gudų *c z y r w o n y* “raudonas”, taigi yra vokiškojo *R o t* vertimas. Žemaičiai dažnai pasako ir *širvai*. Ši lytis, žinoma, tėra tų pačių *čirvų* liaudinė etimologija, perdirbinys pagal *širvas*. Bendrinei kalbai jau velionio J. Jablonskio teikta vartoti *širdys*, *-džių*, kurias pažįsta kai kurios dzūkų tarmės. Tam pritaria rytiečiuose girdėti *širdžiai*, o taip pat ir žemaičių rečiau pasakomos *šerdys*, *-dū* (plg. medžio *š e r d i s*). Be to, Jablonskis, J. Balčikonio žiniomis, būgnus vadindavęs savo paties naujadaru *raūdėmis*, taip pat vartodavęs *gilės* ir *lapūs*. Būgnų, matyti, bus vengęs, norėdamas turėti visiškai lietuviškus kortų spalvų vardus. Tačiau matėme, kad ir jie vis tik yra verstiniai. Todėl galime palikti ir labai plačiai gyvosios kalbos vartojamus *būgnus*. Juk ir šiaip šis žodis, nors ir skolinys, mūsų bendrinėje kalboje vartojamas.

Dar lieka peržvelgti kortų figūrų vardus. — *Tūzas* pažįstamas visų lietuvių, tik kirėjuojamas dvejai: *tūzas* (rodos, dažniau) ir *tūzas*. Be to, rytiečių dar tariama ir *tūzas*. Jis paskolintas iš rusų *тыз*, kuris vėl yra vok. žemaičių *d ū s* “du” (mat, vokiečių kortų tūze yra dvi akys) vaikas. Nors rytiečiuose ir esąs girdėtas lietuviškas pakaitas *sėnis*, bet jis nėra būdingas ir todėl tenka pasilikti įprastinį *tūzq*. — *Karalius*, pranc. *r o i*, vok. *K ö n i g*, mūsų pasiskolintas iš rusų *король* ir tuo vardu visoje Lietuvoje

vadinamas. — Keblu jau yra su vad. “karalienės” vardu. Rytų Lietuvoje ši korta vadinama *ponià*, *panà*, *panýtė*, *panėlė*, rečiau *damà*, *karalienė* ir net *Marytė*, kuri, greta su *damùkė*, *karalienė*, *panùkė*, *mergaitė*, pažįstama ir dzūkų. *Panà* taip pat sakoma pietinių žemaičių ir paprūšėje prie Nemuno, greta su *damà* ir *dámke*. Pirmieji penki pavadinimai vienu ar kitu būdu yra susiję su rusų ir lenkų *дама*, *дама* (iš pranc. *дамe*), o *karalienei* vėl atliepia lenkų *królowa*. *Marytė*, tur būt, paimta iš *marijōšiaus* (iš lenkų *marjasz* “t. p.” < pranc. *maria ge* “vedybos”) lošimo. Pagaliau *dámke* gauta iš vok. žemaičių *дамке* “panelė”. Užnemunėje, ypačiai zanavykuose ir kapsuose, vėl įprastinis vardas yra *aukštjys*, *aūkštis*, *aūkštė*, *aukštukas*, *aukštukė*, išvers-tas iš vok. *Ober* (= aukštutinis). Plg. dar ir lenkų *wyżnik*. Žemaičių *gálvinis*, *galvinys* (*gálvinį*), *galvinis* jau yra mūsų pačių darbo ir tuo vardu pramintas nusižiūrėjus į vokiečių kortų paveikslą, kur spalvinė akis žymima viršuje, prie galvos. Seniau visoje Lietuvoje pažįstamas *pāmpelis*, *pāmpelis*, *pāmpelius* (per lenkų *pamfil* “moteriškoji kortų figūra”, iš pranc. *pamphile* “toks kortų lošimas”) dabar jau veik visiškai pamirštas. — Trečioji paveiksluotoji korta prancūzų vadinama *valet* (= tarnas, bernas), o vokiečių *Unter* (= žemutinis). Ji mūsų turi gausiausiai vardų. Rytų Lietuvoje sakoma: *bortà*, *bortėlis*, *börtinis*, *bortinys*, *bortinukas*, *borciukas*, *borčiukas*, *barsiukas* (!); *kaplỹs*, *kapliukas*, *kirstukas*, *kapočius*, *kapočiukas*, *kalpukas*, *kalpočiukas*; *berniukas*, *berniokas*, *bernėlis*; *kojukas*, *pantinukas*. *Bortà* su keturiais savo vediniais taip praminta dėl *bortos* (iš lenkų *barta* “plačiaasmenis kovos kirvis”), kurią matome tos kortos figūros rankose. Taip pat aiškintina ir *kaplỹs* su *kapliukù*, *kirstukas* bei skolintinis *kapočius* (iš lenkų *kopacz* “kapoklė”). Bet *borciukas*, *borčiukas*, *barsiukas* greičiausia kildintini iš lenkų *borciuch*, *borczuch*, *borsuk* “plačianosis mažomis akimis žmogus”. *Kalpukas* su *kalpočiukù* yra perdirbtinės latvybės (plg. latvių *kalps*, *kalpiņš* “dviakė kortų figūra”). *Berniukas*, *berniokas*, *bernėlis* yra išsiversti iš rusų *valet* ar lenkų *walet* (abu iš pranc. *valet*) arba, rasi, ir iš vokiškojo to paties pranc. *valet* vertimo Bube. *Kojukas* vėl šiaip ar taip sietinas su žemiau minimu *kojiniu*, o *pantinukas* ir bus pramintas iš kurios piešinio ypatybės. Užnemunėje ši korta paprastai vadinama *žemỹs*, *žėmis*, *žemukas*, rečiau *žemckis*, *žemskis*. Tatai yra vok. *Unter* vertimas, kaip ir lenkų *niżnik*, iš kurio paskolintas ir tvėrečinių (Vilniaus krašte) *niżninkas*. Pastarųjų dviejų (*žemckis*, *žemskis*) lytys dar suslavintos. Be šių pavadinimų Užnemunėje retkarčiais girdėti ir *borčiukas*, *bartukas*, *kirvukas*, *pinčius*, *bern(i)ukas*, taip

pat *kulniukas* (pravardžiuojamas vardas). Žemaičių, kaip ir “karalienei”, čia prasiminta savas vardas: *kójinis*, *kojinys*, *kojinis* ir, matyti, todėl, kad spalvinė akis vokietinėse kortose yra žemai, tarp figūros kojų. — Bendrinei kalbai vietoje inteligentų mėgstamų, bet svetimų *damos* ir *valet*o teiktini visiškai lietuviški *gálvinis* ir *kójinis* arba verstiniai *aukštys* ir *žemys*. Juos juk plačiai paremia ir gyvoji žmonių kalba.

Akinėms figūroms vadinti, be jau minėtojo *tūzo*, teiktina: *dešimtakė*, *devynakė*, *aštuonakė*, *septynakė*, *šešiakė*, *penkakė*, *keturakė*, *triakė*, *dviakė*. Šitie pavadinimai, išskyrus *šešiakę*, plačiai vartojami visoje Užnemunėje, taip pat vidurio bei rytų Lietuvoje (nuo *dešimtakės* iki *penkakės*) ir iš dalies pietų žemaičiuose (pvz., *devynakė*, *aštuonakė*, *septynakė*). *Šešiakė* pažįstama tik kai kurių rytiečių, užnemuniečiai ir žemaičiai besako tik trumpąją lytį *šeškė*, *šeškė*, be jungiamojo balsio. To paties galo yra ir rytiečių: *deši(u)makė*, *dešimākė*, *devyniakė*, *devyniākė*, *devyn(i)akys*. Iš kitų kiek dažniau sakomų lyčių paminėtina: *dešimkė*, *dešimkà*, *deviņkė*, *deviņkà*, *aštunķė*, *aštāņkė*, *aštānka*, *aštunkà*, *septiņķė*, *septiņka* ir (Užnemunėje) *penkakis*, *keturakis*, *triakis*, *dviakis*. Gana retos yra *dėvynė*, *dėvynė*, *sėkmė*, *šeštakė*, *peñtakė* (< *peñktakė*). Visai rupios slavybės yra *diskà*, *diskė*, *desėtkà*, *desiatkà* (iš rusų десятка), *devetkà*, *deviatkà* (iš rusų девятка), *dzevetka* (iš gudų dziawiatka), *dzieviontkà* (iš lenkų dziewiątka). Iš vokietybių paprūsėje pažįstama *cėnė* “dešimtakė” (iš vok. Zehn “t. p.”) ir *zybkė* “septynakė” (iš vok. zem. sîbke), kuri, patekusi į rytiečius, išvirto net *zilke*.

Atšviestą ar pasirinktą vyriausiąją kortų spalvą daugumas vadina *kōzieriais*, *kōzeriais*, *kōzerais* (iš lenkų kōzer < turkų kōz “t. p.”) arba *triūpais*, *trūpais* (iš vok. tarminio tru f “t. p.”) *trūmpiais* (iš vok. Trum p f “t. p.”). Bet turime trejetą ir savų lietuviškų vardų. Iš Žemaičių pažįstami *virtis* ir *švietalas*, Užnemunėje girdėtas *švietys*, o Šiaulių apyl. *švietis*. Kozerio pakaitu geriausiai tinka *švietys*, *švietį*, *šviečiaĩ*. Mat, *šviešti*, *atšviešti*, *pašviešti* “kozeriuoti” reikšme sakoma mažne visoje Lietuvoje. Naujuosiuose lošimuose vartojamasis *džokeris* yra angliškos kilmės. Anglų kalboje *joker* visų pirma reiškia juokdarį, o kai kurių lošimų vyriausiajam šviečiui šis žodis imta vartoti todėl, kad toje kortoje dažnai būdavo įrašomas koks juokingas posakis. Norint džokeriui turėti lietuvišką pavadinimą, *šviečio* pavyzdžiu galimas pasidaryti *juokys*, *juokį*.

Be to, dar įsidėmėtini lošimo terminai: *kirsti* “stechen, крыть, бить”, *kirtis* “Stich, взятка”, *maišyti*, *maišo*, *maišė* (žemaičių ir *mišyti*, *mišo*, *mišė*) “mischen, тасовать”, *kėlti*, *pėrkelti* (sumai-

sius), *dalýti dalią, dalių* (kortas lošikams), *duoti* arba *eiti* (pradedant lošti ar nukirtus), *primèsti* (prie spalvos arba daug akių), *deñgti* "užversti pašviestą kortą, kad iš malkos daugiau nebeimtu", *pirkti* "traukti tam tikrą akių skaičių".

Tikimės, kad šios pastabos bent kiek prisidės prie kortų vardų suvienodinimo ir lietuviškesnių įsigalėjimo.

ŽODYNO GAUSINIMAS IR ŠVARINIMAS *

Mokinys arba ir šiaip kalbos vartotojas savo žodyną gausina ir turtina didindamas vartojamųjų žodžių skaičių. Žodyną švariname išmesdami iš bendrinės kalbos, ypačiai šnekamosios, nereikalingas, nors ir iš seno vartojamas svetimybės. Tokios, dabar jau veik pamirštos slavybės yra pvz. *gromata, čėsas, ščėstis* (ir *čėstis*), kurias yra pakeitę savi paveldėtiniai lietuviški žodžiai *laiškas, laikas, laimė*. Daukšos raštuose vartotą *grieko* pakaitą nuodėme jau S. Daukantas buvo suradęs ir tuo radiniu džiaugiasi viename laiške vysk. Valančiui. Aušros ir Varpo rašytojai lenkybę *iškala* (ir *škala*) bandė pakeisti nevykusiais naujadarais *mokslinyčia* (jau Valančius ją vartoja Žemaičių vyskupystėje), *mokslainė, mokslavietė, mokintuvė*, bet jau XIX a. gale (daugiausia Jablonskio rūpesčiu) įsigalėjo dabartinė *mokykla* (sudaryta pagal gausius gyvosios kalbos vedinius, kaip *ganykla, gulykla, knisykla, plukykla* ...).

Šiaip žmogaus vartojamų žodžių žodynas susideda tik iš kelių tūkstančių žodžių, kurių jam pakanka kasdieninio gyvenimo reikalui. Bet mokytinės visuomenės nario žodynas, žiūrint jo specialybės, jau kelis kartus gausesnis. Pvz. atskiriems rašytojams leidžiami jų raštų žodynai, kur suregistruojami visi jų vartoti žodžiai, kartais net visų visos tų žodžių lytys. Tokį keturių tomų žodyną rusai yra išleidę Puškinui, o lenkai A. Mickevičiui. Mūsų Donelaičiui panašų žodyną yra sudarinėję jo raštų leidėjai A. Schleicheris (1865), G. H. F. Nesselmannas (1869), o 1964 m. atskiru leidiniu Vilniuje išleista J. Kabelkos "Kristijono Donelaičio raštų leksika". Tai tikra to žodžio prasme yra šio rašytojo žodynas, kur galima pasitikrinti, ar kurį žodį ar jo lytį yra Donelaitis vartojęs. Bendrinis kultūrinės kalbos žodynas paprastai sukasi apie 100.000 žodžių. Tokie pvz. yra vienatomiai aiškinamieji anglų kalbos žodynai, vad. College edition, kaip tradicinis Websterio žodynas ir naujausi Random House ir American Heritage leidyklų. Kadangi

* Šis straipsnis spausdinamas pirmą kartą iš palikto rankraščio, A. Salio ranka parašyto, kaip iš turinio matyti, ne anksčiau kaip 1969 m.

jie yra enciklopedinio pobūdžio, kur dedami ir tikriniai vardai, tai įtraukų (entry) skaičius pašoka iki 150.000. Lietuvių kalbos ir literatūros instituto 1954 m. (Čikagos 1962 m. apvalytas perspaudas) išleistas "Dabartinės lietuvių kalbos žodynas" turi apie 45.000 žodžių. Bet jeigu jame atskirais įtraukais eitų visi priešdėlėtieji veiksmažodžiai (*ap-, iš-, į-, nu-, su-, per-, už...*), taip pat veiksmažodiniai daiktavardžiai su *-imas, -ėjas*, tai nebe daugio susidarytų 100.000 žodžių. Platesnis nei vilniškis yra A. Senno ir mano lietuviškai-vokiškas "Lietuvių rašomosios kalbos žodynas" (išleistas C. Winterio leidyklos Heidelberge 1932-68), bet jo jau yra penki tomai, o jei I-is tomas būtų buvęs tokios pat apimties, kaip vėlesnieji, tai būtų susidarę net septyni tomai. Jame atskirai paraidžiui įtraukti priešdėlėtieji veiksmažodžiai ir visi daiktavardiniai veiksmažodžių vediniai. Vad. **te z a u r i n i a i** žodynai apima bet kurios kalbos visų laikotarpių (nuo pat rašytosios pradžios) žodžių lobį ir jų susidaro dešimtys tomų. Akademinio "Lietuvių kalbos žodyno" nuo 1941 m. iki šiol yra išėję aštuoni tomai (iki P raidės), o iš viso turėtų būti penkiolika. Ketinama baigti 1980 m.

Ne visi žodžiai gyvenime ir literatūroje yra lygiai dažnai vartojami. Todėl ir jų įtraukimas į vienokį ar kitokį žodyną priklauso nuo vartojimo dažnumo. Praktikos reikalui, ypačiai svetimosioms kalboms mokytis sudaromi vad. **d a ž n u m i n i a i** žodynai (frequency dictionary), kur matematiškai apskaičiuota, kurie žodžiai kalbos vartosenoje dažniausi ir tuo pačiu visų pirma išmokytini. Tokių žodynų yra anglų, prancūzų, vokiečių ir kt. kalboms. Jis išleistas net latvių kalbai. Dažnuminiams žodynams ruošti dabar naudojamos kompiuteriais ir tai žymiai palengvino jų sudarinėjimą. Seniau daug kur vaduotasi vartosenos nuojauta. Bet ir dažnuminis žodynas, sudarytas atrenkant dažniausiai vartojamus žodžius, nėra pastovus, nes vartoseną kinta kartu su socialinės santvarkos ir kitokiais pakitimais.

Mūsų išeivijos priaugančiosios kartos lietuviškasis žodynas yra gana skurdus, nes gyvename svetimoje aplinkoje. Pasakyčiau, tai yra **v i r t u v i n i s** žodynas, kuris apsiriboja paprasčiausiomis konkrečiomis kasdieninio gyvenimo sąvokomis. Jam trūksta abstraktinių sąvokų, įvairių terminų ir šiaip pavadinimų. Kaip sakoma, "jaunuolis nesugeba lietuviškai išsireikšti, nes jo mokykla angliška". Vienakalbėje visuomenėje mokyklinės jaunuomenės žodyno gausėjimas vyksta natūraliai, lygiagrečiai su mokslo pažanga.

Mūsų šeštadieninė lituanistinė mokykla yra tik priedas prie angliškosios mokyklos. Todėl joje tenka atskirai rūpintis ir lietuvių kalbos žodyno gausinimu, kitaip tariant mokinių iš šeimos atsi-neštojo papildymu, pasakyčiau, suinteligentinimu.

Žodyną visų pirma gausina skaitymas. Bet tos skaitybos bent pradžios mokykloje nėra daug. O, be to, ir pačių šeštadieninių mokyklų lygis labai nevienodas, kaip ir mokytojų pasiruošimas. Kad mokiniai, išeidami lituanistinės mokyklos aštuonis skyrius, įsigytų pakenčiamą lietuvių kalbos žodyną, jo gausinimą reikėtų vykdyti pagal tam tikrą planą. Mokytojams naudotis turėtų būti išleistas vad. mažuminis (minimumo) žodynas. Jame dažnuminiu principu būtų atrinkti kiekvienam skyriui privalomi žodynėliai. Netiktų, žinoma, mokinius versti tokius žodynėlius kalte iškalti. Supratingas mokytojas tik žiūrėtų, kad mokiniai mokslo metų būvyje savo darbo eigoje tą žodynėlį pasisavintų. Minimumo žodyną talkos būdu nesunku būtų ir sudaryti. Faktiškai tai būtų bent 5000 žodžių sąrašas, pailustruotas, kur reikiant, vartosenos posakiais. Gal Švietimo Tarybai vertėtų šiuo reikalu susidomėti. Reikia atsiminti, kad į šeštadienines mokyklas vis daugiau ateis mokinių menkai arba ir visai nebekalbančių lietuviškai. Juos teks mokyti ne tik kaip lietuvišką sakinių suregzti, bet ir paprasčiausio kasdieninės kalbos žodyno. Teks iš dalies taikyti ir svetimųjų kalbų dėstymo metodus, kaip jie taikomi angliškai kalbantiesiems. O pvz. kolegijose pasitenkinama, jei studentas pirmųjų metų svietimosios kalbos kurse aktyviai pasisavina bent tūkstantį tos kalbos žodžių, neskaitant vad. tarptautinių žodžių atitikmenų. Lietuviškai dar kalbantiems mokiniams pradinės mokyklos kursui 5000 žodžių, žinoma, gali būti ir per mažą. Tokiu atveju mokytojas pats galės papildyti mažuminį žodyną, pridėti ypačiai trūkstamų abstraktinių sąvokų žodžių. Sudarant mažuminį žodyną, žinoma, tektų atsižvelgti ir į mokykliniuose vadovėliuose vartojamą žodyną, kiek jis yra gyvenimiškas, t. y. kiek jame atsispindi kasdieninė šnekamoji kalba. Mūsų lietuviškoji visuomenė dabar yra gryna miestinė. Todėl ir lituanistinėje mokykloje praktiškai turi atkristi veik visos žemės ūkio ir namų pramonės žodynas. Mokiniams nebeaktualūs tokie žodžiai, kaip *linmarka* (ir *marka*), *mintuvai*, *šukuočius*, *vytuvai*, *nytys*, *riestuvas*, *piesta*, *muštokė* arba *muštuvis*, *žaiždras*, *kalvė*, *jauja*, *kluonas*, *dien-daržis* ir daugelis kitų. Bet iš kitos pusės *rugiai*, *kviečiai*, *avižos* ir *linai* liks ir mieste lietuvių žodyne. Mat valgome ruginę ir kvietinę duoną, pusryčiams ir avižinę tyrę arba košę. Ang. *oatmeal* mums yra *avižienė* (taip jau vartojo Vydūnas), o *oatmeal cookies* vadintini *avižainiais* pyragaičiais ar stačiais *avižainiais* (plg. viekšniškių žem. *avižainis*, avižinių miltų ragaišis). Kai kada dar vartojame ir linines staltieses bei nosines.

Mažuminio žodyno metodas vartojamas dabar ir Lietuvoje dėstant rusų kalbą (pradedama jau antrajame pradinės mokyklos

skyriuje!). Išleistas (V-VIII klasei) net tam tikras žodynėlis ir, žinoma, rus. *slovar'-minimum* pavyzdžiu pavadintas *Rusų kalbos žodynas minimumas* (1969). Rengiamas ir kitas mažuminis žodynėlis II-IV klasei pagal nerusiškųjų sovietinių respublikų pavyzdžius. Tokie žodynėliai, suprantama, yra viena iš sovietinio režimo priemonių pakelti rusų kalbos mokėjimui, kitaip tariant priversti mokyklinę jaunuomenę išmokyti rusiškai. Mat prasidėjęs su okupacija iki pat šiol tebėra gyvas, nors ir pasyvus priešinimasis rusų kalbai. Penketukais besimoką mokiniai dažnai brėžte pabrėžia, kad iš rusų kalbos “užtenka troikos”, t. y. trejetuko.

Nustatyti, kiek gausus yra mokinių žodynas, šeštadieninės mokyklos mokytojui nesunku vad. žodynine apklausa. Mokiniam išdalijamas žodžių sąrašas, kuriame jie turi pabraukti ar kitaip kaip pažymėti visus nežinomuosius žodžius. Pabrauktuosius žodžius mokytojas paaiškina (gali išversti ir angliškai), duoda vartosenos pavyzdžių. Ir tokių apklausų per mokslo metus galima padaryti net keletą. Nors mažuminis žodynas būtų suskirstytas paskyriui, bet mokytojas tuo nebūtų varžomas, nes apklausą pats nustatytų, kiek kurių mokslo metų būvyje įmanoma praturtinti mokinių aktyvųjų žodyną. Pradinėje mokykloje įsigijus kad ir tų 5000 pagrindinių žodyną, aukštesniojoje lituanistinėje mokykloje jis savaime gausėtų skaityba ir plačiau einant atskirus dėstomuosius dalykus.

Mūsų naujuosius ateivius, staiga atsidūrus angliškai kalbančioje aplinkoje, griūte užgriuvo ypačiai žodyno svetimybės, visų pirma tos, kurias jau buvo pasisavinusi senoji ateivių karta. Universitetą išėjusią dipukę, bet nė žodžio angliškai nemokančią, tikrą *grynorką* (mot. gim. vedinys su slaviška priesaga *-ka* iš vyr. gim. *grynorius*, perdirbto iš ang. *greenhorn*, menkinamas naujo ateivio pavadinimas) nuoširdžiai pasitiko sena lietuvė *amerikonka* ir, parodžiusi jos šeimai antrame aukšte skirtą kambarį, išpėjamai pridėjo: Vačyk stepsus, pakabink kautą į klazetą. Vos vieną žodį tesupratusi, klausiamai sužiuro į vyrą, kuris jau Vokietijoje buvo pradėjęs mokytis anglų kalbos. Bet vos po metų, vedžiodama velionį V. Krėvę po savo skolon nusipirktą namą, jau pati aiškino, kad vonioje patogumui dar pastatysianti *klazetą*. Profesorius nesupratęs ir klausia: Tai ant dviejų kelmų sėdėdami į vienas kitą žiūrėsite? Paaikšintas, kad pirksianti vonia spintą, tik nusispiovė ir pasakė: Aš niekaip neišmokstu amerikoniškai.

DAR DĖL APJUNGTI*

Šiame kalbos skyrelyje porą kartų buvo patarta nevartoti iš Lietuvos spaudos ir pas mus atkilusio veiksmažodžio *apjungti*, kur paprastai iki šiol vartodavome *jungti* ir *sujungti*. Vyt. Alantas (laiške redakcijai) pagal grutes (poras) *apgalvoti* : *sugalvoti*, *apdaugyti* : *sudaugyti*, *aplietuvinti* : *sulietuvinti* norėtų reikšmėmis skirti ir *apjungti* : *sujungti*. Girdi, teisingiau skamba posakis : Mindaugas Lietuvą *apjungė*, bet ne *sujungė*. Taip pat tėvynės meilė galinti piliečius *apjungti* ir *sujungti*. Viskas čia priklauso nuo veiksmo pilnumo, jo baigtumo ar nebaigtumo.

Lietuvoje prieš netikusią *apjungti* vartoseną jau prieš keletą metų yra pasisakę kalbininkai K. Ulvydas ir A. Žirgulyš. Pasta rasis savo taisy muose iš sovietinės spaudos cituoja tokius posakius : Taip įsikūrė sekcija, *apjungianti* visus lietuviško teatro kūrėjus. Šis siauras žemės ruožas *apjungia* abu kraštus. Didžioji pergalė įgalino visas žemes *apjungti* į vieną valstybę (Kalbos Kultūra XII, 8). Pirmuose dviejuose sakiniuose lietuviškai tinka tik *jungti*, o paskutiniame — *sujungti*. Juk eigos veikslu paprastai sakome rašome : jungti jėgas, elektros laidus ; mus jungia bendros pažintys, pažiūros ; juos jungė gilus draugystės jausmas, giminystės ryšiai ; tėvynės meilė jungia lietuvių kovai dėl tautos laisvės ; Panamos sąsmauka jungia Šiaurės ir Pietų Ameriką. Ir J. Jablonskis savo 1922 m. gramatikoje rašo : Čia yra jungtukų, kuriais jungiame sakinio dalis (du veiksmiu, du tariniu, du papildiniu, du pažyminiu, du aplinkybės žodžiu) ir atskirus sakinius. Prireikus, tam tikrais atvejais čia, žinoma, galime pavartoti ir *įvykio* veiksmo veiksmažodį *sujungti*.

Veiksmažodžių vediniuose mūsų priešdėliams *ap-* ir *su-* dažnai atliepia rusų *ob-*, *o-* ir *so-*, *s-* (liet. apdėti, aprašyti, apstatyti = rus. obložit', opisat', obstatit', liet. sudėti, susirašyti, sustatyti = rus. složit', spisat'sia, sostavit'). Tai normalios struktūrinės panašybės. Bet Lietuvoje, dažnai versdami iš rusų kalbos, ėmė mechaniškai ir rus. objedinit' versti *apjungti* ir *apvienyti*, o rus. sojedinit' — *sujungti*, *suvienyti*. Kadangi tie du rusų veiksmažodžiai skiriasi sintaksine vartoseną, tai ir vertėjai, sekdami jų pavyzdžiu, kur kalbama apie teritorijas, įmones, draugijas, visur ėmė brukti *apjungti*, rečiau *apvienyti*. Tai pamėgzdų darbas, o ne savaiminė darybinė analogija su tokiais veiksmažodžiais, kaip apgaubti, apkabinti ir pan. Čia tokia pat sovietybė, kaip ir iš rusų kalbos

* *Laiškai Lietuviams*, 1972, 6 nr., 207-208.

išsiversti kerėbliški sudurtiniai būdvardžiai bendraliaudinis ir visaliaudinis (-nė šventė), bendragamyklinis (-nės išlaidos), bendrasąjunginis (-nės ministerijos) ir visasąjunginis (suvažiavimas), taip pat net kai kurių kalbininkų vartojami terminai bendratautinė kalba, bendrabaltiška priesaga. Lietuviškai galime juk paprastai pasakyti: bendra liaudinė šventė, visuotinė liaudies šventė, bendrosios gamykinės išlaidos, sąjunginės ministerijos, bendra (bendroji) tautinė kalba, bendrinė tautos kalba, bendra baltiška priesaga. Anokiais sudurtiniais būdvardžiais, atrodo, siekiama ir tam tikro stiliaus pompastiškumo, kuris savas ir rusų kalbos gausiems sudurtiniams būdvardžiams su *obščę-* ir *vse-*.

Veiksmazodžio *jungti* su priešdėliu ap-, kaip svetimo mūsų bendrinei kalbai, neduoda ne tik Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, bet ir didysis akademinis (IV t.). Jo taip pat nevartoja nė naujausias A. Lyberio Lietuvių-rusų kalbų žodynas (1971).

Anuos V. Alanto minimus posakius savo kalba paprastai pasakome: Mindaugas Lietuvą jungė (bandė jungti), bet nesujungė; tėvynės meilė piliečius gali jungti ir sujungti.

Tiesa, sakydami skarelę rišo, surišo, ką skarele aprišo, turėdami galvoje jaučius ir jungą, galime pasakyti ne tik jungą jungia, sujungia, bet ir jaučius jungu apjungia (užmauna ant sprando). Bet čia *apjungti* nereiškia "sudaryti vieną iš kelių atskirų daiktų", o tik "vieną daiktą apdėti aplink kitą, apie jį apsukti". Pagaliau čia nedera nė *aprinkti*: surinkti (obuolius) analogija. Mat, šiuo atveju *aprinkti* reiškia "pasirinktinai rinkti (pvz. kur didesni, gražesni)". Žinoma, taip pat netikslu vartoti: JAV Bendruomenės apygardos *apjungia* apylinkes. Čia visiškai pakanka be priešdėlinio veiksmazodžio *jungia*.

ŠALDYTUVAS IR "FRYZERIS" *

Ang. refrigerator, dažnai senu papratimu tebevadinamam ice-box, jau visuotinai yra prigijęs *šaldytuvas*. Šis naujadaras jau minimas 1905 m. A. Lallo žodyno angliškoje dalyje. J. Baronas savo 1932 m. žodyne dar tebekirčiavo pirmąjį to žodžio skiemenį (tvirtaprade priegaide), bet dabar bendrinėje kalboje kirtis pagal kitų tos priesagos vedinių analogiją nukeltas į trečiąjį skiemenį. Šnekamijoje kalboje dažnai šaldytuvu netiksliai vadinamas ir *vėsintuvas* (airconditioner). O ang. freezer, kaip naujas skolinys, kasdienėje kalboje gavo tik lietuvišką galūnę ir dar tebelaukia kokio

* *Laiškai Lietuviams*, 1972, 6 nr., 208-209.

savo pakaito. Tiesa, 1962 m. *Gimtojoje Kalboje* buvo pasiūlytas pavadinimas *šaldykla*. Bet, rodos, ji nepapliko. Mat, vediniai su priesaga *-ykla* paprastai reiškia kokią didesnę patalpą ar vietą. Šiaip vartotojo sąmonėje virtuvinis šaldytuvas ir “fryzeris” (dažnai sujungti į vieną) yra susijęs su tam tikros šaldomosios spintos ar dėžės sąvoka. Todėl pvz. vokiečiai ir vartoja terminus *Kühlschrank* (seniau *Eisschrank*) ir *Gefrierschrank*. Šaldykla labai gerai tinka versti ang. *refrigeration* arba *cold storage plant*, vok. *Kühlhaus*, *Gefrieranlage*. Ir A. Lyberio žodyne šaldykla rusiškai verčiama tik *cholidil’noje* pomeščėnėje.

Žymiai geriau “fryzeriui” vadinti tiktų *šaldyklė* (su kirčiu ant antrojo skiemens), nes priesaga *-yklė* yra siauresnės reikšmės (plg. *maudykla* : *maudyklė*, *prausykla* : *prausyklė*). Bet šiai terminų porai šaldytuvas : šaldyklė trūksta ryškesnio forminio priešpriešumo (abu tos pačios šaknies). Ir jei dėl to šaldyklė neprigytų, tai “fryzeriui” tektų pritaikyti vieną iš trijų jau atgyvenusios skolintinės ledaunės (iš lenk. *lodownia*, ang. *icehouse*) lietuviškųjų pakaitų. J. Jablonskio jau 1918 m. buvo pasiūlyta *ledūnė* (jo kirčiuota kaip *galūnė*, bet 1954 m. žodyne naujoviškiau su tvirtagale priegaide), vėliau A. Vireliūno — *ledudė* (plg. *peludė*, *aludė*), o 1934 m. GK — *ledainė*. Iš jų *ledainė* (plg. *cukrainė*, *svetainė*) labai gerai tinka vadinti įvairioms ledų parduotuvėms ir kioskams, dažnai vadinamiems firminiais vardais, kaip *Dairy Queen*, *Dairy Cottage*. Iš likusių dviejų, rodos, pagaulesnė vartoti būtų *ledūnė*. Juk “fryzeryje” kaip tik laikomi ledai ir sušaldyti apledėję įvairūs maisto gaminiai. Be to, pasirinkę skirtingų šaknų terminus, vartosenoje išvengtume pavadinimų painiojimo.

Ne vien dėl vienašališkumo, bet ir šiaip darybiniais sumetimais netiktų nė įvykio veikslo veiksmazodžio *sušaldyti* teorinis vedinys *sušaldytuvas*. Šios priesagos priešdėliniai dariniai gana reti (plg. *nuleistuvus*, tokia staklių dalis, *pertrauktuvus*, ratų *pertraukos* arba *išsautis*), o su priešdėliu *su-* neturime nė vieno. Taip pat ir rūšiniais terminais, kur atliepia ang. *frozen*, vartojame tik eigos veikslo dalyvius arba išvestinius būdvardžius, pvz. *šaldyta* arba *šaldytinė mėsa*, *šaldytos*, *šaldytinės daržovės*, *sunkos*.

TRUMPI PATARIMAI

KLAUSIMŲ KRAITELĖ *

Sugeriamasis popierius 'Löschpapier, promokatefnaja bumaga'.

Geriau tinka nekaltinis nuspaudžiamasis popierius. Tam pačiam reikalui žmonių vartojamas nuspaudas visiškai gali pakeisti nuspaudžiamąjį presą.

Prieškariniai laikai ir pomirtinis gyvenimas.

Tokios darybos būdvardžių tam tikroms sąvokoms reikšti būtinai reikia ir jie bendrinei kalbai labai parankūs. Jų darybos nėra ko įtarti. Sakome priešpaskutinis, nors * priešpaskučio ir neturime.

Jėzus, jėzuitai ar Jezus, jezuitai, jezavitai?

Įprastinio Jėzaus neverta keisti tarmėse sakomu Jezumi. Liaudinis slaviško kilimo jezavitas (seniau ir jezuvitas) taip pat niekuo negeresnis už jėzuitą.

Stebūklas ar stebūklas?

Gyvojoje kalboje yra abi lytį. Bet, įpratus rašyti su trumpuoju u, nebereikia kaitalioti.

Lošti kortas ir lošti kortomis.

Senesnis būtų galininkas, nes lōšti čia seniau, matyti, reiškė 'versti'. Plg. atlōšti 'atversti, atkalti'. Bet 'igrat', spielen' reikšmei išriedėti galėjo turėti įtakos ir kitas tos pačios šaknies veiksmazodis lōšti, lōšta, lōšo, kuris reiškia 'dūkti',

* Šia antrašte buvo pavadintas *Gimtosios Kalbos* skyrius, kuriame buvo duodami atsakymai į skaitytojų keliamus rašybos, gramatikos ir žodyno klausimus. Čia persispausdinami pamečiui atsakymai, pateikti A. Salio, praleidus kitų autorių (P. Joniko, prel. J. Laukaičio, J. M. Laurinaičio, Pr. Skardžiaus, J. Talmanto) atsakymus. Kiekvienos grupės tokių atsakymų, spausdintų viename kuriame *Gimtosios Kalbos* sąsiuvinyje, pabaigoje nurodomas šaltinis: metai, mėnuo ir puslapiai. Suvienodinama šio skyriaus grafika: viskas spausdinama 10 punktu rašmenimis, nors *Klausimų kraitelė* nuo 1938 m. 3 nr. buvo spausdinta petitu. Be to, klausimo pastraipoje klausiamieji žodžiai (pavyzdžiai) bei jų formos paprastai pateikiamos čia kursyvu, nors 1933-1935 m. *Gimtojoje Kalboje* tie patys dalykai dar buvo spausdinami išretintais ar iš dalies ir riebiais rašmenimis.

siusti (žaidžiant)' ir 'kaltis, remtis'. Seniau sakę graįyti kortomis, analogiškai sakome ir lošti kortomis. Kokio netaisyklingumo čia nėra. Plg. dar griežti dantis ir griežti dantimis.

Lygus kam ir lygus su kuo.

Šituodu posakiu abu taisyklingu ir lietuvišku, tik reikšmėmis skiriasi: a) 1. Ne su sau lygiu nesusidėk, 2. Žmogus žmogui nelygus ir b) 1. Su medžiu lygus, niekad saulės nemato, 2. Duktė jau su motina lygi. Pirmuosiuose pavyzdžiuose lygus pabrėžia vidaus ir išorės ypatybių bendrąjį nelygumą, nevienodumą, o antruosiuose — iškelia matuojamai kokią atskirą išorės ypatybę, šiuo atsitikimu aukštumą. Dėl to nelygu pasakyti jis man lygus (=neturi ko prieš mane lenktis, žemintis) ir jis su manimi lygus (=vienodo augumo).

Jis nori mums prilygti.

Posakis visiškai taisyklingas. Čia prilygti reiškia 'susi-lyginti, vok. gleichkommen' ir reikalingas naudininko linksnio. Su galininku prilygti reiškia 'suderėti', pav., Velykos, o šeimyna dar neprilygta.

Garlaivis ar garlaivys?

Bendrinei kalbai tetinka gár-laivis, nes paprastai sakome rašome orlaivis, ratlankis, avikailis, gandra-lizdis, piliakalnis, darbymetis...

Orlaivis ir lėktūvas.

Reikia juodu skirti. Pav., aeroplanas yra lėktūvas, vok. Flugzeug, o cepelinas — órlaivis, vok. Luftschiff.

Žabāngai ar žabāngos?

Abi lyti gyvos žmonių kalboje. Rašomojoje kalboje įprastesnė ž a b ā n g a i.

Rusiškai lietuviškas žodynas.

Šios rūšies posakius pateisina, pav., j u o d a i r a u d ó n a s, kuris reiškia ne tik 'pro juodumą raudonas', bet ir 'juodos ir

raudonos spalvos'. Pav., langinės baltai žaliai dažytos, kaip veizdėte veizdi. Plg. juodraudonė skepetą 'juodais raudonais langais'.

Protėti, protuoti ir mintyti.

Jau seniai turime įprastą protėti ir nėra reikalo jo keisti pramanytu protuoti. Plg. vienos reikšmės juokauti ir juokuoti. Nusižiūrėjęs į akis: akėti, dalis: dalyti, Jaunius buvo nukalęs mįslyti < rus. mysliť' pakaitą mintyti. Bet turint galvoti, manyti mums jo, rodos, nebereikia.

Pastaras 'paskutinis'.

Be reikalo kai kas seneliu pastaru pasikanda. Jis bendras lietuviams ir latviams, be to, dar turi giminių lotynų ir slavų kalbose. Plg. mūsų pastūrgalis, pastūrlakos 'blogieji grūdai, atbaros'.

Jis įpuolė į nuodėmę.

Žmonių tiek pat taisyklingai sakoma: Įklaną puolęs sausas nekelsi, Nepulk į vargus, jauna būdama.

Kajuta ar kajutė?

Jeigu jau bendrinei kalbai pasirinkome minutę, sekundę, tai verčiau rinktis ir kajutę. Iš žvejų kalbos turime jai gerą ir lietuvišką pakaitą: paragė, -ėš, pāragė.

Prirengiamoji ar rengiamoji klasė?

Už abi geresnis ir trumpesnis priešklasė.

Iš manęs atėmė, pavogė ir nuo manęs atėmė, pavogė.

Žemaičiai šiuose posakiuose tesako tik nuo prielinksni. Aukštaitiškas iš manęs atėmė įprastas bendrinėje kalboje; žemaitiškoji konstrukcija čia reikštų 'arti pas mane buvusį daiktą atėmė'.

Jis su mumis nė kiek nesiskaito.

Posakis nėra lietuviškas, bet siūlomasis pakaitas jis mūsų nė kiek nežiūri kiek kitką reiškia. Visai lietuviškai sakome su juo sunku skaitytis 'sąskaitų, reikalų turėti', skaitykis su manim, katras greičiau suskaičiusiva. Šitą skaitytis galime ir anam reikalui praplėsti.

Gimdytojai ar gimdytojai?

Rašomojoje kalboje sakoma gimdyti ir dėl to gimdytojai, kaip sakyti: sakytojas, rašyti: rašytojas. Tarmėse yra ir gimdyti: gimdytojai. Šios kirčio vietos senumą rodo ir raš. k. gimdyvė.

Pats gerasis ir pats geriausias.

Sakydami visų gerasis: visų geriausias, tiek pat lietuviškai sakome ir pats gerasis: pats geriausias. Rusybės čia nėra ko ieškoti.

Išvažiavo vieną dieną ir vienai dienai.

Abu posakiu taisyklingu. Galininkas šiam reikalui sakomas žemaičių ir panemuniečių, o naudininkas kai kurių rytiečių.

Laikas nuo laiko valdžia atitekdavo į jo rankas.

Šitą verstinį skolinį galime pakeisti, kaip kur reikiant, tarpais, rėtkarčiais ir net kartkarčiais, -tėmis*.

Ar visiškai netikęs kreipinys poniute?

Ir dar "malonesnių" kreipinių yra liaudies kalboje. Plg. ponytėle, ponytelaite, ponaitėli, ponužėli... Bet rimtam inteligentui žmogui ir rimtai kalbai tie kreipiniai nederą. Kratomės poniute dėl to, kad ja varyte varoma iš kalbos ponia. Nepakeliui čia mums su kai kuriais rytiečiais, iš "malonės" vietoje avis avelė besakančiais**.

* *Gimtoji Kalba*, 1933 m. sausio mėn., 10-13 psl.

** *Gimtoji Kalba*, 1933 m. vasario mėn., 28-29 psl.

Dr. ar d-ras?

Daktaro titulą daugumas Vakarų Europos kalbų trumpina Dr. Su didžiuoju *d* rašo ne tik vokiečiai, bet ir prancūzai. Taip reikėtų ir mums trumpinti. D - r a s trumpinti pasipratinome iš rusų.

Kaip trumpinti: *klm.*, *km.* ar *km*?

Daugelis vadinamųjų sutrumpinimų tėra tik tam tikri sąvokos simboliai. Dėl to jiems ir taškas (vokiečių, prancūzų ...) nededamas. Tuo sumetimu be taško pasiūlytas S. Čurlionienės ir *P p o n u i, p o n i a i, p a n e l e i* sutrumpinti. Čia ir spaustuvės darbas lengvinamas. Mums, trumpinant matus ir saikus, reikėtų, kur galima, žiūrėti kitų tautų jau turimų įpratimų. Tada lengviau susiprasti. Patariame trumpinti: 1. ilgio matus: *km, m, dm, cm, mm*; 2. pločio matus: *qkm, ha, a, qm, qdm, qcm, qmm*; 3. tūrį ir saiką: *cbm* (= kubinis metras), *cdm, ccm* (= kub. cm), *cmm, hl, l, ml*; 4. svorį: *t* (= tona), *ctr, dc* (= dvigubas ctr), *kg, hg, g, mg*. Trumpinimai km^2 , m^3 spaustuvėms nepatogūs.

Jūra ir jūros: jūrės.

Įpratus sakyti rašyti *jūra*, geriau ir daugiskaitai — *jūros*. Taip sakoma žemaičių ir kai kurių Mažosios Lietuvos lietuvių. *Jūrės* beveik neturi vienaskaitos ir dainose (*jūrės marios*) reiškia — vandens platybės.

Priežadas ar prįžadas?

Dėl vienodumo rašom. kalbai teiktina tik priežadas, prieklėtis, priepuolis, prievakaris, priešakys, ... Lytys prysakomos žemaičių ir vietomis, mišrai su prie-, vakarų aukštaičių. Tačiau šalia priežadas sakome rašome vien prižadėjimas, prižadėtojas, prižadėti. XVI amž. dar tebesakytą prižadėti, priesakytį, ...; dėl to ir priežadas, priesakas, ...

Varžytynės ar varžytinės?

Tarmėse pažįstamos ir varžytinės šalia peštinių, muštinių. Bendr. kalboje vartojamos peštyinės, muštyinės; dėl to teiktinos ir varžytynės.

Nr. 275 ar 275 Nr. ?

Visos kalbos paprastai Nr. rašo prieš skaičių. Taip reikėtų ir mums daryti. Bet tekste, trumpinant žodį *numeris*, žinoma, jį rašome po skaičiaus, pav., “Liet. Aido” 5 nr.

Radio, kino, tango, solo, taksi, džimi, ... ar radijas, kinas, tangas, taksis, džimis, ... ?

Šitos rūšies žodžiai ateina pas mus iš kitur be galūnių. Švie-suomenės kalboje jie tokie dažnai ir palieka: įprantame svetimą lytį. Bet liaudies kalba čia galūnės šaukte šaukiasi. Plg. liaudinius *rad ū s*, *rā d i s*, *d ž i m i s*. Dažniau ir plačiau vartojamieji žodžiai “sužmonėja” ir bendrinėje kalboje. *K i n a s* nebėra mums liaudinė lytis. Taip pat, tur būt, įsigalės *t ā k s i s*, plg. kauniečių mėgiamą mažybinių *t a k s i ū k ā*. Bet *r a d i o* ar *s o l o*, matyti, galūnės nebeįsigis: pirmasis dėl visos galūnės svetimumo, o antrasis — vartosenos siaurumo. Tenka čia pačiam gyvenimui palikti išspręsti galūnės klausimą. Kultūrinei kalbai begalūniai žodžiai neišvengiamas dalykas. Pav. ir *H u g o*, *R o u s s e a u* nebeįversime *H u g u*, *R u s u* ar *H u g o ’ u*, *R o u s s e a u ’ u*. Bet iš kitos pusės *T r i p o l i s*, *K o n g a s*, *K i l i m a n d ž a r a s* jau įprasti ir įsigalėję. Tik saugok, Dieve, nuo vireliūniškės *P e r u v o s*!

Ar nereikėtų USA vadinti *Amerikos Jungtine Valstybe* ?

Geriau senoviškai vartoti daugiskaitą, nes vienaskaita įprasta vadinti atskiras Jungtinių Valstybių valstybėles, pav., New Yorko valstybė. Tiesa, oficialiai jungtinėmis valstybėmis vadinasi dar Brazilija, Meksika ir net Venecuela, bet Europai tie vardai svietimi.

Ar verta kableliais skirti *tarytum, rodos, rasi, ... ?*

Skiriame rusų įpratimu. Neskyrę nieko nenustotume. Bet tam reikia oficialaus įsakymo.

Ordinas ar *ordenas* ?

Visur dabar pagautas vartoti *ò r d i n a s*. Dėl to nebeverta gražinti seniau vartotojo *o r d e n o*, nes ir jis gyvojoje kalboje dar nebuvo įleidęs šaknų.

Pionierius ar pionieris?

Sakydami rašydami direktorius, redaktorius, turime rinktis ir pionierių.

Egzaminas ar ekzamenas?

Bendr. kalbai teiktinas seniai jau liaudies kalbos pažįstamas skolinys egzaminas, o ne rusiškoji jo lytis ekzamenas.

Pagálba ar págélba?

Abi lytys taisyklingos ir gyvojoje kalboje sakomos. Balsio laipsnis čia ne visada vienodas. Plg. pasakomís: pasekomís eiti, pataikà: pateikà 'valinėjimas, nieko nedarbi-mas', pašavà: pašuvà 'audžiant pašauamas siūlas': pašovas 'kas po apačia pašaunama, pakišama'. Bendr. kalbai teiktina pagálba, nes sakome rašome: pāsaka, paskálba, pakantà, pagarbà, ...

Kaip liet. включительно, einschliesslich?

Dabar vartojams imtinai nėra tikęs. Tuo terminu norime pasakyti, ką į ką įskaitą, priskaitą, o neimą. Dėl to jis ir verstinas — įskaitytinai, priskaitytinai. Reikalui, ką norėdami išskirti, analogiškai galime vartoti ir išskaitytinai.

Garmuvienė, Raščiuvienė, ... ar Garmienė, Raščienė, ...?

Iš vyriškų pavardžių Garmus, Raščius, prie kamieno Garmu-, Raščiu- pridėjus galūnę -ienė, mūsų kalbos garsų dėsniais atsirado Garmuvienė, Raščiuvienė. Bet kaip rodo visų lietuvių karalius: karalienė (ne *karaliuvienė) čia kamiengalis u kartais ir numetamas. Dėl to sakoma Garm-ienė, Rašč-ienė. Žemaičiai tepažįsta tik -ienė, o -uvienė, vietomis greta su -iene, plačiai sakoma visų kitų lietuvių. Bet iš pavardžių su -vičius visur daromasi -vičienė. Su šia išimtimi -uvienė teiktina ir bendr. kalbai. Tačiau, žinoma, negalėsime versti žemaitės Bartkienės persikrikštyti jai visai svetima Bartkuvienne. Čia reikia laisvės palikti.

Kaip vadinti mėnesius vardininko linksniu?

Trumpindami žmonės sako ne tik sausis, vasaris, gruodis..., bet ir gegužė (gegužis), liepa, spalvis. Taip, prireikus, ir galima vadinti.

Sprendimas ar sprendinys?

Įprastinio sprendimo nėra ko keisti sprendiniu. Priesaga -i/y mas ir išveiksmazodiniuose daiktavardžiuose reiškia ne tik veiksmą, bet ir daugiau ar mažiau konkrečias sąvokas. Plg. arimai, vežimas, audimas, gėrimas, skynimas, rietimas (audeklo), plėšimas 'naujiena, plėšinys', lydimas (lydymas), pūdymas, ... Taigi, teismo sprendimas gali reikšti ir sukonkretintus судебное решение, Gerichts-urteil. Priesaga -inys labiau vartojama apčiuopiamiesiems daiktams, pav.: pirkinys, rentinys, skendinys, mokinys, tinginys, ... Teismo sprendimas toks mums nėra. Geriausiai reikšmės skirtumas iškyla, sugretinus prašymą su prašiniu. Prašinys tėra prašomas daiktas arba dalykas. Rašytu prašymu ko nors prašome, dėl to jis pats nėra prašinys. Šitaip reikia skirti ir sprendimą nuo sprendinio. Visiškai vietoje sprendinys yra matematikoje, kur juo reiškiamą формула, формула решения (задачи) *.

Ar ne geriau vietoje Maskvā — Maksvā?

Kad Maksva sena, rodo pavardė Maksvytis. Bet kokia brangenybė ji nėra, nes atsirado, dėl garsų sankaitos, iš tos pačios Maskvos. Plg. rytiečių latrankis iš ratlankis. Bend. kalbai užtenka paprastosios Maskvōs.

Briedis ir ėlnias.

Tuodu vardu gyvojoje kalboje mišrai vartojamu dviem girios raguočiam: Alces alces, vok. Elch (Elen), rus. олень, ir Cervus elaphus, vok. Hirsch, rus. лось, vadinti. Taip pat neskiria aiškiai nė latviai su prūsais. Atskirose vietose paprastai pažįstamas tik vienas kuris vardas. Alces alces plačiau vadinamas briedžiu. Taip vartoja, rodos, ir mūsų zoologai. Elnio vardas labai senas, bendras visoms indoeuropiečių tautoms. Daugumo šių kalbų liudijimu jis reiškia — Cervus elaphus. Taigi, rašom. kalbai teiktina: briedis лось ir ėlnias олень.

* *Gimtoji Kalba*, 1933 m. kovo mėn., 39-43 psl.

Šuō, šuñs, šun (naud.), *šunes, šunų* ir *šuvà, šuniės, šunio, šunys, šunių*.

Negausingoje penktojoje linksniuotėje pamažu įsigali kitų linksniuotųjų galūnės. Dėl to šalia raš. kalbos norminių lyčių *šuō, šuns; šunes, šunų* leistina ir *šunies, šunys*. Senąjį naud. *šùn* (iš *šuni*) bendr. kalboje yra visiškai pakeitęs *šuniui*. Tarmiškos ir nevartotinos lytys *šuva, šunio, šunių*.

Didžiosiomis ar mažosiomis raidėmis rašyti įstaigų vardus ?

Iki šiol čia kokio vienodumo nėra : rašoma labai mišrai. Mūsų nuomone, reikėtų rašyti didžiosiomis raidėmis, nes įstaigų vardai juk yra tikriniai daiktavardžiai. Taigi, teiktina : Švietimo Ministerija, Vytauto Didžiojo Universitetas, Kauno Miesto Valdyba...

Tikriniais vardais, kaip oficialinės institucijos, eina ir Respublikos Prezidentas, Krašto Apsaugos, Ministeris, Piliečių Apsaugos Departamento Direktorius... Jungiamieji žodelyčiai rašytini mažąja raide, pav., Kauno Miesto ir Apskrities Viršininkas. Bet, žinoma, rašysime : “Kiekvieniame krašte švietimo ministerija rūpinasi švietimo reikalais” ir “Reikia išaiškinti kriminalinės policijos reikšmę valstybės saugumui”. Čia tuodu vardu neina tikriniais vardais. Taip pat mažosiomis raidėmis rašytina : Latvijos užsienių reikalų ministerija, Vokietijos teisingumo ministeris..., nes latviškai ir vokiškai tie vardai kitoki.

Nuosavas ‘eigen, собственный’ ir *sāvas*, ‘sein, свой’.

Toks yra šio įvardžio ir išįvardinio būdvardžio pagrindinis reikšmės skirtumas. Sakydami *nuosavas*, visuomet brėžte pabrėžiamo nuosavybę, kad daiktas mums priklauso. Dėl to tesa-kome tik *savas žmogus, vaikas*, nes žmogus nėra nuosavybės dalykas. Gyvoji žmonių kalba čia dažniausiai abiem reikalams verčiasi vienu *savas* arba *savo*. Rytų Lietuvoje net *savybė* pažįstama *nuosavybės* prasme. Bet, pav., posakis *savi namai* vis tiek yra dviprasmiš. Jis reiškia ir nuosavus namus ir namų židinį. Plg. *savi namai visiems* mela. *Nuosavi namai* — tėra vienaprasmiai. Taigi, bendr. kalboje, reikiant kur didesnio tikslumo, būtina šio skirtumo žiūrėti.

Skundas ar skundà ?

Gyvos abi lytys. Žemaičiai ir Maž. Lietuvos vakariečiai sako *s k u n d à*, -ō s. Bendr. kalboje jau įsigalėjęs *s k u ņ d a s*.

Spalių ar spalio mėnuo ?

Senesnė ir tarmėse tebegyva vienaskaita. Dabar raš. kalboje (dėl tariamo logiškumo !) visur pagauta vartoti daugiskaita. Atkeisti vienaskaita nebeverta. Plg. dar 215 pl.

Kuo skiriasi : klausti ir paklausti ?

Visų pirma čia yra veiksmo skirtumas. Nepriešdėlētu veiksmazodžiu pasakome, kad veiksmas eina, — *eigos* veikslas. Ar veiksmas baigsis ir kuo baigsis, mums čia nerūpi. Kada turime galvoje veiksmo galą, įvykį, sakome tą patį veiksmazodį su priešdėliu (jū gali būti įvairių) — *įvykio* veikslas. Pav.: 1. *Teisėjas visus pakarčiui klausia, penkis jau paklausė*, 2. *Klausei, klausei ir — nepaklausei*. Plg. dar: 1. *Dūrė mieta, kol visą sudūrė*, 2. *Vienas kasa kasti, o antras — iškasti*. Sakome klausk kelio ir paklausk kelio, žiūrėdami, turime ar neturime veiksmo įvykį galvoje. Apgalvoję, pabrėžtinai čia pasakysime įvykio veikslą, o staiga šokęsi — *eigos*. Be to, *paklausti* kartais įgyja ir mažių reikšmės, pav., *tą paklausk, paklausk ir imk kitą* (=šiek tiek paklauses klausk kitą). Plg.: 1. *Išėjo pamedžioti*, 2. *Jis turi gauti pasikeikti*, 3. *Neleido vandeniui nė pašilti*. Visuose šiuose pavyzdžiuose veiksmo tėra “nedaug”, jo mažybė pasakyta.

Sutaisyti ir pataisyti batus.

Šių dviejų veiksmazodžių reikšmė aiškiai skiriasi priešdėliais. Sakydami įvykio veikslą *pataisyk batus*, norime, kad tuos batus ne tik taisytų, bet ir tikrai pataisytų. Bet ta pačia lytimi reiškiamo ir mažybinių veiksmą: kad tik šiek tiek pataisytų. Kas kita *sutaisyk batus*. Čia veiksmas apima visą daiktą, tenka visoms jo dalims. Taigi, sakydami *sutaisyk batus*, pasakome, kad viską sutaisytų, nieko nepalikėtų nepataisyta. Plg. *padirbo stalą, kėdes ir sudirbo* (=visu visą) *kraitį*.

Ištaisyti ir pataisyti klaidą.

Pataisyti reiksmė aiški iš ką tik išaiškinto klausimo. Bet ištaisiau klaidą, reikšdamas taip pat įvykio veikslą, pabrėžia labiau, kad ta klaida visiškai pataisyta, kad jos nėra žymių nebelenkio. Sakant vienaskaitą čia tarp tų dviejų priešdėlių didelio esminio skirtumo nėra, bet visi aiškiai jaučiame, kad ištaisyti veiksmo kryptis yra išvidinė, ne įvidinė. Ryškiau skirtumas iškyla daugiskaitoje: pataisė klaidas ir ištaisė (=visų visas ir visiškai) klaidas. — Bet kartais tuodu veiksmazodžiu reiškia ir — padaryti, pakišti kam klaidą, kad įkliūtų, pav.: aš jam mažą klaidelę pataisiau, tuojau ir suklydo; klaidų jis kasos knygoje tiek ir tiek ištaisė! Plg. dar: su juo nieko neištaisyti (=neveiksi, nepadarysi), nieko neištaisyti, gausi mokėti.

Išbraukti ir užbraukti žodį, sakinį.

Išbraukti veiksmo kryptis yra išvidinė, norime pasakyti, kad žodžio ar sakinio (tikriausiai turinio) čia nebelenktų. Plg. ką tik išaiškintą klausimą. Užbraukti veiksmo krypties neturi, užbraukiamasis dalykas čia pat lyg panaikinamas, lyg slėpte paslepiamas. Plg. ištrinti: užtrinti, kur skirtumas kyšote kyšo. Tačiau ar žodį išbrauksime ar užbrauksime, rezultatas išeina vis viena tas pats; čia skirtingais priešdėliais iškeliamo tik sakytojo sakomąjį požiūrį. Bet narys iš draugijos (pagrindinė reikšmė: iš draugijos knygų) išbraukiamas (=nebelaikomas nariu) ir čia užbraukti nėra lygu išbraukti. — Ne be to, kad ir šiuodu veiksmazodžiu kitų reikšmių neturėtų. Plg.: kad ji užbrauks (=drėbs) žodį, neturėsi ko sakyti; šiuodu susitikusiu išbraukia rodą (=geba ir moka šnekėtis).

Atsiųsti ir prisiųsti.

Šiuodu veiksmazodžiu bendr. kalboje vartojamu mišrai tam pačiam reikalui. Tačiau kai kurie kalbos taisytojai tiesiog atsibėgdami puola prisiųsti, nelietuvišku išvadina. Jis niekuo niekam nėra prasikišęs. Sakome: atmesk (=mesk šen man) ir primesk (=atmesk prie pat manęs) man kirvį, atnešė ir prinešė (=visai arti) gerti. Lygiai taip pat skiriama gyvojoje kalboje: atsiuntė kelio žiūrėti ir kaip tokį vandens bijantį prisiuntė (=visai arti, prie pat)

tilto apžiūrėti. Ir Kuršaitis aiškiai skiria: atsiųsti 'hersenden', prisiųsti 'hinzusenden'. Kadangi šiaip sau siunčiant, šis atstumo ir artumo skirtumas paprastai nesvarbus, tai vartosenoje priešdėlių reikšmės sumišo ir šiandien vis viena, ar paštu atsiunčiamė ar prisiunčiamė. Ir Kuršaitis zusenden verčia — kam ką atsiųsti, prisiųsti. Čia norėjome tik parodyti, kad prisiųsti vartojimas atsiųsti reikšmė nėra rusybė (prislatį), bet pačios lietuvių kalbos naujadaras.

Bendr. kalbai imsime, žinoma, geriau atsiųsti. Prisiųsti vartosime senoviškai, norėdami pabrėžti siunčią — pas pat ką arba iki pat kokios vietos. Plg. prisiuntė pas (pat) kunigą, prie (pat) kunigo, iki (pačios) upės. — Žinoma, taip pat sakysime prisiųsti veiksmo daugybei pažymėti, pav., kad prisiuntė baimės visokių dovanų*.

Visuosna laukuosna, visuosen laukuosen, visuosin laukuosin.

Rytų Lietuvoje labai gausu vietininkų. Ypačiai rytiečių kalboje gyvi einamieji vidaus vietininkai, kurie ir Lietuvos vakaruose yra dar prieveiksmiuose išlikę, pav. laukan, vidun, šalin... To viet. vien. lytys dažnai vartojamos ir rašomojoje kalboje. Daugiskaita raštų kalbai ne tiek plačiai įprasta. Pačių rytiečių gyvojoje kalboje esamojo ir einamojo vietininko lytys daugiur į vieną suplaktos. Pav., galūnėms nutrumpėjus, labai plačiai sakoma: buvau svečiuos ir važiuoju svečiuos. Kadangi rašom. kalbai šitokia vartoseną visiškai svetima, dėl to ir rytiečiai, kalbėdami bendrine kalba, ima sakyti buvau svečiuos(e) ir važiuoju į svečius. Viet. svečiuosna, pėvosna sudaryti iš senųjų gal. *svečiuos, *pėvos (plg. gerūs: geruos-ius, gerās: gerós-ias 'gerasias') ir polinksnio -na, reiškusio kryptį. Kai kurioms rytiečių šnektoms šitas vietininkas pasirodė per maža teturįs "einamumo" ir jam pridėta iš vienaskaitos dar kartą -n (iš -na, plg. rankosna). Taip atsirado svečiuosnan, avižosnan... Panaši ir visuosen laukuosen kilmė. Vietoje raš. k. laukuose rytiečių vietomis dar sakoma laukuosi (iš *laukuosę, plg. tyst iš tęsti). Pridėjus iš vienaskaitos -n ir išeina rytietiška lytis laukuosin, kuri raš. k. turi išvirsti laukuosen (plg. ryt. pinki iš penki). — Šie vietininkai yra brangus kalbos turtas, jie gražiai tarmiškai papuo-

* *Gimtoji Kalba*, 1933 m. balandžio mėn., 58-63 psl.

šia rytiečio rašytojo kalbą, bet norminėmis lytimis bendrinėje kalboje negali eiti dėl siauros vartosenos. Be reikalo čia kai kurie laikraštininkai šaunasi visiškai išnaikinti galininką su prielinksniu (važiuoju į svečius...).

Charakteris, chaosas, chromas ... ar karakteris, kaosas, kromas?

Mūsų liaudies kalbai garsai *ch*, *h*, *f* svetimi. Plg. liaudinius *karāktorius*, *koliera*, *aktāras*, *jektāras* (= hektaras), *pābrikas*, *prapēsorius*... Dėl to vis atsiranda norinčių šituos garsus išveisti ir iš mūsų bendrinės kalbos. *P* liga seniai jau persirgome: Jauniaus pusikės (= fizika) niekas nebepasigenda. Dabar kažin kuri bala ar jūra vėl atplovė *k*. — Svetimuosius žodžius į raš. k. skolinamės paprastai ir svetimomis, ne liaudinėmis, lytimis. Plg. raš. k. *materiālas*, *metālas*, *polīcija*, *žurnālas*, *instrumeņtas*... ir liaudies *materijōlas* ir *matarijōlas*, *metōlas*, *palīcija*, (d) *žiurnālas*, *īstrameņtas* ir *strameņtas*... Dėl to nėra ko vengti nė *f*, *ch*, *h*. Liaudies kalbai, tuos garsus išmetę, vis tiek neįsisteiksime, nes skolinamieji žodžiai ne jais vienais svetimi, svetimi visa savo lytimi. Instrukcijoje mūsų žmonės susiranda prielinksni *in-*, ir jį pritaiko savo tarmei (*īstrūkcija*) arba, kaip nereikalingą, numeta (*strukcija*). *Departamentei* atrodo nereikiant *de*, ir pasidaro *partamente*. *Automobilis*, sumišęs su *autobusu*, duoda *amtamabūzą* ir *antabūzą*. Tik liaudiniai skoliniai ir šiaip vienas kitas “sužmonėjęs” žodis terašytini be *h* ir su *k*, pav. *armōnika*, *katekizmas*, *Kristus*. Čia mums harmonija, harmonizuoti, katechetika, katechizuoti, christianizacija nieko nekliūva, nes ir tariame tuos žodžius skirtingai. Visa mūsų šviesuomenė rašomą *ch* taip jau yra ir pratusi tarti. Nedera mums kalbos įpratimus taisyti kaip tam gudui dūdas.

1933 m. gegužės mėn. 15 d. ar gegužės mėn. 15 d. 1933 m.

Visų seniai įprasta datose metus rašyti prieš mėnesį. Tokia yra ir žmonių kalbos vartosena. Paprastąją žodžių tvarką sakome: pernai gegužės mėnuo buvo šiltesnis už šių metų birželį; prieš karą tų metų balandįje jau sėjome; retų metų rudenį tegali ten dirvas susiarti. Pagaliau, kaip atrodytų parašius gegužės mėn. 15 d. š. m.?! Trumpai data taip pat geriau rašyti 33.

V.15., o ne 15.V.33. Svetimųjų rašymo nėra mums ko žiūrėti.

Atsiskaityti kam, su kuo ar prieš ką?

Gyvojoje kalboje sakoma: 1. man jis nespirsis (=man neatsisakys) padėti nuvažiuoti, 2. ilgai su tavim spyrėsi (ginčijosi), 3. kad spiriasi ir prieš kleboną (=drąsiai kerta prieš). Čia antrajame pavyzdyje veiksmas yra abipusis, eina priešpriešais, o pirmajame — vienpusis, be to priešpriešumo. Trečiasis pavyzdys aiškiai pabrėžia veiksmo vienpusį priešingumą. Labai ryškiai reikšmės skirtumas iškyla posakiuose: atsilinkčioję Šiluvai (=mes jai linkčiojome), drožėme namo ir kol su visais atsilinkčiojo (=visi linkčiojosi), kol išvažiavo. Naudininko ir galininko su prielinksniu posakių skirtumas iš dalies kalboje yra išblukęs. Dėl to tėvui nusikalto ir prieš tėvą nusikalto dažnai suplakama, nors pastarojo priešumas vis dar jaučiamas. Plg. jis prieš mane kursto. Sakydami aš jam atsilyginsiu, pasakome tiesiog, be kokių derybų, atlyginsią, ką už duota atiduosią. Dėl to, pav., norėdami pasakyti apyskaitas nusiuntę Tiekimų Valdybai, sakome: mes Tiekimų Valdybai atsiskaitėme. Bet vakar su juo atsilyginau = vakar su juo sąskaitas suvedžiau ir jam atsilyginau. Taigi, sakydami su Tiekimų Valdyba atsiskaitėme, pasakome su ją kokią reikalą turėję ir jį baigę. Pagaliau, prieš Tiekimų Valdybą atsiskaityti reikėtų — jos akivaizdoje arba prieš jos norą atsiskaityti. Plg. prieš visus gavau jį perprašyti ir savo padarysiu, kad ir prieš patį velnią (=nors ir velnias priešintusi)*.

Pagarsėti, pragarsėti ir išgarsėti.

Pagrindinio veiksmazodžio garsėti pirmoji reikšmė yra — garsą iš savęs leisti, schallen, звучать, o antroji — garsyn eiti, garsesnis darytis. Plg. gerėti, piktėti. Tiedvi abi reikšmitenka ir priešdėlėtiems veiksmazodžiams. Reikšmės skirtumus iškelsime pavyzdžiais: 1. 1. Tas buvo devintojoje parapijoje pagarsėjęs (=jo garsas tiek plačiai buvo pasklidęs); 2. Ir toks daktaras, žiūrėk, pagarsės, pagarsės (=šiek tiek, tam tikrą laiką), o paskui niekas

* *Gimtoji Kalba*, 1933 m. gegužės mėn., 77-80 psl.

nebevažiuos, 3. Per metus, antrus jis pagarsės (= pasidarys garsesnis); II. 1. Brolis mokslu pragarsėjo (= garso ėgavo, garsus pasidarė), o šis gėrimu, 2. Staiga garsėjo (= garsynėjo), greitai ir pragarsėjo (= garsas praėjo); III. 1. Visoje Lietuvoje išgarsėjo (= garsas plačių plačiausiai išsklido), 2. Su pinigais ir jo garsas išgarsės (= garsas sykiu su pinigais išnyks). Plg. dar: a ūšti: paa ūšti: praa ūšti: iša ūšti, rie bėti: parie bėti: prarie bėti: išrie bėti ir turtėti: paturtėti: praturtėti: išturtėti. Pavyzdžių I. 3 ir II. 1 reikšmės labai artimos, dėl to vartosenoje ir plačiau pa- ir pra- sumyšta.

Pusiasalis ar pussalis?

Žodžiams sudurti mūsų kalboje vartojami balsiai a, o, è, i, y, u ir ū. Pav.: dalgiakotis, bandotakis, saulėlydis, akivaizda, darbymetis, tarpušventė, galvūgalis. Tarmėse tie jungiamieji balsiai kartais iškrinta, pav. pasakoma: dalgkotis, tarpšventė, pussalis. Bendrinei kalbai sudurtiniai žodžiai teteiktini su jungiamaisiais balsiais.

Baltiniai ar skalbiniai?

Kai kurie kalbos taisytojai visai be reikalo liepia baltinius keisti skalbiniais. Abu šie žodžiai geri. Baltiniai jau pažįstami Kuršaičio baltintų verpalų reikšme. Žemaičiuose (Endriejave) baltiniais ir baliniais vadina audklus ir visus apatinius drabužius, kurie yra balti arba baltinami.

Šalia baltinių yra žinomi ir baltieji, pav. jis po baltųjų gavo bėgti iš trobos.

Skalbiniais vadina visa tai, kas skalbiama. Ir marginius galima pavadinti skalbiniais, bet baltiniais jų nevadiname.

Pusiausvyra ar pusiausvira?

Abu žodžiai geri, bet skiriasi savo reikšme. Pusiausvira, pusiausvira (būdvardis) pusiau per ką persviręs; pusiausvyra, -os (daiktavardis), fizikos terminas, vok. Gleichgewicht, rus. равновесие.

Krautuvė, parduotuvė ar sėnkrova, pardavyklà?

Priesaga -tuvė, be paprastosios savo įrankinės reikšmės (kultuvė, prastuvė...), kartais reiškia jau vien vietą. Pav. sakoma čia mano gimtūvė (=gimtinė), čia mano augtūvė (=augtoji vieta) — čia patir mirsiu (Seda). Ir Kuršaitis duoda gimtūvė 'Geburtsort'. Šiaip gimtūvė dar reiškia ir gimdą. Iš įrankio, padargo išriedi vietos reikšmė. Maltuvė reiškia ir malamąjį kambarį ir girtas, o spaustuvė (vard. spaustuvė) 'Druckerei' seniau vadinta spaustuva (Kuršaitis: Werkzeug zum Drucken, Presse, Kelter). — Vok. (Kauf)laden, rusų лавка mūsų vykusiai pasikrikštyta krautuve. Tas terminas jau prieš karą yra prigijęs ir dėl to nebuvo ko tam pačiam reikalui kaltis naujos parduotuvės. Ir dabar paprastai sakome krautūvininkai. Parduotuve prireikus galėtume vadinti vok. Verkaufstättē, o pardavyklà būtų — Verkaufsplatz. Sėnkrova maždaug atitinka rusų магазин ir kartais склад*.

Po to ar paskui?

Visų pirma skiriame paskui ir paskui. Pirmasis yra prielinksnis, antrasis — prieveiksmis, pav.: šuo paskui žmogų bėga ir aš tau paskui pasakysiu. Po to prieveiksmiu neina; šis prielinksnis su įvardžiu pakeičia sakinyje daiktavardį, pav., glaudžiai išvadiškai susiedamas pagrindinio ir šalutinio sakinių veiksmus. Pav.: 1. Kaip aną kartą drėbiau žodį, po to jis manęs tariasi nematęs; 2. Kažkada susipykova, po to ir nebesisveikina; 3. Kaip po to, taip ir nieko (toks pertaras). Posakyje pašauks, pašauks (=pasibars), paskui ir nutils to išvadiškumo nėra, veiksmas šiaip sau po vienas antro eina. Čia paskui mažne lygus vėliau, o anuose pavyzdžiuose (1., 2.), kaip tik priešingai, po to vietoje teįmanomas tuo jau. Tas paskui nuolaidiškumas labai ryškus ir posakyje kaip perpyko, nusiramino, paskui (=palaukęs, po valandėlės) aš jam ir sakau. Taigi, po to reiškia maždaug vok. darauf, danach, rus. после того, o paskui — nachher, потом.

* *Gimtoji Kalba*, 1933 m. rugpiūčio-rugsėjo mėn., 105-107 psl.

Ar *kanėklių* vardas lietuviškas ?

Mūsų *kanėklėms* (tarmėse ir *kanėkliai*) atliepia ne tik latvių *kuokle(s)* (plg. *ranka* > la. *ruoka*), bet jos baltų poskolintos dar ir suomiams. Suom. *kantele* 'arfa' rodo, kad seniausia lytis bus buvusi **kantlės* (plg. Sembos prūsų *eb-sentliuns* = apženklinęs) ir reikšme, tur būt, jungtina su lot. *cantus* 'giesmė, daina'. Taigi, *kanėklių* vardas labai senas ir jo lietuviškumu negalime abejoti.

Pakaità, pākaitas ar pākaitalas ?

Šių žodžių vartoseną labai mišra. Bet žiūrint kitų tos darybos žodžių analogijos rašom. kalbai teiktina: *pakaità*, -ōs, *pākaitą* — veiksmui, o *pākaitas* — daiktui reikšti. Taip pat ir *pākaitalas* reiškia daiktą, bet jis dažnai, kaip ir daug kitų žodžių su -*alas* (*pliurpalas*, *gėralas*, *plepalas*...), turi niekinamos, peikiamos prasmės. Prieveiksmiui greta su *pasakomis*, *pasekomis* irgi geriau sakyti *pakaitomis* (dirba).

Ar taisyklinga: *fiziniai* silpnas, *psichiniai* nesveikas ?

Netaisyklinga. Tik žemaičiai vietomis pažįstarieveiksmius vidutiniai, galutiniai, o visi kiti lietuviai sako tik vidutiniškai, galutiniai. Šiaip iš kitų būdvardžių su priesaga -inis nė žemaičiai nesidarorieveiksmių -iniai. Sakoma: žieminiai, vasariniai (šalia šiek tiek reikšmės skirtingų žiemiški, vasariški) drabužiai, bet tik žiemiškai, vasariškai (= žieminiu, vasariniu apdaru) rengiasi, dėvi, žiemiškai (=rogėmis) važiuoja. Dėl to iš analogijos turime sakyti rašyti ir fiziškai silpnas, psichiškai nesveikas. Velionis Rygiškių Jonas, visą amžių su šia bauria klaida kovodamas, buvo jau mus nugaręs nuo visų fiziniai stiprių ir psichiniai nusilpusių, bet paskutiniu laiku spauda, ypačiai oficiozinė, vėl juos įsikando vartoti. — Jei -inis priesagos būdvardis yra išvirtęs daiktavardžiu, tai ši priesaga, žinoma, irrieveiksmyje išlieka, pav., tas visus šokius suktiniškai (= panašiai į suktinį) šoka.

Atskiras, paskiras ir pavienis.

Seniau mūsų rašomojoje kalboje dėl teisių yra kovoję atskiras ir pavienis, o paskutiniu laiku dar pasišovė ir paskiras.

Priešdėlio *at-* reikšmė trejopa: 1. 'šalin, tolyn' (atskiria arba atitolina), pav., atstok nuo manęs, iš atsto žiūri; 2. 'atgal' (į senąją vietą), pav., atgrįžti, atgrąžtai; 3. 'šen', pav., ką čia to atnešalo atnešė. Kaip ir veiksmazodis atskirti rodo, atskiras priklauso pirmajai reikšmės kategorijai. To pat galo yra ir būdvardis atskidas, pav., jie atskidai (=skyrium, atskirai, toliau) nuo kaimo gyvena, kuris taip pat turi gretiminį paskidas, pav., kaip kirtome, šakos miške paskidos (=išmėtytos, nesukrautos) ir paliko. Plg. dar paskinus (=taip kaip kirsta, skinta, nerinktus) virbus veža, šienas papiuna (=kaip nupiautas, negrėbtas) tebėra. Taigi, pav., paskiras vaikų būrys bus — išsimėtęs, išsisklaidęs. Vadinasi, ir sakydami atskiri žmonės pabrėžiamo kiekvieno jų atskiriamąjį, o paskiri žmonės — tik visumos skaidomąjį, skirstomąjį momentą. Kadangi rus. отдельный (vok. einzeln) taip pat pirmąjį momentą pabrėžia, tai geriausia jį ir reikšti įprastiniu atskiras. Juk į ką būtų panašu pasakius jis paskirai (vietoje atskirai) gyvena. Kaimas gali paskirai (=vienkiemiais) gyventi, bet ne vienas žmogus. Prieveiksmis paskira, paskiromis reiškia dar ir 'paskirmai, pasiskirdamas', pav., kleckams parink paskira kur didesnių bulvių. — Pavienio pagrindinė reikšmė 'po vieną'. Žmonių sakoma: pavienis (=vienkinkis, vienu arkliu važiuojamas) vežimas, imk pavieniui, pavienieriui (=po vieną ir paeiliui). Rusiškai pavienis išverčiamas поединный. Ta prasme, kur reikiant, galime jį ir vartoti. Šia proga ir apskritai norime visiems patarti būti atsargesniems su madinėmis kalbos naujenybėmis. Be gyvo reikalo nekaitaliokime senųjų įpratimų.

Laida ir leidimas.

Bendrinei kalbai patariame šiaip skirti: laidą, -ōs, laidą — leidžiamo veikalo sąsiuvinis, vok. Lieferung, rus. выпуск; leidimas, -ai — veikalo leidžiamasis kartas, vok. Auflage, rus. издание. Pirmasis terminas taip pat vartotinas ir kelis kartus per dieną leidžiamiems laikraščiams: rytmetinė, vakarinė

laida, vok. Morgen-, Abendausgabe. Šiaip dar laida vadiname sykiu kurį mokymą baigiančių žmonių grupę, pav., „Aušros“ gimnazijos laidos visuomet didelės. Be to, dar plg. saulė arti laidos (= greit nusileis).

Kooperacija ar koperacija?

Prieš keletą metų spaudoje paleista kooperatyvas, koperacija. Tačiau *zologija niekas, rodos, nerashė. Dabar vėl ir anodu žodžių dažniau rašomu su dviem o. Patariame: kooperuoti, koperacija, koordinuoti, koordinata, zoobiologija, zoolltas, zootomija...

Pasiremiant, pasirėmus, pasirėmęs, pasiremdamas ar remdamasis įstatymu įsakau ... ?

Visai netinka šiam posakiui pasiremiant ir pasirėmus; su pirmuoju jis reikštų 'kaip įstatymu remiasi (=kas kitas), aš įsakau', o su antruoju — 'kaip įstatymu (=kas kitas) pasirėmė arba po pasirėmimo (nebūtinai aš rėmiausi!) įstatymu, aš įsakau'. Gauname juk du veikėju! Kitos trys dalyvinės lytys čia dera, bet šiek tiek reikšmė skiriasi. Pasiaiškinsime gyvosios kalbos pavyzdžiais. Sakoma: 1. Iš vieškelio pasisukdamas (=kaip sukasi, sukimosi metu) sutikau; 2. Nuo klėties (nu)lipdamas (=kaip lipo, belipdamas) koją išniro; 3. Du gaigalėliu plaukė, plaukdamu (=tuo pat metu) juodu šaukė; 4. Vaikai juokdamiesi spruko (=juokėsi ir spruko) pro duris; 5. Lazda, mietu pasiremdamas eina, vaikščioja (=ėjimo, vaikščiojimo metu remiasi); 6. Alkūnėmis ramstydamasis ir beišlenda (=ramstosi ir lenda) iš palovio; 7. Iš vieškelio pasisukęs (=kaip pasisukau, po pasisukimo) sutikau; 8. Žaltys, atsigręžęs į Eglę, prašneko (=atsigręžė ir paskui prašneko) žmogaus balsu; 9. Žiūriu, lazda pasirėmęs skaito (=yra pasirėmęs ir skaito). Matome, kad 1-6 pavyzdyje abu veiksmu vyksta vienu metu arba pirmajam nepasibaigus jau antrasis prasideda, o 7-9 — jiedu eina po vienas antro. Taigi, griežtai imant, ir posakiai pasirėmęs įstatymu įsakau = 'pasirėmiau įstatymu ir įsakau', pasiremdamas įstatymu įsakau = 'pasiremiu įstatymu ir įsakau', o remdamasis įstatymu įsakau = 'remiuosi įstatymu ir įsakau'. Pasiremdamas ir remdamasis skiriasi tik tiek, kad pirmasis yra įvykio, o antrasis eigos veiksmo. Kokio reikšmės skirtumo čia kartais ir visai nėra, pav., nėra kur dėtis ir nėra kur

pasidėti. Bet žmonių tam pačiam reikalui sakoma ir: 1. Žydas atsispirdamas ir atsispyręs už karvę penkdešimtę (= 50 litų) siūlo; 2. Tas atsiversdamas ir atsivertęs geria (= didelis girtuoklis); 3. Kad bėga, kad bėga susilenkdamis ir susilenkę. Šiuose pavyzdžiuose būtojo laiko dalyvis reiškia tik labiau nuolatinę, vientisinę, o vad. pusdalyvis — kartkartinę būseną, su kuria susietas veiksmožodžių išreikštasis veiksmas. Kur kartkartinis veiksmas būtinas, ten būtasis dalyvis nėra nesakomas. Plg. 5 ir 9 pavyzdį. Paprastai nesakome lazda pasirėmęs eina, bet visiškai įmanoma — lazda pasirėmęs važiuoja (= visam važiavimui pasirėmė). Veiksmožodžiai įsakyti, vykdyti, pranešti, įspėti, priminti, prašyti nėra slinkties veiksmožodžiai, dėl to su jais visuomet galimos vartoti ir dalyvių ir pusdalyvių lytys. Taisyklingumo jos visos lygios.

Viršininko *pavedamas, pvestas* ar viršininkui *pavedus* prašau ... ?

Gyvojoje kalboje sakoma: 1. Padaro liepiamas, lieptas, (pa)liepus; 2. Jis gers ir neprašomas, neprašytas, neprašius; 3. Šunelis bet ką duodamas, duotąs, davus ėda; 4. Rėkia, it galą daromas, kaip galvon skeltas.

Neveikiamaisiais dalyviais čia pasakomas veiksmožodžio veikėjo iš šalies gaunamas ar gautas veiksmas. Laikas ne visuose pavyzdžiuose vienodai reikšmingas. Pav., 4 pavyzdyje tas skirtumas labai ryškus: čia rėkia, kada jam galas daromas, o čia — po galvon skėlimo, vadinasi, vėliau. Formaliai tas pat ir kituose pavyzdžiuose, bet logiškai liepiamas padaro ir lieptas padaro ne kuo besiskiria, nes faktinai ir pirmajame posakyje darymas eina po liepimo. Nors viršininko pavedamas prašau = 'viršininkas man paveda ir dėl to aš prašau', o viršininko pvestas prašau = 'viršininkas man pavedė ir dėl to aš prašau', tačiau esminio prasmės skirtumo vistiek nėra. Vadinasi, vartoti galime abu posakius. Sakydami viršininkui pavedus prašau pasakome tik apskritai, kad viršininkas yra pavedęs (ne pats tą dalyką atlieka), nepabrėžiame, kad tai mums pavesta. Formaliai šis posakis = 'viršininkui esant pavedusiam prašau'. Plg. rytiečių visus darbus pametusi reiks (=man) šaudyklę švesti. Čia pametusi yra senasis naudininkas su nenutrupėjusia dar galūne, neišvirtęs vad. padalyviu*.

* *Gimtoji Kalba*, 1933 m. lapkričio-guodžio mėn., 141-145 psl.

Priderėti, prigulėti ar priklausyti 'gehören'.

Bendrinės kalbos oficialinė lytis dabar yra *priklausyti*. Vartojama paprastai su naudininku be prielinksnio, pav., man *priklauso* pusė tėviškės; tos pievos dvarui *priklauso*. Rečiau pasakomas ir prie su kilmininku, pav., Jonas prie mūsų *priklauso* (=yra iš mūsų būrio, draugės); pusė kelio *priklauso* prie kaimo žemės, pusė prie dvaro. Čia turime galvoje tik sudedamąją dalį, o ne nuosavybinį priklausymą.

Pirmuoju du veiksmazodžiu ta pačia prasme vartojami liaudies kalboje. Ši jų reikšmė seniau įtarta svetima ir dėl to vengta vartoti.

Tačiau lietuviškumo visi lygūs. Vienam atliepia vokiškas atatikmuo, kitiem dviem — slaviškas. Bet reikšmės raida, ypač pirmojo ir trečiojo, gali būti ir visai savarankiška. Plg. *vaikis* (= bernas) man *nebepriklauso* (=nebenori manęs klauti), ar jam taip *pridera* (=tinka, padoru) *elgtis*.

Vonia ar *tynė*?

Abu tuodu žodžiu svetimu. *Vonia*, *vōnios* — paskolinta iš slavų, plg. rusų *ванна*, lenkų *wanna*. Lietuvių kalbos dėsniais slavų *a* senesniuosiuose skoliniuose atliepia *o*, plg. *pōnas* iš gudų *пан*. Vėliau skolinta yra *vanā*, *vānos*, plg. *panā* iš gudų *панна* ar lenkų *panna*, su išlikusiu slavišku *a*. *Tynė*, -ės mūsų gauta iš vidurinių amžių vokiečių žemaičių *tine* 'kubilas, rėčka'. Taigi, ši nė kuo nelietuviškesnė už *vonia* ir be to dar reta kur žinoma. Vartoti teiktina už *vaną* senoviškesnė *vonia*.

Susitikti su kuo ir ką?

Sakome: *parnešiau* ir *parsinešiau* vandens, *adė* ir *adėsi* pirštinę. Įvardžiu *-si* čia pasakome sau ką darą. Tokio pat reikšmės skirtumo reikėtų rasti ir sakymuose: *turguje* sutikau ir *susitikau* *kaimyną*, *parvažiuodamas* jo *nesutikau* ir *nesusitikau*. Bet šita sau reikšmė čia labai išblukusi, jos nė nebejaučiame. Tokį pat "ištuštėjusį" *-si* sakome, pav., *pavalgęs* ir *pasivalgęs* *pietus* išėjo. Sakydami *dangus* su žeme *susimaišė* (=dargana), *plikas* su *gauruotu* *pešasi*, pasakome *tarpusavio* veiksmą. Dėl to ir posakyje *turguje* *susitikau* su *kaimynu* pagrindinė tarinio reikšmė taip pat yra

tarpusavinė, dvipusė. Sakant šį veiksmąžodį su galininku veiksmas eina tik iš vienos pusės. Bet praktikoje šitie skirtumai maža reikšmės teturi. Dėl to ir žmonių kalboje abu posakiai mišrai var-tojamu. Plg. dar šiandien jį ir su juo sueisiu. Žemai-čiai čia turi ir -s-: vakar jo ir su juo nesusiėjau. Bendrinei kalbai galima teikti: sutikti ką ir susitikti su ku o.

Ar būtinas pirmasis kablelis sakinyje “Žemaitė, matydama, kokią skriaudą daro mūsų tautai ta yda, stengiasi išvaduoti...”?

Šiuo atsitikimu kablelis dedamas. Sakinio prasmė juk yra: “Žemaitė, matydama tos ydos mūsų tautai daromą skriaudą, sten-giasi išvaduoti...” *.

Bažnytikiemis ar bažnytikaimis?

B a ž n ū t k i e m i s (ir b a ž n ū č k i e m i s) ‘Kirchdorf, celo’ pažįstamas iš tų vietų (Maž. Lietuva ...), kur k a i m a s vadinamas k i e m ū. Taigi, jau vien iš logikos pusės žiūrint bend-rinei kalbai teiktinesnis b a ž n ū t k a i m i s. Jis visai be reikalo kai kurių taisytojų ujamas.

Stalinė ar stālčius?

S t ā l č i u s ‘ištraukiamoji stalo dėžė, (seniau) kėdė, sostas, sostinė’ paskolintas iš lenkų stolec ar gduų столец. Todėl teiktinesnis naujadaras s t ā l i n ė.

Baltiniaĩ ar skalbiniaĩ?

Žiūr. atsakymą 223 psl.

Servetėlė ar lūpšluostis?

Iš lenk. serwetka sulietuvinta servetėlė geresnė už griozdą lūpšluostį. Šis nusikaltas nusižiūrėjus į tokį pat nevykusį, bet jau įsigyvenusį, kalinį rañkšluostį.

Smėlėtas ar smėlėngas kelias?

Priesaga -ėta-, kaip ir -ota-, -uota-, dažniau reiškia “paviršiaus, aikštės, visai matomą daiktų ypatybę” (Jablonskis), pav.: ž v a i g ž d ė t a naktis, s a u l ė t a diena, d i r s ė t i

* *Gimtoji Kalba*, 1934 m. sausio-vasario mėn., 25-26 psl.

rugiai, usnėtos avižos, duobėtas kelias, barzdotas, kuprotas žmogus, gumbuota lazda... Priesagą -inga- Jablonskis aiškina: "reiškia paprastai daikto vidaus ypatybę, išeinančią dažnai arba kartais ir aikštėn" (Liet. k. gram. II 218), pav.: mėsingas jautis, piršingas arklys, kūningas žmogus, žuvingas ežeras, veršinga (=turėsimi) karvė. Tas priesagų reikšmės skirtumas labai ryškiai iškyla posakiuose: pilvotas (=atsikišusiu, išvirtusiu pilvu) ir pilvingas (=apvalaus, kieto ir dailaus pilvo) arklys, širdingas (=širdies, geras, bet kartais ir piktas, iširdęs) žmogus ir širdėtas (=širdelėmis austas) rankšluostis. Tiesa, kartais mišriai, be kokio skirtumo, tam pačiam reikalui pasakoma ir lytinga: (žem.) lytota vasara. Tačiau dažniausiai reikšmės atšėšėlio vis jaučiame: skaringi (=geros skaros, pluošto) linai ir skarotos (=tankių šakų, pluskotos) eglės, varpingos (=didelėmis, derliomis varpomis) ir nevarpuotos (=maža varpų) avižos. — Taigi, ir keliui labiau tiktų smėlėtas, o priesmėlio žemei, dirvai — smėlingas. Plg. Valančiaus "Žiwasas Jezaus Kristaus" 35 pusl.: "...kelias buvo akmenuotas, smiltėtas ir kalvotas; vaikelis Jėzus vos sekms metus amžiaus savo teturiš nestengė pėsčia eiti". Jo smiltėtas padarytas iš smiltis. Rašomojoje kalboje dažniau vartodami smėlįs, smėlio, sakysime rašysime ir smėlėtas.

Katraip geriau vartoti *ryšium*, *sąryšyje* ar *ryšyje* 'in Verbindung, в связи?'?

Be abejo, šiai sąvokai reikšti mums reikia turėti savą šablolinį atitikmenį. Taisytojų peršamu dėl to ir kitais dalyviniais pakaitais čia negalėsime išsiversti. Mums atrodo labiau teiktinas *ryšium* (paleistas, rodos, L. Kuodžio). Jis susidarytas pagal *skįriūm*, *pāskūm*. Šis paskutinysis rodo, kad linksniuotės skirtumas (*skįrius:ryšys*) čia nieko nekliūva. Iš analogijos ir kirčiuotina *ryšium* (tiesa, prieš paraagrafines taisykles!).

Ar vartotina *pėrgyventi* ir *pėrgyvenimas* vok. 'erleben' ir 'Erlebnis' reikšti?

Čia, žinoma, turime verstini skolinį, bet geresnio pakaito niekas nėra suradęs. Pati vartoseną mūsų kalbos dvasiai nepriešinga. Ir žmonės, pav., pasako: ko aš per tą karę (=karą) nepėrgyvena u. Plg. dar: miesčionys visą darbėlaikį ant kartimis

persėdi (žem.). Kitų teikiamasis išgyventi (ir išgyvenimas) niekuo negeresnis, tik painiojasi su paprastuoju įvykio veiksmo veiksmazodžiu. — Be to, pergyventi dar reiškia ir 'ilgiau už ką gyventi', pav.: kartais tėvai vaikus pergyvena.

Ar taisyklinga "Rymo miestas, *ką* Italijos viduryje ..." ?

Šis posakis mūsų rašomojoje kalboje laikomas slavybe. Sakiinių jungiamąjį *ką* čia keičiame *kur*: "Rymo miestas, kur Italijos viduryje ..." .

Kodėl *akių nesumerks* taisoma į *bluosto nesudės* ?

Abu posakiu taisyklingu ir lietuvišku. Taisytojai čia vien savo užgaida taiso. Taip pat sakoma ir: *akių nesudės*.

Ar *kortuoti* keistina *lakštuoti* ?

Čia vėl toks pat kokio taisytojo išmonis. Matyti, norėjo už visus lietuvius lietuviškiau pasakyti. Mums visų pirma *lakštutė* (lakštingala) *lakštuoja*. Paskui *lakštuoti* reiškia 'knygų lakštus (= lapus) greitai versti'. Iš analogijos, rasi, kuriame mūsų krašto užkampyje sakoma ir *lakštuoti* 'kortuoti'. Ėmus taip vartoti, tektų ir *kortoms* prasimanyti kokias **lakštas* ar įprastinio *lakšto* reikšmę keisti. Tai būtų lygu *šviežią sviestą keisti nauju sviestu* ...

Duobti ar *daubti* 'skohti, aushöhlen' ?

Labiau įprastas *duobti* (dúobti), bet taip pat taisyklingas ir *daubti*. Plg. tos šaknies daiktavardžius: *duobė*, *duobà*, 'drevė', *dúoba* 'pirtis (= seniau žemėje iškasta ?)' ir *daubà* (etimologiškai — labai didelė duobė).

Vežioti, *pešioti* ... ar *važioti*, *pašioti* ?

Iš paprastųjų kartinių veiksmazodžių *dėgti*, *pėsti*, *sėgti*, *tepti*, *vesti*, *vežti*... turime dvejų -iojamienio kartotinių (dažninių) veiksmazodžių lyčių. Šalia *degioti*, *pešioti*, *vežioti* *teplioti* (iš **tepjoti*, plg. *spjauti*: ryt. *spliauti*)... sakoma, su kitu šaknies balsio laipsniu, ir *dagioti*, *pašioti*, *važioti*, *tapioti*... Šie pastarieji veiksmazodžiai yra išdaiktavardinės kilmės. Patys daiktavardžiai čia gali būti ir visai reti ar net ištisiniais nė nebe-

vartojami. Čia sugretiname: *da gi ō ti: da g à, d ā g a s* 'karš-tis; piūtis, derlius', *pa ši ō ti: n ū o - pa š o s* 'kas vilnas pa-šant atmetama', *va ži ō ti: v ā ž i s* 'tokios rogės', *pa va ž a, ta pi ō ti: i ñ - ta pa s* 'apgamas' (=lyg kas tepte užtepta). Tie patys kartotiniai veiksmažodžiai taip pat padaromi ir stačiai iš kartinių veiksmažodžių: tada, žinoma, nė jų šaknies balsis nesiskiria. Pav., teturime tik *n ė š ti: ne ši ō ti*, nors kaip sa-na š o s, a p - na š o s rodo, būtų galėjęs atsirasti ir **na ši ō ti*.

Bendrinėje kalboje esame jau įpratę *ve ži o ti, pe ši o ti, se gi o ti, ved ži o ti...* Taip reikėtų ir vartoti, ypačiai kad tas pats balsis juos geriau susieja ir su pagrindiniais kartiniais veiksmažodžiais *ve ž ti, se gt i...* Daug nesigilindami visi jaučiame *by lo ti, pa sa ko ti...* sąryšį su *by la, pa sa ka*, o veiksmažodžiuose *sa gi o ti, da gi o ti* daiktavardžių jau nebenumanome *.

Įpiltis ar Impiltis?

Vietų vardus rašant visuomet žiūrima gyvosios kalbos varto-senos. Tarminės lytys *pa ga r si ui* verčiamos rašomosios kalbos lytimis, vadinasi, negalime atskirų garsų nei pridėti, nei išmesti. Kadangi vietos žmonės piliakalnį ir abu kaimus vadina *Į pi l ti - mi* (*Įpiltis, -ies, Įpiltį*), tai ši lytis vartotina ir bendrinėje kalboje. *Im piltis* vienas kitas parašo sekdami senąja aktų ir žemė-lapių tradicija: *Импиальты, Im pilt y*. Nors taip pat ir XIII a. kronikos su savo *Em pil ten, Am pile* rodo vietovardį kilus iš *in + pilti = *Inpiltis > *Impiltis*, bet žemaičių tarmėje, *im pil a m s* virstant *ipilais*, tais pačiais garsų dėsniais iš senovinės **Im pilties* išriedėjo naujesnė *Įpiltis*. Jos da-bar ir turime laikytis.

Daigstas, daigstyti ir peltakys, peltakiuoti?

Praeitų metų GK 112 pusl. svetimiems "fastriga, fastriguoti" pakeisti duotieji *da ig stas, da ig sty ti* žmonių kalboje gyvi ir jau seniai žodynų pažįstami. Klausėjo dr. A. Minkevičiaus žiniomis Molėtų ir Videniškių apyl. tam pačiam reikalui vartojami *p ė l ta kis, p ė l ta k ė ti* kitur dažniau sakomi: *pe l ta k ĳ s, pe l ta ki ū o ti* ir paprastai reiškia rus. *строчка, строчить*, vok. *Steppnaht, steppen* **.

* *Gimtoji Kalba*, 1934 m. kovo-balandžio mėn., 53-56 psl.

** *Gimtoji Kalba*, 1935 m. spalio mėn., 123 psl.

Ar tikslu sakyti rašyti *didesnė, didžioji pusė*?

Griežtai logiškai imant, žinoma, būtų netikslu, nes *didesnė, mažesnė pusė* nebėra tikroji *p u s ė*, o tik *d a l i s*. Tačiau kalbos logika daugiur su mokykline dabar nebesutinka. Tatai pasidarė dėl kalbos raidos, reikšmės kitimo. Taip pat visai prieš logiką sakoma: *velniškai* (= nepaprastai, labai) skanus, *Nėmunas* (= Numuno vanduo) eina, *perkūnas* (= žaibas) nutrenkė, nuspyrė (tartum arklys!). Plačiau šiuo klausimu žiūr. mano straipsnyje "Kalbos tikslumas ir kitkas" 16-30 psl. Paprastojoje žmonių galvosenoje *pusė* nereiškia *m a t e m a t i n ė s* pusės, kuri pagaliau mažne tik teoriškai ir teįmanoma. Juk obuolį nelygiai *p u s i a u* perpiovė, ir gauname vieną pusę didesnę už antrą. Plg. dar: jam dešiniają *p u s ė* (= ranką ir koją) atėmė (= suparalįzavo), jau į gerąją *p u s ė* (= geryn) eina, iš kitos *p u s ė s* (= krašto) parsiplovė, *p ū s v a l g i a i* (= valgydami) prie gaisro išbėgo. Vadinasi, negalime smerkti nė žmonių plačiai sakomų *didesnių, mažesnių, didžiųjų, mažųjų, pilnų, nepilnų pusių*. Ir kitos kalbos tatai pažįsta, pav., lat. *mazā, lielā* puse, vok. *kleinere, grössere Hälfte*.

Vandžiogala ar *Vendžiogala*?

Senoji lytis yra *Vandžiogala*. Ją paliudija XIV a. kryžiuočių kronikų *Wandyagel* ir XVI a. gudiškoji *Вондзягола*. Šis vietovardis sudarytas iš asmenvardžio *Vandys* + *gālas* "kraštas, kampas, pusė", taigi pradžioje reiškė — Vandžių gyvenamą kaimą. Tos pat darybos, pav., ir *Ariogala* < *Arys* + *galas*. Rečiau žmonėse sakomoji *Vendžiogala* bus atsiradusi dėl lenk. *Wędzia goła* įtakos arba ir tiesiog fonetiškai, plg. tarm. *Endriėjus* < *Andriėjus*. Bendrinei kalbai teteiktina *Vandžiogala*.

Baisogala ar *Baisiogala*?

Žmonių ši vietovė vadinama *Baisogala*. Kietąs rodo ir XVI a. *Бойсагола*. **Baisiogalą* gudiškai būtų rašę **Бойсягола*. Taigi rašytina sakytina tik *Baisogala*.

Jiesiā ar kaip kitaip?

Iki šiol daugumas taip rašė. Bet vietos žmonių šios upės vardas tariamas: *Jiesiā, -iōs, Jiēsiq*. Taip ją reikia ir vadinti.

Archyvaras ar archyvarijus?

Jo pagrindas yra iš lot. *archivum* su priesaga -arius pasidarytas nauj. lot. būdvardis *archivarius*, -a, -um “prie archyvo priklausąs”, įgijęs paskiau daiktavardžio reikšmę “archyvininkas”. Tos rūšies svetimybės į mūsų kalbą yra įvairiais keliais ir laikais patekusios. Seniausi yra, pav., *sekretorius*, *mis(jo)norius* ir *mis(jo)niėrius*, *kalendorius* (nauj. lot. *secretarius*, *missionarius*, lot. *calendarium*), gauti iš gudų ir lenkų секретарь, секретарз, misjonarz, календарь, календарз. Vėliau imamės iš vakarų Europos kalbų, pav.: *notāras*, *komisāras*, *vikāras* (: *notarius* “greitarašys”, *commissarius* “įgaliotinis”, *vicarius* “vietininkas”), plg. vok. *Notar*, *Kommissar*, *Vikar*, pranc. *notaire*, *commissaire*, *vicaire*. Tai grupei priklauso ir *archyvāras*. Senasis *kamisorius* (комиссарь, komisarz) “vyriausias dvaro prievaizdas”, žinoma, nebegali atstoti naujųjų laikų *komisāro*. Gretomis bendrinėje kalboje tebevartojami *veterināras* ir *veterinorius*, bet viršų, tur būt, paims pirmasis. Kai kas parašo *archyvārijus* todėl, kad ir rusų — архивариус. Nevartojant *notārijus* ir kt., nė šis mums netinka*.

Ar tikslu Kauno aps. *Lapių* bažnytkaimį, kur yra ir mokykla ir pašto agentūra, vadinti — *Mažosios Lapės* ir tuo būdu skirti nuo netoli esančio *Didžiųjų Lapių* km., nors šis dabar mažesnis ir gyventojų dalis yra išsikėlusi į viensėdžius?

Mūsų žiniomis priedas *Mažosios* yra atsiradęs vos 1927 m., įsteigus čia naują pradinę mokyklą; o žmonės šią vietovę paprastai — *Lāpėmis* tevadina. Matyti, norėta oficialiai skirti nuo *Didžiųjų Lapių*, nors ir šios, rodos, dažniau stačiai *Lapėmis* vadinamos. Šių skiriamųjų priedų nepažįsta nė rusų generalinio stabo žemėlapis 1:100.000. Todėl galėtume vartoti tiesiog: *Lāpių* bažnytkaimis ir *Lāpių* kaimas. Tik, žinoma, tai turėtų oficialiai sutvarkyti atitinkamos įstaigos. — Sako, esą tariama ir *Lāpiai*. Gal kas teiktųsi tiksliau mums pranešti.

Užpaliai ar Ušpaliai?

Šią vietovę dažnai rašydavome *Ušpāliai*, tur būt, dėl to, kad taip Rygiškių Jono gramatikoje rašoma. Bet ir jos teikiamieji *Oškabaliai*, *Izdagaĩ* ... vis tiek neprigyja, nes čia kilmė per daug jau aiški. Tos rūšies vietovardžius dabar paprastai rašome iš kil-

* *Gimtoji Kalba*, 1936 m. kovo mėn., 41-43 psl.

mės : *Ožkabaliai, Išdagaĩ, Užtiltis, Užduobulis* ... Taigi teiktina rašyti vien — *Užpaliai*. Vietovardžio kilmė visai neabejotina : už + *pālios* “pelkės, balos, raistai”. Vadinas, *Užpaliai* reikšmės atžvilgiu yra lygūs *Užpelkiams, Užbaliams*. Senoji (rytietiškoji) šio vietovardžio lytis yra buvusi **Užupaliai*. Tatai paliudijo vokiečių metraščių 1373 m. paminėtas : *castrum* (=pilis) *Usupalle*.

Ar gerai verčiama *ganzheitlicher Leseunterricht* — *ištisiniu, visuminiu* skaitymo mokymu ?

Tinkamas atrodo pirmasis terminas. Jau Juškevičiui *ištisinis* yra *цельный, calkowity*. Plg. dar : *ištisiniai* marškiniai (priešybė : *pridurtiniai*), *poteriai* (=paprastieji), *šiaudai* (=ilginiai). Panašiai turime pasidarę ir *ištisinį* sakinį bei laikus. Vadinas, šitą skaitybos (=skaitymo mokslo) metodą trumpai galime vadinti — *ištisiniu* (vok. *Ganzheitsmethode*), o jo priešybę (vok. *synthetische Methode*) — *sudėtinu* metodū.

Korporacinė ar *korporatyvinė* santvarka ?

Kadangi šios santvarkos pagrindas yra tam tikros korporacijos, tai ji ir vadintina — *korporacine*. Būdvardį čia daromės tiesiog iš daiktavardžio. *Korporatyvinis* imta vartoti nusižiūrėjus į svetimuosius, pav., vok. *korporatives System, Korporativstaat*. Juk taip pat mūsų kalbai labiau tinka *eksperimentinė*, o ne *eksperimentalinė* psichologija*.

Ar *Kulautuvos* vardas lietuviškas ir kokia jo kilmė ?

Ši vietovė labai sena. XIV amž. ji kartkartėmis puolama kryžiuočių ir pirmą kartą ordino metraščiuose paminėta 1364 m. kaip *villa* (=kaimas) *Kalanten*, kuri tėra skaitymo klaida vietoje **Kalauten*. Be to, tų pačių metraščių rašoma ir *Gallanten, Gallanten, Golanten, Golandia* ir net *Kalanken*. Tos lytys su *g* bus atsiradusios dėl vokiečių neskyrimo *k* ir *g* garsų. Ir dabar, pvz., saksai veik negali atskirti tarime *kehren* “šluoti” nuo *gären* “rūgti”. Kadangi metraščiai rašyti vokiečių lotyniškai arba vokiškai, tai ir vietovardžio galūnė pritaikyta tų kalbų dėsniams : vok. -en, lot. -ia. Plg. tų pačių metraščių *Caltenenen* = *Kaltinėnai*, *Kosleykin* = *Kušleikiai*, *Medeniken* = *Mėdininkai*. Taigi *Kulautuvą* XIV amž. lietuviai bus tarę — **Kulautaĩ*, nes kur turėta priesaga -uva, ji

* *Gimtoji Kalba*, 1936 m. gegužės mėn., 69-70 psl.

ir vokiečių šiaip taip išreiškiama, pvz., *M i t o w* = *Mituva*, *L u k o w e* = *Laukuva*. **K u l a u t a i* bus atsiradę iš pavardės **K ū l a u t a s* (plg. *Vỹniautas*, *Gēdautas*), kuri savo ruožtu yra išvestinė iš **K ū l a s* (išlikusi ši yra Skuodo apyl. kaimo varde *K ū l a i* ir taip pat tėvavardinėse pavardėse *Kul-aitis*, *Kul-ėnas*) su priesaga *-autas*, kaip ir anas *Gēdautas* iš pirminio *Gēdas* (plg. dar: *Ged-aitis*, *Ged-ėnas*, *Ged-ūtis*). Vėliau **K u l a u t a i*, pridėjus dar naują priesagą *-uva*, išvirtho dabartine — *Kulautuva*. Šią priesagą randame kaip tik ir kaimyninių vietovių varduose: *Gaižuva*, *Pačtuvà* (seniau: **P a š t u v a*, plg. XVI amž. Poštovo ir kryžiuočių *P a s t o w*, *P a s t o v i a*; galėjo paveikti *pāčtos* < *p o c z t a*, rusų pošta analogija), *Padauguva*. Ji (*-uva*) vartojama vietai reikšti, pvz., *rāguvā* “staigi įkalnė, dauba”, *siētuvā* “gili vieta upėje”, ir todėl labai dažna vietovardžiuose, plg. *Linkuvā*, *Laižuva*, *Ilguvā*, *Raguvā*, pagaliau ir *Lietuvā*. Vadinasi, *Kulautuva* reiškia — **Kulautū* gyvenamąją vietą, nors šios pavardės dabar Lietuvoje nė gyvos nebeturime. Dabartinė vardo lytis, matyti, jau XVI amž. buvo visuotinai vartojama vietoje senųjų **K u l a u t ū*, nes gudiškoji mūsų valstybės raštinė nuosekliai rašo Kolovtovo ir rečiau Kolotovo. Taigi šios mūsų beaugančios vasarvietės vardas yra lietuviškas ir labai senas*.

Kuria prasme vartotinas žodelis *bei*?

Šitas jungtukas gyvojoje žmonių kalboje dabar beveik nepažįstamas. Senojoje kalboje jis vartojamas vienerūšiams sakinio dalims, dažniausiai daiktavardžiams, porišškai jungti. Pvz.: tėvas *bei* motina; turėjo du vaiku: sūnų *bei* dukterį; aš išgėriau krūzelaitį (= puoduką) baltu *bei* raudono alaus. Taigi *bei* = *ir*, tik jis jungia glaudžiau, porišškai. Prasme “ar, arba” šis žodelytis negalimas vartoti.

Posėdžio (susirinkimo) *dienotvarkė* ar *darbų tvarką*, *darbótvarškė*?

Iki šiol vartojome *dienotvarkę*, pasidarytą pagal vokiečių *Tagesordnung*. Betgi susirinkimai, posėdžiai paprastai kelias valandas tetrunka. Taigi geriau vartoti *darbų tvarką* arba sutrauktinę *darbótvarškę*. Nebent tik suvažiavimams, konferencijoms *dienotvarkė* tiktų, ypačiai jei į ją įtraukta ne vien darbai. Šiaip *dienotvarkė* vartotina “gyvenimo ir darbo tvarkos” terminu, pvz., vienuolynuose, bendrabučiuose.

* *Gimtoji Kalba*, 1936 m. birželio mėn., 99 psl.

Nr. 25 ar 25 Nr., Nr. ar Ns, No ?

Nr. visuomet rašytinas prieš skaičių. Plg. 214 psl. Daugumas kalbų numerį trumpina *Nr.* Taip ir mes darykime. *No* ir *No* dažnai vartoja prancūzai ir rusai. Iš kažkur atsiplovęs *Ns* iš to dienraščio jau spėjo išnykti.

Pasirėmęs *viršišdėstytais daviniais* (ar *duomenimis* ?) ir surašiau šį aktą.

Iš seniau turėjome *davinį* (: *davė* ; plg. *siuvinys* : *siuvo*, *ploviniai* : *plovė* ...). K. Būga kalbos reikalams pasidarė *dūmenį* ir vartojo *fakto* prasme : kalbos *dūmenys*. Daugelis *davinį* benorėjo vartoti tik kareivio daviniai, rus. пак. LKD Terminologijos Komisija siūlo vartoti : *davinys*, *dāvinio*, *daviniaī* — данное, das Gegebene ir *duomuō*, *dūmenį*, *duomenį* — факт, Tatsache.

Be to, šiame sakinyje netikęs yra “*viršišdėstytais*”. Mūsų kalboje tokių žodžių, kaip **viršpadėtas*, **viršišmėtytas*, **viršparašytas*... nėra. Todėl negalimi nei *viršišdėstytas*, nei *viršminėtas*. Tatai grynos rusybės. Lietuviškai galime pasakyti : *anksčiau išdėstytais* arba tiesiog — *išdėstytais*.

Įkeitimo ar įkaito aktas (kuriuo įkeičiamas turtas) ?

Geriau tikrų *įkaito aktas*, plg. *nuomos sutartis*. Galima būtų vartoti ir *įkeičiamasis aktas*, plg. karių kalbos *leidžiamasis* (= raštelis), su kuriuo kareiviai išleidžiami į miestą.

Kaip pataisyti : “Darau šį prierasą (užrašą) tame, kad sutartus pinigus (sutartą kainą, sumą) iš pirkėjo pilnai gavau” ?

Labai paprastai : “Prirašau, kad sutartus pinigus (sutartą sumą) iš pirkėjo visus (visą) gavau”. Vartoti aktuose “sutartą kainą gavau” būtų logiškai ne visai tikslu.

Vekselį išpirkti, apmokėti ar sumokėti ?

Geriausiai tinka *išpirkti*, nes mes, tam tikrą sumą sumokėję, norime vekselį atgal gauti, vadinasi, jį išperkame. *Apmokame* arba tiesiog *mokame* paprastai sąskaitas.

Pinigus išmainyti, iškeisti ar pakeisti ?

Visi trys žodžiai gyvojoje kalboje vartojami. Plačiau, rodos, įprastas *keisti*. Todėl jis ir patartinas vartoti. Iš to veiksmazodžio

galime pasidaryti ir *keityklą* "Wechselstube, разменная касса". Ji daug geresnė už dabartinį griozdą *pinigų keitimo kasą*.

Kuo skiriasi *skaityti* ir *skaičiuoti*?

Mes *skaitome* knygas ir *paeiliui* (= vienas, du, trys ...) bet kokius daiktus, taip pat ir pinigus. Taigi mūsų *skaityti* reiškia ne tik *читать, lesen, bet ir считать, zählen*. *Skaičiuoti* vartojame, turėdami galvoje skaičių išvedimą, bet kokią darbą su skaičiais. Plg. darybai *žingsniuoti* : *žingsnis, vingiuoti* : *vingis*. Vadinasi, *skaičiuoti* reiškia rus. *считать, вычислять, исчислять, расчислять*, vok. *rechnen, berechnen*. Taigi sakome : mokomės *skaičiuoti* (= keturių aritmetikos veiksmų, plg. moku skaityti ir *skaičiuoti*), skaitytuvais *skaičiuojame*, inžinieriai tiltus (prieš statydami) *skaičiuoja*, rangovas *neapsiskaičiavo* ir prikišo*.

Kaip lietuviškai versti vok. *grün* ir *roh*, pvz. : grūnes Garn ir Rohgarn?

Vok. *grün*, rusų *зеленый* mūsų kalbai visuomet verčiami — *žalias*, bet su *roh* jau visai kitas dalykas. Šis vokiečių kalbos būdvardis be galo daugiareikšmis. Papročių, elgesio ir apskritai dvasios srityje jis lietuviškai verstinas : *nešvankus, nelėmtas, nepadorus, galvijoškas, žiaurus, nemokytas* ... Bet, kaip iš paminėtojo pavyzdžio matyti, mūsų klausėjas turi galvoje medžiaginę to žodžio reikšmę. Maisto produktams ir čia be dviprasmybės pavojaus vartojame ir turime vartoti *žalią*, pvz. : *žalia mėsa, žalios bulvės, žali kiaušiniai, vaisiai* ... Šiuo būdvardžiu čia pasakome, kad kas yra *nevirtas, neišviręs, nenunokęs*. Bet pramonėje ir prekyboje *žalias* ne visur tetinka, pasidaro dviprasmas ir todėl nepatogus. Kitais vėl atvejais vok. *roh* negalimas versti *žaliu*. Imsime keletą pavyzdžių. *Rohseide, Rohleinwand, Rohflachs, Rohglas, Rohsteine, Rohschwefel, Rohsaft* ... lietuviškai galime vadinti : *nebaltintas šilkas* (ir : *nebaltinti šilkiniai siūlai*), *drobė, nemirkyti linai, netekintas stiklas, netašyti akmenys, nevalyta siera, sultys*. Iš kitos pusės vėl *Rohherzeugnisse, Rohmaterial, Rohfelle, Rohhaut* verstina : *neapdirbti gaminiai, medžiaga, ne(iš)dirbti kailiai, oda*. Čia pasakome, kad tiems daiktams galutinio apdirbimo trūksta, kad jie dar netinka vartoti. Sakydami *žali kailiai, odos*, dažniausiai turime galvoje juos ką tik nuluptus, nedžiovinčius, o *ne(iš)dirbtus* paprastai vadiname jau išdžiovinčius, bet dar neraugintus ir nemintus. Bet kai kada pats neapdirbtumas arba jo rūšis daiktui nėra

* *Gimtoji Kalba*, 1936 m. spalio mėn., 127-129 psl.

būdingas, dažnai norime tik pasakyti, kad tas daiktas tėra medžiaga tam tikros rūšies gaminiams. Čia, turėdami pasidarę *žaliavą Rohstoff*, сырье reikšti, galime iš jos darytis ir būdvardį *žaliavinis*. Plg. *pyliaviniai* (pyliavai paskirti, pyliavomis supilti) *grūdai, ganiavinis* (ganyklinis, už ganiavą mokamas) *mokestis*. Taigi, kur reikiant, galima vartoti ir: *žaliavinis šilkas, stiklas, plienas* (= Rohstahl, сырцовая сталь), *žaliavinė drobė, sieta* (iš kurios gaminami įvairūs sieros gaminiai), taip pat, žinoma: *žaliaviniai siūlai* "Rohgarn, сырые, сырцовые нитки". Šitaip vartoti pakabu, ir *žalio* dviprasumo išvengiame. Juk, pvz., tokiai muitinei čia itin svarbu sąvokos griežtumas.

Tikėti *Dievui, Dievu, į Dievą ar Dievą?*

Mes pirma daug krikščionybės terminų esame gavę iš gudų, pvz.: *bažnyčia* < божница, *Kalėdos, Velykos* ..., o paskui mūsų bažnytinei kalbai didelės įtakos yra turėjusi lenkų kalba. Todėl jau pačiuose senuosiuose raštuose rašoma: *tikiu in(gi) Dievą Tėvą*, kuris yra *wierzę w Boga Ojca* (vėl iš: *credo in Deum Patrem*) vertinys. Senoviškas ir tikrai lietuviškas čia yra buvęs galininkas be prielinksnio. Dar ir dabar ši vartosena daugiur tebėra gyva, ypačiai neiginyje, pvz.: *jis nėra Dievo nebetikįs, tas nieko, nėra velnio nebetiki*. Kuršaitis taip pat duoda posakių be prielinksnių: *ko žmonės nor, tai jie ir tik, aš tikiu kūno prisikėlimą, tikiu Dievą ėsantį*. Todėl 1918 m. taisant poterių kalbą, šis prielinksnis, Jablonskio patarimu, ir buvo visai teisingai išmestas. Tik kažin kuriais metais vyskupų konferencija jį vėl nei iš šio nei iš to grąžino. Ir dar keisčiau, kad čia, rodos, nemaža nusvėręs vienas aukštas bažnytinis dignitorius, kur pats nėra žodžio lietuviškai nemokėjo. Kad čia galininkas be prielinksnio senas, tam pritaria ir latvių kalba: *tici māņus, dari labi* "tikėk monus, daryk gerai". Taip reikėtų ir vartoti teologijoje ir apskritai bažnytinėje kalboje.

Šiaip gyvenime, kalbėdami apie žmones, dabar *tikėti* dažniausiai sakome su įnagininku, pvz.: *jis manimi tiki, pasitiki, svetimu labai neišsitikėk, Dievo pagalba tikėk, bet ir pats netingėk*. Tačiau pasitikėti galime ne tik žmogumi ar daiktu, bet ir Dievu: *Dievu pasitikėk, bet ir pats nežioplinėk*. Betgi gyvojoje kalboje gretomis su įnagininku sakomas ir naudininkas, pvz.: *ar tu jam* (ir: *juo*) *tiki, kam tikėk netikėk, žydui netikėk*. Naudininką pažįsta ir latvių kalba. Tik čia lietuvių veikiausiai bus paveikę slavai, o latvius vokiečiai. Plg. *я ему верю* = *aš jam tikiu*, *ich glaube ihm* = *es viņam ticu*.

Taigi teologine prasme teiktina *tikėti ką*, o šiaip kitur — *tikėti kuo* arba *kam*. Tuo būdu *tikėti į ką* pasidaro liekas ir visai nebe-reikalingas.

Ar gali *bausmė ištikti*?

Veiksmazodis *ištikti* rašomojoje kalboje paprastai tevertojamas tik viena reikšme “atsitiko, įvyko”, bet žmonių kalboje jis labai reikšmingas. Tatai gali parodyti šie pavyzdžiai: 1. Dainos atliko, verksmas *ištiko* (=suėmė), kad reikia tekėti, 2. Kad vėjas *ištiška* (=užpuola), linksta girios medžiai, 3. Bejuokuodami ir *ištiks* į tiesą, susibars (=iš tiesų susibars), 4. Tuoju vyras (=vaikas) *ištiko* į ašaras (=ėmė verkti), 5. *Ištiko* ponas per ausį (=uždaužė) piemeniui. Plg. dar bažnytinės kalbos: Viešpatį Jėzų *ištiko* į (per) veidą.

Iš šitų pavyzdžių matyti, kad perkeltine prasme ir *bausmė* gali *ką ištikti*.

Nepriklauso manęs, nuo manęs ar nepareina nuo manęs?

Veiksmazodis *pareiti* (nuo ko) “abhängen, зависеть” ir su juo susijęs daiktavardis *pareigà* mūsų bendrinėje kalboje ypačiai paplito tik po Did. karo. Juos duoda Rygiškių Jonas “Mūsų žodynėlyje” (1918). Ėmęs, matyti, yra iš Kuršaičio. Tai rodo jau ir sakinys “Man *pareina* (plg. *pareigà*) duoti, o tau imti”, kuris tik perdirtas iš kuršaitinio “mán *pareitis* duoti, o táu *imti*”. Kuršaitis liet. žodyno dalyje sangražinį veiksmazodį *pareitis* verčia “zukommen”, paskui dar duodarieveiksmius *pareinančiai*, *pareitinaĩ* “zukommenderweise”, o vokiškojoje randame prie: 1. *a n k o m m e n*: vislab *pareitis* *ant* tikėjimo “es kommt alles auf Glauben an”, tai vislab *ant* *tõ* *pareitis*, kaip trōpyjas “alles kommt auf Glück an”; 2. *z u k o m m e n* (=ankommen): mán rāstas *parējes* “es ist mir ein Schreiben zugekommen”, tie piningai mán *pareitis* (nicht: *parsi-eĩt*) “das Geld kommt mir zu”, sūdžiai *pareitis* (oder: *pūolas*) teisiai sūdyti “es kommt dem Richter zu gerecht zu richten”; 3. *a b h a n g e n*: tai ne *ant* manęs *pareitis*, tai ne māno *vālėje stōv* “das hangt (=hängt A. S.) nicht von mir ab”, tai *ant* *oro* *pareitis*, tai *ant* *tõ* *pareitis*, kōks *oras būs* “das hangt vom Wetter ab”; 4. *a b h ä n g i g*: priē šiepies *bēgio ant* to *pareitis*, kōks *vējas* “der Lauf des Schiffes ist vom Winde abhängig”; 5. *A b h ä n g i g k e i t*: kadangi priē māno sveikātos labai *ant* *tõ* *pareitis*, kōks *oras* “das geschieht

wegen der Abhängigkeit meiner Gesundheit vom Wetter". Tyčia išrašiau visus rastuosius pavyzdžius, kad vartosena aiškiau iškiltų. Iš tų pavyzdžių, ypačiai iš vokiškųjų vertimų, matyti, kad Kuršaičio *pareiti* prasme "priklausyti" greičiausia (verstinė) vokieitybė¹. Pradžią bus davę tokie taisyklingi atitikmenys, kaip *traukinys* (M. Lietuvoje: trūkis) *pareina* = der Zug kommt an. Plg. dar aukščiau 2. Pagal jų analogiją išversti ir anie posakiai, taip pat ir kiti (mano Klaipėdos krašte girdėti): darauf kommt es nicht an = *ant to nepareina*, es kommt auf die Grösse an = *tai ant didumo pareina*. Dėl to labai įtartinas atrodo ir "Mūsų žodynėlio" sakiny: *kad ant didumo pareitų, karvė kiškį pagautų*. Ši spėjimą paremia ir tas faktas, kad *pareiti* = *priklausyti* D. Lietuvoje, išskyrus pačią Paprūšę, rodos, nepažįstama. Esu Žemaičiuose girdėjęs *kiek tau pareina gauti* (pinigų), bet paprastai ir žemaičių sakoma tik: *kiek tau prieina, reikia, kiek tu turi gauti*.

Taigi patartina vartoti ir sintaksiškai neabejotinai lietuvišką *priklausyti*. Reikšmė "abhängen, зависеть" čia visai suprantamai yra išriedėjusi iš tokių posakių, kaip *vaikai tėvo nepriklauso* (= nenori, vengia klausyti), *visuomet mums prie darbo priklauso* (= kviečiamas dirbti paklauso, padeda), *gera turėti priklausantį* (= gera valia, klausymu su kuo susirišusį) *žmogų*. Plg. dar "Mūsų žodynėlyje" *klausyti*. Dabar raštuose, taip pat jau ir gyvojoje kalboje *priklausyti* yra vartojamas ne tik su vienu kilmininku, bet ir su prielinksniu *nuo*, pvz., *jis manęs priklauso* ir *nuo manęs priklauso*. Tas pats *priklausyti* su naudininku reiškia ką kita — *gehören, принадлежать*.

Dar dėl *pareigōs*. Kuršaitis ją verčia Pflicht ir dar (vokiškai) paaiškina: "iš tikrųjų kas kam daryti, bet taip pat ir gauti priklauso (zukommt)". Bet šis žodis, matyti, žmonių kalbai buvo apysvetimis, nes vokiškojoje žodyno dalyje pasakyta, kad jis tevartojamas raštuose (in der Schriftsprache). Pirminė *pareigōs* reikšmė yra "parėjimas", plg. to paties Kuršaičio *prýeiga* (raš. k.: *príeeiga*) "Zugang, priėjimas". Pflicht, долг, обязанность reikšti iš seno ir gana plačiai pažįstama *priedermė, priedermė* (: *priderėti*). *Pareigą* nebent galėtume palikti tarnybinei vietai, *должность* atskirti*.

¹ Šios nuomonės yra ir Pr. Skardžius 1933 m. *Tautos Mokyklos* 67 psl.

* *Gimtoji Kalba*, 1936 m. gruodžio mėn., 158-162 psl.

Veiviržėnai, Endriejėvas ar Veviržėnai, Andriejėvas?

Taisyklingos ir vartotinos tik pirmosios lytys. Tarmiškai vietos žmonių tariama *Vēveržienā*, su ilgu *e* po *v*. Toje tarmėje sakoma ir *kēkte*, *rēkiete*, *grētā* “keikti, reikėti, greitai”. Taigi tarminę lytį dėsningai verčiant į rašomąją kalbą, išeina — *Veiviržėnai*. *Veviržėnai* imta rašyti tarmės nesupratus. Be to, tolimesnieji veiviržėniškių kaimynai *e* po *v* yra jau ir sutrumpinę, taria *Vēveržienā*. Kad čia dvibalsis *ei* senas, pirštu prikišamai rodo ir *Veiviržo* (tarmiškai: *Vēveržos*) upės vardas, kuris XIV a. vokiečių ordino šaltiniuose rašomas ir *Weywirs*. Karo Topografijos skyriaus išleistame žemėlapyje vėl įrašytas iškraipa — *Vieviržas*. Upė teka pro pat miestelį, iš jos vardo su priesaga *-ėnai* ir pasidaryta *Veiviržėnai*. Plg. dar Žemaičiuose upinius vietovardžius: *Judrėnai*: *Jūdrė*, *Babrungėnai*: *Babrungas*, *Darbėnai*: *Darbā*. — Antrasis miestelis tarmiškai vadinamas *Endriejāus*, kilm. *Endriejāva*. Taigi vėl išeina tik — *Endriejėvas*. Vardą šis miestelis turi iš *Andriejaus* Pacevičiaus, 1780 m. pastatiusio čia bažnyčią. *Andriėjus* žemaičių vadinamas *Endriėjumi*. Iš šios vardo lyties su slaviška priesaga *-avas* ir pasidarytas *Endriejėvas* arba, tikriau sakant, dvarininko pramintasis *Andrzejów* žmonių prisitaikytas savo kalbai. *Endriėjų* taip pat pažįsta ir rytų lietuviai, plg. *Indrioniškį* ir pavardes *Indriūną*, *Indrelę*, kurie rašomąja kalba vadintini: *Endriōniškis*, *Endriūnas*, *Endrelė*, nes vietos tarmėje ir *penki* tariami *pink*i. — Kad savi-valdybių įstatyme anuodu vietovardžiai netaisyklingai parašyti, nėra ko žiūrėti. Nėra nė jokio įstatymo, kuris vietovardžių rašymą būtų vienaip ar kitaip nustatęs. Ši dalyką galutinai sutvarkys V. R. M. Pavardžių Komisijos ruošiamas vietovardžių žodynas. Be to, *Endriejėvas* bus sulietuvintas, greičiausia gaus *Endriejiškis* vardą.

Jūrė ar Jūra (kaimas ir stotis)?

Ši Višakio Rūdės vals. vietovė žmonių vadinama tik *Jūrė*, kaip ir to paties vardo upelis. Taip reikia ir vartoti. *Jūra* įsiveisė iš buvusios rusų raštinės ir rusiškų vokiškų žemėlapių. Iš dalies galėjo vartosenoje suklaidinti ir dvejopa bendrinio daiktavardžio lytis: *jūra* ir *jūrė*.

Biržė ar *biržis* “Waldrevier, деланка” ?

Gyvojoje kalboje pažįstamos abi lytys, pirmoji, rodos, šiek tiek plačiau. Kadangi ir miškininkams ji įprastesnė, todėl teiktina visuotinai vartoti. Rečiau kirčiuojama ir *biržė*. *Biržis* nepatogi ir tuo, kad labai įvairiai kirčiuojama ir linksnuojama: *biržis, -ies, biržis, -ies, biržis, -io, biržis, -io*. Kilme *biržė* ir *biržis* sietina su veiksmažodžiais *biržti, biržyti, biržioti* “sėjamąjį barą dirvoje žymėti” ir visų pirma kaip tik tą koją išbiržtąją vagelę ir patį sėjamąjį barą ir reiškia. Žemaičių dar pažįstama sudurtinė *sėbiržė* “sėjos baras”. Iš baro prasmės vėliau reikšmiškai išriedėjo ir miško išilginio ruožo vardas. Kai kur *biržiū* ir dabar dar tebevadinamas iškirsto miško ruožas, priaugęs krūmokšnių ir atskirų medžių. — *Biržis* “biržtva, beržynas” čia nepriklauso ir neatskiriama nuo *beržo*.

Eigūlis ar *eigulys* “medininkas, Forstwart, лесной сторож, лесник” ?

Šis terminas, būtent *eigūlis*, paleistas senosios Terminologijos Komisijos. Taip reikėtų ir vartoti. Darybos atžvilgiu jis turi atitikmenį *Eigūlių* kaimą (pakaunėje). — Apskritai imant miškų ūkio terminai nėra dar kaip reikiant sutvarkyti. Pvz., netikęs (svetimas) yra jau ir *urėdas*. Miškininkams čia pravartu būtų susirūpinti.

Ar galima vartoti *šviežias* ?

Šis žodis, tiesa, pasiskolintas iš gudų свежий ir dar garsų supanašinimo keliu perdirbtas iš pirmesnio *šviežias*. Jam mes savo pakaito neturime ir vartojame greta su tokiais pat svetimais žodžiais, kaip *bažnyčia, šilkas, stiklas, pipiras* ... Latviai čia turi *svaigs*, kuris galėtų būti senas (baltiškas) ir atliepti praslaviškam *s v ė ž ъ. Tačiau įtariamas kaip dirbtinis. Lietuviškai būtų *s v a i g a s, bet jis painiotųsi su *svaigūs* ir *svaigti, svaiginti*.

Ar galima sveikintis sutrumpintai: *lābas* ! ?

Ištisiniai mūsų pasisveikinimai, žinoma, yra: *lābas rytas, vākas ! labā dienā !* Žr. GK 1933, 2 t. Bet vartojant jie, patogumo sumetimais, dažnai trumpinami. Pvz., Žemaičiuose sakoma: *labryt, labvākar, labdiēn* ! Panašiai elgiasi ir latviai. Šviesuomenė savo kalboje nusimetė antrąją pasisveikinimo dalį ir apibendrino vyriškąją giminę. Prisimenu, kad ir velionis K. Būga, žodyno redakcijoje mano sveikinamas *labas rytas* !, paprastai atsakydavo trum-

pai, su kietu rytietišku *l: lābas !* Toks trumpinimas nepeiktinas ir patogus. Plg. ir vokiečių *Morgen !* vietoje *Guten Morgen !* Kad *lābas !* žydiškai skambas, nieko nekliūva : mūsų kalba ne žydiška, bet lietuviška.

Kada prieš *nei* kablelį rašyti ?

Rygiškių Jonas savo 1911 m. sintaksėje ir vėliau gramatikoje sako : “ Sudėtiniame sakinyje kablelį dedame, jungdami kelias vienodas sakinio dalis sudedamaisiais jungtukais (jungdami dvi d a l i, kablelio dažnai ir nededame) ”. Vadinas, palieka tam tikros laisvės, bet nedėjimo pavyzdžių nė katrur neduoda. Bet P. Klimas savo sintaksėje jau ir pavyzdį prirašė : Jis neklausė nei tėvo nei močiutės. Tačiau tatai praktikoje neprigijo : dabar prieš antrąjį *nei* kablelis dedamas. Bet jeigu sutartinio sakinio pasikartojančias dalis tik v i e n a s jungtukas tejungia, tai kableliu jos neskirtinos, pvz. *neturiu tėvo nei motinos*. Taip pat daroma ir su jungtuku *ir*, pvz., *vyras ir sėja, ir akėja*, bet *vyras sėja ir akėja*.

Kuri lytis taisyklingesnė : *žaginys* ar *žardas* ?

Kaip vadinti atskiras žaginių rūšis : *Hüttenreuter*, шатра; *Dreibockreuter*, пирамида; *Schwedenreuter*, изгорода, вешалки; šakotas *Dreibockreuter*, козел ?

Visų pirma *žardą* reikia visai išskirti, nes jis žmonių kalboje paprastai reiškia gana aukštą statinį iš gulstinai poromis sudėtų karčių sėmenims ir rečiau sėkliniams dobilams džiovinti. Kartais žardai esti net po stogu ; žemaičiai tokius įvažiuojamus žardus vadina *žardininkais*. Iš pirmųjų dviejų bendrinei kalbai teiktinas tik *žaginys* ; viena, jis daug plačiau nei *žaiginys* ir pažįstamas, antra, ir kitų giminaičių žodžių turi, pvz. : *žagas* “bragas”, *žag-aras* (plg. *žabas : žabaras*). — *Hüttenreuter*, шатра visai panašus į stogą, todėl jam gerai gali tikti *stoginio žaginio* vardas. *Dreibockreuter*’iui vėl būdingos trys kojos, ir jis vadinamas *trikoju žaginiu* arba sutrumpinus stačiai *trikoju*, nes iš tikrųjų jį tos trys kojos (kartys) ir sudaro (plg. žemaičių *trikojis* “senoviškas katilas trimis kojomis”). Antrasis *Dreibockreuter* skiriasi savo šakotomis kojomis. Žiūrėdami visos sistemos ir visai jau tiksliai jį turėtume vadinti *šakotiniu trikoju žaginiu*. Tačiau ilgąjį vardą trumpindami gausime *šakotinį trikojį* arba ir vieną *šakotinį*. *Schwedenreuter* savo konstrukcija panašus į

lietuviškąjį žardą, ir todėl jam geriausiai tinka *žardinio žaginio* vardas *.

Gėralas ar gėrimas?

Dabar bendrinėje kalboje tie žodžiai vartojami mišrai ir ta pačia reikšme. Gyvojoje kalboje yra kiek kitaip. Priesaga *-alas* ir dabar dar tebėra darl, su ja kasdien pasidaroma naujų žodžių, ypačiai iš veiksmažodžių. Čia ji paprastai reiškia to veiksmažodžio veiksmo padarą, daiktą ir rečiau patį veikėją ar net veiksmą. Keli pavyzdžiai: *apmušalas, pāmušalas, geīdalas, ēdalas, jōvalas, srēbalas, sriuōbalas, mītalas, rūgalas, pēralas* (= kas perima), *šnēkalas, vařvalas, tařskalas, vīralas, lēsalas, veřpalas, kēpalas* ... Kai kurie tos rūšies dariniai turi bloginamosios reikšmės. Pvz., žemaičiai šalia kiaulių *ēdalo* ir *gėralą* paprastai vartoja kalbėdami apie gyvulius arba norėdami pabrėžti kokio *gėrimo menkumą*. Tokie pat yra ir *srēbalas, sriuōbalas, mītalas, pēralas*, nors, pvz., *vīralas, veřpalas* visai neturi to bloginamojo prierekšmio. Jo neįsivačiuojame nė senuosiuose dariniuose, pvz.: *gābalas, kaūkalas, kēvalas, āugalas, reīkalas, vīřbalas, māšalas, pavīdalas* ... — Bendrinėje kalboje paprastai vartotina *gėrimas, -ai*, o *gėralą* galėsime sakyti gėrimui neigiamai apibūdinti. Plg. įprastinius *pliūrpalas, plēpalas, taūškalas*. **

Kuo skiriasi rūbai, drabužiai, drāpanos ir dangą?

Visų pirma dėl *rūbų*. Nors jie ir visose iškabose rašomi, bet nevertotini. Tatai yra skolinys iš gudų *pyb*, žmonių kalboje paplitęs per bažnyčią. Kai kurios tarmės ir dabar tepažįsta tik *Kristaus rūbą*. Turint gana savų žodžių, skolinio nė nereikia. Plačiausiai vartojami ir bendrinei kalbai teiktini *drabužiai* “Kleidung, одежда”. Tarmėse yra ir gretiminių lyčių: *drabūžiai* ir *drobūžiai*. Pastaroji lytis rodo, kad jie vienos kilmės su *drōbe*. Drabužių prasme vienur kitur vartoja ir *drāpanas*, bet, rodos, plačiau jos reiškia tik baltinius, ir ne vien dėvimuosius, bet ir stalinius. Tam pritaria ir išvestinis *drapānė, antdrapanės*. *Dangōs* pirmoji reikšmė yra, apskritai, bet kokia dengiamoji priemonė, apdangalas, uždangalas. Bet kadangi *dēngti* gali reikšti ir apdaryti, aprengti, pvz., *neturi kuo nuogio pridengti* (= apsidaryti), tai ir *dangą* vartojama “Bekleiden, Bekleidung, одевание” reikšme. Pvz., *man vienai visos šeimynos dangą* (= apdarymas). Maždaug tos pačios reikšmės

* *Gimtoji Kalba*, 1937 m. vasario mėn., 26-29 psl.

** *Gimtoji Kalba*, 1937 m. birželio mėn., 97 psl.

yra ir *dangovė* (tokiai šeimynai kiek dangovės reikia), taip pat (retesnis) *dangõjus*. Čia priklauso ir *ãpdaras*, pvz., *neturi žemiško apdaro*.*

Ar taisyklinga *acidinė*, *mezoacidinė*, *hiperacidinė sritis* (= pelkės plotas, kur rūgštus vanduo) ?

Žinoma, taisyklinga. Bet galima tą pat ir lietuviškai pasakyti : *rūgščiõji*, *pusrūgštė*, *per rūgščiõji sritis*. Juk agronomai kaip tik kalba apie rūgščias dirvas. Pagal *rūgštiniai obuoliai*, *pūsapvalinis kaltas* galima vartoti ir *rūgštinė*, *pusrūgštinė sritis*. Įvardžiuotinė galūnė ir priesaga *-inis* čia abi yra rūšinės reikšmės. Bet negalimos ir netaisyklingos būtų lytys : * p u s r ū g š č i o j i , * p e r r ū g š t i n ė .

Ar taisyklingi ir vartotini žodžiai : *pagražėnė* (pvz., Alfredas pasidarė vasarvietės pagražėnė), *plauktinukas* “Badehose, трусик”, *žymesnybė*, *regykla* “scena” ?

Pagražėnė esąs rietaviškių žemaičių žodis ; tuo vardu seniau vadindavę Oginskio Rietave rengiamas parodas, pvz., tokį audeklą gali į pagražėnę statyti. Baronas vėl savo žodyne rusų кр а с а verčia — *pāgrāžena*. Pirminė *pagražėnės* reikšmė yra veiksminė — gražinimasis. Plg. *gražinasi* sau užstalėje ir gana, išėjo po miestą *pasigražinti* (= kitiems pasirodyti, pasivaidinti). Bet ji gali ir su-daiktėti, kaip tų pačių žemaičių *kepėnė*, kuri reiškia ir *kepimą* (perkeltine prasme : barimas) ir *kepsnį*. Pvz. : Prieš Velykas turėjome *kepėnės*. Gausi gerai *kepėnės*. Iešmą ilgai drožiant, šuo *kepėnę* pagauna. Taip pat ir *perėnė* dvireikšmė : pėrimas (= mušimas) ir pirtis. Iš Juškos dainų dar pažįstama *karėnė* “kariavimas, karas”. Taigi norint *pagražėnė* galima vartoti tam tikra gražybės, papuošalo, pašvaitalo prasme. — *Plauktinukas* yra naujadaras, matyti, pasidarytas *megztinuko* ir kt. pavyzdžiu, bet darybos atžvilgiu ne labai vykęs. Juk *megztinis* yra *megztas* drabužis, o **plauktinis* (iš jo *plauktinukas*) negi — *plauktas*. Mums geresnės atrodo *glauđinės* (suprask : kelnaitės) arba *glauđės*, kurias randame ir V. Kamantausko “Kalbėkime lietuviškai”. — *Žymesnybė* yra velionies Tumo-Vaižganto darbo : jis L. K. Mokslo Akademijos ketintą leisti biografinį žodyną buvo pakrikštijęs — *žymesnybių žodynu*. Sudarytas šis žodis iš *žymesnis* + *ybė*, kaip iš žem. *vyresnis* “bet koks viršininkas” — *vyresnybė* “vyresniai, viršininkai” (plg. *põnai* : *ponybė*). Tačiau *vyresnybė* yra kolekty-

* *Gimtoji Kalba*, 1937 m. rugsėjo mėn., 117-118 psl.

vinė sąvoka, o *žymesnybėmis* norėta vadinti atskirus žymesnius žmones. Geriau, rodos, šiam reikalui tiktų *žymybė* arba ir *žymenybė*. Plg. žmonių kalboje: Begalinė ji čia *dailybė*, *dailenybė*! — *Regyklà* jau seniai vartojama Vydūno, jo, tur būt, ir nusikalta iš *regėti*. Tačiau darantis ar tik paskata neprisidėjo vok. *Schaubühne*. Kadangi scenoje vaidinama, tai lietuviškuoju terminu geriau tiktų *vaidyklà*. Ji jau retkarčiais ir vartojama.

Ar *mokytinis* ir *mokinys* lygiomis vartotini?

Tuodu žodžiai bendrinėje kalboje skiriami ir skirtini. Visų pirma senoji bažnytinė kalba Kristaus mokinius perdėm vadina *mokytiniais*, *mokintiniais*. Gyvojoje kalboje *mokytinis* dar reiškia ir mokytą, mokslą ėjusį žmogų, pvz., didelis tu čia *mokytinis*. Todėl Rygiškių Jonas “Mūsų žodynėlyje” jį teikė vartoti ir inteligento prasme. Kuršaičiui *mokintinis* (tarmiškai: *moktūnis*) yra ir tiesiog — *Schüler*, *Lehrling* (= amato mokinys). Tačiau bendrinėje kalboje šiai sąvokai dabar vartojame *mokinį*. Jis nėra naujadaras. Plg. Juškos dainose: “Veliuonos, Kretingos *mokiniai* gromatą rašė”. Užnemunėje vienur kitur esą dar sakoma: *mokinys*, *mokinukas* “arti mokomas jautis”. — Visai be reikalo kai kas ir bažnytinėje kalboje *mokytinį* verčia *mokiniu*. Tai jau ne tik kalbos kernojimas, bet ir žaيمėjimasis iš švento daikto.

Ėmus š. m. GK V 80 siūlymu vartoti *radijas*, kaip rašytini *radiofonas*, *radiometras*, *Radio Stotis* ir kiti panašūs žodžiai?

Radio yra dirbtinis žodis, pasidarytas iš lot. *radius* “spindulys” 1921 m., visų pirma, rodos, pavartotas paties Marconio. Dabar šis terminas yra bendroji sąvoka (gyveniminė, ne mokslinė!) apibrėžti kalbos, garso ir paveikslų siuntimui elektromagnetinėmis bangomis. Plg. kad ir garsiosios amerikiečių radijo bendrovės pavadinimą *Radio Corporation of America*. Todėl nieku nėra pagrįstas vieno kito tvirtinimas, kad *radio* tesas tik priešdėlis, kaip ir *termo-*, pvz., žodžiuose *termometras*, *termografas*. *Radiofonas*, *radiofonija*, *radiometras*, *radiomikrometras* (*mikroradiometras*), *radiogoniometras*, *radioskopijs* ... mums eina ištiesiniais svetimaisiais žodžiais ir todėl su *radiju* nejungtini. Kas, žinoma, rašo *socijologija*, *socijalizmas* ..., turi rašyti ir *radiofonas*. Kas kita *radio stotis*, *bangos*, *siųstuvai*, *zuikis*. Čia turime dvizodžius terminus, kurių antrasis lietuviškas. Todėl ir rašome skyrium. Bet į tą būrį priskiriami ir *radijo aparatas*, *amatorius*, *dirigentas*. Tačiau, tur būt, parankiau bus rašyti *radiotelefonija*, *radiotechnika*, *radiotele-*

grama, o ne radijo telefonija, technika, telegrama. Pagaliau vietoje radioterapija parašius radijo terapija, sąvoka galėtų išeiti ir dvi-prasmė. Tikra pāmėklė būtų: *Valstybės Radijo Fonas!* — Dar pora žodžių dėl pačios lyties *rādijas*. Žmonėse, liaudyje sakoma dar ir *rādija*, *rādijus*, *rādė*, *rādis*. *Rādija* gal net plačiausiai iš visų paplitusi. Bet pasirinkta vis dėlto *rādijas*, kad jis ir gimine sutinka su iki šiol vartotuoju *radio*. Jau pats pakaitinių lyčių gausumas liaudinėje kalboje rodo, kad nelinksniuojamoji lytis mums netinka. *Biuro* niekas nebesako, tik “šaunesniusius” betraukia *kino*, šiaip žmones patenkina ir *kinas*. Taip pat susigyvensime ir su *rādiju*.

Ar ne geresni *popierosas*, *poperosas*, negu *papirosas*?

Žmonių kalboje pažįstamos visos trys lytys, net ir daugiau, pvz., *popierosà*, *papierosà*. Vienam kitam *papirosas* atrodo rusybė. Bet iš tikrųjų rusų *папироса* esanti pasiskolinta iš lenkų. Tos pat kilmės yra ir visos mūsų lytys: *popierosas*, *poperosas* iš *papieros*, *popierosà*, *papierosà* iš *papièrosa* ir *papirosas* iš *papiros*. Tik *popierosas*, *popierosà*, *poperosas* sugretinti su *pōpièrimi*, *poperiu* ir gal šiek tiek seniau paskolinti, negu *papirosas*, *papirosà*. Pagaliau šis žodis tik perpus ir lenkiškas, sudarytas iš *papier* “popierius” + ispaniška priesaga *-os*, kurią randame cigarų, isp. *cigarros* (vn. *cigarro*, pagal panašumą iš *cigarra* “biržė, avižė, toks vabzdys”) ir jų rūšių, pvz. *Habanos* “Havanos cigarai”, pavadinimuose. Įpratus vartoti *papirosas*, nebėra reikalo jų keisti *popierosais*. Taip pat ir latviai sako *papiross* *.

Ar *aćiū* kur tariama su ilguoju *ū*?

Taip, rodos, taria daugumas aukštaičių tarmių. Plg. Būgos “Lietuvių kalbos žodyną” II 11 t. Todėl ir bendrinei kalbai teikiama *aćiū*. Žemaičiuose retkarčiais girdėti ir *aćiu*, paprastai *aćiuo*.

Veislinis ar *veislingas* eržilas?

Čia turime dvi visai skirtingas sąvokas. *Veislinis* reiškia veislei paliktą, laikomą, geros veislės eržilą, o būdvardžiu *veislingas* vėl pasakome vislumą, daug vaikų turėjimą. Pvz., *veislinga* kiaulė (=po daug paršiukų veda); ir tų bulviokų *veislingumasas*, vaikų pilnos kertės. Taigi *veislingu* galima vadinti

* *Gimtoji Kalba*, 1937 m. spalio mėn., 137-140 psl.

tokį erzilą, kur daug kumelių apeina, kurio daug kumeliukų. — Kad per radiją vietoje *veislėnis* girdėti *veislingas*, tai rodo tik skaitančiojo kalbinį nevalumą.

Kaip lietuviškai vadinti verdamąją “plytą”, “плита”, “Küchenherd” ?

Žemaičių šiam reikalui vartojamas *mūris* (ir *mūrįs*). Jis kilme jungtinas su *mūru*, kuris savo ruožtu yra skolintinis (iš lenkų *mur* ar vidurinių amžių vokiečių žemaičių *müre*). Bet visgi *mūris* daug geresnis už daugiareikšmę *plytą*.

Ulōnas ar *ulānas* ?

Ulōnas yra paskolintas iš lenkų *u l a n*, reiškusio seniau lengvąjį raitininką totorišku apdaru ; tačiau pats žodis yra turkiškos kilmės *o g l a n* “vaikas, vergas”. Lytimi *ulōnas* yra senoviškesnis už *ulāną*, nes senesniuose skoliniuose slavų *a* atliepia mūsų *o*, pvz., *pōnas* (iš gudų *пань* ar lenkų *p a n*), *pōsmas* (iš gudų *пасмо*). Plg. dar grutes : *advakōtas* : *advokātas*, *Antōnas* : *Antānas*, *materijōlas* : *materi(j)ālas* ir kt. Ir gyvojoje kalboje, rodos, plačiau sakomas *ulōnas*, todėl teiktinas ir bendrinei kalbai. Taip ir kariuomenė vartoja.

Kaip versti rusų *чехол* ?

Šis žodis rusams daugiareikšmis ir todėl lietuviškai įvairiai verstinas. Lovos apdarams (priegalviams, patalams) čia žmonių vartojama : *añtvalktis*, *añtvalkalas*, *añtnartis*, *ūžvalktis*, *ūžvalkalas*, *āpvalkalas* ... Taigi pasirinkti turime iš ko. Ir gėda, kad inteligentų šeimose dar tebekeroja “čecholai” su “navoločkomis”. Klausėjo suminėti * *a p m a u k a l o* niekur nesame girdėję. Ginklams ar šiaip kokiems įrankiams tinka *makštis*, *-iēs* “Scheide, Futteral, ножны, футляр”. Kiek bendresne reikšme, pvz., baldams ar šiaip kokiems daiktams, vartotini *apmaūtas*, *imaūtas*. Dar yra ir *āptraukas*, *āptraukalas*. Bet šiuodu, ypačiai pirmasis, pravartu turėti tai medžiagai vadinti, kuria aptraukiame, apmušame (dėl to ir : *āpmušas*, *āpmušalas*) minkštuosius baldus, kailinius. Pagaliau rusai anuo žodžiu vadina ir tam tikrą apatinį drabužį, moterų velkamą po plono, permatomo apdaro. Čia iš gyvosios kalbos galima pasiūlyti : *pavilkinjys*, *pāvilkinį* ir *pavilktinė*, *pavilktinis* *.

* *Gimtoji Kalba*, 1937 m. lapkričio mėn., 153-154 psl.

Kaip skirtina *tiėti* ir *teikti*?

Pagrindinis ir bendrasis reikšmės skirtumas yra: *tiėti* = daryti, dirbti, gaminti, o *teikti* = duoti. Todėl *tiėkiamė* valgį, vaises, drabužį, ūkio padargus ... Pvz.: pietus *ištiėkė* kas vien reikiant; *tiėkiasi*, *pasłtiekė* — svečių laukia; ir *pritiėklmas* toms krikštynomis: per savaitę nesuvalgytų; iš algos jis *nė* kailinių *neį(sł)tiėkė*; kokius arklius *susłtiėkė* (= įsigijo). Sangražinis *tiėktis* dar reiškia ir ketinti, rengtis, pvz., *tiėkėsi tiėkėsi* važiuoti, taip žadais ir išėjo. — Iš kitos pusės galime *teikti* džiaugsmą, viltį, garbę, valdžią, pagalbą, žinias ir šiaip daiktus. Šiame veiksmožodyje visai nėra *gaminamojo* reikšmės atšėšėlio, kuris labai ryškus aname. Toliau *teikti* reiškia ir rekomenduoti, pvz., *teikiamas*is laiškas. Iš priešdėliuotųjų lyčių skirtinga reikšmė išsiskiria: 1. *nuteikti* “dvasios būseną kurion (paprastai: gerojon) pusėn pakreipti, *geneigt machen*, *расположить, настроить*, pvz., kur nebus linksmas, taip svečio *nuteiktas*, alus *nenusiteikęs* (= nenusisekęs); 2. *suteikti* “sutikti, sugyventi”, pvz., mūsų katė su šuniu *suteikia*; 3. *prisiteikti*, *įsiteikti* “prisitaisyti, prisigerinti”, pvz., jis sugeba visur *prisiteikti*, ilgainiui *įsiteik*s. Sangražinis *teiktis* vėl reiškia ir malonėti, pvz., *teikėsi* atsilankyti. Liaudies kalboje *iteikti* sakomas dar ir “paskolinti” prasme (Juškos žodynas), o *pateikti* — “dykinėti, vanginėti” (Kuršaičio liet.-vok. žodynas). Dabar bendrinėje kaboje *pateikti* dažniausiai reiškiamie “paduoti, pristatyti” ir ši veiksmožodį griežtai reikia skirti nuo *patiėkti* “pagaminti, padaryti”. Todėl tikri kažin kokio kiūrzos kevrėzos padarai yra “*patiėkti* prašymą, įrodymą, klausimą”. Šiuo atveju vartotina *pateikti*, *iteikti*, *paduoti* ... arba ir tiesiog — *prašyti*, *įrodyti*, (*pa*)*kláusti* *.

Inžinerijos ar *inžinierijos* batalionas?

Sakydami rašydami *inžiniėrius*, turime vartoti ir *inžiniėrijos* batalionas. Čia *inžiniėrija* nereiškia “inžinierių būrio”, o gretintina su *sanitėrija* (: *sanitėras*), *akušėrija* (: *akušėrė*), *veterinėrija* (: *veterinėras*), *odontolėgija* (: *odontolėgas*). Mat, čia savo kitką reiškiančia priesaga *-ija* (plg. *lėpas* : *lapijė*, *ėžuolas* : *ėžuolijė*, *mėlis* : *molijė*, *žydė* : *žydijė* ...) tik pakeičiame lotyniškąją priesagą *-ia*,

* *Gimtoji Kalba*, 1937 m. gruodžio mėn., 168 psl.

lygiai taip pat, kaip per slavus gautuosiuose žodžiuose *istòrija*, *bestija*, *kanceliàrija* (:lot. *historia*, *bestia*, *cancellaria*).

Kaip lietuviškai (nedaiktine prasme) Falsch, фальшь?

Veiksmazodžių šiai sąvokai artimų savo reikšme turime net kelis: *dėtis*, *apsimėsti*, *prisimėsti*. Iš jų kurio reikėtų darytis ir daiktavardį. Geriausiai, rodos, tikėtų *dėtis*. Plg., pvz., *dėsis* nieko nežinąs, šventu *dėdasi*, o velnią širdyje turi, kelio *dėjesis* (= apsimetęs kelio pasiklausti) užėjo, juoku *dėjesis* (= tartum juokais) visus gerai primušė. Veiksminis daiktavardis *dėjimasis* vis tik vartosenai dar nebūtų pakankamai pagaulus. Žemaičiai čia turi *dėsenos*. Plg. kas jo *dėsenos* (= apsimetimas), kas *dailinsenos* (= dailinimasis), tokia savo *dėsenos* man jau kailį paėdė (= labai įkyrėjo), iš tos *dėsenos* kitiems tik *juoksenos*. Kaip iš pavyzdžių matyti, šios rūšies darinių kai kuriose žemaičių šnektose (Salantai, Mosėdis, Skuodas ...) gana gausu. Pati lytis, nelinksniuojama, kitiems lietuviams visai nepaprasta ir yra sangražinės darybos, sudaryta iš senovinio vardininko **dēsenā + s(i)*, vėliau išvirtusio *dėsenos* (plg. Māžvydo *žādis > žōdis*). Plg. ir latvių *skriešanās* "bėgtynės", kuriam atliepia žemaičių *skriēsenos*. — Kadangi žemaičių *elgimos* (nelinksniuojamas!) bendrinėje kalboje pakeičia *elgimasis*, tai ir čia bendrinei kalbai teiktina *dėsenasi*. Linksniuotina: *dėsenasi*, *dėsenosi*, *dėsenaisi* ... ir vietininkas — *dėsenosi*. Šalia *dėtis* "falšiuoti, фальшить" galima, prireikus, dar vartoti ir dažninį *dėsčiotis*. Iš jo vėl galime pasidaryti *dėsčiūką* "kas dėsčiojasi, apsimeta". Plg. *versčiūkas* "kas kitaip kalba, kalbą verčia". Būdvardžiu galėtų tikti *dėstūs* arba net geriau *dėsčias*. Tuo būdu galime sakyti: jo būde visuomet žymu ir *dėsenosi* (= "falšiaus"); tikisi *dėsenasi* laimėsias; kiekvienas savaip *dėdasi*, *dėsčiojasi* (= "falšiuoja"); jis labai *dėstūs*, *dėsčias* (= "falšyvas") žmogus, tikras *dėsčiūkas* (= "falšiuotojas"). Bet šiaip, žinoma, kalbėdami apie konkrečius daiktus, sakysime: *padirbti*, *padirbinėti*, *padirbtas*, *netikras*, *padirbėjas*.

Jeigu ana *dėsenasi* visgi atrodytų sunkiau priprantama, ne iš kelio būtų *dėstis*, *-ies*. Ji taip pat nekaltinė, tik gyvojoje kalboje reiškia kitką, atsitikimą, nuotykią. Bet kadangi šia reikšme bendrinėje kalboje nevartojama, ją galima ir kiek perkelti.

Ministras ar ministeris?

Dabar ir šiandienė reikšmė žmonių kalboje pažįstamos abi lytys. *Ministrą* randame rytiečių, žemaičių ir dzūkų tarmėse, o *ministeris* žinomas iš M. Lietuvos (Kuršaitis) ir kapsų (Basanavičiaus "Lietuviškos pasakos" IV, 180). Jie mūsų iš dvejur pasiskolinti: *ministras* iš lenkų *minister* (kilm. *ministra*), rusų министр, o *ministeris* iš vok. *Minister*. Su tuo sutinka ir pati žodžio geografija. Dabartinė reikšmė *ministras*, *ministeris* nėra seni: jais tik nuo XVII amž. pradėta vadinti aukštuosius valdininkus. Seniau jis reikšė apskritai tarną, tarnautoją. Ir mūsų XVI amž. raštų (Daukša, Sirvydas, Petkevičius) tepažįstamas tik *ministras* "pamokslininkas, kunigas (paprastai protestantų)". Reikšmės raidai plg. lot. *minister verbi divini* "Dievo žodžio tarnas". Kad *ministras* būtų specialiai slaviškas, negalima sakyti, nes ir patys slavai dvejai vartoja: lenkų *minister*, gudų министр, o čekų ministr, rusų министр. Iš kitos pusės ir prancūzai sako *ministre*, o italai ir ispanai — *ministro*. Ir tas nevienodumas radosi todėl, kad lot. *minister* kituose visuose linksniuose atliepia kamienas *ministr-* (*ministri*, *ministrum* ...). — Panašų svyravimą turime ir žodžiuose *mėistras* (iš lenkų *majster*, kilm. *majstra*, arba gudų майстра) ir *meisteris* (iš vokiečių *Meister*). Pirmasis pažįstamas daug plačiau, jau ir iš senųjų raštų, pvz., Sirvydo *maistras*, Chilinskio *maistris*. Taip pat iš senovės ir *mistras* (iš lenkų *mistrz*) "meistras, mokytojas"; jis dar visai gyvas M. Lietuvoje, dar plg. *š(i)ulmistras* "mokytojas" (: vok. *Schulmeister*). *Meisteris* (plg. K. Naumiesčio apyl. dainą: Zalatoriau, meisterėli, pazalatyk vainikėli) yra visai naujukas, nes jo nepažįsta nė Kuršaitis, nors, rodos, čia vokiečių įtaka turėtų labiau reikštis. — Dabar esame įpratę vartoti ir *magistras* (jau Sirvydas duoda būdvardį *magistrinis*), *burmistras* (M. Lietuvoje: *burmistras* ir *burgimistras*), *registras*, *semėstras*, *trimėstras* ..., taip pat *mėtras*, *litras*, *tigras* (liaudiniai: *mėteris*, *litrės*) ... Vartosenoje svyruoja *kapelmėistris*: *kapelmėisteris* ir paprastai sakoma rašoma tik *filisteris*. — Iš to matyti, kad istoriškai ir analogiškai mums geriau tiktų *ministras*. Tačiau *ministeris* yra įsigalėjęs nuo spaudos atgavimo laikų (jau Vilniaus Žiniose) ir, matyti, greičiausiai dėl vad. "europizmo principo" (plg. Druskaus straipsnius 1908 m. Draugijoje). Susigražinus *ministrą*, vis tik *ministėrija* verčiau turėtų palikti. Ir italai su ispanais sako *ministro*, bet — *ministero*, *ministerio*. Tik latviai šalia *ministrs* turi ir *ministrija*, o angļai atvirkščiai: *minister*, bet

ministry. — Taip pat ir *filisteriui* nebeverta būtų palikti vienam bestypsančiam *.

Kaip versti по принадлежности?

Dabar raštuose viršininkų rašomieji *sulig prigulmybės, sulig priklausomybės* tikrai visai nevykę ir netaisyklingi. Žmoniškiau jau būtų — *pagal priklausymą*. Bet, rodos, galime dar trumpesni ir parankesni posakį pasidaryti. Dabar jau vartojame *išneštinaĩ, išgertinaĩ, pvz.,* svaigiųjų gėrimų prekyboje. Žemaičiuose plačiai sakoma *nakvótinai, gulėtinai, atiduotinaĩ, nurautinaĩ, atsimintinaĩ...* Pvz.: mergė į Sekmines išėjo *nakvótinai, gulėtinai* (= ten pat ir nakvos, gulės); neparduos, bet *atiduotinaĩ* (= už gauta vėl turi atiduoti) gausi; linus atpirko *nurautinaĩ* (= pats pirkėjas nusiraus); jie linus visuomet *atsimintinaĩ* (= vieni kitiems į talką, į atminus eina) mina. Taigi analogiškai galimas ir *priklausytinai*. Pvz.: prašymas *priklausytinai* pasiūstas Zarasų Apskritis Viršininkui, kvota jo padaryta *nepriklausytinai***.

Ar vartotina *mokinti*?

Žmonių greta sakoma *mókyti* ir *mokinti* (tarmiškai: *mokíti*). Abu žodžiai lietuviški ir geri. Bet bendrinei kalbai teiktinas tik *mókyti*, nes sakome ir *mókytojas*, ne *mokintojas* (tarmiškai: *mokítójas*). Plačiau žr. 1936 m. GK 94 t.

Jis man labai *draugiškas* ar *draugingas*?

Šiuodu žodžius reikia reikšmėmis skirti. Būdvardžiu *draugiškas* pasakome esmines, daugiau vidaus, ypatybes, vokiškai *kameradschaftlich*, rusiškai *товарищеский*, o *draugingas* vėl reiškia daug draugų turintį ir, be to, linkusį draugauti, vok. *gesellschaftig*, rusų *общительный*. Sakome: *draugingas* žmogus paprastai yra ir *draugiškas*. Aname sakinyje tetinka *draugiškas*. Spauda ir netikusiai vartoja — *draugingos valstybės*, nors galvoje turi jų *draugiškumą*. Taigi: *draugiškos valstybės*.

* *Gimtoji Kalba*, 1938 metų vasario mėn., 24-27 psl.

** *Gimtoji Kalba*, 1938 m. kovo mėn., 43 psl.

Visapusiškas, visapusiškai ar vispusiškas, vispusiškai ?

Dabar vartojama abejaip. Panašiai yra ir su *vienapūsiškas : vienpūsiškas*. Teiktinesnės, rodos, būtų pilnosios lytys. Juk sakome : *visažinis, vienalytis, vienalytiškas, vienarūšis, vienareikšmis*, nors dažniau tik *vienplaukis, vienmarškinis* ...

Griovis ar griovys, skirsnis ar skirsnis ?

Bendrinei kalbai labiau įprasta, taigi ir vartotina *griovys*, kaip ir *lovys, dagys, tekys*. Bet iš kitos pusės teteiktina tik *skirsnis*, nes sakome rašome : *dirgnis, kąsnis, sieksnis, slūoksnis, žiņgnis*.

Ar galimos Žemaitija, Suvalkija ?

Iš seno žmonių pažįstama tik *Žemaičiai* ir *Aukštaičiai*. Tai rodo ir senieji istoriniai šaltiniai. Plg. 1322 m. Gedimino sutartyje su Ordinu : *E u s t o y t h e n, S a m a i t h e n* (-en galūnė — vokiška) ir Vytauto 1420 m. laiške : *S z o m o y t h, A u x t o t e*. Taip geriau būtų ir vartoti. Bet Klaipėdos krašte (Vilkyškių apyl.) esą sakoma : *Laūksargiuose gyva ž e m a i t i j a* (= daug žemaičių, žemaitiškai kalbančių). Reikšmei plg. *moliją, qžuoliją, žydiją* “miesto dalis, kur daug žydų gyvena”. Taigi analogiškai, pagal *Vokietiją, Lenkiją, Latviją*, atsirado ir *Žemaitiją, Aukštaitiją*. Reikšmiškai tai visai suprantama, ir šių darinių gal nevertėtų labai smerkti. Bet *Suvalkiją*, taip pat *Vilniją, Kauniją* jau pateisinamos nebent tik analogija. Iš miestų vardų su priesaga -i j a kraštovardžių paprastai nedarome. Suvalkija vadintina *Užnemune*, o Vilnija — *Vilniaus kraštu*. Juk sakome ir *Klaipėdos kraštas*, ne * *K l a i p ė d i j a* !

Kaip trumpinti amžių ?

Paprastai trumpinama *amž.*, tik labai retai *a*. Pirmasis trumpinimas aiškesnis.

Ar skirtina nuoširdus ir širdingas ?

Tiesa, kai kuriose tarmėse *širdingas* reiškia ir “piktas, ūmus, zornig, сердитый”, bet daugumui — “geras, malonus, herzlich, gütig, сердечный, душевный”. Ir bendrinėje kalboje *nuoširdus* ir *širdingas* vartojami sinonimais. Anas reikšmės dvejojumas visai suprantamas. Pagrindinė *širdingo* reikšmė yra — širdies turėjimas (plg. *petingas* vyras, *liemeninga* eglė), o širdies galima turėti ir geros ir blogos.

Nervingas ar *nerviškas* žmogus ?

Būdvardis *nerviškas* reiškia daugiau esminį panašumą. Plg. *žydiškas* žmogus (= panašus į žydą), *miestiškas* (= kaip miesto žmonių) drabužis. Sakome : *protiingas*, *išmintingas*, *ydingas* žmogus. Taigi šiuo atveju teiktina ir *nervingas*. Čia juk norime pasakyti ko turėjimą, ne panašumą. Jei kas piktas, irzlus, tai tartum ir nervų daugiau turėtų.

Kišėnė ar *kišenius* ?

Šis žodis yra skolintinis (iš lenkų *kieszon*), tik liaudinės etimologijos keliu sujungtas su lietuviškuoju *kišti*. Rytų lietuviai dar ir dabar tebeturi neperdirbtą skolininę lytį *kešėnius*, kai kurie žemaičiai *kešėnė*. Nors panemuniečiai paprastai sako *kišėnius*, bet bendrinėje kalboje įprasta ir vartotina *kišėnė*. Ši lytis ypačiai pažįstama ir žemaičių.

Kuo skiriasi *panevežiškis* ir *panevežietis* ?

Kalbant apie Pānevėžio miesto ar apyl. gyventoją, čia jokio skirtumo nėra. Vienose tarmėse sakoma *panevežiškis*, kitose — *panevežietis*. Tai pačiai sąvokai Lietuvos rytuose girdime dar ir priesagą — *-ėnas*, pvz., *kupiškėnas*, *anykštėnas*, *rokiškėnas* ..., kur kiti pasako *kupiškiėtis*, *rokiškiėtis* ... Tik jeigu pats vietovardis jau turi priesagą *-išk-*, tai antrą kartą ji nebededama. Todėl iš *Vilkaviškio*, *Pilviškių* teturime tik *vilkaviškietį*, *pilviškietį*, nors krašte dažniau sakoma *vilkaviškinis*, *pilviškinis*. Čia daug nusveria vietos vartosena. Pvz., keista būtų *klaipėdiškius* vadinti *klaipėdėnais*, o *biržėnus* — *biržėškiais*. Taip pat vienareikšmiai yra ir žemaičių *sodiškis*, aukštaičių *sodiėtis*. Bet šalia *kaimiėčio*, rodos, *kaimiškio* visai neturime. — Tačiau kalbėdami, pvz., apie alų, galime sakyti tik *panevežiškis*, *panevežinis*; *panevežietis* būdvardžiu neina.

Lupėjas ar *lupikas* “kur paskerstus gyvulius lupa” ?

Žmonių sakoma abejaip. Bet tam tikro amato žmogui, vok. *Abdecker*, *Schinder*, rusų *живодер*, vadinti, rodos, geriau tiktų *lupikas*. Plg. *skalikas* “toks šuo”, *šerikas* “kur dvaruose gyvulius šeria”, *romikas* “kastratorius”, *pėrikas* “kur pirtyje peria”. Čia vis pasakome *nuolatinių* darbų. Ir Kuršaitis skiria *pirkėją* “Kaufer” nuo *pirkiko* “der mehrfach kauft”. Kitais žodžiais tariant, *pirkėjas* yra kiekvienas, kas nors sykį ką perka, o *pirkikas* — kas tuo verčiasi. Kad *lupikas* vartojamas ir šiaip blo-

gam žmogui, pvz., kur dideles palūkanas ima, vadinti, vargu galėtų kuo kliūti. Juk ir anie svetimieji terminai taip pat dvireikšmiai. Žinoma, šios priesagos visuotinai negalėsime taikyti. Sakysime, kaip sakę: *siuvėjas*, *audėja*, *skalbėja* ... Bet būtų pravartu skirti *vežėją* "furmonas" ir *vežiką* "izvoščikas" *.

Ar kirčiavimas *padangė*, *-ės*, *pādangė* klaidingas?

Neklaidingas. Iš žmonių kalbos pažįstamas labai įvairus kirčiavimas: *padāngė*, *padañgė*, *padangė* ir *pādangė*. Kalbininko akimis žiūrint nė viena iš šių lyčių nėra klaida. Bet normine lytimi teiktina *padāngė*. Jei kas poezijoje pavartoja nenorminę lytį, tatau *licentia poetica*.

Kuo skiriasi *kalbėti* ir *šnekėti*?

Šiuodu žodžiai yra sinonimai. Kartais vartosenoje nėra jokio skirtumo, pvz., visai žmonės *šneka*, visai *kalba*. Bet dažniau *šnekėti(s)* reiškia labiau paprastą kalbą, tarpusavio malonumui, kartais ir nerimtą. Tas skirtumas žymu ir daiktavardžiuose *šnekė* ir *kalbė*. Todėl sakoma, rašoma: vidaus reikalų ministras pasakė ilgesnę *kalbą*, po jo dar *kalbėjo* keli tautos atstovai. Šiuo atsitikimu *šnekėti*, *šnekė* netiktų, taip sakydami nekaip tas kalbas vertintume. Todėl ir maldas, poterių *kalbame*. *Šnekėti* ir jo išvestinių reikšmės atšėšėlis gerai jaučiamas ir iš posakio *alutis šnektutis*.

Ar vartotina *nažutka* "toks moteriškas drabužis"?

Nevartotina. Tatai yra lenkybė (lenkų *narzutka*). Lietuviškai galime sakyti *trumpikė*, *palaidinė*, *palaidinukė* arba vadinti svetimu žodžiu *bliuzė*. Tik *bliuzka* dėl savo įdėm lenkiškos priesagos ne teiktina.

Egiptas ar *Aigiptas*?

Sena tradicinė lytis yra *Egiptas*. Jį randame ir visuose Šv. Rašto vertimuose. *Aigiptas* buvo atsiradęs kartu su *paidagogu*, bet šio nebevartojant, nebereikia nė ano.

Kodėl *oda*, o ne *odà*?

Taip jau kalboje yra. Tos tarmės, kur ši žodį turi, kirčiuoja *oda*. *Odà* yra kirčio naujadaras, atsiradęs tų kalboje, kurie ją tik

* *Gimtoji Kalba*, 1938 m. balandžio mėn., 56-57 psl.

iš raštų tepažįsta. Kadangi *-a* galūnės žodžiai kirtį dažniau turi gale, tai ir *odą* prie jų prisiderino. Bet tokia naujenybė bendrinei kalbai neteiktina.

Kodėl vartojama *lietūs*, bet *lyti* ?

Čia yra įpročio dalykas. Be to, ir gyvojoje kalboje, rodos, plačiau sakoma *lietūs*, ne *lytūs*. Kalbiškai žiūrint, čia turime balsių kaitą. Plg. *dięgti* : *dýgti*, *šliėti* : *šlyti*.

Grindžia ar *grendžia* ?

Norminėmis lytimis teiktina *grįsti*, *grindžia*, *grindė*. Tarmėse sakoma ir *grendžia*, *grindo*, taip pat ir *grenda*, kaip *lįsti*, *lenda*.

Ar tinka rašyti “su *aukšta* pagarba” ?

Lietuviškiau bus : su *didžia* pagarba. Mat, lietuviai paprastai *didžiai*, ne *aukštai* gerbia. *Aukštą* pagarbą esame įpratę pagal kitų kalbų pavyzdžius.

Ar nevertėtų skirti *tik ką* “tik dabar, neseniai” ir *ką tik* “vos vos, sunkiai” ?

Tiesa, kai kur panašiai skiriama. Matyti, taip yra ir klausėjo tarmėje : jis *tik ką* (= visai neseniai) išėjo, aš *ką tik* (= labai sunkiai) užsikėliau ant pečių. Bet daugumui tarmių toks griežtas skyrimas svetimas. Žmonėse girdime ir : jie *ką tik* (= neseniai) atsikėlę, vaikas *ką tik* (= maža betrūko) nenukrito. Taigi ir bendrinėje kalboje to skyrimo nebūtų kaip reikalauti.

Katraip taisyklingiau : “Mes įrašėme Tamstų sąskaitos kreditan *pervesti* (*išmokėti*, *įrašyti*) Vyktinui Mangirdui”, ar “... *pervedimui* (*išmokėjimui*, *įrašymui*) ...”, ar pagaliau “... *pervestinus* (*išmokėtinus*, *įrašytinus*) ...” ?

Visų pirma, pats veiksmazodis *pervesti* mūsų bankų netikusiai vartojamas. Jis tėra vergiškas rusų *пepeвeстн* vertimas. Juk bankininkų, prekybininkų, deja, vis ir sakoma rašoma : *pavedėme* paštu, telegrafu. Atrodo, kad prasmė nenukentėtų, jei pasakytų : *pasiuntėme*, *persiuntėme*, *perrašėme* (juk pinigų gali ir nesiųsti, tik pranešti). Šiaip žmonės dabar pinigų paštu nebevedžioja, tik siunčia. — Ano sakinio įmanomiausia ir paprasčiausia yra pirmoji konstrukcija su bendratimi, taigi : “Mes įrašėme Tamstų sąskaitos

kreditan *pasiųsti, persiųsti, perrašyti (išmokėti, įrašyti)* Vykintui Mangirdui”.

Kaip versti fotografijos terminą vok. *entwickeln*, pranc. *développeur*, rusų *проявить, проявлять*?

Klausėjas sumini dabar vartojamus terminus: *aiškinti, raiškinti, vystyti, išsaukti, gaivinti*. Visai teisingai pastaruosius tris laiko nevykusiais ir nepriimtiniais. Tektų rinktis *aiškinti* ar *raiškinti*. Dabar, rodos, plačiau vartojamas *aiškinti*. Taigi reiktų jo ir laikytis. Jeigu būtina norėtume turėti naują, tik šiam reikalui vartojamą terminą, tai jį galėtume daryti iš senoviškojo *įškus*, kuris yra būdvardžio *aiškus* sinonimas. Tada turėtume *įškinti*. Bet vargu jis galėtų prigyti. Greičiausia teks tenkintis dabartiniu *aiškinti*. — Mus yra klausę ir daugiau fotografijos terminų. Daugeliui fotografijos mėgėjų šis dalykas gana aktualus. Netrukus šiuo klausimu duosime atskirą straipsnį.

Ar gerai sudarytas žodis *pusvalandis*?

Visai gerai. Darant sudurtinius su *pus-*, *pusia-*, *pusiau-*, nevisuomet jų giminė tederinama su antruoju žodžiu. Tai tariamajai taisyklei prieštarauja tokie žodžiai, kaip *pūsdienis, pusiąudienis, pū(sia)žiemis, pūsvarnis* (: *varsnà*) ... Pagaliau yra visa eilė žodžių, kur dvejai sakoma: *pūskapis, -ė*, (: *kapa*), *pūskepalis, -ė, pū(sia)nakstis* ir *pūsnaktė, pūspūris, -ė* (: *pūras* “toks laikas”) ... Juk ir iš senojo skolinio *adynà* (iš gudų *h o d i n a* “laikas, valanda”) turime *pūsadynis* ir *pūsadynė*. Naujai darantis *pūsvalandį*, matyti, labiau nusižiūrėta į pirmąjį.

Gegužinė ar *gegužynė*?

Gegužinė yra sudaiktavardėjęs būdvardis iš žodžio *gegužė*, todėl ir rašytinas kaip ir kiti tos rūšies žodžiai, pvz., *alinė, druskinė, bimbalinė* (dažnas pamiškių karčiamų vardas). O *gegužynė* galėtų būti tokia vieta, kur daug *gegužių*, arba *asiūklių* (lot. *Equisetum arvense*) auga. *Gegužinė* yra naujadaras (plg. lenkų *m a j ó w k a*), atsiradęs prieš Did. karą. Rygiškių Jonas 1912 m. Viltyje, pagal daugiskaitines *Petrinės, Sekminės, vardinės, išleistuvės* ..., buvo pataręs vartoti ir *gegužinės*. Bet ši daugiskaita neprigijo, ir greičiausia todėl, kad kalbantieji galvoje čia turi *p a s i l i n k s m i n i m o*, *p r a m o g o s* vaidinį, vadinasi, vienaskaitinę sąvoką. Ir vienaskaita *gegužinė* tikrai galima. Plg. *Šilinės* “kelių dienų

atlaidai Šiluvoje" ir *Šilinė* "didžioji tų atlaidų diena". Plg. dar 1934 GK 119.

Ar nėra pakaito svetimam prieviksiui *punktualiaĩ* ?

Žmonių kalboje šiam reikalui kai kur sakoma *laikū*, pvz., jie kulti niekuomet *laikū* nepradeda; tik *laikū* atvažiuok, nesi-vėluok. Todėl galima pasakyti ir: vaidinimą *laikū*, labai *laikū* pradėjo. Kartais pakvietimuose rašoma: Pradžia: *punktualiai* 20 val. Čia, nenorint svetimo žodžio, galima visai paprastai parašyti: Pradžia: lygiai 20 val. Duodami pakaitą, tuo dar svetimojo žodžio nesmerkiame. Juk vartojama dar ir *punktualūs*, *punktualiūmas*, kuriuos nevisuomet *tikslus*, *tikslumas* gali pakeisti. Tačiau *punktualiaĩ*, norėdami, galime ir saviškai nusakyti.

Kaip vadinti "spūską", kur vandenį tvenkinyje užlaiko ?

Visas tas įrengimas kartu su pylimu kai kur vadinamas *tvan-kā*, *-ōs*, *tvañkq*, ir *pylā*, *-ōs*, *pylq*. Ypačiai pastarasis žodis, kiek reikšmę susiaurinus, galėtų tikti "spūsko" pakaitu.

Skāutas ar *skaūtas* ?

Liaudies kalboje girdėti kirčiuojant ir *skaūtas*, bet mokytinė visuomenė daugiausia taria tik *skāutas*, *-ai*. Toks pastovus kirtis (mažiau klaidų darys!) teiktinas ir bendrinei kalbai*.

Sqskrydis ar *sqskridis* ?

Tos rūšies žodžiai paprastai šaknyje gauna ilgąjį balsį arba net jį pakeičia kitu (kokybinė kaita). Pvz.: *sámbrūzdis*, *sqmyšis*, *sántėmis*, *sqspūdis*, *sqspyris*, *sámprotis* (: *suprasti*), *sántėkis* (: *sute-kėti*) ... Taigi tegalimas tik *sqskrydis* (: *suskristi*).

Kaip tartinas ir kirčiuotinas lietuviškas vardas *Valdas* ?

Šis vardas bene bus pačių kalendorininkų pasidarytas, nors antruoju kamieniu jis iš seno pažįstamas. Plg. lietuvių *Vis-valdas*, prūsų *Ein-valdas*, *Kóvaldas*, *Nóvaldas*. Turime dvišaknius *Taūtkan-tas*, *Taūtvaišas* ir *Káñ-tautas* (iš * *K a n t - t a u t a s*), *Vaiš-tautas* greta su trumpiniu vardu *Taūtas*, *Taūčius*. Taigi dėl galėjimo galėjo būti ir *Valdas*. Plg. M. Lietuvos pavardes *Valdžius*, *Valdāitis* ir Smilgių apyl. kaimą *Valdeĩkiai*. *Valdžius* rodo, kad kirčiuotina ir

* *Gimtoji Kalba*, 1938 m. spalio mėn., 123-125 psl.

Valdas. Pagal mūsų kalbos dėsnius jis tartinas su kietu *l*, bet *Valdeikiai*, *Valdėlis*, žinoma, jau turės minkštą *l* (plg. *malda* : *mal-dėlė*).

Vertybės ar *vertybiniai* popieriai ?

Rūši geriau žymėti būdvardžiu, ne kilmininku. Todėl vartose-nai teiktina *vertýbiniai* popieriai. Plg. žmonių kalbos *butiniai* (: *butà* “ūkis”), *žeminiai* (: *žemė*) popieriai.

Kada sakinius jungiant vartoti *kad* ir kada *jog* ?

Dar visai neseniai *jog* sakiniams jungti labai plačiai vartota. Štai keletas pavyzdžių : 1. Matai pati, *jog* aptekome darbais. 2. Matot pačios, mergužėlės, *jog* aš kareivis. 3. Tuodu kauku pa-mačiusiu, *jog* inde yra ne žildiniai, bet mėslai, pradėjo tarp savęs šnekėtis. 4. Kita sėkla išdygus padžiūvo, *jog* neturėjo drėgnumo (Sirvydas). 5. Garbiname Tave, *jog* iš dangaus žemėn nužengti teikeisi. 6. Murmėjo ubagai susėdę eiloje, *jog* nieks nesirūpinas dalyti duonos. Tačiau dabar visuose šiuose sakiniuose paprastai linkstame vartoti vien *kad*. Ir *jog* jau nuo pat XVI amž. mūsų raštuose pamažu ima virsti *kad*. Net Kleinas savo 1653 m. gram-tikoje pataria geriau vartoti *kad*. Kiek gyvesnis *jog* yra šiokiuose posakiuose : 1. Peliutė taip apsiprato, *jog* nieko nebebijojo. 2. Taip išdėjo, taip išdirbo, *jog* šuo mėsos neėstų. 3. Šunys tokie pikti, *jog* niekas negali įeiti. 4. Žmonių kasmet tiek priauga, *jog* visi nebegali išmisti. Bet ir čia bene jau daugumas sako *kad*. Taigi nė po *taip*, *ties*, *toks*, rodos, nebeverta to *jog* būtinai reikalauti. Šiaip, žinoma, šį jungtuką galime vartoti, ypačiai kur sakinyje daug *kad* susigrūda. Kokio visai aiškaus skirtumo tarp *kad* ir *jog* vartosenos nerodo nė senieji raštai.

Ar galima vartoti *senimas* greta su *jaunimas* ?

Senimas žmonių pažįstamas Miroslove ir kitur. Bendrinėje kalboje *senimą* pirmas, rodos, yra pavartojęs A. Smetona, ir kaip tik gretomis su *jaunimū*. Šitokioje grutėje *senimas* ypačiai gerai tinka. Jo darybai irgi nieko negalima prikišti. Plg. dar *jaunuo-menė* : *senuomenė*, *jaunatvė* : *senatvė*.

Ar posakis *Gavau dovaną “Jaunoji Lietuva”* visai netaisyklingas ?

Taip, netaisyklingas. Mūsų kalbai šios rūšies sakysena visai svetima. Čia turime visada suderinti linksnį. Taigi sakytina rašy-

tina : Gavau dovaną "Jaunąją Lietuvą". Ir su dalies kilmininku tegalima tik taip pasakyti : Gavau dovanų "Jaunąją Lietuvą". Kauno žargone galima išgirsti ir : Dirbu bendrovėje "Ranga", pasiskolino iš spaustuvės "Spindulys", išnešė į skalbyklą "Bitelė". Mūsų kalbos dvasia reikalauja : Dirbu "Rangos" bendrovėje, pasiskolino iš "Spindulio" bendrovės, išnešė į "Bitelės" skalbyklą. Dar galima būtų pasakyti ir : Dirbu bendrovėje "Rangoje", išnešė į skalbyklą "Bitelę".

Kuo pakeistini *šriūbstokas, šriūbas, bormašinė, kurvimetras, plombiras, špuntoblis* ?

Šriūbstokas, šriūstukas pasiskolintas iš vokiečių žemaičių *Schruwstock*, pirmasis greičiausiai ne tiesiog, bet per lenkus. Liaudinė etimologija iš jų dar pasidarė *šliūkštoka*. Kadangi kalvis šriūbstoku veržia, dirbamą daiktą jame įsiveržia, tai iš šio veiksmazodžio reikėtų darytis ir lietuviškąjį vardą. Nusižiūrėjus į tokius žodžius, kaip *slėgtuvai* (sūriui slėgti), *karštuvai, mintuvai, vytuvai* (siūlams vyti), *rištuvai* (šluotoms, linams rišti), galima vartoti ir *verštuvai*. Šis įrankis sudėtas iš kelių dalių, todėl, rodos, geriau tiktu daugiskaitos lytis. Bet pagal *galastuvas, kultuvas, riestuvas* (audekliui staklėse riesti) galimas ir *veržtuvas*. — *Šriūbui* (iš lenkų ar gudų *szrub*) lietuviškasis pakaitas yra *sraigtas, -ai*, duotas dar senosios terminologijos komisijos. — *Bormašinė* (iš vokiečių *Bormaschine*) lietuviškai vadintina *gręžiamoji mašinà*. Jei gu ji labai paprasta, sakysime, rankoje valdoma, galėtų tikti stačiai *gręžtuvas*. — *Kurvimetru* matuojamos kreivės, taigi ir pakaitu teiktinas *kreivėmatis*. — *Plombiras* paprastai yra tam tikros žnyplės plombai suspausti. Todėl ir terminu galima vartoti *plombinės žnyplės*. Pasakys, kad dvižodis vardas nepatogus. Ir iš tiesų, kur tos žnyplės dažniau vartojamos, pakaks net trumpintinės lyties *plombinės*, pvz., duok *plombinės*, kur *plombinės* ? — *Špuntoblis* ir kai kuriose tarmėse *špuntobelis* (plg. vok. *Spundhobel*) susijęs su veiksmazodžiu *špuntuoti*, kurio svetimesnė lytis yra *špuntavoti* (iš lenkų *szpuntować*), ir daiktavardžiu *špuntas* (iš lenkų *szpunt*). Lenkai vėl yra skolinęsi iš vokiečių *Spund*, o vokiečiai iš romanų kalbų (plg. italų *spuntare*), kurioms lotyniškasis prožodis yra *punctum* "dūris, skylė". Taigi žodis, ligi mus pasiekdamas, yra ėjęs per rankų rankas. Todėl reikėtų pagalvoti, ar apskritai beverta *špuntas, špuntuoti* ir *špuntoblis* iš mūsų kalbos mesti. Bet žmonių kalba vis tik turi ir savų žodžių : *skrosti* "špuntuoti", *išskroda, įskroda* "špuntas (įskrodžiamasis), vok. Nut". Pvz., sakoma : lubas reikia ne suobliuoti,

bet skróste sukrósti. Iškiląjį špuntą, kurį išskrodą įeina, galima būtų pavadinti *añtskroda*. *Špuñtoblis* vėl būtų *skrodžiamasis ðblius* arba tiesiog *skrostūvas*. — Mūsų stalių ir apskritai visų amatų terminologija reikalinga dar tvarkymo ir valymo. Tuo turėtų susirūpinti amatų mokyklos ir jų vadovybė*.

Kada vartotina *rengti(s)*, o kada — *ruošti(s)*?

Dabar kalboje šiuodu veiksmažodžiai paprastai vartojami sinonimais. Todėl tarp posakių *rengiasi* eiti į bažnyčią ir *ruošiasi* eiti į bažnyčią nebėra skirtumo. Bet priešdėliuotieji veiksmažodžiai *apsirengti* ir *apsiruošti* dar reikšmėmis skiriami. Pvz., sakoma: *apsirengė* (=apsivilko, apsitaisė), ir išvažiavo; *apsiruošusi* (=apėjusi ruošą, apyvoką, apsitvarkiusi) galiu ir pasėdėti. Pirmąkštė *rengti(s)* reikšmė bus buvusi “lenkti(s)”, plg. *rangyti(s)*, o *ruošti(s)* — “būti veiklus, judrus”. Plačiau žiūr. 1936 GK 145 t.

Adventas ar *ādvēntas*?

Gyvojoje kalboje dabar pažįstamos abi lytys: pirmoji labiau mūsų krašto vakaruose, o antroji — rytuose. *Adventas* kirčiu sutinka su daugeliu kitų žodžių (daugiausia skoliniai), kur baigiasi kirčiuotu *-ēntas*, pvz., *sakramēntas*, *atramēntas*, *puđamēntas*, *pundamēntas* ir *kudamēntas*, *ramēntas* ... Jis teiktinas ir bendrinei kalbai. Taip jau kirčiuota ir M. Daukšos XVI amž. O *ādvēntas* yra gretiminė lytis, kurios kirčio vieta sutinka su lenkų *adwent* vardininku. Be to, yra pastebėta, kad daugelio senųjų skolinių kirčio vieta yra pakeičiama ir dėl kitų (pvz., analogijos) priežasčių.

Ar nevertėtų įterptinį *paprastai* skirti kableliais?

Žinoma, tą įterptinumą norint ypačiai ryškiai pabrėžti, galima ir skirti. Toks yra ir klausėjos sakinytis: tuo laiku ji, *paprastai*, ilsisi. Čia kableliais neišskyrus, kitas, rasi, galėtų ir apie kokį paprastą ilsėjimąsi pagalvoti.

Ar galima mišką *auklėti*?

Dabar, tiesa, bendrinėje kalboje *auklėti* (plg. *auklė*) labiau įprasta žmonėms. Bet gyvojoje kalboje, pvz., sakoma ir *užsiauklėjo* (=užsiaugino) ilgus plaukus. Sąvokas mišką *auginti*

* *Gimtoji Kalba*, 1938 m. lapkričio mėn., 137-139 psl.

ir mišką *auklėti*, rodos, net galima būtų skirti. Veiksmazodžiu *auginti* pasakome tik “daryti, kad augtų, leisti augti”, o *auklėti* jau parodo tam tikrą kultūrinamąjį veiksmą. Taigi galėtume pasakyti: geras sodininkas medelius ne tik *augina*, bet ir *auklėja* (= *genėja*, vainiką augina).

Katraip taisyklingiau: “Ši papildomą pareiškimą laikau esmės priedu prie mano 1938 m. rugsėjo mėn. 6 d. pareiškimo kapitalui mirties atsitikimui drausti” ar “Ši papildomą pareiškimą laikau esmės priedu prie mano kapitalo draudimo mirties atsitikimui 1938 m. rugsėjo mėn. 6 d. pareiškimo”?

Pirmoji sakysena kalbos atžvilgiu visai taisyklinga, tik vietoje *esmės priedu* geriau tiktų *esminių priedu*. Bet antroji redakcija griozdiška ir neįmanoma*.

Ar šalia *fizinis*, *fiziškas* vartotinas *fizikinis*?

Klausėjas norėtų greta su *fizika* turėti ir būdvardį *fizikinis*, nes ir vokiečiai skiria: *physische Arbeit* “fizinis darbas”, bet *physikalische Grösse* “fizinis dydis”. Tačiau priduria, kad kitos kalbos čia taip pat vieną būdvardį turi: pranc. *physique*, rusų *физический*, anglų *physical*. Fizikai linkstą vartoti: *fizinis*, *fiziškas* darbas, bet *fizikinis* ar *fizikos* dydis, nors paprastai saką *fizinis* kūnas (= vok. *physikalischer Körper*). — Jau *fizinis* kūnas rodo, kad *fizikinis* yra ne toks jau reikalingas naujadaras. Atrodo, kad, daugeliui kitų kalbų čia skirtumo nedarant, ir mes galime išsiversti būdvardžiais *fizinis*, *fiziškas*, Juk šalia *akustika*, *balistika*, *fonetika*, *kinetika*, *mechanika*, *metafizika*, *tragika* ... tesa-kome *akustinis*, *balistinis*, *fonetinis*, *kinetinis*, *mechaninis*, *metafizinis*, *traginis* ... arba tam tikrais atsitikimais *akustiškas*, *mechaniškas*, *tragiškas* ... Dar retkarčiais parašoma pasakoma *technikinis*, bet daugumas tenkinasi *techniniu*, *technišku*. Bet, žinoma, skirsime *kronikinės* ar *chronikinės* žinios ir *chroninės* ligos, nes čia būdvardžiai visai skirtingų reikšmių. Taip pat dabar jau įprasta vartoti *klasikinės* (= graikų ir lotynų), ne *klasinės* kalbos, nors, pvz., vokiečiai sako *klassische Sprachen*. Mat, mūsų labiau susiejama su daiktavardžiu *klasikas*, todėl jau tiesiog iš jo ir būd-

* *Gimtoji Kalba*, 1938 m. gruodžio mėn., 151-152 psl.

vardis pasidaromas. Plg. *katalikas* ir *katalikinis* (pvz., katalikiniai laikraščiai). Vokiečių *katholisch*, rusų католический atliepiančio **katolinis* visai neturime. Bet vis tik paprastai sakome *klasiškas* darbas, pavyzdys, nes šiuo atveju įdėm su *klasiku* nesiejame. Taigi, prireikus, ir iš *techniko*, *mechaniko* galime tam tikram reikalui darytis būdvardžius *technikinis*, *mechanikinis*. Žmonėse irgi esu girdėjęs *technikines* markas (=kur pagal techniko nurodymus iškastos), o liaudinis *makānikas* turi greta ir būdvardžius *makanikinis*, *makanikiškas*. Todėl ir fizikų pažiūras, mūsiškai apibūdindami, galėtume *fizikinėmis* pavadinti. Bet šiaip tevertėtų kalbėti tik apie *fizinius* kūnus ir dydžius.

Ar jau galutinai pribaugti *Užpaliai* ir tevertotini *Užpaliai*?

235-236 psl. esame teikę rašyti *Užpāliai* ir nurodėme, kad šis vietovardis etimologiškai galima aiškinti iš *už* + *pālios* ir kad senoji lytis bus buvusi **Užupaliai* (plg. 1373 m. castrum Usupalle). Klausėjo dar minimas *ūžpalas* "ant ledo išsiveržęs vanduo, ampalas", ir jį, tiesa, galima būtų, nors ir netiesiogiai, jungti su *Užpaliais*. Jei nuo *užpalo* praminta pro Užpalius tekančioji *Užpālė*, tai ji savo ruožtu galėjo duoti vardą ir *Užpāliams*. Bet kartais pasitaiko, kad smulkesni upeliukai patys vardą gauna nuo vietovės, pro kurią teka. Bet ir *pālios* "balos, pelkės", matyti, rytiečiams nėra buvusios svetimos, nes jų keliose vietose pažįstama pavardė *Ūžpālis*, kuri kai kur vėl suslavinta į *Užpalevičius*. Iš pavardžių, kaip žinoma, taip pat atsiranda vietų vardų. — Pagaliau, ar vienaip ar kitaip aiškinsime *Užpalių* kilmę, bet visos etimologijos sutartinai rodo, kad rašytina tik *Užpāliai*. *Ušpaliai* rašėme tik todėl, kad Rygiškių Jonas taip buvo savo gramatikoje greta su *Oškabaliais*, *Vyšpiniais* (= *Ožkabaliai*, *Vyžpiniai*) parašęs.

Šokoladas, *marmeladas* ar *šokoladė*, *marmeladė*?

Šokoladė, *marmeladė* tesakoma tik M. Lietuvoje ir pasiskolinta iš vokiečių *Schokolade*, *Marmelade*. D. Lietuva šiuos žodžius gavo per slavus. Rusų kalboje, pvz., jie vyriškos giminės. Ir mes bendrinėje kalboje vartojame *šokoladas*, *marmeladas*. Liaudies kalboje randame visokių visokiausių lyčių, pvz., *čekulėdas*, *murmulėdas*, *marmulėdas*, *marmalėdas*.

Viename verstiniame fizinės geografijos vadovėlyje žemės plutos istorijos eros pavadintos: *azojinė*, *paleozojinė*, *mezozojinė*, *kainozojinė*. Rusai vadina: архейская, палеозойская, мезозойская, кайно-

зойская эра. Kaip reikėtų mums vadinti? Be to, ar galima palikti tarptautinį eros pavadinimą, o jos dalį, rusų период, pavadinti gadyne?

Dabar geologijoje tų erų, rodos, dažniausiai skiriamos penkios, bet terminai vartojami gana įvairūs. Mūsų geologus mačiau rašant: *archeozojas*, *proterozojas*, *paleozojas*, *mezozojas*, *keinozojas*. Vokiečių vartojama: *Archikum*, *Eozoikum*, *Paläozoikum*, *Mesozoikum*, *Neozoikum*. Kiti autoriai vietoje *Neozoikum* duoda *Känozoikum*. Gretimais vartojama ir *archaische*, *eozoische*, *paläozoische*, *mesozoische*, *neozoische*, arba *känozoische* Ära. Turi pagaliau visai vokiškus pavadinimus: *Urzeit*, *Frühzeit*, *Altzeit* arba *Altertum*, *Mittelalter*, *Neuzeit*. — Visų pirma *keinozojas* ir *kainozojinė era*. Terminas sudarytas iš graikų *kaínōs* “naujas” + *zō(i)on* “gyvūnas”. Kadangi rašome *pedagogas*, o ne *paidagogas* (gr. *paidagogōs* “vaikų prievaizdas, auklėtojas”), tai tegalima ir *kenozoinė era*, *kenozojas*. O *keinozojas*, matyti, per nesupratimą išrastas. Taigi dvižodžiai terminai būtų: *archainė*, *eozoinė*, *palezoinė*, *mezozoinė* ir *neozoinė era*. Tik rašant *socijologija*, *perijodas* ... galėtų rašyti ir *archajinė*, *neozojinė* ... — *Era* laiko prasme vartojama ir mūsų geologų, o kalbant apie sluoksnius, stratigrafiškai, jai atliepia *grupė*. Po eros palaipsniui eina: *periodas*, *epocha*, *amžius* ir *fazė*. Norint lietuviškų terminų, rodos, galima būtų vartoti *laikai*, *laikmetis*, *laikotarpis*, *amžius*, *tarpsnis*. Juk, pvz., vietoje *krikščionybės era* ir dabar dažnai sakome rašome *krikščionybės laikai*. Jeigu kas iš geologijos rašoma platesnei visuomenei, ne pro šalį pačioms eroms turėti lietuviškus pavadinimus. Aišku ir suprantama būtų: *pirminiai*, *ankstyvieji*, *senieji*, *viduriniai* ir *naujieji laikai*. — *Periodą* keisdami *gadyne*, ne ką telaimėtume, nes ir ji (senuosiuose raštuose dar: *gadyna*) pasiskolinta iš gudų *godina*.

Kaip versti vok. *Beraubung* ir *Plünderung*?

Vokiečių veiksmažodis *berauben* turi kelis reikšmės atšėšlius, todėl ir lietuviškai, pagal reikalą, verstina: *apgróbt*, *nugróbt* (ką), *pagróbt* (ką iš ko), *apvóg*, *nuvóg*, *pavóg*, *apiplėšti*, *nuplėšti*, *atimti* (pvz., gerą vardą). Taigi ir *Beraubung* versti galime iš tų visų veiksmažodžių darytis daiktavardžius su priešaga *-imas*. *Plünderung* tiksliausia versti *plėšimas*. Klausėjo minimasis *plėšikavimas* yra kiek kitos reikšmės. Jis padarytas iš *plėšikauti*, o šis vėl yra išvestas iš *plėšikas*. *Plėšikauti* reiškia “plėšikas būti, plėšiku verstis”, plg. *vežikauti*, *lupikauti*. *Gróbt*, *pagróbt* ... galima ir nematant, slapta, su apgaule, o *plėšiama* jau visai

atvirai, griebiamasi jėgos ir prievartos. Todėl tikras plėšikas žmogų apiplėšia, o šiaip kokie sukčiai, apgavikai gali jį apgrobti, nugrobti arba iš jo ką pagrobti. Taip vartojama ir skiriama gyvojoje kalboje. Taigi ir teisinius terminus kuriantis, reikėtų į tai atsižvelgti.

Katraip taisyklingiau : gavo žemę *nuosavybėn* ar *nuosavybei*, sklypas paliktas *bendroje* kaimo *nuosavybėje* ar *bendra* kaimo *nuosavybe* ?

Pirmoji sakysena, jei ir yra susidariusi kitų kalbų pavyzdžiu, bet jau seniai mūsų gyvojoje kalboje pažįstama. Vakarų lietuviai, žinoma, čia pasakys ir : gavo į *nuosavybę*. Taip pat juk sakoma : ta žemė dabar mano *nuosavybėje*. Pasakę čia vardininką *nuosavybė*, gauname kitą reikšmės atspalvį. Kad anokia vietininko ar galininko su prielinksniu vartosena galima, rodo ir šie žmonių kalbos pavyzdžiai : mažiausias daiktelis yra mano *žinioje* (= žinau, kur kas yra, kur kas padėta) ; pasidėk, pasiimk į savo *žinią*, savo *žinion* (= kad prireikus žinotum, rastum). Vadinasi, teisinei kalbai galime palikti dabar jau įprastus posakius : *gauti nuosavybėn, turėti nuosavybėje*. — Sakysena “gavo žemę *nuosavybei*” yra naujadaras. Ją galėtume pagrįsti nebent tam tikru naudos arba nenaudos naudininku. Pvz. : *laimei* (ir : *laimė*) gavau išsikibti į karklą, ir nenuskendau. Plg. dar Žemaitės : Nors niekas jo kalbos nesiklausė, bet mergos sukinėjosi po virtuvę, — šnekėjo jo *laimei*, — gal kuri ponui ir atkartos jo kalbą. — Iš kitos pusės tarp posakių : sklypas paliktas *bendroje* kaimo *nuosavybėje* ir ... *bendra* kaimo *nuosavybe* galėtų būti šiočio tokio skirtumo. Sakysime, kaimas turi kokią bendrą nuosavybę, ir atskiras sklypas tikrai gali būti paliktas toje nuosavybėje. Bet jeigu tik norime pasakyti, kad jau pats sklypas bus bendroji kaimo nuosavybė, ją sudarys, tai geriau būtų sakyti : sklypas paliktas *bendra* kaimo *nuosavybe*. Plg. žmonių kalbos : į Ameriką išvažiuodamas, jam laikrodį *dovanomis* paliko ; ne *dovanomis* gavau, bet pirkau. Pastarasis posakis rodo, kad analogiškai galima būtų pasakyti ir : *nuosavybe* gauti. Taigi taisyklingumo taisyklinga net keleriopa sakysena.

Ar rašymas *Birūtė* klaidingas ?

Taip, klaidingas. Seniau dažnai tekdavo matyti taip rašant. To vardo nepažįstančiuosius, matyti, bus supainiojusi mergaičių pavardinę priesagą *-iūtė*, pvz., *Kubiliūtė* (: *Kubilius*), *Biziūtė* (: *Bizas*), *Kudirkiūtė* (: *Kudirka*), *Laukiūtė* (: *Laukys*), kuri kai kurių

Užnemunės tarmių dedama visų galūnių vyriškosioms pavardėms. Palangiškai žemaičiai kalno vardą taria tik *Birūtė*. Taip, žinoma, tegalima ir mūsų kunigaikštienę vadinti. Savo lytimi šis vardas greičiausiai yra mažybinis, maloninis, išvestas iš pagrindinės lyties **Birā* ar **Birė*. Kamienas *bir-* pažįstamas ir dvišaknėse pavardėse, pvz., *Biř-mantas*, *Bir-gėla*, *Bir-vydas*, taigi tikrai senas. Įdomu, kad pavardėse *Birūtė* turi ir vyrišką atitikmenį *Birūtis* (net 15 šeimų visoje Lietuvoje) su suslavinta *Birutavičius*. O *Birūtis* vėl yra *Birōs* ar *Bīro* vaikas arba stačiai mažasis *Birā*, *Biras*, kurių Lietuvoje taip pat netrūksta. Retkarčiais būdavo rašoma ir *Byruta*, *Biruta*. Tačiau šitos lytys mūsų inteligentų tarpe buvo įvisusios iš lenkų. Ir gudiškieji mūsų metraščiai rašo Бирюта, Бирута: mat, slavų kalbų dėsniais mūsų galūninį -ė pakeičia -a*.

Alfabetas ar abėcėlė?

Pirmasis yra svetimas, vad. tarptautinis, pvz., vok. *Alphabet*, pranc. ir anglų *alphabet* (tik nevienodai tariama!), italų ir ispanų *alfabeto*, lenkų *alfabet*, latvių *alfabēts*... Pagrindas visiems yra lotyniškasis *alphabetum* (pažįstamas jau pirmųjų bažnytinių rašytojų, pvz., šv. Jeronimo), kuris savo ruožtu kilęs iš graikų *alphabētos*, sudaryto iš graikiškų pirmų dviejų abėcėlės raidžių *alpha* ir *bēta* pavadinimų. Klausėjo minimas *alfavitas* yra perdėm rusiškas, būtent *алфавит*. Mat, rusai graikiškos kilmės žodžiuose paprastai turi viduramžines bizantines lytis. Tada graikai vietoje *bēta* jau tarė *vita*. Taigi ir mums tetinka *alfabėtas*. Žargoninis *alfābetas* (net su minkštu *l*!) yra lenkiškos kilmės. — Mūsų pačių darbo *abėcėlė* pažįstama jau iš senųjų žodynų. Gyvojoje kalboje ji dar reiškia ir apskritai elementorių. Savo lytimi *abėcėlė*, nors ir yra išvestinė iš *ābēcē* “abc tarimas, rašto mokymas”, bet dabar jau nebeturi mažybinės reikšmės. Kartais matyti rašant ir *a b e c e l ē*, tačiau iš žmonių kalbos ši lytis, rodos, negirdėta. — Vartosenai labiau teiktina *abėcėlė* ir išvestiniai *abėcėlinis*, *abėcėliškas*. Be to, Rygiškių Jono tam pačiam reikalui nukaltas visai vykęs *raidėlynas*. Prieveiksmį *abėcėliškai* ir įnagininko posakį *abėcėlės tvarka* pasakome ir visai trumpai, bet aiškiai — *paraidžiui* (pvz., rašyti sąrašus, tvarkyti korteles). Šisrieveiksmis, žinoma, dar reiškia ir vok. *buchstäblich*, rusų *буквально*.

* *Gimtoji Kalba*, 1939 m. sausio mėn., 11-14 psl.

Bereikalingas ir nereikalingas.

Antrojo žodžio reikšmė visiems aiški, bet pirmasis mūsų tar-mėse dvejai vartojamas. Žemaičiams, pvz., *bereikalingas* yra “dar reikalingas, reikalaujamas”. Jų sakoma: ko čia tas piemuo *bereikalingas* (= ko jam bereikia)? Putra paliko *bereikalinga* druskos (= jai druskos per maža). Plg. dar: nieko nesu *reikalingas*, nieko neprašau. Taigi čia *bereikalingas* ir *nereikalingas* griežtai skiriami. Bet kitur, pvz., Užnemunėje ir Rytiečiuose, *bereikalingas* reiškia “nereikalingas”. Pvz.: Dievas nieko *bereikalingo* nesutvėrė; *bereikalingai* tu čia šneki. Vadinas, ši vartosena yra gyvosios kalbos duomuo, ir todėl nieku būdu nesmerkėtina. Bendrinės kalbos palinkimas į ją visai aiškus. Taigi neverta būtų prieš tą palinkimą nė kovoti. Pačią raidą ir galima paaiškinti. Mat,rieveiksmis *be reikalo* reiškia ir “nereikalingai”, pvz., visai *be reikalo* parvežė. Paskui atsiranda daiktavardis *bereikalas* “nebuvimas reikalo, priežasties”. Pvz.: visai už *bereikala* gavo barti. Tas daiktavardžio radinasis labai ryškus šiokiam pokalbyje: — *Be reikalo* vargsti dirbi tą tiltą ... — Koks čia *bereikalas*, o kaip išvažiuosi nedarbės! O kadangi šalia *nereikalingas* vartojamas *be reikalo*, *bereikalas*, tai iš to lengvai galėjo atsirasti ir *bereikalingas* “nereikalingo” reikšme. Nors šiaip kartais kalboje atsiranda lyčių, kur kitų gretybių ir trūksta. Pvz., žmogus kartą, labai skųsdamasis vokiečių okupacija, pasakė: tie prūsai *begalingai* visus ir spaudė. Toje tarmėje paprastai sakoma *be galo*. Bet kalbančiajam, matyti, ši lytis iškeistiems var-gams apibūdinti pasirodė neraiški, todėl jis ir griebiasi vaizdesnės priesagos *-ingai*.

Po žemė ar po žemėmis, privežti žemės ar žemių?

Apie mirusį žmogų ar apskritai apie mirtį kalbėdami, tesakome tik vienaskaitą. Pvz.: jis jau seniai po žemę, lig vasaros tikrai bus po žemę (= mirs). Taip pat sakoma: kalba kaip po žemę (= neaiškiai, negirdimai); sveikata Amerikoje po žemę (t. y. anglis kasdamas) paliko. Šiuose pavyzdžiuose galvoje turime apskritai žemę, ją visą, ne kokią supiltą krūvą. Taip imant, daugiskaitos nė nėra. O *po žemėmis* paprastai sakoma tada, jei suvers-ta kokia krūva ar šiaip kur papilta, net tos pačios žemės pavir-šiuje. Pvz.: vėtyklė (tokia drobulė) daržinėje nuo bulviakasio po žemėmis tebėra; koks čia tas rūsio dėjimas, visi spaliai po žemėmis paliko. Šiuo atveju turime tokią pat daugybės dau-giskaitą, kaip *grūdaĩ, pelenai, pelai, spaliai, dulkės, sėlenos* ... Vie-

naskaita čia jau reiškia atskirą dalelytę, pvz., *spālis, sēlena, dūlkē* ... Plg. posakį : akyje tokią žėmę ar šapą rado. Kalboje taip pat skiriama ir : peilį radau žėmėje (=lauke, pvz., ardamas) žėmėse (=kur šiaip įmaišytą). Sakysenoje privežti žėmės ar žėmių griežto reikšmės skirtumo nėra. Tarmėse, pvz., mišrai sakoma : parsivežė smilties ir smilčių, bet paprastai, rodos, tik — smėlio, molio, graūžo (žvyro). Bet jeigu iškasta, supilta ar šiaip palaida vežama, tai dažniausiai vis tik sakome daugiskaitą — žėmės. O iš kitos pusės pasakysime vėl : žėmę ima, veža iš šlaito, pvz., kaip tam tikrą medžiagą kuriems nors reikalams.

Kaip vartoti : grėtimos ar kaimyninės valstybės ?

Grėtimas, -à, tarmėse ir *gretýmas*, -a, taip pat *grėtas*, -à reiškia šalia, šalymais, greta esantį, susiduriantį, “nebenan befindlich, anstossend, angrenzend, рядом находящийся, смежный”. Pvz. : grėtimas kaimynas, dirvos mūsų grėtimos, gretimame kambaryje gyvena. O *kaimýninis*, -ė yra tik “benachbart, Nachbar-, соседний”. Sąvoka *kaimýninis* yra platesnė nei *grėtimas*. Vadinas, ir negretimos valstybės gali būti kaimyninės. Taip reikėtų skirti ir bendrinėje kalboje.

Dabar rašoma : Nemune daromos būnos iš akmenų ir fašinių. Ar negeriau : Nemune daromos kamšos iš akmenų ir žabų ?

Visai teisingai klausėjas priduria : taip pasakytų paprastas žmogus, kad ir svėdasiškis. — *Kamša*, -os, *kamšą* Lietuvoje gana plačiai pažįstama ir ji kaip tik reiškia kimštinių (iš virbų, žabų, šatrų) kelią, pylimą, tvanką. Taigi vokiškai būnai (taip bent reikėtų jau rašyti !) geriausias pakaitas, net nė kaltis nereikia. Bet, rasi, kas pasakys : *kamšà* neatitinka tiksliai būnos sąvokos. Tokį galima atklausti : o *pirmininkas* ir *viršininkas* ar atitiko ? Mat, prieš Did. karą mūsų žmonės paprastai kalbėdavo apie piau-namo baro ar dvaro kumiečių pirmininką ir piemenų viršininką. Pasakoja, kad panevėžiškiai net per abu ūsus šyptelėję, kai jiems paskyrę pirmąjį apskrities viršininką. Tariamą netikslumą nėra ko baidytis. Žodis, ėmus vartoti, savaime sutikslėja. Taip bus ir su *kamša*, ypačiai todėl, kad ji kitomis savo reikšmėmis (kamšatis, spūstis ; kamšlys, rijūnas) bendrinėje kalboje veik nevartojama. Fašina per kelintas rankas gauta vėl iš prancūzų. Pakaitu *žabai* (yra ir : *žabrai, žabarai* ...), žinoma, taip pat tinka. Tikrąsias fašinas, t. y. surištus žabų ryšulius, galima vadinti *žabinėmis* arba geriau *žabiniais*. Čia ir tikslu ir sava.

Sprogstanti ar *sprogstama*, *deganti* ar *degama*, *tepanti* ar *tepama* medžiaga? O gal medžiagoms nusakyti geriau tikrą *sprogalai*, *degalai*, *tepalai*, bet ne *sprogmenys*, *degmenys*, nes tesakoma tik *tepalai*, ne *tepmenys*?

Medžiaga, kuri uždegta dabar šiuo metu dega arba sprogstą, žinoma, yra *dėganti*, *sprėgstanti* mēdžiaga. Čia pasakome tam tikrą vykstantį veiksmą. Taip tegalėtume suprasti ir *tėpančią* medžiagą. Bet reikėdami būdingas, nuolat turimas savybes arba paskirtį, paprastai vartojame neveikiamųjų dalyvių lytis. Pvz.: n e d ė ž t a m a s puodas, a t l i ė k a m a s laikas, n ě d e g a m a s stogas, n e p l ý š t a m a s daiktas, p ě r š l a m p a m a s drabužis. Taigi *sprogstamà*, *degamà* ar *tepmà* mēdžiaga yra tokia, kur apskritai turi savybę sprogti, degti arba tinka kam tepti. Norint vienažodžių terminų, galima drąsiai vartoti *sprogalai*, *degalai*, greta su pačių žmonių iš seno sakomu *tepalai*. Bet *sprėgmenys*, ir *sprėgalus* ėmus vartoti, rodos, būtų reikalingi. *Sprogalai* atitiktų vokiečių Sprengstoffe, o *sprėgmenys* (vienaskaita: *sprogmuo*, *sprėgmenį*) — Sprengmittel arba Sprengkörper. *Dėgmenys* vėl galėtų tikti įvairioms padegamosioms priemonėms, pvz., kad ir tos rūšies šaudmenims, vok. Brandgeschosse, vadininti. *Degalai* būtų skystasis kuras, vok. flüssige Brennstoffe, o *tepalai* — Schmierstoffe.

Kaip vienu žodžiu versti vokiečių Zahlungs-, Beförderungs-, Heilmittel ir t.t.?

Dabar, tiesa, dažniausiai verčiama dviem žodžiais: *mokamosios*, *pėrvežamosios*, *gėdomosios priemonės*. Bet čia galime visai gerai pasinaudoti priesaga *-menys* (vienaskaita: *-muo*). Ji visoje eilėje žodžių turi daugiau ar mažiau priemoninės reikšmės. Plg. *skie-dmenys* (< s k i ě d m e n y s) “skalos, kur audeklo apmatas skiedžia”, *ėdmenys* “ėdamieji padargai ir kas ėdama” (pvz., už ė d m e n i s kentės s ě d m e n y s), *žiodmenys* “burna, nasrai”, *vėdmenys* “gyvulio gimdomoji anga”. Taigi pagal šiuos pavyzdžius galime pasidaryti: *mėkmenys*, -ė, *vėžmenys*, -ė, *gėdmenys*, -ė. Pirmieji du terminai jau vienur kitur ir vartojami. Jie, žinoma, daug parankesni ir pagaulesni už anuos dvižodžius. Tačiau ar ši priesaga visų visiems vokiečių *-mittel* tikrą reikšti, sunku iš karto pasakyti. Kartais, atrodo, jis visai neverstinas. Pvz., *Arzneimittel* mums yra tiesiog *vėdistai*.

Mokesčius *išieškoti* ar *išreikalauti* ?

Gyvojoje žmonių kalboje posakiai *skolōs išieškōti*, *mokesčius išieškōti* ir t.t. reiškia jau tam tikrą priverstinį, teisminį ar administracinį reikalavimą. Pvz., sakoma: prašiau reikalavau — nedavei, o su antstoliu ir išieškōjau. Taip ir reikėtų skirti. Mokesčių pirma reikalauja, o jei išreikalauti nevyksta, tai ima administracinėmis priemonėmis ieškōti ir, žinoma, jei yra iš ko, tai gali ir išieškōti.

Liūdininką ar *liūdytoją* *apklausti* ar *nuklausti* ?

Dabar dar mišrai tebevartojami *liūdininkas* ir *liūdytojas*. Labiau patartinas pastarasis. Mat, jis pasidaromas stačiai iš veiksmažodžio *liūdyti*. *Liūdininkas* dabar mums yra kažkoks vienvyris, nes žodžio *liudas, iš kurio jis turėtų būti padarytas, dabar savo kalboje nevartojame. Plg. dar 1933 m. GK 28. Liūdytojus tārdytojas ir teismas paprastai klāusia, apklausia. Taip reikėtų ir vartoti. *Nuklausti* čia visai netinka. Plg. *vārginti* : *nūvārginti*, *baūsti* : *nubaūsti*. Žinoma, jei kas tārdytojo ar teismo buvo gerai į naga sumtas ir išraudęs “pritrenktas” išeina, galime pasakyti ir: žiūrėk, koks jis nuklaustas, nutārdytas*.

Katraip vartoti: *betarpiškai*, *betarpiai*, *netarpiškai*, *netarpiai* ar *tiesiogiai* (pvz., kreiptis, siųsti, pildyti) ?

Turime savo kalboje: *begēdis* : *begēdiškas*, *bejėgis* : *bejėgiškas*, *beprotis* : *beprotiškas*, *besmegėnis* : *besmegėniškas*, *besotis* : *besotiškas*, *beširdis* : *beširdiškas* ... Taigi dėl galėjimo galimas ir naujadaras *betãrpi* : *betãrpiškas*, vok. unmittelbar, rusų непосредственный, непосредственный reikšti. Kaip iš anų būdvardžių daromės prieveiksnius *bejėgiškai*, *beširdiškai*, *beprotiškai* ..., taip ir iš *betãrpiškas* padaromas *betãrpiškai*. Ši naujadarinė grūtė *betãrpi*, *betãrpiškas*, *betãrpiškai*, *betãrpiškumas* pravarti ir bendrinei kalbai, ypačiai kaip terminas, pvz., filosofijoje, matematikoje ar net technikoje. Bet greta *betãrpiškai* ta pačia reikšme vartojamas *betãrpiei* yra lyg tam šuniui penkta koja. Tiesa, jį randame Pabrėžos raštuose (turėsma pripažinti, jogei, ar tai *betãrpiei* ir stačiai, ar per kitus sutvėrimus, iš augynių vis turiam), bet tai greičiausia jo paties kalinys. Ir laikraščiai kartais parašo ar inteligentai pasako: *beprasmiai* kalba, *bespalviai* atvaizduota, *bešaliai* pasielgė, *bejausmiai* sudribo į kėdę. Tačiau gyvoji kalba šios darybos prie-

* *Gimtoji Kalba*, 1939 m. vasario mėn., 25-28 psl.

veiksmių visai nepažįsta. Juos čia daromės su *-iškai*, taigi ir *beprasmiskai*, *bespalviškai*, *bešališkai*, *bejaūsmiškai*. Vadinasi, *betaŗpiŗi* kalbiškai nepagrindžiamas, o be to, turint *betaŗpiŗiskai*, nė nereikalingas. — O *netarpiŗi*, *netarpiŗiskai* visai jau nevykusios mūsų raštinių išperos. Yra, tiesa, būdvardis *tarŗis*, *-ŗ*, *tarŗų*, kuris reiškia veŗlų, derlų (: *tarŗti*) ir lengvai tirpstamą (: *tirŗti*). Taigi koks āugalas gali *tarŗi* ar *netarpiŗi* augti; taip pat *netarpiŗi* tirpsta ir netarŗus metalas. O *netarpiŗiskai* tebūtų padaromas iš kokio nesamo *netarŗo* (plg. *nelietŗvis* : *nelietŗviškai*, *nedŗrŗlis* : *nedŗrŗliškai*), ir iŗeitų stačiai nesamone. Abu ŗiuodu nebuveliai, lygiai kaip ir *netarŗiŗskas*, *netarŗinis*, tŗra akli paraidiniai rusų непосредственно, непосредственный vertiniai, ir todŗl nevartotini. — *Tiesiŗgiai* arba *tiesiŗg* (tik ne *tiesiŗginiai*, *tiesiŗginai*!) gyvojoje kalboje labai plačiai sakomas ir ŗiaip vartosenai daug geriau tinka, negu naujinis *betaŗpiŗiskai*. Galima paprastai ir ŗmoniŗkai sakyti raŗyti: pasiuntŗme tiesiŗgiai, ne per virŗininką; jam tiesiŗgiai ir pildyti pavesta; reikŗjo kreiptis tiesiŗg, bŗtų buvŗ greiŗiau. Ŗinoma, taip pat ir *tiesiŗginis* virŗininkas daug teiktinesnis, negu raŗtinių pamŗgtasis *betaŗpiŗiskas* *.

Katraip kirŗiuoti: *raŗdŗ*, *Jŗgŗila*, *parodŗ*, *pamokŗ*, *valandŗ*, *prŗtimas*, *savarŗtŗ* ar *rŗidŗ*, *Jŗgŗila*, *pŗrŗda*, *pŗmoka*, *vŗlanda*, *sŗvarŗtŗ*?

Raidŗ, kitaip *lŗteros* pakaitas, mūsų gramatinŗje terminologijoje visų pirma pavartota Baranausko. Jŗ greiŗiausia bus nusikalŗes, nesizŗiŗrŗjŗs į rytieŗių paŗĩstamą būdvardį *raidŗs* “aĩskus”, nes kaip tik jŗ paŗių sakoma ir *raĩdŗs* rŗštai, pvz., audeklo, juostos. Toks ŗodŗių sugretinimas savaime galŗjo pakiŗti mintį naujadarui. Bŗga savo “Aistiŗkuose studijuose” (164) kirŗiuoja *raĩdŗ*, taip visados tardavo ir Jablonskis. To kirŗio reikŗtų ir laikytis. — Paprastai kirŗiuojama *Bugŗila*, *Rĩmgŗila*, *Norgŗila*, *Vygŗila*, taigi teiktina ir *Jŗgŗila*. Taŗiau vienas XVI amŗ. eiliuotinis sveikinimas tartum rodytų buvus ir *Jŗgŗila*. Plg. dar pavardŗ *Jŗgĩlas*. — Ŗmonŗse girdŗti kirŗiuojant trejaip: *pŗroda*, *parŗda* ir *parodŗ*, taip pat dvejojai: *pŗmoka* ir *pamokŗ*. Bet paskutiniu laiku labiau įsigali *parodŗ*, *-ŗs*, *pŗrodŗ* ir *pamokŗ*, *-ŗs*, *pŗmokŗ*. Todŗl ŗis kirŗiavimas labiau ir teiktinas. — Gyvoji kalba, ŗiuo atveju ŗemaiŗiai, tepaŗĩsta tik *valandŗ*, *-ŗs*, *vŗlandŗ*. Taip kirŗiuoja ir Dauŗsa, Kurŗaitis. Vadinasi, *vŗlanda* tŗra veikiau tik ŗargonu padaras. — Toks pat ŗargoninis yra ir *prŗtimas*. Pasakojama, kad pirmas ŗitaip “prakirŗiavŗs” kaŗ kuris lektorius vienuose kursuose, o iš čia jau

* *Gĩmtoji Kalba*, 1939 m. kovo mėn., 40-41 psl.

paplitę ir kitur. Mūsų kalbos dėsniais kirčiuotina tik *pratimas*, -ai. — *Savaitė* mūsų yra pasiskolinta iš prūsų kalbos. Taip pat prūsų palaikas yra ir iš M. Lietuvos vakarinio pakraščio pažįstama *pusiasavaitė* “trečiadienis”. O prūsai vėl bus daręsi pagal vokiečių *M i t t w o c h*. Klaidingai manydami, kad čia sudurtinis žodis, seniau parašydavo *sqvaitė*, *sanvaitė*. Bendrinėje kalboj sakdami *mergdaitė*, *eglaitė*, turime kirčiuoti ir *savaitė*.

Įgalioti, *įgaliojimas*, *nuomoti*, *nuomojimas* ar *įgaliuoti*, *įgaliavimas*, *nuomuoti*, *nuomuojimas* ?

Iš moteriškosios giminės daiktavardžių galūne -a veiksmazodžius paprastai daromės su priesaga -oti, pvz., *valia* : *valiėti*, *stokà* : *stokėti*, *vagà* : *vagėti*. Taigi sakytina rašytina ir *galià* : *galiėti*, *igalioti* ; *nūoma* : *nūomoti*, *išnūomoti*. O iš čia jau ir daiktavardžiai : *galiėjimas*, *nūomojimas*, *išnūomojimas*. Žemaičiuose *nūomoti* net labai gyvas.

Kaip geriau rašyti : *II-tros*, *II-os* ar *II klasės mokinys* ?

Paprotį dėti po brūkšnelio prie skaitmens kelintinio skaitvardžio galūnę esame paveldėję iš rusų. Šie vėl pasiėmė iš prancūzų. Tiesą sakant, paprasčiau rašyti be to priedo. Kartais jau ir akiai negražu, kai randi prikárliota -*oji*, -*osios*, -*asis*, -*ajam*, -*ieji*, -*ųjų* ir t.t. Rašant kelintinius skaitvardžius nuosekliai rymėnų, o kiekinius — arabų skaitmenimis, prasmės painiavos, rodos, negali kilti. Taigi geriau ir rašytina : *II klasės mokinys*, *V skyrius*, *XI amžius*, bet 3 klases anksčiau namo paleido, svetimųjų jungą vilko ištisus 4 amžius.

Ar galima rašyti be kablelio : B-vė *Siūlas* Biržai ?

Ištisiniame tekste čia tarp *Siūlas* ir *Biržai* kablelį būtinai reikėtų dėti, nes čia turime lyg du atskirus sakinius. Tačiau adresuose, kur vietos pavadinimas paprastai rašomas kitoje eilutėje ir dažnai dar išskiriama rašmenimis, tas kablelis nebūtinas. Be jo rašant, net daug gražiau atrodo. Juk vien grožio sumetimais dabar nė knygų viršeliuose jokių skirtukų nebededama *.

Kaip vartoti teismo kalboje *stoti* ir *atvykti*, pvz., niekas *nestojo* ar *neatvyko* ?

Tuodu veiksmazodžiai klausėjo minimuose pavyzdžiuose nėra vienos reikšmės, todėl ir skirtini. Žmonių sakoma *stoti* teisme, į

* *Gimtoji Kalba*, 1939 m. balandžio mėn., 60-61 psl.

teismą, prieš teismą (= čia teismas sėdi, o žmogus prieš jį atsi-
stoja ...). Taip sakydami, visuomet turime galvoje šioki ar toki
dalyvavimą byloje, būtent atsakovu, ieškovu ar tik liudytoju.
Kitais žodžiais sakant, teisme, byloje s t o j a tie, kur bylinėjasi,
bylininkai. Tačiau, žinoma, ir bylininkas gali a t v ū k t i į teismą,
bet n e s t o t i. Pvz., žmonių sakoma: pats n e s t o j o, pasamdė
ir pastatė advokatą. Paprastai pirma į teismą a t v ū k s t a m e,
o paskui jau s t o j a m e. Teisėjai taip pat atvyksta, bet jie ne
stoja, o teisia. Jeigu protokole parašoma *niekas n e s t o j o*, tai
tuo dar nepasakoma, kad neatvyko. Mat, koks žiōpla gali šaukia-
mas ir neatsiliepti.

Ar galima vartoti: *Eidami, einant* Jūsų 1939 m. sausio mėn. 27
dienos raštu, pranešame ... ?

Negalima. Vietoje *eidami, einant* rašytina *pasirėmę, remdamiesi*.
Nei raštais, nei įstatymais nevaikščiojame. Kai kada *einant, eida-
mas* ... pakeičiamas ir prielinksniu *pagal*, pvz., nubaudė e i n a n t
(= pagal) įstatymą. Plg. dar GK 1934 V 74 ir 1936 I--II 16.

Ar geri posakiai: Pildydami aplinkraštį Nr. 1785, siunčiame ...
Atsakydami į Jūsų 1939 m. sausio 11 d. raštą, pranešame ... arba
tiesiog — Į Jūsų 1939 m. sausio 11 d. raštą pranešame ... ?

Visi trys posakiai taisyklingi ir galimi vartoti. Pastarasis, nors
yra sutrumpintas, bet taip pat visiškai aiškus. Katrą iš tų dviejų
vartoti — ilgąjį ar trumpąjį — tai jau yra skonio, kartais manda-
gumo ir pagarbos dalykas.

Ar tinka vok. S ā u l e versti *kolona*, o P f e i l e r — *mūrstulpis* ?

Skolintinė *kolonā* jau mūsų ta reikšmė ir vartojama. Kai kas
yra bandęs ją keisti *šulū, stulpū*, bet neprigijo. Žodis *mūrstulpis*
galėti galimas, bet juk “*pfeileriai*” gali būti ir ne mūriniai. Kaip
iš klausėjo brėžinėlio matyti, jis galvoje turi paremiamąjį “*pfei-
lerį*”. Čia labai gerai gali tiktį žodis *pastapas*, -aĩ, kuris reiškia
tam tikrą ramstį ir, tur būt, etimologiškai yra giminaitis su *stē-
pinti* “tvirtinti, tikrinti”, *stapĩtis* “apsistoti, ramiai stovėti” ir
kt. Bet, pvz., atremiamajam pastapui, vok. S t r e b e p f e i l e r,
vadinti jau geriau tiktu *atstapas*, -aĩ. Reikšmės skirtumui plg.
pasparā ir *atsparā*.

Ko vertas dabar paplitęs žodis *vajus*?

Tiesa, jis ypačiai dabar paplitęs. Girdime apie spaudos, ginklų *vajų*. Bet jau ir prieš keletą metų viena antra organizacija skelbė narių *vajus*. Iš karto *vėjus*, *-aus* atrodo nieku nedėtas. Etimologiškai ji, rodos, galėtume sujungti, kad ir su *vajoti* “kartkartėmis vyti, ganioti”. Bet visa bėda, kad jam kojos iš kitur dygusios. Pas mus *vėjus* atkeliavo iš Amerikos. Tenyškščių lietuvių spaudoje jis jau senėliau vartojamas ir, kaip daugelis kitų amerikybų, yra paskolintas iš anglų *vai* (skaitoma: *vai*) “lenktyniuoti, stengtis įgyti pirmenybę, viršų”, kuris retkarčiais pavartojamas ir daiktavardžiu. Mes dabar *vajumi* mažne visada reiškiamo telkimo sąvoką. Taigi šios prašalaitės svetimybės vietoje galima ir teiktina vartoti savoji *talkà*. Ir iš tikrųjų, pvz., *ginklų talkà* daug raiškesnė nei *ginklų vajus*.

Ar *autokaras* turi ką bendro su tuo *karu*, *karuku*, kur žemes ar ką kitą vežioja?

Iš vardo tikrai panašu. Bet *autokarą* į žmones paleidusieji tikrų tikriausia apie tą vokiškąjį (plg. rytprūsiškį *kar* “Karre, Karren”) vienračio vardą nė nesąptelėjo. Mat, prancūzai sako *autocar*, kurį vokiečiai vadina *Rundfahrtauto*, tai ir mūsiškiai tuojuo čiupt irgi pasigavo. — Seniau žmonės dirbdindavosi gražių, raštais išrašytų važiuojamųjų padargų, vadinamųjų *važių*. Tiesa, *vāžis* (*važys*) žieminis, bet jo nykstantį vardą ir autokarui pritaikius, nieko pikto neatsitiktų*.

Kaip versti cukraus gamybos liekaninius produktus, vok. vadinamus *Schnitzel*, *Trockenschnitzel*, *Steffenschnitzel*, *Melasse*?

Vok. *Schnitzel*, kaip ir pats klausėjas mini, dabar paprastai vadinama išspaudomis. Taip vartoti, matyti, imta pagal sėmenų ir kitų išspaudų analogiją. Tačiau taip vadinti netikslu, nes čia cukriniai burokai visai nespaudžiami, o tik supiaustomi, tikriau sakant sudrožiami, sugraižomi ir iš tų drožėnų, graižėnų išplaunamas cukrus. Taigi, norint tikslesnio termino, ir vartotina *droženos*, *-ų* ar *graiženos*, *-ų*. Darybai plg. *skutenos*, *lūpenos* “kas suskusta, sulupta”, *pūrenos* “išpurusi žemė”. Kadangi burokai ir šiaip *graižomi* (ne tik lapai, bet ir patys gyvuliams šeriant), tai, rodos, teiktinesnės būtų *graiženos*. Šitą

* *Gimtoji Kalba*, 1939 m. gegužės mėn., 72-74 psl.

terminą priėmus, žinoma, cukraus gamyboje tektų kalbėti ir apie buroko grąižymą bei grąižomąsias mašinas. O vok. *Trockenschnitzel* vėl verstina *džiovinotos grąiženos*, nes tik tuo ir tesiskiria nuo paprastųjų. Kiek kitaip yra su vad. *Steffenschnitzel* graiženomis; jos gaunamos gaminant cukrų Steffeno būdu, būtent graiženos plikyte plikomos, tvilkomos. Todėl lietuviškai paprasčiausia būtų sakyti *plikytos grąiženos*. Ir patys vokiečiai kartais vartoja *Brühschnitzel*. Be to, dar skiriama *žalios* “grüne Schnitzel” ir *raugintos* “Sauerschnitzel” graiženos. Vok. *Melasse* yra paskolinta iš pranc. *mélasse* “cukraus sirupas”, rusai irgi turi *меласса*. Todėl ši sutarptautėjusi žodį ir mes galime vartoti. Tik sakytina, rašytina *melasà*, *-àsos*, o ne *melasas*, kaip vienas kitas buvo ėmę vartoti.

Kaip vartoti *burokas*, *runkelis* ar dar kaip kitaip?

Šitas augalas, lot. *beta*, mūsų žmonių vadinamas labai įvairiais, bet vis skolinтинiais vardais: *burōkas*, *brōkas* (gudų ir lenkų *burak*), *batvinis* (gudų *ба́тві́ння* iš senesnio **batvinja*, plg. rusų *ботвинья*), *barštis* ir su įterptiniu *k barškštis* (gudų *boršč*), *cviklas*, *sviklius*, *cviklas* (lenkų *ćwikła* iš senesnio **swikła*, plg. rusų *свекла*), *runkelis* (vok. *Runkel*) ir *ruņkulis* (per latvių *runkulis* “t. p.”), *rievė* (vok. žemaičių *rêwe*, plg. *Rübe*). Labiausiai iš visų paplitęs yra *burōkas*. *Runkelis* ėmė tik dėl to labiau įsigalėti, kad daugis rašančiųjų palaikė jį savu žodžiu, nepažino esant vokišką. Kaip vokietybė jis ir pažįstamas daugiau Užnemunės paprūsėje, o *ruņkulis* — palatvėje. Neturėdami grynai lietuviško vardo, turime vartoti kurį skolinį. Teiktinas plačiausiai mūsų krašte sakomas *burōkas*.

Zigmantas ar *Žygimantas*?

Mūsų kunigaikščiai yra buvę tik *Žygimantai*. Tatai rodo ne tik gudiškujų šaltinių rašomasis *Жигимонтъ*, bet ir dabartinė pavardė *Žýgmantas*, taip pat M. Lietuvos kaimų pavadinimai *Žýgmantaĩ*, *Žýgmantynaĩ*. *Žýgmantas* taip sutinka su *Žýgmantas*, kaip *Gediminas* su dabartinių *Gedmĩnas*. *Zigmantas* ėmė rašyti nusižiūrėję į lenkų *Zygmun t*, kuris vėl yra paimtas iš vok. *Sigmund* (sutrumpintas iš *Sigismund*). Šis garsus vokiečių vardas pasiskolintas ir prancūzų (*Sigismond*) bei italų (*Gismondo*). Todėl nenuostabu, kad ir mūsų kilmės, dėl skambėjimo panašumo, pagal jį perdirbtas. Galima kalbėti tik apie *Zigmantą Vazą*, kuris, būdamas svetimos kilmės, žinoma, nega-

lėjo turėti lietuviško vardo. Darybos atžvilgiu *Žygimantas* sudėtas iš *ž y g i* (: *žygis*) + *m a n t a s* (: *mantūs* “išmanus, supratingas, tinkas”). Plg. dar klaipėdiškių pavardę *Žygaudas* (iš * *Ž ý g i - g a u d a s*).

Kalavijuočiai ar kalavininkai ?

Kadangi sakome rašome *kryžiuočiai*, tai iš panašumo geriau tinka ir *kalavijuočiai*. Istorikų tam pačiam reikalui dar kartais vartojama ir *kardininkai*. Tačiau šis pavadinimas ne visai tetinka, nes kalavijuočiai savo apsiauste turėję išpieštą kalaviją, o ne kardą.

Kaip kirčiuoti Smetonà ar Smetóna, Kudirka ar Kudirkà ?

Šios pavardės vietos žmonių kirčiuojamos *Smetonà*, -*ónos* ir *Kudirka*, -*os*. Antraip nukirčiuoja tik tie, kur iš savo tarmės tų pavardžių nepažįsta. Mat, Kudirkų tėra tik Užnemunėje, o Smetonos vėl yra rytiečiai.

Ar galima sakyti: žmogžudys kirviu *sukapojo*, *suskaldė* žmogui galvą ?

Žinoma, kad galima. Kas kita būtų, pvz., pasakius *perkirto*. Čia turime galvoje vieną kirtį, o *s u k a p ó t i* gali keliais kirčiais, nors ir ne būtinai į gabaliukus. Plg. gaidys rankas *s u k a p ó j o*. Sakydami *suskaldė*, pasakome, kad galva labai smarkiai sužalota, skelte perskelta. Šiaip dar *suskaldė*, vaizdingai kalbant, pasakoma ir vietoje *sukapójo*. Plg. posakį *añtausius skáldyti*, *apskáldyti* “ausų duoti”.

Šermenys, budynės ar pagrabas ?

Pastarasis žodis yra slavybė, paskolintas iš gudų *p o g r o b* “laidotuvės”. *Šėrmenys*, -*ų* sakoma aukštaičių, o *budynės*, -*ių*, dažniau *budynė*, daugiau tik žemaičių. Be to, dar pažįstama *budėtuvės* ir retesnės *būdės*, -*džių*. Yra pagaliau ir tam tikro skirtumo. *Šėrmenys* tesakoma kalbant apie numirėlį, o *budynė(s)*, *budėtuvės* ir *būdės* gali reikšti ir apskritai budėjimą, nemiegojimą, vok. *W a c h e n*, rusų *бдение*.

Kaip kirčiuoti vienaskaitos naudininkai: *na ūjai, gražiai, pāčiai* (įvardis) ... ar *naujāi, gražiāi, pačiāi* ... ?

Įprastinė bendrinėje kalboje yra pirmoji kirčiuosena, jos reikėtų ir laikytis. Tačiau tarmėse daugiur, ypačiai Užnemunėje, jau sakoma ir naujoviškai *naujāi, gražiāi, pačiāi* ...

Ar galima pasakyti: m u s aušra i š a u š o nuvargusius ?

Galima. Plg. dar žmonių sakymą: m a n e pareinant a p a ū š o. Mūsų kalboje veik visi veiksmazodžiai, nors ir nedarybiniai, gali būti galiniuotiniai, t. y. pasakomi ir su galininku, ypačiai vaizdingai, pabrėžtinai ką pasakant, pvz., baltąsias rankes n u r ý m o j o, kur tu dabar galvą t r ū k s t i (= bėgi, leki) ? *

Kodėl *Naujoji Vilnia*, o ne paprastai *Vilnia* ?

Klausėjas samprotauja: “*Vilnia* tėra vienintelė Lietuvoje, bet ir kur kitur tas vardas nesutinkamas; tad jam ir priesaga *Naujoji* nėra reikalinga, tik apsunkina jo vartojimą”. — Tiesa, dabar tuo vardu tik vieną vietą tevadiname, būtent, lenkų *N o w a W i l e j k a* vadintąją. Ir jie taip vadina todėl, kad ryčiau, prie Neries, dabar rusų pusėje, yra dar kita senesnė *W i l e j k a*. Taip pat šitas vietoves dabar skiria ir gudai bei rusai. Savo vardus jos yra gavusios nuo upių. Per pirmąją vietovę teka *W i l e j k a*, o pro antrąją — *Neris*, slavų vad. *W i l j a*. Lenkiškasis upės vardas *W i l e j k a* yra naujas, nes dar XVII amž. Vilniaus miesto lenkiškai rašytuose aktuose ji retkarčiais dar tebevadinama *W i l n a* arba dažniau (matyti, kad nesipainiotų su miesto vardu) *W i l e n k a*. Dar aiškesnę lytį randame gudiškuosiuose mūsų valstybės aktuose, būtent: *Вильня*. O jos lietuviškasis pagrindas yra *Vilnia*, kuri, kaip upės vardas, neatskirtina nuo bendrinio žodžio *vilniā*, *-iōs* (ir *vilnios*), *vilnią* “banga”, plačiau pažįstamo Rytų Lietuvoje. Todėl vieno kito tai Vilniuje į Nerį įtekančiai upei vadinti vartojamasis vardas **Vilnelė* visai netikslus, nes vergiškai išsiverstas iš *W i l e n k a*, *W i l e j k a*. Taigi pagal upės pavadinimą ir miestas lietuviškai vadintinas *Vilnia*. Dabar dėl to pažyminio *naujoji*. Žinoma, rusų pusėje esančiosios *Vileikos* nevadinami *Vilnia*, galėtume to pažyminio ir nebedėti. Bet praktikos sumetimais vis tik verčia jį palikti. Vardų panašumas *Vilnius*: *Vil-*

* *Gimtoji Kalba*, 1939 m. birželio mėn., 92-94 psl.

nia sudarytų didelės painiavos geležinkeliams ir paštui. Dėl to paklystų labai daug siuntų. Ir mūsų Geležinkelių Valdyba kaip tik yra įdėm pageidavusi tą pažyminį palikti. Iš kitos pusės *Vilnius* daugelio vidurio ir rytų lietuvių vadinamas *Vilnia* (plg. iš tos lyties kilusį gudiškąjį Vilniaus vardą — *Vilnia*). Taigi, galima sakyti, turime ne vieną, bet dvi *Vilnias*. Vadinas, dabar vartojamoji *Naujoji Vilnia* nieku nedėta. — Tarp ko kita pažymėtina, kad N. Vilnia miestu pasidarė vos nuo 1903 m. Anksčiau ta vieta buvusi vadinama *Rokantiškėmis*, lenkiškai *Rakanciszki* (Rekanciszki, Rękaciszki). Ir dabar dar prie N. Vilnios tebėra to vardo kaimas *.

Ar gerai radijo pranešėjų tariama : *svetimsālis, pāsienis, klausīmas* ?

Svetimsālis, -ė kirčiuojama gerai. Kirčio atžvilgiu tai yra su daiktavardėjęs būdvardis, toks pat kaip *svetimnaūdis*, -ė, *svetimvardis*, *svetimtaūtis*, -ė. *Svetimsālis*, -io tegalėtų reikšti tik svetimą šalį. Plg. *svetimžodis*, *svetimženklis*. — *Pāsienis* yra žemaitybė, ir bendrinei kalbai teiktina tik *pastenis*. Taip pat bendrinėje kalboje jau visuotinai įprasta skirti : *klāusimas* “Frage, вопрос” ir *klausīmas* “Fragen, спрашивание”. Pvz., šis *klāusimas* dar neaiškus, bet tas nuolatinis *klāusīmas* visiems įkuri.

Alkoholimetras ar *alkoholiometras* ?

Kitomis kalbomis šitas areometras alkoholiniam skysčiams vadinamas : vok. *Alkoholometer*, pranc. *alcoolomètre* (*alcoomètre*), rusų *АЛКОГОЛОМЕТР*. Taigi ir mūsiškai šitą arabiskai graikiškos kilmės žodį reikėtų rašyti ir tarti *alkoholomētras*. *Alkoholimetras* yra lenkiškojo *alkoholometr* vaikas, o *alkoholimetras*, matyti, šiaip kieno nors analogiškai perdirbtas pagal tokius žodžius kaip *densimetras*, *perimetras*.

Kaip rašytina *Martīnaitis* ar *Martynaitis* ?

Tiesa, tarmėse galima girdėti tariant ir su trumpuoju *i*, būtent, *Martinditis*. Tačiau tose tarmėse paprastai tariama ir *givėnimas*, *grudėlis*. Kitaip sakant, nekirčiuoti ilgieji balsiai yra sutrumpėję. Kur ilgieji balsiai ir be kirčio išlaikomi sveiki, ten ir ana pavardė ištariama *Martynāitis*. Tokia lytis teiktina ir bendrine. Pagaliau ilgąjį *y* rodo ir vardas *Martýnas*, iš kurio ši pavardė yra išriedėjusi.

* *Gimtoji Kalba*, 1940 m. vasario mėn., 25-26 psl.

Išmieros, išmatavimai ar motys, pvz., namo ilgis, aukštis ir plotis ?

Išmieros visiškai netinka, nes yra tikras nuokartas (bastardas), atsiradęs iš rusų измерения. Taip pat ir *išmatavimai* neparankūs techniniu terminu. Juk priesaga *-imas* dažniausiai reiškiamo veiksmą. Paskutinyasis žodis visai gerai šiai sąvokai gali tikti. Tik vartoti labiau teiktina vyriškoji lytis *mōčiai*, *-ių* (vn. : *mōtis*) ; plg. *svėrti* : *svāras* : *svōris*, *vėsti* : *vādas* : *įvōdis* (pvz., kas to ala^us į v o d i s, t. y. įvadumas, gerumas gerti).

Ar galima kuo pakeisti *dušą* ?

Šis itališkos kilmės (*doccia* iš *dociare* “laistyti”, kuris yra išriedėjęs iš lot. **ductiare* “vesti vandenį”, o šis vėl savo ruožtu iš *ductus* “vestas”) skolinys vartojamas ne tik rusų (душ), bet taip pat ir vokiečių (*Dusche*), latvių (*duša*)... Taigi jis galimas laikyti vad. tarptautiniu žodžiu ir nebūtinai keistinas. Norint savo pakaito, šiek tiek praplėtus reikšmę, visai gerai tiktų *čiurkšlys*, *čiurkšlį*. Savo tikrąja reikšme “srovė, striūklė, urulys” jis dabar retai kada vartojamas, o dušui būtų tikrai vaizdingas lietuviškas pakaitas. Plg. žmonių posakį : vanduo *čiurkšliū* čiurškia per kiaurą dugną. Taigi šalia daiktavardžio turėtume dar ir atitinkamą veiksmažodį *čiurkšti*, *čiurškia*. *čiurškė*. Mūsų kalbos dėsniais taip pat galimas ir būdvardis *čiurkšlūs*, *-i*. Vadinasi, susidaro visa reikiama žodinė giminė*.

Kaip lietuviškai versti rusų *учет* ?

Šis žodis nėra vienareikšmis, ir pati jo vartoseną labai plati. Visų pirma *учет векселей* yra tam tikra prekybinio kredito rūšis, ir mūsų tatai buvo vadinama svetimu žodžiu — *vėkselių diskontas*. Kadangi čia iš anksto yra *atskaitomos* palūkanos, tai lietuvišku diskonto pakaitu teiktina *atskaita*, *-os*, *atskaitą*. Yra net tam tikrų bankų, kurių pagrindinės operacijos yra vėkselių atskaita. Rusų jie vadinami *учетные банки*, o vokiečių *Diskontobank*. Mūsų kalbai būtų — *atskaitiniai bankai*. О учитывать вексель, einen Wechsel diskontieren lietuviškai reikėtų versti — *atskaitoti vėkselį*. Darybai plg. *vagą* : *vagoti* (= daryti vagas). — Bet народно-хозяйственный учет tarybinėje ūkio sistemoje vėl reiškia jau visai ką kita. Tatai yra ūkinių ir demografinių vyksmų pavaizdavimas skaitmenimis, tų vyksmų skaičiavimas ir apskaitymas. Pačia plačiausia prasme, ypačiai pažymėti

* *Gimtoji Kalba*, 1940 m. kovo mėn., 39-40 psl.

veiksmo eigai čia galėtų tikt *skaitybą*, plg. *derybą*, *dalybą*. Bet kadangi šis terminas mūsų kalboje yra prigijęs kitam reikalui, būtent skaitymo taisyklėms bei technikai reikšti (plg. *rašybą*, *skyrybą*) ir, be to, rusų учет labiau nusako pačią veiksmo išdavą, tai lietuviškuoju atitikmeniu čia teiktina *apskaitą*, -ōs, *apskaitą*. Greitininė ilgoji *apýskaita*, отчет, rodos, niekur neturėtų kliūti. Formaliai imant, учет taip pat galėtume versti ir *sąskaityba* (plg. *sánderybos*), bet ji mums dabar jau reiškia счетоводство. Taigi народно-хозяйственный учет ištiesai verstinas — *liaudies ūkio apskaitą*. Ši apskaita savo ruožtu vėl skirstoma į *бухгалтерinę*, бухгалтерский учет ir *статистinę*, статистический учет. Gamyboje dar susiduriame su оперативно-плановый ir оперативно-технический учет. Lietuviškai galima versti: *planinę operacinę* ir *techninę operacinę apskaitą*. Pagaliau, švietimo srityje mokinio pažangumo vertinimas (egzaminai) bei jo charakteristika irgi yra *мokyklinio darbo apskaitōs* (учет школьной работы) dalykas.

Ar galima kaip sutrumpintai lietuviškai išversti Совнарком, Наркомпрос, исполком?

Grynai mechaniškai imant, tokie trumpintiniai vertimai, žinoma, būtų galimi. Tada iš *Liaudies Komisarų Tarybos* išeitų, pvz., *Liaukomtarą*, *Švietimo Liaudies Komisarjatas* pasidarytų *Švietiaukomas*, o *vykdomasis komitetas* išvirstų *vykomū*. Tačiau kalbiškai šitokios sąntrumpos mūsų kalboje būtų keistos.

Kaip lietuviškai vadinti совхоз, колхоз ir išvestiniai совхозник? колхозник?

Rusų совхоз yra sutrumpintas iš советское хозяйство, kuris lietuviškai verstinas — *tarybinis ūkis* (plg. dabar vartojamą *valstybinį ūkį*). Norėdami turėti vienažodį pavadinimą, galėtume trumpinti — *tarybūkis* (plg. *saldýžolė* iš *saldýbžolė*). O sakant *dvariškiei*, *dvariniai* (= žmonės), *sodiškiei* (: *sodà* "kaimas") "kaimiečiai", tiek pat būtų galimi ir *tarybūkiškiei*, *tarybūkiniai*, совхозники. Tačiau vis tik skambumo ir kitais sumetimais labiau teiktinos pilnosios lytys: *tarybinis ūkis* ir *tarybinių ūkių valstiēčiai*. — Taip pat ir колхоз yra atsiradęs iš коллективное хозяйство. Palikę svetimąjį žodį, lietuviškai gauname *kolektyvinį ūkį*, ir kokios įmanomesnės santrumpos negalime pasidaryti. Čia įsidėmėtina, kad vokiškai leidžiamoje tarybinėje literatūroje taip pat vartojama tik *Kollektivwirtschaft*, *Sowjetwirtschaft*, o ne kokios nebuvėlės *Kollwirtschaft*, *Sowwirtschaft*. Kitais žodžiais ta-

riant, žiūrima vokiečių kalbos polinkių. Bet, rodos, dalyko esmės neiškreiptume, jei kolchozą lietuviškai sutartume vadinti *bendrinia ūkiu* arba, trumpiau, *bendrūkiu*. Kolchozninkas tada būtų — *bendrinio ūkio valstiētis* arba *bendraūkiskis* ar *bendraūkinis*. Pagaliau kolektyvinio ūkio sąvokai reikšti galėtume panaudoti labai trumpą ir pagaulų žodį *bendrė* “bendra pieva”. Jis dabar bėra vartojamas daugiau tikriniuose ganyklų, pievų, miškų varduose. O taip praminta todėl, kad seniau žmonės šitomis žemėmis bendrai naudojosi, jas visas kaimas sykiu valdė. Toks pat trumpas būtų ir *bendriškis* ar *bendriētis* kolchozininkui vadinti. — Ar kuris iš teikiamųjų pakaitų prigis, ar pasiliksime tiesiog prie *kolchozo* ir *kolchozininko*, parodys pati vartosenos praktika.

Ko vertas partijos istorijos lietuviškajame vertime vartojamas *perlenkimas*?

Tatai tėra nevykęs žodinis rusų перегиб vertimas. Turime gerą atitikmenį rusiškajam уклон — *nūokrypa*. Pagal ją galime pasidaryti *pėrkrypą*, kuri visiškai gerai nusako перегиб tikrąją prasmę. Veiksmazodis *leñkti* perkeltine reikšme, artima rusų делать перегибы, mūsų nevartojamas, ir todėl negalėtų čia tikti nė *pėrlanka* ar *pėrlinkis*, kurie reiškia perlenktą, perlinkusią vietą, pvz., arklio nugara su *pėrlinkiais*, *pėrlinkiuota*.

Kaip suprasti vieno dienraščio straipsnio antraštę “Sveikintinas Vilniaus Universiteto studentų išstojimas”?

Paties straipsnio neskaičius, tik šitaip galima suprasti: studentai sveikintini už išstojimą iš Vilniaus Universiteto. Ir tai, žinoma, nesąmonė, nes aname straipsnyje visai apie ką kita kalbama. Čia tas pats dalykas, kaip ir su “sėdėti kepurėje”. Mat, kažkam atėjo galvon išsiversti pažodžiui lietuviškai rusų выступление ar lenkų wystąpienie. Ir va, iš kur šiam “išstojimui” kojos dygusios. Vokiečiai čia taip pat sako Auftreten, bet mūsų kalbai tatai visai nedera, nes nei veiksmazodis *išstoti*, nei išvestinis daiktavardis neturi anos perkeltinės reikšmės. Lietuviškai čia galime, žiūrėdami prasmės atšėšėlių, vartoti *pasisākymas*, *pasi-rōdymas*, *žygis*.

Kaip lietuviškai vadinti Vilniaus priemiesčius *P o ś p i e s z k a* ir *W o ł o k u m p i e*?

Už Antakalnio, toje vietoje, kur seniau baigėsi arklinio tramvajaus linija, kadaise yra buvusi to vardo priemiestinė smuklė.

Ji pažymėta vardu Поспешка ir tam tikru ženklų net rusų 1865 m. štabiniame žemėlapyje. Słownik Geograficzny irgi 1887 m. tebekalba apie smuklę. Bet jau 1859 m. Jan ze Śliwina išleistame Vilniaus vadove "Przechadzki po Wilnie" minima ir kaip prekyvietė. Tačiau senasis šio priemiesčio vardas yra visai kitas. Lenkiškai aplinkinių žmonių ir dabar tebevadinama *Wierszupka*, *Wirszupka*. Pirmoji lytis įrašyta ir vokiečių štabiniame (1:100 000) žemėlapyje. Senesnės lytys yra *Wierszupa*, *Wirszupa*, Вишупы, o Brauno vokiškame Vilniaus plane (iš XVI amž. pusės) rašoma *Wersoppe*. Ši lytis ir senesniosios lenkiškosios sutartinai liudija lietuvišką lytį *Veřšupė*. Tuo vardu turime Lietuvoje daugybę upelių. Ir tikrai, upeliuką randame ir mūsų kalbamojoje vietoje. Pradžią vietai davė dar Žygimanto Senojo prie šios Veršupės pastatyti medžioklės rūmai. O du 1598 m. dokumentai jau mini дворъ Вишупы. Ši rusiškoji lytis savo daugiskaitine galūne jau rodo tikrą suvietovardėjimą — *Veřšupiai* (plg. to pat vardo kaimą Kidulių vals., Šakių aps.). Nors vardas gražumu nepasižymi, bet, brangindami senovę, tik taip turime vadinti aną priemiestį. Lytis **Viřšupiai* negalima, nes tokios darybos vietovardžių Lietuvoje visai nėra. — Iš šiaurės prie Veršupių prieinas vasarinių kaimas Wołokumpie lietuviškai reikėtų vadinti *Valākampiais* ar *Valākampiu*. Ši vietovė bus žymiai jaunesnė, bet 1865 m. žemėlapyje irgi jau pažymėta, tik be nosinio *m* — Волокуне (su korektūros klaida vietoj Волокупе, plg. Słownik Geograficzny Wołokup).

Ar taisyklingas pavadinimas **Marksistiniai Leninistinis Universitetas** ?

Netaisyklingas. Turi būti : Marksistinis Leninistinis Universitetas. Prieveiksminis posakis čia yra rusybė. Bet ir šiaip, kur reikiant,rieveiksmių iš būdvardžių su galūne *-inis* nedaroma, juos atstojarieveiksmiai su *-iskai*. Todėl galima kalbėti tik apie *marksistiškai*, o ne *marksistiniai* nusistačiusį žmogų.

Katraip geriau vartoti partijos vardo sutrumpinimus : VKP(b), LKP(b) ar VK(b)P, LK(b)P ?

Pagal lietuvių kalbos dėsnius turime sakyti rašyti : Visąjunginė Komunistų (bolševikų) Partija, Lietuvos Komunistų (bolševikų) Partija. Todėl ir santrumpose raidę *b* reikia išklausti tarp *K* ir *P*. O santrumpa *VKP(b)* atliepia rusiškajam partijos pavadinimui — Всесоюзная Коммунистическая Партия (большеви́ков).

Lietuviškai rašydami, žinoma, lietuvišką ir raidinę santrumpą turime vartoti.

Kaip rusų raidėmis rašytini vietovardžiai *Šiauliai* ir *Švenčionys*?

Visu pirma reikia pažymėti, kad perdėm paraidinis (transliteracinis) rašymas Шиауляй ir Швенчионис būtų visiškai netikęs, nes mūsų *i* po *š*, *l* ir *č* šiuose vietovardžiuose tėra tik minkštinamasis ženklelis, o ne atskiras garsas. Todėl tenka rašyti *f o n e t i š k a i*, būtent, lietuvių kalbos garsus reikšti artimiausiais rusų kalbos garsais. Taigi perraša (transkripcija) turi būti tokia, kad ir nelietuvio skaitomas perrašytinis vietovardis skambėtų bent panašiai į lietuviškąją lytį. Vadinasi, *Šiauliai* ir *Švenčionys* rusiškai perrašytini — Шяуляй, Швенчёнис. Ilgasis *y* perrašiniuose palieka neišreikštas, nes rusų kalba neskiria ilgųjų balsių ir tam savo raidyne neturi rašmenų. Galūninis *-iai*, nors mūsų paprastai tariamas kaip *-ei*, vis tik geriau rašytinas *-яй* ne *-ей*. Mat, rusų kalbos *e* daug siauresnis už lietuviškąjį, ir todėl, rašant Шяулей perrašinys fonetiškai išeitų netikslesnis negu Шяуляй. Kai kas dar galėtų pasakyti, kad, žiūrint rusų kalbos fonetikos ypatybių, reikėtų rašyti Шяуляй, Швенчонеляй. Mat, rusų kalboje *š*, *č* neminkštinami. Bet čia turime pastebėti, kad dėl tokio pučiamųjų priebalsių ir sutaptinių (afrikatų) *č*, *dž* sukietinimo tektų iškraipyti nemaža vietovardžių. Juk tada turėtume rašyti ne tik *Biržai* — Биржай, bet ir *Kražiai* — Кражай. Pagaliau jau ir *au* reikšdami *ay* mes ne kiek težiūrime rusų kalbos polinkių, nes šiaip greičiau turėtume rašyti ав. Plg. *automobilis*: автомобиль, *maurai* (tautos vardas): мавры. Taigi, prireikus kur rusiško perrašinio, teiktina tik — Шяуляй, Швенчёнеляй.

Ar *apyškaita* keistina *atāskaita*?

Mūsų įprastinės *apyškaitos* nėra nė jokio reikalo keisti kitu žodžiu. Ji paprastai vartojama tokiuose posakiuose, kaip *darbų, veikimo apyškaita*. Čia rytietiškoji *atāskaita* arba *atskaita* visiškai netiktų, nes juk nieko iš darbų ar veikimo *n e a t s k a i t o m a*, tik *a p s k a i t o m a*, kiek tų darbų padaryta arba kiek nuveikta. Matyti, kam pasišovė rusiškasis отчет ir pagal jį (от- : *ata-*) ėmė vartoti *atāskaitą*. Pagaliau ši netikusi vartosena nėra naujiena, jau pirmuosiuose mūsų laikraščiuose po 1905 m. rusų отчет taip buvo lietuviškai verčiamas. Tik J. Jablonskis, pasiūlydamas *apyškaitą*, išveisė tą vertinį iš bendrinės kalbos. — Šiaip pats žodis *atāskaita*, geriau — *ataskaita*, *-ōs*, *ātaskaitą*, žinoma, nėra nieku dėtas. Bet

jis vartotinas tik atskaitymo reikšme ir rusiškai verčiamas вычит, отчисление. Dėl atskaità “diskontas, учет векселей” žiūr. 281-282 psl.

Produktingas ar produktyvus?

Šių dviejų žodžių vartosenoje nereikėtų painioti. Visų pirma *produktingas* yra tas, kas daug produktų turi. Galėtume kalbėti apie produktinę krautuvę, sandėlį, kur gausu visokių produktų. Plg. žodinę, vaizdinę kalbą, akmeninę lauką. O *produktyvus* (iš nauj. lotynų productivus) savo reikšme atitinka vok. produktiv, rusų продуктивный. Todėl kalbame apie produktų vų ar neproduktų vų darbą, ūkį, gamybą, net žmogų (kuris daug ar maža padirba). O produktivì mašina yra tokia, kuria galima daug ir greitai ko pagaminti. Gamybos sričiai, norint vietoje svetimo žodžio turėti visai lietuvišką pakaitą, labai gerai galėtų tiktai *gamūs*, *-aūs*, *gāmų*. Tada turėtume visą grutę: *gaminti* “produkuoti”: *gamyba* “produkcija”: *gamūs* “produktyvus”: *gāmumas* “produktyvumas”. Taigi *produktingas* “turis daug produktų” skirtinas nuo *produktyvus* “gamus, našus, darbus”. Ši netikusioji *produktingo* vartoseną vis atsiliepia iš tų laikų, kada vietoje dabartinių *aktyvus*, *-aūs*, *aktīvų*, *pasyvūs*, *-aūs*, *pasīvų* buvo imta vartoti *aktingas*, *pasingas*. K. Būgai “Kalboje ir senovėje” nupeikus šiuos naujadarus, jie iš mūsų raštų pamažu ir išnyko. Bet *aktingas* paskutiniu laiku vėl vienur kitur ima rodytis. Tačiau iš daiktavardžių *aktas* ir *pāsas* (!) nieku būdu negalime darytis visai ką kitą reiškiančių *aktingas*, *pasingas*. Šių vad. tarptautinių žodžių priesagos nelietuvintinos, ir turime tenkintis ištisiniais *aktyvus* (plg. *aktyvistas*), *pasyvūs*. Plg. vok. aktiv, passiv, rusų активный, пассивный *.

Ar vartotina atāskaita?

Šitas žodis nėra nieku dėtas. Pati jo lytis, nors Lietuvių Kalbos Žodyno duomenimis iš gyvosios kalbos ir nepaliudyta, bet dėl priešdėlio *ata-* laikytina rytietiška. Plg. rytiečių *atākaita* “vieta prieš saulę, įsaulis”, *atāmaina*, *atāmatos*, kurių vietoje vakarų lietuviai paprastai sako: *atkaità*, *atmainà*, *atmatos*. Taigi bendrinei kalbai geriau teiktina ir lytis *atskaità*. Gyvojoje žmonių kalboje

* *Gimtoji Kalba*, 1940 m. lapkričio-gruodžio mėn., 132-137.

atskaità ir *atškaita* visų pirma reiškia išskaitymą, skaitymą, pvz., knygoje nebegalima rasti *a t s k a i t o s* (= nebegalima išskaityti, kas toliau eina). Čia *atskaità* savo reikšme neatskiriama nuo veiksmazodžio *atskaityti* “iki tam tikros vietos nuskaityti, tam tikrą dalį perskaityti”. Plg. posakius: knygą jau lig pusės *a t s k a i č i a u*: užsibrėžk, kiek *a t s k a i t e i*, paskui užmirši. Naujadariskai *atskaità* arba dažniau *atāskaita* vartojama ir aritmetiniam atskaitymui, apskaičiavimui, apyskaitai ir pagaliau diskontui (vekselių) reikšti. Dėl *atāskaitos* vartojimo vietoje *apyškaitos* praeitų metų GK esame šitaip rašę: “Mūsų įprastinės *apyškaitos* nėra nė jokio reikalo keisti kitu žodžiu. Ji paprastai vartojama tokiuose posakiuose, kaip *darbų, veikimo apyškaita*. Čia rytietiškoji *atāskaita* arba *atskaità* visiškai netiktų, nes juk nieko iš darbų ar veikimo *n e a t s k a i t o m a*, tik *a p s k a i t o m a*, kiek tų darbų padaryta arba kiek nuveikta. Matyti, kam pasišovė rusiškasis *отчет* ir pagal jį (*от- : ata*) ėmė vartoti *atāskaitą*. Pagaliau ši netikusi vartosena nėra naujiena, jau pirmuosiuose mūsų laikraščiuose po 1905 m. rusų *отчет* taip buvo lietuviškai verčiamas. Tik J. Jablonskis, pasiūlydamas *apyškaitą*, išveisė tą vertinį iš bendrinės kalbos” (285 psl.). Ir šiandien prie tų žodžių nėra ko pridėti. Ėmus visur vartoti *atskaitą* ar *atāskaitą* vietoje *apyškaitos*, ši pastaroji pasidarytų visai nebereikalinga, o ji vis tik yra įprastesnė ir taisyklinė. Taigi *apyškaita* reikština *отчет*, o *atskaita* verskime rusų *вычет, отчисление*.

Kaip išversti lietuviškai *отчество*?

Rusams *отчество* reiškia tėvo vardą. Lietuviškai, kur reikiant, pvz., įvairiuose blankuose, dabar rašoma ar spausdinama: *tėvo vardas*. Norint šiai sąvokai turėti atskirą vieną žodį terminą, teiktina sudurtinis *tėvavardis*. Jis kalbininkų jau nuo seniau vartojamas asmenvardžių tyrinėjimuose, ir būtent vok. *P a t r o n y m i k o n* reikšti. O vad. patroniminės pavardės, kaip *Jonaitis, Petrėnas, Stasiūnas*, juk visos ir yra kilusios iš tėvų vardų. Rusams posakyje *Петр Николаевич* pastarasis žodis yra *отчество*, o to Petro tėvo vardas (= *имя отца*) vis tik bus *Николай*. Vadinasi, ir lietuviškai tos sąvokos skirtinos, būtent *tėvavardis* vartotinas tai specialiajai su *-ович, -евич* galūne sudaromai tėvo vardo lyčiai vadinti.

Kaip lietuviams rašyti rusiškai arba dviem kalbom rašomuose dokumentuose savo vad. отчество, pvz., *Petras Raštutis, Juozo s.* arba *Ona Masiulytė, Jono d.* ?

Lietuviai dabar vad. tėvavardžių neturi, todėl, kur prireikus, pvz., dokumentuose tikslumo sumetimais ir rašoma: *Juozo s.* (*ūnus*), *Jono d.* (*uktė*.) Bet būta kitaip. Ir mes iki pat XVII amž. esame vartoję tėvavardžius su galūnėmis *-aitis, -onis, -ūnas, -ėnas* ... Tik tie tėvavardžiai mums paprastai atstodavo dabartines pavardes, kurių daugis valstiečių dar neturėjo. XVI amž. dokumentuose, pvz., skaitome *Gedminas Daugintaitis, Gedeika Andriejūnas, Jonikas Daugučionis*. O vienoje lotyniškoje XVII amž. galo metrikoje kažkokio mirusio *Raudaičio* tėvas tebevadinamas *Raudys*. Ir dabar dar mūsų tarmėse jauną *Laukio sūnų* pavadina *Laukaičiu*, kitur net *Laukynu* (plg. pavardes *Tamūlis* : *Tamulynas, Juřkus* : *Jurkynas*). Tačiau priesaginių tėvavardžių greta su pavarde niekur dabar lietuvių nevartojama. Taigi, mums neturint tėvavardžių, anuodu pavyzdžius rusiškai galėtume tiesiog rašyti: Перпач Раштутис, сын Йуозаса ir Она Масюлите, дочь Йонаса. O jeigu rusiškame tekste norėtume pavartoti tikrą tėvavardį, tai vietoje сын Йуозаса, дочь Йонаса būtų teiktini Йуозасович, Йонасовна. Kai kam, rasi, atrodytų rašytina Йуозович ir Йоновна, nes juk *-as* yra galūnė. Bet dėl tokio galūnės numetimo nelietuviams būtų sunku atsekti vardininko lytis, o dėl to galėtų susidaryti painiavos. Jeigu jau *Juozo* ir *Jono*, rusiškuose dokumentuose mes nekeičiame į Иосип ar Осип ir Иван, o rašome Йуозас, Йонас, tai verčiau ir tėvavardyje išlaikyti pilnąją vardininko lytį.

Ar ne prieštaravimas rašyti *lig šiol*, bet *ligšiolinis* ?

Paviršiumis žiūrint gali atrodyti ir prieštaravimas. Bet juk sudurtinius būdvardžius mes visada rašome sykiu, pvz., *kasdieninis, šiandieninis, artipilnis* (*artipilnė* stiklinė), *paskuigalis*, nors šiaip rašome *kas dieną, šią dieną, arti pilnio, paskui galo*. Žinoma, *lig šiol*, atsiradusį iš *ligi šiol*, nusižiūrėję į *kasdien, šiandien*, galėtume rašyti ir *ligšiol*. Bet kadangi dabartinė rašyba čia rašo skyrium *lig šiol*, tai jos laikomės ir GK. Rašyba juk visų pirma yra susitarimo dalykas, ir svarbiausia jos vienodumas bei visuotinumas.

Kaip geriau versti прогульщик ?

Šiuo tarybiniu terminu vadinamas tam tikras darbo gaišėjas. Spaudoje jis verčiamas *dykinėtojas, dykūnas*, o paskutiniu laiku ir

vaikštėiva. Pirmieji du žodžiai anos sąvokos kaip reikiant tiksliai dar nenusako, jie labiau atitinka rusų бездельник, праздношатающийся, o *dykūnas*, be to, dar reiškia ir шалун, проказник. Naujadaras *vaikštėiva*, rodos, geriau tinka, nes jam ir pačia savo šaknimi atliepia rusiškajam terminui. Dėl darybos plg. *skurdėiva* “skurdžius, бедняк, голяк”. Taip pat galima būtų vartoti ir iš gyvosios kalbos pažįstamas *vaikštikas*, kuris reiškia šiaip vaikščiojantį žmogų, paskui ir valkūną. Ši reikšmė jau labai priartėja prie прогульщиков sąvokos. Katras iš judviejų prigis, parodys pats gyvenimas. Gali net ir visai kitas dar pagaulesnis žodis pasišauti. Be to, dar reikalingi lietuviškų atitikmenų ir “progulščiko” giminaičiai прогул, прогулять. Veiksmažodžiui vartotina *pravaiškščioti* (plg. *pravaiškščiojo* pietus, traukinį, t. y. pasivėlavo, praleido), o прогул galima vėl išsivesti *pravaikštas*. Darybai plg. *prāminas* “pirmosios minamų linų saujos; sviestą mušant į grietinę dedamas seno sviesto gabaliukas”, *prānaras* arba *prānara* “nuoauga, verpetas lentoje, medyje”. Kaip *prāminas*, *prānaras* yra tai, kas praminta, pranirę ar pranarinta, taip ir *pravaikštas* gali reikšti pravaikščiotą laiką*.

* *Gimtoji Kalba*, 1941 m. sausio-kovo mėn., 46-47 psl.

KALBOS SKILTELĖ *

MODERNUS, NE “MODERNIŠKAS” **

Kurie kalboje valyvesni, paprastai vartoja: modernus, originalus, primityvus, oficialus... ir išvestinius moderninis, oficialinis..., prieveiksmiais moderniai, oficialiai... Tik tokia vartoseną ir tesuderinama su mūsų kalbos dėsniais. Vadinasi, arba lotyniškajam žodžiui palie-kame originalinę galūnę ir toliau ją lietuviškai kaitome, arba dar -is (originalis, oficialis) pakeičiame -us. O Vakarų Europos kalbų pvz., vokiečių, prancūzų, požiūriu žiūrint, visur tik -us pride-dame. Dar seniau vieno kito bandyti vartoti specialis, so-cialis, oficialis... mūsų kalbai nėra tikę, nes atrodo daik-tavardiškai (plg. miegalis, snaudalė...) ir, svarbiausia, iš jų nega-lime pasidaryti prieveiksmių. Kaip šalia saldus, baltas, rūgštus sakome saldiniai, baltiniai, rūgštiniai obuoliai, taip ir gretomis su modernus, oficialus..., kur reikiant, rūšiai žymėti vartotina moderninis, oficiali-nis. Nesakydami “geriškas, gražiškas”, negalime iš vieno būd-vardžio darytis kito su priesaga -išk-as. Taigi “moderniškas” ir visa jo draugė mūsų kalbos dėsniais nepateisinama. Galėtume nebent kalbėti tik apie modernišką fotografiją, kuri savo technika panaši į “Moderno” darytąsias.

* Trumpi kalbos patarimai spausdinti *Lietuvos Aido* 1938 metais, paprastai 4 puslapyje, o nuo spalio 17 dienos — trečiame. A. Salys šių straips-nelių spaudos klaidas atitaisydavo vėlesniuose *Lietuvos Aido* numeriuose *Kalbos skiltelės* priedašuose savo straipsnelių gale. Čia tie priedašai pra-leidžiami, ištaisius spaudos klaidas pačiuose straipsneliuose savo vietoje.

Straipsneliuose kartais tęstinės (tvirtagalės) priegaidės balsės, matyt, dėl techninių priežasčių, išspausdintos su stogeliu (pvz. á). Čia jos spaus-dinamos su įprastiniu cirkumflekso ženklu (pvz. ā).

Du vieniši trumpi straipsneliai — *Rūpintojėlis, ne smutkelis* ir *Ne ‘subuvimas’, bet ‘pobūvis’* — pripliekiami prie šio skyriaus, nors jie *Lietuvos Aido* buvo spausdinti dar keletą metų prieš *Kalbos skiltelės* atsiradimą.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.I.24, 35 nr.

NE “GORNOSTAJUS”, BET ŠERMUO, ŠERMUONIS*

Berašant apie Egipto karalienės puošnųjį apdarą, laikraštininkams pakliuvo po nago ir tas “gornostajus”. Tačiau kiekvienas rusiškai mokąs supras, kad čia tik lietuviška galūnė teprisegta. Vokiškai tas pats žvėrelis vadinamas “Hermelin”. Seniau kažkur spaudoje esu matęs ir taip rašant. Bet mums nė katro nereikia, turime tam žvėreliui senų savų žodžių. Būtent: šermuo, šermuonis, šarmuo. Plačiau, rodos, vartojamas pirmasis, jis linksniuojamas ir kirčiuojamas kaip piemuo. Kadangi penktosios linksniuotės daiktavardžių nėra daug, tai iš analogijos jie kalboje pereina į kitas linksniuotes. Taip ir iš senoviško šermuo atsirado naujesnis šermuonis (kaitomas kaip obelis), kuris vartoti bene ir parankesnis, nesipainios su šermenimis. Labiau jau tarmiškas šarmuo. Seniau, matyti, esame dar turėję ir šermultį, tai rodo mūsų pavardė Šermulis ir pagaliau latvių kalba. Įsidėmėtina, kad šarmuonys, šermuonėlis, šermunėlis, rytiečių širmuonėlis vėl yra kitas žvėriukas, kitaip vadinamas žebenkštis, rusiškai “laska”, vokiškai “Wiesel”. Taigi turint seną, net iš prokalbės paveldėtą, savą žodį, anos rusybės reikia būtinai vengti. — Ir apskritai mes įvairiems kailiams vadinti per daug dar vartojame svetimybų. Vis girdi “norkas, kotikas”. Pirmajai turime lietuvišką pakaitą audinė, o antrasis vadintinas kačiuku, katinaičiu. Šis vardas kilęs iš tam tikrų ruonių rūšies, kur rusai vadina “jūros katinu”, o vokiečiai “jūros lokiu”. Jei lietuviškoji visuomenė čia rūpinsis lietuviškus pavadinimus tevertoti, tai ir kailininkai turės prisiderinti, išmokti.

VIS DAR ŠMĖKLOJASI “SPAUSDINIAI”**

Paprastai sakome rašome spaudinys, spaudiniai, bet kartkartėmis pastebėti vartojant ir “spausdinys, spausdiniai”, net tiesiog “spausdintas”. Šie pastarieji dariniai netaisyklingi, o “spausdintas” vėl vergiškas vokiško “Gedrucketes” vertimas. Daiktavardžius su priesaga -inys savo kalboje daromės iš būtojo laiko veiksmazodžių kamieno, pvz.: skendinys (:skendo), radinys (:rado), krėtinys (:krėtė), mežginys

* *Lietuvos Aidas*, 1938.I.25, 37 nr.** *Lietuvos Aidas*, 1938.I.26, 39 nr.

(: mezgė). Tuo būdu iš spaudė padaromas spaudinys, kaip iš kūrė — kūrinys (ne kurinys!). Vartojantiems “spausdinį”, matyti, painiojasi veiksmazodis spausdinti, nors iš jo būtojo laiko (spausdino) tegalėtų išeiti nebuvėlis “spausdini-nys”. Antra vertus, čia parūpinamojo veiksmazodžio lytis nė nedera, nes spaudinys juk yra spaustuvės spaudžiamas, išspauistas dalykas. Velionis Rygiškių Jonas su “spausdiniu” kovojo visą amžių, negi mes nepajėgtume juo nusikratyti. Visų pirma mūsų įstaigos ir šiaip įmonės turėtų išmesti laukan spaudus (jis daug geresnis už prašaleitį “štapą”) su klaidingais parašais. Tada pamažu visi greičiau įprasime taisyklingą lytį.

DĖL PRŪSŲ VADO MANTO VADO *

Šio garsaus prūsų sukilimo vado vardas pas mus supopuliarintas dviem naujais vertimais. Bet viename randame rašant M a n t a s, kitame jau vėl M o n t è. Prūsų kalba yra lietuvių kalbos giminaitė ir ypačiai panašūs vardynai (asmenvardžiai ir vietovardžiai). Taigi mažne visada prūsų asmenvardžiams randame atitikmenų ir lietuvių kalboje. Žymusis prūsų vadas lotyniškoje Petro Dusburgiečio chronikoje rašomas Henricus Monte. Iš šio vokiško jo krikštavardžio išriedėjo ir tas menkai besuprantamas Herkus. O Monte yra vokiečių perdirbtas iš M a n t a s. Mat, vardams nukandžiojamos galūnės, ir a n kartais paverčiama o n arba ir u n. Tatai rodo ir kiti prūsų vardai, pvz., M o n t e m y l e, M u n t e m i l, K y m u n t, N o r e m u n t, kuriame atsiliepia lietuvių M a n t (i) m i l a s, K y m a n t a s, N o r (i) m a n t a s. Žinoma ir daugiau prūsų anuo vardu. Rašoma: M o n t e, M u n t e, bet ir M a n t o, taip pat minimas prūsas Mantuche (= Mantukas). Žemaičiuose XVI amž. randame Staniulį M a n t a i t i, kuris yra išvestinis iš M a n t a s. Tos pačios šaknies yra ir dabartinės pavardės M a n č y s, M a n č i u s, o Klaipėdos aps. seniau dar buvęs kaimas M a n t è n a i. Taigi taisyklinga tėra tik lytis M a n t a s. Ji vien ir vartotina. Reikėtų ir Klaipėdoje gatvės vardą ištaisyti.

* *Lietuvos Aidas*, 1938.I.27, 41 nr.

RASTINUKAS SĄVADA *

Iš laikraščių sužinome išėjus vieno departamento aplinkraščių sąvadą. Vadinasi, pasakytume, mūsų kalba pragurbo vienu nauju žodžiu. Bet vargu taip. Darybos atžvilgiu, žinoma, nieko neprikiši, plg. sąv aras, san kalas, sangulas ir gausias moteriškasias sąv artas, sąv alkas, sankrytas... Tačiau iš karto tuojau pakvimpa rusišku “свод законов”, kuri mes lietuviškai vadiname įstatymų rinkiniu. To, rodos, ir pakanka, galima, prireikus, išleisti ir aplinkraščių rinkinį. Be to, šis rasti-nukas ir kitu atžvilgiu nebus patogus, ypačiai įstatymų žmonėms ir patiems tvarkos žiūrėtojams. Juk moteriškoji sąvada ir iš-vestiniai sąvadauti, sąvadybos visai ką kita reiškia. Iš to kitas gali ir juoko patraukti.

SUSISIEKIMAS IR EISMAS **

Mada visur veikia, taip pat ir kalboje. Pasirodė mūsų spau-doje eismas, ir stvėrėsi jo visi, kaip vaikas titės. Mat, dau-giam bus pasirodę, kad čia naujas pakaitas “netikusiam” su-sisiekimui. Tačiau taip nėra, jie abu geri, bet kiekvienas savo vietoje. Eismas yra senosios Terminologijos Komisijos darbo, nukaltas fizikams, bet tik paskutiniu laiku jis imta vartoti ju-dėjimo prasme. Jis sudarytas iš eiti su priesaga -smas. Ši priesaga savo reikšme artima priesagai -imas, tik reiškiamą veiksmą daugiau sudaiktina, neturi nuolatinumo atspalvio, pvz., šaukimas: šauksmas, jautimas: jausmas. Taigi panašiai skiriasi ir ėjimas — eismas. Plg. dar Jablonskio duodamą pavyzdį: kareivių ir bėgsmas buvo neapsakomas. Taigi galima kalbėti apie traukinių, autobusų eismą, vadinasi, ėjimą. Bet šiaip kitur vartotina susisiekimas. Todėl netikę posakiai: “Blogas eismas su Žemaičiais, sunkus eismas autobusais ir Suvalkų krašto plentais”. Čia geriau tinka įprastinis susisie-kimas. Ir toliau, žinoma, sakysime: gatvėse didelis judėjimas. Taigi eismas daugiau tinka tik specialiniu terminu susisiekimo sričiai.

* *Lietuvos Aidas*, 1938.I.28, 43 nr.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.I.29, 45 nr.

J Ū R E I V I S, J Ū R I N I N K A S I R K I T K A S *

Mums šiuo reikalu rašo vienas jūrininkas. Labai teisingai pastebi, kad dabar spaudoje šiuodu žodžiai vartojami visai mišrai. Jo samprotavimu jūreivį, gretindami su moksleiviu, kareiviu, keleiviu, praeiviu..., turėtume vartoti kalbėdami apie žmones, kur "eina į jūrą" (=jūromis plaukioja), kur tik tam tikrą laiką tą darbą dirba, bet nėra amatiniai specialistai. O jūrininkas, lyginant su mokslininku, karininku, teisininku, miškininku..., vėl, esą, geriau tiktu nusakyti asmeniui, išėjusiam tam tikrą jūrų mokslą, įsigijusiam specialybę. Ir priduria teikiamosios vartosenos pavyzdį: žvejai nuo pat mažens įpratę nelengvą jūreivio darbą, bet į jūrininkus išeiti negali dėl mažo mokslo. — Tokia vartoseną bendrinei kalbai tikrai labai paranki, ypačiai prisiminus grūtę kareivis: karininkas. Abu anuodu žodžiu yra naujadarai ir juos galime funkciškai pagal reikalą skirti. Šis palinkimas matyti jau ir J. Šlapelio žodyne (1921), kur jūreivis rusiškai verčiama "morechod, moreplavatel", o jūrininkas "moriak, matros". Tik, nusižiūrėjus į kareivį, "matrosą" geriau būtų vadinti jūreiviu. Be to, žinoma, jūrininku tam tikrais atsitikimais gali būti vadinamas ne tik specialistas jūrų plaukiotojas, bet ir šiaip jūrų tyrėjas. — Vartotina prekybinis laivynas (=prekybai skirtas), bet laivų gali būti ne tik prekybinių, bet ir prekinių (=kuriais prekės vežamos). Taip pat teiktina karo, karinis laivas arba laivynas. Čia pasakoma tik tam tikra rūšis. Jeigu tas laivynas gerai kaunasi ar šiaip pasižymi savo kariškomis ypatybėmis, tada jį pavadinsime (tarmiškai) karišku laivynu. Plg. senovinė ir senoviška daina. Geriau, rodos, tinka ir povandeninis laivas, ne nardomasis. Juk jis skirtas po vandeniu plaukioti, ne nardyti. Pagaliau ir kitos kalbos šiam terminui nardymo sąvokos nebevartoja. Žvejas, tiesa, senoviškesnis už žvejys, bet dabar labiau įprantama vartoti pastaroji lytis. Senų senovėje esame sakę ir karias, bet dabar besakome karys, nors dažniau svečias, ne svetys.

V I S T I K P U S K A R I N I N K I S, N E " P U S K A R I N I N K A S " **

Vienas skaitytojas norėtų, kad vietoje dabartinio puskarininkis būtų rašoma sakoma "puskarininkas". Girdi, šis žodis

* *Lietuvos Aidas*, 1938.I.31, 47 nr.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.II.1, 49 nr.

esąs vienos šaknies su karininkas, o parašius daug. kilm. puskarininkių, vėl moteriškai atrodaš, tartum vard. būtų "puskarininkė". — Tačiau taip negalėsime daryti. Visų pirma, jei su pus- suduriame daiktavardį galūne -as, tai ją savo kalbos dėsniais paprastai pakeičiame -is. Pvz.: pusbernis, pusmetis, pussvaris, pusparšis, puseržilis, pusauksinis (=pusė auksino "toks pinigas"). Pagaliau pažįstamas ir visai panašios darybos puspirmininkis, kuriuo dvaruose vadinama lauko darbų pirmininko (jis pirmas dirba) pavaduotojas, netikrasis pirmininkas. Tikslai mažiečiai ir maloniniai su priesaga -(i)ukas išlaiko nekeistą galūnę, pvz., pusberniukas, pusvaikiukas. Taigi, prireikus, galima pasakyti ir puskarininkiukas. O galūnių panašumu nėra vėl ko sirgti. Jau mūsų kalba tokia, kad ne iš visų linksmųjų tegalime vardininką atpažinti. Plg. lankas, lanka, bet lankų, arba velnias, genys, bet velnių, genių, pagaliau šaulys, šaulė, o tik — šaulių. Vadinas, taisyklingas tėra tik puskarininkis, jis ir tevertotinas. "Puskarininkas" buvo tik nemokėlių paleistas.

ATITINKAMAS, ATATINKAMAS IR JŲ DRAUGĖ*

Vėl mus prašo pasisakyti dėl atatinkamų vartosenos. Tiesa, kad jis, o ypač prieveiksmis atatinkamai mūsų spaudoje ir raštinės kalbos dažni svečiai. Kalbininko akimis žiūrint pati lytis niekuo dėta. Tik ji yra rytietiška. Rytiečiai priešdėli atavartoja labai plačiai. Jų sakoma ir: ataduoti, atadaryti, atanešė, atavežė, atadaras, atabulas, atžagarias, atamaina... Čia bendrinėje kalboje esame pratę sakyti rašyti: atiduoti, atidaryti, atnešė, atvežė, at(i)daras, atbulas, atžagarias, atmaina. Taip tenka žiūrėti ir į atatinkamą. Bendrinei kalbai įprastesnė lytis atitikti, todėl ir visose jos išvestinėse vartotina priešdėlis ati-, pvz. atitinkamas, atitinkamai, atitikimas, atitikmuo (=tai, kas ką atitinka). Tai yra norma kasdieninei paprastajai kalbai. Nors ir čia vienas kitas žodis, patekęs iš rytiečių, gali išlikti su ata-, pvz., atatupstas, atatupstomis. Sangarsio tt šiojais atvejais bendrinė kalba vengia, o koks atitupstas vėl neįmanomas. Dailinėje, rašytojo, ypačiai rytiečio kalboje, žinoma, ir atagalės rasti sau vietas.

* *Lietuvos Aidai*, 1938.II.2, 51 nr.

TIEKTI IR TEIKTI *

Skaitytojų prašomi čia tik trumpai pasisakome dėl šių dviejų veiksmazodžių reikšmės ir vartosenos. Plačiau apie tai esu rašęs praeitų metų Gimtosios Kalbos "Klausimų kraitelėje" (žr. 251 psl.). Pagrindinis ir bendrasis reikšmės skirtumas yra: *tiekti* = daryti, dirbti, gaminti, o *teikti* = duoti, pristatyti. Todėl *tiekia* m e valgi, vaises, drabužį, ūkio padargus, o iš kitos pusės galime *teikti* džiaugsmą, viltį, garbę, valdžią, pagalbą, žinias ir šiaip daiktus. Todėl netaisyklingi yra posakiai: *patiekti* raštą, prašymą, įrodymą, klausimą. Vartotina šiuo atveju *pateikti*, *įteikti*, *paduoti*... ar ir tiesiog *prašyti*, *įrodyti*, *(p)a klausti*. Apie raštų *tiekimą* galima būtų kalbėti nebent tada, jeigu kokio nesumataus viršininko siunčiami raštai yra kito žmogaus ne tik parašyti, bet ir apmesti, paruošti.

DĖL "ARO" IR ERELIO **

Vienas iš senesnių spaudos darbininkų mums rašo: "O dabar panaikink Tamsta "arą". Jau jis man įgriso. Deja, ir aš esu ranką pridėjęs prie jo įgyvendinimo. Daugelis mano, kad *erelis* esanti mažybinė lytis. Kaip dar iš *karvelio* nepadarėme "karvo"! ". Tiesa, kad *erelis* nėra mažybinė lytis. "Aras" per nesupratimą padarytas ir paleistas Juškos, net į jo paties surinktąsias dainas įbruktas. Apie jį jau 1922 m. yra rašęs ir velionis K. Būga "Kalboje ir senovėje" (55). Taigi buvo, rodos, laiku pertarta, išpėta. Bet per 15 metų nieko nepakito. Iš šalies žiūrint atrodo, kad literatai ant to "aro", anot žemaičio *beta-riant*, gyvi likę. Kad poetai taip kėčia, tegu sau "arauja", bet bent šiaip raštuose, taip pat ir gamtos moksluose "arui" tikrai neturėtų būti vietos. Čia gana mums *erelio*.

MOKĖKIME SAVO TAUTOS VARDĄ TARTI ***

Vieni esame žemaičiai, kiti aukštaičiai; šių vėl yra ir zana-vykų, ir kapsų, ir dzūkų, ir čiačiokų, kur čia visus supaisysi. Bet visi vienu vardu vadinamės *lietuviais*, seniau dar ir *lietu-*

* *Lietuvos Aidas*, 1938.II.3, 53 nr.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.II.4, 55 nr.

*** *Lietuvos Aidas*, 1938.II.7, 59 nr.

vininkais. Bet labai negražu klausytis, ypačiai viešose kalbose, kad tą savo vardą daug kas visai keverzojame. Čia vienas taria lietuvys, lietuvių, kitas vėl su lietuviu, lietuvius, trečias lietuvių, lietuvius, pagaliau net ir vardininkas, ypačiai Klaipėdos krašte, girdėti lietuvis. Rodos, nesunku įsidėmėti, kad mūsų tautos vardas šitaip linksniuojamas ir kirčiuojamas:

Vienaskaita

lietūvis
lietūvio
lietūviui
lietūvi
lietuviū
lietūvyje
lietūvi!

Daugiskaita

lietūviai
lietūvių
lietūviams
lietuviūs
lietūviais
lietūviuose
lietūviai!

Tatai yra vienintelis taisyklingas tarimas. Kirtis lygiai taip pat kilnojamas linksniuojant ir moteriškąją giminę lietūvė, o lietuvaitė turi pastovų nekilnojamą kirtį ant ai. Suvalkiečių lietuvys ir lietuvė (kitur taip vadina lietuvą bet kam lieti, tirpyti) yra naujadarai, kaip ir vokiečiai. O tokios lytys, kaip lietuvis, lietuvius... yra pačių mūsų inteligentų išmonis. Taip pat ir krašto vardas taisyklingai kirčiuotinas: Lietuvā, Lietuvōs, Lietuvai, Lietuvą, su Lietuva, Lietuvojė, Lietuva! Daug kas netaisyklingai galininką taria su tvirtagale priegaide Liētuvą, o paskui jau ir įnagininką su Liētuva. Randasi dar ir tokių, kur, nusižiūrėję į dainos ir žaidimo kirtį, taria reikiant sakyti Lietuvą. Bet juk daugis bus pastebėję, kad dainoje labai dažnai nukrypstama nuo tikrojo kirčio. Taigi iš jos negalime spręsti. — Ta pačia proga priduriu, kad ir savo artimųjų kaimynų vardus turime tarti lātvis, lātviai, vókietis, vókiečiai, ne latvys, latviai, vokiečiai. Taip pat kirčiuotina lėnkai, o ne lenkai. Visi turime atsiminti, kad savo pačių vardą mokėti tarti mums yra ir garbės ir padorumo dalykas.

DAUGIAU KALBOS DRAUSMĖS *

Rašydami visuomet daugiau apgalvojame, apsvarstome nei gyvu žodžiu kalbėdami, ypačiai jei tas žodis nėra viešasis, bet

* *Lietuvos Aidas*, 1938.II.8, 61 nr.

eina paprasta kasdienine susižinojimo priemone. Todėl ir mūsų rašomoji bendrinė kalba yra daug grynesnė nei šnekamoji. Tur būt, nerasime mūsų šviesuomenėje žmogaus, kuris nežinotų, kad “ciongas” yra skersvėjis, kiau ravėjis, “vailokas” — tūbas, “spinka” — atkaltė, atloša, “vendzyti” — būdyti, rūkyti, “sokas” — sunka, “vyšniuvka” — vyšninė, “švogerka” — svainė, “šterselis” — kištukas... Ir rašte jau niekas šių makaronybių nebevartoja. Bet kas kita šiaip sau kalbant, namie, su tarnais, su darbininkais, turguje, krautuvėje. Čia dar apyvarais velkini tebevaikščiojame, visai maža pažangos terodome. Mat, ant užkulnių nelipami, ramnamės, anot to betariant, “kuo pavadinsi, tuo nepagadinsi”. — Šeštadienio apyvakariu kauniškius paprastai smarkiau nei šiaip dienomis suima bendras rūpestis — kad pilvui nėra šventos, kaip tam šuniui pasninko. Ir pilnos tada krautuvės, įėjęs gausi ir eilėje pastovėti. Ir klausais kauniškių pilvų pageidavimų. Ir va jie: “sasiskos, kelbasos, šinkos, palengvicos, lososina, minogos, sardinikos, smožyti taukai, alanskas sūris, muštarda” ir šiaip dar kiti “prismokai”... Ir dėl to peršasi išvada, kad tie pilvai kaž kaip “vzdzienčnai” tebegyvena “Bromos atvertos ing viečnastį česus”. Bet juokas juoku, o pokštai atskirai. Šį reikalą turime šiaip ar taip tvarkyti. Ir anaiip kalba ne tik tarnaitės, ne prastuomenė, bet inteligentės moterys (vyrai čia mažiau reikalo ir progos teturi), išėjusios jau lietuviškas gimnazijas, deja, net mokytojos. Skundžiamasi namų ruošos terminų trūkumu, bet nė esamaisiais nesinaudojama. Kalbos darbininkų čia stengiamasi padėti. Plg. kad ir V. Kamantausko “Kalbėkime lietuviškai”. Jei ir ne visa teikiama prigis, bet daug daug naudingo patarimo ten rasime. Kasdieninėje kalboje mums, tiesiai sakant, trūksta bet kokios drausmės. Ir susidrausminti, duoti pavyzdį turi ne kas kitas, tik inteligentija. Jei pasiryšime, ir laimėsime.

B Ū K L Ė, B Ū V I S, P A D Ė J I M A S, P A D Ė T I S I R S T O V I S *

Šie žodžiai mūsų bendrinėje kalboje ligi šiol vartojami labai mišrai, be jokio atskyrio.

Tačiau jie nėra vieno galo ir skirtini.

Plačiau dėl jų vartosenos pasisakyta š. m. Gimtosios Kalbos pirmame numeryje (“Klausimų kraitelėje”). B ū k l Ė pažįstama jau ir iš senųjų raštų, bet jos reikšmė labai įvairi: “gyvenimas,

* *Lietuvos Aidas*, 1938.II.9, 63 nr.

amžius, namai, gyvenamoji arba būtoji, gyventoji vieta, sodyba; būvis, padėjimas". J. Jablonskis buvo ją pasiūlęs vartoti rusų "положении", vokiečių "Lage" reikšti. Tačiau dėl savo daugia-reikšmiškumo ir konkretinės priesagos -klė (plg. duoklė, gerklė, žirklės...) ji tam nevisai tetinka. "Položenije" ir "Lage" prasme iš seno žmonių kalboje sakomas padėjimas, plg. priežodiškai vartojamą "iš to padėjimo nėra kito išėjimo". Dėl trumpumo ir parankumo vartoti už padėjimą dar teiktinesnė padėtis, nes juk sakoma: įtartis: įtarimas, pažintis: pažinimas. Ir be to padėtis nekalitinė, tik iš gyvosios kalbos pažįstama kita, padedamosios vietos (taip pat ir padėjimas šia reikšme vartojamas!), reikšme. Būvis geriau paliktinas filosofinėms sąvokoms "bytjo, sušcestvovaniye, Existenz, Dasein" reikšti. Stovis jau randamas Sirvydo žodyne ir taip pat skirtinas nuo padėties. Juo galima vadinti rusų "sostojaniye", vokiečių "Zustand".

ĮSKAITA(S) IR IŠSKAITA*

Šiuodu žodžiai, rodos, visiems suprantami ir šiaip, kur reikiant, taisyklingai vartojami. Bet vienas skaitytojas klausia, kodėl įstaigos dažnai kalba apie "įskaitas", nors, pvz., algą gaunančiam kaip tik iš algos išskaito. Ar tai nesanti nesąmonė? Ir man mažne taip atrodo. Juk paprastai sakome: skolą iš algos išskaitė, atskaitė. Abu veiksmazodžiai čia maždaug tą patį reiškia, tik priešdėliu at- labiau pabrėžiamo atskyrimą, atidaliimą, plg. išėmė, atėmė, išplėšė, atplėšė. Taigi paprastąją galvosena išsina: išskaita — jeigu išskaitoma, atskaita — jeigu atskaitoma. Seniau ir dabartinę apyskaitą vadindavo atskaita, mat, vergiškai versdavosi rusų "otčiot". Ir dėl tos "įskaitos" bene bus kalta ta pati rusų kalba su savo "načiot". Tas terminas kaip tik rusų administracijos ir vartotas išskaitai reikšti. Koks gudreiva, žinoma, galėtų ir šiaip sumesti pasakyti: įstaiga, tarnautojui mokėdama algą, įskaito į ją ir tą sumą, kurią jis avansu buvo gavęs. Bet kadangi faktiškai algos gauna mažiau, tai ir teįmanoma tik apie išskaitymą kalbėti. Sakydami įskaityti, galvoje turime pridėjimą arba šiaip kokį teigiamą veiksmą. Iš šio veiksmazodžio pasidaroma ir įskaita ar, geriau, įskaitas. Mat, su priešdėliu

* *Lietuvos Aidai*, 1938.II.10, 65 nr.

į- dažnesnė galūnė -a s, o su iš- vėl -a. Todėl, pvz., universitete studentams įskaitomi semestrai, dėstytojai duoda klausytų kursų įskaitus. Šis terminas daug geresnis už rusiškojo “začiot” lygmenį užskaitą.

Dar būna pats posakis: daryti išskaitas. Paprastai, žinoma, sakysime: man labai daug išskaitė, tau iš algos išskaitys. Keveržiškai atrodytų: man labai didelę išskaitą padarė, tau iš algos padarys išskaitą. Bet kai kada anas posakis raštinės ir įstatymų kalboje neišvengiamas ir būtinas, pvz., Valstybės Kontrolė daro išskaitas. Juk jau ir išlaidas, įtaką darome.

KAIP LIETUVIŠKAI “TRAMPLYNAS” ? *

Sporto žmonės čia norėtų savo lietuviško žodžio. Ir tai visai suprantama. “Tramplinu” paprastai vadinama lenta, nuo kurios plaukikai į vandenį šoka. Bet kai kas tuo pačiu žodžiu jau ima vadinti ir staigią dirbtinę nuokalnę, kur pašliūžininkai šliuoždami į orą išlekia. Anas žodis yra prancūziškas — *trampoline*. Vokiečiai sako: *Sprungbrett*, *Schwungbrett*, o pašliūžoms — *Sprungschanze*. Mes čia galime pasinaudoti žemaičių turimu žodžiu *šankynė*. Taip vadinama vaikų pasidaromas bet koks įrengimas šokinėti žemyn ar į aukštį. Šiaip dar *šankynė* pavadina ir staigų šlaitą, kur tik šokte galima nušokti, taip pat kelyje, ypačiai žiemą, išmuštą duobę, kur važiuojant labai krato, t.y. *šanklėna*. Šis žodis “tramplinui” pakeisti, rodos, visai gerai tinka. Darybos atžvilgiu jis turi nemažą draugų, pvz., *avalynė* (ne avalinė!), *liūgynė* “kartis lopšiui pakabinti”, *patalynė* “patalai su priegalviais, lovos apdarai”, *padarynė* “padargai”. Jei pašliūžininkai savo šankynei norėtų turėti atskirą terminą, tai galima patarti vartoti *núoskląnda*. Ji taip pat pažįstama iš gyvosios kalbos ir reiškia vietą, kur rogės į šalį, nuo kelio sklendžia. Pagaliau, rasi, ir pats veiksmažodis praverstų terminu, pvz., jis labai gražiai *sklendžia* nuo *núosklądos*. *Sklandytuvai* su *sklandymu* čia, rodos, negalėtų vartosenoje painiotis.

* *Lietuvos Aidas*, 1938.II.11, 67 nr.

KELETAS ĮSIDĖMĖTINŲ IR NAUJŲ ŽODŽIŲ *

Lietuvių Kalbos Draugijos Terminologijos Sekcija yra priėmusi pagrindinius filosofijos terminus. G i m t o j i K a l b a dabar kiekviename numeryje duoda iš jų parinkusi būdingesnių ir šiaip gyvenime labiau reikalingų. Su vienu kitu terminu norime suvesti į pažines ir savo skaitytojus:

A ņ t ž m o g i s — Übermensch; “viršžmogis” — netaisyklingai sudarytas.

A p k a n t ū s, a p k a n t i, a p k a n t ū — kas kitam žmogui, jo pažiūroms turi apykantos, apkantos.

A t s i ė t i — abstrahuoti; a t s a j ū s, a t s a j i, ā t s a j ū — abstraktyvus, t.y. lengvas abstrahuoti; a t s a j ā, a t s a j ō s, ā t s a j ā — abstrakcija.

A t ž a n g ā, a t ž a n g ō s, ā t ž a n g ā — regresas; a t ž a n g ū s, a t ž a n g i, a t ž a n g ū — regresyvus.

A u m u ō, a u m e n s, a ū m e n i — intelektas, rassudok, Verstand, o p r ō t a s — Vernunft, razum, pvz., protingas žmogus ne visados yra aumeningas; pats žodis paimtas iš rytiečių tarmių: a ū m o n i o m (prieveiksmis) “ant numanymo, apgrai bomis”, a u m e n y s (daugiskaita) “atmintis”.

B u i t i s, b u i t i ė s, b u i t i — gyvenimo būdas, gyven sena, Lebensweise, byt, o b ū t i s, b ū t i ė s, b ū t i — egzistencija, Dasein, bytjo. Pvz., kaimiečių butis kitokia, kaip miestiečių; kiekvienas pasaulio daiktas turi savo b ū t i.

B ū t y b ė — gyva esybė, Wesen, Lebewesen, o e s y b ė — viskas, kas yra, Sein. Pvz.: žmogus yra aukštesnė b ū t y b ė už gyvulį, mintis yra p r o t o e s y b ė.

D o r ā, d o r ō s, d ō r ā — moralė, Sittlichkeit, nra vstvennost', o d o r ō v ė — doros lygis, gyvenimas, Sittlichkeitszustand, nra vstvennoje sosto jani je. Pvz.: d o r o v ė yra žmonių gyvenime įvykdyta dora.

I m l ū s, i m l i, i m l ū — kas greitai, daug (į galvą) paima, receptyvus, vos priimčivys, aufnahmefähig. Pvz.: ne visi mokiniai vienodai i m l ū s, t.y. nevienodai sugeba pasisavinti mokomąją medžiagą.

Į š p r o t i s, i š p r o ė i o — proto sprendimas, Vernunftschluss, umozakliučeni je. Pvz.: žmogus dažnai samprotauja i š p r o ė i a i s. Iki šiol vartotasis išprotavimas reiškia daugiau patį veiksmą ir dėl ilgumo nepagaulus vartoti.

* Lietuvos Aidas, 1938.II.12, 69 nr.

NE “SĄMOJUS”, BET SĄMOJIS*

Mums trūko žodžio tai sąvokai, kur rusai vadina “ostro-umije, ostrota”, o vokiečiai “Witz”. Ir čia pagelbėjo pati gyvoji kalba, žodinieji žemaičiai. Kvėdarniškiuose švyptelėjo sąmojis (kirtis ant a). Jie jau ir anksčiau mūsų bendrinei kalbai yra rūši (tik kirčiuoti reikia taisyklingai: kaip valtis!) padovanoję. Žodį radome, turime, ir, rodos, jau viskas gerai. Bet va kažkam sąmojis keverst ir išvirto “sąmojumi”! Ir tas “sąmojus” jau spėjo į vienos knygos antraštę įsirioglinti. Tačiau jis vis tiek iš kelmo spirtas, niekur negirdėtas, todėl ir netikęs, nevartotinas. Matyti, neišmaningesniems pasivaidino rytojus, ėmė ir sudėjo grutėn. Ir kiti visi anokios darybos žodžiai, pvz., sąmyšis, sąnaris, santėmis, santykis, sambrėškis (:sumišti, sunerti, sutemti, sutikti, subrėkšti) pirštu prikišamai rodo, kad “sąmojus” negalimas. Yra veiksmazodis sumoti, sumoju, sumojau (tvirtapradė priegaidė ant o) ir iš jo dėsningai pasidarytas sąmojis. Reikia viltis, kad visi sąmojingesnieji mokės taisyklingai sąmojauti, kad ir kitus nuo “sąmojaus” atgrės.

DAR DĖL “SĄVADO”**

Praeito šeštadienio rytmetinėje laidoje, “žodžio aikštėje”, randame pasiaiškinimą dėl “sąvado”. Būtinai reikia skirti “so-branije zakonov” nuo “svod zakonov”, taip skiria ir vartoją patys teisių profesoriai. Kad reikia, negi ginčysies! Dar pasakyta: “Jei aukštojo juridinio mokslo įstaiga oficialiai vartoja terminą “sąvadas”, tad, rodos, teisininkams bei tvarkos žiūrėtojams taip pat nebūtų jokio nepatogumo šį terminą vartoti”.

Apie oficialumą čia negalėtume kalbėti, nes tam trūksta reikiamų nuostatų. Dėstytojai terminus vartoja patys pasirinkdami. Juk ne taip seniai J. Stravinskas (L. A. 1937 m. Nr. 488) skundėsi, kad net teismuose (visai jau oficialiai!) vienas teisėjas bylą “nutraukia”, kitas — “panaikina”, o trečias — “numarina”. O greita vartojant sąvadą “svodnik, svodnica. Kuppler, Kupplerin” ir sąvadas “svod zakonov”, vis dėlto nepatogumo būtų visokio. Ir tas pats teisininkas, kuriuo pasiaiškintojai daugiausia remiasi,

* *Lietuvos Aidas*, 1938.II.14, 71 nr.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.II.17, 74 nr.

man yra sakeš, kad šis sutapimas nepatogus ir tikrai reikėtų kito termino. Sąvadas, šiaip ar taip, vis tik vergiškas vertimas. Rodos, galėtų tikti ta pati santrauka arba, norint geriau išskirti, retesnis santraukas. Juk paprastai anam reikalui sakoma ir sutraukti, ne suvesti. Jeigu, pagaliau, kas čia taip labai maustų to "vedimo", tai bent šaknies balsį reikėtų pakeisti. Kalboje ta pačia reikšmė vartojama ne tik ištaka, itaka, atmatos, sąnašos, bet ir ištoka, itoka, atmotai, sąnošai. Taigi galimas ir sąvadas. Jis vis būtų kiek patogesnis. — Apskritai visoks "užkietėjimas terminuose" negali būti sveikas, pats gyvenimas ilgainiui netikusiems gesnių pakaitų randa. Dabar teisininkų vartojama "įvedimas į valdymą" (= vvod vo vladenije), o žemaičiai lygiai tam pačiam reikalui iš senų senovės sako — įvoda s.

NE VISADA GALIMA TILPTI IR TALPINTI*

Šiuodu žodžiai, rodos, tokie paprasti, kasdieniniai. Žmonės sako: ir kyka (= keikimas) baisiausia, varė velnių pūrais, nė troboje nebetilpo; kur čia su tokia vaikų goniava (= būrys; tvirtagalio) susitalpins. Bet kai kuriems laikraštininkams vis tik dar šių veiksmazodžių vartoseną galvoje netelpa. Ir rašoma: laikraštyje "tilpo" žinia, "patalpintas" straipsnis, o redakcijos savo bendradarbiams vėl atsakinėja: Tamstos korespondencija "tetilps" kitame numeryje, eilėraščio negalėsime "talpinti". Ir suprask dabar žmogus? Negi ta korespondencija tokia didelė, kad kitam numeriui teko atidėti. O eiliakalys gimnazistas net gąstelėti turėtų, kaip jo keli eilesiai (geriau nei "posmai") tiek ištįso, jog nė visame žurnale nebegali tilpti. Čia kiekvienas, kurio galva ne lapams pribirti, rodos, turėtų suprasti, kad taip rašyti ir sakyti paika. Į laikraštį galime ką dėti ar nedėti, jame spausdinti. Tik apie vietą, jos buvimą ar trūkumą kalbėdami, galime vartoti tilpti, talpinti. Taigi, laikraštininkai pasirodykite ir šiame mažmožyje apdaresni!

* *Lietuvos Aidas*, 1938.II.18, 76 nr.

K A S A C I J O S A R K A S A C I N I S S K U N D A S *

Mūsų mišlė sako: akmens kojos, medžio liemu, stiklo akys, šiaudų kepurė (= namas). Taip pat dainose dainuojama apie aukso žiedelį, vario tiltelį, valios mergele, širdies bernelį. Ir priežodis mus perspėja: girios paukštis į girią ir žiūri. Bet šiaip paprastai kalbame apie akmenines sienas, medinius namus, šiaudinius stogus, auksinius, varinius pinigus, širdinius vaistus (= širdžiai gydyti), girinius obuolius, naminius, laukinius gyvulus. Sakome darbo žmogus, bet daugiau — darbinis arklys. Apskritai, norėdami ką daugiau rūšiskai, išskirtinai pasakyti, sakome ne kilmininką, bet būdvardį su priešaga -inis. Ir tai labai ryšku reiškiant paskirtį, tikslą, tinkamumą. Pvz.: dalinis (= daliai paskirtas arba dalies gautas) arklys, pieninė mašina, išėiginiai drabužiai, markinės (= kurį marką eina) kelnės, sėkliniai dobilai. Taigi ir nusakant skundo paskirtį, geriau vartoti: kasacinis, apeliacinis skundas. Plačiau apie priešagos -inis vartosena yra rašyta 1935 m. Gimtojoje Kalboje.

P A S E K M Ė A R P A S Ė K A ? **

Pasekmė jau iš seniau mūsų raštuose vartojama. Kai kas jai prikišdavo netaisyklingumą, girdi, turėtų būti pasekmė, nes sakoma sėkmė. Tačiau taip nėra. Šalia tėkmės pažįstama ir tekė, o kad senųjų žodynų sekė „pasakėčia, pasisekimas“ gali būti skaitoma ir su plačiuoju e, tam pritaria ir latvių sekme „pasisekimas“. Darybos pasekmė tokia pat, kaip padermė, patarmė „patarimas, patarlė“. Kaip padermė yra „kas paderėjo (= užaugo, pavyko)“, patarmė — „kas patarta“, taip ir pasekmė reiškia „kas pasekė“. Pasėką ir paseką kažkas nusikalė vengdamas pasekmės. Darybai plg. pasekomis eina, paniūra, bet ir paniūra „paniuręs žmogus“, pakyla „nauda“ (pvz., iš kurapkos nei pakyls, nei skriaudos). Tačiau jų, turint pasekmę, nebereikia.

* *Lietuvos Aidas*, 1938.II.19, 78 nr.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.II.21, 80 nr.

A B U O J A S REIŠKIA “PIKTAS, BIAURUS, BLOGAS, ĮŽŪLUS” *

Pasipiktinęs rytietis mums rašo, kad laikraščiai ėmę painioti a b ū o j a su a b e j i n g u, pvz., visuomenė šiuo atžvilgiu yra labai a b u o j i. Ir čia ne tik reikšmė sukeista, bet ir pati lytis iškreipta. A b ū o j a s, a b ū o j a (ne abuojus, abuoji!) sakomi tik rytiečių. Štai keletas pavyzdžių: tai a b ū o j a s vaikas, niekur jo nepasiusi, jo pati labai a b ū o j a (=keikiasi, vaikus muša), sninga, lyja — labai a b u o j a s oras; čia man a b ū o j a, nebegaliu gyventi. Iš būdvardžio pasidaromi ir daiktavardžiui a b u o j ū b ė, a b u o j ū m a s. Pvz.: ar neisi namo neerzinęs šunų, tu abuojųbe! jis a b u o j ū m ū v i a i m a. Taigi a b ū o j a s su a b e j i n g u tik tiek bendra teturi, kad pirmosios dvi raidės panašios. — Ir čia nebe pirmas kartas toks painiojimas. Prieš keletą metų paleidau p o ž i ū r i vok. “Standpunkt”, rusų “točka zrenija” reikšti, ir tuojuo jį pagavo vartoti vietoje a t ž v i l g i o, bet pamažu vėl liovėsi. Iš seno įprastą ā t s k i r ā — taip pat “madininkai” šoko keisti p ā s k i r u, lyg tik šis spėjo pasirodyti. Jau 1933 m. teko aiškinti (žr. 226 psl.), kad galima kalbėti apie p ā s k i r ā (=išsisklaidžiusį) vaikų būrį, bet tik apie ā t s k i r ā (=vieną) žmogų. Taip pat tik kaimas gali p a s k i r a i (=vienkiemiais) gyventi, o ne vienas žmogus. Ir dar ta yda ligi šios dienos neišnyksta. Geriau nepažįstamo žodžio visai nevartoti, negu bet kaip kraipaloti.

NE “AKTINGAS”, BET A K T Y V U S **

Savąją priesagą -i n g a s dažnai segame ir svetimiesiems žodžiams. Sakome: s i m p a t i n g a s, t a l e n t i n g a s, t e n d e n c i n g a s, t a k t i n g a s... Čia ta priesaga pasakome, kas ko turi, kas ko pilnas. Didžiojo karo metu buvo dar paleisti a k t i n g a s, p a s i n g a s, s u b j e k t i n g a s, o b j e k t i n g a s ir net p a r t i n g a s. K. Būgai perspėjus (Kalba ir senovė 50), šis ir visi naujukai pamažu pradėjo nykti. Tik paskutiniu laiku a k t i n g a s ima vėl šen ten geivelėtis. Mes priesagą -i n g a s paprastai dedame prie turimų ir tos pačios reikšmės daiktavardžių. Bet dabar “p a s o” (ne pasportas!) visai neturime, o a k t a s vėl kitką reiškia, nebe šiaip sau veiksmą. Todėl nedera nė

* *Lietuvos Aidas*, 1938.II.22, 82 nr.** *Lietuvos Aidas*, 1938.II.23, 84 nr.

a k t i n g a s, p a s i n g a s. Čia daug geriau tik lietuviškai persirašyti lotyniškuosius būdvardžius ir vartoti: a k t y v u s, p a s y v u s, s u b j e k t y v u s, o b j e k t y v u s, p r i m i t y v u s, p a r t y v u s... Jie trumpesni ir parankūs vartoti, tiek pat lengvai iš jų padaromi prieveiksmiai (a k t y v i a i...) ir daiktavardžiai (a k t y v u m a s, a k t y v y b ė...). P a r t i n g a s bus kraštas, kur daug partijų, lygiai taip pat, kaip p o e t i n g a šalis, kur daug poetų.

TIK ŽMONES SLAUGOME, NE — ODAŠ! *

Kad pigios, sensacinės spaudos kalba ypačiai bloga, visi pastebime. Ir dar blogiau, kad ją skaitančioji visuomenės dalis ypačiai paimli visokioms kalbos šiukšlėms. Jau kelinti metai vienas vad. šventinis savaitinukas savo “pakampėse” vis rašo pliekia apie o d o s, v e i d o, r a n k ū, a n t a k i ū, g r o ž i o “slaugymą”. Ir ko ten neprislaugoma! Pamanytum, rašo nemokėla, redaktoriai apvažūs vyrai — netaiso. Bet ar patikėsite, kad iš tų “pakampių” kas kalbos mokytusi? Tačiau, anot jų pačių betariant, “faktas ant veido”. Tikrai jau randasi anaip “besislaugančių”. Juk tai yra bauriausias, vergiškiausias vokiškojo p f l e g e n vertimas. Lietuviai teslaugo žmones: ligonis, pavargusius, vaikai senus tėvus, jaunesni vyresnius ir t.t. Tiesa, vokiečiai kalba apie “Körperpflege”, jie gali ir “die Haut pflegen”. Bet mes, imdami “veidą slaugyti”, tiesiog spiaute spiauname savo kalbai į veidą. Žmoniškai ir lietuviškai čia galime vartoti: p r i ž i ū r ė t i, p r i e ž i ū r a. Tik, deja, vėl metų metus ant dėžučių rašoma — “odos priežiūrai”. Jeigu randama priemonių rašyti mokantiems sudrausti, kad ne viską rašytų, tai argi nesirastų jų pamokyti ir tiems, kur nemoka rašyti, o rašo — kaip tinkami.

SVEČIUS KVIEČIAME PIETŲ, O VIRĖJĄ PIETUMS! **

Labai dažnai dar girdime sakant ir skaitome rašant: pakvietė pietums, vakarienei; ar važiuosi Kalėdoms, Velykoms? paleido, išvyko atostogoms, susirinko posėdžiui, pavasario sesijai ir t.t. Čia juk turime galvoje, kad

* *Lietuvos Aidas*, 1938.II.24, 86 nr.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.II.25, 88 nr.

pakviestasis pietus, vakarienę valgys, išvažiuosysis ar išvykusysis Kalėdas, atostogas kur leis, o susisirinkusieji vėl posėdžiaus. Šiais atvejais žmonių sakoma: vyrai jau pietų pareina, piemenę atostogų išleidė (rytiečiai), prigulė apypietės, perpietės, arklius nakties išjojo, o iš kitos pusės, pietums šutinio išvirė, Velykoms pyragus kepa, arkliams perpietei, nakčiai įdėk dobių. Čia reikšmių skirtumą kiekvienas ir neaiškintas aiškiai numano. O palyginę tuojau vėl pastebime, kad anie aukščiau minėtieji posakiai visai nevykę. Galime pietums, vakarienei (=taisyti) kviestis (samdytis) virėją, o iškilmingesniais atsitikimais ir muzikantus (=pagriežti). Taip pat didelio skirtumo yra tarp: parsivežė draugą atostogų (=draugas atostogaus) ir atostogoms (=draugas parsivežtas paties reikalui). Plg. dar: pasilik vakarienei (=nesuvalgyk visko) ir vakarienės (=vakarienauti). Taigi ir anuo atveju sakytina rašytina: pakvietė pietų, išvyko atostogų, susirinko posėdžio... — Naudininku čia pasakome, kuriam tikslui kas daroma, skiriama, o kilmininku — siekiamą, norimą dalyką, siekinį.

ŽYGIMANTAS IR ZIGMANTAS*

Prašo pasisakyti dėl šių dviejų vardų: katraip vadintini mūsų kunigaikščiai. — Ir mūsų istorikai čia nevienodai vartoja, bet daugiau, rodos, rašo Zigmantas. Taip daro ir užpernai išėjusi didžioji "Lietuvos istorija". Tačiau šitokia vartosena nieku nėra pagrįsta. Ir patys istorikai, be abejo, geriausiai žino, kad gudiškai rašytieji šaltiniai perdėm rašo Žigimont, lotyniškieji — Sigismundus, vokiškieji Sigismund ir lenkiškieji — Zygmunt. Lytis Žigimont, Žigimontovič pažįstama ir šiaip iš XVI amž. aktų. Tuo vardu vadinasi ne tik kunigaikščiai, bet ir paprasti mirtingieji. Man pasakojo, kad vienas kitas istorikas šią lytį laiką rusiška (!) ir todėl nevartoja. O yra visai priešingai: Zigmantas — lenkiškai vokiškas, Žygimantas — grynai lietuviškas. Mes dar ir šiandien turime nemažą gyvų pavardžių Žygmantas, paskui Klaipėdos krašte, Vilkyškių apyl. yra kaimas Žygmantai, o Rytprūsiose, Įsruties apskr. — Žygmantyna. Senelis Žygimantas taip santykiauja su Žygimantas, kaip Gediminas su dabartiniu

* *Lietuvos Aidas*, 1938.III.1, 94 nr.

Gedminas. Kitais žodžiais tariant, naujaisiais laikais yra iškri-
tęs vad. jungiamasis balsis i. Pats vardas sudėtas iš žyggi (: žy-
gis) + mantas (: mantus “išmanus, supratingas, tinkas”).
Panašios darybos yra klaipėdiškių pavardė Žygaudas (iš
*Žygigaudas per *Žyggaudas) ir, rasi, *Žýbartas
(jei per *Žýbartas iš Žygibartas). Kaip šalia Ged(i)-
mino, Ged(i)kanto..., Mantigailos, Mant(i)ri-
mo... yra trumpinių pavardžių Gėdas, Gedūtis..., Mañ-
tas, Mañčius, prūsų Mañtotas..., taip gretimomis su
Žyg(i)mantu turime gyvus Žýgas, Žýgus, Žygūtis,
Žýgota... Taigi giminės apstu. — Mūsų Žýgimantas
skambėjimu panašus į vokiečių Sigismund (reiškia: “perga-
lės apsauga”), ir todėl lotyniškai ar vokiškai rašytuose dokumen-
tuose taip ir pakeičiamas, net pačių lietuvių. Mat, šis vardas gar-
sus, pasiskolintas juk ir prancūzų (Sigismond), italų (Gismondo).
Vokiečiai turi dar ir trumpesnę lytį Sigmund, iš jos ir pasiė-
mė lenkai savo Zygmunt. O mes šį vėl persidirbome Zig-
mantu, nes gausiai turime Gedmantų, Normantų,
Žadmantų... Ir tas lenkiškasis perkrikštas yra tiek paveikęs,
jog Žygmantas ir pavardėse daugiur išverstas Zýgma-
ntas, Zýgmanta. Kiti vėl tik taip (poniškiau!) rašosi, nors
vietos žmonių tariama su ž. Taigi Zigmantais mūsų kuni-
gaikščių vadinti nederą. Galima kalbėti nebent apie Zigmantą
Vazą, kuris jau buvo visai svetimos kilmės.

TERMINŲ REIKALU *

Vienos didelės įmonės tarnautojas mums rašo: “Kartais besi-
stengiant kurio rašto kalbą “atversti”, nors kiek pataisyti, tenka
susilaukti ir pašaipos ar nepasitenkinimo iš rašiusiojo pusės. Kaip
pastebėjau, mūsų įstaigose ir įmonėse, svarbiausia, žiūrima paties
turinio, reikalo, o jau rašto kalba, tai ... et, ar ne vis tiek, kaip
pasakyta! Paskui, čia jau nieko ir kaltinti negalima, įvairiose sri-
tyse beveik visiškai neturime terminų. Mūsų fabrike, pvz., maši-
nos, jų dalys, įrengimai, įrankiai ir kt. beveik ištisai vadinami
svetimais pavadinimais, daugiausia vokiškais: šaibos, fasungai,
laveriai, ventiliai, net obliarkos ir t.t. — tikras Babelis! Pasikalbi
su technikais — skundžiasi, sako, kaip vadinsi, jei nėra nustatytų
terminų, ir kas bus, jei kiekvienas inžinierius savaip krikštys”. —

* *Lietuvos Aidas*, 1938.III.2, 96 nr.

Čia vėl keliamas opus ir daug kartų judintas reikalas. Ir labai teisingai pastebėta, kad atskiram žmogui, net savo srities specialistui, sunku kas padaryti. Savanorių darbininkų, pvz., Lietuvių Kalbos Draugijos Terminologijos Sekcijos, čia per maža, negali apspėti. Antra, terminams gyvenime prigydyti reikia ir oficialinės sankcijos. Turėjome valstybinę Terminologijos Komisiją, bet jau 10 su viršum metų, kaip ji mirė ... Terminų reikalas yra ir kalbos kultūros reikalas, todėl niekados nepamirštinas. Šį dalyką, šiaip ar taip, turėtų imtis tvarkyti mūsų švietimo vadovybė. Visi, kam tikrai rūpi mūsų kalbos labas, bus jai dėl to tikrai dėkingi.

FAKTIŠKAS, FAKTIŠKAI, NE "FAKTINAS, FAKTINAI" *

Dabar labai mišrai vartojamas faktiškas ir "faktinas", faktiškai ir "faktinai". — Prie svetimųjų žodžių paprastai, pagal reikalą ir prasmę, dažnai dedamės ir priesagas -inis, -iškas. Pvz., inteligentinė visuomenė ne visuomet inteligentiška, iš demokratinės vyriausybės ir darbų demokratiškų reikėtų laukti. Priesaga -inas dabartinėje kalboje paprastai rodo, kas kuo apkibęs, aptekęs, pvz., molinas, taukinas, purvinas, miltinas, kruvinas, dulkinas... Senojoje kalboje, tiesa, auksinas (būdvardis!), sidabrinas, ąžuolinas... reiškė ir — auksinis, sidabrinis, ąžuolinis, bet dabar tos rūšies darinių beturime maža ir jie nuo būdvardžių su -inis visai atsiję, pvz., amžinas, aklinas, varginas (= vargingas, sunkus); kiti vėl, kaip galutinas, laikinas..., eina greta su galutinis, laikinis. Dėl tos priežasties iš fakto geriau darytis faktinis, faktiškas ir faktiškai. Kažin kieno paleisti faktinas, faktinai dabartiniams mūsų kalbos polinkiams nėra būdingi.

KAIP KALBA MAITIJAMA **

Skundžiamės periodinės spaudos kalbos ydomis, bet kur kas blogiau su vad. reklamine, skelbimine, pagaliau etiketine kalba. Čia juk rašo kaip kas tinkamas. Tur būt, dar daugis atsimena,

* *Lietuvos Aidas*, 1938.III.3, 98 nr.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.III.5, 100 nr.

kaip, reklamuojant vieną paskaitą, visame Kaune nuo stulpų “švietė”: P r a m u š ė d v y l i k t a v a l a n d a. Ir tokių “pašvaitų” pilna mūsų įmonių, prekybininkų leidžiamuose ir plačiai skleidžiamuose lapeliuose, kataloguose ir kitoje tos rūšies spaudoje. Vienas skitelės bičiulis mums atsiuntė prie vaistų rastą lapelį. Jame šitiek parašyta: “Pridėtas įlenktas stiklinis lazdelis yra patogesniai lašinimui iš butelio. Storesnis lazdelio galas įkabinas į butelio vidų už gerklės kranto. Antras lazdelio galas kabina iš butelio gerklės, ore. Prie pilimo iš butelio ties lazdeliu, galima tada lengvai ir patogiai lašinti”. Ir dar reikia pridėti, kad tas pat antroje lapelio pusėje parašyta vokiškai — ir visai be klaidų. Arba vėl vienos firmos atstovybės išleistoje 21 psl. didumo reklaminėje knygelėje mus vaišina šiokiomis gergėrmėmis: “Bendrai reikia sakyti, kad pastatyti aero generatorių 15-20 metr. aukštyje, kas mūsų sąlygose daugumoje atsitikimų pakanka, lengvai galima padaryti, nes pakanka nukirsti vieną pušį reikalingo ilgio su plono galo storumu 5''-8'', ... aero generatorius prie didelio vėjo triukšmauja ir trukdo nakties poilsį ... Jeigu pasirodo daugiau kaip 32° Bé, reikia pripildyti destiliuoto vandens, bet jeigu mažiau su atmiesta vandenyje sieros rūgštimi kol areometras rodo 32° Bé ... aerometro pagalba nugarinama dalis rūgšties ir jos vietoje papildoma vandens ...” Ir tokia kalba parašyta visa knygelė, o vienoje iš įdėtų lentelių net: “Liepąjas rajonas, Iekšzem. rajonas” !!! — Aiškinti, čia, rodos, nereikia, kad kai kas labai gerai sugeba tik iš mūsų kalbos pamėtotis ir šaipytis. Veikia spaudos įstatymas, jame yra ir tam tikras kalbos straipsnis. Rodos, gana apdairiai žiūrima, kad nerašytų netinkamų ar šiaip nederamų dalykų. Tik kažkaip primerkta akis anam kalbos straipsniui. Vilsimės, kad atitinkamos įstaigos ir čia pasirūpins ką padaryti.

DĖL RIMTO REIKŠMĖS *

Vienas teisininkas klausia, ar gerai teismų vartojama “rimtas, nerimtas argumentas, įrodymas”, nors galvoje turima tų argumentų ar įrodymų stiprumas, įtikinamumas ar silpnumas, menkumas, neįtikinamumas. — Šis būdvardis (tikriaus sakant, būdvardžiu išvirkęs dalyvis) taip santykiauja su rimti, remti, kaip ir šaltas: šalti, baltas: balti, taip pat girtas: gerti, tvirtas: tvirti, tverti. Plg. dar suktas,

* *Lietuvos Aidas*, 1938.III.7, 102 nr.

siustas žmogus, kur dalyvis dar tebebūdvardėja. Taigi pirmoji rimto reikšmė yra — nurimęs, ramus (iš dar senesnės: parimęs, pasirėmęs, pvz., rankomis). Žmonių sakoma: rimtas (=ramus, kur nesibaido, vienodai traukia) arklys rimtai ir bėga, rimtai sėd(i) mergaitė (dainose). Bet toliau jau yra išriedėję ir kitų antrinių reikšmių. Dabar visuotinai sakoma ne tik rimtas žmogus, bet ir dalykas, klausimas. Plg. mįslę: nei šis, nei tas, o daug rimtų dalykų pasako (Akiniai). Pagaliau rimtas gauna reikšmę — atkilnus, tvirtas, stiprus. Pasakoje skaitome: Kam pastatėt rimtą svirną, kam atvedėt ristą žirgą, kam paklojot šalavijų lovą? Šią reikšmę jau ir Daukantas pažįsta. Jo raštuose, pvz., randame: visi buvo augumo vidurinio, ne taip smulkio (=smulkaus), kaip rimto; kame-ne-kame rimtos pilys riogsojo; jei tų pulkų nustojo, tuojau kitus rimtesnius į tą vietą išleido. Tas pats Daukantas kalba jau ir apie rimtą ginklą. Taigi visai galimi ir rimtas, nerimtas argumentas, įrodymas. Čia tik pasinaudojame turimu reikšmės raidos polinkiu. Žinoma, taip pat tinka ir stiprus, tvirtas, silpnas...

NE “DAUGUMOJE”, BET DAUGUMAS PRITARĖ *

Prieš kelias dienas vėl laikraštyje skaičiau šiokių posakius: “Daugumoje nebeįstengė prisitaikyti prie naujojo gyvenimo, susirinkusieji daugumoje tam pritarė”. Šitas vietininkas yra gyva rusybė. Jau velionis J. Jablonskis su juo visą amžių kovojo. Tačiau vis dar neišnyksta, piktžoliškų atžalų leidžia. — Čia visų pirma reikia skirti daugumas ir daugumą. Daugumas paprastai reiškia didelį skaičių, daugį, pvz., o žmonių daugumas atlaiduose: prisikimšę visi pašaliai! Paskui daugumas reiškia “didžiųjų didžioji dalis, mažne visi”, pvz., daugumas jau pavalgę, daugumas (=iš turgaus grįžtančiųjų) buvo jau pėrvažiavęs. Taigi turime sakyti rašyti ir: daugumas pritarė, sutiko, nebeįstengė. Taip mūsų žmonių ir sakoma. Plg. dar: daugumas jau žino, sužinojo. Priesaga -umą vėl dažniausiai parodo vietą, turinčią priesaga -umas reiškiamų ypatybių. Plg. aukštumas: aukštumą, lygumas: lygumą, dar: kas to ažuolo storumas ir dar per pačią storumą (=storąją vietą) piauti. Lietuviškai nebent galime pasakyti: pačioje daugumoje (=toje vietoje, kur daugiausia

* *Lietuvos Aidai*, 1938.III.9, 106 nr.

žmonių) bestovįs. Taigi daugumą visų pirma reikėtų vieta, kur ko daug yra. Plg. dar gražų žmonių posakį: žuvis ieško gilumės, o žmogus gerumės (= gero gyvenimo). Be to, daugumą, kaip ir mažumą, dera parlamento reikalams, kur ji susieta ir su atstovų sėdimąja vieta.

DĖL SRITINIŲ TAUTIŠKŲJŲ APDARŲ PAVADINIMŲ *

Vitrinose, lietuviškai tariant prekylangiuose (plg. prekyvietė, prekymetis) matyti išstatytų moteriškų tautiškųjų drabužių. Pridėliota ir parašų: žemaitė, dzūkė, kapsė, aukštaitė. Reikia džiaugtis, kad pagaliau į šį dalyką imta rimčiau, etnografiškiau žiūrėti. Turime būti dėkingi dailininkams, kur šia sritimi atsidėję rūpinasi. Nežinau, ar anie pavadinimai jų pasiūlyti. Bet dėl vieno tinkamumo reikia labai paabejoti. Turiu galvoje aukštaitę. Jau iš XIII amž. pažįstamu Aukštaičių vardu seniau vadinta rytinė dabartinės Lietuvos dalis už Nevėžio ir Nemuno (žr. mano straipsnį "Lietuviškojoje Enciklopedijoje"). Ši geografinė istorinė sąvoka dabar mažne visai yra išvirtusi kalbine: aukštaičiais vadiname visus lietuvius, kurie kalba nežemaitiškai, taigi ir kapsus su dzūkais. Todėl sugretinimas: dzūkė, kapsė ir aukštaitė nėra parankus ir daugiui galėtų būti nesuprantamas. Dialektologijoje visus aukštaičius, gyvenančius į rytus nuo linijos Joniškis — Radviliškis — Surviliškis — Musninkai, vadiname rytiečiais. Jei anos "aukštaitės" apdaras iš šios rytų Lietuvos dalies, tai verčiau vadinti rytietė. Šitaip vartojant nebus painelių. O prireikus aukštaitės vardu galės vadinti kapsę, dzukę ir rytietę visas kartu.

DRŪTAS IR STORAS **

Klausėjas, pastebėjęs šiuodu žodžiu reikšmėmis kaitaliojantis, sako: "Kaip iš šitos visos painiavos išsipainioti?" — Kad iš to reikia vienaip ar kitaip suktis, sutinkame. Bet pirma norime priminti, kad ir šiaip savo kalboje turime nemaža žodžių, kur dėl reikšmės skirtumo kartais tenka labai nustebti. Pvz., smagus pajūrio žemaičiams yra "sunkus". Ir kaip dabar jį suderinti su

* *Lietuvos Aidas*, 1938.III.10, 108 nr.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.III.11, 110 nr.

aukštaitiškąją reikšmę “linksma”! Bet *sma g u s* (=pritinkas, patogus) botagas ir *sma g i a i* (=stipriai, kaip reikiant) arkliui sukirsti — abi anas kraštutines reikšmes sujungia draugėn. Pagaliau *sma g i* ranka yra ta, kur gerai tinka, gali *s m o g t i*. Sunkių daiktų vėl patogiau smogti, o iš patogumo, glaudumo reikšmės pamažu išriedi ir “linksma”. Panašiai santykiauja ir *m i k l a u s* reikšmės: žemaitiškai “kietas”, o aukštaitiškai “lankstus, vikrus”. — Taip ir *d r ū t a s* (tarmėse ir: *d r i ū t a s*, *d r ū k t a s*, *d r u k t a s*) vieniems lietuviams reiškia “stiprus, tvirtas”, o kitiems — “storas”. Reikšmiškai tai visai suprantama: stipresnis paprastai ir storesnis. Kad pirmoji reikšmė (stiprus, tvirtas) senesnė, rodo ir senųjų prūsų žodžiai *d r u v i s* “tikėjimas”, *d r u v i t* “tikėti”. Ir bendrinė kalba aiškiai linksta į šią senesniąją reikšmę. Taip visiems ir reikėtų vartoti. Todėl ir *d r ū t m e d i s* teiktinas kietmedžio, o ne stormedžio reikšmė; taip pat *d r ū t ė t i* — stiprėti, tvirtėti. Tik visuotinai įprastą *d r u č k i j*, tur būt, ir toliau vartosime greta su *s t o r u l i u*.

VYTIS, VYČIO, O NE VYTIS, VYTIES*

Vienas iš senesnių mūsų mokyklos darbininkų rašo: “... neseniai čia kalbos kertelėje priminė, kad reikia tarti *lietūvis*, *Lietuvà*, bet 16 vasario iškilimėse kone pusė kalbėtojų keverzodami kirčiavo *lietūvį*. Ir mūsų baltąjį *Vytį*, lyg niekindami, tarė “*vytis*”. *Vytis* yra rykštė, maža šakelė...” — *Vytis*, kilm. *v y č i o*, įnag. *v y č i ū*, yra Daukanto darbo žodis. Jis tuo vardu vadina ne tik mūsų valstybinį ženklą, bet taip pat ir riterį, raitą pasiuntinį. Šį žodį kaldamasis Daukantas bus nusižiūrėjęs ir į Ordino šaltinių minimus prūsų *v i t i n g u s* (=bajorai, kariai). Ir mums nėra jokio pagrindo daukantinės lyties perdirbinėti į *vytis*, *vytiės*, jau vienas nepatogus sutapimas turi mus nuo šios pastarosios atgrėsti. Ir Gimtosios Kalbos pernai metų 9 nr. dėl to buvo rašyta, išaiškinta kaip vartoti. Bet kaip į ką įsimeška, įsilinguoja, nors pelkę degtum — nebeatkratysi. — Tas pat ir su *lietūvio* tarimu. Rašyta Gimtojoje Kalboje, kelis kartus sakyta per radiją, pagaliau dienraštyje — išlinksniuota. Bet kur tau! Daugumas gražbylių tokį menką dalyką stačiai negirdomis nuleidžia... Tačiau bent tuo galime džiaugtis, kad jaunuomenė čia išsiskiria, rodo daug pažangos. Tatai ir mūsų mokyklos nuopelnas. Jos pastangumas, vilsimės, neatlyš.

* *Lietuvos Aidas*, 1938.III.12, 112 nr.

... GIMĘS IŠ TĖVO LIETUVOS PILIEČIO *

Išstatymininkas nori tiksliai, bet trumpai nusakyti, kad tėvas tuo metu, kai vaikas gimė, buvo Lietuvos pilietis. Todėl klausia dėl šių trijų redakcijų: 1. santuokinis vaikas, gimęs iš tėvo Lietuvos piliečio, 2. santuokinis tėvo Lietuvos piliečio vaikas, 3. santuokinis vaikas, gimęs tėvui Lietuvos piliečiui. — Sutinkame su klausėju, kad norimoji sąvoka geriausiai nusakoma pirmąja redakcija. Čia, rodos, abejojimo dėl tėvo pilietybės gimstamuojų metu negalėtų kilti. Tiek pat nedviprasmiška atrodo ir trečioji redakcija. Bet ji vartoti nebūtų paranki, pvz., susigrūdus daug naudininkų: santuokiniam vaikui, gimusiam tėvui Lietuvos piliečiui. Antra vertus, šiuo vad. n u o t y k i o naudininku daugiau pasakome, kas savaime atsitinka, nutinka. “J o n u i s ū n u s g i m ė” lygintinas su “j a m a r k l ė p a v o g ė, k a t i n i u k u i l a p e l i s a n t u o d e g y t ė s n u k r i t o”. Bet jau ir 1824 m. rėžiškiam Šv. Rašto vertime skaitome: Abraomui gimė Izaokas, kur 1701 m. vertimas turi: Abrahomas pavaisė Izaoką. Dėl prielinksnio ir dėl “gimimo iš tėvo” nėra ko būkštautis. Pačių žmonių sakoma: iš pirmojo vyro buvo gimę trys vaikai, o antrojo paliko du.

VAISTINĖ IR APTIEKA **

Mus klausia: kam vaistinės viename lange rašo “vaistinė”, o kitame — “aptieka”, kam tas dvilypumas? — Tikrai keistas daiktas. Juk visi geriausiai žino, kad v á i s t i n ė (taip kirčiuotina!) ir a p t i e k ą tas pat, tik pirmoji lietuviška, o antroji svetima. Paprastai besakome tik v á i s t i n i n k a s, n e a p t i e k o r i u s, ir įstatymai, rodos, apie v á i s t i n e s tekalba. Bet a p t i e k ą dar vis pasturlaku velkasi. Languose dvejopai rašyti bene bus įpratę nuo to laiko, kada v á i s t i n ė, kaip naujadaras, mažiau tebuvo žinoma. Tada ir buvo pateisinama. Bet dabar, matyti, toks rašymas priepročiu virto, ir patys rašantieji nemoka tiksliai paaiškinti, kodėl taip daro. Taigi iš tiesų jau metas tą atsigyvenusį dvejopumą pašalinti, visur tik v á i s t i n ė b e r a š y t i. Tikėsimės, kad vaistininkai, patalpas remontuodami, to nepamirš.

* *Lietuvos Aidas*, 1938.III.14, 114 nr.** *Lietuvos Aidas*, 1938.III.15, 116 nr.

“T A I S Y M A I” *

Kad mūsų raštų, ypačiai spaudos kalboje yra daug taisytinų ydų, visiems aišku ir neaiškinus. Ir visokiais būdais rūpinamasi tų ydų išveisimu. Leidžiamas juk atskiras kalbos laikraštis *G i m t o j i K a l b a*, stiprinamas kalbos mokymas mokykloje, net į spaudos įstatymą įtrauktas tam tikras kalbos straipsnis (deja, jis tebelaukia vykdomas!). Bet vis kartkartėmis pastebime ir neprašytų “taisytojų”, kur stačiai į lankas nutaiso. Šit Žemaitės rašytojos romanas. Jame ir veikia tie patys žemaičiai. Ir va leidėjas, ne bet koks, mažne pats stambusis, “ištaisydina” kalbą. Autorės smiltis pataisyta smėlys, *v i r b a i* — žabai, *b e g ė d ė* — besarmatė, *b u t a* — ūkis, *r a i š t i s* — skara, *m i e t a s* — kuolas, *p u o d a s* — puodynė, *m i l o g a l e l i s* — milo gabaliukas, *t r o b e l n i n k a i* — trobininkai, *V i n c ė*, *T a d ė* — Vincas, Tadas, *l a k n o j i m a s* (šunies) — čiauškėjimas... Vadinas, iš buitinio romano išbrauktos žemaitybės, sujauktos vaizduojamosios priemonės. O vietoje pasitarę ir niekis, niekai įbrukta “pasirodavoje”, “baikos”! Tai yra ne taisymas, bet kažkoks dárknojimas. Mūsų tarmės, jų žodynas, sintaksė, yra gyvasis šaltinis, iš kurio didžių turtų plūsta į bendrinę kalbą. Ir mažne visi mūsų žymesnieji rašytojai tuo turtu apščiai naudojasi. Be fotografuote fotografuojančios Žemaitės prisiminkime kad ir Vaižgantą su Krėve. Juk buitinė tikrovė, pasakytume vietiskumas, veik neįmanoma be tarminių priemonių pavaizduoti. Kartais net ir šimtaprocentinio tarmiškumo pravartu. Ko būtų verta S. Čiurlionienės “Šventmarė” grynai aukštaitiškai parašyta! Turime būti tikrai dėkingi tiems leidėjams, kurie rūpinasi ir savo leidinių kalba, prireikus pasiieško taisytojo. Bet, meldžiamieji, neapsileiskite dárknomis, abejodami atsiklauskite išmaningesnį.

K Ū N A S I R L A V O N A S **

Vienas mokyklos darbininkas, turįs labai gyvą žmoninės kalbos nuojautą, mums rašo: “...esu įpratęs girdėti ir sakyti iš mažens: paskendo, jo *k ū n o* nerado, mirusiojo *k ū n a* palaidojo... Dabar rašo: *l a v o n a* išgriebė, *l a v o n a* palaidojo.

* *Lietuvos Aidas*, 1938.III.16, 118 nr.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.III.17, 120 nr.

Nežinau gerai, kokia prasme vartojamas *lavonas* mano krašte, bet tikrai nesakoma — palaidojo *lavoną*, nes tai būtų per daug šiurkštu, negražu, biauuru”. — Etimologiškai imant *lavonas* yra — *palio vęs* gyvas būti, t.y. nebegyvas žmogus ar šiaip kokio gyvūno kūnas. Daukša (XVI amž.) rašo: “neestig Dievas Dievu išdvėsusių (=dvasią išleidusių) *lavonų*, bet žmonių gyvųjų”. Kitur vėl pavartoja greta: “...ant kūnų patriarchų ir kitų šventųjų ir kurių norint žmonių *lavonų* gulinčiųjų...” Kuršaitis sako net: “lavoną palydėti, palaidoti”. Tačiau dabartinėje vartosenoje *lavonas* turi jau ir bloginio priereikšmio. Todėl kalbėdami apie mirusįjį su pagarba, per laidotuves paprastai tesakome *kūną*. Plg. žmonių kalbos posakius: *kūną* keturiais vežė, per naktį *kūnas* bažnyčioje buvo, *kūną* į duobę leidžia. Juk ir bažnytinėje kalboje sakoma: Jėzaus *kūną* nuėmė nuo kryžiaus, palaidojo, šventųjų *kūnai*. *Lavonas* vartotinas ten, kur kalbame labai daiktiškai, nesiejame su vardu. Todėl sakoma ir sakyтина: jūra išmetė *lavoną*, rūsyje rado moteriškės *lavoną*. Taip pat medikai kalba apie *lavonų* skrodimą, konservavimą. Ir vieta lavonams laikyti yra — *lavoninė*. — Kuršaičiui bene bus atsiliepusi vokiečių “Leiche” su savo vartosena.

“DIDLIETUVIAI” IR “MAŽALIETUVIAI” *

Tie žodžiai vis kartkartėmis pasirodo mūsų spaudoje. Prieš kelias dienas vienoje recenzijoje vėl radau — “mažalietuvišką gyvenimą”. — Yra kalboje: *dīd(ž) mergė*, *dīd(ž) pinigis* (=didelis pinigas, moneta), *dīdžuvė*, *dīd(ž) ponis*, *dīdžkarčiamė*, *dīdžiasviestis* (=sviestas, kur pasukos neišsiskyrusios)... o iš kitos pusės vėl: *dīdūsis*, “dideliais ūsais”, *dīdlaūkis* “kas daug lauko, žemės turi”, *dīdžiūgnis* “kur dideliais žingsniais eina”, *dīd(ž) pinigis* “kam daug pinigų, kapitalistas”... Taip pat pažįstami *mažvaikis*, *mažavaikis* “mažas vaikas, niekdžiugis” ir *mažavaikis* “kas maža vaikų turi”, *maž(a)kalbis*, *mažamėtis*. Prie šių reikšmiškai tinka ir naujieji *dīdmiestis*, *dīd(ž)laivis*... Bet **dīdlietuvis*, **mažalietuvis* reikštų didelį, mažą lietuvį, o **dīdlietūvis*, *mažalietūvis* — kas didelį, mažą lietuvį turi! O anais žo-

* *Lietuvos Aidai*, 1938.III.19, 124 nr.

džiais norima visai kas kita pasakyti, skirti Didžiosios ir Mažosios Lietuvos lietuvius. Ir kaltasi pagal vokiečių Grosslitauer. Juk ir Grossdeutscher buvo išsivertę didvokiečių. Mūsų kalba nėra tokia, kad mėgtų darinius kaip "Dudelsackpfeifergeselle". Neturime juk nė "Didlietuvės, Maž(a)lietuvės", o tik — Didžiąją ir Mažąją Lietuvą. Didžiārusiais, mažārusiais čia negalime teisintis, nes ir jie tėra tik vertiniai. Dabar dažniau ir vartojame: rusai, ukrainiečiai, gudai. Tokiu būdu, žiūrėdami savo kalbos dvasios, turime sakyti rašyti: Didžiosios, Mažosios Lietuvos lietuvis. Posakis, tiesa, ilgas. Bet ką padarysi, kad mūsų kalba tokia ilginė. Mes turime septynis linksnius, o kitos kalbos visai nelinksniuoja. — Perkeltine prasme sakome didis, didelis lietuvis — kas labai lietuviško nusistatymo, Lietuvai daug dirba. Čia galimas būtų ir naujadaras didlietuvis, bet jis nereškia Did. Lietuvos gyventojų. O mažālietuvis perkeltinai vėl išeitų — menkas, netikęs lietuvis.

DĖL JAUNALIETUVIO KIRČIO *

"Jaunosios Lietuvos" sąjungos nariai sutrumpintai vadinami jaunalietuviais. Daryba žodis niekuo nedėtas, sudurtas iš jaunas + lietuvis. Plg. jaunāmiškis, jaunāvaikis "jaunas vaikas", jaunāmartė, senāmiestis... Bet kirtis šitam naujadarui yra prisipliėkęs nei šioks, nei toks. Dažniausiai girdime sakant: jaunalietuvis, jaunalietuvis, jaunalietuviai... Atleiskite palyginimą, bet tuojuo kišasi sudurtiniai būdvardžiai su — liežūvis. Plg. taip pat būdvardžius jaunamėtis, šventadiėnis (pvz., drabužis) greta su daiktavardžiu šventādiėnis. Jaunalietuvis, kaip ir prieš Didįjį karą mūsų laikraščių vartotas jaunāturkis (taip ir kirčiuodavę!), mums eina daiktavardžiu. Todėl jis ir kirčiuotinas geriau daiktavardiškai, pagal kitus tos rūšies pavyzdžius: jaunālietuvis, jaunālietuviai, taip pat jaunālietuvis. Kirtis pastovus, nekilnojamas. Man pačiam yra tekę vienur kitur girdėti ir kaimo žmones taip kirčiuojant. Jaunalietuvis nebent būtų aiškinamas sudaiktavardėjusiu būdvardžiu, padarytu iš nesamo sudurtinio daiktavardžio. "Jaunālietuvis", kaip ragūvis, linkūvis

* Lietuvos Aidas, 1938.III.22, 129 nr.

(= tos apylinkės gyventojas) iš *Raguvo*s, *Linkuvos*s. Bet *naujaromūvis* (: „Naujoji Romuva“, korporacija) ir formaliai tėra būdvardinės kilmės. — Ta pačia proga noriu priminti dar vieną žodį, kurį vėl nevykusiai būdvardiškai kirčiuojame. Turiu galvoje *didvyrį*. Daiktavardžiui *didmergė*, *didponis*, vietovardžiai *Didlaukis*, *Didmiškis*, *Did sodė* rodo, kad kirčiuotina *didvyris*, *didvyriai* (su pastoviu kirčiu!). Bet ir iš žmonių kalbos pažįstamas *didvyris* „aukšto ūgio žmogus“. Tačiau jau *Sirvydas* pažįsta *didžiavyris* „herojus“. *Lytis* *didvyris* tėra abejotinai paliudytas. Dabar daugelio tariamas *didvỹris* išeina būdvardis, kaip *didvỹžis* „didelėmis vyžomis“; *didvỹrė* gali būti moteris, kur didelį vyrą turi. Teiktina tik *didvyrė*, kaip ir *didvyris*.

GANA MUMS „JEVROPOS“ *

Paskutinėmis dienomis *Europos* vardas dažnai minimas. Bet iš kelių paskaitininkų ar apžvalgininkų lūpų radijo bangomis, tikrai „ruskai“, skambėjo vien „Jevropa“. Neiškenčiu dėl to nerąšęs, nes senoji karta mažne tik taip ir tetaria. Žinom geografijos, istorijos mokytojų, išėjusių rusų mokyklas, kurie šitą perdėm rusišką tarimą nesąmoningai įtėigia ir savo mokiniams, vadinasi ateities lietuviškajai visuomenei. Mūsų kalba turi savus fonetikos dėsnius ir todėl jai nepakeliui su rusų „Jevgenij, Jegipet, Jelena“. Mes sakome *Eugėnijas*, *Egįptas*, *Eleną*. Todėl turime tarti *Európa*. Mūsų žmonių šis žodis ne nuo vakar pažįstamas. Daugiur tarmėse tariama *Aurópa*, svetimesnis dvibalsis *eu* pakeičiamas *au*. Tačiau bendrinė kalba aną dvibalsį palieka, kaip ir kituose svetimuose žodžiuose, pvz., *neurastenikas*, *neurologija*. O garsas *o* šiame žodyje kaimo žmonių, rodos, gana plačiai tariamas taip pat lietuviškai, t.y. ilgas ir tvirtapradis. Vadinasi, nėra būtino reikalo bendrinei tarčiai teikti miestiško, trumpo *o*. Su ilgu *o* tariant ir kirtis gali palikti įprastinėje vietoje: *Európa*. Priėmus tarti *o* trumpą, žargoninė *Jevrópa*, *Európa*, mūsų kirčiavimo dėsniais turėtų išvirsti *Europá*, kilm. *Europos*. O persilaužti čia sunkiau, negu priimti žmoninė *Európa*. — Tiek pat netikusiai rusiškai daugio tariama ir rašoma *jėrarchija*, *jėroglifai*. Čia, žiūrėdami graikų

* *Lietuvos Aidas*, 1938.III.25, 135 nr.

kalbos ir Vakarų Europos įpročių, turime sakyti, rašyti tik hierarchija, hieroglifai. Taigi, lietuviškai tardami evangeliją, eretiką, būkime ir Europai valyvesni, tetarkime Europą.

DĖL SVETIMŲJŲ VARDŲ RAŠYMO *

Svetimiesiems vardams, pavardėms, vietovardžiams rašyti dar neturime tvirtų ir pastovių įpročių. Ir periodinė spauda, tiesa, daugiau rašo iš originalo, kaip patys svetimieji, bet dalis taip pat — ir lietuviškai, pagal tarimą. Šio pagrindinio klausimo čia nespren-džiame, tačiau reikia pripažinti, kad kaimui skiriamajai spaudai lietuviškas rašymas tikrai būtų sveikesnis. — Čia norim iškelti kelias originališkojo rašymo ydas. Mūsų kalba yra kaitomoji, todėl buvusiuose žurnalistų kalbos kursuose patarta galūnes dėti ir sveti-miesiems vardams, nors šiaip rašomiems iš originalo. Taip dabar daugumo ir daroma. Bet vardams galūne o, rašoma arba tik taria-ma, taip pat ir tiems, kur baigiasi kitais tariamais balsiais, bet rašomais visai kitaip, — lietuviškas galūnes bedėti neverta. Tokie vardai yra Hugo, Rousseau, Herriot, Daudet, Tardieu, Bauvais, Dumas, Denis, Barthou... Tada turėtų rasti Hugo as, Daudetas, Barthou as..., kur iš tikrųjų išeina keisti kibyklai. Kad čia ir kiek dėl galūnės kovotume, nieko nelaimėsime: jausmas piestu stoja. Todėl be reikalo kai kas pradėjo rašyti Daladieras, d'Anunzias vietoje Daladier, d'Anunzio. Rašydami su galūne Gan-dhis, vėl linksniuoti turime Gandhžio, Gandhžio... Čia dh yra lygus d, tik kiek kitaip (aspiruotai) tariamas. Vadinasi, Gandhio, Gandhiui... visai nederą, nes nerašome nė gaidio, gaidiui... Jeigu kitų tautų vardus rašome taip, kaip jie patys, tai lygiomis turime elgtis ir su lenkais. Rašytina Kościółkowski, Szembekas, o ne Koscialkov-skis, Šembekas. Kitas reikalas su tų vardais, kur vartoja nelotynišką raštą. Čia rašytina pagal tarimą. Todėl kinų miestas, anglų rašomas Ishui, lietuviškai rašytinas Išujis. Taip pat netikę Tsinanas, Tsingtavas, gana — Cinanas, Cingtavas. Juk ts tariamas c. Vakarų Europos kalbose ts suprantamas, nes c rašmeniu dažnai reiškiami kitoki garsai. Vieno

* *Lietuvos Aidas*, 1938.III.26, 137 nr.

kito rusiškieji vardai sumėgiami net pusiau prancūziškai ar vokiškai parašyti: Boudenny, Lewinas, Botškarjeva (iš vokiečių: Botschkarjewa). Rašytina savaip: Budionas (Budionnyjas būtų per gramozdiškas), Levinas, Bočkareva. — Čia iškėliau vieną kitą mažmožį. Ištisai svetimųjų vardų rašymą reikės tvarkyti kartu su visa rašyba. Dabar turime reikalauti bent šiekio tokio nuoseklumo, kad nemaišytų keleriopai.

DĖL T U O T A R P U *

Mums atsiuntė iš dienraščio išrašytus sakinius: “Generolo Franco kariuomenė yra visai arti Madrido, o tuo tarpu kaip Madrido šiaurės ir pietų iškyšuliai yra išsikišę į priešų pusę. Tuo tarpu praėjusiais metais ..., ... tuo tarpu tais pačiais metais...” Atsiuntusysis pabraukė t u o t a r p u ir klausia, argi čia ne rusybė “meždu tem kak”. — Tikra tiesa. Lietuviškai sakoma: t u o t a r p u (= dabar, kurį laiką) niekur nevažiuosiu, t u o t a r p u (= tada, tuo metu, kada kas įvyko) nepasitaikė troboje; pasėjęs t u o t a r p u ligi šienapiūtės (= ligi piaunant) griovius kasame; palinguok vaiką, o aš t u o t a r p u kiaules pašersiu; t u o t a r p u, kaip suėjo į trobą, ir išjojo arklius. Jau iš šių pavyzdžių matyti skirtinga lietuviškoji vartoseną. Mūsų t u o t a r p u sakinių sujungime rodo tam tikrą pakaitais ir tuo pačiu metu vyksantį veiksmą. Praktikos reikalui geriausiai įsidėmėti, kad t u o t a r p u negali reikšti “bet, tačiau”. Šiuo būdu vartosenoje nesunku susivokti. Todėl ir anie sakiniai pataisytini: “Gen. Franco kariuomenė yra visai arti Madrido, o (ir: b e t, t a č i a u) Madrido šiaurės ir pietų iškyšuliai yra ... Bet (o, tačiau) praėjusiais metais ..., ... tačiau (o, bet) tais pačiais metais”. Taigi t u o t a r p u mūsų kalboje sakinių jungtuku neina. Ir šiaip vientisiniame sakinyje nevartotinas prasme “bet, tačiau”.

PER DAUG VISOKIŲ “PUNKTŲ” **

Svetimas žodis mums daugiau ar mažiau yra tuščiaaviduris. Neturėdami gyvosios reikšmės nuojautos, tokio žodžio vartosena

* *Lietuvos Aidas*, 1938.III.28, 139 nr.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.III.29, 141 nr.

kartais ir labai išplečiame, ją stačiai skolinamės. — Taip mūsųose labai išsišakojęs yra punktąs, kurio protėvis lotyniškasis punctum “dūris, taškas”. Kasdien vis girdime ar skaitome supirkimo, pereinamuosius punktus, sveikatos reikalams vėl yra injekcijų punktų, teisininkai savo darbe taip pat punktais ramstosi, prekybininkas kalba apie gerą punktą krautuvei, besiginčinantieji viename punkte sutinka, kitame ne. Ir tokių punktų galėtume baimės “pripunktuoti”. Tačiau jų tikrai per daug. “Supirkimo punktą” labai gerai galime pakeisti pirkykla. Tai bus trumpiau ir žmonėms suprantamiau. Juk iš seno sakome virtykla, girdykla, gulykla, knisykla, taupykla..., o naujai pasidaryta skaitykla, kirpykla, siuvykla, prausykla... Priesaga -ykla vis reiškia vietą, kur kas daroma. Taigi, kur perkama, ten — pirkykla. Jeigu tokioje vietoje gyvuliai ar kas kita tik priimama, o pinigai kada vėliau temokama, tai tikų ir emykla. “Pereinamajam punktui” vadinti derėtų žmoninė pėreiga “vieta, kur pereinama”. Jeigu atrodytų, kad ji painiosis su pareiga, tai teiktina pėrėja. Pastaroji vartojama ir geografių tam tikroms kalnų pereinamosioms vietoms. Kad šis žodis nė kuo nedėtos darybos, rodo ir kilmininkinis prieveiksmis pėrėjos “ištisai, kiaurai”. Įstatymų kalboje, rodos, vėl daug kur punkto vietoje tinka pastráipa, kurią jau seniai esu pasiūlęs vokiškajam “abzacui” pakeisti. Pasidaryta ši iš Kuršaičio pažįstamo prieveiksmio pastráipomis “palaipsniui, šoksniais”, giminaičio su stráipsniu (taip ir tvoros tarpas vadinamas!). Gudiška posmą galime nebent audėjoms palikti, o “abzacui” jis lyg šuniui kamantai. Krautuvei vėl pakanka vietos, o ginčinininkams dera dalykas. Taigi tų “punktų” galime ir mažiau tevertoti. Bet, žinoma, “injekeijų punkto” jau švirkštykla nevadinsime. — Dar noriu pridurti, kad ir “punktirui” senosios Terminologijos Komisijos yra nukalta gana vykusi taškųotė. Tad ir “punktiruoti” galima pakeisti taškųoti. Tiesa, be svetimųjų žodžių neišsiversime. Tačiau ir dauginti jų neverta. Argi geriau, kad koks “tiligentas”, dangų ragu rėždamas, teigia “diplomatišku keliu” iš Telšių į Alsėdžius atvažiuęs.

KUO PAKEISTI "DEZERTYRĄ" ? *

To mus klausia teismo žmogus. Dėl galėjimo, galime ir šį žodį vartoti, nes yra vad. tarptautinis. Bet ir savų pakaitų netrūksta. Pažįstami gyvi, žmoniniai: bėglys, bėgūnas, pabėgėlis. Pastarasis paprastai ta viena reikšmė ir tevartojamas, net pati jo priesaga tam dera, yra bloginamoji, veikiamoji. Plg. apsnūdėlis, pamišėlis, nešvankėlis. Todėl ne visai tepritiktų kalbėti apie susipratėlius lietuvius. Bėglys ir bėgūnas be "dezertyro" dar reiškia ir tą, kuris gerai gali bėgti, yra bėglus. Bet dėl to dar bėgli "dezertyrui" galime visai nesibaimydami vartoti. Jis trumpas ir parankus. Bėgūną palikime tam tikrai arklių veislei, kur dabar be reikalo rusiškai "risokais" vadinama. Be to, dar bėgūnas žmonių kalboje sakomas ir technikos reikalui, būtent reiškia vokiečių "Schwungrad", rusų "machovik". Man jis atrodo geresnis už technikų dabar vartojamą smagratį. Tos abidvi teikiamosios reikšmės, rodos, vartosenoje negalėtų viena antrai kliūti. Taigi "dezertyrą" lietuviškai vadinkime bėgliu ar pabėgėliu. Pats gyvenimas parodys, katras paims viršių. Spėju, kad bėglys.

KARTAIS IR TRUMPA NETRŪKSTA **

Viešieji parašai, įvairūs įspėjimai paprastai rašomi trumpi. Tačiau jie turi būti ir pakankamai aiškūs, nedviprasmiški, kad žmonės iš to juoko netrauktų. Bet kartais ir čia, anot to žemaičio betariant, prakišame pro šikšnelę, persistengiame. Va parašyta: "Keleiviams duris darinėti draudžiama. Liesti signalo ir valdymo įrengimus keleiviams draudžiama". Matyti, rašytojai norėjo būti labai tikslūs, norėjo keltuvo konduktorių iš to draudimo išskirti. Bet ar to reikia? Juk kiekvienas suprantame, kad jis tų įrengimų nelietęs nė mūsų nepavėžintų. Geležinkelių terašoma: "Traukiniui einant duris darinėti draudžiama". Ir niekas tokio parašo klaidingai neperpranta, prie geležinkeliečių nekimba, jei jie ir traukiniui einant prireikus duris varsto. Taigi nė anuose parašuose nereikėjo to keleivio įdėmnai užkliūti, jis ir be to žino, kad jam parašytas. Ir, rodos, geriau būtų: "Liesti signalinius ir valdomuosius įtaisus draudžiama". — Iš kitos pusės man vėl priminė mėsinėse ir šiaip

* *Lietuvos Aidas*, 1938.III.30, 143 nr.** *Lietuvos Aidas*, 1938.III.31, 145 nr.

maisto dalykų krautuvėse kabinamus spausdintus įspėjimus: "Spiaudyti ir rankomis liesti draudžiama". Knibčius, žinoma, čia savaip ir linksmai gali nuaiškinti. Vadinasi, įspėjamuosius parašus rašant visuotinio tikslumo nesupaisysime. Čia svarbu trumpumas ir paprastasis aiškumas.

DAR ATSIRŪGSTA "APVAIKŠČIOTI" *

Neseniai viename straipsnyje skaičiau: "20 metų sukaktis nebus Amerikoje apvaikščiujama vieningai". Gauname "apvaikščioti" išgirsti dar ir iš sakyklos ir šiaip vienur kitur. Ir čia tas veiksmazodis ėjimo nerodo, tik "švesti" tereiskia. Tatai nėra mūsų kalbos turtas, bet lenkiška pranara, vertinys iš "obchodzić", palikęs iš "Bromos atvertos ing viečnastį" laikų. Ir iš tiesų skurdžiakalbėse XVIII-XIX amž. tikybinėse knygelėse šventės veik perdėm "apvaikščiojamos". Mums šita lenkybe tikrai jau metas nusikratyti. Lietuviškai tesakome: apvaikščiujau laukus, kad gyvuliai nebūtų kur įsilaužę, visus kaimynus apvaikščiojo, kol gavo; ligi temstant reikėjo apsvaikščioti, visko prisinešti. Rygiškių Jono amžius, pasirodo, buvęs per trumpas šiai šiukšlei išveisti. Taigi ne įnosiai sau įsidėkime, kad apvaikščioti nereiškia "švesti, minėti (sukaktį)".

KUO PAKEISTI "KOŠMARĄ" ? **

Nors ši žodį esame įsipratinę iš rusų, bet šių jis pasiskolintas iš prancūzų *cauchemar*. Taigi galėtų iš dalies vadinti lyg ir tarptautiniu. Bet reikėti jo mums ne kiek ir tereikia. Mat, turime kelis savus pakaitus. Did. Lietuvoje pažįstama: *slogūtis* "spaudimas, troškinimas, smaigulys miegant", *slogulys* "spaudimas krūtinėje". Jų artimieji giminaičiai yra *slogà* ir *slōgas* "bet koks sunkus daiktas kam prislėgti, balastas", toliau *sluōgas*, *slúogtas*, *slúogtis* "tas pats". Veiksmazodis vėl yra *sloginti*. Iš Maž. Lietuvos Kuršaičio duota *slėgėlė* (galin. *slėgėlę*) ir vokiškai jo verčiama "der aufliegende Alp", dabartine vokiečių kalba tariant "Alpdrücken". Iki šiol, rodos, *slogūtis* jau retkarčiais ir vartotas. Jį visu

* *Lietuvos Aidas*, 1938.IV.1, 147 nr.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.IV.2, 149 nr.

pirma “košmaro” vietoje ir reikėtų teikti. Nors jis žmonių ir siauresne prasme tesakomas, bet bendrinėje kalboje galima ir išplėsti. Taigi prireikus galime kalbėti ir apie visuomenės slogutį, apie slogutį sloginantį visą kraštą. Savas žodis bus daug suprantamesnis ir pakabesnis vartoti nei svetimas.

“GUSARAS” SU “JUMORU” *

Svetimuosius žodžius į bendrinę kalbą imamės daugiau žiūrėdami Vakarų Europos kalbų tarsenos ir rašysenos. Mes sakome rašome tik himnas, pitija, babiloniečiai, ne gimnas, pifija, vaviloniečiai. Mat, rusai čia eina kitais keliais, net nuo kitų slavų skiriasi. Tačiau retkarčiais dar rusybių vis išlenda. Neseniai rašėm prieš “Jevropą, jeroglifus ir jerarhiją”. Bet ir “gusaras” su “jumoru” verti pavajoti. “Gusaras” dėl g yra perdėm rusiška lytis. Pats žodis yra greičiausia vengriškos kilmės — *h u s z á r* (*husz* “dvidešimt” a r “mokestis”), kuris visų pirma reiškė nuo 20 ūkininkų karan statomą raitininką. Yra dar antras aiškinimas: iš vidurinių amžių lotynų cursarius “jūrų plėšikas”, kuris vengrų išverstas *Husarius*, *huszaro* “plėšikas”. Kitos kalbos turi: vokiečių — *H u s a r*, anglai — *h u s s a r*, prancūzai — *h u s s a r d*, ispanai — *h u s a r*, italai — *u s s a r o*, lenkai — *h u z a r*, čekai — *h u s a r*, latviai — *h u z a r s*, tik serbai lygiomis su rusais — *g u s a r*. Kiekviena kalba truputį savaip perdirba: italai neturi h, o prancūzai nors ir rašo, bet netaria. Lietuviai ši žodį ir ne nuo vakar dienos pažįsta. Sena liaudinė lytis yra *u z ā r a s*. Šalia jos, kaip naujesnė, Kuršaitis duoda ir *h u z ā r a s*. Yra dar ir laukinės gėlės vardas *u z a r ē l i s*, kitaip vadinamos *r ē ž i u k u* (*Nasturtium*). Vadinasi, rusiškas “gusaras” mūsų kalboje nieku nepateisinamas. — Tokio pat molio yra ir “jumoras” su visa savo gimine. Žodžio kilmė (iš lotynų *h u m o r* “drėgnumas, šlapumas”) ir kitų kalbų praktika — vok. *H u m o r*, lenkų *h u m o r*, latvių *h u m o r s* — rodo reikiant rašyti su h. Rusai, mat, savaip persidirbo prancūzų be h tariamą *h u m o u r*, pradžioje prisidėjo j. — Taigi vietoje “gusaras” vartotina *h u z a r a s*, jei jau nenorima žmoninio *u z a r o*, taip pat ne “jumoras, jumoristas, jumoristika, jumoreska”, — bet *h u m o r a s*, *h u m o r i s t a s*, *h u m o r i s t i k a*, *h u m o r e s k a*.

* *Lietuvos Aidas*, 1938.IV.4, 151 nr.

AR NE PER DAUG "SEMIAMA" ? *

Visai neseniai skaičiau tokį sakinį: "Maironio "Pavasario balsų" išėję penkios laidos (= leidimai. A.S.) ir yra išsisėmusios". Kartais ir knygynuose ar leidyklose, paklausus kurios senesnės knygos, atsako: "Nebeturime, jau išsemta". Norima tuo, žinoma, pasakyti, kad knyga išparduota, išpirkta. Šiaip žmogus anos sakysenos gali ir visai nesuprasti, mat, mes prie šios perkeltinės reikšmės nesame pripratę. O leidėjų ir knyginkų taip imta sakyti todėl, kad kitomis mūsų kaimyninėmis kalbomis anaip sakoma, pvz., rusų "izdaniye iščerpano", vokiečių "die Auflage ist erschöpft" ir t.t. Vokiečiai, tiesa, gali išsemti ne tik jėgas, bet ir kantrybę, priemones, kasą, pajamas, dirvą, net kūną. Rusai jau mažiau besemia. Lietuviai paprastai semia tik skystus daiktus ir biralus, pvz., grūdus, miltus ir kt. Kai kas naujoviškai, kitų kalbų pavyzdžiais, ima sakyti ir: išsisėmė jėgos, publicistai ilgainiui išsisemia. Čia reikšmės perkėlimas, rasi, ir ne pro šalį. Bet priemonių, kantrybės, kreditų tikrai jau nereikėtų semti. Čia samstymas mūsų kalbai svetimas. Taigi ir knygas ne "išsemkime", bet išparduokime, išpirkime.

NE "GERBŪVIS", BET GEROVĖ **

"Gerbūvis" mūsų spaudoje nors ir nebedažnas, bet retkarčiais pasišmaižo. Prašo pasisakyti, ko jis vertas. — Šis žodis, rodos, ar ne amerikiečių lietuvių darbo, sudėtas iš *geras* + *būvis*. Tokios darybos žodžių turime vos vieną antrą, pvz., Sirvydo *ilgalūkis* "kantrumas", *skerspiūvis* "skersinis piūvis". Ir šiuodu, mano galva, taip pat naujadarai, pastarasis, rasi, tik pušinis, nes žmonių tariama *skerspiūvė* "toks ilgas skersinis piūklas". Be to, "gerbūvis" yra stačiai lenkiško *dobrobyt* vertinys. Kad jis skambėtų žmoniškai, taip pat negalima pasakyti. Taigi "gerbūvis" nevartotinas, turime *gerovę*, kuri jį visada gali atstoti.

* *Lietuvos Aidas*, 1938.IV.5, 153 nr.** *Lietuvos Aidas*, 1938.IV.6, 155 nr.

KUO PAKEISTI "FACHVERK" ? *

Fachverkas yra specialiai vokiška sąsparingos statybos forma. Todėl ir pats terminas dažnai vokiškas vartojamas. Norint galima būtų susirasti ir lietuvišką pakaitą. Kuršaitis savo vokišk.-lietuviškajame žodyne duoda: Fachwerk — skefškryžiai. Prieveiksmiškai pasakytume: namus skefškryžiais statys. Žemaičiai dar pažįsta prieveiksmį kryžkryžiais "visaip kryžiskai", iš jo galime išsiversti ir vardininką kryžkryžiai. Šiuodu žodžiai nekaltiniai, pirmasis jau pačių žmonių "fachverku" vadinti vartojamas. Taigi, norint lietuviško termino, patartina: skefškryžiai arba kryžkryžiai.

RANDASI NEREIŠKIA "YRA" **

Rodos, nebeverta būtų dėl to rašyti. Ir pirmaklasiai retai tą klaidą bedaro. Bet kur tau! Vieno apskr. miesto Mokytojų Knygynas ėmė ir paskelbė duosiąs 100 litų tam, "kas nurodys kur randasi rašomoji mašinėlė (= čemodanėlis) ... pavogta ... š. m. kovo 24 — turgadieny". Visas skelbimas (skirtukai!) lyg tyčia pamėtojasi iš mokytojų. Bet čia tekalbėsiu tik dėl randasi. Lietuviškai sakoma: rudenį randasi (=pasidaro) šalta; kas jam radosi (=atsitiko), kad išbėgo? vaikų nepirksi, patys rasis (=atsiras); juk žadėtu laiku radausi (=atvykau). Bet iš nevaleikų vis dar girdime: jis randasi (=yra) kambaryje, kur randasi (=yra) brolis? Čia randasi yra biauuri rusybė — "nachoditsia". Visi turime jos vengti. Lietuviškai posakis randasi kambaryje tegali reikšti vien — pasirodo, atsiranda kambaryje. Taigi randasi reikšmė "yra" niekuomet nevartotinas.

METRAŠTIS IR APYSKAITA ***

Mums rašo, kad įvairios įstaigos spausdinamas savo darbų apyskaitas vadinančios nevienodai: metraščiais ir apyskaitomis. Prašo paaiškinti, katraip vartoti. — Dalykas visai

* *Lietuvos Aidas*, 1938.IV.7, 157 nr.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.IV.8, 159 nr.

*** *Lietuvos Aidas*, 1938.IV.9, 161 nr.

paprastas. Metraštis, kaip ir savaitraštis, dienraštis, paprastai yra periodinis leidinys, leidžiamas kartą per metus. Pats vardas turinio nenusako; yra mokslo, literatūros, statistikos metraščių. Todėl ir apyskaitas tik tada galima būtų metraščiais vadinti, jeigu jos kasmet leidžiamos. Bet kadangi metraštis per plati sąvoka, tai metinės apyskaitas verčiau apyskaitomis ir vadinti. Leidžiančiuosius ar nebus greitosiomis suklaidinusi vokiškoji grūtė: *Jahrbuch* ir *Jahresbericht*. Bet iš tikrųjų *Jahrbuch*, rusų *ežegodnik* = metraštis, o *Jahresbericht*, rusų *godovoj otčiot* = metinė apyskaita. — Rašyti “N.N. Ministerijos 1936 metraštis” tikrai netinka. Taip rašant, po 1936 reikia pridėti “metų”. Bet dar geriau antraštėje rašyti “N.N. Ministerijos metraštis”, o metus jau dėti žemiau, kitoje eilutėje. Taigi metraštis ir apyskaita griežtai skirtingi visų pirma periodiškumo atžvilgiu.

DIRBINYS, NE “IŠDIRBINYS” *

Ir spaudoje skaitome, ir iškabose akis bado nekepėlis “išdirbiny”. Daugumas šios rūšies darinių mūsų kalboje sakomi be priešdėlio, pvz. mišinys, siuvinys, malinys, lašinys “lašamas vanduo”, smilkinys, griežinys, tinginys... Net ir tais atvejais, kur veiksmažodžius paprastai sakytume su priešdėliu (įvykio veikslas), išvestiniai žodžiai su -inys to priešdėlio neturi. Sakome tik plėšinys, tirpinys, skendinys..., nors turime galvoje išplėštą lanką, ką nors ištirpyta, nuskendusį žmogų. Žmonių sakoma: gražiai padirba, kaip jis taip ir išdirba? Bet šalia girdime: tų savo dirbinių turi kertes prisikroves. Ir tas “išdirbiny” sveriasi, nelyginant, varlė ant sluogo, nepasiduoda išveisiamas. O tai dėl to, kad dažniausiai jį vartojantieji, visoki dirbtuvininkai, muitininkai, nepajėgia iš savo smegeninės iškrapštyti rusiško “izdelije”. Iš čia ir prikergtas dirbiniui tas iš. Tiesa, turime keletą ir priešdėlėtų žodžių, pvz., atpuolinys “atsimetėlis”, pasiuntinys, pavilkinys “apatinis sijonas” ir naujadaras padarinys. Tačiau čia priešdėlis visai suprantamas, nes be jo tie žodžiai ką kitą reikštų, pvz., siuntinys. “Išdirbiny” mums nieko naujo nepasako. Taigi tevertotinas tik grynai lietuviškas dirbiny.

* *Lietuvos Aidas*, 1938.IV.11, 153 nr.

DĖL VARDŲ KILMININKO IR VARDININKO *

Senoviška mūsų kalbos ypatybė yra vad. vardo kilmininkas, pvz., Telšių miestas, Nemuno upė, Rėkyvos ežeras, eglės medis... Rečiau besakoma: tėvo nabašninkas, uodo nabagas..., tarminės retenybės: žydo sukčius, vokiečio išvisa. Čia dabar senovę pakeičia naujovė: nabašninkas (= velionis) tėvas, nabagas (= vargšas) uodas, sukčius žydas, išvisa vokietis. Todėl greta su Rygiškių Jono duodamomis "Saulės" draugija, "Švyturio" bendrove, dabartine "Šviesos" spaustuve sakome rašome jau ir kavinė "Aldona", AB "Mais-tas", Koop. B-vė "Spaudos Fondas". Tatai yra naujadarai, bet nebeišvengiami. Tačiau, ir taip ėmę vartoti, tesakome tik: "Mais-to" gaminiai, "Spaudos Fondo" leidiniai. Bet jau šmėklojasi ir "Lana" išdirbiniai, iš laikraščio "Ūkininko Patarėjas", dirba bendrovėje "Ranga". Šitokie posakiai jau visai negalimi, priešingi mūsų kalbos dvasiai. Lietuviškai tegalime sakyti: "Lanos" dirbiniai, iš "Ūkininko Patarėjo" laikraščio, dirba "Rangos" bendrovėje. Galėtų, prireikus, pasakyti ir: iš laikraščio "Ūkininko Patarėjo", dirba bendrovėje "Rangoje", nors tikrai gyvais šių posakių ir negalime laikyti. Taigi sudėtiniam pavadinimui reikia linksniuoti ne tik pažymimuosius žodžius, bet sykiu ir tikrinį vardą.

NE "FIZINIAI", BET "FIZIŠKAI" **

Iš būdvardžių baltas, gražus daromės prieveiksmius baltai, gražiai. Bet iš medinis, geležinis, daržinis prieveiksmių su galūne -iai neturime. Lietuviškai nesa-kome: durys medinės, bet geležiniai atrodo; jis ir laukus daržiniai dirba. Jei mums čia prireikia prieveiksmio, tai jį daromės tiesiog iš daiktavardžio su priesaga -iš k a i. Vadinasi, sakysime: durys medinės (geležinės), bet geležiš k a i (mediškai) nudažytos; jis ir laukus daržiš k a i dirba. Tiesa, žemaičiai sako vidutiniai, bet iš to ir kelių kitų žodžių negalime išsi-vesti visuotinės taisyklės, ir be to, aukštaičiai tepažįsta tik vid-tiniš k a i. — Tačiau mūsų laikraščiuose pilna tokių posakių, kaip fiziniai stiprūs, techniniai (net: techniniai!)

* *Lietuvos Aidas*, 1938.IV.13, 167 nr.** *Lietuvos Aidas*, 1938.IV.14, 169 nr.

sunkiai įvykdomas, dvasiniai prislėgtas, patriotiniai nusiteikęs ... Čia tetinka tik: fiziškai, techniškai, dvasiškai, patriotiškai... Kai kada ir visai prieveiksmio nereikia. Pvz., sakinyje "Seimas jau pernai ... principiniai pritarė ... trimečių priedo padidinimui" geriau tinka iš principo, o ne principiškai. Šalia "kūniškai, dvasiškai subrendo" galima visai lietuviškai pasakyti ir: kūną, dvasią subrendo. Taip pat gerai tinka ir: gyvena dvasią prislėgtas (plg. džiaugiasi žirgą dovanotas). Taigi būdvardžiams su priesaga -inis prieveiksmius darome su -iš kai.

NELEMTASIS "KAS LIEČIA" *

Yra toks veiksmazodis liesti. Jis savo vietoje niekuo nedėtas. Krautuvėse parašai išpėja, kad neliestume rankomis maisto dalykų; technikoje kalbama apie liečiamuosius taškus, plokštumas. Vis tai kalba, kaip kalba. Bet kaip žmogus suprasi tokius posakius: Kas liečia mane, tai aš sutinku; kas liečia susitarimo politinę pusę, ji turi didelės reikšmės? Lietuviškai galvodami, pirmąjį sakinį tegalime tik šitaip suprasti: jei kas mane liečia (vadinasi, čiupinėja!), tai sutinku, kitaip sakant, nesipriešinu liečiamas. Bet juk sakantysis kitką norėjo pasakyti! Ir šitas nebuvėlis "kas liečia" tėra rusiškojo "čto kasaetsia" pasturlakas. Žmonės čia žmoniškai ir pasakytų: kai aš (dėl manęs, kiek aš ...), tai sutinku. Antrąjį sakinį irgi visai paprastai pasakome, kad ir šiaip: jei imti (imsime, imame) susitarimo politinę pusę, ji ... Taigi "kas liečia" nevartotinas, jį pakeičiame posakiais su kai, dėl, kiek, jei.

REIKIA IR KALBOS DRAUSMĖS **

Negalima sakyti, kad mūsų visuomenė kalbos dalyku nesidomėtų. Tą domėjimąsi rodo ir atskiras kalbos laikraštis *Gimtoji Kalba*, kur su pasisekimu jau šeštus metus eina, pagaliau dažni kalbiniai straipsniai mūsų spaudoje, net kalbos kursai, pvz., kad ir Šaulių Sąjungos dabar suruošti. Tai vis reiškiniai, kur džiugina kiekvieną kalbos darbininką, žadina dar didesnę kalbos kultūros

* *Lietuvos Aidas*, 1938.IV.19, 171 nr.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.IV.27, 185 nr.

pastangumą. Bet yra ir negerybių. Turiu galvoje mūsų kalbinį nedrausmingumą. Kalbos patarimai rašto visuomenei juk duodami prieinamai, suprantamai. Jų nereikia ieškoti kur mokslinių žurnalų užglūdose ar šiaip retuose leidiniuose. G i m t a j ą K a l b ą g a u n a m e už pustrėčio lito metams, o K a l b o s S k i l t e l ę reikia tik paslinkti dienraštyje pasiskaityti. Tačiau turime atvirai prisipažinti, kad duodamus patarimus daugis dar pro pirštus leidžia. Pvz., pats autorius straipsnyje rašo taisyklingai m o d e r n u s, bet laikraščio žmogus, kur antraštes dėlioja, joje vėl lepteli m o d e r n i š k ą. Rašyta d ė l t i l p t i (=dėti, spausdinti) nevykusios vartosenos, sakyta, kad tokiems vardams, kaip D a l a d i e r, nebereikėtų galūnių dėti. Bet kur tau ! Kiti laikraštininkai nė vaūrės nevaūrinėja : senu išilingavimu straipsnius “ talpina ”, priemonės “ semia ”, kasdien “ Daladiera ” mini. Pagaliau pasirodo naujas dienraštis, kuris, lyg tyčia, visas kalbos šiukšles rinkte renka, jomis savo naujuosius skaitytojus vaišina. — Kad kalbos nevaleikų niekados netruks, su tuo reikia sutikti. Bet nepakenčiamas daiktas, kad amatiniai laikraštininkai ir šiaip spaudos darbininkai, ką patariam, ranka numotų ar negirdomis nuleistų. Toks aplaidumas stačiai nedovanotinas. Redaktoriai turėtų čia parodyti tam tikro ryžtumo ir griežtumo. Viena žodžiu reikia didesnės kalbos drausmės. To turime reikalauti visi, kam mūsų kalba tikrai rūpi.

DĖL MĖNESIO DIENOS RAŠYMO IR VARTOJIMO *

Vienas skaitytojas mums rašo : “ ... data dažnai rašoma šitaip, pvz., 16.II. Mano išmanymu reikia rašyti II.16, nes sakoma vasario 16 d., bet ne 16 vasario“. Taip griežtai teigti negalime. Ilgajame posakyje, tiesa, paprastai sakome : vasario mėnesio 16 diena, bet trumpintiniame pačių žmonių dvejai sakoma : vasario 16 ir 16 vasario. Čia rusybės nėra, todėl galime rašyti : 16.II. Klausėjas čia bene bus turėjęs galvoje netikusį kilmininką. Mūsų ausis kasdien kalte kala tokie posakiai, kaip, pvz., moka pirmo kiekvieno mėnesio, atvažiuosiu dvidešimto kito mėnesio, penkiolikto būsiu Kaune, ateikite pirmo liepos, šiandien trečio balandžio ir t.t. Šitas kilmininkas tikrai bauri rusybė. Ir tikrai nuostabu, kad jos yra prigožėjusi visų mūsų intelingentų kalba. Veik tik taip ir tegirdi kalbant. Mūsų kalboje mėnesio dienos skaičius yra moteriškos giminės, visada derinamas su žodžiu die-

* *Lietuvos Aidas*, 1938.IV.29, 189 nr.

na (trumpintiniame posakyje pati diena išleidžiamas), o ne su mėnesio vardu. Taigi lietuviškai sakome ir tegalime sakyti tik : moka pirmą kiekvieno mėnesio, atvažiuosiu dvidešimtą kito mėnesio, penkiolikta būsiu Kaune, ateikite pirmą liepos, šiandien trečia balandžio, palaukite pirmos gegužės, ruošiasi dešimtai rugsėjo ir t.t. Šiuose posakiuose žodis diena nors ir nepasakytas, bet suprantamas, ir su jo linksnium derinamas skaičius. Kadangi mūsų kalboje sakinio žodžių tvarka laisva, tai galima ir sakoma taip pat ir : gegužės pirmą, ruošiasi rugsėjo dešimtai. Sakydami šiaip sau kelintinį mėnesio dienos skaičių, vartojame paprastąsias, neįvardžiuotines skaitvardžio lytis. Nei iš šio, nei iš to radiofono pranešėjai tuo įtimpūs, pradėdami dienos programą, vis kartoja : šiandien balandžio mėn. dvidešimt devintoji diena ir t.t. Gana čia paprastosios lyties : dvidešimt devinta. Įvardžiuotinės lytys tesakomos tik dienos skaičių vartojant išskirtine prasme. Pvz., galima rugsėjo aštuntoji arba aštuntoji rugsėjo, jeigu kalbame apie šventę. — Taigi rusiškos sakysenos, pvz., pirmo balandžio, atvažiuo antro gegužės reikia būtinai vengti.

VADOVAUTI, ATSTOVAUTI, K A M, O N E “ K A ” *

Iš seno sakome : negalime dviem ponam tarnauti, mišiom s tarnauju, ilgai rusams vergavome, velnias jam gali bernauti, ne žmogus. Čia turime vad. paskirties naudininką, veiksmazodis derinamas su naudininko linksnium. Tokie pat veiksmazodžiai yra ir vadovauti, atstovauti, viešpatuoti... Todėl analogiškai vartotina : vadovauti kariuomenei, darbams, tyrinėjimams ..., atstovauti Lietuvai, kraštui, draugijai, šalims (teisme) ..., viešpatuoti visam pasauliui (= viršų turėti, valdyti). Vadinasi, turime sakyti rašyti : Lietuvai Vokietijoje atstovauja Dr. J. Šaulys. Dabar daugelio vartojamas galininko posakis, pvz., atstovauja Vokietiją, vadovauja pulką yra pasidarytas pagal svetimųjų kalbų pavyzdžius. Taip pat ir padėkos sakinyss “ dėkoja ... už rūpestingą visų rekolekcijų vadovavimą ” pataisytinass : “ dėkoja už rūpestingą visoms rekolekcijoms vadovavimą ”. Jei pasakome laiką, žinoma, tinka tada ir galininkas. Žmonės sako : ana mergaus, o tu dar bernauk metus, ir veskitės paskui. Todėl prireikus pasakysime : jis Italijoje Lietuvai

* *Lietuvos Aidas*, 1938.V.2, 193 nr.

penkerius metus atstovavo, šiems darbams tik kelias dienas tevadovavo. Taigi, įsidėmėtina, kad vadovauti, atstovauti, viešpatuoti..., nusakant paskirtį, sakomi tik su naudininko linksniu, ne su galininku.

NE "RŪBAI", BET DRABUŽIAI*

Šiuo reikalu prašo pasisakyti redakcijos žmogus. — Tiesa, rūbų pilnos visos iškabos, daugio kalbama ir rašoma apie tautiškus rūbus. Bet taip nereikėtų daryti. Tatai yra skolinys iš gudų rub, žmonių kalboje paplitęs per bažnyčią. Kai kurios mūsų tarmės ir dabar tepažįsta tik Kristaus rūbą, o šiaip vartoja kitus, savus žodžius. Ir iš tiesų: lietuviškų pakaitų skolininiam rūbui turime net kelis. Taigi svetimybės nėra nereikia. Plačiausiai vartojami ir bendrinei kalbai teiktini drabužiai. Tarmėse dar sakoma drabužiai ir drobūžiai. Pastaroji lytis rodo, kad visi šie žodžiai jungtini su drobė. Vienur kitur drabužių prasme sakomos ir drapanos, bet, rodos, plačiau jos reiškia tik baltinius, ne vien dėvimuosius, bet ir stalinius. Bendresnės prasmės yra: apdaras, apdarai (pvz., neturi žemiško apdaro), dangą (pvz., man vienai visos šeimos danga, t.y. apdarymas), dangovė (pvz., tokiai šeimynai kiek dangovės reikia) ir gana retas dangojis. Vadinasi, savų žodžių netrūkstame. Svetimus rūbus pakeiskime drabužiais arba, kalbant bendresne prasme — apdaraais, danga. Dėl to esu jau rašęs ir pereinę metų Gimtojoje Kalboje (žr. šio tomo 246-247 psl.). Tik pasiryžkime!

LAKAS, NE "LEKERIUS"**

Mus klausia, katra iš tų dviejų lyčių teiktinesnė, vartotina. — Tiesa, abi svetimos, skolininės. Bet teiktina tik pirmoji, jau ir Kuršaitis savo žodyne ją duoda. Taip vartoja ir daugumas Europos kalbų, pvz., vokiečių Lack, prancūzų laque, anglų lac, rusų, čekų ir serbų lak. Šis žodis Europoje yra paplitęs per italų laccā, kuris vėl per persų lak gautas net iš Indijos.

* Lietuvos Aidas, 1938.V.3, 195 nr.

** Lietuvos Aidas, 1938.V.4, 197 nr.

Naujosiose indų kalbose, pvz., hindustanio turime *lākh*, kuris savo ruožtu yra išriedėjęs iš sanskrito *lākṣā*, reiškiančio ženklą, dėmę, 100 000 ir pagal šį pastarąjį, t.y. vabzdžių daugybę, dėl kurių kandžių tam tikro ažuolo lapai išleidžia spindinčius sakus, pagaliau ir — laką. Vadinas, žodžio istorija gana nepaprasta. Bet ji taip pat rodo, kad indiškajam originalui arčiausia lytis *lakas*. Mūsų liaudinės kalbos *lėkerius*, kaip ir gretiminės *lėkerė* ir *lėkėrė*, yra perdėm lenkiškos kilmės, iš *lakier*. Taigi ir mums, žiūrint daugumo kitų kalbų vartosenos, sakytina rašytina tik *lakas*. Taip pat ir išvestinis veiksmažodis yra *lakuoti*, ne “lakiruoti”. Be to, ir lakuotos odos batus turime vadinti ne “lakierkomis”, bet *lakutiniais* (=batai) ar dar geriau *lakutinėmis* (=korpės). Plg. panašios darybos *siūtinis*, *kaltinys* batus.

KUO PAKEISTI “ŽVYRĄ” ? *

Žvyras su gretiminėmis lytimis *žvyrius*, *žvyris* yra slavybė, paskolintas iš gudų ar lenkų *zwir*. Nors šis skolinys ir plačiai gyvojoje kalboje sakomas, bet ypačiai apščiai turime ir savų žodžių. Čia suminėsiu žinomiausius: *graužas* (plg. žmonių posakį: rugiai kaip *graužas*, t.y. grynai, gražūs), *žvirgždas* ir *žvizdras*, *žviegzdros* ir *žiezdro*s, *gargždas* (iš to ir *Gargždų* miesto vardas) ... Taigi pasirinkti turime iš ko. Visi šitie žodžiai yra sinonimai, skiriasi tik reikšmės atšėšėliais, pvz., stambumu, smulkumu, spalva. Net nuostabu, kodėl anos svetimybės lig šiol dar neišveisėme. Juk tokias *kainą* (Alsėdžiai), *rūšį* (Kvėdarna), iš užkampių ištraukę, prigydomė bendrinėje kalboje. “*Žvyrai*” pakeisti labiausiai teiktini gana plačiai vartojami *graužas* ir *žvirgždas*. Juos kelių reikalams yra pasiūlusi jau senoji Terminologijos Komisija. Prireikus juodu galima būtų reikšme ir šiek tiek skirti. Mat, *graužas* daugiau reiškia stambų “žvyrą”. Atsisakius nuo jo, nebereikėtų taikstyti nė su išvestiniais *žvyrynas*, *žvyrduobė*, *žvyruoti* ... Galime ir turime sakyti rašyti *graužynas*, *graužduobė*, *graužuoti* (kelia), *žvirgždynas*, *žvirgždaduobė*, *žvirgžduoti*. Kai kurie šių žodžių iš seno pačių žmonių sakomi. Plg. dar *graužynė*,

* *Lietuvos Aidas*, 1938.V.5, 199 nr.

žvirgždynė (= tokia žemė, vieta). Taigi “žvyras” lietuviškai — žvirgždas, grąžas.

BŪTINYBĖ, NE “BŪTENYBĖ” IR KITKAS *

Spaudoje ir šiaip kitur būtiną dalyką ar reikalą vis dar girdime vadinant būtenybę. Tiesa, yra žodžių su priesaga -enybė, pvz., baisenybė, brangenybė, dailenybė “dailus, meniškas daiktas, dirbinys”, didenybė, retenybė, šventenybė... Šia priesaga paprastai pasakome jau visai konkrečius daiktus, retkarčiais ir asmenis. Tuo reikšmės visišku sudaiktėjimu anie žodžiai ir skiriasi nuo savo giminaičių su priesaga -ybė, pvz., baisybė, brangybė, dailybė, didybė, šventybė... Tos rūšies žodžiai reiškia ir daiktus, ir atsietinį (abstrakcinį) ypatumą ar ypatybes. Sakoma: jis toks biauzybė (=biaurus žmogus), visokių gėrybių (=gerų daiktų) prisitiekė, bet taip pat — kas to gyvio biauzybė (=biaurumas), širdies gerybė (=gerumas) laimi žmones. Priesagų -ybė ir -umas skirtumui plg. dorybė: dorumas, kantrybė (=kantrumo dorybė): kantrumas, puikybė (=puikus daiktas ir tokia nedorybė): puikumas (=apskritai ypatumas), ypatybė: ypatumas (pvz., dalyko ypatybių gali būti daug, bet jo ypatumas tėra vienas). — Iš būti turime būtybę (=būvas daiktas, paprastai gyvas), ir būtenybė, pagal aukščiau duotuosius pavyzdžius, tą pat tereikštų. Bet čia norime visai kitką pasakyti, išreikšti vok. *Notwendigkeit*, rusų *необходимость*. Taigi turime darytis iš būtinąs +ybė, ir gauname būtinybė. Būtenybė yra kažin kieno nevykęs išmonis, ir todėl nevartotina. — Dar noriu pridurti, kad -ybė, -enybė bendrinėje kalboje kirčiuojamos tvirtapradiškai. Taigi tos priesagos žodžiai turi visada pastovų, nekilnojamą kirtį ant y. Tarmėse yra ir kitaip.

TIKSLO NAUDININKAS **

Seniau (žr. 306-307 psl.) KS esu rašęs dėl netikusios naudininko vartosenos. Mūsų kalboje negalimi tokie posakiai, kaip: išvažiavo

* *Lietuvos Aidas*, 1938.V.7, 203 nr.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.V.10, 207 nr.

Kalėdoms, atostogoms, mane pakvietė vakarienei. Čia reikia kilmininko: išvažiavo Kalėdų, atostogų, mane pakvietė vakarienės. Šiais sakymais pasakome siekiamą, norimą dalyką, vadinasi, čia turime siekinio kilmininką. Bet jeigu reiškiamas tikslas ir paskirtis, kuriems kas daroma ar skiriama, tai gretimais sakoma — naudininkas. Todėl jau aną kartą rašiau: svečius kviečiame pietų (= valgyti), o virėją pietums (= virti, taisyti)! — Dabar vėl mūsų spaudos žmonės ir šiaip kalbantieji rašantieji be reikalo į kitą linksnį smeigiasi, tartum per tvorą į dobilus. Turiu galvoje tokius posakius: Švietimo Ministerija paskyrė 30 stipendijų studijuoti jūrininkystę užsienyje. Bravoras (=alaus darykla) numatoma žymiai padidinti ir jo gamybą išplėsti tiek, kad gaminamo alaus pakaktų aprūpinti visą Žemaitiją. Čia tik porą sakinių daviau, bet tokios vartosenos iš laikraščių nors rieškučiomis semk. Pabrauktųjų galininkų vietoje čia reikia naudininkų: jūrininkystei, visai Žemaitijai (geriau dar būtų senoviškai: visiems Žemaičiams). Juk čia aiškiai pasakome tikslą. Mūsų žmonės sako: plytas veža bažnyčiai statyti. Taigi jei su bendratimi pasakome daromo ar darytino darbo tikslą, tai šis tikslo daiktavardis su bendratimi derinamas naudininko linksniu. Vadinasi, turime sakyti rašyti: paskolink užrašus egzaminui ruošti, duok peilį duonai riekti, paimti. Galininkai egzaminus, duoną čia būtų biaurios klaidos.

IR KĄ KARTAIS NETAISYKLINGAS *

Vienas skaitytojas klausia, ar taisyklingas šitoks posakis: prie ano krūmo, ką į kairę nuo keliuko. Žinoma, netaisyklingas. Tatai yra slavybė. Lietuviškai pabrauktojo ką vietoje tegalime sakyti kuris, kurs arba, sutrumpindami, kur. Žmonių juk tesakoma: anas, kur (kurs, kuris) po kaimus valkiojasi; pas tą, kur (kurs, kuris) miesto gale gyvena. Taigi, jungiant pagrindinį sakinį su šalutiniu, ką nevartotinas ten, kur jis reiškia kuris, kurs, kur. O tai jau mums pati kalbos nūojauta pasako. — Kartais ir kas ne kur reikiant vartojamas. Pvz.: Jis ir Lietuvai daug yra nusipelnęs, kas šiuo atveju ypačiai pabrėžtina. Čia sakinį, kad taisyklingas išeitų, reikia jau suskaldyti: Jis ir Lietuvai daug yra nusipelnęs. Tai (tatai) šiuo atveju ypačiai pabrėžtina.

* *Lietuvos Aidas*, 1938.V.11, 209 nr.

DĖL KELETO VIETOVARDŽIŲ *

Matydami netaisyklingai rašomą savo gimtosios apylinkės vietovardį, kiekvienas piktinamės. Pykstame, kam kraipo, tikrąjį vardą maitoja. Taip yra su žinančiu, tą vietą pažįstančiu. Bet šiaip žmogus negi užuosi, kaip koks miesčiūktis kurioje nuokampesnėje vietoje vadinamas. Galutinai su vietovardžių rašymu tesusitvarkysime tik tada, kai bus išleistas ruošiamasis vietovardžių žodynas. — Čia suminėsiu tik keletą vardų, kur rečiau ar dažniau pro šalį prarašome. Pakaunėje tėra Petrošiūnai, ne “Petrašiūnai” ar žargoniniai “Petrašunai”. Taip pat netoli ir Rumšiškės, ne “Rumšiskiai”. Iš seniau jau klaidingai rašoma “Širvintai”, reikia — “Širvintos” (tai rodo tos ir vietos Širvintėlės!). Ne labai seniai buvo pasirodžiusios “Dusėtos”, bet joms atsispyrė taisyklingos Dūsetos (kilm.: Dusetų). Deja, kaimyniniai Jūžintai (gal. Jūžintus) labai dažnai rašomi netikusiai — “Južintai”. Iš vietos žmonių tarimo reikia rašyti ir: Jiėznas, Veisiejai, Perlojā, Pakruojis (ten upė: Krūoja), Nemajūnai, Kartėna, Sėdā, Saūgos, o ne — “Jeznas, Veisėjai, Perlojus, Pakruojus, Nemaniūnai, Kartėna, Sėda, Saugai”. Paštas ir geležinkeliai, reikia pasakyti, vietovardžių reikalu tikrai rūpinasi. Bet va “Kelionių Vadovas” ir ne be įtarties. Išspausdinta, pvz.: “Anglonėnai, Malėtai, Rūkai, Ūbiškė, Vilkiškiai”, o turėtų būti: Agluonėnai, Molėtai, Rukai, Ubiškė, Vilkyškiai (sutrumpėję iš Vilkijiškiai). Dar noriu pridurti, kad tevartotina tik Liepāja. Taip tą latvių miestą vadina žemaičiai. Mat, prieš karą, važmės (geriausias pakaitas svetimam “frachtui”!) pameilę, iš ten prekes vežiodavo. “Liepojus”, rodos, niekur nesaikoma, be reikalo ir Klaipėdoje “Liepojaus” gatvė rašoma. Žemaitiškoji lytis Liepāja pagarsiu sutinka ir su latviškąja — Liepāja. — Tuo tarpu patarimas: nežinodami kurių vietovardį kaip rašyti, pasiklauskime išmaningesnį.

SUDĖTIS IR SĄSTATAS **

Labai dažnai kalbama ir rašoma apie valdybų, komisijų sąstatą. Tokia vartoseną jau visų pirma tuo keista, kad paprastai

* Lietuvos Aidas, 1938.V.13, 213 nr.

** Lietuvos Aidas, 1938.V.16, 217 nr.

sakoma ir sakytina: valdyba, komisija sudėta (susideda čia netinka) iš penkių narių arba dažniau: valdybą, komisiją sudaro penki nariai. Vadinasi, norėdami pasakyti, kiek valdyboje žmonių, nesakome: valdyba susstatyta iš penkių narių, nei valdybą sustato penki nariai. Taigi mūsų kalbai čia tetinka tik — sudėtis. Kalbėtina rašytina ne tik apie aritmetinę, bet ir apie valdybos, komisijos sudėtį. Dažno šia reikšme vartojamas sąstatas yra tikras prašaleitis. Mat, nusižiūrėta į rusų sostav.

Šiaip pats žodis sąstatas niekuo nedėtas, savo vietoje visai tinka. Jis vartotinas ten, kur tikrai sustatymą norime pasakyti. Pvz., galime kalbėti apie vienokį ar kitokį traukinio sąstatą, t.y. vagonų tarpusavio sustatymą, jų eilę. Bet ir čia būtina sudėtis, kur norime pasakyti, iš ko traukinys sudėtas (riedmenys ir traukinį aptarnaujantieji žmonės). Vadinasi, pagal prasmę galime kalbėti, pvz., apie klaipėdinio (=kur į Klaipėdą eina) traukinio sąstatą arba sudėtį. Svetimomis kalbomis verčiant, sudėtis reiškia “Zusammensetzung, Addition, sostav, složenije”, o sąstatas — “Zusammenstellung, Dislokation, razmeščeniye, raspredeleniye”. Bet kadangi rusų abiem atvejais ir prasmėmis sakoma ir sostav, tai jų vartosenos negalime imti savajai mastu. Įsidėmėkime: vartotina valdybos, komisijos sudėtis, o ne sąstatas.

KUO PAKEISTI “DRAPAKĄ” *

Šis žemės dirbamasis padargas mūsų krašte nėra senas. Todėl ir jo vardas drapākas, drapōkas skolinatinis, slaviškas. Tačiau termino svetimumas visų jaučiamas, vengia jo ir žemės ūkio spauda. Dabar dažniausiai vartojamas dvižodis pavadinimas spyruoklinės akėčios, o veiksmazodžiui drapakuoti, drapokuoti pakeisti jau net trijų žodžių prireikia: akėti spyruoklinėmis akėčiomis. Ir neaiškinus aišku, kad čia tik bado terminai, ir vartoti labai nepagaulūs. Su geru pakaitu čia mums pasišauna pajūriškiai žemaičiai, būtent Darbėnų, Palangos, Grūšlaukio apylinkėse “drapakui” pažįstamas savas lietuviškas vardas — brlžės (kilm.: brlžių). Kitur vėl žemaičių brlžėmis dar vadinama tam tikros akėčios. Matyti, žodis pačių žmonių prisitaikytas naujajam “drapakui”. Šalia

* *Lietuvos Aidas*, 1938.V.18, 222 nr.

daiktavardžio sakomas ir veiksmazodis brl̃žioti, pvz., mano vaikas (= bernas) žiōpla, iš brl̃žiojo sudygusias avižas; viena savaite susibr̃žioja u visas dirvas. Pats žodis yra etimologiškai giminaitis su veiksmazodžiais br̃žti, braižyti ir kaip terminas vaizdus ir parankus. Todėl žemės ūkio spaudoje, ūkinių mašinų kainoraščiuose “drapaką” turėtų pakeisti — br̃žės.

KELIOS SMULKMENOS *

Vienas skaitytojas klausia, katraip vartoti: durų ar durių. Jo krašte žmonės saką durių. — Tiesa, kad gyvojoje kalboje turime abi lytis. Bendrinė kalba iš dvejinių lyčių paprastai renkasi vieną kurią. Ir čia vartosenai labiau teiktina senoji lytis dūrų, taip pat ausų, žąsų, šunų, kaip ir piemenų, seserų... Taip ir žmonių kalboje plačiai tebesakoma. Pagaliau tos lytys rašomojoje kalboje yra ir tradicinės, įprastinės. Bet šitaip vartodami, vis tik sakysime rašysime vien širdžių, nakčių..., nors tarmėse sakoma ir širdų, naktų. — Kitas vėl klausia: burės ar būrės, vieversys ar vēversys. — Mūsų kalboje tėra tik burės (kilm.: būrių), o “būrės” — stačiai iš piršto išlaužtos. Matyti, kas, to žodžio nepažindamas, brūkštelėjo ilgąjį ū, o periodinė spauda pasišovė klaidą paplatinti. Bendrinėje kalboje tevertotinas vieversys. Jau velionis K. Būga savo “Kalboje ir senovėje” tatau yra pabrėžęs. Vēversys bene bus paplitęs dėl Kuršaičio kaltės. Bet jis iš savo tarmės negalėjo skirti ie nuo é. Šis paukštelis, be to, yra daugiavardis. Dar sakoma: vivirsys, voversis, voversys, vyturys, cyrulys, cyrulis. Bet bendrinėje kalboje paprastai tevertojame vieversį ir vyturį.

KAIP VADINTI “CUKRAUS MILTUS, PUDRĄ” ? **

Tiesa, taip dabar daugio ir vadinama. Tą pat randame ir “Lietuvos Cukraus” įvairiuose pranešimuose spaudai. Taip imta vartoti, matyti, todėl, kad vokiečių sakoma Zuckermehl ir Zuckerpuder. Vadinasi, tik išsiversta lietuviškai. Neseniai

* *Lietuvos Aidas*, 1938.V.19, 223 nr.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.V.20, 225 nr.

dar vis vartodavo ir cukrus gabalais. Bet jau patys cukrininkai, dėl šio termino suabejoję, atsiklausė ir patarti bevartoja gabalinis cukrus. Prieš Didįjį karą cukrus buvo gaminamas bei pardavinėjamas ir galvomis. Žmonės tokį cukrų vadinavo — galvinių cukrumi. Taigi gabalinis cukrus pasidarytas visai gerai, iš turimos analogijos. Prie šitų dviejų cukraus rūšių prašyte prašosi ir trečioji — miltinis cukrus. Galėtume, žinoma, sakyti ir pudrinis cukrus, bet kam dar svetimo žodžio, kad ir savuoju galima išsiversti. Miltinis cukrus malte malamas, todėl terminu visai gerai tiktų ir maltinis cukrus. Jis, rodos, būtų net teiktinesnis, nes visai savarankiškai sudarytas, neįtariamas verstiniu skoliniu. Taigi, prireikus, sakykime rašykime: smulkusis, gabalinis ir maltinis arba miltinis cukrus.

“STATINĖ IŠ PO MELASOS” *

Mus vėl klausia, ar taisyklingas šitoks derinys. — Čia, matyti, galvoje turima statinė, kurioje buvo melasa. Mūsų žmonės sako: silkinės, vyninės statinės, žibaliniai, aliejiniai arba alyviniai kubilai. Taip vadinama statinės ir kubilai, kuriuose silkės, vynas, žibalas, alyva pardavinėjama ar laikoma. Girdime čia retkarčiais ir kilmininką, pvz., silkių statinė, žibalo kubilas. Bet norint išskirtinai pabrėžti, kokia statinė, koks kubilas, paprastai sakoma būdvardiškai su priesaga -inis. Antra vertus, silkių statinė (ir: statinė silkių) reiškia ir statinę su silkėmis. Taigi vietoje ano nevykusio rezginio teiktina — melasinė statinė. Taip vadinama statinė, kurioje melasa laikoma, kuri melasai vežioti, siūsti skirta. Bet kartais, galbūt, tos paskirties nenorėsime pabrėžti, teturėsime galvoje tik tai, kad statinėje melasos būta. Gyvojoje kalboje šiam reikalui sakoma: silkiną, silkiuota statinė, žibaliną, žibaluotą kubilą. Taigi, prireikus, galima sakyti rašyti ir — melasiną, melasuota statinė. — Dar noriu pridurti, kad mūsų kalbai perdėm svetimi posakiai, kaip statinė nuo silkių, nuo melasos. Šitokia vartosena visai netikusi. Parašoma dar dvejai: melasa ir melasas. Labiau teiktina pirmoji lytis — melasą, kilm. melasos.

* *Lietuvos Aidai*, 1938.V.21, 227 nr.

KIRČIAVIMO REIKALU *

Mūsų kalbos kirtis laisvas, slankus. Pagal tam tikrus dėsnius jis šokinėja tarp šaknies ir galūnės, kirtį gali turėti ir priesagos. Juk sakome, pvz., *Lietuvà, Lìetuvà, bet — lietùvis*. Ir tokį savo kalbos kirčiavimą esame prigimę, priaugę. Net ir Lietuvos šiaurėje, kur galūninis kirtis atitraukiamas į žodžio šaknį, senąją kirčio vietą ne taip jau labai sunku atsekti. Kai klausais kaimo žmogų kalbant, girdi, tiesa, kiekvieną šį tą tarmiškai kirčiuojant, kitą vėl kirtį atitraukiant, bet šiaip tas kirčiavimas yra tvarkingas, nuo bendrinės kalbos normos tenukrypsta pagal šioki ar kitoki dėsni. Bet mūsų mokytinę visuomenę čia yra kažkokia antmetinė pristojusi. Dar kaip šiaip sau žmogus su žmogumi kalbasi, pusė bėdos. Bet tik prasižioja žodį kitą viešai pasakyti, kad ima glyžūoti, nors ausis klausydamas užsikimšk. Ir kreivezėjami paprastų paprasčiausi žodžiai, pvz., vietoje žmoniškų visomis dienomis, kariuomenė, Klaipėda, Palangą girdime “inteligentiškus” — visomis dienomis, kariuomenė, Klaipėda (ė su kirčiu), Palanga. Juk stačiai gėda, kad nei savo tautos, nei krašto vardo nepajėgiamе taisyklingai tarti (*lietùvis* ir *Lietuvà* net KS buvo išlinksnuota!). Visų visiems biauiriakalbiams ir kreivakirčiams, žinoma, burnos neužimsime. Tačiau neleistinas dalykas, kad radijas mus kasdien vaišintų ne tik ydinga kalba, bet ir visai subiuursiu kirčiavimu. Čia reikia kas daryti. Jei radiofonas iš savo pranešėjų reikalauja tvarkingos kalbos, tai kodėl to negali pareikalauti bent iš nuolatinųjų bendradarbių, paskaitininkų, valandėlių vedėjų ir kt.? Parodžius tam tikro griežtumo, dalykai tikrai pagerėtų. Juk ir teatras ta pačia liga sirgo, bet padirbėjęs taisosi, iš ligos pėsargos beliko. — Žinoma, smulkesnių kirčio svyravimų buvo ir bus, pati gyvoji kalba tatau rodo. Pvz., vienas skaitytojas klausia, kaip kirčiuotina šautuvas, durtuvas, piliakalnis, kitas vėl prašo išspręsti kirčio ginčą dėl išsimiegu. Bendrinei kalbai teikti: šautuvas, durtuvas, piliakalnis ir išsimiegu (bet: išsimiėga!). Tačiau ir šautùvas, durtùvas, piliākalnis, išsimiegu nėra tikros klaidos, tik tarmybės. Visai nekeštinii žargoniniai šau̇tuvas, du̇tuvas ir išsimiėgu (su atitrauktiniu kirčiu).

* *Lietuvos Aidas*, 1938.V.24, 231 nr.

KUO PAKEISTI “ŠLEPERĮ” ? *

Tuo vokišku — *Schlepper* — vardu kartais spaudoje pavadinami tam tikri mažesni laivai, kur velka vytinės (jau Daukšos XVI amž. pažįstamas žodis, geriausias pakaitas svetimam *baidokui*) valtis ir nebegalinčius plaukti laivus. Šis žodis laivybos terminuose yra įsiveisęs drauge su kitomis gausiomis vokietybėmis. Bet jo mums, tiesą sakant, nė nereikia. Žmonių kalboje yra *vilk-tūvas*, taip vadinamas bet koks padargas kam vilkte vilkti. Kartais ir į žmogų pasakoma *vilk-tūvas*, jeigu kuris ypačiai sugeba sunkius daiktus nešti vilkti, lyg tam vien ir tetinka (plg. ji tokia *šliauž-tūvas*, t.y. namų apyvokos juodiesiems darbams dera). Ir šiuo savo žodžiu, kiek praplėsta reikšme, galime visai gerai pakeisti “šleperį”. Kartais dar girdėti “buksiruoti” ir “paimti ant buksiro”. Čia irgi tinka mūsų pačių — *vilk-ti*, *paimti vilkti*. Vokiečiai savo *Schlepper* vartoja ir traktoriui vadinti. Ir mes čia galėtume *vilk-tūvą* sakyti. Bet šiuo paskutiniu atveju, tenorint lietuvišką žodį vartoti, tiktu dar ir *trauktūvas*, greta su veiksmazodžiu *traukti*. Taigi vokišką “šleperį” visur pasikeiskime savu *vilk-tuvu*, jį arba *trauktūvą* norėdami galime vartoti ir traktoriaus vietoje.

IŠKYLA, NE “IŠKILA” **

Daugis vietoje ekskursijos, ekskursininko ir ekskursuoti ima vartoti savus žodžius. Tatai geras daiktas. Tik peiktina, kad spaudoje tie žodžiai netikusiai rašomi. Laikraščiuose skaitome: surengė iškilą, vis dar neišmokstame tinkamai iškilauti, iškilautojai. Čia visur reikia rašyti ilgąjį y. Į bendrinę kalbą iškyla bus patekusi per Žemaitę. Jos kalboje tas žodis reiškia iškilnę, procesiją, pagaliau šiaip iškilniau kur vykstantį žmonių būrį. Žemaičių čia tariama su ilguoju y, taigi trumpąjį rašyti nė nedera.

Šiaip turime tos rūšies žodžių ir su trumpaisiais balsiais, pvz., iširos “iširę daiktai”, išskiros “išrankos, atmatos”, išskinos “išskintoje, iškirstoje vietoje palikę medžiai”. Bet čia pasakome daiktą ar vietą, o iškylos reikšmė yra veiksminė. Tačiau visų pirma mums nusveria, kad pastarasis žodis pačių

* *Lietuvos Aidas*, 1938.V.25, 233 nr.** *Lietuvos Aidas*, 1938.V.28, 237 nr.

žmonių tariamas su ilguoju y. Taigi sakykime rašykime: išky-la, išky-láuti, išky-láutojai arba iškylininkai. — Ta pačia proga noriu pridurti, kad rašytina ir išvyka, o ne “išvika” (plg. išnyka “sunykęs, menkas žmogus”). Ji yra mažne iškylos sinonimas, bet teatrui labai gerai tinka ir vokiškojo *Gastspiel* pakaitu.

RYŠULYS IR PUNDELIS*

Mus klausia, katras iš šių dviejų žodžių teiktinesnis. Ryšulį iš vieno įstatymo projekto redaguotojai kaip tik išbraukę, punde-liu pakeitę. — Tiesą sakant, braukdami jie pro šalį prabraukė. Kiekvienam ir neaiškinus aišku, kad ryšulys lietuviškas (giminė su rišti) ir nieko nedėtas. Ryšulį galima iš bet ko surišti, taigi visai gerai tinka ir linų ryšulys. O pundelis yra skolintinis. Jis gali būti mažiškas iš pundo, mūsų pasiskolinto iš senovės rusų ar germanų, arba greičiausiai yra tiesiog vokietybė. Mat, vokiečių *Bündel* “ryšulys” tarmiškai tariamas ir *Pundel*. Plg. dar *pungulis*, *pungulys*, kilusius taip pat iš tarmiško vokiško *Pungel* “ryšulys”. Čia tik galūnė sulietuvinta. Pagaliau ir buntas su mažiškinio bunte-liu yra vokiškos kilmės. Dabar vokiečių sakoma *Bund*, bet vidurinių amžių kalboje yra *bunt*. Taigi ryšulys neabejotinai geresnis už punde-lį. Prireikus, žinoma, galima iš jo darytis ir mažiškinį: ryšuliukas, ryšulėlis.

ATSIEKTI IR PASIEKTI**

Šiuodu žodžiai labai dažnai vartojami mišriai, neskiriami. Žmonių kalboje sakoma: aukštai yra, vargu pasieksi; per tvorą negaliu pasiekti, bet iš kitos pusės ir: siek, ar atsieksi ligi manęs (= ištiesk ranką, ar pritekės ligi manęs); atsiek atgal, į užpakalį, ir paimsi. Priešdėlis *at-* čia rodo veiksmo, siekimo kryptį, ir būtent pirmajame sakinyje — “šen”, t.y. pas sakantįjį, o antrajame — “atgal”. Bet dažnai greta pasie-kė tikslą girdime ir atsiekė tikslą. Čia paprastai tenorime pasakyti veiksmo įvykimą, pabaigą, pati siekimo kryptis mums

* *Lietuvos Aidas*, 1938.V.30, 239 nr.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.2, 245 nr.

visai nesvarbu. Taigi ir tevartotina — p a s i e k t i tikslą, veiksmą — žodis atsiekti šiuo atveju nederą. Tiesa, atsiekti dar pasakoma ir kiek kitokia reikšme, pvz., tos virvės atsiekti penkis sieksnius (= ištiestomis rankomis, t.y. sieksniu atmatuoti) ir nupliauk; siek dabar tu, aš jau savo atsiekiu (= kiek norėjau, kiek reikėjo). Bet ir čia atsiekti nėra lygu pasiekti. Taip pat ir nusistatymus, norus tegalima tik pasiekti. O atsiekti tik retkarčiais teprieina pavartoti, jį sakydami, vis turime galvoje — šen, pas mane, atgal, į užpakalį. Tokia šių dviejų žodžių vartoseną jau įprasta ir teiktina bendrinei kalbai. Tarmėse gali būti kartais ir kitaip sakoma.

PRAŠALEITIS “TĖMYTI(S)” *

Šis žodis mūsų yra pasiskolintas iš gudų *tiamit(sia)*. To daugis neįsivaizduojame, nes retas kas gudiškai temokame. Todėl jį ir iš kalbos sunkiau išveisti. Velionis Rygiškių Jonas jau prieš Didįjį karą savo taisymuose kartkartėmis yra prieš jį pasisakęs. Bet ir dabar dar spaudoje skaitome ir šiaip girdime: reikia blaiviai viską t ė m y t i ir apskaičiuoti, t ė m i j a n t iš šalies atrodo ..., p a t ė m i j o keistą dalyką, reikia gerai į s i t ė m y t i, t ė m i j a s i, ką kiti sako ... Visuose šiuose posakiuose mes labai gerai galime ir savais žodžiais išsiversti. Svetimybė čia, kaip kur reikiant, pakeistina: s t e b ė t i, p a s t e b ė t i, d ė m ė t i s, į s i d ė m ė t i, d ė t i s į galvą, kartais ir tiesiog — ž i ū r ė t i, pvz., t ė m i j a n t (= ž i ū r i n t) iš šalies. Dar reikia pastebėti, kad ši gudybė gyvojoje kalboje ne visur nė tepažįstama. Į inteligentų kalbą t ė m y t i (s) bus prisipliėkęs daugiau iš raštų. Turėtume pagaliau juo nusikratyti. — Ta pačia proga priduriu, kad reikia skirti d ė m ė t i s ir d o m ė t i s. D o m ė t i s reiškia “intere-suotis”, o d ė m ė t i s — “dėtis į galvą”, vokiškai m e r k e n, a u f m e r k e n, rusiškai v n i m a t', z a m e č a t'. Pvz., sakoma: jis viskuo d o m i s i ir d ė m i s ką pasakomas. — Taigi vietoje t ė m y t i (s) sakytina, rašytina s t e b ė t i, d ė m ė t i s...

NE “PARĖDYMAS”, BET PALIEPIMAS IR DAR ŠIS TAS **

Kas nežino p a r ė d y m o! Duodančių tuos p a r ė d y m u s labai daug, o gaunančių devynios baimės. Prireikė, mat, išsiversti

* *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.3, 247 nr.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.4, 249 nr.

rusų rasporiaženije, ir kad tik bet koks žodis po nagu. Taip parėdymas ir “iširėdė” į raštinės kalbą. Dabar, tiesa, žodis mūsiškai skamba, bet jo pagrindui rėdyti kojos dygusios iš gudų riadit’. Prasmės atžvilgiu parėdymą geriausiai atstoja savasis paliepimas. Jį ir tereikėtų vartoti. Čia gretimais tuoju turime ir veiksmožodį paliėpti, kuris trumpesnis ir daug patogesnis nei kanceliarinis duoti parėdymą. — Tuo pačiu prāgumu reikia priminti, kad ir rėdytis nevertotinas. Turime gana savų pakaitų: vilktis, darytis, rengtis, puoštis, šviestis... Tiek pat svetimi ir rėdas “tvarka, santvarka” su urėdu (iš gudų uriad). Pastarasis senojoje kalboje reiškė visų pirma valdžią, tarnybą, paskui ir tarnautoją, valdininką. Taip ir dabar tebevartoja Maž. Lietuvos bažnytinė kalba. Did. Lietuvoje urėdus turėjome dvaruose. Mūsų valdininką klaipėdiškiams irgi atstoja urėdininkas. Kažin kas, susižavėjęs urėdo “lietuviškumu”, pasiėmė jį, anot to žemaičio betariant, kaip brangų grybą, miškų reikalams. Pravertėtų miškininkams čia pasiieškoti geresnio, tikrai lietuviško termino.

NE “NOL”, BET NULIS*

Tiesą sakant, nol’ šiandien nebe toks agnūs, jo nebeskardena telefonininkės. Bet kad būtų išnykęs, ir negalima pasakyti. Tačiau to tikrai reikia. Tik vieni rusai tesako nol’, greta su nul’. Bet ir mūsų mokytiniai, ėję rusų mokyklą, kiti tik jos pasmėlę, kartais parodo ypatingo prisirišimo prie to rusiško nol’. Jo daugis net nelinksniuoja nei galūnės deda, pagaliau net su minkštu l taria. Tarsena, tiesa, jau labai tikslī, tik, deja, ne lietuviška, bet rusiška! Žiūrint kitų kalbų vartosenos, ir mums sakyтина rašytina nūlis. Taip vartoja ir matematikai. Seniau esu kažką girdėjęs teikiant nūlius; mat, patys lotynai saką nullus. Bet ketvirtosios linksniuotės lytis čia ne taip paranku vartoti. Antra, nūlis jau ir visuotiniau įprastas, neverta kasdien kaitioti. Be to, ir Maž. Lietuvoje sakoma niūlis, rečiau nūlē. Bet Žemaitės kalboje, žinoma, nōlį, kuriuo Leonas Pagirys “paršedninką” vaišino, turėsime palikti. Bet šiaip visur kitur vietoje nōl’ ar nōlis tevirtokime tik — nūlis.

* Lietuvos Aidas, 1938.VI.7, 251 nr.

DIDŽIŲJŲ RAIDŽIŲ RAŠYMAS *

Kasdien rašydami, turime tam tikrų įpročių ir didžiosioms raidėms. Paprastoji taisyklė yra — didžiosiomis raidėmis rašomi tikriniai vardai. Ir čia neabejojame, jei turime vieno žodžio vardą, pvz., Petras, Vygailla, Panevėžys, Dubysa, Židinyš, Maistas... Sunkiau, kur vardas ar pavadinimas sudėtas iš kelių žodžių. Pvz., rašome tik Nemuno upė, Dūkanto g-vė..., bet Šv. Kazimiero Draugija, Vytauto Didžiojo Universitetas, Valstybės Taryba... Čia paprastai ir vadovaujamės bendruoju dėsniu: sudėtiniam pavadinime didžiosiomis raidėmis rašomi visi žodžiai, kurie jį esmiškai sudaro, ištiesai jam priklauso. Sakydami Nemuno upė, tikriniu vardu telaikoma tik Nemunas, o upė eina jau paaikškinamuoju žodžiu. Kas kita Šv. Kazimiero Draugija. Čia žodis draugija yra esminis tikrinis vardo elementas, be jo nė tos sąvokos nebeliktų. Tačiau šį bendrąjį dėsnį taikant vis randasi dar neaiškumų. Todėl rašybos dalykas yra smulkiau nusakyti atskirus didžiųjų raidžių rašymo atsitikimus. Ir tatai daryta abiejuose rašybos reformos projektuose, kuriems tačiau nebuvo lemta tapti kūnu. Pagaliau su dabartiniais polinkiais sutinkanti didžiųjų raidžių rašymo sistema duota ir naujajame trijų autorių rašybos vadovėlyje. Ta sistema — apie kitas vadovėlio puses čia nekalbu — galime drąsiai naudotis, bus bent daugiau vienodumo. — Juk be reikalo dabar daugio rašoma Laisvės Alėja, net Gėlių Ratas. Čia antrasis žodis gretintinas su gatve, aikšte ir rašytinas mažąja raide. Be to, tų alėjų ir ratų turime po kelis jau pačiame Kaune. Teiktinas dalykas ir pareiginius vardus, pvz., švietimo ministras, seimo pirmininkas šiaip spaudoje, ne prašymuose, rašyti mažąja raide. — Ta pačia proga ir dėl klausto bažnyčios dvejojo rašymo. Paranku ir tuo pat stačiai būtina skirti pastatą nuo organizacijos. Pastaroji rašytina didžiąja raide, pvz., valstybės ir Bažnyčios santykiai gerėja. Tiek pat didžiąja raide reikėtų rašyti ir pažymimuosius žodžius, pvz., Katalikų Bažnyčia, Stačiatikių Bažnyčia. Bet šiaip, turėdami galvoje pastatą, žinoma, terašysime mažosiomis raidėmis, pvz., Kretingoje nugriaudino stačiatikių bažnyčią.

* *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.8, 253 nr.

DAUGISKAITINIS PRAŠOM*

Vienas skaitytojas rašo: "Daugumas sako: prašom sėsti, prašom sakyti ir t.t. Man rodos, jeigu vienas žmogus kreipiasi į kitą, tai reikėtų sakyti prašau. Gal tas prašom "karališkas" ar kitokios kilmės? Negalima pateisinti to prašom ir tuo, kad esą taip sakoma dėl to, nes norima pabrėžti, kad prašom ne vienas, bet šeimos ar kito kurio kolektyvo vardu, vadinasi, daugiskaitoje". — Vien logiškai težiūrint, žinoma, tebūtų pateisinama vienaskaita. Bet kad čia kalba tos griežtos logikos nežiūri. Mūsų gyvoji kalba, net ir tos tarmės, kur mandagumo reikalui tik tam sta, tam ysta (su veiksmazodžio vienaskaita!) tepažįsta, labai plačiai sako daugiskaitiškai: prašom į vidų (= į trobą, į kambarį), prašom valgyti ir t.t. Vadinasi, turime sutikti su faktu, kad taip vartojama. Toks vartosenos aiškinimas jau kitas dalykas. Ir greičiausia pats klausėjas jau gerai paaiškina, kad prašoma visos šeimos, visų namiškių vardu. Šiuo atveju daugiskaita panašiai sakoma ir kitų kalbų. Jau Homėro Achilles, užmušęs Hektorą, daugiskaitiškai išsitaria. Taip pat gana senas dalykas yra ir pluralis auctoris, lietuviškai tariant, autorinė daugiskaita, kurią poetas ir apskritai rašytojas, dažnai recenzentas pavartoja vienaskaitos vietoje. Todėl nepeiktini nė radijo pranešėjų: pranešime, paskaitysime, patikrinsime (= laikrodžius). Čia juk kalba visos įstaigos vardu, o sakant patikrinsime, turimi galvoje ir radijo klausytojai. Tai nepaprastajai daugiskaitai priklauso ir karalių pluralis majestaticus. Jis eina nuo Kserkso per Rymo ciesorius iki mūsų laikų. — Taigi, mandagumo forma daugiskaitinis prašom ar prašome iš seno sakomas ir galimas sakyti.

BOMBONEŠIS, NE "BOMBOVEŽIS" **

Mums rašo: "Dienraštinėje spaudoje dažnai galima rasti, kad bombonešiai apmėtę kurį miestą, padarydami nuostolių ir t.t. Tačiau vėl kiti rašo: manevrų metu buvo pademonstruoti modernūs bombovežiai. Ar tik nebus tie patys bombonešiai, vadinami dvejai?" — Bombarduojamuosius lėktuvus — vokiečių Bombenflugzeug, anglų bomber, prancūzų avion

* *Lietuvos Aidai*, 1938.VI.9, 255 nr.

** *Lietuvos Aidai*, 1938.VI.11, 259 nr.

de bombardement — jau senokai pradėjome vadinti bombonešiais. Ne be to, kad ši žodį susidarant nebūtų atsiliepę ir kitų kalbų pavyzdžiai, juk retkarčiais ir vokiečių pasakoma Bombenträger. Spaudoje šmėkštelėjęs bombevežis, žinoma, tėra tik naujas darinys, tikriau sakant, vertinys, tam pačiam daiktui vadinti. Mat, ir kitų kartais panašiai pasakoma, pvz., latviai turi pasidarę bumbvedējs (bumba “bomba” + vedējs “vedėjas, vežėjas”). Bombevežį bus bene paleidęs kuris pramanesnis laikraštininkas. Tačiau mums, rodos, gana iš seniau turimojo bombonešio. Keisdami nieko nelaimėsime.

KUO PAKEISTI “TRANSPORTIRĄ” *

Šis tam tikro kampų matuojamojo puslankio vardas mūsų pasiskolintas iš rusų, o jų iš praciūzų transporteur, kuris pažodžiui reiškia pernešėją, perkėlėją. Mat, juo kampus, matuojant ar braizant, galime iš vienos vietos į kitą perkelti. Vokiečiai ši prietaisą vadina Winkelmesser, rečiau Grandmesser. Taigi ir mums ne pro šalį turėti savo žodį. Klausėjas, matyti, nebus pastebėjęs, kad matematikų jau seniai vartojamas lietuviškas pakaitas — mātlanakis. Jis sudarytas iš matas + lankas, vadinasi, kaip rātlanakis. Matlanakis trumpas ir raiškūs, todėl visai gerai tinka svetimam “transportirui” pakeisti.

DAR DĖL KELIŲ VIETOVARDŽIŲ **

Skaitytojai vėl prašo paaiškinti vieno kito vietovardžio rašymą ar tarimą. — Iš Vyžuonų klausia, kaip iš tikrųjų rašytinas šios vietovės vardas, nes esą vadinama ir rašoma Vyžuonos, Vyžuonys, Vyžonys, Vyžuona, Vižuona... Pačių žmonių šis vietovardis tariamas Vyžanas (kirtis ant y ir ilgas galūninis a). Tarmiškąją lytį verčiant į bendrinę kalbą, išeina Vyžuonos, nes nekirčiuotieji dvibalsiai uo toje tarmėje susilpnėja į a, kitur į trumpą o, pvz., juodu tariama jadu ar jodu. Taigi sakytina rašytina tik Vyžuonos (tvirtapradė priegaidė ant y), kilmininkas Vyžuonų (tvirtagalė priegaidė ant u).

* *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.14, 263 nr.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.15, 265 nr.

Miesto vardas yra išvestinis iš upės vardo. Mat, per Vyžuonas teka Šventosios intakas V y ž u o n ā. — Vienas varėniškis (vietos tarme : varėnis !) rašo, kad jo krašte tariama T r a k a i, ne T r ā k a i, kaip kalbininkų reikalaujama. Čia betgi reikia žiūrėti vietos žmonių tarimo, ir kaip tik artimojoje Trakų apylinkėje tesakoma vien T r ā k a i, T r ā k ū. Tolimesnių vietų žmonės vietovardžių kirčiui nėra visai ištikimi, dažnai nuklysta, apibendrina. Kadangi daugumas vietovardžių turi kirčiuotą galūnę -a i, tai panašiai imama sakyti ir T r a k a i. Juk daugis, nežinodami, ir vietoje K r ā ž i a i, T a u r ā g n a i kirčiuoja klaidingai K r a ž i a i, T a u r a g n a i. Taigi dėsninga ir teiktina tėra lytis : T r ā k a i, T r ā k ū, bet T r a k ū s.

Vėl mokytojas piktinasi, kad rašoma su brūkšneliu : K a z l ū - R ū d a, V i š a k i o - R ū d a, A ž u o l ū - B ū d a... Iš tikrųjų šitoks rašymas niekam netikęs. Juk pirmuoju sudėtinio vardo žodžiu tik antrasis išskirtinai pažymimas. Mat, tame krašte R ū d ū ir B ū d ū yra po kelias. Rašydami R a s e i n i ū M a g d ė, T e l š i ū P l i u m p i s, pagaliau Ž e m a i č i ū K a l v a r i j a, K u d i r k o s N a u m i e s t i s, ir anuos vietovardžius turime rašyti be brūkšnelio. Dar noriu priminti, kad K a z l ū R ū d a žmonių paprastai vadinama K a z l a i s. Taigi dvilypio vardo nė nereikėtų. Dar rašoma Ž a r ė n a i - L a t v e l i a i. Tatai dvivardis Šiaulių aps. bažnytkaimis. Senesni, rodos, ir dažniau vartojami — Ž a r ė n a i. Abiem vardais vadinama, matyti, kad lengviau būtų skirti nuo Telšių aps. Ž a r ė n ū. Brūkšnelis čia labiau pateisinamas, bet berašant p a m o t ė r a g a n a (seniau : p a m o t ė - r a g a n a !) taip pat nebūtinai. Tačiau pavardiniuose deriniuose, pvz., T u m a s - V a i ž g a n t a s, V a b a l a s - G u d a i t i s, brūkšnelius verčiau palikti. Viena, taip jau esame iš seniau įpratę, antra, ir kitos kalbos panašiai rašo. — Taigi rašyti ir sakyti teiktina : V y ž u o n o s, T r ā k a i, A ž u o l ū B ū d a.

PER DAUG SVETIMĖJAME *

Mokytinės visuomenės žmogus, žinoma, kalba ir visada kalbės kitaip nei kaimietis. Su sąvokų pasaulio kitimu ir plitimu kinta ir pati kalba. Todėl inteligento kalboje daugiau atsajumo, svetimu žodžiu tariant abstrakcijos, o kaimo žmonių kalbėsenoje — daiktiskumo. Dėl kultūros mainų visose kalbose randame ir svetimų, iš kitų skolintų žodžių. Bet taip pat visos kultūrinės kalbos rūpi-

* *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.20, 271 nr.

nasi, kad tų svetimybių per daug neprigožėtų. Ir mes, pradėję Aušros laikais, tebevalome, tebegryniname savąją kalbą. Kiek kitaip žiūrima į vad. tarptautinius žodžius. Tačiau nesveika, jei ir jų kalboje per daug privysta. Kartą rašiau jau dėl p u n k t ų. Vadinamasis tarptautinis žodis yra daugiau tuščiaviduris, tai jo griebiamasi kad ir mažiausiai, kartais tik įsivaizduojamai reikšmės skirtybei nusakyti. Imkime kelis pavyzdžius. Prieš keletą metų Alytuje džiovininkams buvo įsteigtas toks a z i l i u m a s. Žodis kaip žodis, per lotynų a s y l i u m kilęs iš vėlyvo graikiško á s y l i o n (suprask: h i e r ó n), reiškusio šventą saugią vietą, kur galima pasislėpti. Pažistu žmogų, kuris, rodos, pats pirmasis pateko į aną įstaigą. Jis pasakojo, kad alytiškiai, klausiami a z i l i u m o, niekaip nesupratę, kas čia per daiktas galėtų būti, ir abejoję, vargu ar ką bendra su asilu turėtų ... Žmoniškai ir suprantamai būtų buvę pavartoti p r i e g l a u d a. Laimė tik, kad ši įstaiga išaugusi ir kitu vardu pasivadino. Šiaip dar a z i l i u m a s, geriau a z i l i s, reiškia dar p r i e g l o b a, net p r i e g l o b s t i. Pvz. toks vokiečių A s y l r e c h t lietuviškai verstinas — p r i e g l o b o s t é i s ė. — Neseniai laikraščiai vėl rašė apie d e f e k t y v i ų v a i k ų i z o l i a t o r i ų. Pasakyta tikrai mediciniškai, bet šiaip visuomenei neįkandamai. Paprasčiau būtų ir čia p r i e g l a u d a arba, norint ypačiai atskyrimą pabrėžti, — â t s k y r a. Pedagogikoje ir medicinoje, žinoma, galima kalbėti apie d e f e k t y v i n i u s vaikus. Bet defektui turime ir savą seną žodį k l i á u d a (rečiau: k l i á u d ė, k l i á u d i s, Daukšos — k l i á u d ž i a), greta su būdvardžiu k l i a u d i n g a s. Jis dabar veik nevartojamas, bet daugiur tiktų d e f e k t o pakaitu. Taigi, galėtume kalbėti ir apie k l i a u d i n g u s vaikus. — Čia pat prisimenu ir ligoninių žargono e k z i t u o t i (pasidarytas iš medicininio e x i t u s letalis “ mirimas, mirtis ”). Girdėjom, kad Kauno ligoninėse niekas nebemirštąs, visi tik e k z i t u o j a. Ir taip įmantriai kalbą ne tik gydytojai, bet ir sargai, tarnaitės. Rusai jau saką “ бо́лnoj температу́рит ”, ar ir mūsiškiai nepradės t e m p e r a t ū r u o t i ! Juk k a r š č i u o t i labai paprastas, kaimiškas, toks pat, kaip ir mirti. — Per vienas krepšinio rungtynes radijo bangomis po visą Lietuvą skambėjo ir t r e n i n g o a n c u g a i. Vadinasi, kaip angliškai vokiškai (Training-Anzug) pasakysi, tai gerai, o lietuviškas m a n k š t o s ar m a n k š t i n i s a p d a r a s jau per prastas. Žinau, kad sporto žmonės tikrai kalbos dalyku rūpinasi, bet čia pravartu daugiau susidrausminti. Patys būkime kalboje valyvesni ir nepratinkime kaimo beždžioniauti su k o m b i n a c i j o m i s, a b s a l i u t i š k a i s s a m u l i a n t a i s . . .

DĖL MAŽOSIOS LIETUVOS VARDŲ RAŠYMO *

Kad Maž. Lietuvos vietovardžiai mažne perdėm lietuviški, visi gerai žinome. Bet ir toliau Rytprūsiuose gausu prūsiškų vardų, kurie savo lytimis visai artimi mūsų. Maž. Lietuvos lietuviai savo krašto vietas visada tik lietuviškai vadina sako: *G ā s t o s*, *L a b g u v ā*, *N a u j ō j i*, *P a k a l n ė* (Nemuno žiočių sritis) ..., ne *H e i n r i c h s w a l d e*, *L a b i a u*, *N e u k i r c h*, *N i e d e r u n g*... Rodos, savaime suprantama, kad ir mes taip turėtume daryti. Bet labai dažnai išeina kitaip. Neseniai viename laikraštyje skaitėme: *M a u e r*, *D a r g a i n e n*, *Š v e n c a i t* (ežerai), *A n g e r b u r g a s* ir *A n g e r a p p*. Rašyta jau tikrai vokiškai (galūnės)!, bet vėl prarašyta. Mat, *Š v e n c a i t* išėjo, kaip tam čigonui arklys, valandėlę juodas, valandėlę baltas, tai yra keršas. Juk vokiečiai rašo *S c h w e n z a i t*. Lietuviškai reikėtų rašyti: *M a u r a*, *D a r g a i n i s*, *Š v e n t a i t i s*, *U n g u r a* (miestas ir upė). Žinoma, korespondentas ne visuomet gali greitai susigaudyti, turime atleisti. Bet bent žymesnių vietovių vardus turėtume gerai įsidėmėti ir lietuviškai rašyti. Kelias dešimtis Maž. Lietuvos žinomesnių vietovardžių esu surašęs 1933 m. Gimtojoje Kalboje. Lietuviškai rašyti yra ir mūsų pačių garbės dalykas. Visos kalbos vietovardžius, net ir užsieninius, rašo taip, kaip tomis kalbomis vadinama, kaip iš tradicijos yra pratusios. Vokiečių *A a c h e n* ir *K ö l n* prancūzai vadina ir rašo *A i x - l a - C h a p e l l e* ir *C o l o g n e*, lenkai vokiečių *L e i p z i g* ir *B r e s l a u* — tik *L i p s k* ir *W r o c ł a w*, o vokiečiai čekų *B r n o* ir *C h e b* — *B r ü n n* ir *E g e r*. Todėl nėra ko pykti, jei vokiečiai ir lenkai savo kalbų įpratimais rašo *M e m e l*, *H e y d e k r u g*, *S c h o d e n*... ir *O ł a w a*, *P r z e ł a j e*, *S z y d ł ó w*..., o ne *K l a i p ė d a*, *Š i l u t ė*, *S k u o d a s*, *A l o v ė*, *P e r l o j a*, *Š i l u v a*... Bet taip pat niekas neturi teisės nė mums prikaišioti, kad lietuviškai rašome Rytprūsių ar Vilniaus krašto vietovardžius. Tatai yra mūsų kalbinė priedermė.

PORA SMULKMENŲ **

Yra toks angliškas žodis *m a t c h*, kurį ir mūsų šachmatininkai labai mėgsta. Nežinau, ar jo vietoje tiktų *ž a i d y n ė s*

* *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.22, 275 nr.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.23, 277 nr.

ar žaidinys, bet bent pačią svetimybę reikėtų žmoniškai rašyti. Dabar daugio rašomas *matčas* yra kaž koks angliškai lietuviškas kibykklas. Mat, tie rašytojai bus žinoję, kad angliškai tariamas *č*, tai jį ir sudėjo į grutę su *t*. Betgi anglai junginį *tch*, fonetiškai žiūrint, tetaria *tš*, mūsiškai rašant, *č*. Taigi tegalima rašyti tik *mačas*. Tiksliau sakant ir *a*, po *m* yra tarpinis garsas tarp *a* ir *e*. Bet to rašydami jau nebepaisome. — Taip pat vis šmėklojasi *lengvaatletas*, *lengvaatletai*. Vokiečiai, tiesa, sako *Leichtathlet* ir *Athlet*, bet mes, žodžius sudurdami, galūnes keičiame. Taigi mūsų kalbos dėsniais tegalimas tik *lengvaatletis* arba trumpesnis *lengvatletis* (kirtis ant *n*). O *Schwerathlet* lietuviškai būtų sunkiaatletis ar sunkatletis. Kas nesivaiko sudurtinių žodžių, visai žmoniškai pasakytų — *lengvąsis*, *sunkūsis atlėtas*. — Vėl paleido po laikraščius žmonėtis *rusėnus*. Ši Čekoslovakijos mažuma slaviškai vadinama *rusinais* (čekų: *rusín*), taip ir mes turime vadinti. *Rusėnas* tebutų ruso vaikas ar nebuvėlės *Rusos* apylinkės gyventojas, kaip, pvz., *brolėnas*, *seserėnas* “brolio, sesers sūnus”, *kupiškėnas*.

DAR KITAS “TRANSPORTIRAS” *

Neseniai kampų matuojamąjį transportirą patarėme lietuviškai vadinti *matlankiu*. Bet klausėjas rašo čia turėjęs galvoje popieriaus lakštą storomis juodomis linijomis, tą kur, rašant nelinijuotame popieriuje, pasidedamas po apačia. — Tiesa, ir šis popierius kartais taip vadinamas. Bet tikrasis, ir kitų kalbų vartojamas, terminas yra *transparentas*. Jis mūsų per slavus pasiimtas iš prancūzų *transparent* (naujinis lotynų *transparentens* “permatomas”), reiškiančio permatomą, peršviečiamą paveikslą, tokį aliejinį popierių iliuminacijoms ir pagaliau tą rašant pasidedamąjį popierių. Ir visomis trimis reikšmėmis šis žodis vartojamas ne tik prancūzų bet ir kitų kalbų. Taigi yra vadinamasis tarptautinis. Lietuvišku pakaitu, rodos, visoms reikšmėms gerai tiktų *pėršvaitas*. Jis padarytas iš *peršvies* *tis*, lygiai kaip ir pačių žmonių kalbos *atšvaitas* “atspindis, atspindulis; reflektorius” iš *atšvies* *ti*. Be to, žemaičių pažįstamas ir kitas tos pačios darybos žodis su priesaga *-alas*, būtent *pėršvaitalas*, pvz., toks valgis tikras pilvui *pėr-*

* *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.24, 279 nr.

š v a i t a l a s (= naujiena, retenybė). Plg. dar p a š v a i t a s “pašvaistė, pašvaisrė” (pvz., danguje p a š v a i t a s matyti), p a š v a i t a l a s “papuošalas”. Taigi norėdami t r a n s p a r a n t ą lietuviškai galime vadinti p e r š v a i t u.

TRIMIČIUS IR TRIMITININKAS *

Dėl šių dviejų žodžių vartosenos klausia skaitytojas iš karių tarpo. — Gerumo abu žodžiai geri. Trimitininkas pažįstamas ir Juškos bei Kuršaičio žodynų, pastarajam jis reiškia žmogų turintį reikalų su trimitais, jų dirbėją, taip pat trimituotoją. Trimičius lietuvių kalbos žodyno medžiagoje tėra užrašytas tik iš karinės raštijos. Šiaip daiktavardiniai vediniai su -ius labai dažnai reiškia kurio daikto dirbėjus, amato žmones, pvz., b a l n i u s, k u r p i u s, k a i l i u s, l a n g i u s, n e t k a t i l i u s, k u b i l i u s “kas katilus, kubilus dirba”, g i r n i u s “girnų dirbėjas, akmenkalys” (iš to ir amatinės pavardės: K a t i l i u s, K u b i l i u s, G i r n i u s). Plg. dar a n g l i u s, d r ū s k i u s, a v i ž i u s, l a š l i n i u s, p i n i g i u s, s a p n i u s, r a g ā n i u s... Vis tatai žmonės, kurie šių ar kitų reikalų turi su anglimis, druska, avižomis... Darybos trimlčius (:trimltas) toks pat, kaip r ā č i u s, s k i ē č i u s, r ē č i u s (:ratas, skietas, rētis). Kariuomenės reikalams bene geriau tiktų trimltininkas greta su ginklininku, sandėlininku... Ir Jablonskis Amičio vertime, kur kalbama apie narsųjį Sardinijos italiuką, vartoja b ū g n i n i n k ą, n e b ū g n i ū. Ir apskritai priesaga -ius dabar nebėra dari, naujiems žodžiams kaltis veik nebevartojama. Trimlčiumi, prireikus, galėtų vadinti patį trimitų dirbėją. Bet šiaip bendrinėje kalboje tuodu žodžiai eina sinonimais.

DAR DĖL “ŽVYRO” **

Prof. P. r. Juodelė nenorėtų ž v y r o išsižadėti. Privačiu laišku šį žodį yra užtaręs ir vienas mokytojas. — Kad ž v y r a s slaviškas, su tuo vis tik gauname sutikti. Gudai, tiesa, turi ir iš lietuvių skolintų žodžių. Bet ž w i r sakomas ir giliau Lenkijoje,

* *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.25, 281 nr.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.27, 283 nr.

turi net išvestinių lyčių, pvz., *żwirówka* “toks sausų vietų augalas”. Vargu lietuviškas skolinys būtų galėjęs tiek toli paplisti. Antra vertus, jau ir pats veiksmazodis *żvyravoti* slaviškas, plg. lenkų *żwirować* ir tokius skolinius, kaip *budavoti*, *dėkavoti*, *kryžiauoti*. Kaip iš *kryžiaus* ir *dėkos* dabar turime *kryžiuoti*, *dėkoti*, taip ir iš *żvyro* — *żvyruoti*. Jei žodis “skamba gražiai lietuviškai”, tatai dar nerodo, kad jis būtinai ir lietuviškas. Juk gražiai skamba ir *muilas*, *kubilas*, *gatvė*, *kviečiai*, o vis tik kalbų mokslas sako, kad pirmieji du yra slaviški, o pastarieji germaniški. Kas skolinta ir kas iš giminystės bendra, kalbotyros nustatoma tam tikrais garsų dėsniais. Todėl rusų *żivoj* ir mūsų *gyvas* giminaičiai, bet *żyvas* jau slaviškas skolinys, o *gyvas* (s) vėl lietuviškas. — Žmonių kalbai, ne geologui, *graužas*, *żvirgždas* ir *żvyras* tikrai sinonimai, nors ir aš pats aiškiai pabrėžiau, kad skiriasi stambumu, smulkumu ir spalva. Lietuvių kalbos žodyno žiniomis, pvz., *graužas* anykštėnuose reiškias smėlį su akmenukais, o kupiškėnuose — smulkų *żvirgždą*. Žinoma, gali būti ir daugiau visokių reikšmės skirtumų. Mano tikslas tebuvo priminti, kad svetimam *żvyrai* turime pakankamai savų pakaitų. O pačių atitinkamų sričių specialistų dalykas yra nusistatyti, kuriai sąvokai kurį žodį taikyti ir susitarus vienodai vartoti. Šiaip žmonės, kur žemę aria, kalboje nėra tokie tikslūs, *graužo* ar *żvirgždo* grūdelių milimetrais nematuoja.

DAR APIE “GUSARĄ” *

Dėl jo atsiliėpė ir Pr. Skardžius. Šių metų Gimtosios Kalbos 5 nr. rašo: “Žodžių *abstraguoti*, *gusaras*... priebalsio *gmes* negalime pateisinti: čia jis, be jokios abejonės, yra paimtas iš rusų kalbos, ... tad būtinai turime sakyti ... *husaras* (vengrų *huszár* “dvidešimtas” iš *husz* “dvidešimt”) ... Pagaliau kai kieno nereikalingai šiame žodyje siūloma vietoje *s* rašyti *z*: viena, lig šiol mūsų daugiausia buvo tariama, *gusaras* arba *husaras*, ne *guzaras* arba *huzaras*; antra, mūsų dainose šalia suvalkiečių (*h*) *uzarų* dar yra pažįstami ir *usarai*; trečia, tariamojo *z* nėra ir šiame vengrų žodyje”. — Kadangi tas “kai kieno”, rodos, tegaliu būti aš, tai pravartu ir kiek pasiaiš-

* *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.28, 285 nr.

kinti. Visų pirma s ir z klausimo iš esmės savo pastaboje nespren-
džiau, Juškos dainų rinkinių u s a r o įdėm nė nepaminėjau. Pats
rašydamas linkau į u z a r a, nes ir pasisakiau sąlygiškai: "... vie-
toje g u s a r a s vartotina h u z a r a s, jei jau nenorima žmoni-
nio u z a r o ". Nėra tikslu teigti, kad pastaroji lytis suvalkiečių
žodis. Net ir Lietuvos rytuose kai kur gėlei pažįstami u z o r ė-
l i a i, o apie u z a r ė l i, rodos, girdėta ir Žemaičiuose dainuojant.
Pagaliau ir rašomojoje kalboje u z a r a s nėra jau tokia retenybė,
nes pats Jablonskis jį duoda savo vadovėliuose ir priedėliu R a š.
pažymi paėmęs iš " mūsų raštų ". Rytiečių u z o r ė l i s rodo
šalia u z a r o buvus, o gal būt, ir tebesant senesnį u z o r a (plg.
nelygaus amžiaus skolinius p a n a ir p o n a s). Taigi gauname
tris lytis: u z a r a s, u z o r a s ir u s a r a s. Rasi, kas įtartų,
kad pirmųjų dviejų lyčių z yra vokietybė. Bet, rodos, ne taip.
Šis mūsų žodis, matyti, iš lenkų paskolintas d v i e m lytimis. Jų
kalboje randame gretimai H u z a r, U z a r ir H u s a r, U s a r
(Husarz, Usarz). Savo str. nors ir prėbėgšmais tepaliečiau pačią
skolinio etimologiją, bet nurodžiau du galimumus. Pr. Skardžius
nedvejodamas pasisako.

Tiesa, jo duodamoji etimologija — vengrų h u s z á r " dvide-
šimtas " — eina per vokiečių žodynus nuo pat Adelungo (XVIII
amž. žodyninkas) per Grimmą iki Klugės-Götzės (1884 m). Bet A.J.
Storferio ji dabar sugriauta, nes įrodyta, kad h u z a r o n e s,
h u z a r i i " plėšikai " pažįstami dar prieš karaliui M. Korvinui
(1458-90) įvedant Vengrijoje to vardo raitininkus. Ir šiose doku-
mentinėse lytyse turime ir tą " tariamąjį " z. — Sutinku, kad man
greta su u z a r u verta buvo paminėti ir u s a r a, kartą minėtą
Pr. Skardžiaus. O u z o r ė l i o, aną straipsniuką rašydamas, dar
nė nežinojau. Mat, diena dieną moko. Bet jau kitą taisant dar
pravarčiau apdairumo ir tikslumo. Tačiau to iš puspenktos Gimto-
joje Kalboje parašytos eilutės nematyti. — Mano galvai atrodo,
kad u z a r a s (Kuršaičio ir: h u z a r a s) su savo gėliniais drau-
gininkais u z a r ė l i a i s, u z a r u k a i s, u z a r u č i a i s ir
ū z a r a i s, ū z a r ė l i a i s, ū z a r (i) u k a i s, ū z a r u č i a i s,
u z o r ė l i a i s... lietuvių plačiau pažįstamas nei u s a r a s.
Todėl man nedrąsu būtų reikalauti būtinai h u s a r o. Juk jis
faktiškai tik rašto žmonių neseniai pertaisytas iš g u s a r o. Vadi-
nasi, u z a r a s ir naujybinis h u z a r a s nieku nėra priešingi
kalbos duomenims. Jie vartoti ir vartotini.

PALANGA IR KITKAS *

Jau pats vasarojamasis metas. Tam ši tą pravartu ir iš kalbos prisiminti. — Visų pirma įsidėmėkime, kad, sakydami Palánga, jau stačiai pamėtojamės. Žemaičiai tesako tik Palangą, Palangōs, Pālangą. Taigi, ši mūsų vasarvietė kirčiuotina lygiai kaip pabaigą, kuri žemaičių irgi tariama pabangą. Dėl to ir priežodis: Palangą svieto pabangą. Per Palangą tekančioji upė bendrine kalba vadintina Rąžė (su pastoviu kirčiu ant tvirtapradžio a). Vietos žmonių, tiesa, tariama Roužė, bet palangiškiai ir vietoje kasti sako kousti. Iš vasarotojų dažnai girdima Ronžė yra tikra keršmargė. Mat, žemaičiams tebetariant dar senoviškai Rānžė, šios upės vardas lytimi Ronža (apie XVI amž.) pateko į gudiškąją senosios mūsų raštinės kalbą, iš jos išdygo lenkiška Rąża, o ši nemokėlių pertaisyta "lietuviškiau" Ronžė. Iš Palangos daugis nukyla ir į Nimerzatę. Tačiau šita lytis pramanytinė, vietos žmonės sako Nemeržatā, Nemeržetā, arba senoviškiau — Nemersatā. Taip įvairiai tariama todėl, kad šis vietovardis kuršiškos kilmės (Nemiras + sātā, sētā "aptvaras, kiemas, ūkis, namai"). Vartosenai labiau teiktina pirmykštesnė Nemersatā. Vokiškas perkrikštas yra Nimmersatt, kurį kažkas buvo bandęs atkrikštyti Besočiais. Bet tatai niekų darbas. Toliau dar įsikaltina Klaipėda (su pastoviu kirčiu!), taip pat Kretingą, Kretingōs, Krėtingą. Šiuos vardus visi žinome ir kartkartėmis tariame. Negi jau negalėtume išmokti taisyklingai ištarti! — Paskutiniaisiais metais daug vasarojamųjų terminų, jei taip pasakytume, yra sulietuvėję. Jablonskis prigyde vasarotoją, ši tuoju pasekė vasarvietė. Ir ji nieku neblogesnė už vokišką kurortą. Tikrą gydymąją vasarvietę, pvz., Birštoną, galime stačiai gydykla vadinti. Pernai vilą ir iš dalies sanatoriją (kur šiaip sau, be gydytojo, vasaroja, ilsisi) pakeitė vasarinė, o pliažą — žvejų seniai vartojamas pāplūdimis (žiūr. 1937 m. Gimtojoje Kalboje; po d trumpas i!). Šiomet, atrodo, jau ir kurhauzas smunka nuo nario. Laikraštininkai, pernai patarti, dabar vis plačiau ima rašyti svetainė. Ji, kiek kita prasme, iš seniau vartojama Amerikos lietuvių ir Klaipėdos krašte. Ir svetainei pakeitus vokietinį kurhauzą, žinoma, nieko nenustosime. Taip pat vargu kam blogėtusi, jei kabinos vietoje imtume sakyti rašyti drabužinė. Tiesa, ji reiškia

* *Lietuvos Aidai*, 1938.VI.30, 287 nr.

ir šiaip didesnę patalpą drabužiams pasidėti, pasikabinti. Bet čia vis daugiau įprantame vartoti k a b y k l ą. Taigi painiavos, rodos, negalėtų rasti. Dabar mišriai vėl eina m a u d ū k l ė ir m a u d y k l ą. Vietai, kur maudomės geriau tiktų m a u d y k l ą, plg. č i u o ž y k l ą, k n i s y k l ą, g u l y k l ą, v i r t y k l ą (kur važiuojant virstama), ji atitiktų vok. B a d e p l a t z, B a d e s t e l l e. O m a u d ū k l ė galėtų palikti tam tikrai įstaigai, vok. B a d e a n s t a l t, rusų k u p a l n o j e z a v e d e n i j e, vadinti. Be to, priesaga -y k l ė daugiau reiškia įnagį, pvz., k a p s t y k l ė, k r a t y k l ė, š a u d y k l ė... Vienas akylas laikraštininkas neseniai rašė apie pažangą nuo m a u d y m o s i k o s t i u m o per p l a u k t i n u k ą iki g l a u d ž i ū. G l a u d ė s (kilm.: g l a u d ž i ū) naujadaras iš g l a u d u s, bet trumpas ir parankus vartoti.

L A B A D I E N A, N E “L A B ą D I E N ą” *

Paprastai visi sveikinamės: l a b a s r y t a s, l a b a s v a k a r a s, bet kartkartėmis girdime jau, ypačiai inteligentų tarpe, ir — l ā b ą d i ė n ą. Vadinasi, čia šalia anų vardininkų imamas sakyti galininkas. O paklausus kodėl, dažnas samprotauja: girdi, duodu, linkiu l a b ą d i e n ą, todėl vardininko linksnis čia netinkas. Ir dar ko: “teisingiau” esą būtų sakyti ir — “l a b ą r y t ą, v a k a r ą”. — Bet iš tikrųjų taip nėra. Iš senų senovės lietuvių sveikinamasi vardininku: l a b a s r y t a s, l a b a d i e n a, l a b a s v a k a r a s! Tatai patvirtina gyvoji žmonių kalba ir senieji raštai. Tik M. Lietuvoje, dėl vokiečių kalbos įtakos, jau senokai yra įvisęs galininkas l a b ą d i e n ą (= vok. G u t e n T a g). Bet ir ten senieji šaltiniai tepažįsta tik — l a b (a) s r y t (a) s, v a k a r (a) s! Vokiečiuojantieji, žinoma, dabar jau pasako ir l a b ą r y t ą, v a k a r ą. Sveikindamiesi vardininku, tartum turime galvoje: tesie Jums labas rytas, laba diena! Plg. dainose: labas rytas, mergužele! Labas vakars, poni svočia! Tačiau tam tikrais atsitikimais, visai taisyklingai, galime pasakyti ir kitus linksnius. Pvz.: duok labą dieną (=pasisveikink), nė labos dienos vienas kitam nesako. — Seniau ir pats žodis l a b a s buvo kažkam prakaltęs, girdi, esąs latviškas. Buvo prasimanyta: geras rytas, gera diena. Bet velionis Būga mūsų senelį l a b ą apgynė.

Taigi sveikinkimės: l a b a s r y t a s, l a b a s v a k a r a s,

* *Lietuvos Aidas*, 1938.X.17, 470 nr.

labà dieną. Sutrumpintai, ne tiek pagarbiai, pasakome ir :
labas! Labos nakties linkint irgi sakytina: labà naktis
ar labà naktis.

DĖL “KULTŪRKLUBO” *

Jau kuris laikas, kaip laikraščių skiltyse ėmė šmaižytis “kul-
tūrklubas”. Nusimanantesnieji spaudos darbininkai vis dar rašo
žmoniškai — kultūrinis klubas. Žmonių sakoma: pikta
žinia raita joja. Taip yra ir čia, šis nevykęs žodis — kelią nepa-
stojamas — pamažu plinta. Netikęs jis dėl to, kad panašių sudur-
tinių žodžių savo kalboje nesidarome: kultūriniai augalai, kultū-
rinės pievos, kultūrinis ūkis ... Antra vertus, “kultūrklubas” turi
ir darybos ydą. Pagal mūsų kalbos dėsnius tegalėtų būti — kul-
tūrklubis, plg. varnalizdis, ratlankis ... Bet ir taip pataisytas
jis nekas, skamba su kaž kokių prieskoniu.

Taigi, “fizkultūra” pakvipusio “kultūrklubo” nevartokime,
pakanka mums kultūrinio klubo.

MOKĖKIME IR GATVĖ TARTI **

Gatvė mūsų inteligentų dažnai kirčiuojama, kaip katė.
Mat, šis žodis mūsų bendrinėje kalboje naujas, daugeliui iš gim-
tosios tarmės nepažįstamas. Todėl dėl kirčio ir suklystama. Gat-
vė yra pajūrinų žemaičių žodis (tiesa, jam kojos dygusios net
iš senovės skandinavų), per Daukantą patekęs į bendrinę kalbą.
O žemaičių tariama tik gātvė, vadinasi, kirčiuojama kaip
lāpė. Tokia kirčiuosena visuotinai ir teiktina. — Miesto gāt-
vės palydai yra aikštė, alėja ir prospektas. Ir juos
dažnas tariame ne kaip reikiant. Aikštė yra mūsų pačių žodis
ir gyvojoje žmonių kalboje ji kirčiuojama, kaip giesmė. Todėl
kartais girdima aikštė — netaisyklinga. Skolintinius alėją
ir prospektą turėtume kirčiuoti: alėją (kirtis šokinėja,
kaip žodyje dvasià), prospektas (kaip verpėtas).
Žargoninė alėja mūsų kalbos dėsniais negalima, o próspek-
tas su miestiniu próspektas vėl savo kirčiu lenkiški. Saky-
dami architektas, dialèktas, intelèktas..., tu-
rime tarti ir prospèktas.

* *Lietuvos Aidas*, 1938.X.18, 472 nr.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.X.19, 474 nr.

Taigi, įsidėmėkime tarti: g ā t v ė, a i k š t ė (kirtis ant ė), a l ė j ā, p r o s p ė k t a s.

DĖL VIENO PRIBUIŠIO *

Vakar dienos dienraščiuose pasirodė naujukas *Kelitas*. Tatai sutrumpinimas Lietuvos Geležinkelių Kelionių Biurui. Tą pat dieną išsiuntinėtuose reklaminiuose atvirukuose jis, pasirodo, jau spėjęs išsišerti į *Kelit*, net pasidaręs visai “europietiškas”, nebelinksniuojamas. Juk rašoma: sąžiningą patarnavimą rasite “*Kelit*”, ... tvarkykime savo kelionę tik per “*Kelit*”. Jis atsistoja greta su garsiaisiais *Pirštalit*, *Feinolit*, *Koferlit*, *Skarolit*, *Dėželit*... Kas šių pastarųjų kalviai (ir sakosi kalą iš patriotizmo!), rodos, visi gerai žinome. Kad šitie dariniai spiūvis mūsų kalbai į veidą, esu jau pernai rašęs *Liet. Aide*. Bet jie, matyti, vienam kitam labai “feini” ir patrauklūs, kad šią gražiai besitvarkančią mūsų įstaigą tokion vardo draugėn sudėjo. Tiesa, pavadinimas *Lietuvos Geležinkelių Kelionių Biuras* vartoti neparankus, per ilgas. Bet jei negana raidinio sutrumpinimo *L G K B* (ar tik *KB*), rodos, galėjo susirasti koki kitą trumpą ir skambų vardą. Kuo blogi būtų *Kelionė* ar *Kelias*? Pagaliau tas *Kelit* nė nėra tikrojo pavadinimo sutrumpinimas ir nežinia, ką jis reiškia. Ar tai yra “kelias (kelionė) Lietuvai”, ar “kelias litams”? Mat, Lietuva ir litas, anot juokdarių betariant, tos rūšies pavadinimuose dėl “litviš” analogijos yra sumišę.

Bet ar šiaip ar taip, trumpintinį vardą renkantis reikėjo būti apdairesniems. Tačiau pasitaisyti niekuomet nevėlu.

P I E Š T U K A S N E “ P A I Š E L I S ” **

Mums rašo: “*Paišelis* girdimas ne tik visoje Lietuvos inteligentijoje, bet ir VDU Humanitarinio Fakulteto auditorijose (studentės, gal dar ir ne I sem.). O pradžios mokyklos mokinių — Kaune ir provincijoje — kitaip jį vadinant nė negirdėjau”. — Turime tris žodžius: *paišelis*, *paišiukas* ir *pieštukas*. Visi jie yra naujadarai, atsiradę svetimybei (aluvka, alupka,

* *Lietuvos Aidas*, 1938.X.20, 476 nr.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.X.22, 480 nr.

aluopka ...) pakeisti. Paišelis ir paišiukas tikrai netikę pakaitai, mat, nei šiaip nei taip sudaryti. Yra gyvojoje žmonių kalboje žodis paĩšas "dėmė (dažniausiai suodžių), degančios skalos anglis". Taigi mažieji paišelis ir paišiukas tegalėtų, rodos, reikšti dėmelę ar skalos anglelę. Kad paišelis nenusisekęs naujadaras, J. Jablonskis yra rašęs jau 1917 m. Santaroje ir siūlęs jį pakeisti pieštuku. Pieštukas dažnai vartojamas ir piešti, todėl jis iš to veiksmazodžio ir padarytas. Jo giminaičiai yra plaktukas, teptukas, segtukas, mygtukas... Paskutiniai trys taip pat naujadarai. Kadangi sakome piešti, piešinys (kalbėdami apie paveikslą), o ne paišyti, paišinys, tai ir paišiuo iš paišyti nėra kaip darytis.

Taigi vartoti teiktinas tik pieštukas.

"VALDIŠKAS" IR KITKAS *

Mums vėl rašo: "Nors jau buvo rašyta apie priesagų -iškas ir -inis reikšmes, tačiau visur dar šnekama: valdiškas namas, valdiška tarnyba, valdiškas miškas. Prieplaukoje pusmetrinėmis raidėmis jau keleri metai šmėkšo "Valdiškų Garlaivių Prieplauka". — Ką įpratus sunku benugrėsti. Taip yra ir su valdišku. Šiaip šis žodis nieku nedėtas, savo vietoje gerai tinka. Pvz.: darbas išėjo valdiškas (= kaip valdžios); dirba ne ūkiškai, bet valdiškai. Bet anuose pavyzdžiuose priesaga -iškas netinka. Priklausomybei, rūšiai, kilmei, paskirčiai ir t.t. žymėti paprastai sakome priesagą -inis, o -iškas vėl daugiau parodo esmines ypatybes, susijusias su panašumu. Todėl gyvojoje kalboje, pvz., skiriama prūsiniškas (= iš Prūsų pirktos, tos veislės) ir prūsiškas (= tik panašios į prūsines) karvės. Taigi mūsų kalbos polinkiais čia tegalima: valdinis namas, miškas, valdinė tarnyba, nes šiuo atsitikimu ne panašumą pasakome. Tačiau dėl pačios sąvokos tikslumo (pvz., miškas priklauso ne valdžiai, bet valstybei) šiuo atveju vartotina valstybinis. Taip pat ir gimnazijos yra valstybinės, ne valdžios (metas būtų liautis taip vadinti!). Bet laikraščių jau gali būti valdinių (= kurie valdžios pusę laiko, kuriuos valdžia remia). Visgi reikia priminti, kad paprastai sakome: mėsiškas, pieiniškas valgis, vyriški, moteriški drabužiai..., nors

* *Lietuvos Aidas*, 1938.X.26, 486 nr.

jais daugiau rūši, ne panašumą reiškiamo. Taip pat ir lietuviškas cukrus (amerikiečiams ir: lietuviška degtinė, lietuviški saldainiai, kumpiai) dažnesnis už lietuvinį cukrų. Bet tikslumo sumetimais verčiau būtų aiškiai skirti: vokiečiai šautuvai, suomiškai peiliai, prancūziniai kvepalai, švedinis plienas (=iš tų kraštų, ten gaminta) ir vokiški šautuvai, suomiški peiliai (=jei pagal svetimus pavyzdžius pas mus pagaminta). Prireikus taip pat galima būtų skirti anglinį ir anglišką medžiagą (drabužiams). Bet medžio klinis šautuvus reikalauja ir karinio (ne kariško!) šautuvo. Tačiau prie vyriškų drabužių galėtų gerai tikti ir kariški (=karių dėvimi).

Taigi valdiškas tereškia "toks kaip valdžios, panašus į valdžios", o kas valdžios yra, kas jai priklauso, kas su ja susijęs, tas — valdinis.

NERVINGAS, NE "NERVUOTAS", "NERVIŠKAS" *

Dabartiniais laikais nervai labai dažnai minimi, sakoma, kad gyvename nervų amžių. Be tų nervų inteligentų kalboje girdime dar išvestinius nervuotis, nervuotas, nerviškas... Šiais naujadarais pasakome tam tikras sąvokas, kurių turi ir kitos kalbos, pvz., rusų "nervnyj", vokiečių "nervös" ir t.t. Tik, gaila, kad čia menko kalvio būta. Prieš nervuotą J. Jablonskis yra jau pasisakęs 1911 m. Viltyje ir jo vietoje patarė vartoti nervingą. Ir iš tikrųjų, priesaga -uotas reiškia paviršiaus, visai matomą ypatybę, kartais tiesiog pasako, kuo kas aptekęs, aplipęs.

Pavyzdžiui: kalnuota žemė, gauruotas šuo, vaikuotos mergaitės, jis visas spaliuotas, kojos mėšluotos. O juk anuo atsitikimu norime išreikšti vidaus ypatybę, tik ir aikštėn išeinančią. Tam ir tinka priesaga -ingas. Žmonės tas priesagas moka gražiai skirti, nes sako: vaikinga (=turėianti, vesianti, dieni) kalė ir vaikuotas (=vaikai po kaklu matyti) vėžys. Plg. dar pilvotas (=dideliu, išdribusiu pilvu) ir pilvingas (=gero pilvo, sveikų vidurių) arklys. Taip pat ir nerviškas čia nedera, nes tik esminį panašumą tereškia (žiūr. 359 psl.). Jeigu nervuoti(s) palyginame su kaupuoti, viršuoti (=kaupą, viršų dėti), mėšluoti

* *Lietuvos Aidas*, 1938.X.27, 488 nr.

(žemė), vaikuotis, pagaliau meluoti, juokuoti (=juokauti), tai irgi tuojau aišku, kad anas žodis su yda. Jam pakeisti teiktina nervinti(s), kaip varginti(s), žadinti (:žad-), širdinti (=pykinti) ... Taigi sakykime, rašykime: nervingas ir nervinti (ką kitą), nervintis (pats).

DĖL "BRAVORO" *

Lenkiškasis ar gudiškasis browar, kuris savo ruožtu yra vokiškas, mūsųose išvirto bravoru, bravaru. Taigi turime skolinį. Daugio jis dabar plačiai vartojamas. Jį randame net bendrovių pavadinimuose. Pvz., yra tokia Akc. Alaus Bravoro B-vė "Gubernija", taip pat Klaipėdos Akc. Alaus Bravoras. Ypačiai keista, kad ši slavybė veisiama ir Klaipėdos krašte. Ji, rodos, ten žmonių veik nepažįstama. M. Lietuvoje vartojama brūžė, paskolinta iš vokiečių žemaičių tarmės brûhûs (=vok. Brauhaus). Kadangi visoje Lietuvoje sakoma aludaryti ir aludaris "alaus darytojas", tai ir alaus daromajai imonei vardą galime darytis iš to paties veiksmazodžio. Ir iš tikrųjų, jis jau senokai pasidarytas — alusdarykla. Reikia džiaugtis, kad kai kurie alaus pramonininkai jau patys neraginami vartoja lietuviškąjį terminą. Rasi, kas prikištų, kad jis nepatogus, nes dvižodis. Bet juk ir bravoro gerbėjai čia vis alų prideda. Mat, jiems vis, kur buvęs nebuvęs, kišasi rusų pivovarennyj zavod, pagaliau ir vokiečių Bierbrauerei.

Taigi bravoras, bravaras mums šiandien yra nebereikalinga slavybė, ir jo vietoje visuotinai vartotinas lietuviškas pakaitas alusdarykla.

KUO PAKEISTI "VAILOKUS"? **

Mūsų krautuvininkai ir visoki perprekiai (perprekis pačių žmonių pakaitas "perkupčiui"!) ligi šiol tepripažįsta tik "vailokus". Bet šitam avalui turime ir geresnių vardų. Kadangi "vailokai" velte veliami, tai žmonių gana plačiai (aukštaičių ir žemaičių) vadinami tiesiog veltiniais. Šis pavadinimas ne tik lietuviškas, bet ir iš karto kiekvienam suprantamas. Dar yra

* *Lietuvos Aidas*, 1938.X.29, 492 nr.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.XI.3, 498 nr.

ir antras vardas — t ū b a i (tvirtapradė priegaidė ant ū). Žodis t ū b a s (ir t ū b a) “vok. Filz, rusų voilok” taip pat senas (plg. pavarde T ū b a u s i s ir kaimo vardą T ū b a u s i a i), turimas ir latvių, bet kalbininkų teigimu kadai kadės paskolintas iš senųjų skandinavėnų ar, greičiausia, kiek vėliau iš pavyslio gotų. Kitaip sakant t ū b a s yra tokių pat senų skolinių g a t v ė s ir k v i e č i o draugas. Kaip šiedviem, taip ir anam mūsų kalboje pripažintinos piliečio teisės. Kur dabar vartojame akis badančią rusybę v a i l o k ą, toliau verčiau vartokime senesnę t ū b ą. Tiesa, žemaičiai po pakinktų, pvz., po pernugario dedamą tūbą kai kur irgi vadina veltiniu (vard.: veltinys), ir jį, norint, galima būtų išplėsti apskritai “vailokui” vadinti.

Taigi avimiesiems “vailokams” pakeisti geriausiai tinka veltiniai, o šiaip sau “valiokui” — t ū b a s arba veltinys.

S K Ė T I S, O N E “LIETSARGIS” *

Neseniai čia kalbėjome apie nevykėlį “paišelį”. Dabar mums iš šalies primena ir kitą jo įbrolį “lietsargį”, taip pat visos Lietuvos vartojamą. — Seniau vertėmės svetimais parasonais, parasoliais, parasodninkais. Suskatus valytis raštų kalbą, ir čia prireikė pakaito. Ir, matyti, kažkam atėjo į galvą jį versti išversti kad ir iš vokiečių Regenschirm. Taip ir atsirado lietsargis, vadinasi, lietaus sargas. Nors kai kam vasarą pravartu ir saulės sargas, bet saulėsargio (plg. vok. Sonnenschirm) iki šiol nesulaukėme. Ir Palangoje į pajūrį tuos pačius lietsargius nešasi, nors jais nuo saulės, ne nuo lietaus ginasi. Taigi šis vertinys, ar šiaip ar taip suksime, vartoti nepagaulus. Ir to naujadaro nė nereikėjo. Žmonių iš seno tam turimas skėtis (tvirtagalis ė!). Jį jau duoda ir Juška savo žodyne. Skėtis padarytas iš veiksmazodžio skėsti, o kur šio vietoje sakoma kėsti, ten ir skėtį vadina kėčiu. Bendrinei kalbai, žinoma, teiktinas tik skėtis. Jis trumpas, gerai nusako patį dalyką ir, svarbiausia, tinka visais atsitikimais. Prireikus galime skirti lietinį, saulinį ir net sodinį (kur soduose ar prie kavinių statomi: vok. Gartenschirm) skėtį.

Taigi vietoje nevykusio verstinio “lietsargio” vartotinas senas ir nekaltinis skėtis.

* *Lietuvos Aidas*, 1938.XI.4, 500 nr.

NELEMTOJI “TARENA” *

Yra mūsų kalboje žodžiai: g a l v e n a (linų galvenos, arba galviniai), k ō j e n ā “nuo gyvulio kojos nuluptas kailis”, j a u t e n ā, k i š k e n ā, s t i r n e n ā “tokie kailiai”, pagaliau p ū v e n o s, s k ū t e n o s, p i ū v e n o s, p ū r e n o s “išpurusi žemė” ... Ir pagal šiuos pavyzdžius t a r e n a turėtų reikšti kažin kokio nesamo taro ar taros kailį arba tiesiog jau tarimo liekanos, atmatos. Bet kur tau! Šituo žodžiu kūjo nenuvaldas kalvis pavadino vokiečių *Aussprache*, rusų *произношение*. Ir tas kailinis terminas tiek išisaknijo, jog sunkiai ir beišvaromas. Teatro žmonės, rodos, jau pamažu nupranta. Bet va laikraščiuose vėl skelbiasi mokytoja, taisanti “kalbos ir tarenos trūkumus”. Anai sąvokai reikšti turime iš Vilniaus krašto lietuvių vienos tarmės labai gerą žodį t a r t i s (kilm. t a r t i ē s, galin. t a r t i, su tvirtagaliu r). Pvz., girdėtas posakis: Pono t a r t i s kitokia, kaip mano. Šitas terminas dabar vartojamas jau visų mūsų kalbininkų. Ta pačia proga noriu priminti, kad nuo t a r t i ē s skirtina t a r s e n a “ištartimo būdas”, vok. *Sprechweise*, ir t a r y b a “taisyklės, kaip tarti” (plg. rašyba). Taigi vietoje netaisyklingos darytinės t a r e n o s vartotina iš gyvosios kalbos paimta t a r t i s.

DĖL “ĮSTATYMDAVYSTĖS” **

Kuriantis bet kuriai sričiai savus terminus, lengviausias dalykas yra juos verste verstis iš kitų kalbų. Tačiau čia kalbai yra ir didelių pavojų nustoti savitumo, pasidaryti tarptautiniu žargonu. Mūsų bendrinės kalbos pirmieji ugdytojai ėjo vidurio, taigi aukso keliu. Tokie žodžiai, kaip k i e k y b ė, k o k y b ė ... yra verstiniai, bet jie eina nuo pat graikų per visas kultūrines Europos kalbas. Ir niekam nė mūsųose jie nėra užkliuvę. Bet va rusai turi r u k o v o d s t v o, vokiečiai vėl — *Handbuch*. Ir tuojau lengvos rankos mums kišamas r a n k v e d i s, r a n k v e d ė l i s, o M. Lietuvoje ir — r a n k o s k n y g o s, net r a n k k n y g o s. Mūsų kalbos jausmas, žinoma, piestu stoja prieš šitokius darinius. Ir šiandien visiškai pakanka v a d o v o arba paprastai (J. Jablonskio

* *Lietuvos Aidas*, 1938.XI.5, 502 nr.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.XI.9, 508 nr.

susmulkinto) v a d o v ė l i o. — Toks pat griozdas ir įstatymdavystė, vergiškai išversta iš rusų zakonodatel'stvo, vokiečių Gesetzgebung. Ji teisininkų labai mėgstama, visur vartojama. Bet juk paprastai sakome seimas, vyriausybė įstatymus leidžia, o ne duoda. Taigi, rodos, prasmė nenukentėtų, jei ir paprasčiau, bet žmoniškiau pasakytume — įstatymų leidimas arba tam tikrais atsitikimais ir įstatymų leidyba. Taip pat įstatymų leidėjas daug vertesnis, nei įstatymdavys (rusų zakonodateľ, vokiečių Gesetzgeber), o įstatymdavystės įstaigą galime vadinti įstatymų leidžiamąja įstaiga. Juk ir tokie prancūzai sako législation ir législateur. Vadinas, nė mums nebūtų ko būkštauti. Kitas, rasi, pasakytų — vienas žodis patogiau vartoti. Taip, patogumo patogiau, bet mūsų kalba jau tokia, kad sudurtinių žodžių ne per daug tevartoja. Mums visai keistai atrodo, pvz., vėjmalūnis ar gelžkeldvaris, atsiradę M. Lietuvoje pagal vokiečių Windmühle ir Bahnhof.

Taigi, vietoje griozdiškos sudurtinės įstatymdavystės vartotina įstatymų leidimas ar, kur reikiant, įstatymų leidyba.

NE "OBALSIS", BET ŠŪKIS, POŠŪKIS*

Iš mūsų raštų obalsis jau buvo beveik išnykęs. Visi vartojome dažniausiai šūkį. Tačiau paskutiniu laiku spaudoje vėl ėmė gaivelėtis ir pirmasis, pvz., jį skaitome viename atsišaukime į mūsų visuomenę. O verta, kad jis visiškai išnyktų, anot to betariant, letenas pakratytų. Obalsis yra naujadaras ir labai keistos darybos: o + b a l s a s. Ir paklauskime, kodėl taip negirdėtai neregėtai pasidaryta. O čia kaltas tik lenkų o k r z y k ir, gal būt, dar rusų o k l i k. Vadinas, turime darybinę svetimybės kopiją. — Šūkis (tvirtagalis ū) yra senas žmonių žodis ir visų pirma reiškia (paprastai kartinį) sušukimą, šauksmą, vadinimą. Pvz., sakoma: vienu šūkiu atšaukiau, paršaukiau. Kiek reikšmę išplėtę, jį galime drąsiai vartoti ir l o z u n g o, d e v i z o vietoje. Taip dabar plačiai ir vartojama. J. Jablonskio seniau yra pasiūlytas dar p o š ū k i s. Ir jis taip pat gerai tinka. Yra dar vienas šūki o g i m i n a i t i s š ū k s n i s. Bet jis dabar bendrinėje kalboje

* *Lietuvos Aidai*, 1938.XI.12, 514 nr.

dažniau vartojamas šokimo, tikriau sakant, šoksnio, šokio prasme. Pagaliau ir š ū k i s (: š ū k u o t i, š o k t i) gyvojoje kalboje turi ir šią paskutinę reikšmę, pvz., š ū k i a i s b ė g t i. Bet tatai anam š ū k i u i (: š ū k a u t i, š ū k i n t i, š a u k t i) nieku nekliūva.

Taigi vietoje kreivo molinaičio o b a l s i o sakytinas rašytinas š ū k i s arba ir p o š ū k i s.

RŪPINTOJĖLIS, NE SMUTKELIS *

Vakar buvo statoma nauja drama “Smutkelio šalis”. Bet kuriems galams jos varde ta slavybė (s m u t k e l i s: smūtkas iš lenkų s m u t e k ar gudų s m u t o k)! Turime savą nekaltinį r ū p i n t o j ė l ė; tuo vardu liaudies mene vadinama ranka pasirėmusio, susirūpinusio Kristaus statulėlė. Taigi, mūsų bendrinėje kalboje anai svetimybėi vietos nėra. Kalbėjom tuo reikalu ir su teatro kalbos taisytoju. Pasakė, kad autorius nenusileidžias, būtinai reikalaujas smutkelio ir tą savo reikalavimą rūpintojėlio “nevaizdingumu” grindžias. Iš bažnyčios kalbos s m u t k a i seniai jau išnyko. Kieno galia turėtų ir iš teatro tą piktžolę išveisti?

NE “SUBUVIMAS”, BET POBŪVIS **

Prieš kelias dienas spauda pranešė, kad viena studentų korporacija susilietuvinusi ką kuriuos korporacinius terminus. Dalykas sveikintinas ir girtinas. Tik naujieji terminai turi būti ir nagingo kalvio darbo: lietuviški ne tik garsais, bet ir dvasia. “Bierabendą” keičiant “subuvimu” kaip tik, žemaitiškai tariant, ir prašauta pro šikšnelę. Mūsų kalboje veiksmažodis *subūti*, tiesa ... pažįstamas, bet jis reiškia — “tam tikrą laiko tarpą išbūti”. Pav.: Ar tu jau mėnesį subuvai (= pilną mėnesį ištarnavai)? Ji nė metų nesubuvusi mirė (= nė metų nesukako nuo išteikėjimo lig mirštant). Tą pat tegali reikšti ir išveiksmažodinis daiktavardis *subuvimas*. Vadinasi, anam reikalui netinka. Ši netikusioji to žodžio prasmė yra išsi-versta iš vok. “Beisammensein, Zusammensein”. Todėl visų pirma Klaipėdoje ir pasirodė “draugiški subuvimai” (= geselliges Beisammensein). Tiesa, Kuršaičio žodyne yra *subūti* “zusammen sein”, bet vok. lietuviškojoje dalyje tas pats veiksmažodis verčiamas tik — *krūvoj būti*. Čia, matyti, pagal grutę *sueiti*: zusammen-

* *Lietuvos Aidas*, 1934 m., 269 nr.

** *Lietuvos Aidas*, 1936 m., 572 nr.

kommen pasidaryta ir anas *subūti*. Juk ir šiaip M. Liet. dėl vokiečių kalbos įtakos yra atsiradę keistokų davinijų. pvz., “Versammlung” maldininkų išsiversta *surinkimas*, nors mūsų kaltos dvasia čia *susirinkimo* reikalauja.

“Bierabendą” studentai yra jau *alučiu* pasikrikštiję. Tokia metafora, žinoma, galima. Bet iš kitos pusės ne visur ir ne visu alus geriamas. Vadinasi, reikia kito žodžio. Čia, nusižiūrėję į *postovį, pobėgį, polaidį, pogulį, poilsį* ..., galime vartoti *pobūvį*. Jis “Beisammen-, Zusammensein” sąvokai reikšti visai gerai tinka. Plg. žmonių posakį: *pabūkime*, pasikalbėkime, ar pekla dega.

DU ŽODYNĖLIAI

KALBOS PATARĖJAS *

PRATARMĖ

Iš anksto pasižadėję Gimt. Kalbos skaitytojams šiemet paruošti Kalbos patarėją, dabar tą savo pažadą pildome: surinkę svarbesnius per septynerius metus Gimt. Kalboje svarstytus dalykus, dar nemaža jų iš kitur parankioje ir, viską žodiniškai sutvarkę, skelbiame štai čia platesnei visuomenei. Šio leidinio tikslas yra labai siauras — suglaustai ir įmanomai kalbos praktikas duoti tai, kas lig šiol išblaškytai ir nevienodu būdu mūsų pačių ar kitų įvairiose vietose buvo paskutiniaisiais metais rašoma apie aktualesnius bendrinės kalbos, daugiausia žodyno, dalykus ir dabar kasdieniniam vartotojui sunkiau yra prieinama.

Savaime suprantama, rašant žodynine tvarka ir suglaudžiant draugėn ne vienu laiku svarstytuosius dalykus, visai nėra reikalo ir tiesiog yra negalima nedidelėje knygelėje pakartoti visa, kas jau buvo anksčiau sakyta. Mes čia to ir nesistengiame daryti. Visų pirma į šį leidinį esame rūpinęsi suimti visai aiškias sutinkamas darybines ar žodynines kalbos klaidas. Toliau nemaža duodame svetimybių, kurios mūsų bendrinėje kalboje tikrai nevartotinos ir galimos pakeisti tinkamais savais gyvosios kalbos žodžiais arba naujadarais. Taip pat esame įtraukę vieną kitą vengtiną tarmybę, kai kuriuos visai netinkamai kirčiuojamus žodžius ir šiaip dažnesnius nevykusius sintaksės dalykus. Be to, kai kurių žodžių yra griežčiau sutikslinamos (precizuojamos) lig šiol aiškiai neskirtos specialinės reikšmės.

Visa duodamoji medžiaga tvarkoma šiaip. Visų pirma juodu spaudmeniu ** rašomi antraštiniai žodžiai, kurie, daugiausia paimti iš ligšiolinės vartosenos, toliau yra taisomi, pakeičiami savais žodžiais arba šiaip aiškinami. Jeigu kuris iš jų yra netinkamas arba klaidingas, tai šalia jų dedamas brūkšnyis ir toliau rašomas teikiamasis pakaitas, vienas arba keli. Jeigu kuris žodis yra gerai

* Jį paruošė L. Dambrauskas, redagavo A. Salys ir Pr. Skardžius. Išleistas *Gimtosios Kalbos* knygynėlio serijos pirmuoju numeriu Kaune 1939 m.

** Šiame leidinyje, dėl techninių priežasčių, surinkta neriebiais rašmenimis.

sudarytas, taisyklingas, bet bendrinei kalbai vis dėlto teikiamas kitas, už jį geresnis ar įprastesnis, tai šalia jo dedamas kablelis. Jei kurie žodžiai yra tolygūs, vienodai geri ir vartotini, tai tarp jų rašomas lygybės ženklas. Be to, antraštiniai nevartotinieji žodžiai nekirčiuojami. Po svetimybių tarp skliaustelių visados pažymima kilmė. Jei aišku, iš kurios kalbos yra kuris žodis paskolintas, tai nurodomas tik vienas šaltinis, jei neaišku, tai du arba net ir trys. Jei antraštinis svetimas žodis savo parašymu niekuo nesiskiria nuo paties šaltinio, tai antrą kartą jis nėra nebekartojamas, tik nurodoma, iš kur tas žodis yra paskolintas. Paaiškinimų, daugiau ar mažiau, duodama tiek, kiek pasirodė esant reikalinga, kad skaitytojai mūsų teigimus galėtų sąmoningai suprasti, o ne būtų verčiami jais tikėti tikėti. Tam pačiam reikalui, kur reikia, dar duodame ir pavyzdžių, kuriuose išretintu spaudmeniu pirma parašome, kas kaip turi būti vartojama, o toliau, skliausteliuose, dar dažnai parodome, ir kas bendrinėje kalboje atitinkamoje vietoje nevartotina. Rusų ir gudų kalbų atitikmenis rašome lotyniškais rašmenimis, kad tai lengviau būtų suprantama šių kalbų nemokantiesiems. Pagaliau tais pačiais praktikos sumetimais nenurodinėjame ir šaltinių, iš kur kas imta ar kuo naudotasi; tik tiek čia galime pastebėti, kad savo teigimams visų pirma esame stengęsi naudotis visai tikrais gyvosios kalbos duomenimis arba tokiais naujadarais, kurie lengvai gali būti pačios gyvosios kalbos pavyzdžiais pateisinti. Bet vieną kitą dalyką, atsižvelgiant į šių dienų vartosenos reikalavimus, teko kiek ir naujai formuluoti arba, tuo tarpu nerandant visai aiškos išeities, tik nurodyti besusidarančią naują kryptį šio ar kito žodžio bei posakio vartosenoje.

Teikdami visuomenei šitokią Kalbos patarėją, mes nemanome, kad jis galėtų arba bent pretenduoti atstoti kokį sistemingą ištisą bendrinės kalbos vadovą, kaip kad spaudoje vieno kito buvo pagėdauta. Ne, šiuo savo leidiniu mes tik norime bendrinės kalbos dalykais besidominčiai visuomenei suteikti pačios reikalingiausios pagalbos, kurios dabar kasdieniniam praktikui yra ne visados lengva gauti, nes tam reikalui išleistosios brošiūrėlės (pvz., V. Kamantausko "Trumpas kalbos netaisyklingumų ir barbarizmų žodynelis", Rygiškių Jono "Mūsų kalbos žodynelio dalykai" arba V. K-ko "Kalbėkime lietuviškai") savo pobūdžiu bei aiškinimais yra didžiai trūktinos, o rašomosios kalbos žodynas Lituanistikos Instituto kalbos skyriaus tik dabar pradėtas ruošti. Bet, antra vertus, bendrinės rašomosios kalbos žodynas nėra negali apimti viso, kas šioje knygelėje skaitytojui teikiama: čia pirmoje vietoje imami taisytinieji arba aiškintinieji, o ten, rašomajame žodyne, tegalės

būti duodami tik vartotinieji dalykai, t. y. taisyklingieji mūsų gyvosios kalbos duomenys arba visai vykę naujadarai. Taigi mūsų Patarėjas ir būsimasis rašomosios kalbos žodynas tiek savo pobūdžiu, tiek turiniu yra visai skirtingi ir todėl vienas kito negalės atstoti.

Šį leidinį, kuriuo pradedamas Gimtosios Kalbos knygynėlis, esame ruošę trise: L. Dambrauskas yra surinkęs ir surašęs visą kalbinę medžiagą, o redagavę A. Salys ir Pr. Skardžius: pirmajam iš jų dviejų dėl nenumatytos kelionės yra tekę pagrindžiai redaguoti tik 28-46 psl.*, o antrajam — visa likusioji dalis; tačiau papildomai, ypač korektūroje, šalia Pr. Skardžiaus didesnę šios knygelės dalį dar yra tekę kartą ir A. Saliui peržiūrėti. Dėl pagrindinių dalykų esame taręsi visi trys drauge, todėl už šį leidinį visi trys vienodai ir esame atsakingi.

* Šiame leidinyje nuo žodžio *bukietas* 383 psl. iki žodžio *gžankos* 395 psl.

SUTRUMPINIMAI

angl.	= anglų, angliškai.
būdv.	= būdvardis, būdvardinis.
daik.	= daiktavardis, daiktavardinis.
dg.	= daugiskaita, daugiskaitos.
gr.	= graikų, graikiškai.
gud.	= gudų, gudiškai.
hibr.	= hibridas (pusiau lietuviškas, pusiau svetimas žodis ar posakis).
km.	= kilmininkas.
lenk.	= lenkų, lenkiškai.
lot.	= lotynų, lotyniškai.
plg.	= palygink.
pranc.	= prancūzų, prancūziškai.
priel.	= prielinksnis.
priev.	= prieveiksmis.
pvz.	= pavyzdžiui.
ryt.	= rytiečių, rytietišškai.
rus.	= rusų, rusiškai.
sen.	= senovės, senoviškai.
sk.	= skaityk.
t. y.	= tai yra.
tarm.	= tarmybė, tarminis žodis ar posakis.
ukr.	= ukrainiečių, ukrainietišškai.
vok.	= vokiečių, vokiškai.
žem.	= žemaičių, žemaitiškai.
žr.	= žiūrėk.
<	= yra kilęs iš.
>	= yra pavirtęs į.
=	= yra lygu.
*	= dabar nebepažįstamas, bet seniau galėjęs būti žodis.

Abažūras (lenk., rus. a b a ž u r < pranc. a b a t - j o u r) — gaūbtas, -ai.

abelnas (gud. o b e l' n y j), priev. abelnai — āpskritas, -à, āplamas, -à, beñdras, -à, priev. apskritaĩ, aplamaĩ, pvz., jis a p s k r i t a i, a p l a m a i (ne a b e l n a i!) nieko nenusimano.

abyypus — abĩpus.

ablikas, aplikas (gud. h a p l i k) — kabė, -ėš, kãbė, kabėlė, kabinukas.

abrūsas (gud. o b r u s) — rañkšluostis, -čio.

absurdas (lot. a b s u r d u m), nesąmonė, -ės.

abzacas (rus. a b z a c < vok. A b s a t z) — pastraipa, -os (tekste).

āčiū (gud. a c i u), kaip ir dėkui (gud. d i a k u j), yra gudybė. Teiktinesnis *dėkui*, nes, be to, šis žodis dar turi visą eilę giminiečių: *dėkà, dėkingas, dėkóti, padėkà*. Bet nesmerktnas ir *āčiū*.

adresas, -ai = antrašas, -ai “ Adresse, adres ; Aufschrift, nadpis’.” Lig šiol darytasis skirtumas tarp *adreso* “ Adresse, adres ” ir *antrašo* “ Aufschrift, nadpis’ ” nėra būtinai reikalingas, nes reikšmės atžvilgiu *antrašas* gali būti rašomas ne tik sienose, stulpuose, kapų paminkluose, bet ir vokuose bei šiaip kur popieriuje. Todėl, mūsų nuomone, *antrašas* toliau gali atstoti ir *adresą*.

adverija (gud. o d v e r' j a) — staktà, km. stàktos.

advokatas — advokātas, -ai.

afrontas (rus. a f r o n t < pranc. a f f r o n t) — aklbrokštas, -ai : jis man didelį a k l b r o k š t à (= nešlovę, gėdą) padarė.

agrėnomas — agronòmas, -ai.

aibė (tarm.) — eibė, -ės.

Tokios pat tarmybės yra ir *aketė, aĩklus, aĩkvoti, aĩžėti arelis, asti, ažeras, ažia*, kurių vietoj bendrinėje kalboje sakytina : *eketė, -ės, ėketė, eĩklus, -ĩ, eĩkvoti, -ója, -ójo, éižėti, -i, -ėjo, ekėcios, -ių, ekėti, erėlis, ėsti, ėžeras, ežià, -ős*.

Aigiptas, Egiptas.

ainis (Basanavičiaus nevykusiai išvestas iš *atainīs* “ateivis”) — palikuonis, -iės, pālikuonį.

Airiogala — Ariogala, -os.

akcionierius, ākininkas, -ai.

akėčios, akėti (tarm.) — ekėčios, -ių, ekėti. Žr. a i b ė.

akylus, akyliai — akýlas, -a, priev. akýlai.

akýmirka, akýmirksnis, akłmirka, -os, akłmirksnis, -io.

akýplėša, akiplėša, -os.

akiplėšiškas — akłplėšiškas, -a.

akýratis, akłratis, -io.

akývaizda, akıvaizda, -os.

akselbantas (rus. a k s e l' b a n t < vok. A c h s e l b a n d) — perpetė, -ės.

akselis (vok. žem. h a k s e l) — kapojai, -ų, -ójus.

aktivus — aktyvūs, -l, priev. aktyviai. Žr. -i v u s.

akula (rus.) — ryklýs, rýklį.

aldija (tarm.) — eldijà, -ōs, eldijà. Žr. a i b ė.

Aldona — Aldonà, -ōnos (l tartinas kietai!).

ale (lenk.) — bet.

alfabetas — alfabėtas, -ai (l tartinas kietai!), raidýnas, -ai.

Alytus — Alytūs, -aūs, Alytų.

alkogolis, alkolis — alkoholis, -io.

almazas (rus. a l m a z) — deimantas, -ai.

altana (lenk.) — pavėnė, pavietė, lapinė.

amazonka (lenk., rus.) — amazōnė, -ės (plg. pranc. a m a z o n e).

ambona (lenk.) — sakyklà, -ýklos.

aną kart — anąkart.

analizas — anālizė, -ės.

Šios rūšies graikų kalbos žodžius daugiau linkstame vartoti su galūnėmis -ė, pvz., *dozė, krizė, siñtaksė, siñtezė, tēzė*. Todėl vartotina ir *diagnozė, prognozė, psichozė, tuberkulozė* ir kt.

-ančiai.

Kaip iš veikiamųjų būtojo, taip ir iš tos pat rūšies esamojo laiko dalyvių mūsų kalboje gali būti sudaromi atitinkami dalyviniairieveiksmiai, pvz., *pakančiančiai* (neturi *pakančiančiai* duonos), *priderančiai* (jis viską *priderančiai* daro), *reginčiai* (anas *reginčiai* meluoja, *reginčiai* paėmė, t. y. iš po akių) ir kt. Bet šiaipjau gyvojoje kalboje tokiųrieveiksmių ne visur vienodai gausiai telinkstama darytis, ir todėl bendrinei kalbai teiktinesni yra nevei-

kiamųjų esamojo laiko dalyvių prieveiksmiai, pvz., jis viską
į t i k i n a m a i daro, a n a s r e g i m a i vagia ir kt.

anglis, -io, anglis, -iės, a n g l i .

Anyškščiai — Anyškščiai, -ių, Anyškščius.

ankieta — anketà, -ėtos. Žr. - e t a s .

ankštus — a n k š t a s , - à .

Sakoma : č i a a n k š t a gyventi, labai a n k š t a s kam-
barys. Ne visai tinka vartoti *ankšti ryšiai*, *ankštai susiję*; ge-
riau sakyti : *glauđūs ryšiai*, *glauđžiai susiję*.

anot ir pasak.

Priel. *anot* vartojamas, kada tiksliai pakartojami kieno
kito žodžiai, pvz., jis, a n o t tėvo, kvailas per visą pilvą ;
priel. *pasak* vartojamas, kada atpasakojami kieno kito žodžiai,
pvz., ir Petras, p a s a k j o, nieko priešingo neturėsiąs.

ant.

Priel. *ant* mūsų kalboje daugiausia vartojamas pažymėti,
kas ant ko yra, pvz., knyga yra a n t stalo, jis užsidėjo ke-
purę a n t galvos, atsisėdo a n t kelmo, a n t stogo gandras
tupėjo ir kt. Ypatingesni atvejai yra : tu a n t manęs pyksti,
e i k a n t nuomonės, važiuoja a n t namų (= namų link) ir
kt. Šiaipjau, norint pažymėti kokį daiktą esant tam tikroje
vietoje (plokštumoje, daikto viduje ir kt.), veikiau vartotinas
vietininkas, pvz., gyvenu Ž a l i a j a m e k a l n e , k i e m e
akmenų primėtyta, guli l o v o j e , rašo l e n t o j e ir kt.
Visai nevartotinas prielinksnis *ant* šiuose verstiniuose posa-
kiuose : *ant galo* (= pagaliau), *ant išsimokėjimo* (= išsimokė-
tinai), *ant mano atsakymo* (= mano atsakymu), kviečia *ant
pietų* (= pietų), *ant rytojaus* (= rytojaus dieną, metą, rytą),
ant sveikatos (= į sveikatą), *ant visados* (= visam [laikui]
atsisako nuo savo teisių, plg. jis n e i l g a m t e i š ė j o į miestą)
ir kt.

antgalvis (verstas iš lenk. n a g l ó w e k) — a n t r a š t ė , - ė s .

antkritis — a n t k r y t i s , - č i o , plg. *atkritis*, *atspyris*, *įmygis*, *pókylis*,
sąjūdis ir kt.

antonovka (rus.) — antaninis (obuolys).

a n t r a š a s ž r . a d r e s a s .

antspalvis — a t s p a l v i s , - i a i , atšėšėlis, - i a i .

antspauda — a n t s p a u d a s , - a i .

anūkas, - ė (gud., ukr. u n u k) — s ū n á i t i s , dukraitė ; dg. *anūkai*
— vaikų vaikai, vaikáičiai, p á l i k u o n y s , - i ų .

apalka (gud. o p o l o k) — p a p é n t i s , - č i o .

apart (veikiausiai per lenkų kalbą iš pranc. à p a r t “ išskiriant,

- išskyrus") — be "ausser, krome": be pinigų (ne apart pinigų!), jis dar gavo ir miško mėsos.
- apcūgai (gud. a b c u g i) — rėplės, ių.
- apdėtas mokestis (vergiškas rusų naložennyj platež vertimas) — išperkamasis mokeskis; apdėtu mokesčiu — išpirktinai. Atsiųsk man knygą išpirktinai (ne apdėtu mokesčiu!).
- apdraudimo draugija — draudimo draugija, -ijos.
- apdūmoti, apdūmojimas (iš *dūmoti* < gud. d u m a t' ar lenk. d u m a é) — apmąstyti, apmąstymas. Tačiau "meditacijos" vadintinos tiesiog mąstymais.
- apeiti rūpėjimo reikšme mūsų kalbai yra svetimas ir todėl nevertotinas: vietoj tai man neapeina (versta iš lenkų to mi nie ob chodz i) sakytina: tai man nerūpi.
- apgyventas ir gyvenamas (kraštas).
- Šie du posakiai reikšmėmis skirtingi tuo pat būdu, kaip ir, pvz., *aptašytas baslys* ir *tašomas baslys*, *aprengtas vaikas* ir *rengiamas vaikas*.
- apibrėžimas, -ai = vok. Definition, Definieren, rus. opredelenije. Žr. apibrėžti.
- apibrėžti, -ia, -ė reiškia pasakyti, kuo kas yra, vok. definieren, rus. opredel'at'. Plg. aptarti.
- apikaklė, apykaklė, -ės.
- apystova (vergiškas rus. o b s t a n o v k a vertimas) — aplinkybė, -ės.
- apkrikštyti — pakrikštyti, -ija, -ijo.
- apleisti reiškia 1) nežiūrėti, kuo nors nesirūpinti (pvz., apleido žemę, apleistas ūkis) ir 2) palikti, išvažiuoti iš kur (pvz., apleido gimtąją šalį). Nemašytina su *praleisti*, pvz., skaitydamas praleido (ne apleido!) daug puslapių.
- apsiaustas — apsiaūstas, -ai "ploščius" skirtinas nuo dalyvio *apsiaustas*, -à.
- apsieiti vartotinas išsivertimo reikšme (pvz., apsieisiu ir betų pinigų), bet nevertotinas vietoje *elgtis*, pvz., jis negerai elgėsi (ne apsiejo!).
- apsivesti — vesti (apie vyrą kalbant), (iš)tekėti (apie mergaitę), susivesti, susituokti (apie abu). Pvz., Petras jau vedė (ne apsiavedė!), jis jau vedęs.
- apskritys — apskritis, -iės, apskritį (moteriškosios giminės).
- aptarimas = vok. Besprechen, rus. obsuždenije. Žr. aptarti.
- aptarti, aptaria, aptarė reiškia nuspręsti ką dėl ko, vok. besprechen, rus. obsudit'. Žr. apibrėžti.

aptieka (gud., lenk. *a p t e k a*) — váistinė, -ės.

apturėti (versta iš lenk. *o t r z y m a ć*) — gauti: laišką gavo (ne *a p t u r ė j o*!).

apvairščioti (šventę, vardines) — švęsti (šveñčia, švenťė), kėlti: šiemet atlaidus labai iškilmingai švenťėme (ne *a p v a i k š č i o j o m e*!). *Apvairščioti* ta reikšme yra vergiškai versta iš lenk. *o b c h o d z i ć* (pvz., *ś w i ě t o*).

apvėizda, apvairzda, -os.

apvesdinti — vėdinti, vėsdinti.

aras (pramanytas žodis) — erėlis, -iai.

archeologas — archeològas, -ai.

arelis (tarm.) — erėlis. Žr. *a i b ě*.

arkužas (lenk. *a r k u s z*) — lākštas, -ai.

arklydė — arklldė, -ės.

armyderis (lenk. *h a r m i d e r*) — triūkšmas, -ai.

armoška (gud. *h a r m o š k a*) — armònika, -os.

armotà, -òtos (lenk. *a r m a t a*) — patrànka, -os.

aršus (gud. *h o r š i j*) — smarkūs, -l, pvz., *s m a r k ū s* (ne *a r š ū s*!) priešai, *s m a r k i k o v a*.

artavoti (gud. *h a r t o v a ć*, lenk. *h a r t o w a ć*) — grūdinti, -ina, -ino.

artymas (tarm.) — artimas, -à.

asetras (gud. *o s e t r*) — erškėtas, -ai.

asmeniškai dabar vartojamas ten, kur vokiečiai sako *persönlich*, rusai *lično*, ir tėra šių pažodinis vertimas. Be to, čia priesaga *-iškai* ne visiškai sutinka su jos įprastine reikšme mūsų kalboje. Seniau jo vietoje teiktasis *pats* (pvz., *p a t s* pranešiau, *p a t s* į jį kreipiaus) neprigijo, nes ką kita ir reiščia, būtent vok. *s e l b s t*, rus. *s a m*.

asmėniškas — asmeniškas, -a. Žr. *-iškai* s. -astis.

Ši priesaga vienuose žodžiuose gali būti paskolinta (pvz., *amžinastis* veikiausiai pagal *amžių*, *amžiną* versta iš *viečnasties* ir kt.), bet daugely žodžių šalia *-estis* ji yra sava, pvz., *eigas-tis*, *gývastis*, *káršastis* “karšatis”, *keikastis*, *nėrimastis*, *pýkastis* greta *keikestis*, *lúkestis*, *pýkestis* ir kt. Čia turime reikalo su senu santykiu *-t- : -st-*, plg. *gyva-tà : gyva-stà*, *karša-tis : kárša-stis*, *verpa-tė : verpa-stis* ir kt. Dėl *a : e* prieš *-t- (-st-)* plg. *dova-nà : žem. dove-nà, válka-ta : válke-ta* ir kt. Dabartinėje gyvojoje kalboje ši priesaga nebegaji, todėl bendrinėje kalboje *eigasties*, *gývasties*, retesnės *karšasties*, *nerimasties* (-čio) vietoje daugiau linkstama vartoti *eisena*, *gyvybė*, *karšatis*, *nėrimas*,

nors nesmerktini ir pirmieji. Dėl tos priežasties ir *savasties* vietoje vartotina visuotinai jau išsigalėjusi *nuosavybė*.
 ašaroti, ašarotas — āšaroti, āšarotas.
 at- ir par-

Kalbant apie žmogų, grįžtantį į nuolatinę gyvenamąją vietą, vartojamas priešdėlis *par-*, kitais atvejais *at-*, pvz., kaimynas *parėjo*, *parvažiaavo* namo, *parsinešė* pinigų, bet: kaimynas *pas mane atėjo* (ne visam laikui, pabūs kiek ir išeis), *ateidamas atsinešė* ir pinigų. O pietų, vakarienės galima *ateiti* (svečias) ir *pareiti* (namiškis).

ata- (tarm.) — *ati-*: *atidirbti*, *atitikti*, *atitinkamas* (ne *atadirbti*, *atatikti*, *atatinkamas* ir kt.!).

ateitininkas — ateitiniūkas, -ai.

atgal kartais yra nevykusiai vartojamas tam tikruose verstiniuose posakiuose; todėl, pvz., vietoj *keletą metų tam atgal* (= rus. *несколько лет тому назад*) sakytina: prieš keletus metus, prieš keletą metų.

atydus — *atidūs*, -*idų*, priev. *atidžiaū*.

atitikti kam — *atitikti ką*, pvz., jo darbai visai *neatitinka* *žodžių* (ne *žodžiams*!). Plg. kirvis *kotą atitiko*.

atjausti skirtinas nuo *užjausti*: *atjausti* reiškia vėl pradėti jausti tai, kas pirmiau buvo jaučiama, lygiai kaip *pažintas* dalykas po kurio laiko vėl esti *atpažįstamas*, o *užjausti* reiškia “mitleiden, sočuvstvovat’”. Pvz., jis visai *nebeatjaučia* tos nelaimės, kurią jam teko seniau pergyventi, bet: mes vargšus *užjaučiame* (= jų gailimės, pergyvename jų vargus).

atminimas, -ai = vok. *Andenken*, pvz., jo *atminimui* (ne *atminčiai*!) pastatytas paminklas.

atmintis, -iės = vok. *Gedächtnis*, pvz., vaikas turi gerą *atmintį*.

atnaša, -os, *atnaša* bažnytinėje kalboje reiškia visa tai, kas *atneša* *ma aukai*, todėl ji negali atstoti *aukos*.

atsakas, -anti, priev. *atsakančiai* (*ati*)*tinkamo*, *gero*, *vykusio* reikšme galėtų būti ir lenkų *odpowiedni* vertimas, bet tokie posakiai, kaip *atsakomas* (= *tinkamas*) arklys rodo, kad jis greičiausiai ir be svetimos įtakos galėjo mūsų kalboje atsirasti.

atsakomingas — atsakingas, -a.

Atsakomingas mums neįprastu būdu yra sudarytas iš *atsakomas* ir todėl nevartotinas, o *atsakingas* yra gyvas žmonių kalbos žodis, veikiausiai sudarytas iš *atsakas* “atsakymas”.

atsidusėti — atsidūsėti, atsidūsi, -ėjo.

atsiekti (tikslą) — pasiekti, -ia, -ė. Bet, žinoma, visiškai taisyklin-gas bus, pvz., posakis : siek per tvorą, ar atsieksi ligi manęs.

atsinešti prie ko (verstas iš rus. *otnosit'sia k čemu, komu*) — žiūrėti į ką, rūpintis kuo, elgtis su kuo : nesirūpina priedermėmis, šaltai žiūri į priedermes (ne šaltai atsineša prie priedermių !), nemandagiai elgiasi su vyresniaisiais (ne nemandagiai atsineša prie vyresniųjų !).

atsitikimas, -ai yra tai, kas atsitinka netikėtai, vok. *Ereignis*, *Zufall*, rus. *slučaj, proisšestvije*. Žr. įvykis, nuotykis.

atsitiktinas — atsitiktinis, -ė, vok. *zufällig*, rus. *slučajnyj*, bet priev. *atsitiktinai*.

atsižymėti — pasižymėti, pasižymi, -ėjo.

atskaitą skirtina nuo *apyskaita* : pagal savo darybą *atskaita* turi reikšti tai, kas nuo ko atskaitoma, kas lieka ką atskaičius (plg. audeklo *atkarpa*, grūdų *atmos* ir kt.), o *apyskaita* reiškia tai, kas yra apskaityta, kas gaunama ką apskaičius ; pvz., draugijos valdyba kasmet visuotiniame susirinkime praneša savo veiklos *apyskaitą* ; šiemet buhalteris kaip reikiant visų pajamų bei išlaidų *neapskaitė* (t. y. skaitydamas jų kaip reikiant nesuvedė), ir todėl metinė įmonės *apyskaita* išėjo ne visai tikslu. Plg. dar turto *apýrašas* (= aprašas, aprašymas) ir kt.

atspausdinti skirtina nuo *išspausdinti* : mes tegalime *atspausdinti* jau spausdintą dalyką, o *išspausdinti* knygą tenka dar visai nespausdintą.

atstovas — atstovas, -ai, plg. *atstoti* : *atstovas*, *žinoti* : *žinovas*, taip pat *vadovas*, *valdovas* ir kt.

atstovauti ką — atstovauti kam : jis mūsų draugijai (ne draugijai !) atstovauja, bet : trejus metus atstovavo.

atstupnieji žr. *otstupnoje*.

atvėjas — atvejas, -ai.

atviortka (rus. *otvertka*) — suktukas, suktūvas (ne *atsuktuvas* !).

atvirutė, -kė — atvirukas, -ai (pašto).

atžvilgis, -iai = vok. *Rückblick, Hinsicht*, rus. *otnošeniye* ; šiuo *atžvilgiu* = rus. *vetom otnošenii*. Žr. *požiūris*.

augalotas — augalotas, -a.

aukauti, -auja, -avo = rinkti aukas. Žr. *aukuoti*.

auklė, -ės = augintoja, -os.

aūklė, -ės = aūtas, -ai.

auklėti ("auginti"), auklėjimas, auklėtinis, auklėtojas — auklėti, auklėjimas, auklėtinis, auklėtojas.

aukštai gerbiamas — didžiaį gerbiamas.

aukštaitis — aukštaitis, -ė.

aukuoti — aukóti, -ója, -ójo "duoti aukų". Žr. a u k a u t i.

-ausia ir -ausiai yra skiriama: iš niekatrosios giminės būdvardžių sudarytieji aukščiausieji laipsniai turi galūnę *-ia*, o atitinkamų prieviksnių — *-iai*, pvz., *gražų* — *gražiáusia*, bet *gražiaį* — *gražiáusiai*. Tik išskirtina *anksčiausia*, *daugiausia* iš *ankstį*, *daūg*.

áutas, -ai = automobilis, -io.

aūtas, -ai = autskarýs, aūtskario.

autóbusas — autobúsas, -ai.

automatrica — automotrisá, -ísos (plg. pranc. a u t o m o t r i c e).

avalinė — ávalynė, -ės (= ápavas).

avinyčia — avidė, -ės. Žr. -i n y č i a.

Babka (gud., lenk) — bóba, -os.

babkavi (lenk. b o b k o w i) lapai — láurų lapai.

bačka (gud. b o č k a) — statinė, -ės, šulė, -ės.

baidarka (rus.) — baidarė, -ės.

bakabardai (lenk. b o k o b r o d y), bakai — žándenos, -ų.

bakūžė (vok. žem. b a c k h ū s) — lūšnėlė, trobėlė.

balana (gud. b o l o n a) — skalà, -ós, skálą.

baldaį — baįdai, -ų.

baliavoti, balius (lenk. b a l o w a é, b a l < vok. B a l l) — puotáuti, puotà, -ós, puotą, pókylis, -io.

balkė, balkis (gud. b a l ' k a, vok. B a l k e n) — sijà, -ós.

balsiai = garšiai, pvz., b a l s i a i (= garsiai) kalba. Šis prieviksmis yra sudarytas iš būdvardžio *balsús* šalia *balsas*, kaip *gódžiai*, *nařšiai* iš *godús*, *narsús* greta *gódas*, *nařsas*.

baltgudis (verstas iš b e l o r u s) — gúdas, -ai.

baltimas — báltymas, -ai.

baltiniai, -ių, báltinius = vok. W ä s c h e, rus. b e l ' j e, balti ar baltinami daiktai, skalbiami apatiniai drabužiai.

bangžuvis — banginis, -io.

bankrutka (lenk. b a n k r ó t k a) — suktinė, -ės.

bantas (rus. b a n t < vok. B a n d) — káspinas, -ai, káspinėlis, -io.

baraškas (rus. b a r a š e k) — avenà, -ós, áveną, érenà, -ós, éreną.

- baravykas (gud., rus. *b o r o v i k*), storkötis, -čio, tikrînis, -io.
 bargas (lenk. *b o r g*) — kreditas, -ai, pātykis, -io.
 baronka (gud. *b a r a n k a*) — riestainis, -io.
 barsukas (gud. *b a r s u k*, lenk. *b o r s u k*) — opšrūs, -aūs, opšrų.
 bašlikas (rus. *b a š l y k*) — gobtūvas, -ai.
 batarėja (rus.) — batėrija, plg. *galerija*, *loterija*.
 batareika (rus.) — batėrija, baterijėlė.
 baudžiavà — baūdžiava, -os.
 baudžiauniŭkas — baudžiauninkas, -ai.
 baumkuchenas (vok. *B a u m k u c h e n*) — laistytinis, -io, raguotis, -čio.
 bedarbė, -ės reiškia moterį, kuri neturi darbo (plg. *beprōtė*, *beširdė*, *bevaikė*), todėl nedirbamo meto, nedirbo reikšme ji nevartotina. Žr. *nedarbas*.
 begaliniai — be galo. Žr. -iniai.
 bėgyje dabar dažnai mėgstama vartoti verstiniuose posakiuose, pvz., dviejų savaitių bėgyje ir kt. Lietuviškai tai sakyтина: dviejų savaitių būvyje, metu, per dvi savaites, dviejose savaitėse.
 bejėgiai — bejėgiškai.
 Prieveiksmių *bejėgiai*, *betarpiai*, *betiksliai*, *bevilčiai*, *bepras-miai* nelinkstama sudarinėti, todėl jų vietoje sakyтина *bejė-giškai*, *betārpiškai*, *betiksliai*, *beviltiškai*, *beprāsmiškai*.
 belaisvė, -ės reiškia moterį, neturinčią laisvės, paimtą į nelaisvę, plg. *bedarbė*, *beprōtė*. Žr. *nelaisvė*.
 bendralaikis, bendrametis — vienmėtis, -ė, amžininkas, -ai.
 bendras, -a (būdv.) reiškia 1) priklausąs keliems asmenims (vok. *gemein*, rus. *obščij*), pvz., *bendras* kambarys, ir 2) visumos (-inis), vok. *allgemein*, pvz., *bendrosios* žinios, pastabos.
 beprāsmis visų pirma yra būdvardis, pvz., *beprāsmis* (=be prasmės) žodis, darbas; plg. *bedūgnis* (=be dugno), *kubilas*, *beprōtis* žmogus ir kt. Dėl priev. *beprāsmiai* žr. *bejėgiai*.
 bereikalingas yra dvejopos reikšmės: “dar reikalingas” ir “nerei-kalingas”, pvz., kam čia jis *bereikalingas* (=kam čia jo bereikia)? nešnekėk čia *bereikalingai* (=be reikalo, nereikalingai). Ši pastaroji lytis, kad ir antriniu būdu vėliau sudaryta, veikiausiai pagal *be reikalo* ir kt., kaip gyvosios kalbos duomuo nesmerktina ir bendrinėje kalboje.
 beretka (rus.) — berėtas (plg. pranc. *b é r e t*), beretūkas.
 bešaliai — bešališkai. Žr. *bejėgiai*.

- betarpiai — betárpiškai. Žr. b e j ė g i a i.
- betarpiškas viršininkas — tiesioginis viršininkas.
- betiksliai — betiksliskai. Žr. b e j ė g i a i.
- betvarkė, -ės reiškia moterį, kuri nežiūri tvarkos. Žr. b e d a r b ė.
- betvarkiai — betvarkiškai. Žr. b e j ė g i a i.
- bevelyti žr. v e l y t i.
- bevilčiai — beviltiškai. Žr. b e j ė g i a i.
- beviltingas — beviltiškas, -a.
- beviltis (būdvy.) — be vilties.
- Neviltis yra vilties neturėjimas, nusiminimas.*
- bez(d)as (gud., lenk. b e z) — alyvą, -jvos.
- bezmėnas (gud., rus. b e z m e n) — būožė, -ės.
- bibliotekorius — bibliotėkininkas, -ai.
- biednuomenė (hibr.) — varguomenė, -ės, vargdiėniai, -ių.
- bigosas (lenk. b i g o s) — šiupinys, šiupinio.
- bile (lenk. b y l e) — kad tik: kad tik (ne bile!) pinigų turėtu, nusipirkti visuomet gaus.
- bintas (rus. b i n t < vok. B i n d e) — tvartis, -čio, vyturas, -ai.
- bintuoti — tvėrti, tvārstyti, vyturti.
- biržis (tarm.), biržė “Waldrevier, d e l' a n k a”.
- biskis (vok. žem. b e s k e), bis(š)kutis — truputys, trupučio (arba trūputis, trupūtis).
- bitka (lenk., rus.) — kirtis, -čio (lošiant kortomis).
- bitkai (rus. b i t k i) — kultiniai, -ių.
- biurkas (lenk. b i u r k o) — rašomasis stalas.
- biuvuaras (rus. b i u v a r < pranc. b u v a r d) — pātiesalas, -ai.
- blėdis (gud. b l' a d'), blėdingas — žalą, -os, žalingas, -a.
- blėka (gud. b l i a c h a, lenk. b l a c h a) — skārda, -os.
- blėkai (iš p l ě k a i < lenk. f l a k i) — žarnėkai, -ų.
- blėkinė — skardinė, -ės. Žr. b l ě k a.
- blynas (gud., lenk. b l i n) — sklindis, -džio.
- bliūdas (gud., rus. b l' u d o) — dubuō, -ėns.
- bliuzka (lenk. b l u z k a) — trumpikė, palaidinukė, bliuzė (plg. pranc. b l o u s e).
- bloznas (gud. b l a z e n, lenk. b ł a z e n) — varvalas, -ai, pienburnis, -ė.
- blūdas (gud. b l u d.) — pamišimas, pasiūtimas. Žr. b l ū d y t i.
- blūdyti (gud. b l u d i t') — kliedėti, klaidžioti, pamišusiam, pasiūtusiam būti.
- bobras (rus. b o b r) — bėbras, -ai.
- bočius (gud. b a c i a) — senėlis, senōlis.
- bokalas (rus. b o k a l) — stiklas, -ai, taurė, -ės, taurė.
- bonka (lenk. b a n k a) — butelys, butelio ; taurė (gydomoji).

- boti (iš *d b o t i* < lenk. *d b a ć*) — ko žiūrėti, paįsyti.
 bōvelna, -os (lenk. *b a w e l n a*), mēdvilnė, -ės (versta iš vok. *B a u m w o l l e*).
 braižas — rašýsena, -os.
 braižinýs — brėžinýs, brėžinio.
 brandmaueris (rus. *b r a n d m a u e r* < vok. *B r a n d m a u e r*)
 — gaisrinė siena, gaisrāsienė, aklāsienė, aklinė.
 bravoras (gud. *b r o v a r*, lenk. *b r o w a r*) — alaus daryklā,
 -ýklos.
 briežti — brėžti, -ia, -ė.
 britva (gud. *b r y t v a*, rus. *b r i t v a*) — skustūvas, -ai.
 britvonas (lenk. *b r y t w a n a*) — keptūvas, -ai.
 broška (lenk. *b r o s z k a* < pranc. *b r o c h e*) — sagė, -ės, sāgė.
 brudas (gud., lenk. *b r u d*) — nešvarýbė, biauřýbė.
 brukas (lenk. *b r u k*) — grindinýs, grindinio.
 būda (gud., lenk. *b u d a*) — palapinė ; (šuns) guřbas, sarginė (sar-
 go būda).
 budilnikas (gud. *b u d z i l' n i k*, rus. *b u d i l' n i k*) — žādin-
 vas, -ai, žādinamasis (laikrodis).
 bugalteris (rus. -*g*-) — buhāalteris, -io.
 buitīs, -iēs, buitį yra mūsų pačių žodis ir reiškia žmonių buvimo,
 gyvenimo būdą, vok. *L e b e n s w e i s e*, rus. *b y t*, pvz.,
 kaimiečių buitīs yra kitokia, negu miestiečių.
 bujoti (lenk. *b u j a ć*) — āugti, vešėti, klestėti.
 būk jungtimi nevartotinas, nes gyvajai kalbai jis yra nebūdingas,
 veikiausiai verstas iš kitos kalbos (pvz., lenk. *b ā d ź*), ir todėl
 užuot “jis sakosi, būk nieko nežino (-as)” arba “žmonės
 pasakoja, būk jis pabėgęs į užsienį” sakyтина: jis sakosi
 nieko nežinaš, žmonės pasakoja, kad jis pabėgęs į užsienį,
 žmonės pasakoja jį į užsienį pabėgus.
 bukietas (lenk. *b u k i e t* < pranc. *b o u q u e t*) — puokštė, -ės
 bukėtas, -ai.
 būklė, -ės, būklę (arba būklė) yra gyvenimas, amžius, namai,
 gyvenamoji arba būtoji, gyventoji vieta, sodyba ; būvis, padė-
 jimas.
 būna (vok. *B u h n e*) — kamšā, -ōs, kamšā.
 būrė — būrė, -ės.
 burka (rus.) — keliōninė, -ės.
 būsena, -os reiškia buvimo būdą, vok. *D a s e i n s a r t*, *Z u*
s t a n d, rus. *b y t i j n o j e s o s t o j a n i j e*.
 būtenybė — būtinybė “*Notwendigkeit, neobchodimost'*”, suda-
 ryta iš *būtinās*, ne iš **būtenas*.

- buterbrodas (rus. b u t e r b r o d < vok. B u t e r b r o t) — su-
muštinė, -ės, užkandinis, -io.
būti geru, drąsiu — būti geram, drąsiam, pvz., reikia (galima,
tinka, naudinga) būti geram (ne geru!).
būtýbė, -ės reiškia gyvą esybę, vok. L e b e w e s e n, rus. živoje
s u š č e s t v o. Žr. e s y b ė.
būtis, -iės, būti reiškia buvimą, vok. E x i s t e n z, S e i n, rus.
b y t i j e.
būvis, -io reiškia buvimą, vok. E x i s t e n z., rus. b y t i j e,
s u š č e s t v o v a n i j e.
bzikas, bzdikas (lenk. b z i k) — niktis, -io.

- Cera (lenk.) — vėido spalvą.
cerata (lenk.) — vaškýtoji drobė, vaškýtinė.
ceravoti (lenk. c e r o w a ć) — adýti, ádo, -ė.
chaldas (rus. c h a l a t, lenk. c h a ł a t) — pálaidinis, -io.
chimija (rus.) — chemija, -os.
chlamas (rus. c h l a m) — šlamštas, -ai, láužas, -ai.
chrustai (lenk. c h r u s t y) — nárstytiniai, narstukai, lūšnapančiai,
verstiniai, ausėlės.
cibukas (gud. c y b u k) — pypkiákotis, -čio.
cibulis (sen. lenk. c y b u l a) — svogūnas, -ai.
cifra (rus. c i f r a, lenk. c y f r a) — skaitmuo, -ėns, skaitmenį.
cigarnýčia (lenk. c y g a r n i c a) — rūkiklis, -io.
cigonas, čigonas (įprastesnė lytis).
cimbruvka (lenk. c e m b r ó w k a) — antkrantė, -ės.
ciocė (lenk. c i o c i a) — tetà, -õs, tėtą, tetulė.
ciongas (lenk. c i a g) — skersvėjis, traūksmas, -ai, traūkas, -ai,
kiauravėjis.
cirkelis (lenk. c y r k i e l < vok. Z i r k e l) — skriestūvas, -ai.
collega (lot.) — kolegà, -ėgos.
cukrinýčia (hibr.) — cukrinė, -ės. Žr. -i n ė.
cviėkas (gud. c' v i e k, lenk. ć w i e k) — vinis, -iės.
cvibelkliėpasas (vok. Z w i e b e l k l o p s) — svogūnėtis, -čio.
Čainikas (lenk. c z a j n i k, rus. č a j n i k) — arbatinis, -io.
čecholas (rus. č e c h o l) — apmaūtas, -ai, antnartis, -čio (ant-
klodei, lagaminui), antvalkalas, -ai, antvalktis, -čio. Žr. dar
n o v a l a č k a.
čėmodanas (rus. č e m o d a n) — lagaminas, -ai.
čėstavoti (gud. č e s t o v a t') — vaišinti, -ina, -ino.
čėdyti (gud. š č a d i t') — laikýti, taupýti, taūpo, -ė, tausóti,
taūso, -ójo.

čielas (gud., rus. cielyj) — ištisas, sveikas ir kt., pvz., ištisus metus tarnavau, džiaukis sveiką kailį išnešęs, sveikieji skaičiai ir t. t.

čiepyti (lenk. szcze pić) — skiėpyti, -ija, -ijo.

čierka, čerka (gud. čarka, lenk. czarka) — stiklėlis, -iukas, taurėlė.

či(u)gūnas (gud. čygun) — ketūs, -aūs, kėtų ("špyžius").

čvertis (gud. čvert', lenk. ćwierć) — ketvirtis, -čio.

Da-

Šis priešdėlis prie veiksmažodžių, reiškiančių veiksmo pabaigą, yra slaviškai vartojamas; todėl vietoje *daciti, damokėti, darašyti, dasiklausti, dasiprotėti, dasišaukti* ir kt. sakytina: *prieiti, primokėti, prirašyti, prisiklausti, suprasti (susiprotėti), prisišaukti*.

daboti (greičiausiai su įterptiniu *a* per *dboti* iš lenk. d b a ć) — sąugoti, -o, -ojo, žiūrėti.

dailė (pramanyta kirčio vieta!) — dailė, -ės, dailę "bildende Kunst, iz'raščnoje iskustvo, chudožestvo".

dailydė — dailidė, -ės.

dailininkas — dailininkas, -ai. Žr. -ininkas.

daleisti — (pri)lėisti: jis neleis, neprileis (ne nedaleis!) to daryti; sakysime, sakykime, manykime (ne daleiskime!), kad jis sutartu laiku neatvyks.
Žr. da-

daliės kilminiškas vartojamas, kai kalbama apie daikto dalį ar apie vienos rūšies daiktų tam tikrą dalinį, kiekį, pvz., rytoj pas jus bus svečių (ne svečiai!), valdovas ir pats turėjo vaikų (ne vaikus!), duok man duonos, pinigų (duok *duoną, pinigų* reiškia kepalą, visus pinigus, kiek turi). Tam tikrais atvejais sakoma: reiškiau užuojautą (visą) ir reiškiau užuojautos (dalį), turiu viltį ir turiu vilties, kad jis pasveiks. Taip pat taisyklingi yra ir posakiai: kada svečiai (= žinomas skaičius, tie, apie kuriuos kalbėta) atvažiuoja?, jis turi gerus vaikus (= jo vaikai geri), atvažiuodamas ir dukteris (= visas, kiek turi) atsivežk. Rečiau dar pasakoma ir: duok, paskolink peilio (= kam atpiauti, trumpam laikui).

dalykas tame, tame dalykas yra verstinės rusybės (delo v tom, v tom delo), lietuviškai sakytina: tas dalykas, toks dalykas, tas yra, tai svarbu ir kt., pvz., tai yra, dalykas tas (ne tame dalykas!), kad niekas nenori dirbti; ne

- tai svarbu (ne ne tame dalykas!), kad tu rytoj
 negalėsi išvažiuoti.
 dalinti, dalyti, -ija, -ijo.
 damokėti — primokėti. Žr. da-
 darbiečių partija — darbo partija (Anglijoje).
 darbótvarké, -ės reiškia posėdžių, susirinkimų darbų tvarką. Žr.
 dienotvarkė.
 daryti ką (ne)laimingu — d. ką (ne)laimingą: jis mane nelai-
 mingą (ne nelaimingu!) padarė. Žr. dvejetainis
 galininkas.
 daryti pamokas (rus. *dielaf uroki*) — ruošti, mokytis pamo-
 kas.
 daryti pranešimą reiškia ką kita, negu *pranešti*, pvz., draugijos
 pirmininkas daro pranešimą, bet: kaimynas pra-
 nešė (= pasakė) naujieną. — Taip pat skirtina *kelti klausimą*,
rengti minėjimą, daryti bandymą nuo *klausti, minėti, bandyti*
 ir t. t.
 dasilytėti — prisilytėti. Žr. da-
 dasiprotėti — suprasti, susiprotėti, pastebėti. Žr. da-
 datos rašymas. Įprastinė tvarka: 1937 metų gegužės mėnesio 15
 diena; sutrumpintai: 1937 m. gegužės 15 d. arba 1937.V.15.
 daugiau: sirgo daugiau kaip (nei) metus (ne daugiau
 metų!), laimėjo daugiau kaip 10 litų (ne dau-
 giau dešimties litų!). Žr. mažiau.
 daugiausiai — daugiausia. Žr. -ausia.
 dauginiai skaitvardžiai sakomi su daugiskaitiniais daiktavardžiais,
 pvz., *vieneri* (vieni) marškiniai, *dveji* metai, *trejos*
 durys. Tie skaitvardžiai vartojami ir su šiaip daugiskaita,
 jeigu ji reiškia kurį sudėtinį vienetą, pvz., *čia treji* (= trijų
 ūkių) piemenys gano, šiame kambaryje *vieneri* (vieni),
 o aname *dveji* langai; žvirblis per metus *dvejus* vaikus
 veda.
 daugumą, -os, daugumą reiškia kurios nors konkrečios grupės
 didesniąją dalį (vok. *Mehrheit*, rus. *бо́льшinstvo*),
 pvz., susirinkimuose klausimai sprendžiami balsu daugu-
 ma, seimo dauguma. Plg. *mažumą*, pvz., tautinės ma-
 žumos. Netaisyklingai vartojami šiokie to žodžio vietinin-
 kai: *daugumoje* (= daugumas) tam pritaria, jie *daug-*
umoje (= dauguma, daugiausia) lietuvių sūnūs. Bet tai-
 syklinga: parlamento *daugumoje* yra ir mažumų.
 daugumas, -o reiškia 1) didelį skaičių, daugybę, pvz., žmonių
daugumas atlaiduose, ir 2) didžiąją ko nors (kada tiksliai

neapibrėžta) dalį, pvz., daugumas jau pavalgė (vok. Vielheit, Mehrheit, rus. mnogočislennost', mnogost').

davinys, -iaį yra tai, kas duota, vok. das Gegebene, rus. dannoje; Ration, pajok; pvz., uždavinio, statistikos daviniai, kareivio davinys. Plg. duomuo.

dažnas, -à, priev. dažnai (vok. oft, rus. často) skirtina nuo tankus, -i, priev. tankiai (vok. dicht, rus. plotno), pvz., dažnas atsitikimas, bet tankus audeklas; jis dažnai serga, bet ji tankiai audžia, jis tankiai kalba.

dažniausia — dažniausiai. Žr. -ausia.

debesys (tarm.), debesys, -iės, dėbesį.

dėja — dejà.

dėka jam — dėl jo, jo dėka: dėl jo, jo dėka (ne dėka jam!) aš išsigelbėjau.

dekis (vok. Decke) — užtiesalas, -ai, užklėtas (lovai); priedangtis, -čio (kelionei); mītukas, -ai (arkliui).

dekoltė (rus. dekol'te < pranc. décolleté) — iškirptė, -ės. dėkui žr. ačiū.

dėl (kietas l!) yra dar dažnai netaisyklingai vartojamas, pvz., nusi-pirko dėl vakarienės (= vakarienei), knygos rašomos dėl skaitymo (= skaityti). Bet nieku nedėti posakiai: dėl niekų pyksta, tiek dėl mūsų vargo. Žr. tikslonaudininkas.

dėlto skirtinas nuo dėl to, pvz., dėlto (= visgi, tačiau) jis žino, vis dėlto ketino ateiti, bet: dėlto (= dėl to dalyko) neverta tiek vargti, vis dėlto dalyko jis turės pasitraukti.

delianka (rus.) — biržė, -ės.

delikatesas (rus. delikates < pranc. délicatesse) — skanėstas, -ai.

delikatnas (gud., rus. delikatnyj, lenk. delikatny) — švelnus, delikatūs, -i, -ātu, priev. delikačiai (plg. lot. delicatus "puikus, švelnus").

dėmėtis, dėmisi, -ėjosi reiškia *dėtis galvon* (įsidėmėti). Žr. dėmėtis.

desenis (lenk. desen < pranc. dessin) — raštas, -ai.

desėtkas (gud., rus. desiatok) — dešimtys, -iės, dėšimtį.

dėstis — dėstis (iš *ded-tisi, plg. dėda).

dezertyras, bėglys, bėglį, pabėgėlis, -iai.

dežuruoti, budėti, būdi (ne budėja), -ėjo: būdys valdiniškas (ne budėjantis v!), budėtojas.

diedukas "motinos, tėvo tėvas" (sudarytas iš *diėdas* < gud. ded) — senėlis, senėlis.

didvỹris, -ė, didvỹriškas, -a — didvyris, -ė, didvyriškas, -a.

didžiūma (tarm.), didumā, -ōs, didumā.

dienynas (= daug dienų) nevartotinas vietoj dienoraščio (= padieniui surašyti įvykiai, atsiminimai) ar žurnalo, kurį galėtų atstoti *dieninis*.

dienótvarė, -ės reiškia dienos tvarką, pvz., suvažiavimų, trunkančių visą dieną, vienuolynuose, bendrabučiuose. Žr. *darbotvarkė*.

diktas (vok. *dicht*) — tvirtas, stiprus.

dingstis, -iės, dingstį yra pretėkstas, vok. *Vorwand*, rus. *предлог*: ėmė ta dingstimį (dingsčią) ir išvažiavo į miestą.

dynia (lenk., rus.) — moliūgas, -ai.

dirbtinas, -a ir dirbtinis, -ė: pirmasis yra reikiamybės dalyvis, o antrasis rūšinis būdvardis, todėl skirtina, pvz., *dirbtinas* darbas (kuris turi būti dirbamas) ir *dirbtinės* (= dirbte padirbtos) trašos. Plg. *girtinas*, *bartinas* ir *drožtinis*, *kaltinis*, *lenktinis* (peilis) ir kt. Bet *prieveiksmis tėra dirbtina*.

dirbtuvė — dirbtūvė, -ės.

dirksnis — dirgsnis, -io, plg. *dirginti*.

dišlius (lenk. *dyszal*) — grąžulas, -ai, rodiklis, -io.

dyvinas (iš *dyvnas* < gud. *divnyj*) — nuostabūs, -i, įstabūs, -i.

divizka (lenk. *devizka*) — grandinėlė, -ės.

divonas (lenk. *dywan*) — pātiesalas, -ai.

dokauka (lenk. *dachówka*) — stiegė, -ės, stiege, stiegėlė, -ės, stiegėlė.

dolaras (rus. *dolar*) — dōleris, -io.

domė — dėmesys, dėmesio.

domėtis = interesuotis (žr. *dėmėtis*); domesys, dėmesio (ne *domėsysis*!). Žr. -esys.

dōvana — dovanà, -ōs, dōvaną.

Dovidas — Dōvydas.

doždevikas (rus. *doždevik*) — nepéršlampamas, nepérlyjamas apsiaūstas, lytinis (t. y. drabužis).

drapakas (lenk. *drapak*) — spyruoklinės ekėčios, brižės, -ių.

drapakavoti (lenk. *drapakować*) — brižioti, -oja, -ojo, spyruoklinėmis ekėčiomis ekėti.

dratas, drata (lenk. *drót* < vok. *Draht*) — vielà, -ōs, vielą.

draugingas, -a = vok. *gesellig*, rus. *общительный*, pvz., *draugingas* žmogus turi daug draugų. Žr. *draugiškas*.

draugiškas, -a reiškia turintį esminių draugo ypatybių, vok. *kameradschaftlich*, rus. *товарищеский, дружеский*. Todėl draugiška (ne drauginga!) valstybė. Žr. -iškias.

drėvė — drėvė, -ės, drėvė.

drigantas (lenk. *drygant*) — eržilas, -ai.

drobyna [vežimo] (lenk. *drabina*) — gardis, -iės, gardį, gardė.

druskinys (hibr.) — druskinė, -ės. Žr. -inyčia.

drūtas, -a ir storas, -a: *drūtas* medis, žmogus (kalbant apie apvalius daiktus), bet *stora* lenta (kalbant apie plokščius daiktus).

Tarmėse *drūtas* reiškia ir *stiprus*.

duhovka (rus.) — ōrkaitė, -ės.

dulėti — dūlėti, dūla, -ėjo.

dūmoti (gud. *dumat'*, lenk. *dumać*) — mąstyti, galvoti.

duomuō, -eīs, duomenį = fāktas, -ai (kalbotyroje ir kt.).

duoslus, duosnus — doslūs, dōslų, dosnūs, dōsnų, priev. dōsliai, dōsniai.

durnius (lenk. *duren*) — kvailys; *durnių volioti* — kvailuoti, maitotis, darkytis.

duršliakas, duršliokas (lenk. *durszлак* < vok. *Durchschlag*) — rėtis, -čio (virtutės rykas); laistiklis (daržininko); smėgtis, -čio (techn.).

dvasiniai (prieiv.) — dvāsiškai. Žr. -iniai.

dvasiškis, dvasiškijā, dvāsininkas, -ai, dvasininkijā, -ijos.

dvejybinis galininkas.

Valdžia paliks klausimą atvirą (ne atviru!), padaryk mane mokytą ir išmintingą, aš tave — turtinę padarysiu (ne... mokytu ir išmintingu... turtingu!); bet: visi jį kvailu laiko.

dvikovė, dvikovis — dvikova, -os.

dviprasmiai (prieiv.) — dviprasmiškai. Žr. bejėgiai.

džemperis (rus. *джемпер* < anglų *jumpers*) — megztinis, -io, nertinis, -io.

Echidnas (rus. *echidnyj*) — piktas ir buklus, vylingas, -a, gyvatiškas, -a.

efiras (rus. *эфир*) — ēteras, -o (plg. vok. *Äther*, pranc. *éther* < gr. *aithēr*).

egzamenas (su rus., vok. -e-) — egzāminas, -ai.

eigulys (tarm.), eigūlis, -io.

einant, pvz., įstatymais (sutarties penktu straipsniu) — įstatymais, pagal įstatymus; sutarties penktuoju straipsniu, pagal sutar-

ties penktąjį straipsnį, pasirėmus (pasirėmęs), remdamasis, remiantis įstatymais, sutarties penktuoju straipsniu ir t. t. eiseną — eitynės, -ių (= procesija).

Eisena reiškia ėjimo būdą, plg. *rašysena, galvosena* = rašymo, galvojimo būdas.

eismas reiškia ėjimą, judėjimą, tik labiau sudaiktintą (neturi veiksmo nuolatinumo atspalvio), taigi tinka techniniu terminu susisiekimo srityje svetimai cirkuliacijai pakeisti, pvz., traukinių, autobusų *eismas*. Bet šiaip kitur vartotina susisiekimas, pvz., blogas susisiekimas (ne eismas!) su Žemaičiais. Taip pat sakytina, rašytina: gatvėse didelis judėjimas (ne eismas!).

elgėsys — elgesys, elgesio, Žr. -esys.

elgėta, elgeta — elgeta, -os.

elinas (rus. *ellin*) — helėnas, ai (= gr. *hellēn*).

elnis, elnias, -iai.

Ėlsinkiai — Helsinkis.

erdvė — ėrdvė, -ės.

esybė, -ės reiškia visa tai, kas yra, vok. *Sein, Seiende*, rus. *существе, бытие*.

-esys ir -ėsys.

Veiksmažodiniai daiktavardžiai dažniau turi priesagą *-esys* abstrakčios, rečiau konkrečios reikšmės, pvz., *elgesys ilgesys, judesys ir edesys* “ėdalas”, *kepesys* “keptas kiaušinis” ir kt. Čia pat priskirtinas ir *trobėsys, trėbės*. Priesagą *-ėsis* turi: *gardėšiai, griuvėšiai, pelėšiai, puvėšiai* ir kt.

esmėje, esminiai — iš esmės, esmė: šie du dalykai iš esmės, savo esmė (ne esmėje ar esminiai!) skirtingi.

-esnis (tarm.), -estis.

Bendrinėje kalboje yra daugiau išgalėjęs mokeskis rūpestis, ne žemaitybės mokėsnis, rūpėsnis.

-ėtas žr. -otas.

-ėtas, -etą, -etė.

Svetimuosiuose žodžiuose vartojamos priesagos *-ėtas, -etą, -etė* (ne *-ietas, -ieta, -ietė*!), pvz., *bufėtas, kvartėtas, sonėtas, bukėtas, kotlėtas, anketą, -ėtos, estafetė, raketė, koketė, servetė, etiketė* (ne etikietė!) ir kt.

etažerka (lenk., rus.) — etažerė (plg. pranc. *étage* re), knyg-dėtė, knyg-dėtis, -čio ar knygginė.

Faktinas, faktinai — faktiškas, faktinis, priev. faktiškai.

fakelas (rus. *fakel* < vok. *Fakel*) — dėgklas, -ai.

falbana, falbanka (lenk.) — klotinūkas, rauktinūkas.

falda (lenk. fałd) — klōstē, klōtinē.

falšyvas (lenk. fałszywy < vok. falsch) — netikras, klastingas, melagīngas, pasaluš.

fanaberija (lenk. fanaberja) — pasipūtīmas, putlūmas.

fantas (lenk., rus. fant < vok. Pfand) — ūždēlis, -io, ūždas, -ai.

farforas (rus. farfor) — porcelānas.

faršas (lenk. farsz, rus. farš) — īdaras, -ai, kamšalas, -ai.

farširuoti (sulietuvintas iš lenk. farszyrować, rus. farširovat') — kimšti, pridaryti, pvz., kimšti pomidorai, kimšta žuvis ar pridaryti pomidorai, pridaryta žuvis.

fasolis (rus. fasol', lenk. fasola) — pupēlē, -ēs.

fastriga (lenk. fastryga) — daigstas, -ai, peltakys, peltakį.

fastriguoti (perdirbtas iš lenk. fastrygować) — daigstyti, peltakiuoti.

fašina (lenk. faszyrna < vok. Maschine) — žabnis, -io.

fejerka (lenk. fajerka) — lankaīnis, -io.

fetras (rus. fetr < pranc. feutre) — tūbas, -ai, tūbà, -ōs, tūbą.

fijolka (lenk. fiałek) — kvapūtē, žibūtē, žibuoklē.

filcas (lenk. filc < vok. Filz) — tūbas, -ai, tūbà, -ōs, tūbą.

file (rus. file < pranc. filet) — nugarinė.

finikietis (rus. -i-) — fenikiētis, -čiai.

finka (rus.) — suomīnis (peilis), -io, suominūkas.

fioletavas (lenk. fioletowy) — violetīnis, -ē.

firanka (lenk.) — langātīesē, antlangē.

fiziniai — fiziškai. Žr. -iniai.

flygelis (rus. fligel' < vok. Flügel) — sparnas (namų), atšlaīnis, -io, šalīnamis, -io.

fliugeris (rus. flieger < vok. Flüger) — vėlunga, vėtrunga, vėpūtē.

fonaras (rus. fonar') — žibintūvas, žibiūtas.

forelė (rus. forel' < vok. Forelle) — upėtakis, -io, šalvis, -iēs, šalvi.

foršmakas (rus. foršmak < vok. Vorschmack) — prākan-das, -ai.

fortka (rus.), furtka (lenk.) — ōrlaidē, langēlis.

frantas (lenk., rus. frant) — dabità, -itos, gražėiva, puošėika.

frenzelis (lenk. frenzel) — spūrgas, -ai.

frizuoti (perdirbtas iš lenk. fryzować) — raityti, gārbanoti.

fufaika (rus.) — megztīnis, -io, nertīnis, -io.

fundyti (perdirbtas iš lenk. *f u n d o w a ć*) — statyti, pirkti, vaisinti.

funikuleras (rus. *f u n i k u l e r* < pranc. *f u n i c u l a i r e*, — keltuvai, -ai.

futliaras (rus. *f u t l i a r*), futralas (lenk. *f u t e r a l* < vok. *F u t t e r a l*) — makštis, -ies, įmaūtė (įkišti), dėklas, -ai (įdėti).

futra (lenk. *f u t r o*) — kailiniai, -ių, kailinius.

Gadynė (perdirbta iš *g a d y n a* < gud. *g o d i n a*) — laikas, laikotarpis.

gaidà, -òs, gaidà — gáida, -os.

gailėsysis — gailėsysis, gailėsio. Žr. -e s y s.

gairė — gáirė, -ės.

gaivalas, -aĩ = vok. *G r u n d s t o f f*, *G r u n d t r i e b*, rus. *s t i c h i j a*. Pvz., vanduo, ugnis, elektrà yra g a i v a l a i.

galė — galià, km. gálios.

galereta (lenk.) — drebučiai, -ių.

galife (rus.) — pūslinės, pūstinės kelnės.

galininkas ir vardininkas su bendratimi.

Po veiksmazodžių *galima, reikia, tenka* ... ir niekatrosios giminės būdvardžių *lengva, malonu* ... su bendratimi galima sakyti galininką ir vardininką (vardininkas vartojamas daugiau rytiečiuose, kitur galininkas), pvz., *reikia, malonu skaityti knygas ir reikia, malonu skaityti knygos*. Bendrinei kalbai teiktinesnis pirmas posakis (su galininku), nes plačiau vartojamas.

galimai — kaip galima, kiek galint, kiek galėdamas, -a: viską reikia daryti kaip galima, arba kiek galint, greičiau (ne galimai greičiau); padaryk kiek galėdamas (kiek galint) greičiau.

galimybė, -ės = vok. *M ö g l i c h k e i t*, rus. *v o z m o ž n o s t*'.

Galima sakyti: žmogus turi įvairių galimybių tobulėti; visas galimybes sunku numatyti. Bet šiaip, kur pasakome tik paprastą galėjimą, visai nėra reikalo tos *galimybės* kalbon brukte brukti. Pvz., vietoje "neturėjau *galimybės* parvažiuoti, ieško *galimybės* nusipirkti ūkį" pasakytina paprasčiau ir žmoniškiau: negalėjau parvažiuoti, rengias, rūpinas nusipirkti ūkį. Verstinis posakis *duoti galimybės* pakeistinas lietuvišku dariniu *įgalinti*, pvz., jis mane įgalino (ne man davė galimybės!) išeiti mokslą. O toks pat *gauti galimybės* visai žmoniškai išreiškiamas vienu *galėti*, pvz., ar gaus galimybės (=ar galės) išvažiuoti. Be to, *galimybė* skirtina nuo *galimumo*, žr. *ý b ė* ir -u m a s.

galininkas — galiniŋkas, -ai. Žr. -ininkas.

galioje būti — galioti, turėti galią: Lietuvoje tebegalioja, tebeturi galią (ne tebėra galioje!) prieškariniai Rusijos įstatymai.

galiorka (rus. *galerka*) — galėrija, -os.

galka (gud., lenk.) — bumbulas, -ai, bumbólas, -ai, búožalas, -ai (lazdos); mėsos grumulėlis (sriuboje).

galutinas — galutinis, -ė, bet priev. *galutina*!

galvosukis — galvósūkis, -io.

gamakas (su rus. *g-*) — hamakas, -ai (plg. pranc. *hamac*, angl. *hammock*), regztis, -iės, rėgztį.

garbanuoti — garbanoti, -oja, -ojo (iš *gárba*na, -os).

gātė — gātė, -ės.

gaunasi išpūdis, kad ... — gaunamas išpūdis, kad (priešas nemano nusileisti).

gązdinti — gąsdinti, -ina, -ino.

gėdà, -os — gėda, -os.

gėdėti — gedėti, gėdi, -ėjo.

gėdula(s), gėdulingas — gėdulas, -ai, gedulingas, -a.

gegužinė, -ės yra naujadaras, reiškias pavasarinį pasilinksminimą ore (plg. lenk. *majówka*). Šiaip šiam žodžiui nieko negalima prikišti, plg. *alinė*, *bimbalinė* (dažnas pamiškių smuklių vardas).

gegužinė, -ės yra vieta, kur yra daug *gegužių* (= asiūklių) ar kur gegužės (gegūtės) mėgsta rinktis, kūkuoti. Plg. *gyvatynė*, *dumblynė* (= vietos, kur daug gyvačių, dumblo).

gegužis — gegužė (mėnuo). — Kiti mėnesiai vadinasi: sausis, vasaris, kovas, balandis, birželis, liepa, rugpiūtis, rugsėjis, spalio, lapkritis, gruodis. Tai yra jų trumpintiniai vardai. Sudėdami vardą su mėnesiu, žinoma, sakome rašome: sausio, gegužės, spalio mėnuo.

gelžbetonas — gėlžbetonis, -io. Plg. *dalgiakotis*, *brólvaikis*.

gelžkelis, geležinkelis, -io (šalia *geležis*, *geležinis*, ne žem. *gelžis*, *gelžinis*).

genezis — genėzė, -ės. Žr. *analizė*.

gentkartė — kartà, -os, kartą.

gerbas (rus. *g-*) — heřbas, -ai.

gerbūvis (plg. lenk. *dobrobyt*, vok. *Wohlsein*) — geróvė, -ės.

gercogas, -ystė (rus. *g-*) — heřcogas, -ai, -ỹstė.

gerėtis, gėrėtis, gėrisi, -ėjosi.

gerybė (vok. Güte, rus. dobrota) ir gėrybė (vok. Gut, rus. dobro) skirtina reikšmėmis, pvz., nepaprasta to žmogaus gerybė (=gerumas), jie turi visokių gėrybių (=gerų daiktų) prisitaisę.

gerkulesas (rus. gerkules) — herkulinės kruopos.

gerojus (su rus. g-) — herojus, -aus.

gėtrai (rus. getry < pranc. guêtre) — antkurpiai, -ių.

gi

Su kaitomaisiais žodžiais ir prielinksniais *gi* rašomas atskirai, su kitais žodžiais kartu, pvz., jis *gi* man kitaip sakė, sakau *gi* tau ..., bet: *aŕgi*, *bėtgi*, *dārgi*, *visgi*, *taigi* ir t.t.

giacintas (su rus. g-) — hiacintas, -ai.

gigiena (su rus. g-) — higienā, -ėnos.

gilza (rus., lenk. gilza < vok. Hülse) — tūtėlė, -ės

girtauti ir girtuokliauti (= vok. saufen, rus. pjanstvovat') abu vienodos reikšmės ir galimi vartoti.

gišla — gýsla, -os.

gyvastis, gyvýbė, -ės. Žr. -astis.

glencavoti (lenk. glancować < vok. glanzen) — blizginti.

gletčeris (rus. gletčer < vok. Gletscher) — ledýnas, -ai.

gniūsas (gud. gnius) — gývis, -io, vabzdýs.

gniūžti — gniūžti, gniūžta, gniūžo.

godóti, godonė, geĩbti, pagarbā, -os, pagarbā.

gojus (gud., lenk. gaj) — alkas, -ai, giraitė, biržtva.

gonkas, gonkos (lenk. ganeć) — prieangis, -io, priebutis, -čio.

gontas (lenk. gont) — málksna, skiedrā, -os, skiedrā.

gornostajus (gud., rus. gornostaj) — šermuō, -uoniēs, šermuonį, šermuonis, -iēs.

goržetka (rus.) — goržetė, -ės (= pranc. gorgette), plg. etažerė = pranc. étagère, koketė = coquette ir kt.

gotovalnia (rus.) — braižýklinė, -ės.

grābas, -ai (gud. lenk. grab), karštas, -ai (sen. gud. *korst arba korsta).

grabė (vok. Graben) — griovýs, griōvio.

grabnyčia (lenk. grabnica) — gaudulínė (t. y. žvakė).

gracuoti (perdirbtas iš lenk. gracować) — grėmžti, grámdyti.

grafinas (rus. grafin) — rōpinė, -ės.

grāsinti — grāsinti, -ina, -ino.

grenkos (rus. grenki) — skrebūčiai, -ių.

grėsti, grėsia, grėšė — grėsti, grėsia, grėšė.

grybas (gud. gryb, rus. griб), kremblýs, krembli, budis, -iēs.

gryčia (per grinyčia iš gud. grydnica) — trobà, -òs, tró-
 bą, pirkia, km. pirkios.
 grietinė, grietinė, -ės, grietinė.
 griežtai, griežtai.
 grimorius — grimuotojas.
 grimsti — grimzti, grimzta, grimzdo.
 grobuonis — grobuonis, -iės, grobuonį.
 gróvas (vok. žem. grôw), grāfas, -ai.
 grōžė, grōžis, -io.
 grucė (lenk. grucą) — grūstiniai, -ių, grūstinius, kruštieñė.
 gruėkas (lenk. gruszką "tokia bulvių rūšis") — griėžtis, -čio,
 sėtinys, sėtinio, sėtinis, -io.
 grumoti — grūmóti, -ója, -ójo.
 gruntas (lenk. grunt < vok. Grund), grūžas, įžemis, -io.
 grūšia (lenk. gruszą) — kriáušė, -ės.
 gruzovikas (rus. gruzovik) — suñkvežimis, -io.
 gunas (su rus. g-) — hūnas, -ai.
 gundinti — gūndyti, gūndo, gūndė.
 gūnia (gud., lenk. gunia) — mītukas, -ai.
 gurguolė — gūrguolė, -ės.
 gusaras (su rus. g-) — husāras, -ai.
 guzas (gud., lenk. guz) — gumbas, -ai.
 guzikas (gud., lenk. guzik) — sagà, -òs, sàgà.
 gvintas (lenk. gwint) — srýgis, -io.
 gvintuoti — sriegtį, srygiuoti.
 gžankos (lenk. grzanki) — skrebūčiai, -ių.

Haftas, dažniau dg. haftai (lenk. haft < vok. Haft) — adinys,
 -iai, ādinis.

halštukas (vok. Halstuch) — kaklāraištis, -čio.

-iausis (tarm.) — -iausias, pvz., geriausias, -ia (ne ge-
 riausis!).

-ybė ir -ūmas.

Šių priesagų dariniai dažnai savo reikšme yra vieni kitiems
 labai artimi, tam tikrais atvejais net lygūs, bet kartais jie ir
 nesutampa: pirmaisiais (t. y. su priesaga -ybė) linkstama dau-
 giau žymėti konkretesnę, kiekvienam atskiram atvejui esmin-
 giau galvojama ir todėl ilgiau trunkančią daikto savybę, kar-
 tais net patį konkretų daiktą, o antraisiais, su priesaga -ūmas,
 dažniau reiškiamą gryną abstraktybę, pati abstrakčioji ypa-
 tybė. Pvz., b a i s ū m a s visų pirma yra baisi daikto kokybė,
 baisus tos kokybės buvimas, o b a i s y b ė yra pati baisi

savybė, kartais net pats baisus daiktas. Plg. dar gražybė “gražus daiktas”, gėrybė “geri daiktai, turtas”, kaltybė “kaltė”, ponybė “ponai, poniya”, šunybė “šuniškas darbas”, bet: kas to daikto gražumas!, kas jo gerumas! ir kt. Todėl pagal tai sakytina: reikia atlikti visas formalybės (ne formalumus!), jo specialybė yra lietuvių kalba, mūsų bendrinėje kalboje yra nemaža tarmybų (ne tarmiškumų!), ne kiekviena svetimbė (t.y. svetimas žodis ar posakis) uitina iš mūsų kalbos, mūsų rašyboje yra nemaža priešybų ir nevienodybų (t.y. priešingų ir nevienodų dalykų) ir kt.

idealis, ideališkas — idealūs, -l, priev. idealiai (ne idealiai!). Žr. -iškas.

ideja — idėja, -ėjys.

įdomautis — domėtis, dōmisi, -ėjosi: jis viskuo domisi (=interesuojasi), ne įdomaujasi.

įdominti — dōminti, -ina, -ino: jį viskas domina (=interesuoja) (jam viskas įdomu), ne įdomina.

-ienė.

Moteriškosios pavardės ar šiaip gimininiai vardai su šia priesaga kirčiuojami dvejopai: kirtis išlaikomas šaknyje, jei vyriškoji pavardė turi pastovų šakninį kirtį ir tvirtapradę priegaidę arba jei tvirtagalė ar trumpinė priegaidė yra toliau, kaip antrame skiemenyje nuo žodžio galo, pvz., *Trūmpienė, Jonaitienė, Biliūnienė, Juozėnienė, Petrėnienė, Taūtydienė, Buivydienė, Mīnotienė, brėlienė, kėlvienė*; kitais atvejais kirčiuojama priesaga, pvz., *Kaunienė, Gerutienė, Galvydienė, Balėnė, lokienė, gandrienė* ir t. t.

Šiaip bendriniai daiktavardžiai su šia priesaga turi tvirtagalę priesagą, pvz., *vakariėnė, kiaušiniėnė* ir kt. Žr. dar -u vienė.

ieškoti (tarm.) — ieškoti, ieško, -ōjo.

įgaliavimas — įgaliėjimas, -o.

įgaliuoti — įgalioti, -ioja, -iojo.

-ijà.

Žodžiai su šia priesaga turi 1) kolektyvinę reikšmę, pvz., *lapijà, -ijos, vyrijà* (= daug lapų, valsčiaus sueiga); analogiškai sakoma ir *studentijà, moksleivijà, kunigijà*. 2) Reiškia tam tikrą žmonių gyvenamą arba kieno valdomą plotą, kraštą, pvz., *Lātvija, Vokietijà, -ijos, vyskupijà, girininkijà*. Pagal tai dabar jau sakoma ir *Prūsija, Žemaitijà* vietoj senesnių tikrinių

daugiskaitinių daiktavardžių *Prūsai, Žemaičiai*. Bet šalia to vis dėlto ne visai tinka vartoti *Suvalkiją, Vilniją* ir kt., — tam reikalui sakytina *Suvalkų, Vilniaus* kraštas. Mūsų valdomoji Suvalkų krašto dalis yra dar ir *Užnemune* vadinama.

įkainuoti — įkainoti, -oja, -ojo. Žr. k a i n u o t i.
iki.

Su priel. *iki* bendrinėje kalboje paprastai sakomas kilmininkas, pvz., dirbo *iki pirmos valandos*; bet gyvojoje kalboje tam reikalui yra vartojamas ir naudininkas: įbrido į vandenį *iki juostai, iki šv.* Petruui dar daug laiko ir kt.

įkirus — įkyrūs, -à, įkūrų, priev. įkyriai.

-yklà.

Žodžiai su šia priesaga visuomet vienaskaitos vardininkė turi kirtį galūnėjė, pvz., *mokyklà, -ỹklos, kirpyklà, -ỹklos* (ne *mokỹkla*!). Kas kita *-ỹklė*, pvz., *baidỹklė, maudỹklė*.

ilgàiniui — ilgainiui.

ilgėsys — ilgesys. Žr. -e s y s.

-imas.

Šios priesagos daiktavardžiai, turėdami veiksminę reikšmę, yra priesagoje kirčiuojami, pvz., *gėrimas, klausimas* “das Fragen”, *pylimas, skynimas, skyrimas*, o būdami konkrečios reikšmės, dažnai turi ir šakninį kirtį, pvz., *gėrimas* “gėralas”, *klausimas* “die Frage”, *padėjimas* “podělis”, *pylimas* (= užtvanka), *skynimas*, “išskintas, iškirstas miškas”, *skýrimas* “sklāstis, sklāstymas” ir kt.

imbrikas (lenk. i m b r y k) — arbatinis, -io, arbatinukas.

imti domėn, dėmesin — kreipti dėmesį, dėmėtis: jis į nieką nekreipia dėmesio, jis niekuo nesidėmi (ne nesiima domėn!).

imtinai — įskaitytinai, priskaitytinai, vok. einschliesslich, rus. v k l i u č i t e l n o.

-inas ir -inis.

Dirbtinas, -à, skaitytinas, -a, siūtinas, -à yra reikiamybės dalyviai, reiškia veiksmą, kuris turi būti atliktas; *dirbtinis, -ė, skaitytinis, -ė, siūtinis, -ė* yra būdvardžiai. Skirtinga šių lyčių reikšmė matyti ir šiame sugretinime: *skaitytina knyga* (= knyga, kurią reikia skaityti, kuri turi būti perskaityta) ir *skaitytinės mišios* (= mišios, laikomos skaitant maldas, ne giedant, plg. giedotinės mišios). Todėl ir rašte bei kalboje šios lytys nemaišytinos.

indas, -ai — indas, -ai.

indijonas — indėnas, -ai.

indusas (rus. *i n d u s*) — inđas, -ai.

-inė.

Daiktavardžiai su šia priesaga reiškia kokį indą, trobesį ar vietą, kur laikomi vienos rūšies daiktai ar medžiaga. Šių žodžių kirtį rodo dg. kilmininkas tų daiktavardžių, iš kurių šie priesaginiai žodžiai yra sudaryti: jei dg. kilmininkas turi šakninį kirtį, tai ir priesaginis žodis bus šaknyje kirčiuojamas; jei kilmininko kirtis galūnėje, tai priesaginis žodis turės kirtį priesagoje, pvz., *drūskinė*, *-ės*, *malkinė*, *plytinė*, *sviestinė*, *pipirinė*, *ligoninė*, *pūdrinė*, *rąštinė*, *plūnksninė* (plg. druskų, malkų ir t.t.), bet *peleninė*, *viralinė* (plg. pelenų, viralų). Išimtis: *varpinė*.

-ynėti — inėti.

Rašoma *darinėti*, *rašinėti*, ne *darynėti*, *rašynėti*, nes šie veiksmazodžiai sudaryti iš šaknų *dar-*, *raš-* ir priesagos *-inėti*. Plg. *sukinėti* ir kt.

-ingas.

Ši priesaga reiškia pagrindiniu žodžiu išreikštų daikto ypatybių turėjimą, gausumą, pvz., *grūdīngas* avižos (kuriose yra daug grūdų), *pinīgīngas* žmogus (kuris turi daug pinigų), *protīngas* vaikas (kuris turi proto, yra su protu), *vandenīnga* upė (kurioje yra daug vandens), *žuvīngas* ežeras (kuriame yra daug žuvies) ir kt.

Ši priesaga savo reikšme skiriasi nuo priesagų *-otas*, *-uotas*, *-ėtas*, kurios reiškia daugiau daiktų paviršiaus ypatybę. Plg. *pilvótas* (= atsikišusiu, dideliu pilvu) ir *pilvīngas* (= apvalaus ir dailaus pilvo) arklys, *širdėtas* (= širdelėmis austas) rankšluostis ir *širdīngas* (= geros širdies, geras, bet kartais ir piktas, iširdęs) žmogus. Žr. *-otas*.

-iniai.

Prieveiksmių su galūne *-iniai* iš būdvardžių nelinkstama sudaryti. Todėl sakyтина ne *dvasiniai*, *psichiniai*, *ekonominiai*, bet *dvasiškai*, *psichiškai*, *ekonomiškai* ir t.t., pvz., šalis sustiprėjo *ekonomiškai*, ne *ekonominiai*. Labai retos išimtys yra *begaliniai*, *vidutiniai*; jų vietoje dabar plačiai sakoma ir *be galo*, *vidutiniškai*.

-inyčia (sl. *-inica*) nevartotina priesaga. Sakyтина *avīdė*, *langīnė* (langinės), *varpinė*, ne *avinyčia*, *langinyčia*, *varpinyčia*.

-ininkas.

Seniau su šia priesaga žodžiai buvo kirčiuojami šiaip: jei dg. kilmininkas turi kirtį galūnėje, pvz., *darbų*, *dainų*, tai

iš šių žodžių padaryti naujieji su priesaga *-ininkas* kirčiuojam priesagoje, pvz., *darbiniŭkas, daininiŭkas, daliniŭkas, kaltiniŭkas, maininiŭkas, maldiniŭkas, merginiŭkas, Ŗeiminiŭkas, talkiniŭkas* ir kt.; o jei dg. kilmininkas turi kirtį Ŗaknyje, tai ir sudarytieji naujieji žodŖiai taip pat kirčiuojami Ŗaknyje, pvz., *ŭkininkas, girininkas, rŭŖtininkas, pamŭkslininkas* (plg. ŭkių, girių, rŭŖtų, pamŭkslų). Todėl pagal Ŗią taisyklę kirčiuotini visi naujai sudaromieji žodŖiai: *auŖriniŭkas, ateitiniŭkas, dailiniŭkas, dvariniŭkas, kariniŭkas, saviniŭkas, tautiniŭkas, valdininkas* ir kt. Bet Ŗalia to yra ir senų iŖimėių (pvz., *darŖzininkas, mŖsininkas, pirmininkas, pulkininkas, varpininkas, virŖsininkas* ir kt.), kurias dabar daugiau linkstame kirčiuoti Ŗaknyje, nors sakome *darŖŭ, mŖsŭ, pirmŭ, pulkŭ, varpŭ, virŖŖaŭs*. Tai yra, matyti, dėl to, kad Ŗitie pagrindiniai žodŖiai ilgainiui buvo pradėti naujai, galŭnėje, kirčiuoti, o antriniai dariniai su priesaga *-ininkas* iŖlaikė lig Ŗiol pirmykŖtę Ŗakninę kirčio vietą. Taip pat prie pirmykŖtės kirčio vietos sumaiŖymo yra prisidėję ir kiti veiksniai (pvz., tarmių sumiŖimas, miestinis Ŗargonas ir kt), todėl daug kas jau kirčiuoja ir *aŭŖrininkas, skŭlininkas, Ŗalininkas* ir kt. Tačiaŭ bendrinei kalbai Ŗitoks kirčiavimas neteiktinas, nes Ŗmonių kalboje tiek pat gyvi su taisykle sutinkantieji *skoliniŭkas, Ŗaliniŭkas* ...

-inis.

Su Ŗia priesaga daromi bŭdvardŖiai iŖ daiktavardŖių, bŭdvardŖių, skaitvardŖių, neveik. dalyvių, prieveiksmių, pvz., *auksinis, saldinis, antrinis, dirbtinis, tuometinis, ligŖiolinis*. Pagrindinės bŭdvardŖių su Ŗia priesaga reikŖmės yra kelios Jie, bŭtent, reiŖkia: 1) medŖiagą, iŖ kurios kas padaryta, pvz., *geleŖzinė* lazda, *lininis* siŭlas, *molinis* puodas, 2) daikto priklausomybę, pvz., *kapinis* akmuo, *Ŗautinis* ragas, *valdinė* įstaiga, 3) vietą, kur kas yra, gyvena, pvz., *laukinė* antis, *naminis* gyvulys, *aplinkiniai* gyventojai, 4) rŭŖšinę daikto ypatybę, pvz., *saldinis* obuolys, *statinė* tvora, *pirtiniai* marŖkiniai, 5) pavirŖutinį daikto panaŖumą, pvz., *burokinės* (raudonos kaip burokai) bulvės, *siŭlinės* Ŗaknys, *kamuolinis* (kamuolio pavidalo) Ŗaibas ir kt. Todėl Ŗi priesaga skirtina nuo *-iŖkas*.

-inti ir -yti.

Yra veiksmaŖodŖių, kurie viena reikŖme su abiem priesagom vartojami, pvz., *bŭldyti — bŭltinti, dalŭti — dalinti, gesŭti — gesinti* ir t.t. Bendrinėje kalboje linkstama Ŗiaip vartoti: *dalŭti* (*dalŭja, -ijo*), *mŭkyti* (ne *mokinti*!), *pŭkdyti, vŭkdyti, virkdyti, lydyti, migdyti*, bet *bŭltinti, gesinti, grasinti, grŭdinti, mankŖtinti, naikinti*.

ypas (vok. žem. h î p) — kirtis, -čio, gūrkšnis, -io ; maūkas, klūkšnis, -io.

ypata — asmuo, -eš, āsmeni.

ypatingas — ypatingas, -a.

yplaukos — pajamos, -ū.

iprotis = vok. G e w o h n h e i t, rus. p r i v y č k a. *Iprotis* yra individualinis dalykas ; tuo jis skiriasi nuo *papročio*, kuris yra visuomeninio pobūdžio. Plg. kai kurie vaikai turi blogų *ipročių*. Žr. *paprotys*.

iródyti = b e w e i s e n, d o k a z a t'. Savo reikšme šis veiksmazodis skiriasi nuo *išródyti*. Plg. visus argumentus *išrodė* (= išdėstė), bet dalyko *neįrodė*.

ysčius — iščius, -ių.

isimylėti į ką — isimylėti ką.

isitėmyti — isidėmėti, isižiūrėti. Žr. *tėmyti*.

isivaizdinti, isivaizduoti, -uoja, -avo.

ispūdis, -džio : tai padarė *man* (ne *į mane*!) didelį *ispūdį*.

įstatymdavystė (vergiškai versta iš rusų *zakonodatel'stvo*) — įstatymų leidimas, leidýba.

iš kalno (lenk. *z góry*) — iš *anksto* : pinigų pareikalavo *sumokėti iš anksto* (ne *iš kalno*!).

iš priežasties dėl priežasties : dėl sausos vasaros (ne iš priežasties sausos vasaros!) *raštų į Vilnių neplukdo*.

išdava, -os = vok. E r g e b n i s, R e s u l t a t, rus. r e z u l' t a t.

Išdava, pasekmė, padarinys yra sinonimai.

išdirbinys — dirbinys, dirbinio.

išėjo valandėlę iš trobos ir išėjo valandėlei iš trobos abu posakiai taisyklingi ir galimi vartoti.

išgyventi reiškia maždaug vok. *eine Zeitlang wozubringen, wohnen*, rus. *prožit'*, pvz., šiame mieste išgyvenau penkerius metus. Ką kita reiškia *pergyventi* (žr.).

išguldyti (versta iš lenk. *wykładać*) — dėstyti : turi būti *dėstoma* (ne *išguldoma*!) ir mūsų kalba.

išimtinai, -à ir išimtini, -ė. Žr. -inas ir -inis.

iškada (lenk. *szkoda*, gud. *iškoda) — žalà, -òs.

-iškas pirmiausia žymi būdingąsias daikto ypatybes, kuriomis jis yra į ką panašus arba kurios tik jam pačiam tėra esmingos, susijusios su jo esme, pvz., *giminiški žmonės* (t. y. svetimi kaimynai kaip giminės), *kálviškas* (= toks kaip kalvio) *kūjis*, *lėpšiškas* (= sulepšėjęs, visai apsileidęs, nestiprus) *žmogus*, *móteriškas darbas* (= kurį turi mo-

terys atlikti, kuris tik moterims tetinka dirbti), p f e n i š k a s (= su pienu taisytas) valgis, p ō n i š k a (= tokia kaip ponų, ponams būdinga) liga, v a i k i š k a s (= vaikui būdingas) darbas ir kt. Todėl įsidėmėtinas skirtumas tarp *-iškas* ir priesagos *-inis* (žr.), kuri kartais reiškia daikto paviršiaus panašumą arba pavidalą, pvz., b u r o k i n ė s (= panašios į burokus), g r ū d ĩ n ė s (= tokios smulkios kaip grūdai) bulvės, l e d ĩ n ė (= tokia kaip ledas) druska, s i d a b r ĩ n ė rasa ir kt.

Kartais, dėl svetimų kalbų įtakos, priesaga *-iškas* netinkamai vartojama vietai ir priklausomybei žymėti, pvz., d a n g i š k a s (= dangaus) tėvas, v a l d i š k a (= valdinė) vieta, ž e m i š k a (= žemės, žeminė) karalystė ir kt.

Taip pat nevartotina priesaga *-iškas* svetimuose būdvardžiuose *ideališkas, individuališkas, natūrališkas, moderniškąs, pasyviškąs, pozityviškąs* ir kt. Šių vietoj tinkamesni yra: *idealus, -i, natūralus, -i, modernus, -i, pasyvus, -i, pozityvus, -i*. Viena, jie trumpesni, dėl to ir patogesni; antra, iš jų lengviau sudaromi ir vediniai, pvz., *individualiai, individualinis* (rūšinis būdvardis! plg. *saldūs ir saldinis*), *individualumas, individualybė* ir kt.; trečia, priesaga *-iškas*, mūsų kalboje turinti ypatingą reikšmę, čia nieko naujo nepasako.

iškila — iškyla, -os.

Iš veiksmazodžių *migti, kilti, rīšti, tikti, tvīnti, sujūsti, skristi* turime susidarę daiktavardžius *įmygis, pókylis, sádryšis, sántykis, pótvyinis, sáqjūdis, sáqskrydis* ir t.t. (su ilgaisiais *y, ū*!).

iškišulys — iškyšulys, iškyšulio.

išmetinėti, išmetinėjimas — prikaišioti, priekaištas: ko tu man vis p r i k á i š i o j i (ne išmėtinėji!) dėl tų pinigų; jis negirdėjo jokių p r i e k a i š t ū (ne išmetinėjimų!).

išmislas (pusiau verstas iš lenk. *wymysł*, gud. *vymysl* arba *vymysel*) — prasimānymas, išmonė.

išnešti: teismas nusprėndė, paskėlbė sprendimą (ne išnešė sprendimą!). Buvo pareikštas (ne išneštas!) pageidavimas. Visa tai tesudarė (neteišnešė!) vos 15% apyvartos.

išnuomoti žr. nuomoti.

išpulti — 1) pareiti, tekėti, 2) priderėti, tikti: jam tiek pareina, t e n k a (ne išpuola!) mokėti; taip nepridera, n e t i n k a (ne neišpuola!) elgtis.

išrišti klausimą, uždavinį (verstas iš lenkų *rozwiązać kwestę*) — išspręsti klausimą, uždavinį.

išrokavimas (sudarytas iš *rokuoti*) — išskaičiavimas.

išsivystyti žr. *vystyti* (s).

iššaukia ligą (mikrobai) — sukelia ligą.

iššventinti (į kunigus) — išvesti, išventinti kunigu (į kunigus).

ištautėti, nutautėti — nutausti, nutausta, nutaūto: priespaudos metu daug lietuvių *nutaūto* (ne *ištautėjo*!).

išvyko gastrolėms — išvyko gastroliuoti, gastrolių.

Žr. *siekinio kilmininkas*.

įtakà, -ōs, įtaką: jis turi jiems (ne į juos!) įtakos; jis yra jiems įtakus (įtakingas), turi didelę įtaką.

įtarti kame — įtarti kuo, dėl ko: ji visi įtaria žmogžudystę, dėl žmogžudystės (bet ne žmogžudystėje!).

įtekmė — įtakà, -ōs, įtaką.

įtikinančiai — įtikinamai. Žr. *-ančiai*.

įvykdinti — įvykdyti.

įvykis, -io = visa, kas įvyksta, vok. *Ereignis*, *Geschehnis*, rus. *proisšestvije*, *sobytiye*. Žr. *nuotykis*.

-ivus — -yvūs, -i: *aktyvūs*, -i, *pasyvūs*, -i, *objektyvūs*, -i, *pozityvūs*, -i ir t.t. (prieš. *aktyviai*, *objektyviai* ir t.t.), ne *aktivus*, *pasivus* ir ne *aktyviškas*, *pasyviškas*, Žr. *-iškas*.

įžulus — įžūlus, įžūlų, prieš. įžūliai.

Jaknos — jėknos, -ų.

jarmurlka (lenk. *jarmułka*) — šlikė, -ės, šašbaudà, -ōs, šašbaudą, šašdangà, -os.

jaunalietuvis, jaunālietuvis, -iai.

jaunatvė ir jaunystė yra abu geri žodžiai, tik pastarasis įprastesnis, nes priešagą *-atvė* beturime tik keliuose žodžiuose, pvz., *senatvė*, *šienatvė* “šienapiūtė” ir kt.

jažynka (lenk.) — žalėsė.

jerunda (rus.) — niėkai, vienì niėkai.

Jezus, jezuitas — Jėzus, jėzuitas.

jiega — jėgà, -ōs, jėgą.

jog ir kad yra vienos reikšmės jungtys; dažniau vartojamas *kad*.

Du šalutiniai sakiniai dėl sakinio sklandumo prie pagrindinio dažnai jungiami vienas viena, antras antra jungtimi, pvz., aš girdėjau, kad Jonaitis sakė, jog jo brolis jau pasveikęs.

jo(r)markas (lenk. *jarmark*, rus. *jarmarka* < vok. *Jahrmarkt*) — prekymetis, -čio.

jotvingis — jótvingas, -ai.

judėsysis — judesys. Žr. *-esysis*.

judomas (turtas) — jūdamas, -à.

juka (lenk. *jucha*) — kruviėnė, -ės.

jumoras (rus. *ju mor*) — humòras, -o (plg. vok. *Humor*, pranc., angl. *humour* < lot. *hūmor* “drėgmė”).

jūreivis “kas į jūrą eina (=jūromis plaukioja)”, o jūrininkas “jūrų mokslą išėjęs žmogus; jūrų tyrinėtojas”. Plg. *karėivis* ir *kariniñkas*.

justė, -ės = vok. *Sinn*, rus. *čuvstvo*.

Juslės yra šios: *girdà, -òs, girdą, klausà, -òs, klaūsą* (vok. *Gehör*, rus. *sluch*), *regà, -òs, rėgą* (vok. *Gesicht*, rus. *zrenije*), *uoslė, -ės, uòslę* (vok. *Geruchsin*, rus. *obonianie*), *lytà, -òs, lytą* (vok. *Tastsin*, rus. *osiazanie*) ir *skõnis, -io* (vok. *Geschmack*, rus. *vkus*).
juška (rus.) — spėngtis, -čio, užvožas, -ai, kaištis, -čio.

Kabakas (rus. *kabak*) — smūklė, -ės.

kabinà, -lnos, drabužinė, -ės.

kablukas (rus. *kabluk*) — kulnė, -iės, kulñi.

kačerga (gud. *kočerga*) — pagaikštis, -čio.

kad.

Kad nei su bendratimi, nei su padalyviu nevartotinas šalutiniuose tikslo ir siekimo sakiniuose. Sakome: *taupė pinigų nusipirkti, norėdamas knygų nusipirkti, kad nusipirktų knygų*; *nuvažiavo į Palangą jūros pamatyti, norėdamas jūrą pamatyti, kad pamatytų jūrą*. Netaisyklinga: *taupė pinigų, kad nusipirkti* (kad nusipirkus) *knygų, nuvažiavo į Palangą, kad pamatyti* (kad pamatė) *į jūrą*.

kadaisia(i) — kadaise.

kadañgi — kadañgi.

kafeinikas (rus. *kofejnik*) — kavinis, -io, kavinukas.

kai dėl — dėl: dėl manęs (ne kai dėl manęs!) tai galėjai atostogauti visą žiemą; dėl šio dalyko (ne kai dėl šio dalyko!) niekas ir nesiginčijo.

kaimėnė — kaimėnė, -ės.

kainà — kaina, -os.

kainuoti — káinoti, -oja, -ojo (= nustatyti kainą).

kaip sykis — kaip tik: *Oidipas kaip tik* (ne kaip sykis!) *vyksta į Tebus*.

Kaišiadorys — Kaišiadorys, -ių, -oris.

kajutė (rus. *kajuta* < vok. *Kajüte*), paragė, -ės, pārage (M. Lietuvos žvejų žodis, sudarytas iš *ragas*, laivo priešakys!).

kakao (rus.) — kakavà, -āvos.

kaladė (per *kaladā*, -*ados* iš gud. *k o l o d a*) — trinka, -os ; (kortų) malka, -os.

kalbininkas — kalbininkas, -ai.

kaldra (lenk. *k o ł d r a*) — antklodė, -ės, apklėtos, -ai.

kalendorius — kalendōrius, -iaus.

kali druska — kālīo, kalinė druskā.

Nekaitomi žodžiai mūsų kalboj paprastai nevartojami.

Sakome : *kīnas*, *rādījas*, *āutas*, ne *kino*, *radio*, *auto* ir t.t.

kalkė — anglinis pōpieriūs.

kalnierius (lenk. *k o ł n i e r z*) — apykaklė, -ės.

kalvaratas, kalvartas (lenk. *k o ł o w r ó t*) — ratėlis (verpiamasis).

kambala (rus.) — plėkšnė, plėkštė, vienpusė.

kame ir kur bendrinėje kalboje neskiriama, todėl vienodai galima sakyti : *k a m e* tu buvai ir *k u r* tu buvai ?

kame dalykas (rus. v *č e m d e l o*) — kas yra, koks dalykas, kuris čia galas. Žr. *t a m e*.

kame jis kaltas (rus. v *č e m o n v i n o v a t*) — kuo (dėl ko) jis kaltas, pvz., jis nekaltas, kad susirinkimas neįvyko ; dėl šito nepasisėkimo esame visi kalti.

kame tai — kažkame, kažin kame, kažkur, kažin kur : *k a ž i n k a m e*, *k a ž i n k u r* (ne *k a m e t a i*!) mačiau tą paveikslą. Kas kita : *k a m e t a i* (=tą dalyką) matei ?

kamīnas (rus. *k a m i n*) — židinys, židinio.

kamizelka (lenk.) — liemenė.

kanapka (lenk.) — kanapā, -āpos (plg. pranc. *c a n a p é*).

kanarka (lenk. *k a n a r e k*) — kanarėlė.

kančiukas (gud. *k o n č u k*, lenk. *k a ŋ c z u c h*) — stirnakojis, -o, stirninis, -io.

kanuolė (vok. žem. *k a n ô l*) — patranka, -os.

kapa (lenk.) lovātiesė, (lovos) užtiesalas, -ai.

kapčius (gud. *k o p e c*, lenk. *k o p i e c*) — ežiāženklis, -io, erekys, ėreki ; kauburys, kaūburio.

kapella — kapelā, -ėlos.

kapišonas (lenk. *k a p i s z o n*) — gobtūvas, -ai, vaurā, -ōs, vaūrā.

kaprisas (lenk. *k a p r y s* < pranc. *c a p r i c e*), kaprizas (rus. *k a p r i z*) — aikštis, -ies, užgaidas, -ai.

kaprizytis, kapriznas (žr. aukščiau) — aikštytis, -ijas, -ijos, užgaidauti ; aikštingas, užgaidūs, -l, užgaidų, nertingas, -a.

karafka (lenk.) — rūpinė, ės. Žr. *g r a f i n a s*.

karčiama (gud. *k o r č m a*, lenk. *k a r c z m a*) — smūklė, -ės.

kārdas — kārdas, -ai.

karė, kāras, -aī.

kārininkas — kariniņkas, -ai.

kariuomėnė — kariūdomėnė, -ės. Žr. -u o m e n ė.

karlikas (lenk., rus. k a r l i k) — neūžauga, -os, galvóžis, -io (patriekinamai).

karnyzas (rus. k a r n i z) — atbrailā, -ōs, ātbrailā.

karžygis — karžygys, karžygio.

kasdienis ir kasdieninis abu taisyklingi ir geri žodžiai: pirmasis yra sudarytas iš *kas dieną* (plg. *šių metų* > *šiuometis*, -ė), o antrasis su priesaga *-inis* gali būti iš pirmojo išvestas arba tiesiog iš *kas dieną* sudarytas (plg. *lig šiol* > *ligšiolinis*).

kas liečia mane (versta iš rus. čto k a s a j e t s i a m e n i a) — dėl savęs: dėl savęs (ne kas liečia mane!) tai aš esu ramus; taigi dėl žemių (ne kas liečia žemes!) nepavyko susitarti.

kas link (lenk. c o d o): tautybės (ne kas link tautybės!) jie visi yra lietuviai. Norėjau paklausti apie savo brolių (ne kas link savo brolio!). O kaip su tuo dalyku, dėl to dalyko (ne kas link to dalyko!)?

kas tai (rus., lenk. k t o t o) — kažkas, kažin kas: kažkas (ne kas tai!) atėjo. Kas kita: kas tai (=tą dalyką) pasakė.

kašė (lenk. k o s z) — pintinė, kraitė, kraitėlė, krėžis, -io, krėstis, -čio.

kašne (rus. k a š n e < pranc. c a c h e - n e z) — pakaklinis, -io. kaštuoti (perdirbtas iš lenk. k o s z t o w a ć < vok. k o s t e n) — atsieiti.

katarinka (lenk. k a t a r y n k a) — rylā, -ōs, rylā.

katras ir kuris.

Kai kieno vartojamas *katras*, kalbant apie du daiktus, ir *kuris*, kalbant apie daugiau daiktų, pvz., *katras* vaikas (iš dviejų) atėjo ir *kuris* vaikas (iš daugelio) atėjo. Tačiau daugelis tarmių to skirtumo nepažįsta, tad nebėra reikalo jo griežtai laikytis nė bendrinėje kalboje.

kaūkė — káukė, -ės.

kazirkas (rus. k o z y r i o k) — snapėlis, -io, kaušėlis, -io, priekaktis, -čio.

kėdė — kėdė, -ės, kėdė.

kegliai (rus. k e g l i < vok. K e g e l) — kūgėliai, rutuliai.

Keistutis — Kėštūtis, -čio.

kelbasa (lenk. k i e ł b a s a), kilbasa (gud.) — dešrā, -ōs, dėšrā.

kelbukas, kilbukas (su priesaga *-ukas* sudarytas iš *kelbas* < lenk. *kiełb*) — grūžas, -ai, grūžė, grūžulys, grūžulio, grūmzdis, -džio.

keleta, -os — kėletas, -o.

keliauninkas toks pat geras, kaip ir *keliadutojas*, *keleivis* ir savo vietoj vartotinas.

kelnė (lenk. *kielnia*) — mentė, -ės, menė (mūrininko).

keno, niekeno (tarm.) — kienō, niėkieno.

kepka (rus.) — kepuraitė.

kesintis — kėsintis, -lnasi, -lnosi.

kybinti — kibinti, -ina, -ino.

kieliškas (lenk. *kieliszek*) — stiklėlis, -iūkas, taurėlė.

kieno tai — kažkienō, kažin kieno : *ka ž k i e n o* (ne *k i e n o t a i*!) čia eita. Kas kita : *k i e n o t a i* (=tas) darbas? Žr. *k a s t a i*.

kylys (vok. žem. *kīl* “Keil”) — plėištas, -ai.

kilmininkas su neveikiamuoju dalyviu.

1) Sakoma : jis buvo plėšikų užmuštas, o pas-kui sniego užpustytas, ne ... plėšikais užmuštas ir sniegu užpustytas (įnagininką čia vartoja rusai).

2) Linų minamoji mašiną (=linams minti mašina), ne mašina linus minanti.

kinō (rus.) — klnas, -ai. Žr. *k a l i d r u s k a*.

kinžalas (rus. *k i n ž a l*) — dūrklas, -ai.

kišenius, kišėnė, -ės.

Klaipėda — Klaipėda, -os.

klapanas (rus. *k l a p a n*) — vožtuvas, -ai.

klastuoti — klastoti, -oja, -ójo (iš *k l a s t à*, -ōs, plg. *v a g ó t i* : *v a g à*, *n ú o m o t i* : *n ú o m a* ir kt.).

klaupka (hibr.) — sūolas, -ai, klaūptas, -ai.

klausmas ir klāusimas žr. *-i m a s*.

klāusti ką ir ko.

Geriau sakyti : *klausė vaiką poterių* negu *klausė vaiko poterių*; *klausė praeivį kelio* (kur yra reikalingas kelias) ir t.t. Žr. dar prašyti.

kleckai (gud. *k l i o c k i*) — kukuliai, grūžuliai.

klemeris (vok. *K l a m m e r*) — sąvarža, -os, varžlankis, -io.

klėtkā (gud. *k l e t k a*, lenk. *k l a t k a*) — narvas, -ai, narvėlis, -io.

klėtkuotas (žr. *k l e t k a*) — langūotas, -a (pvz., sijonas).

kliaksas (rus. *k l i a k s a*) — juodulys, “žydas”.

kliamra (lenk. *k l a m r a*, gud., rus. *k l i a m r a* < vok. *K l a m m e r*) — sagtlis, -iės, kebėklis, -io, apkabà, -òs, sàvarža, -os.
Žr. dar *k l e m e r i s*.

kliapa (lenk. *k l a p a* < vok. *K l a p p e*) — àtvartas, -aĩ, àtklas-tas, -aĩ.

kliapsas (vok. *K l a p s*) — plekštelėjimas. *P l e k š t e l t i* (ne *d u o t i k l i a p s à !*).

klijonka (rus. *k l e j o n k a*) — vaškýtoji dróbė, vaškýtinė.

klynas (lenk., gud. *k l i n*) — plėištás, -aĩ; įsiuvas, -aĩ (drabu-žiuose); (lauko) kyšulýs, kyšulio.

kliomba (lenk. *k l o m b*) — gėlių lýsė, gėlynas, -aĩ.

kliubas, klūbas — klūbas, -aĩ.

knatas (gud., lenk. *k n o t*) — dagtlis, -iės, dągtas, -aĩ.

knikasas (vok. *K n i c k s*) — tūpsnis, -io, tūptelėjimas; tūptelti (= kniksą daryti).

knopka (rus.) — mygtukas, -aĩ.

kodelnyčia (lenk. *k a d z i e l n i c a*) — smilkýtuvas, -aĩ.

kodylas (gud. *k a d i l o*) — smilkalaĩ, smilkalus.

koks tai — kažkòks, kažĩn koks: kartą atėjo *k a ž k o k s* (ne *k o k s t a i !*) žmogus. Žr. *k a s t a i*.

kol.

Šalutiniuose sakiniuose su jungtimi *kol* veiksmazodis gali būti neigiamas ir teigiamas, pvz., *kol ne v a r è*, tol niekas ir nesiskirstė; *kol t u n e b ū s i* atsikėlęs, tol ir aš nieko nedarysiu; bet: *dirbsiu, kol gal è s i u* (čia netinka: *kol n e g a l è s i u*); *mušė, mušė, kol (= ligi) u ž m u š è* ir kt.

kolieka (gud., lenk. *k a l e k a*) — luošýs, luošio.

koliekas, -a — luošas, -à.

kolionikas (lenk. *k o l o n i k*) — segùtis, -čio.

kolioti (lenk. *k a l a ć*) — plústi, kòneveikti.

kolje (rus. *k o l j e* < pranc. *c o l l i e r*) — àntkaklė, -ės, kaklĩnis, -io, perlų vėrinýs, vėrinio.

kombinetka (rus.) — kombinètė; plg. *k o k è t è*, *m a r i o n è t è*, *s e r v è t è* ir kt.

konfitūros (lenk. *k o n f i t u r a* < pranc. *c o n f i t u r e*) — uo-giėnė, -ės.

kontrabandistas, kontrabàndininkas, -aĩ.

kontragentas (su rus. -g-) — kontrahėntas, -aĩ (iš lot. dalyvio *c o n t r a h e n s*, -entis “sudarąs sutartį”).

kontūras (lenk., rus. *k o n t u r* < pranc. *c o n t o u r*), apýbrai-ža, -os.

konvertas (rus. *k o n v e r t*) — vòkas, -aĩ.

kopėčios — kópėčios, -ių.

koperacija — kooperacija, -os.

koptūras (gud., lenk. k a p t u r) — gobtūvas, -ai.

korka, korkas (gud. k o r k a, lenk. k o r e k) — kamštis, -čio ;
(bato) kulnīs, -iēs, kulnī.

korporatyvinė santvarka — korporacinė santvarka.

kostiumas (rus. k o s t i u m < pranc. c o s t u m e) — kartà, -ōs,
kartà, eilė, eilūtė.

košė (gud., lenk. k a š a) — tūrė, -ės.

košeliena (per *košelyna*, *kvošelyna* perdirbta iš gud. k v a š e n i n a)
— šaltiena, -os, drebučiai, -ių.

koziris (rus. k o z y r') — šviėtalas, -ai (kortose).

kralikas (lenk. k r ó l i k) — triušis, -io.

kranas (gud., lenk. k r a n) — čiáupas, -ai.

kravatas (lenk. k r a w a t < pranc. c r a v a t e) — kaklāraištis,
-čio.

kremavas (lenk. k r e m o w y) — kreminis, -ė.

Krėtinga — Kretingà, -ōs, Krėtingà.

kriaučius (gud. k r a v e c, lend. k r a w i e c) — siuvėjas, -ai.

krienai (gud. c h r e n), kartynės, -ių, kartuolės, -ių.

krivulė — krivūlė, -ės.

krizis, krizė, -ės. Žr. a n a l i z ė.

kūbas — kūbas, -ai.

kudlos (gud. k u d l y, lenk. k u d l y) — gaurai, -ų, gaurūs ;
-otas — gaurūotas, -a.

kūkalis (gud. k u k o l') — rūgė, -ės.

kulipka, kulkà, km. kulkos.

kulkosvaidis, kulkósvydis, -džio.

kulokas (gud., rus. k u l a k) — kumštis, -čio ; būožė (komunisti-
nėje terminologijoje).

kulturklūbas — kultūrinis klubas.

kuo geriausias, kuo daugiausia, ko geriausias, ko daugiausia.

kuomēt tėra prieveiksmis, todėl jungtimi šalutiniame sakinyje ne-
vartojamas, pvz., pasikalbėsim, k a i, k a d a (ne k u o -
m e t !) sugrįšiu.

kuone, konė.

kuopà, -ōs — kūopa, -os.

kuprinti — kūprinti, -ina, -ino.

kur tai (versta iš gud., rus. g d e t o) — kažkur, kažin kur : pieš-
tukas kažkur, kažin kur (ne kur tai!) dingo.

Kas kita : k u r t a i (= tą dalyką) girdėjai ? Žr. k a s t a i.

kurapka (gud. k u r o p k a) — slampà, -ōs, slampà.

kuryba, kurimas, kurinys — kūryba, kūrimas, kūrinys, kūrinio.

kuris tai — kažkuris, kažin kuris: kažkuris (ne kuris tai!) vaikas įbėgo ir suriko. Kas kita: kuris tai (= tą dalyką) iš jūsų pamatė?

kūrjeris, pasiuntinys, pasiuntinio.

kurkos (rus. *kurki*) — kulnys, -iū.

kurortas (rus. *kurort* < vok. *Kurort*), vasarvietė.

kurortininkas (žr. *kurortas*), vasarotojas, -ai.

kurtka (lenk., rus.) — striukė, -ės, palaidinukas, -ai, įsūtė, -ės (iš *įsas*, -ą “trumpas”).

kusi (rus.) — imk, puci (žem.).

kušetka (rus.) — kušėtė, -ės (plg. pranc. *couchette*).

kvarbatkos (gud. *chvorbotki* < sen. lenk. *forbotki*) — pinikiai, mežginiai, nėriniai, nėriniai.

kvarcas (rus. *kvarc* < vok. *Quarz*), pūtnagas.

kvasas (lenk. *kwass*) — girà, -os.

kvėpalai, kvėpalaĩ, -ū, kvėpalus.

kvėpia — kvėpia, kvėpė, kvėpti.

kvoldas (gud. *chwald* < lenk. *wałd*) — klōstė, -ės, klōtinė, -ės.

Labą rytą, labą dieną — lābas rýtas, labà dienà (vardininkas čia mums yra įprastesnis negu galininkas).

labdaringas vakaras, labdaringa draugija — labdarýbės, lābdaros, labdarinis (-ė) vakaras, draugija. Žr. -ingas.

laidà, -os yra vok. *Lieferung*, *Ausgabe*, rus. *выпуск*, pvz., laikraščio rytinė, vakarinė laidà, pirmoji mokyklos (jos baigusiu mokinių) laidà, trečioji šios knygos laidà jau pasibaigė. Žr. leidimas.

laiduoti, láidas — laiduoti, -uoja, -avo (= garantuoti); láidas, -ai (= garantija).

laidoti, laidotuvės — láidoti, -oja, -ojo; láidotuvės, -ių.

laikas nuo laiko — kartais, rėtkarčiais, kartkarčiais: kartais, retkarčiais (ne laikas nuo laiko!) ir jis čia pasirodydavo.

laike pietų, švenčių ... — pietų, švenčių metų, per pietus, per šventes, pvz., per dvi savaites (ne laike dviejų savaitių!) bus viskas padaryta.

laikyti ką už ką (slaviškas vertimas) — laikyti ką kuo: visi ji kvailiu (ne už kvailį!) laiko.

laiko (pobūvio) galininkas ir naudininkas: jis kelias dienas išvažiavo atostogų, pasiprašė ji bent pusvalandį į trobą ir jis kelio ms dienoms išvažiavo atostogų, pa-

siprašė jį bent pusvalandžiui į trobą. Abeji posakiai taisyklingi.

laiko įnagininkas: kur vakar buvai šiuo metu (ne šiame laike!) ? Traukinys išeina septyniomis (ne septynios!). Ta proga (ne prie tos progos!) galėjai ir ligonį aplankyti.

laiko naudininkas: pasiūk drabužį Sekminėms (ne ant Sekminių!), gavo darbininką trejiems metams (ne ant trijų metų!).

laiko bėgyje (versta iš rus. втечении времени) — ilgainiui, su laiku: ilgainiui (ne laiko bėgyje!) ir jie išmoks taisyklingai kalbėti.

laikotarpyje: per dvi savaites (ne dviejų savaitių laikotarpyje!) viską padarysiu.

laikui bėgant — ilgainiui, su laiku: ilgainiui, su laiku (ne laikui bėgant!) ir jis pasveiks. Žr. laiko bėgyje.

laipsnis — laipsnis, -iai.

laiptai — laiptai, -ų.

laisvanoris — savanoris, -ė.

laisvas — laisvas, -à, priev. laisvai, bet laisvė, -ės.

laiškas, laiškai, -ai.

laižybos — laižybos, -ų.

lakiruoti batai — lakuoti, lakutiniai batai.

langinčios — langinės, -ių. Žr. -inyčiai.

latynas, latyniškas — lotynas, -ai, lotyniškas, -a.

latvys, -iai — latvis, -iai.

Latvijā, Lātvija, -ijos.

laukas (sąsiuvinio) — paraštė, -ės, paraštę.

lazankos (lenk. łazanki) — skryliai, -ių.

lėbauti (perdirbtas iš lenk. labować) — puotauti, užti, girtauti.

ledaunė (lenk. lodownia) — ledūnė, ledinė, ledainė.

legionierius, legionininkas, -ai.

leidimas (kalbant apie knygas) yra vok. Auflage, rus. izdaniye, pvz., V. Krėvės "Raganius" yra Spaudos Fondo leidimo (t. y. jį yra Spaudos Fondas išleidęs).

leika (gud.) — piltūvas, -ėlis.

lėkštė — lėkštė, -ės.

lenciūgas (gud. lancug) — grandinė, -ės.

lengvaatletas — lengvaatletis, lengvatletis, lengvasis atlėtas. Plg. lengvabūdis (ne lengvabūdas!).

lenkai, Lenkija — lenkai, -ų, Lėnkija, -os.

lermas (vok. Lärm) — triukšmas, -o.

lėšos, -tį — lėšos, -ų.

letučka (rus.) — skrajūtė, -ės, lapėlis, -io.

liakerkos (lenk. *l a k i e r k i*) — lakúotiniai (batai), lakúotinės (kurpės).

liaudis, -iės — liaudis, -ies.

Liepojus — Liepója, -os.

lietsargis — skėtis, -čio.

Lietuva, Lietuva — Lietuvà, -os, Lietuvą.

lietuvių kalboje (išėjo, pasirodė knyga) — lietuvių kalba.

ligonbutis (plg. vok. *K r a n k e n h a u s*) — ligóninė, -ės.

lygsvara (versta iš rus. *r a v n o v e s i j e* ar vok. *G l e i c h g e w i c h t*) — pusiáusvyra, -os.

liguistas (tarm.), ligústas, -a.

liktarnia (gud. *l i c h t a r n i a*) — žibintūvas, -ai. žibintas, -ai.

liktorius (gud. *l i c h t a r*, lenk. *l i c h t a r z*) — žvakldė, -ės.

lineika (rus.) — liniuotė, -ės.

lioduoti (bateriją) (vok. *l a d e n*) — krauti b.

lišta, ličtva (lenk. *l i s z t w a*, gud. *l i š t v a*) — vāras, -ai.

liudėsys — liūdesys, liūdesio. Žr. -e s y s.

liūdyti — liūdyti, -ija, -ijo; daiktavardžiai: liūdytojas, liūdiimas (ne liudyimas!). Plg. dantlįja, -ljo, -yti; dantlįjimas, rūdlįja, -ljo, -yti — rūdlįjimas.

liuftas (lenk. *l u f t* < vok. *L u f t* [loch]) — dūmtraukis, -io.

liukras (lenk. *l u k i e r*) — glājus, -aus.

liuosas (vok. žem. *l o s*) — laisvas, atliekamas, atspėjamas; laisvā laikis, atliēkamas, atspėjamas laikas, spėtas (ne liuoslaikis!); atleisti (ne paliuosuoti!) iš pareigų.

liustras (rus. *l i u s t r a*) — sietynas, -ai.

livas, lyvas — lýbis, -iai.

lyveris (rus. *l i v e r*) — (daržininko) laistiklis; (gyvulio) plaūtkepenys.

lodočkos (rus. *l o d o č k i*) — kurpaitės, -čių.

lososina (rus.) — lašiša, -išos.

lošti, -ia, -ė. Sakome: lošia kortomis, šachmatais; pinigų pralošė, bet: žaidžia futbolą, tenisą, krepšinį; komediją, dramą vaidina.

loterėja (rus.) — lotėrija, -os.

lozungas (rus. *l o z u n g* < vok. *L o s u n g*) — šūkis, -io.

lušys — lūšis, -ies.

lušna — lūšnà, -os, lūšną.

Madnas (lenk. m o d n y, rus. m o d n y j) — madnis, -ė, madingas, -a.

malačius, molodec (rus.) — vỹkęs, -usi, “vyras”.

maldaujančiai — maldaujamai. Žr. -a n č i a i.

maliorius (lenk. m a l a r z) — dažytojas, -ai.

maniška (rus.) — krūtinė.

mankietas (lenk. m a n k i e t) — rankogalis, -iai.

mantelis (vok. M a n t e l) — apsiaūstas, -ai.

manto (rus. m a n t o < pranc. m a n t e a u) — apsiaūstas, -ai.

manžetas (rus. m a n ž e t a < pranc. m a n c h e t t e) — rankogalis, -iai.

Marlja — Marijā, -ijos.

marinavoti (lenk. m a r y n o w a ć) — marinuoti (plg. pranc. m a r i n e r).

mārios, -ių (ne m ā r ė s, -i ū !): Kuršių m ā r i o s.

maršalas — māršalas, -ai.

marūs, -i — kurs lengvai, greitai miršta, vok. s t e r b l i c h, n i c h t l e b e n s f ä h i g, rus. n e ž i z n e s p o s o b n y j.

Pvz., katė nemarūs gyvulys. Žr. m i r š t a m a s, m i r t i n g a s.

masinti — māsinti, -ina, -ino.

maslionkos (lenk. m a ś l a n k i) — pāsukos, -ų.

māšina — mašinā, -īnos.

mašinistė, mašluinkė, -ės (ne m a š i n i ņ k ė !).

mašinka (lenk. m a s z y n k a) — mašinėlė, -ės.

maštabas (rus. m a s š t a b < vok. M a s s t a b) — māstas, -ai:
viską daro plačiu mastu (ne p l a č i u m a š t a b u !);
(žemėlapis) mastėlis, -io.

matavas (rus. m a t o v y j) — matinis, -ė (plg. pranc. m a t):
m a t i n ė l e m p u t ė.

matčas — žaidynės, -ių, žaidinys, žaidinio.

matikas (gud., lenk. m o t y k a) — kaupūkas; (kepurės) snāpas, -ėlis.

matomai — matyti: jis, m a t y t (i) (ne m a t o m a i !), nieko nežinojo, bet: jis m a t o m a i padėjo daiktą (t. y. taip, kad tas daiktas būtų matomas).

matrosas (rus. m a t r o s < vok. M a t r o s e) — jūrėvis, -io.

matroska (rus.) — jūrinikė, -ės.

maudyklā, -ỹklos yra maudymosi vieta, vok. B a d e p l a t z, rus. m i e s t o d l i a k u p a n i j a.

maudyklė, -ės yra maudymosi įtaisas, namas, vok. B a d e a n s t a l t, rus. k u p a l ' n i a.

mazurkas (lenk. m a z u r e k) — moztūras, -ai.

mažiau.

Nors gyvojoje kalboje retkarčiais yra pasakoma : jis įbrido į vandenį aukščiau (ar žemiau) kelių, tačiau plačiau taip aukštesniojo laipsnio prieveiksmių nebelinkstama vartoti. Dėl to ir bendrinėje kalboje toliau sakytina : jis gavo mažiau kaip (arba negu, ne kaip, nėra) penkis litus (ne mažiau penkių litų!).

Mažvydas — Māžvydas ; plg. Mañtvýdas, Mīlvýdas ir kt. mednyčia (gud. mednica, lenk. miednica) — varinė.

medžiagà — mēdžiaga, -os, bet : medžiaginis, -ė.

medžiaginiai — mēdžiagiškai. Žr. -iniai.

meilė prie ko — meilė ko, kam : jo tėvynės meilė (ne meilė prie tėvynės!) buvo didelė; vaikų meilė tėvams (ne prie tėvų!) yra įgimtas dalykas.

mėlšvas, mėlšvas, -ā.

mėnesiena, mėnesiena, -os.

mėnesių vardai : sausis, vasaris, kovas, balandis, gegužė, birželis, liepa, rugpiūtis, rugsėjas, spalis, lapkritis, gruodis.

menu (rus. menu < pranc. menu) — valgiaraštis, -čio, valgių sąrašas.

mėtas ir mėtai.

Metas yra laikas “vok. Zeit, rus. pora, vremia”, pvz., kuris dabar mėtas? Šiuo metu viskas brangu.

Metai — 12 mėnesių laikas, vok. Jahr, rus. god.

Meteliai — Meteliai, -ių, Mėtelius (miestelis).

mėtodas, metodė — metėdas, -ai.

meturgis — prekymetis, -čio.

mielu noru, su mielu noru (tai padarysiu).

miera (gud., rus. mera) — mątas, -ai, saikas, -ai.

mieruoti (sudarytas iš miera) — matuoti, -uoja, -avo, seikėti, seiki, -ėjo (kalbant apie biralus).

mylėti ir mėgti yra daug kur skiriama : pirmasis vartojamas kalbant daugiau apie žmones ar šiaip gyvas būtybes, o mėgti — apie daiktus, pvz., jis labai myli vaikus, gyvulius, bet : mėgstą (ne myli) muziką, sportą, skanėstus ir kt. Individualiai, ypač literatūrinėje kalboje, mylėti metaforiškai gali būti ir plačiau vartojama, pvz., jis labai myli (ne būtinai mėgstą!) gamtą, myli dangų, mišką ir kt. Be to, mylėti dar reiškia ir “vaišinti”, pvz., mus svečiuose didžiai mylėjo (t. y. vaišino). Iš kitos pusės, mėgti (= pakęsti) gali būti vartojama ir kalbant apie žmones, pvz., jis manęs labai nemėgstą (t. y. nepakenčia).

mylėtojas (žr. *mylėti*) — mėgėjas, -ai: mokslo mėgėjų (ne *mylėtojų*!) draugija.

Mindaugis — Mindaugas, -o.

minoga (rus.) — devynākė.

mintinai — atmintinai (= vok. *auswendig*, rus. *на память*): eilėraščiai paprastai duodami mokiniams išmokti *atmintinai* (ne *mintinai*!).

mintiniai (egzaminai) — žodiniai, atsakomieji egz. (kai per egzaminus atsakoma žodžiu).

mintyti dėl darybos yra galimas žodis, plg. *mintis*: *mintyti*, *kirmis*: *kirmyti*, *rūdis*: *rūdyti* ir kt. Bet, turint bent kelis tos reikšmės gražius senus veiksmazodžius (*galvoti*, *mąstyti*, *manyti*), neberekalingas ir šis darytinis žodis.

mirštamasis, -a yra vok. *tödlisch*, rus. *smertel'nyj*, t. y. toks, kuris linkęs mirti, kuris su savim neša mirtį arba yra mirties priežastis, pvz., jo liga nemirštamasis — pagis; mirštamasis nuodėmė. Žr. marus, mirtingas.

mirti badu ir iš (nuo) bado yra abu geri posakiai, tik pirmasis yra senesnis ir įprastesnis. Plg. dar *juoktis*, *týčiotis kuo* ir *iš ko*, *kratyti ko* (kuo) ir *nuo ko* ir kt.

mirtinas, -à dėl darybos gali būti sudarytas kad ir iš savaiminio *mirti* (plg. *būtinasis*, -à: *būti* ir kt.), bet reikiamybės dalyviu jo jau nebelinkstama vartoti. Tačiau prieveiksmis *mirtinai* dar pažįstamas: jis apsirgo mirtinai, jį sumušė, sužeidė mirtinai.

mirtingas, -a kuris miršta, neamžinas, vok. *sterblich*, rus. *smertnyj*, pvz., žmogaus dvasia nemirtinga, o kūnas mirtingas ir net marus. Žr. marus, mirštamasis.

misionieris, misionorius — misionieriūs, -iaūs, misioninkas, -ai.

mislė — mįslė, -ės, mįslė.

mytas — mitas, -ai.

mizernas (lenk. *mizerny*) — meškas, -à.

močalka (rus.) — plaušinė, plaušai, -ų, plaušūs, plušos, -ų.

močeka (gud. *mačecha*) — pamotė, -ės.

moderniškas — modernūs, -i, modernų, priev. moderniai. Čia priesaga *-iškas* nieko naujo nepasako, ir todėl be jos galime puičiausiai apsieiti, juo labiau, kad be tos priesagos patogiau ir antrinius darinius sudaryti, pvz., *modernūs*, *moderninis*, *modernumas*, *modernybė*. Plg. dar lot. *modernus* “naujas”, pranc. *moderne*, vok. *modern* ir kt. Žr. dar *-iškas*.
 mogliuoti, mogliai (lenk. *maglować*, *magiel* < vok. *manageln*, *Mangel*) — brūškūoti, brūškos, -ų.

mokesnis (tarm.), mōkestis, -čio.

mokėti skirtina nuo *žinoti*: mokėti reiškia ką išmokus turėti galvoje, atsiminti, t. y. praktiškai sugebėti kuo nors pagrindžiai naudotis (= vok. *k ö n n e n* [psichine prasme], rus. *u m e t' , z n a t' , t v i o r d o p o m n i t'*), o *žinoti* galima tai, kuo yra įsitikrinta (vok. *w i s s e n*, rus. *u m e t' , z n a t'*), pvz., vaikais jau mōka poteries; kai išmoksi visą pamoką, eilėraštį, tada ir mokėsi (ne žinosi!); lietuvių kalbą jis gerai mōka (t. y. jis lietuvių kalbą yra gerai išmokęs, gerai lietuviškai kalba), bet: jis viską žino, kur kas yra padėta; aš žinau, kad tu rytoj ateisi; aš žinau daugybę kalbų (t. y. žinau daugybę kalbų esant), bet ne visas jas mōku; galima daug ką žinoti, bet ne viską mokėti.

mokykla — mokyklà, -yklos. Žr. -y k l a.

mokinti (tarm.), mōkyti, -o, -ė. Žr. -y t i ir -i n t i.

mōkytinis, -iai visų pirma Šv. Rašto kalboje yra Kristaus mokinyš.

Dabar vienur kitur šiuo žodžiu yra vadinamas ir *inteligēntas*, pvz., ten buvo nemaža ir mōkytinių (= inteligēntų).

mōkytojas — mōkytojas, -ai.

Iš veiksmažodžių *mōkyti, tārdyti, gāudyti, šāudyti* sudarytieji daiktavardžiai su priesaga *-tojas* turi kirtį toje pat vietoje: *mōkytojas, tārdytojas, gāudytojas, šāudytojas* ir t. t., o iš veiksmažodžių *ganýti, rašýti* bus *ganýtojas, rašýtojas*.

mokolas (gud. *m a c h a l o*) — teptūvas, -ai, teptukas, -ai.

mokslinčius liaudinėje kalboje yra toks žmogus, kuris daug žino arba dedasi daug žinąs. Dėl darybos jis gali būti mūsų pačių žodis (plg. *kāršin-ti: karšiņčius, žibinti: žibiņčius* ir kt.). Be to, jis gali būti analogiškai sudarytas ir pagal *galiņčius, išmiņčius, gudriņčius* ir kt. Iš dalies galėjo tokiai darybai turėti įtakos ir tokie skoliniai kaip *liesiņčius* “miško sargas, eigulis” arba tokie mūsų perdirbiniai kaip *mediņčius* “t. p.” ir kt. Bet tiek dėl reikšmės, tiek dėl priesagos savotiškumo nebeapsimoka jau išgalėjusio mōkslininko vietoje vartoti *mokslinčių*; nebent galima būtų tą žodį pakeisti liaudinėje, buities vaizduojamojoje ar šiaip literatūrinėje kalboje. Be to, *mokslinčius* kartais vartojamas ir su bloginamuoju prierekšmiu.

Malėtai — Molėtai, -ų.

morai (gud., lenk. *m a r y*) — neštūvai, -ų.

Morzė (rus.) — Morsas (plg. angl. *M o r s e*).

mostis (gud., rus. *m a s t'*) — tēpalas, -ai; (arklių) plaukas.

moteris, -iės — mōteris, -ies.

mótyna (tarm.), mótina, -os.

mozolis (lenk. m o z o l) — nuospauda, -os, sąvėlė, -ės, sąvėlė, pópūtė, -ės, trynė, -ės, trynė.
 mufta (rus.) — movà, -òs, mōvą, užmova, -os.
 mūgė — mūgė, -ės.
 muliorius (lenk. m u l a r z) — mūrininkas, -ai.
 munštukas (lenk., gud. m u n š t u k < vok. M u n d s t ü c k) — kandiklis, -io.
 muštarda (lenk. m u s z t a r d a), muštrikas (vok. M o s t r i c h) — garstýčios, -ių.
 muterka (lenk. m u t e r k a), moterka — veržlė, -ės, veržlė.

Nabagas (gud. n e b o g arba sen. lenk. n i e b o g) — vargšas, -ai.
 nabašnykas, nabaštikas (perdirbtas iš gud. n e b o š č i k, lenk. n i e b o s z c z y k) — veliónis, -io.
 nachalas (rus. n a c h a l) — akiplėša, -os.
 nachališkas (žr. n a c h a l a s) — akiplėšiškas, -a, įžūlus, -i.
 nadzievoti (lenk. n a d z i e w a ć), nadzievonė (lenk. n a d z i e w a n i e) — kimšti; įdaras, -ai, kamšalas, -ai.
 naikinti, naikinti, -ina, -ino.
 nayvus — naivūs, -i, naivų, priev. naiviai.
 naktaiza (angl. n e c k t i e) — kaklāraištis, -čio, kaklāryšis, -io.
 nalivka (rus.) — aūtpilas, užpilas.
 narai (rus. n a r y) — gūltas, -ai.
 naravas (gud., rus. n o r o v, lenk. n a r ó w) — nařtas, -ai, nirtulys, nirtulio.
 naravistas (gud. n o r o v i s t y j, lenk. n a r o w i s t y) — nartūs, narų, nertingas, -a.
 natūralis, natūrališkas — natūralūs, -i, -alų, priev. natūraliai. Žr. -i š k a s.

naujienybė — naujėnybė, -ės.

nažutka (lenk. n a r z u t k a) žr. b l i u z k a.

nė ir nei mūsų tarmėse retai kur griežtai skiriama, todėl ir bendrinėje kalboje būtų galima apsieiti be to skirtumo, kurį tarp jų dabar darome: mums visiškai gali užtekti ir vieno plačiau žinomo *nei*, pvz., aš *nei* tėvo neturiu; jis nemoka *nei* skaityti, *nei* rašyti.

neatbūtinai ir būtinai reikia skirti: pabūk pas mus kiek ir *neatbūtinai* (taip, kad mums nereikėtų pas tave tiek *atbūti*); aš ariau jam *neatbūtinai* (t. y. jis man už tai nebeturės atarti, to darbo *atbūti*), bet: tu *būtinai* (= “kanečnai”) turi važiuoti į miestą; *būtinai* tai man padaryk iki pietų.

nedárbas yra toks būvis, kai nėra darbo (= vok. *Arbeitslosigkeit*, rus. *bezrabotica*), ir skirtinas nuo *bedarbės* (žr.).

nedateklius (hibr.) — nepriteklius, -iaus.

nederinamojo pažyminio įnagininkas: visi kareiviai buvo baltomis kepurėmis (ne baltose kepurėse!), ji eida-vo į bažnyčią kasdieniniais drabužiais (ne kasdieniniuose drabužiuose!).

neiginio kilmininkas.

Tiesioginio papildinio galininkas, pakeitus teigiamąjį darinį neigiamuoju, virsta kilmininko papildiniu, pvz., turiu knygą, bet: neturiu knygų. Todėl sakoma: niekas jo (ne jį!) neprašė, nesisekė aprūpinti visų reikalų (ne visus reikalus!), nesutiks atiduoti nei mažiausio žemės gabalėlio (ne mažiausią ž. gabalėlį!) ir t.t.

neitralus — neutralūs, -l, -alų, priev. *neutraliai*.

nekuris (retas ir apysvetimis įvardis) — kai kuris: kai kurie (ne nekurie!) taip daro.

nelaisvė, -ės yra toks būvis, kai žmonės gyvena be laisvės, pvz., priešai paėmė daug kareivių į nelaisvę. Žr. *belaisvė*.
nelaisvis — belaisvis, -ė (žmogus paimtas į nelaisvę).

neprigulmybė, neprigulmingas — nepriklausomybė, nepriklausomas, -a.

Nėris — Neris, -iės, Nėrį (moteriškosios giminės).

nerviškas, nervuotas — nervingas (žmogus), t. y. piktas, pairusių nervų.

nervuotis — nervintis, -asi, -osi.

nesčia — nėsčia, -os, nėsčia.

nešinas, -a.

Su šios rūšies veiksmažodiniais būdvardžiais (*nešinas*, *vėdinas*, *gėninas*) paprastai sakomas daiktavardžio įnagininkas, pvz., motina ėjo vaiku *nešina* (= ėjo vaiką nešdamasi).

nešintis — nėsintis, -inasi, -inosi.

nešti yra visai netinkamai vartojamas tam tikruose posakiuose, pvz., jie susirinkime išnešė (= iškėlė) sumanymą, teisėjai išnešė jam mirties sprendimą (= teisėjai nuteisė jį mirtimi, mirti) ir kt.

neturtis — beturtis, -čio. Plg. *beraškis*, *beprotis* ir kt.
netvarkà, -os, *nėtvarkà* yra toks būvis, kai nėra tvarkos, pvz., kambary buvo didžiausia *netvarka* (= vok. *Unordnung*, rus. *besporiadok*). Žr. *betvarkė*.

neužauga — neužauga, -os.

neužilgo (versta iš lenk. *niezadługo*, rus. *nezadolgo*) — netrūkus, greitai: *netrukus* (ne *neužilgo*!) jis sugriš. *nezabudka* (rus.) — neužmiršūdė, -ės.

nežiūrint to yra versta versta iš rus. *nesmotria na eto*, pvz., šiokiuose posakiuose: *nežiūrint to* jis sugrižo (=jis vis dėlto...); *nežiūrint to*, kad jau buvo vėlu, mes vis dėlto išvažiavome (=nors ir buvo jau vėlu, mes...); *nežiūrint savo rūpestingumo*, jis ne viską spėja padaryti (=jis, kad ir rūpestingas, ne viską...) ir kt.

nianka (gud. *nian'ka*, rus. *nian'ka*) — auklė, -ės.

niekinančiai — niekinamai. Žr. -ančiai.

nieko panašu, gera (tarm.), nieko panašaus, gero.

Kilmininkas čia daug plačiau vartojamas, todėl ir bendrinėje kalboje jis teiktinesnis, negu niekatroji giminė, pvz., *nieko gero* negirdėjau; *nieko panašaus* (ne *panašų*!) nebuvo ir t.t. Teigiamuose sakiniuose pirmosios linksniuotės būdvardžių niekatroji giminė dar dažniau vartojama, pvz., jis man padarė daug gera, bet linkėdami sakome tik *viso gero*! Antrosios būdvardžių linksniuotės niekatroji giminė bendrinėje kalboje šiuo atveju visai nebevartojama, pvz., sakoma tik: padaryk man ką *malonaus* ir kt.

niekumet — niekuomet, plg. *kuomet*, *tuomet*.

niuniuoti — niūniuoti, -ūoja, -avo.

niurus — niūrūs, -i.

nol(is) (rus. *no l'*) — nūlis, -io.

noperckas (gud. *naperstok*) — pirščiukas, -ai, siuvamasis žiedas.

nopielnykas (rus. *napi l'nik*) — brūžėklis, -io, dildė.

nóriai yra sudarytas iš dar senesniuose kalbos šaltiniuose vartojamo būdvardžio *nórus* šalia *nóras* (plg. *bal̃sas* : *bals̃s* : *bal̃siai*, *gōdas* : *god̃s* : *gōd̃žiai*, *nãřsas* : *nars̃s* : *nãřsiai* ir kt.) ir dar dabar tarmėse plačiai vartojamas, pvz., jis viską labai *nóriai* dirba, valgo ir kt. Taigi nėra jokio reikalo jo keisti į *noringai*, *su noru* ar *mielai*.

novalačka (rus. *navoločka*) — užvalkalas, -ai, antvalktis, -čio, aptraukalas, -ai.

nuduoti (versta iš lenk. *udać*, *udawać*) — apsimesti, dėtis, pvz., jis *dedasi* (*apsimeta*) kvailas (ne...*nuduoda* kvailą!). Kas kita: *nudavė* (=išleido) dukrelę už šimto mylių.

Numeris sutrumpintai rašytinas šiaip: Nr. 299 arba 299 nr., bet nerašome: 229 Nr., Ns 299, 299 Ns ar kaip kitaip.

nuobradas (per n o b r ā d a s paskolintas iš gud., rus. n a b r ó d)
 — nenáudėlis, vālkata.
 nuodėmė — nūodėmė, -ės.
 nuomā, -ōs — nūoma, -os.
 nuomoti, nuomoti — nūomoti, -oja, -ojo.

Nesakytina: išsinuomoja kambarys (plg. rus. s d a j o t s i a k o m n a t a), kaip ir parsiduoda namas, bet: išnūomojamas kambarys, parduodamas namas.

nuosaikūs, -aikų, kuris žino, turi saiką, vok. m ā s s i g, g e m ā s s i g t, rus. u m e r e n n y j, pvz., nuosaikus žmogus viską ir daro nuosaikiai (t. y. su saiku, neiškrypdamas į kraštutinybes); jo arklys nuosaikus (cina, bėga vieno-dai).

nuosavybė, -ės yra daiktas, kuris kam priklauso, vok. E i g e n t u m, rus. s o b s t v e n n o s t'. Žr. s a v y b ė.

nuoseklūs, nūoseklų, priev. nuosekliai = konsekvētūs, priev. konsekvēčiai, vok. k o n s e q u e n t, f o l g e r i c h t i g, rus. p o s l e d o v a t e l' n y j.

nuostabus — nuostabūs, nūostabų, priev. nuostabiai.

nuošimtis, -io pagal savo darybą reiškia tai, kas imama nuo šimto, ir todėl visiškai gali atstoti *procentą*.

nuoširdus — nuoširdūs, nūoširdų, priev. nuoširdžiai.

nuotaika, -os = vok. S t i m m u n g, rus. n a s t r o j e n i j e. Nesakoma tik: visi buvo geroje nuotaikoje (tai yra gryna rusybė: v c h o r o š e m n a s t r o j e n i i!), bet visi buvo gerai nusiteikę, visų nuotaika buvo gera arba visi buvo gerūs nuotaikos. Žr. ū p a s.

nuotikis — nūotykis, -io reiškia netikėtą įvykį, vok. A b e n t e u e r, rus. p r i k l i u č e n i j e. Žr. į v y k i s.

nusakomasis kilmininkas.

Sakoma: gerumo jis geras, bet visai negudrus, kilimo jis iš Švėkšnos (ne kas link [dėl] gerumo..., kas link [dėl] kilimo!).

nusikalsti prieš ką — nusikalsti kam: žmonės nusikalsta (nusideda) Dievui (ne prieš Dievą!).

nusimanyti kame — nusimanyti apie ką: jis nusimano apie lietuvių kalbą (ne ...lietuvių kalboje!).

nusistovėti ir nusistoti gyvojoje kalboje yra šiaip vartojama: nusistoto vanduo (buvusios drumzlės jame nusėdo); kai nusistos (= nusės) batviniai (gira), tada galėsit gerti; nenusistojusiam (= drumstam) vandeny nesmagu

maudytis, bet: nusistovėjo arklys (= nuėjo nuo kojų, pasidarė nebegreitas ...); kumelys nusistovėjęs (= nieko nedirbęs, įsidykėjęs), tai sunku ir besuvaldyti; kai viskas nusistovės, nurims, tada ir bus galima pradėti tvarkytis ir kt.

nuspausdžiamasis presas — nūs paudas, -ai.

nustoti ir netėkti yra vienodai geri ir tolygios reikšmės veiksmažodžiai ir todėl abu vartotini, pvz., jis nustojo (= neteko) viso savo turto, kare žmonės daug ko nustoja (= netenka).

Obalsis (verstas iš lenkų o g ł o s) — šūkis, -io.

objektivus — objektyvūs, -i, priev. objektyviai. Žr. -i v u s.

obnovka (rus.) — naujieji (drabužiai); įvilkėjęs, -ių.

odà, -ōs — óda, -os.

omė, -ės, omė = instinktas, -ai.

omenyje (ir omenėje) savo reikšme tolygu *galvojė* (pvz., jis to visai neturėjo omenyje = galvojė), nes žmonių kalboje, ypač žemaičių tarmėse, taip plačiai ir sakoma, pvz., man nė į omenę (= į galvą) neatėjo, kad aš tai turiu; turėk omenį (= galvoj), kad tas arklys geras; man to nė omenį nebuvo ir kt.

oranžerėja (rus. o r a n ž e r e j a) — oranžerija (plg. pranc. o r a n g e r i e).

ordenas — ordinas, -ai.

orlaivis, -io = dirizāblis, vok. L u f t s c h i f f, o lėktuvas = aeroplānas, vok. F l u g z e u g.

-otas, -ūotas, -ėtas.

Šios priesagos reiškia daugiau paviršiaus, matomą daiktų ypatybę, pvz., barzdōtas, kuprōtas žmogus, gum b ū o t a lazda, kaln ū o t a s laukas, p ū s l ė t a ranka, s k y l ė t a siena ir kt. Kartais ši priesaga savo reikšme suartėja su priesaga -ingas, pvz., akmenuotas ir akmeningas laukas, o kartais su -inas, pvz., degut ū o t o s ir deg ū t i n o s rankos, dumb l ū o t a s ir d ū m b l i n a s vanduo ir kt. Žr. -ingas.

otstupnoje, otstupnovo (rus.) — pamokestis, -čio, perleidžiamieji, pvz., kiek duosi p a m o k e s č i o, p e r l e i d ž i a m ū j ū ?

Pabaltija — Pabaltijys, Pābaltijo. Plg. giria — pagirys, Vilki ja — P a v i l k i j ū s ir t.t.

padalyvis.

Kai sakinyje ir jo išskirtinėj aplinkybėj kalbama apie tą

patį asmenį ar daiktą, vartojamas pusdalyvis, ne padalyvis, pvz., gyven d a m a s kaime, jis jautėsi gerai (jis gyveno ir jis jautėsi), ne gyven a n t k a i m e, jis ... Padalyvis vartojamas kalbant apie du daiktus, pvz., s a u l e i t e k a n t, šilas nubunda (s a u l ė t e k a ir šilas nubunda).

padalka (gud. p o d o l o k, lenk. p o d o ł e k) — priėduras, -ai, pridurkas, -ai.

padarinys, padarinio = vok. R e s u l t a t, E r z e u g n i s, rus. p o s l e d s t v i j e, r e z u l t a t. Žr. išdava.

padėtis, -iės, padėti = vok. L a g e, rus. p o l o ž e n i j e, pvz., daikto p a d ė t i s, miesto p a d ė t i s labai graži, jo p a d ė t i s (= padėjimas) nekokia.

padorus — padorus, -ōrų, priev. padōriai.

paduška (gud., lenk. p o d u š k a) — priėgalvis, pagálvis, -io.

paduškėlė (antspaudams) — paspaudė, -ės, pāspaudė.

paeiti iš ko (lenk. p o c h o d z i ć) — būti kilusiam iš ko: jis k i l ė s (ne j i s p a e i n a!) iš garsios giminės ar j i s k i l i m o y r a iš garsios g. Žr. n u s a k o m. k i l m i n i n k a s. pagélba, -os yra vėliau pagal gėlbėti, gėlbsti perdirbta iš p a g á l b a, -os (plg. v e d a — v a d a s, š e l p t i : p a š a l p a ir kt.), bet vis dėlto ji, p a g e l b a, jau yra labai plačiai vartojama ir todėl klaida nebelaikytina.

pagrabas (gud. p o g r o b) — šerėmenys, -ū, budynė, budynės, -ių. pagrindas, -ai = vok. G r u n d l a g e, rus. o s n o v a. Žr. p a m a t a s.

pāgunda — pagūnda, -os.

pedāgogas — pedagogas, -ai.

paieškau (skelbimuose), paieškojimas — ieškau, ieškójimas.

paistyti, paíso, -ė (miežius) ir páistyti, -o, -ė = ko žiūrėti, į ką kreipti dėmesį.

paišelis (turėtų būti sudarytas iš *p a i š a s, kurio visai nėra) — pieštukas, -ai, plg. p l a k t ū k a s, t r i n t ū k a s ir t.t.

pājūris, pajūris, -io.

pakartótinas, -a (reikiamybės dalyvis) yra turįs būti p a k a r t o t a s, o p a k a r t ó t i n i s, -ė (būdvardis) reiškia a n t r a k a r t a d a r o m a s.

pakasynos (hibr.) — láidotuvės, ių.

pakilėti — pakylėti, -ėja, -ėjo. Plg. n e š t i — p a n e š ė t i, t i l t i : p a t y l ė t i ir kt.

palaikyti ką už ką — palaikyti ką kuo: k u o (ne u ž k a!) tu mane laikai?

Palānga — Palangà, -ōs, Pālanga.

palyginus ir palyginti.

- Sakoma : Joną su Petru palyginus, matyti aiškus skirtumas, bet : audra padarė, palyginti (ne palyginus !), tik nedidelių nuostolių.
- palikuonis — palikuonis, -iės, palikuoni.
- paliudymas — liudijimas, -ai. Žr. liudyti.
- paliuosuoti — atleisti, išvaduoti. Žr. liuosas.
- palocius (lenk. pałac) — rūmai, -ų.
- paluba (rus.) — blyktis, -iės, dēnis, -io.
- pāmatas, -ai — vok. Fundament, Grund, rus. osnovaniye. Žr. pagrindas.
- panašus kam (rus.) — panašus į ką : jų papročiai panašūs į lietuviškus papročius (ne liet. papročiams !); krautuvėjų buvo degtukų, muilo ir panašių (ne tam panašių!) smulkių prekių.
- pančiaka (lenk. pończocha) — kójinė, -ės.
- Pānemunė — Panemunė, -ės.
- panešėti, panėšėti, -ėši, -ėjo reiškia : truputį panešti ir būti panašiam.
- papa, pópiežius, -iaus.
- papėdininkas (nevykęs naujadaras) — palikuonis, -iės, palikuoni (senas, jau Daukšos ir kt. vartojamas žodis).
- pakė (rus. папка) — kartonas, aplankas, -ai (byloms), luoba, luobus.
- pāprotis — paprotys, -čiai, vok. Sitte, Gebrauch, rus. обычай. Žr. įprotis.
- par- žr. -at.
- paralyžius (lenk. paraliż) — stābas, -ai, stābligė, -ės, pvz., jį stābas ištiko.
- paramas (gud. porom) — kėltas, -ai.
- parapijinis, parapinis, -ė.
- parasonas (lenk. parason, perdirbtas iš parason < pranc. parason) — skėtis, -čio.
- parėdas (gud. poriad) — āpdaras, -ai, pāpuošalas, -ai.
- parėdymas (žr. rėdyti) — išākymas, paliepimas : prašau paliepimo, išākymo, nurodymo (ne prašau parėdymo!), laukiu išākymo, paliepimo, pranešimo (pagal reikalą galima pasirinkti bet kurį žodį).
- pareigā, -os, pāreigā, priedermė, -ės, priedermė ir prievolė, -ės yra sinonimai (artimos reikšmės žodžiai), būtent : pareiga (= vok. Amt, Pflicht, rus. должност', обязанност') yra daugiau susijusi su tarnyba, priedermė (= vok. Pflicht, Schuldigkeit, rus. долг, обязанност') — su dora, o prievolė — (= vok. Bedürf-

nis, Pflicht, rus. potrebnost', povinnost') — su tuo, kas būtina, neišvengiama, pvz., valdiniškai ne visi kaip reikiant atlieka savo pareigas; rūpintis savo gimtąja kalba yra visų sąmoningų piliečių priedermė; karinė prievolė dabar Lietuvoje yra visuotinė.

pareigonis, pareigūnas, -ai.

pareiti nuo ko — priklausyti nuo ko (= vok. abhängen, rus. zaviset'), pvz., darbo našumas priklauso ir nuo darbininkų sveikatos. Žr. priklausyti.

pāroda, paróda — parodà, -ōs, pāroda.

pas jį yra — jis turi. Sakoma: pas kaimyną yra svečių (nurodoma vieta) arba kaimynas turi svečių. Bet nesakoma: pas jį yra daug pinigų (jei tie pinigai yra jo nuosavybė), bet: jis turi daug pinigų (pažymima priklausomybė, nuosavybė). Taip pat: jam dantis skaudėjo (ne pas jį dantys skaudėjo = rus. u nego zuby boleli!).

pasak žr. anot.

pasaulėžvalga, pasauli(o)žiūra — pasaulėžiūra, -os.

pasėka, paseka — pasekmė, -ės, pasekmę, vok. Folge, Resultat, rus. posledstviye. *Pasekmės* sinonimai yra *išdava*, *padarinys*. Pvz., viso to pasekmė buvo ta, kad jie tarp savęs pradėjo peštis (ne viso to pasekmėje jie ...!).

pasekmingas — sėkmingas, -a, priev. sėkmingai.

pasiekti ko — pasiekti ką: jie pagaliau pasiekė tikslą (ne tikslo!).

paskui yra prieveiksmis ir prielinksnis, pvz., aš tau paskui pasakysiu ir šuo bėga paskui mane. Dėl to *paskui* ir *paskui* toliau nebesiūloma skirti bendrinėje kalboje, nes gyvojoje kalboje tas skirtumas ne visur tepažįstamas.

pasoga (gud. p o s a g [a]) — kraitis, -čio.

pāstānga — pastangà, -ōs, pāstanga.

pastoti (į mokyklą) — įstoti, -ója, -ójo.

pastōvus — pastovūs, -ōvų, priev. pastōviai.

pāšalpa, pašalpà, -ōs, pašalpa.

pašnekesys — pašnekesys. Žr. -e s y s.

patalinė — patalynė, -ės.

patėmyti (žr. t ě m y t i) — pastebėti, pastebiu, -ėjau.

patkava (gud., lenk. p o d k o v a) — pasagà, -ōs, pāsaga.

patōgus — patogūs, -ōgų, priev. patōgiai.

pātranka — patránka, -os.

patrova (lenk. p o t r a w a) — valgis, -io, duotė, -ės, duotę.

pats geriausias yra toks pat geras posakis, kaip ir *pats gerasis*.

pavaldinys — valdinys, valdinio.

paveikti į ką — paveikti ką : tas įvykis labai jį (ne į jį!) paveikė.

pavelyti (žr. v e l y t i) — lėisti.

pavydalas — pavidalas, -ai : gryoji klintis kai kada pasitaiko kristalų pavidalo (ne pavidale!); auksas ir sidabras pasitaiko gryno pavidalo (ne gryname pavidale!).

pavirsti kuo ir pavirsti į ką yra abu taisyklingi ir lietuviški posakiai, pvz., pavirto arkliu ir pavirto į arklių.

pavyzdys — pavyzdys, pavyzdžio : jis, pavyzdžiui (ne pavyzdin!), to visai nesupranta.

pazaras (gud. p o z o r) — pašvaistė, -ės.

pážanga — pažangà, -õs, pažangà.

pečionė (sudaryta iš p e č i a u s) — dėklė, -ės.

pečius (gud. p e č') — krósnis, -ies.

pendzelis (lenk. p ę d z e l) — teptukas, -ai.

per ir pro.

Sakoma : ėjo per lauką, šoko per griovį, bet : pro langą žiūrėjo, pro skylę išlindo ; taip pat : važiaavo pro šalį, pro bažnyčią ir kt.

perdėtinis (verstas iš lenk. p r z e ł o ż o n y) — vyresnysis, viršininkas, -ai.

pergyventi = vok. erleben, überleben, rus. p e r e ž i t' : daug vargo teko karo metu pergyventi (= iškentėti); tėvai kartais ir vaikus pergyvena. Žr. išgyventi.

peryna (gud., rus. p e r i n a, lenk. p i e r z y n a) — patalai, -ų, patalus.

perkupčius (hibr.) — perpirklis, -io, perprekis, -io.

pérnešti mūsų kalboje reiškia “nešti per ką” arba “nešti iš vienos vietos į kitą”, pvz., vos pérnešėm visus daiktus per upę ; jau visas knygas pérnešė iš vieno kambario į kitą. Bet *pérnešti* “pakėsti, pakelti, iškėsti, iškentėti, išverti” gali būti verstinė slavybė (plg. rusų “mnogo goria my p e r e n e s l i” = mes daug vargo iškentėjome, pakėlėme); bet, sprendžiant iš tokių vietomis gyvojoje kalboje vartojamų posakių kaip aš nebepérnešu vargų ir kt., atrodo, tai galėtų būti ir lietuviška metafora. Tačiau vis dėlto paprasčiau ir patikimiau yra sakyti “man teko daug visokių nemalonybių, gėdos patirti, iškėsti, pakelti, turėti”, ne pérnešti.

peronas (rus. p e r o n < pranc. p e r r o n) — priestotis, -čio.

persiimti kuo (lenk. p r z e j ą ć s i ę c z y m v e r t i n y s) — būti apimtam, perimtam, prisiimti, persiimti ko, pvz., vaikai buvo

susidomėję (ne persiėmę!) mokytojo pasakojimu; jie visi buvo labai perimti, apimti svetimos dvasios, jie visi buvo prisiėmę, pėsiėmę svetimos dvasios ir kt. (ne persiėmę svetima dvasia!). Plg. aš tos sriubos (arba nuo tos sriubos) net persivalgiau: tokia ji skani buvo.

per(si)statyti (susipažįstant ar supažindinant) — pri(si)statyti.
petelnia, -ė (gud. patel'nia, lenk. patelnia) — spirgintuvė, -ės, keptuvė, -ės.

piela (slavų pila) — piūklas, -ai (tartina pjūklas, -ai!).
pielavoti, pilavinos (gud. pilovat', lenk. pilować, pilowiny) — piąuti, piąunu, pióvė; piūvenos, -ų.
pielyčia (gud. pilica) — brūžėklis, -io, dildė.
pigulka (lenk. pigułka) — žirnėlis, piliulė (plg. pranc. pilule).

pirm negu yra verstinė slavybė (plg. rusų preždečem...), todėl nevartotina, pvz., ligi (ne pirma negu!) eisite į miestą, pasirūpinkite pinigų.

pirmo sausio ir t.t. yra grubus vertimas iš slavų kalbų (plg. rus. piervogo janvaria, lenk. pierwszego stycznia), todėl jo vietoj sakytina: sausio pirmą, pirmąjį (diena) arba pirmą, pirmąjį sausio.

pirmyneiga — pažangà, -ōs, pažangą. (Pats žodis *pirmyn* yra visai geras).

pirmtakūnas — pirmtakas, -ai, vok. Vorläufer, rus. предшественник.

plecius (lenk. plac < vok. Platz) — sklėpas, -ai.

plėčka (gud. pliaška arba lenk. flaszką) — buteliukas.

pleisteris, pliasteris (gud. pliaister, lenk. plaster) — traūk-lapis, -io.

plėmas (lenk. plama) — dėmė, -ės, dėmė.

plėmuoti (iš plėmas) — dėmėti, -ėjau, -ėjau.

pletkas, pliotkas (lenk. plotka) — plėpalas, -ai, liežuvis, -iai, apkalbà, -ōs, apkalbą.

pletkavoti (lenk. plotkować), pletkininkas (iš pletkas) — liežuvauti, plėpalus nešioti; liežūvininkas, -ai.

pliažas (rus. pliaž < pranc. plage), paplūdimys, paplūdimio, atkraūtė, kraūtas, -ai.

plytnyčia (gud. plitnica) — plytinė, -ės. Žr. -inyčia.

pliušavas (lenk. pluszowy) — pliušnis, -ė.

ploščius (gud. plašč, lenk. płaszcz) — apsiaūstas, -ai.

plūgas, -ai yra aiškus skolinys (gud., rus. plug, lenk. pług < vok. Pflug); bet kadangi juo yra žymima tam tikra arklo

rūšis (t. y. geležinis arklas), tad *árklas* (medinis, su geležinėmis žagrėmis) dabar daugelio yra suprantamas visai atskiru dalyku ir todėl vartojamas greta naujojo *plūgo*. Dėl reikšmės *arklas* galėtų visai pakeisti *plūgą*, bet ta reikšmine galimybe iš pradžių niekas nepasinaudojo, ir dabar, kada *arklas* su *plūgu* mūsų visuomenės kalbinėje sąmonėje yra jau išgalėję kaip du skirtingi ūkio padārgai, atrodo nebelengva bus vieną kitu pakeisti. Nieko čia nepadėjo ir J. Jablonskio 1918 metų mėginimas pirmąją *arklą* vadinti ž a m b i ū, o *plūgą* — á r k l u.

po paprastai yra vartojamas su įnagininku (pvz., p o s t a l ū, p o s u o l u ir kt.), su galininku (pvz., braidė p o v a n d e n ė) ir kilmininku (pvz., p o š v P e t r o, p o K a l ė d ū), bet gyvojoje kalboje iš senovės yra dar taisyklingai vartojamas ir su naudininku, pvz., p o v i s a m (= po pamaldų) išėjo iš bažnyčios, važiuoja p o k a i r e i, viskas tebėr p o s e n o v e i, dar ir p o š i a i d i e n a i jis negali atsigauti ir t. t. podė, podis (vok. žem. p ō d e) — krikšto tėvas, mótina (ir krikštātātėvis, -io, krikštāmotė); krikšto duktė, sūnus (ir krikštādukterė, krikštāsūnis, -io).

podliza (rus.) — šunuodėgis, -ė, púodlaižis, -ė, palaižà, -ōs, pālaižą.

podriadas, podriadčika (rus. p o d r i a d, p o d r i a d č i k) — parangà, ōs, pārangą; rangōvas, -ai.

poeta (lenk.) — poėtas, -ai.

poėtingas, -a skirtinas nuo *poėtiškas*, pvz., p o e t i n g a s kraštas (kuriame yra daug poetų) ir p o e t i š k a s kūrinys (kuris būdingas poetui), p o e t i š k a (= lygiai tokia, kaip poeto) siela ir kt. Žr. -i n g a s ir -i š k a s.

pokilis — pókylis, -io.

polendvica (lenk. p o l e d w i c a) — nugarinė, -ės.

policistas, policijantas — polleininkas, -ai.

poliruoti, svidinti, -ina, -ino.

ponėkas (lenk. p a c z e k) — spūrgas, -ai, spurginis, -io.

popiera, popieris (tarm.) — pōpierius, -iaus.

pop(i)erosas — papirosas, -ai.

pompa (lenk.) — siurblys, siurblio.

portmone (rus. < pranc. p o r t e - m o n n a i e), portmonetka (lenk.) — piniginė, -ės.

portsigaras (rus. p o r t s i g a r < pranc. p o r t e - c i g a r e s) — papirosinė, -ės.

postas (rus. p o s t) — póstovis, -io.

potvinis — pótvyinis, -io.

pozas (gud., lenk. p a z) — sąlaida, -os, išskroda, -os.

pozyti (gud. p a z i t') — skrósti, -džia, -dė.

pozitivus — pozytyvūs, -l. Žr. -i v u s.

póžiūris, -io = vok. Stand-, Gesichtspunkt, rus. то́чка зрени́я: šiuo póžiūriu = rus. с это́й то́чки зрени́я. Žr. atžvilgis.

prābanga — prabangà, -ōs, prābangą.

prabočius (žr. b o č i u s) — prōsenis, -io, prōtēvis, -io.

prabūti ir išbūti yra abu geri, tik norint galėtų būti kiek savo reikšmėmis skiriami, plg. pr a g y v e n t i ir i š g y v e n t i, p r a l e i s t i ir i š l ē i s t i ir kt.

pradžiōs mokyklā dabar yra oficialiai vartojama. Bet visai gerai techniniu terminu gali būti sakoma ir *pradinė* (t. y. mokslo p r a d ž i a i skiriama) mokyklā.

pragarsėti ir išgarsėti: Jonas savo girtuokliavimu jau seniai yra p r a g a r s ė jęs (= pasidaręs garsus, įgavęs garso); staiga garsėjo, garsėjo (= ėjo garsyn), ir greitai visai p r a g a r s ė j o (= praėjo garsas); bet: visame krašte i š g a r s ė j o (= pasidarė visur garsu, garsas labai plačiai išsklido); su pini-gais ir jo garsas i š g a r s ė s (= drauge su garsu išnyks).

pragyvėnti ir išgyvėnti abu drauge vartotini, pvz., iš tokios algos aš niekaip negaliu p r a g y v e n t i; p r a g y v e n i m a s mieste labai brangiai atsieina; p r a g y v e n a u, praleidau savo jaunystę, ir dabar galiu sau ramiai laukti senatvės; bet: dabar žmonės jau tiek ilgai n e b e i š g y v e n a, kaip seniau; aš visą gyvenimą taip i š g y v e n a u, ir man buvo gerai; su juo aš ir metų n e b e i š g y v e n č i a u.

prajausti — nujausti, -čia, nūjautė.

prajovas (gud. p r o j a v a) — reiškinys, reiškinio.

prakalba — prakalbà, -ōs, prakalbą.

prakilnūs, -l ir kilnūs, -l yra abu geri žodžiai.

pramatyti ir numatyti mūsų kalboje vietomis yra vartojama vienoda reikšmė, bet norint gali būti ir skiriama, pvz., jis lig šiol nieko nematė, tik dabar staiga p r a m a t ė (t. y. ėmė matyti, praregėjo), bet: iš anksto sunku viską n u m a t y t i (= vok. v o r a u s s e h e n, rus. p r e d v i d e t'), kas toliau bus.

prāmoga — pramogà, -ōs, prāmogą.

pranokėjas, plrmtakas, -ai.

prasikalsti, nusikalsti.

prasižengti, prasižengimas, prasižengėlis yra rečiau vartojami ir mūsų kalbai ne visai būdingi, iš dalies net gali būti ir verstiniai skoliniai (plg. lenk. p r z e s t ě p c a “piktadarys, nusi-

kaltėlis", pr est ę p s t w o "piktadarystė, nusikaltimas" ir kt.), todėl bendrinei kalbai veikiau teiktina *nusižeŋgti, nusikalsti, nusižengimas, nusikaltimas* ir *nusižeŋgėlis, nusikal-tėlis*.

prasmė, -ės, prasmė "vok. Sinn, rus. smysl" skirtina nuo *reikšmė, -ės, reikšmė* "vok. Bedeutung, rus. značenie": pirmoji yra loginė dalyko esmė, o antroji — jo vertingumas kuriam kitam dalykui. Žodžio prasmė liečia jo turinį, o žodžio reikšmė — jo apimtį. Mūsų žodžių reikšmės dažnai kinta; pvz., *pasaulis* dar neseniai reiškė vietą po saule (plg. *palovis, pasaulė* ir kt.), o dabar jau yra ir "svietas, vok. Welt". Taip pat ir žmonių pasakymai nevienoda prasmė (ne prasmėje!) yra suprantami.

prašyti ką ko: prašau tėvą pinigų, ligonis prašė Joną kunigo (=prašė Joną, kad kunigą parvežtų), maloniai prašau Tamstą (ne Tamstos!) leisti ... ir kt. Šitoks galininko ir kilmininko skyrimas tam reikalui yra tuo labai patogus, kad jis niekados nesukelia jokios dviprasmybės ir įgalina daug lengviau skirti gretimines reikšmes, pvz., Jonas prašė Petrą Marytės laiško (t. y. Marytei priklausančio laiško, kurį šiuo tarpu turėjo Petras).

presas (rus. press < vok. Presse, pranc. presse) — spaudynė, -ės, spaustuvės, -ai.

pribūti gali būti verstas iš rus. pribyt', lenk. przybyć ir vok. zunehmen, pvz., jis paskirtu laiku nepribuvo (= neatvyko) ir jis jau tris kilogramus pribuvo (= priaugo).

priderančiai, prideramai. Žr. -ančiai.

pričioska (rus.) — šukūosena, -os, sušukāvimas.

prie kartais netinkamai yra vartojamas verstiniuose posakiuose, pvz., prie geriausių norų (= geriausiaisiais norais, kad ir kaip norėdamas) to negaliu padaryti, aš nieko jau daugiau negaliu prie to (= dėl to) pasakyti, taip pat: prie ko čia aš? (iš rusų pri čiom zdes' ja — kuo aš čia (dėtas)?) ir kt.

prielankūs, -l ir palankūs, -l yra abu geri, gyvojoje kalboje vartojami ir vienodos reikšmės būdvardžiai, būtent: *prielankūs* visų pirma yra tas, kuris gali arba yra pratęs prie ko lenktis, prilinkti (plg. leisti ir prielaidūs), o *palankūs* — tas, kuris sugeba palinkti, pasilenkti, plg. Kuršaičio *palankūs* "biegsam, geschmeidig, rus. gibkij". Ilgainiui šių žodžių reikšmės galėjo suartėti ir imti žymėti tai, kas vokiečių yra geneigt, rus. sklonnyj. Dabar

bendrinėje kalboje daugiau yra išigalėjęs *palankūs*, -i, *palañky*,
prieiv. *palañkiai*.

priešas, -ai ir priešininkas, -ai yra skirtini: pirmasis yra tas, kuris
prieš ką kovoja, vok. *Feind*, rus. *враг*, o antrasis — tas,
kuris kitam priešinasi, oponuoja iš principo, vok. *Gegner*,
rus. *противник*.

priešgina, priešgyna, -os (kuris visados spyriuojasi iš savo pobū-
džio).

prietelius (gud. *prijatel'*) — bičiulis, -io.

prietykis, nūotykis, -io.

prigulėti (priklausymo reikšme verstas iš lenkų *należęć*) —
priderėti, priklausyti, pvz., tie pinigai jam pridera, pri-
klauso (ne priguli!).

priklausyti kam (= vok. *gehören*, rus. *принадлежать*,
pvz., tos pievos priklausio dvarui) ir priklausyti ko, nuo
ko (= vok. *abhängen*, rus. *зависеть*), pvz., laimė
nepriklausio turtų, arba nuo turtų; valdininkas
priklausio viršininko, arba nuo viršininko.
Žr. *pareiti*.

priklus (lenk. *przykry*) — nemalonūs, -i, nesmagūs, -i.

prikuska (rus.) — priekanda, -os, pakandà, -õs, pākandà: gėriau
arbatos su priekanda, arba pākanda.

primieruoti, primierka (žr. *mieruoti*) — pri(si)matuoti, pri(si)-
matāvimas.

principe — iš principo: vyriausybė iš principo (ne prin-
cipe!) pritarė šiam sumanymui.

prisieiti (versta iš rus. *приходит'ся*) — tēkti, reikėti, pri-
reikti, pvz., tau dar teks, arba reikės (ne prisieis
= rus. *придётся*!) pakentėti. Bet visai taisyklingai:
per dieną eidamas prisiejo (plg. *prisiklausė*, *pris-
ivalgė*).

prisiekdinti — prisaiikinti.

prisižiūrėti kam — prisižiūrėti ko, išsižiūrėti i ką, pvz., prisi-
žiūrėjęs visokių gražių dalykų parodojė, ne-
nori ir namo eiti; gerai išsižiūrėk i ši paveikslą
(ne prisižiūrėk šiam paveiksliui!).

prismokas (lenk. *przysmak*) — prieskonis, -io.

prišakys, tarm. pryšakys, priešakis — priešakys, priešakio.

privalyti, -o, -ė = reikėti, būti reikalingam, vok. *bedürfen*,
sollen, rus. *нуждаться*, *долженствовать*, pvz.,
žmogus privalo mylėti artimą (= žmogui reikia mylėti
artimą); jis neprivalo (= jis nėra reikalingas, jam ne-
reikia) svetimos pagālbos.

privalomas, -a = būtinas, reikalingas iš priedermės, vok. *notwendig*, *obligatorisch*, rus. *должны́й, обяза́тельны́й*, pvz., pradinis mokslas dabar Lietuvoje yra visiems privalomas.

privalumas (žr. *privalus*) = vok. *Notwendigkeit*, rus. *необходимость*, todėl nevertotinas ypatybės ir savybės vietoje, pvz., tas daiktas turi ir gerų ypatybių ar savybių (ne *privalumų*!).

privalūs, -i = būtinas, reikalingas, vok. *notwendig*, *unentbehrlich*, rus. *необходимы́й, ну́жны́й*; pvz., darbas privalomas, o duona privali.

privatiškas — privatūs, -i, -ąų, priev. *privačiai*. Žr. -iškas.

progà, -õs — *prõga*, -os. Žr. *laiko įnagininkas*.

prosas (gud. *pras*, lenk. *prasa*) — *laidynė, -ės*.

prosavoti (lenk. *prasować*), prosyti — *laidyti, lýginti*.

proškas (lenk. *proszek*) — *miltėliai, -ių*.

prūdas (gud. *prud*) — *tvenkinys, tvenkinio, kūdra, -os*.

prusokas (gud., lenk. *prusak*) — *kakšlė, -ės, kākšlę*.

psichiniai — *psichiškai*. Žr. -iniai.

pūlsas (lenk. *puls*, rus. *pul's*) *plastà, -õs, plàstà*.

pusbliūdis (hibr.) — *pusdubenis, -io*.

pusbonkė (hibr.) — *pusbutelis, -io*.

pusiaūsvyra, -os (fizikos terminas) = vok. *Gleichgewicht*, rus. *равновесие*; *pusiaūsviras, -a* (būdvi.) *pusiau per ką persviręs*.

puskarininkas — *pūskarininkis, -io*, plg. *bėrnas* — *pūšbernis, kūnigas* — *pūskūnigas*.

Radio — *rādijas, -o*. Plg. *kali druska*.

Radvyła — *Radvilà, -ilos*.

radzinka (iš *razinka*) žr. *razinka*.

ragažė (gud., rus. *rogoža*) — *plaušinė, -ės*.

ragotinė (gud. *rogatina*) — *ietis, -ies*.

raidė — *raidė, -ės*.

raiškūs, -i = vok. *expressiv*, rus. *выразительны́й*, pvz., *raiškūs* (= *ekspresyvus*) yra žodis, kuris gyvai įteigia savo reikšmę. Žr. *ryškūs*.

raitelis (pagal *raitas* perdirbtas iš vok. *Reiter*; priesaginis vok. *-ter* į mūsų *-telis* buvo pakeistas disimiliaciniu būdu, plg. *revorveris* > *revolveris*) — *raitininkas, -ai* (senas terminas, pažįstamas jau senuojuose mūsų raštuose ir paskolintas į gudų kalbą net prieš kelis šimtmečius).

- rakalis (per rakeris perdirbtas iš vok. Racker) — lupikas, -ai, odlupys, ódlupio.
- rakas (gud., lenk. rok) — terminas, -ai.
- ramatas — sąsūgėla, -os, reumatatas, -ai.
- randelis, rendelis (lenk. rondel) — prikaistūvis, -io.
- rankvedis, -ėlis (verstas iš rus. rukovodstvo) — vadovas, -ai, vadovėlis, -io.
- rasalas (gud. rosol) — mīrkalas, -ai.
- rasoda (gud., lenk. rosada < roz sada), rasodnikas (lenk. roz sadnik) — daigai, -ū, daigus; daigynas, -ai.
- rastis = atsirasti, pvz., pavasarį randasi (= atsiranda) vis daugiau ir daugiau uogų. Bet *rastis* “būti, vok. sich befinden” yra versta iš rus. nachodit'sia; todėl, pvz., vietoj “Kaunas randasi dideliame slėnyje” sakytina: Kaunas yra dideliame slėnyje.
- rašliava — rāšliava, -os.
- raštai, -ū — rāštai, -ų, raštūs.
- razinka (lenk. rozynka) — razinā, -lnos (plg. vok. Rosine < pranc. raisin).
- reališkas, realingas — realūs, -i, -āų, priev. realiaī, Žr. -iškas.
- rėdyti (gud. riadit') — rengti, daryti, taisyti, tvarkyti, pvz., jis buvo gražiai apsirengęs, apsitaaisęs, apsidaręs (ne apsirėdęs!); Dievas viską išmintingai sutvarkė (ne surėdė!) ir kt. Taip pat vengtini ir kiti žodžiai, sudaryti iš *rėdyti*, pvz., *rėda, rėdyba, rėdytojas, surėdymas* ir kt. Žr. dar parėdymas.
- regenmantelis (vok. Regenmantel) — nepéršlampamas, nepérlyjamas apsiaūstas, -ai, lytinis, -io, dulkinis, -io (nuo dulkių).
- reikia darbas dirbti ir reikia darbą dirbti yra abu geri posakiai, tik paskutinytis, su galininku, yra plačiau vartojamas vak. aukštaičių bei žemaičių tarmėse ir todėl teiktinesnis bendrinei kalbai.
- reikti, reikėti; kitos lytys: *reikia, reikėjo, reikės, reikėti*, bet *prireikia, prireikė, prireiks, prireikti*.
- reiškia — vadinas: tu, vadinas (ne reiškia = rus. znachit!), rytoj neisi į mokyklą. Kas kita: ką (ne kas!) tai jam rėiškia?
- rekordą pastatė, sumušė — pasiekė, laimėjo rekordą.
- rendevū (pranc. rendez-vous) — pasimātymas.
- rengti(s) ir ruošti(s) paprastai vartojama viena reikšmė, pvz., rengiasi ir ruošiasi kelionėn. Bet kartais jų reikšmės esti

- ir skirtingos, pvz., išėjo a p s i r e n g e s (=apsivilkęs) ir išėjo a p s i r u o š e s (=apėjęs ruošą).
- retėžis, -ius (gud. r e t i a z') — grandinė, -ės.
- reumatizmas (lenk. r e u m a t y z m), saūsgėla, -os.
- rezultatas, -ai (kietas l!), kuris lietuviškai gali būti verčiamas *išdava, pādariniu, pāsekme* ir *vaīsiūmi*, kartais sakinyje, rusų kalbos pavyzdžiu, yra visai netinkamai vartojamas, pvz., g a l u t i n i a m e r e z u l t a t e (=galų gale) jis nieko nelaimėjo; galutiniame rezultate jis viską prarado (= rezultatas buvo tas, kad...).
- riabčikas (rus. r i a b č i k) — jerubė, -ės, jėrubė.
- ricierius (lenk. r y c e r z) — riteris, -io.
- ridikiulis (rus. r i d i k i u l' < pranc. r i d i c u l e) — rankinukas, -ai.
- rinka (lenk. r y n e k) — prekyvietė, -ės.
- rinkė (vok. žem. r i n k e, r i n k) — lankainis, -io.
- risokas (lenk. r y s a k) — ristokas, -ai, ristūnas, -ai.
- risorai (rus. r e s s o r y, lenk. r e s o r y < pranc. r e s s o r t) — līgės, -ių, liūgynės, -ių.
- ryšy žr. s a r y š y.
- ryškūs, -i, ryškų = vok. d e u t l i c h, rus. o t č e t l i v y j: r a i š k i kalba paprastai esti ir ryški; r a i š k u m a s priklauso nuo įtaigumo, r y š k u m a s — nuo aiškumo. Plg. d a r r a i š k u s.
- rišti (klausimą) žr. i š r i š t i.
- ryzas (gud. r i z a, lenk. r y z a) — skafmalas, -ai, skūduras, -ai.
- rogatka (rus.) — timpa, -os.
- rokuoti(s) (perdirbta iš r o k a v o t i < lenk. r a c h o w a ć) — skaityti(s), skaičiuoti.
- rolė (vok. R o l l e), vaidmuo, -eūs, vaidmenį.
- rolikas (rus. r o l i k) — skrituliukas, -ai.
- Romā ir Rymas.
- Liaudies kalboje tėra žinomas tik *Rymas* (iš gud. R i m ar lenk. R z y m), tačiau spaudoje vis daugiau jau įprantama vartoti *Roma*. Josbelieka ir laikytis.
- rūbas (gud. r u b) — drabūžis, -io, apdaras, -ai, drāpanos, -ų.
- rubežius (gud. r u b e ž) — riba, -os, siena, -os.
- rūgoti (gud. r u g a t') — barti(s), murmėti.
- ruja (lenk.) — gauja, -os, gaūja.
- rujoti (žr. r u j a) — gaujoti.
- ruletkā (rus. r u l e t k a < pranc. r o u l e t t e) — rulėtė, -ės.
- rulis (rus. r u l') — vaīras, -ai.

runkelis (vok. *R u n k e l*) ir burōkas (gud., lenk. *b u r a k*) yra abu skoliniai, bet plačiausiai žinomas *b u r ō k a s*; jį galime ir vartoti.

ruošti(s) žr. *r e n g t i (s)*.

rūpesnis (tarm.), rūpestis, -čio.

rūpintis apie ką — rūpintis kuo: kas *p a s i r ū p i n s m a i s t u* (ne *a p i e m a i s t a*!).

ruporas (rus. *r u p o r*) — garsintuvas, -ai.

rūstauti — rūstauti, -auja, -avo.

rūšis, -iės, rūši — rūšis, -ies.

ruštavonė (lenk. *r u s z t o w a n i e*) — láiptos, -ų, pastoliai, -ių.

ružavas (lenk. *r ó ż o w y*) — rožinis, rožės spalvės. Nevartotini ir kiti panašios rūšies skoliniai, pvz., *lelijavas, vyšniavas*; jų vietoje sakyтина: *lelijinis, vyšninis*, be slaviškos priesagos *-avas*.

saidokas (gud., lenk. *s a j d a k*) — laškas, -aī, kilpinis, -io.

sąjudis — sąjūdis, -džio. Žr. *i š k i l a*.

samavoras (rus. *s a m o v a r*) — virtuvas, -ai.

sąmišis — sąmyšis, -io. Žr. *i š k i l a*.

samogonas, -ka (rus. *s a m o g o n, -k a*) — naminė (t. y. namie varyta degtinė).

sąmojus — sąmojis, -o.

samovčka (rus.) — savimoka, -os, savamokslis, -ė.

sandarbininkas (verstas iš vok. *M i t a r b e i t e r*) — bendradarbis, -ė.

sągražiniai veiksmažodžiai.

Sągražos dalelytė *-si* prie veiksmažodžių reiškia “sau, save” ir “vienas kitą”, pvz., *p e r k a s i* (=perka sau), *p r a u s i a s i* (=prausia save), *m u š a s i* (=muša vienas kitą) ir kt. Mums apysvetimiai su ta dalelyte yra savaiminiai veiksmažodžiai, todėl dažnai dar sakome: *driņka, geņda, kyla, kiņta, krypsta, pliņta, virsta, vįsta (viņsa)*, taip pat *didėja, mažėja* ir kt. Bet dabar, iš dalies kaimyninių slavų kalbų paveikti, jau daug kur sakome ir *driėkiasi, gadinasi, keičiasi, kėliasi, plėčiasi, veįsias, didinasi, mažinasi*. Tačiau šios rūšies lyčių mūsų kalboje gali būti susidariusių ir savarankiškai, nes kai kurios iš jų turi skirtingas reikšmes, pvz., medis jau *k r y p s t a*, siena jau *p a k r y p u s i*, bokštas *v i r s t a*, vaikai *s u v i r t o* į krūvą ir jis *k r e i p i a s i* (ne *k r y p s t a*!) į mane savo reikalą, jie *v e r č i a s i* (ne *v i r s t a*!) prekyba ir kt. Šiaipjau, kur reikšmės neįvairuoja, bendrinėje kalboje patartina daugiau vartoti savaimines lytis, pvz., *genda, kyla* (pvz., debesys, saulė, lėktuvas ...), *plinta* (pvz., gandai ...),

didėja, mažėja ir kt., nors gyvojoje kalboje jau labai plačiai sakoma ir *driekiasi, keliiasi* (pvz., iš lovos), *veisiasi* ir kt. Kai kuriais atvejais kitaip ir negalima pasakyti, pvz., *leidžiasi* saulė. Ypač atkreiptinas dėmesys į tokius posakius: man nesinori miego, valgyti, kažkodėl nesimiega ir kt. Jais mes daugiau reiškiamo pasyvumą, ne valios veiksmą: sakydami *man nesinori miego*, mes lyg norime pasakyti: dėl norėjimo aš noriu ar galiu norėti miego, tik dėl ne nuo mano valios priklausančių priežasčių negaliu miegoti, neima miegas. Todėl yra galimas daiktas, kad šis posakis ir nėra būtinai verstas iš rusų *мне не хочется спать*. Kas kita yra tokie posakiai, kaip *išsinuomoja butas, parsiduoda, statosi namas* ir kt.: tai, be abejonės, yra aiškūs vėlyvi vertimai (plg. rus. *сдаётся квартира, продаётся дом* ir kt.), ir todėl jų kiek galint reikėtų vengti bendrinėje kalboje. sankeleivis (verstas iš vok. *Mitreisender* ar rus. *спутник*) — keliinės draugas, keliabendris, bendrakelionis. santikis — sántykis, -io. Žr. iškila.

sardinka (lenk. *sardynka*) — sardinė, -ės (plg. vok. *Sardine*, pranc. *sardine*).

sąryšyje — ryšium (= vok. in *Verbindung*, rus. в *связи*): ryšium (ne sąryšyje!) su pablogėjusiais santykiais atsistatydino vyriausybė.

sąsiuvinys — sąsiuvinis, -io.

sąskridis — sąskrydis, -io. Žr. iškila.

sąstatas gali būti sudarytas greta *sustatyti*, kaip *saṇḍaras* šalia *sudaryti*. Dėl to galime kalbėti apie traukinio sąstatą, apie žodyno, ministrų kabineto sandarą (sudarymą) ir kt. Tuo būdu *sąstatas* yra sustatymo, o *sandaras* — sudarymo išdava. Tik atkreiptinas dėmesys į svetimus verstinius posakius, pvz., atvyko artistų grupė tokiam sąstate (= rus. в *таким составе*); visai lietuviškai ši sakinių galime ir šiaip nusakyti: atvyko artistų grupė tokios sudėties, arba tokio sandaro.

satirą, -lros, satyrą, -tyros.

sauvalià, -ālios, sauvālis, sauvaliāuti gali būti sutraukta iš *sauvalià*, -ālios, *sauvālis*, -ė, *sauvaliāuti* ir todėl netaisytina.

sąvadas įstatymų (versta iš rus. *свод законов*) — įstatymų rinkinys.

sāvaitė — savaitė, -ės.

savānoris — savanoris, -ė.

savarankus, savarankiai — savaraṅkis, -ė (pvz., žmogus), savaraṅkiškas, -a (pvz., darbas), priev. savaraṅkiškai, pvz., savara-

rankis žmogus savarankiškai (ne savarankiai!) ir elgiasi. Plg. begėdis, vienašalis žmogus ir begėdiškas, vienašališkas darbas.

savastis — nuosavybė, -ės. Žr. -astis.

savažudis — savižuda, nusižudėlis.

savybė = vok. Eigenschaft, rus. svojstvo. *Savybė* skirtina nuo *savumo*, kaip *ypatybė* (= vok. Eigentümlichkeit, rus. osobennost') nuo *ypatumo*. Žr. -ybė ir -umas.

saviemonė (filosofijos terminas) = vok. Selbstbewusstsein, rus. samosoznanije.

savistovus (verstas iš rus. samostojatel'nyj) — savarankis, -iškas, nepriklausomas, -a.

savitarpis yra daiktavardis, ne būdvardis, todėl sakyтина: savitarpio, arba savitarpiniai, santykiai (ne savitarpiai santykiai!) ir t.t.

sėbras (gud. siaber) — draugas, -aī, bėndras, -ai.

Sėda — Sedā, -ōs, Sėdā.

Seirijai — Seirijai, -ų.

sėkas, -anti negali būti pakeistas įvardžiu *kitas*. Pvz., sakinyje *pasakysiu kitą dieną* įvardis *kitą* nebūtinai turi reikšti antrą (t. y. rytojaus) dieną: *kita* diena gali būti ir ne ta, kuri tuojau eina po kalbamosios. Todėl norėdami šią pirmąją pažymėti, turime sakyti ir *sėkančioji* diena (t. y. ta, kuri, seka, tuojau eina po šios dienos). Šitokią vartosena, pradedant jau senaisiais mūsų raštais, yra nulėmusi ne liaudinės, bet rašomosios kalbos praktika ir reikšmės skirtingumas. Plg. vok. einanderer ir folgender Tag, rus. drugoj ir sledujuščij den' ir kt.

seklyčia (per sveklyčia, svetlyčia paskolinta iš gud. svietlica) — mėnė, -ės (gyvas žmonių kalbos žodis!).

sekmė, sėkingas — sėkmė, -ės, sėkmė, sėkingas, -a.

sekti ką ir sekti kuo.

Sekti ką = vok. jemandem nachspüren, nachfolgen, rus. sledit' kogo, pvz., šeiminingė vištą seka (t. y. žiūri, kur ji nueis); šuo šeiminingą seką. *Sekti kuo* = vok. nachahmen, rus. подражат', pvz., šis poetas Maironiu pasekė, sūnus tėvų pasekė (= tėvo pėdomis nuėjo), jis tariasi Kristumi sekąs (t. y. Kristaus pėdomis einąs).

sėlinti ir sėlinti abu yra kalbos duomenys, tik pastarasis, *sėlinti*, dabar yra daugiau įprastas.

seniai ir senai dabar savo reikšmėmis taip skiriami : *seniai* = vok. *lange*, seit *langer Zeit*, rus. *давno* (pvz., jis seniai pas mus bebuvo), o *senai* yrarieveiksmis iš būdvardžio *senas*, pvz., jis *senai* (= *senas*) atrodo.

senobė (tarm.), senovė, -ės.

senuolis — senolis, -io.

sermėga (gud. *sermiaga*) — milinė, rudinė.

servetka (lenk. *serwetka*) — servetė, -ės.

siečka žr. *akselis*.

siekinio kilmininkas dažniausiai vartojamas su vadinamaisiais slinkties veiksmažodžiais : *eiti*, *vykti*, *siekti*, *važiuoti*, *prašyti* ir kt. Juo paprastai pasakome siekiamąjį daiktą, pvz., vyrai jau pietų (ne ant pietų ar pietums!) pareina, jis išvyko atostogų (ne atostogoms ar ant atostogų!), ligonis prašė gydytojo (kad parvežtų gydytoją); leiski, berneli, močiutės atlankyti.

siekis — siekimas, -ai, tikslas, -ai.

sielą — siela, -os.

sierenkiai obuoliai (rus. *seren'kije*) — molniai.

sietka (rus. *setka*) — tinklėlis, -io; sietėlis (arbatai košti).

sistematizuoti mūsų kalbos pavyzdžiais gali būti trumpiau nuskomas, būtent — *sistėminti*, t. y. daryti sistemą, pagal sistemą tvarkyti. Lygiai taip pat mūsų kalboje vietoje *idealizuoti*, *legalizuoti* galima sakyti *idealinti*, *legalinti* (t. y. daryti ką idealų, legalų).

siūliju, -yti, siūlau, siūliau, siūlyti.

skaityti ką kuo (verstinė rusybė) — laikyti ką kuo : jį visi *laiko* (ne *skaityo*!) neišmanėliu. Bet sakytina : jis su manim visai *nesiskaito* (nors ir rusų panašiai sakoma : *он so мној sovsem не считајetsя*).

skaitliukai (nevykęs naujadaras) — skaitytuvai ; (elektros) skaitiklis, -io.

skaitlius, -iaus yra gyvosios žmonių kalbos žodis, daugiausia žemaičių ir vak. aukštaičių vartojamas. Bet dabartinėje bendrinėje kalboje jau visuotinai yra įsigalėjęs *skaičius*, -iaus, ne *skaitlius*, todėl šalia jo toliau sakytina ir *skaičiuoti*, *skaitmuo*, -ės, *skaitmenį*, *gausus*, *gausų* ar *gausingas*, -a, ne *skaitliuoti*, *skaitlinė*, *skaitlingas*. Ypač nevartotinas yra būdvardis *skaitlingas* : pagal savo darybą jis visų pirma turėtų reikšti “turis daug skaičių, vok. *zahlreich*, rus. *многочисленныј*” (plg. *pinigingas* “*geldreich*” ir kt.). Bet kadangi mes savo kalboje tam reikalui turime bent keturis būdvardžius, būtent — *gausus*, *gausingas* ir *apstūs*, *apstingas* “*zahlreich*, *reichlich*, *obil'nyj*, *многочис-*

lennyj", tad nebėra jokio reikalo vartoti *skaitlingo*, sudaryto iš bendrinėje kalboje nevartojamo *skaitliaus*.

skaitlinė žr. *skaitlius*.

skaitlingas žr. *skaitlius*.

skalbiniai yra skalbiamieji drabužiai. Žr. *baltiniai*.

skarbonka (lenk.) — aukų dėžutė, aukinė, -ės.

skaūda galvą ir skaūda gąlavą yra vienodai vartojami posakiai, bet įprastesnis ir senesnis, atrodo, yra antrasis.

skaurada (lenk. *skowroda*, gud. *skovoroda*) — keptuvė, spirgintuvė.

skaūtas — skąutas, -ai.

skelbti — skelbti, -ia, -ė.

ski (angl. *skate*) — pašliužos, -ų, slidės, -džių.

skindelis (vok. žem. *schindele*) — malksna, -os, stiegėlė, -ės, stiegėlė.

skladas (rus. *sklad*, lenk. *skład*) — sándėlis, -io, pódėlis, -io.

sklepas (lenk. *sklep*) — rūšys, rūšio.

skonis, -ies, skōnis, -io.

skribelė — skrybėlė, -ės, skrybėlė.

skūra (gud. *skura*) — óda, -os, káilis, -io.

skūstis ant ko — skūstis kuo: Petras kaimynu (ne ant kaimyno!) skundžias; ligonis viduriais skundžias.

slapyvardė — slapývardis, -džio.

slauginti — slaugýti, slaūgo, slaūgė.

slavis, slavėnas — slāvas, -ai.

slėgia, slėgti, slėgia, slėgė, slėgti.

slėnis (tarm.), slėnys, slėnio.

slojikas (lenk. *słoi*) — stiklinis, -io.

smakas (lenk. *smok*) — slibinas, -ai.

smala (gud. *smola*, lenk. *smoła*) — dervà, -os, dervà.

smėlis (tarm.), smėlys, smėlio.

smetona (gud. *smetana*) — grietinė, -ės, griėtinė.

smičius (lenk. *smycz*) — griežtyklė, -ės.

smožyti (lenk. *smazzyć*) — kepti, spirginti.

smūtkelis (sudarytas iš *smūtkas* < lenk. *smutek*, gud. *smutok*) — rūpintojėlis, -io.

sōdnas (tarm.), sōdas, -ai.

sodžialka (gud. *sazalka*) — kūdra, -os, tvenkinys, tvenkinio.

sofka (lenk.) — sofà, km. *sòfos* (plg. pranc. *sofa*).

sokas (lenk. *sok*) — sunkà, -os, suņkà.

solidnas (lenk. *solidny*, rus. *solidnyj*) — solidūs, -i, solidų (= pranc. *solide* < lot. *solidus*).

sosas (lenk. *s o s* < pranc. *s a u c e*) — pādažas, -ai, dažinys, dažinio, dažalas, -ai.

sosiska (rus. *s o s i s k a* < pranc. *s a u c i s s e*) — dešrėlė.

soska (rus.) — žindukas, -ai, čiulpukas, -ai.

spaliu (mėnuo), spālio mėnuo, spālis, -io. Žr. *m ē n e s i ū v a r d a i*.

spalvuotas — spalvotas, -a.

spatas (vok. *S p a t e n*) — kastuvas, -ai, lopetą, -os, lopotą.

spausdinti, spausdinys — spāusdinti, -ina, -ino, spaudinys, spaudinio (iš *s p ā u d ė*, plg. *š o v i n ū s*, *š ó v i n i o : š ó v ė*).

spāustuvė, spaustuvė, -ės.

sprėndžia, spręsti — sprėndžia, sprėndė, spręsti.

sprenžina (gud. *s p r e n ž y n a*, lenk. *s p r e ż y n a*) — spyruoklė, -ės.

srytis — sritis, -iės, sritį.

stabmeldiškas — stābmeldiškas, -a (iš *s t a b m e l d ū s*, *s t ā b m e l d ž i o*, ne *s t a b m e l d ž i o !*).

stalavotis, stalauninkas (lenk. *s t o ł o w a ć s i ě*, *s t o ł o w n i k*) — valgyti, valgytojas.

stalčius (gud., lenk. *s t o l e c*) — stalinė, -ės.

staldas (vok. žem. *s t a l l*) — tvartas, -ai.

staliarka, staliorius (lenk. *s t o l a r k a*, *s t o l a r z*) — medžio darbai; stālius, -iaus, dailidė, -ės.

stanikas (lenk. *s t a n i k*) — liemenė, -ės, liemenėlė, -ės.

stebėtinas, -a dalykas visų pirma yra toks, kurį reikia stebėti, kuriuo reikia stebėtis, o toliau gali būti ir nuostabus, įstabus dalykas. Pats tas žodis jau sutinkamas ir senuosiuose raštuose.

stebėtis iš ko ir stebėtis kuo yra abu vienodai vartotini posakiai, tik toks yra skirtumas, kad pirmasis iš jų naujesnis, o antrasis senesnis.

stebūklas, stebūklas, -ai.

stėngtis — stėngtis, stėngiuos, stėngiaus.

stilius — stilius, -iaus.

stikliorius (pagal *stiklas* iš gud. *s t e k l i a r'*) — stiklius, -iaus.

stipendiatas — stipėdininkas, -ai.

stonas (lenk., gud. *s t a n*) — lūomas, -ai.

stovyla, stovylas (gud. *s t a v i l o*) — statulą, -os, stātulą.

stōvis, io = vok. *Z u s t a n d*, rus. *s o s t o j a n i j e*.

Stovis yra išvidinis dalykas, *padėtis* — išviršinis. Plg. *sāmonės stovis* ir miesto *padėtis*. Tik kartais netinkamai šio žodžio vietininkas yra vartojamas tam tikruose

verstiniuose posakiuose, pvz., jį rado girtame stovyje (plg. rus. в пьяном виде, sostojanii); lietuviškai sakytina: jį rado girtą.

straipsnis — straipsnis, -io.

str(i)ūgas (gud., lenk. strug) — drožtuvas, -ai, leistuvas, -ai.

subjektivus — subjektyvus, -i, -yvu, priev. subjektyviai. Žr. -ivus.

subtilškas, subtelus — subtilūs, -i, subtilų, priev. subtiliai (plg. lot. subtilis “smulkus, plonas, gležnas, lopus”).

subuvinas (plg. vok. Beisammen-, Zusammensein) — póbūvis, -io.

Sudavija, sudavas, sūdas — Sūduvą, -ōs, sūdūvis, -ė.

sueigā — sueiga, -os.

sugeriamasis pōpieriūs, nuspaudžiamasis p., nuospaudas, -ai.

suįdominti — sudōminti, -ina, -ino.

sukaktis, -iēs, sukaktį ir sukaktūvės, -ių reikšmėmis skirtina šiaip:

sukaktis yra sukakimo išdava (plg. sutartis susitarimo išdava), o *sukaktūvės* yra sukakties minėjimas, šventė, plg.

sutartūvės, pabaigtūvės, skerstūvės ir kt.

sukė (tarm.) — sūko, sūka, sūkti.

sukurys — sūkurys, sūkurio.

sulig gyvojoje kalboje daugiausia vartojamas su įnagininku, pvz., turime pašaro tik sulig šventėmis, upė bėga sulig krantais, jis sulig manim didumo ir kt. Retkarčiais šis prielinksnis pasakomas ir su kilmininku (pvz., sulig Jurgio ir kepurė), bet bendrinėje kalboje vis dėlto tevarotinas tik su būdingesniu įnagininku, plg. upė bėga sulig krantais = lygiai su krantais.

sumoje dažnai vartojama visai svetimai, pvz., prašau išduoti avansą 100 litų sumoje, priimtas biudžetas 300 milijonų litų sumoje. Visai lietuviškai galime tai šiaip pasakyti: prašau išduoti avansą 100 litų sumōs ar 100 litų avansą, priimtas 300 milijonų litų biudžetas ir kt. O kalbėdami apie sąskaitas bei vekselius, galime sakyti ir naudininką, pvz., išrašė sąskaitą 10 litų sumai, išdavė vekselį 500 litų sumai.

sunkiaatletas — sunkiaatletis, -čio, sunkatletis, -čio, sunkūsis atlėtas.

suokalbis, suokalbininkas — sāmokslas, -ai, sāmokslininkas, -ai.

surėdymas (žr. rėdyti) — sutvaikymas, sántvarka.

susiįdomauti — susidomėti, susidōmi, -ėjo.

susižadėti ir susižieduoti skirtini reikšmėmis šiaip: *susižadėti*, kada vienas antram pasižada, vok. sich versprechen, rus.

pomolvit'sia; *susižieduoti*, kada pasikeičiama žiedais, vok. sich verloben, rus. обручат'sia. Pagal tai skirtini *sužadėtinis*, -ė ir *sužieduotinis*, -ė.

sustatyti — sudaryti, sukurti: sukūrė, parašė (ne sustatė!) eilėrašį, sudarė (ne sustatė!) žodyną.

sūtemos — sūtemos, -u.

sutverti žr. tverti.

sutvertojas, tvėrėjas, sutvėrėjas, -ai.

Suvienytos Amerikos Valstybės — Jungtinės Amerikos Valstybės (sutrumpintai: JAV).

sužadėtinis, sužieduotinis žr. susižadėti.

svetimšalis, -ė, svetimtautis, -ė yra svetimos šalies, svetimos tautos vyras, moteris.

svetimieji bendriniai žodžiai dažnai yra kirčiuojami svetimai, taip, kaip jie kirčiuojami tose kalbose, iš kurių ar per kurias jie pas mus yra atėję. Bet toks kirčiavimas mūsų kalbai netinka. Bendrinėje kalboje svetimieji žodžiai kirčiuotini, kaip atitinkami savi lietuviški žodžiai: aferà, -ėros, afišà, -išos, agentūra, -ūra, aksiomà, -òmos, alėja, -ėja, alyvà, -yvos, ambasada, -ados, anginà, -inos, antenà, -ėnos, Argentinà, -inos, atakà, -akos, atmosferà, -ėros, balerinà, -inos, barikadà, -ados, bibliotekà, -ėkos, blokadà, -ados, brigadà, -ados, cenzūrà, -ūra, citrinà, -inos, Čikagà, -agos, damà, damos, datà, dotos, diagramà, -amos, disciplinà, -inos, dramà, dramos, elektrà, -ėktros, emblemà, epochà, -òchos, erà, èros ir kt., ne afèra, aflša, agentūra, alėja, alyva. Visi šios rūšies svetimieji žodžiai kirčiuotini kaip rankà, rañkos, vištà, vištos, mokyklà, -yklos, gyvatà, -atos ir kt.

Toliau taip pat kirčiuotina: agronomas, alfabėtas, antropologas, aspėktas, autobusas, automobilis, balkonas, barometras, biografas, biudžetas, bufėtas, cemenėtas, defėktas, dekrėtas, dialogas, fenomenas, fotogrāfas (plg. fotografija), hektāras, kabinėtas, manifestas, metodas, mikroskopas, milimetras, monologas, motōras, objektas, orkestas, paragrafas, procėsas, produktas, projektas, prospėktas, protėstas, protokolas, regrėsas, semėstras, sezōnas, skelėtas, soprānas, subjėktas, termometras.

Būdvardžiai: individualūs, -i, intymūs, -i, modernūs, -i, muzikalūs, -i, neutralūs, -i, oficialūs, -i, originalūs, -i, punktualūs, -i, racionalūs, -i, radikalūs, -i, realūs, -i, sentimentalus, -i, subjektyvūs, -i, ir visi su galūne -yvūs (žr. -i v u s) kirčiuojami linksniuojant kaip malonūs, -i.

Iš šių būdvardžių padarytirieveksmiai dažniausiai kirčiuojami gale, pvz., punktualiaĩ, oficialiaĩ ir t.t. svirnas, -aĩ ir klėtis, -ties yra abu savi žodžiai ir todėl abu var-totini; teiktinesnė *klėtis*, nes plačiau žinoma. sviteris (rus. *sviter* < angl. *sweater*) — megztinis, -io, nertinis, -io.

šaldyklà, -yklos yra vieta, kur kas šaldoma.

šaldytuvas yra šaldymo įtaisas, įrankis.

šalė — šalià (yra suprieveksmėjęs arba suprielinks-nėjęs vienaskai-tos įnagininkas, toks pat, kaip *nakčia*, *širdžia* ir kt.).

šalininkas — šalinin-kas, -ai. Žr. *-inin-kas*.

šarončius (lenk. *sza-ran-cza*) — skėrys, skėrio.

šaritkų (bažnyčia) — šaričių b.

šarmanka (rus.) — rylà, -õs, rylà.

šarpus (vok. žem. *šarp*) — spėrus, -i, greitas, -à, vikrus, -ì.

ščypcai (gud. *ščipcy*, lenk. *szczypce*) — žnỹplės, -ių.

ščyras (sen. lenk. *szczyr*) — nuoširdùs, -ì, nuoširdų, širding-as, -a; uolùs, -ì, uolų, stropùs, -ì, stropų.

šeimà ir šeimyna.

Šeima reiškia tėvus ir vaikus. *Šeimyna* yra platesnė sąvoka: ją sudaro šeima su artimesniais giminaičiais (pvz., seneliais) ir net samdiniais. Tarmėse abu šie žodžiai dažnai turi ir vienodą reikšmę.

šelti — šėlti, -sta, šėlo.

šėpà, km. šėpos (lenk. *sza-fa* ar gud. *šapa*), spinta, -os (greta *spinda*, -os iš vok. žem. *spind*).

šezliongas (lenk. *szeszlóng* < pranc. *chaise longue*) — ilginė (kėdė).

šiaurė — šiaurė, -ės.

šiaučius, šaučius (lenk. *szewc*, gud. *šavec*) — kuřpius, -iaus, batsiuvys, batsiuvio.

šyberis (vok. *Schieber*) — kaĩštis, -čio, speĩgtis, -čio. Žr. *juška*.

šienikas (pagal *šiėnas* iš lenk. *siennik*) — čiuzinys, čiũžinio.

šyna (lenk. *szyna*, gud. *šyna*) — rãtlankis, -io.

šinelis (rus. *šinел'*) — millnė, -ės.

šinka (lenk. *szynka*) — kũmpis, -io.

širding-as, -a yra 1) nuoširdùs, -ì ir 2) piktas, iširdęs.

šiška (lenk. *szyszka*, gud. *šyška*) — kankorėžis, -io, gurgũtis, -čio, žebelys, žebelio.

škotas (lenk. *s z k o t*) — skòtas, -ai (plg. angl. *S c o t*).

šlapukė (kempinė) yra gumikė pirštams šlapinti.

šlėga (lenk. *s z l a g a*) — kūlė, -ės, kūlę, tvoklė, -ės, tvoklę.

šliafrokas (vok. *S c h l a f r o c k*) — naktinis apsiaūstas nakti-siaustis, -čio, kambarinis apsiaūstas.

šlipsas (vok. *S c h l i p s*) — kaklāraištis, -čio.

šliūbas (lenk. *ś l u b*) — jungtuvės, -ių.

šližikai (ś l i ż y k i) — prėskūčiai, -ių.

šmotas (lenk. *s z m a t*) — gābalas, -ai.

šnapsas (vok. *S c h n a p s*) — degtinė, -ės.

šniūras, -elis (lenk. *s z n u r*) — virvė; bātraištis, -čio, varstis, -čio, užsvartis, -čio.

šniuravonė (lenk. *s z n u r o w a n i e*) — varstytinis, -io.

špalta (lenk. *s z p a l t a* < vok. *S p a l t e*) — skiltis, -ies.

špikas (lenk. *s z p i k*) — smėgenys, -ų, čiūlpos, -ų.

špikuoti (perdirbtas iš lenk. *s z p i l k o w a ć*) — smaigyti, smaigo, -ė, smaigstyti, smaigsto, -ė.

špilka (lenk. *s z p i l k a*) — segtūkas, -ai.

špižius (lenk. *s p i ż*), špižinis — ketūs, -aūs, ketinis, -ė.

špokas (lenk. *s z p a k*) — varnėnas, -ai.

šporas (rus. *š p o r a* < vok. *S p o r n*) — pentinas, -ai.

šposas (vok. *S p a s s*) — pókštas, -ai, išdaiga, -os.

špūlė (lenk. *s z p u l a* < vok. *S p u l e*) — ritė, -ės.

šriftas (rus. *š r i f t* < vok. *S c h r i f t*) — spaūdmuo, -eñs, spaūd-menys, -ų.

šriūbas, šriūbavoti (gud. *š r u b*, lenk. *ś r u b a* < vid. vok. žem. *s c h r ū b e*) — sráigtas, -ai; sráigtą sukti.

štaketas (lenk. *s z t a c h e t* < vok. *S t a k e t*) — statinys, stātinio, statinis, -iai.

štapas (rus. *š t a m p* < vok. *S t a m p f e*), štapuoti — spaūdas, -ai, spaūstė, -ės; spauduoti, spausčiuoti.

štatas (rus. *š t a t* < vok. *S t a a t*) — valstýbė, -ės, pvz., Jungtinės Amerikos *V a l s t ý b ė s*.

štepselis (rus. *š t e p s e l'* < vok. *S t e p s e l*) — kištūkas, -ai.

štoporas (rus. *š t o p o r*) — trauktūkas, -ai, atkimštė, -ės, atkimštė.

štora (rus.) — užuolaida, -os.

štrausas (vok. *S t r a u s s*) — strūtis, -čio.

štuka, dg. štukos (lenk. *s z t u k a* < vok. *S t ü c k*), štukavoti (lenk. *s z t u k o w a ć*) — gabalas, -ai; juòkas, -ai, išdaiga, -os, pókštas, -ai; juokūs ar išdaigas daryti, juokūs krėsti, juokauti.

šventadienis, -io (daikt.) = šventà diena; šventadiēnis, -ė (būd.v.) = šventai dienai skirtas, pvz., šventadiēniai drabužiai.

šventybė ir šventenybė vienareikšmiai žodžiai, plg. didybė ir didenybė. Todėl galima tituluoti: Jo Šventybė ir Jo Šventenybė.

švogeris, -ka (lenk. *szwagier*, -ka < vok. *Schwager*) — sváinis, -io, sváinė, -ės.

tabakierka, -kerka (lenk., rus.) — tabōkinė, -ės.

tabōka — tabokà, -ōkos.

taburetkà (rus. < pranc. *tabouret*) — taburētė, -ės.

taca (lenk.) — padėklas, -ai.

tad skirtina nuo *tat* (*tai*): *tat*, *tai*, *tatai* visų pirma yra niekatrosios giminės įvardžiai, pvz., visa *tat* (*tai*) iš anksto buvo paruošta. Be to, *tai* yra dar vartojama ir jungtimi, pvz., jei negali, *tai* nė nepradėk. *Tad* (iš *tada*) vartojamas daugiau prieviksniškai (pvz., *tad* kągi pasakysi), bet ir jis taip pat kartais gali eiti jungtimi, pvz., kadangi niekas nenori to daryti, *tad* teks vienam iš mūsų tai atlikti.

taip vadinamas, -a (versta iš rus. *tak nazываемыj*, lenk. *tak zwany* ar vok. *so genannt*) — vadinamasis, -oji, pvz., dabar atsiranda kaskart ir daugiau vadinamųjų (ne taip vadinamų!) inteligentų bedarbių.

taisyklingas — taisyklingas, -a.

taktiškas (žmogus) — taktingas, -a (kuris turi takto, yra su taktu): taktingas žmogus taktingai (ne taktiškai!) ir elgiasi. Žr. -ingas ir -iškas.

talpinti pagal savo darybą visų pirma reiškia “daryti talpų”, paskui “kam ieškoti talpės ar duoti talpą (arba patalpą)”, pvz., šitame bute tegalima tik du gyventojus sutalpinti, daugiau jame nebėtelpa, nes per maža vietos. Todėl visiškai netinka vartoti *talpinti* vietoje “dėti, spausdinti”, pvz., užuot sakius “mano straipsnis buvo patalpintas viename dienraštyje”, reikia sakyti: mano straipsnis buvo išspausdintas (arba įdėtas) viename dienraštyje.

tame nevertotinas aiškiuose verstiniuose posakiuose, pvz., nelaimė tame (= rus. *несчастие в том*), kad daugelis emigrantų užmiršta gimtąją kalbą ir kt.; visai lietuviškai sakytina: nelaimėta (arba tik: nelaimė), kad... Taip pat vietoj *netame dalykas*, *netame reikalas* sakytina: *netas dalykas*, *netas reikalas*. Žr. *kame dalykas*.

tamprūs, -l, tamprų, yra jungtinas su *tempti, tampyti* ir visų pirma reiškia “linkstantį temptis”, t. y. stiprų, netrūkstantį, stamprų, stangų, elastingą (plg. *ėdrūs* “kuris gerai, daug ėda”, *jautrūs* “gerai jaučias, budrus, jausmingas”, *tukrūs* “kurs greitai tunka, turįs daug riebalų, tukinąs” ir kt.), todėl ir *tamprūs* (= stiprūs, nenutrūksta) santykiai bus kiek kitokesni, kaip *glauđūs* (= artimi) santykiai.

tankiai žr. *dažnai*.

tapetai (lenk. *tapety*) — išmušalai, išmušalus.

tardyti, tardytojas — tardyti, -o, -ė, tardytojas.

tarena netinka nei tarimui, nei tarsenai reikšti: viena, priesaga *-ena* dabar beveik nebevartojama veiksmui žymėti; antra, veiksmo būdai žymėti dabar jau vykusiai yra išgalėjusi priesaga *-sena* (pvz., *eisena, rašysena* ir kt.), ir trečia, tarimo rūšiai (vok. *Aussprache*, rus. *proiznošeniye*) reikšti jau turime savo gražų žodį *tartis, -iės, tarti*. Žr. *tarsena* ir *tartis*.

tarinio (sudurtinio) sudedamąja dalimi gali eiti daiktavardžio vardininkas ir įnagininkas, pvz., jis buvo visų mėgstamas ir laukiamas svečias (ne mėgstamu ir laukiamu svečiu!), jis buvo narsus karys (ne narsiu kariu!), bet: jis buvo kunigas, daržininkas ir jis buvo kunigu, daržininku. Skirtumas čia yra tas, kad vardininkas reiškia daugiau įprastinį veiksnio darbą, įprastinę buitį, o įnagininku pasakome, kuo kas yra, dedasi, yra laikomas tam tikru laiku.

Sudurtiniame tarinyje paprastai tevartojamas būdvardžių vardininkas, ne įnagininkas, pvz., jis jaučiasi laimingas (ne laimingu!), dedasi geras (ne geru!) ir kt.

tarkavoti, tarka (lenk. *tarkować, tarka*) — trinti, trintuvė, -ės.

tarpusaviai santykiai — tarpusavio santykiai, nes *tarpusavis* yra daiktavardis, ne būdvardis. Žr. *savitarpis*.

tarsena, -os yra tarimo būdas, vok. *Diktion, Sprechweise*, rus. *dikcija*. Žr. *tartis*.

tartis, -iės, tarti yra tarimo rūšis, jo išdava (= vok. *Aussprache*, rus. *proiznošeniye*), pvz., kiekvieno gero artisto turi būti gera, taisyklinga, ryški *tartis* ir graži, raiški (= ekspresyvi), meniška *tarsena*.

tartokas (lenk. *tartak*) — lentpiūvė, -ės.

tat žr. *tad*.

taūtininkas — tautiniūkas, -ai.

teikti žr. tiekti.

teisė, -ės, teisė — teisė, -ės, teisininkas, -ai (ne teisininkas!).

Taip pat įsidėmėtina: jis neturi jokių teisių į mano nuosavybę (ne mano nuosavybei ar prie mano nuosavybės!).

teisėtas, teisėtas, -a.

teismas ėjo prie uždary durų — teismas ėjo (arba byla buvo sprendžiama) uždaro mis durimis (=slaptai, neviešai).

teisūs, teisų = vok. recht, rechtlich, rus. pravyyj, spravedlivyyj: teisūs yra tas, kieno veiksmai ir teigimai atitinka tiesos ir teisingumo reikalavimus. Žr. tiesus.

telefonistė, telefoninkė, -ės, plg. mašininkė.

Telšiai — Telšiai, -ių, Telšius.

tėmyti (gud. tia mit') — stebėti, stėbi, -ėjo.

tepliorius (hibr.) — tapýtojas, -ai.

terioti (gud. teriat') — niōkoti, siaūbti, naikinti, pvz., priešas užplūdes nuniōkojo, nūsiaubė, sunaikino (ne nuteriojo!) visą kraštą.

tyčiotis — tyčiotis, -iojasi, -iojosi kuo arba iš ko.

tiėkti reiškia “ruošti, rengti, gaminti”, o *teikti* — “duoti”, pvz., šeimininkė tiėkia (pātiekė) pietus, bet: sodas suteikia daug naudos ir malonumo; aš jam jau įteikiau visus dokumentus, taip pat: teikis (=malonėk) man tai pasakyti.

tiesioginiai — tiesiogiai, tiesiog. Žr. -iniai.

tiesūs, tiėšų = vok. wahrhaft, aufrichtig, rus. priamoj, iskrennij, pvz., tiesūs yra tas, kieno žodžiai atitinka mintis. Žr. teisūs.

tikėti vartotinas su galininku ir įnagininku, pvz., tikiu Dievą (=tikiu Dievą esant, tikiu, kad Dievas yra) ir tikiu (=pasitikiu) tavimi, tavo žodžiais (ne tau, tavo žodžiams!). Tikiu į Dievą yra verstinis bažnytinės kalbos padaras (plg. lenk. wierzę w Boga, lot. credo in Deum). Taip pat, iš visko sprendžiant, mūsų kalbai svetimas yra ir naudininkas, nors jis raštuose ir šiaip tarmėse jau plačiai yra pažįstamas: viena, pagrindo įnagininkas čia yra senesnis ir dabar vietomis būdingai tebėra vartojamas (pvz., netikėk raišu vilku kojos nepadaužęs; jis visai netiki tuo vāistu; manim, ne kuo kitu tikėk ir kt.); antra, naudininkas tam reikalui nėra būdingas ir mūsų kalboje iš seniau nevartojamas, todėl sakome ne džiaugiuos, stebiuos tavo žodžiams, bet džiau-

giuos, stebiuos tavo žodžiais (arba iš tavo žodžių), rūpinuos tais dalykais, o žemaičiams net nesvetimi ir tokie posakiai, kaip jis nekenčia manimi ir kt. Taigi bendrinėje kalboje vis dėlto pirmiausia *tikėti* reikėtų vartoti ne su naudininku, bet su įnagininku: tikiu tavimi, tavo žodžiais; netikiu jokiais vaistais; tikėk (= pasitikėk) manim, kaip aš tavim; tikiu Dievu (= juo pasitikiu, jis yra mano tikėjimo pagrindas) ir kt.

tikrenybėje, tikrumoje prieveiksmiais nevartotini, todėl jų vietoje sakyтина: iš tiesų, iš tikrųjų (ne tikrumoje = rus. в действительности!) jis yra labai turtingas.

tikslas.

Sakome: kuriuo tikslu (=reikalui) čia atėjai, bet: kuriam tikslui tuos įrankius čia atsinešei?

Atėjau papasakoti naujienų (ne atėjau su tikslu papasakoti naujienų!); tie gandai esą išplatinti pakenkti (ne tikslu pakenkti!) geriems kaimynų santykiams.

tikslo aplinkybei žymėti yra vartojamas naudininkas, bendratis ar naudininkas su bendratimi, pvz., gavau knygą pasiskaityti (ne dėl pasiskaitymo ar pasiskaitymui!), plytas veža bažnyčiai, bažnyčiai statyti (ne bažnyčios statymui, bažnyčią statyti ar dėl bažnyčios statymo!), parsivedė pie menį karvėms ganyti (ne karvės ganyti ar karvių ganymui!), karvės laikomos pienui (ne dėl pieno, nes prielinksnis *dėl* mūsų kalboje reiškia priežastį, ne tikslą!).

tilpo (straipsnis laikraštyje) — buvo įdėtas, išspausdintas. Žr. talpinti.

tobūlas, -ā, tóbūlas, -ā, priev. tobulaĩ.

toliai, koliai, šioliai, dėliai, paliai, vėliai — tolei, kolei, šiolei, dėlei, palei, vėlei.

tonfilma (vok. Tonfilm) — garsinė filma.

tormozas (rus. tormoz), tormozuoti — stabdys, stabdžio, stabdyti.

tramplynas (rus. trampilin < pranc. tremplin) — šaunynė, -ės, šokynė, -os.

transportiras (rus. transportir < pranc. transporteur) — mātlinkis, -io.

tribušonikas (lenk. *trybuszonik*) — atkimštė, -ės, atkimštę, trauktukas, -ai, kamščiatraukis, -io.

trikampis, -io (daikt.) = trikampė figūrą; trika^mpis, -ė (būdv.) = turįs tris kampus, pvz., yra geometrinių trika^mpių, katurka^mpių ir kitokių figūrų.

triobėsys — trobesys, tróbesio. Žr. -e s y s.

trisdešimto kovo — trisdešimta kovo, kovo trisdešimtoji (= diena).

Žr. p i r m o s a u s i o.

trivoti (gud. *trivat'*) — tvėrti, ištverti.

trusikai (rus. *trusiki*) — glaudinės, -ių, kelnaitės, -ėių.

trūsti, trūsas, triūsti, -ia, -ė, triūsas, -ai.

tūjinti, tūjuoti = vadinti ką "tu", vok. *duzen*, rus. *tykat'*.

tūlas, -ā reiškia dažnas, ne vienas, daug kas, vok. *mancher*, rus. *mnogije*. Todėl sakytina: gyveno vienas žmogus (ne tūlas žmogus!), jei čia apie tam tikrą vieną žmogų kalbama.

tupėti, tūpi, -ėjo ir tūpti, tūpia, tūpė (įsidėmėtina rašyba!).

tūravoti (lenk. *wtórować*) — antrinti.

turėti (= vok. *haben*, rus. *imiet'*) ir tūrėti = laikyti (vok. *halten*, rus. *deržat'*).

turnyras, žaidynės, -ių.

turtingas pinigų, pinigingas (ne turtingas pinigais!).

tušyti (lenk. *tuszyć*) — troškinti.

tvėrti mūsų kalboje visų pirma reiškia "griebti; umžäunen, gorodit'; rīsti (žaidžą, dalgį); trivoti, dauern, aushalten, vyderžat'". Pats žodis *tvėrti* "kurti, schaffen" nėra paskolintas iš slavų: jei būtume jį pasiskolinę, tai dabar turėtume ne *tverti*, bet *tvārijū*, *tvāryti* (iš lenk. *tworzyć*) arba **tvariųū*, **tvaryti* (iš gud. *tvorít'*). *Tvėrti* "schaffen" gali būti tik reikšminis skolinys, t. y. pati šio veiksmožodžio lytis yra mūsų, tik jo reikšmė gali būti pasiskolinta iš slavų, nes mūsų kalboje nėra išlikusių pėdsakų, kurie rodytų šį veiksmožodį turėjus "darymo", "kūrimo" ar "leidimo" reikšmę, nors reikšmės raidos atžvilgiu tai ir galėjo būti. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad *tvėrti* "kurti, leisti, schaffen" yra plačiai vartojama visoje Lietuvoje, ypač bažnytinėje kalboje, ir, be to, turime kelis to veiksmožodžio plačiai žinomus antrinius darinius (pvz., *sutvėrėjas*, *sutvėrimas* "kreatūra" ir kt.), tai, atrodo, šio žodžio nebevertėtų uiti lauk vien tik dėl to, kad jo reikšmė gali būti ir ne visai lietuviška. Juk mes iš bažnytinės kalbos ir daugiau turime tokių reikšminių skolinių, pvz., *sąžinė* ("moralinės sąmonės" reikšmę ji per slavų kalbas yra gavusi iš lot. *conscientia* < gr. *syneidēsis* "Mitwissen, Gewissen"), išga-

nýtojas (verstas iš gud. *spasitel'* < *sp-pasitel*), kuris tiesiogiai turėtų reikšti tą, kuris ką išgano (plg. piemuo išgane visas pievas, vėjas išvartė medžius) ir kt. *Kurti* taip pat mūsų kalboje tėra reiškęs tik "feuern, heizen; bauen, errichten", o dabar neseniai jam esame davę ir naują reikšmę "tverti, schaffen, dichten", pvz., rašytojai kuria kūrinis, rašytojų kūryba ne visų yra vienoda ir kt. Panašiai galime sakyti ir: Dievas sukūrė pasaulį, Dievas yra pasaulio kūrėjas (savo pirmąsio reikšme — "statytojas, budavotojas"). Pagaliau senuosiuose raštuose ta reikšmė buvo vartojama ir *lėisti*, pvz., Dievas lėido (= sutvėrė, sukūrė) pirmąjį žmogų, pasaulį; bet dabar tai jau ne be visai yra įprasta. Taigi vok. *schaffen*, rus. *tvorit'* dabar galime verstti bent trimis veiksmažodžiais: *tverti*, *kurti* ir *lėisti*.

Ūgdyti, ugdyti, ūgdo, -ė.

uknolis (gud. *uchnal'* < lenk. *hufnal* < vok. *Hufnagel*) — pasaginė (vinis).

ūksusas (gud. *uksus*), āctas (lenk. *ocet* < lot. *acētum*).

ulioti (gud. *huliat'*) — linksmintis, pramogas lankyti, trankytis, užauti, puotauti...

-umà visų pirma yra vartojama vietai žymėti, pvz., *lygumà*, *aukštumà*, *žemumà*, *platumà*, *dykumà* (= lygi, aukšta, žema, plati, dyka vieta, žemės plotas). Kitokią reikšmę turinčios išimtys yra negausios: *daugumà*, *mažumà*, *šilumà* (= šilimà) ir kt.

-umas žr. -ybė.

univerka (lenk. *uniwerek*) — universitetas, -ai.

-uomenė.

Šios priesagos žodžiai kirčiuotini priesagoje, pvz., *jau-nuomenė*, *kariuomenė*, *visuomenė* (ne *jau-nuomėnė*, *kariuomėnė*, *visuomėnė*!).

-uotas žr. -otas.

ūpas, -ai = nuotaika, vok. *Laune*, *Stimmung*, rus. *nastrojenije*. Bet o, ūpas reiškia dar ir šėlą, pasiutimą. Nesakoma tikrai: jis buvo gerame ūpe (= rus. *v chorošem nastroyenii*), bet: jis buvo gero ūpo ar jo ūpas buvo geras: Žr. *nuotaika*.

-uvienė vartojama moteriškomis pavardėms sudaryti iš *u-* arba *ju-* kamieno vyriškų pavardžių, ypač tokių, kurios baigiasi *-čius* arba *-džius*, pvz., *Sutkuvienė*, *Grėniuvienė*, *Puodžiuvienė*, *Salādžiuvienė*. Bet žemaičiams ir kai

kuriems aukštaičiams priesaga *-uvienė* yra svetima: jie sako *Starkienė, Sutkienė, Lipčienė*. Galima tad sakyti abejaip, destis, kaip kur kas vartoja. Tik įsidėmėtina, kad priesaga *-uvienė* niekad os neturi kirčio. Žr. *-ienė*.
 užbonas (su priedėtiniu *u-* iš gud. arba sen. lenk. *zban*) — puo-
 dŷnė, -ės, ašotis, -io.
 uždaryti knygą — užversti knygą.
 užduotis — uždavinys, uždavinio.
 uždūšinė, paprastai dg. uždūšinės (per *zadušna, zadušnos*
 versta iš lenk. *zaduszy* [dzień]) — Vėlinės, -ių.
 užganėdinti — patėnkinti, -ina, -ino.
 užįdomauti — sudominti, -ina, -ino. Žr. *įdomautis, įdominti*.
 užimti žr. *užsiimti*.
 užmesti, užmetinėti, užmetimas (versta iš lenk. *zarzucić, zarzut*) — prikišti, priekaištas, -ai, pvz., šis darbininkas gerai savo darbą dirba, nieko jam negalima prikišti, užtat niekas jam ir neprikaišioja (nedaro priekaištų).
 Užnemunis — Užnemunė, -ės (Suvalkų kraštas).
 užsiimti, užsiėmimas (versta iš rus. *zanimat'sia, zaniatiye*, lenk. *zająć się, zająćcie*) daug kur bendrinėje kalboje gali būti nevartojama, pvz. ką jis veikia, kuo verčiasi (ne kuo užsiima!)? Verčiasi (ne užsiima!) amatu. Visai netinka sakyti: tas klausimas jį labai užima vietoj labai domina; įdomus (ne užimantis!) dalykas. Bet jau esame įpratę sakyti ir neturime kuo tinkamai pakeisti: jis užima dvi vietas, darbas užima daug laiko, aš esu labai užimtas — labai neturiu laiko ir kt.
 užsimokėti sakoma tokiuose sakiniuose, kaip, pvz., jis pats už prekes užsimokės; bet nesakytina: tai jam daryti ne-užsimoka vietoj neišsimoka ar neapsimoka.
 užtraukti paskolą (versta iš lenk. *zaciągnąć pożyczkę*) — imti paskolą.
 užvesti.
 Sakoma: užvedė arklių ant kalnelio, bet nesakoma: užvedė knygą, kalbą, bylą, laikrodį, sodą ir kt. Čia geriau tinka: įsitaísė knygą, pradėjo kalbą, iškėlė bylą, prisuko laikrodį, įveisė sodą. Žr. *vesti*.
 užvydėti, pavydėti, pavydi, -ėjo.

vada, -os, vada = vok. *Veranlassung*, rus. *повод*. Šio žodžio sinonimai yra: *próga, dingstis* (= pretėkstas). Pvz., kartais nedideli dalykai yra vada procesui iškelti.

vāgonas — vagonas, -ai.

vaidentuvė — vaizduotė, -ės.

vaidyla — vaidilą, -ilos.

vailokas, vailokinis (gud. v o j l o k) — tūbas, -ai, tūblinis, -ė, veltinis, -ė.

vaistaī, vaistinė — vaistas, -ai, vaistinė, -ės.

vaizdas — vaizdas, -ai.

vajus (angl. v i e, sk. v a i) — talka, -os, talką.

vaitas (gud. v o j t, lenk. w ó j t) — viršaitis, -čio.

vālanda — valandą, -os, vālandą.

valdininkas — valdininkas, -ai. Žr. -i n i n k a s.

valdiškas = toks, kaip valdžios, vok. r e g i e r u n g s m ä s s i g, rus. v l a s t i s v o j s t v e n n y j. Todėl sakytina ne valdiškas miškas, valdiška tarnyba, bet valdinis miškas, valdinė (valstybinė) tarnyba. Žr. -i š k a s, -i n i s.

valizka (lenk.) — lagaminas, -ai.

valstija — valstybė, -ės.

vana (lenk., rus. v a n n a < vok. W a n n e) — vonia, -iūs, vonia (taip pat kilusi iš lenk. w a n n a ar gud. v a n n a, tik yra seniau paskolinta ir dabar plačiai pažįstama).

vardo (paaiškinamasis) kilmininkas.

Sakytina: dirbu “Rangos” bendrovėje, buvau “Spindulio” spaustuvėje, “Paramos” krautuvėje, ne... bendrovėje “Ranga”, spaustuvėje “Spindulys”, krautuvėje “Parama” ir kt.

varduvės — vardinės, -ių, vardadienis, -io. Vardinės, sudarytos iš vardas, yra gretintinos su Sekminėmis, Joninėmis ir kitomis tokiomis šventėmis, kurias kasmet kartoja. Žodžiai su priesaga -uvės daromi iš veiksmažodžių (pvz., i k ū r t i — i k u r t ū vės, išlėisti — išleis ū vės, laidoti — laidotu vės) ir reiškia atsitiktinius susirinkimus bei šventes.

vargiai ir vargų dabar yra vienareikšmiai (pvz., vargiai, arba v a r g u, tau pasiseks), nors iš pradžios pirmasis taip skyrėsi nuo antrojo, kaip, pvz., baīsiai nuo baīsų.

varsa (gud. v o r s a) — spalvą, -os, spalvą.

varžytinės — varžytinės, -ių, plg. lenk t ū nės, im t ū nės, galė t ū nės ir kt.

vazaunė (lenk. w o z o w n i a) — ratinė, -ės.

veikti į ką — veikti ką, pvz., rūkymas blogai veikia sveikatą (ne į sveikatą!).

vėja — veją, -os, vėją.

vėliai žr. toliai.

vėliau: ne vėliau kaip sausio 1 d. (ne ne vėliau sausio 1 d.). Žr. daugiau, mažiau.

vėliavà — vėliava, -os, plg. baudžia va, -os, mėzliava, -os, gāniava, -os ir kt.

Vėlinės, Vėlinės, -ių.

vėlyti (gud. velit') — linkėti, pvz., linkiù (ne veliju!) viso labo! Žr. pavėlyti.

veltuī — veltui.

vend(z)yti (lenk. wędzić) — rūkyti, būdyti, -o, -ė.

vengti — vėngti, -ia, -ė.

vergas, vergija — vėrgas, -ai, vergija, -ijos.

veterinorius, veterināras, -ai, plg. notāras, vegetāras, vikāras.

vidutiniai — vidutiniškai. Žr. -iniai.

viedras (gud. viedro) — kiblas, -ai.

vienašaliai — vienašališkai. Žr. bejėgiai.

vienatvė = vok. Einsamkeit, odinočestvo, pvz., vienatvėje žmogus gali jaustis ir tada, kai jis nėra vienumoje (nėra vienas). Žr. vienuma

vienbalsiai dėl galėjimo gali būti sudarytas (plg. gyvena pusbadžiai, vienbasiai apsiavęs ir kt.), tačiau įprastesnis ir senesnis posakis yra *vienu balsu*, pvz., visi vienu balsu nutarė, kad tuoj reikės rugius vežti.

vienintėlis, vienintėlis, -ė.

vientautis — tautietis, -ė, pvz., mūsų tautiečių (t. y. mūsų tautos žmonių) yra visuose pasaulio kraštuose.

vienumà, -os = vok. Abgeschiedenheit, rus. uedinenije, pvz., vienumoje yra žmogus, kai pasilieka vienas. Žr. vienatvė.

viešalka (rus.) — kabyklà, -yklos; pakabà, -os (atskiram drabužiui pakabinti), kabiklis, kabinōtas (į drabužį įsiuvas).

vietininko klaidos: kario karjerà pradėjo leitenanto laipsniu (ne laipsnyje!); Lietuvos istorija žymia dalimi (ne žymioj dalyj!); tautų santykių istorija; skaičiau rusiškà, rusų kalbà parašytà (ne rusų kalboje!) knygà; mirusieji laidojami viršutiniaais drabužiais (ne viršutiniuose drabužiuose!); daugumas valdininkų (ne valdininkai daugumoje!) gyvena gerai; negalėjo svarstyti visai nepriklausomai (ne pilnoj nepriklausomybėj!).

vieto j to, kad — užuot: užuot rašęs (ne vieto j to,

- k a d r a š y t i !), jis ėmė skaityti; užuot (ne vietoj!) dirbęs, nuėjo gulti.
- vykinti, vykrinti — vykdyti, -o, -ė.
- vila — vilā, km. vilos, vasarinė, -ės.
- vylyčia (gud. vilica) — strėlā, -os, strėlā.
- Vilija (gud., lenk.) — Neris, -iės, Nėri.
- vilius, vilingas — vīlius, -iaus, vilingas, -a.
- vilkolakis (lenk. wilkołak) — vilkātas, -ai, vilkatā, -ātos, vilktrasa, -os.
- virtulys — virtūvas, -ai (samavoras).
- virš yra sutrumpintas iš *viršui* ar *viršum* ir gyvojoje kalboje yra visai taisyklingai vartojamas prielinksniu, pvz., kregždės skraid o virš (= viršum) bažnyčios, virš malūno pralėkė pulkas varnų ir kt., plg. latvių vīrējuma “ties stogu, über dem Dach”. Visai svetimi mums yra tokie posakiai, kaip “gavau virš šimto litų” ir kt. Čia virš šimto yra tiesiog versta iš rus. sverch sta, todėl lietuviškai tesa-kytina: gavau daugiau kaip (negu) šimtą (arba per šimtą) litų. Taip pat netinka ir *viršišdėstyta*, *viršmi-nėtas* vietoj ankščiau (ar aukščiau) išdėstyta, minėta, pvz., prisimink aukščiau (ar ankščiau) išdėstytus (ne viršišdėstytus!) dalykus.
- viršgamtinis, viršetatinis (versta iš rus. sverchestestvennyj, sverchštatnyj) — antgamtinis, antetatinis, pvz., antetatinis tarnautojas, antnorminės (ne viršnorminės!) valandos ir t.t.
- viršžmogis (verstas iš rus. sverchčelovek) — antžmogis, -io.
- visame jiealti — viskuo (dėl visko) jiealti, plg. ku o (ne ka-me!) jis kaltas. Žr. dar ka me.
- vystyti(s) gali būti vartojamas konkrečia ir perkeltine reikšme, pvz., dabar jau maža kas bevysto vaikus, bet: galima gerai išvystyti ne tik fizines, bet ir dvasines pajėgas; taip pat ir motoras gali išvystyti didelį greitį.
- visuose atvejuose, atsitikimuose — visais atvejais, atsitikimais (kreipkis į jį).
- visuomėnė — visuomenė. Žr. -u o m e n ė.
- visuotinas — visuotinis, -ė, bet visuotinai.
- vỹšnia — vyšniā, km. vỹšnios.
- vỹtis, -čio (tautos herbas) ir vytis, -iės, vỹti (virbas).
- vokietỹs, -čiai, Vokietija — vóketis, -čiai, Vokietijā, -ijos.
- volas (lenk. wał) — pýlimas, -ai; ristūvas (dirvai lyginti).
- vosilka (lenk. wasilka, -ek, gud. vasilok) rūgiagėlė, rūgiagėlė.

vualka (rus. *v u a l' k a*, *v u a l' < pranc. v o i l e*) — vuālis, -io, šydas, -ai.

zacirka (lenk.) — kankoliēnė, -ės.

zapekanka (rus.) — āpkepas, -ai.

zapinka, zaponka (rus. *z a p o n k a*) — segūtis, -čio, sāsaga, -os.

zatšaska (lenk. *z a t r z a s k*) — spaūstas, -ai.

zažigalka (rus.) — brėžėklis, -io, degėklis, -io.

zemliokas (rus. *z e m l i a k*) — tautiėtis, -ė, žemiėtis, -ė.

Žigmantas ir Žygimantas.

Lietuvos kunigaikščiai yra buvę *Žygimantai*, ne *Zigmantai*. Tai rodo ir dabartinė pavardė *Žygmantas* (iš *Žygimantas*), kaimų pavadinimai *Žygmantai*, *Žygmantynai*. *Žygimantas* sudėtas iš *ž y g i* (= žygis) + *m a n t a s* (= išmanus, supratingas). Plg. pavardę *Žygaudas* iš (**Ž ý g i g a u d a s*). *Zigmantas* per lenkų *Zygmunt* atėjęs iš vokiečių *Sigmund* (iš *S i g i s m u n d*), kuris savo ruožtu paskolintas iš pranc. *Sigismond* bei italų *Gismondo*. Todėl tik *Zigmantas Vaza* gali būti tuo vardu vadinamas, nes jis buvo nelietuvis.

zovada (lenk. *z a w ó d*) — šuoliais, pvz., arklys bėga *š u o l i a i s* (ne *z o v a d a*!).

zoviesas (gud. *z a v e s*) — vỹrius, -iaus.

zubras (rus. *z u b r*) — stumbras, -ai.

zubryti, zubryla (rus. *z u b r i t' , z u b r i l a*) — kalti, kalikas.

zubrovka (rus.) — stumbrinė, -ės.

zupė (lenk. *z u p a*) — sriubą, -os, sriubą.

žaisti, žaistas — žaisti, -džia, -ė, žaistas, -ai.

želaba (gud. *ž a l o b a*) — gėdulas, -ai.

žele (rus. *ž e l e < pranc. g e l é e*) — drebūčiai, -ių.

žerėti — žerėti, žėri, -ėjo.

žestas (rus. *ž e s t < pranc. g e s t e*) — mōstas, -ai.

žydrus — žýdras, -ą.

žilvytis — žilvitis, -čio.

žingeidus yra nevykusiai sudarytas būdvardis versti vok. *ne u g i e r i g*, rus. *l i u b o p y t n y j* ar lenk. *c i e k a w y*, nes mes paprastai nelinkstame sudarinėti sudėtinius būdvardžius su galūne -us, pgl. *dyka du ō n i s*, *geran ō r i s*, *silpnavālis*, *mėšlāve žia i* ratai, *sausakl ō d i s* ir kt. Jis yra pakeistinas savu būdvardžiu *smalsūs*, -i, *smalsų*, priev. *smalsiai*. Plg. dar *s a v a r a n k u s*.

žinys — žynys, žynio.

žinoti žr. *m o k ė t i*.

žiurstas (per š i u r š t a s iš vok. žem. š o r š t) — prijuostė,-ės, prikyštė,-ės.

žmogiškas = vok. menschlich, rus. čelovečeskij: ž m o g i š k a s veiksma, kuris atitinka žmogaus prigimtį. Žr. ž m o n i š k a s.

žmōniškas = vok. menschlich, rus. čelovečnyj, g u m a n n y j: ž m o n i š k a s veiksma, kuris sutinka su žmonių meile ir jų gerbimu.

žodis žodin — pažodžiui, vok. wörtlich, rus. doslovnno, slovo v slovo, pvz., jis visą veikalą pažodžiui (ne žodis žodin!) išvertė.

žvilgsnis reiškia *pažvelgimą* ir nemaišytina su *atžvilgiu*. Žr. a t - ž v i l g i s.

PREKYBINĖS KORESPONDENCIJOS ŽODYNĖLIS*

Čia duota ne tik prekybinės korespondencijos, bet ir šiaip su prekyba susijusių terminų. Daugumas jų gyvenime jau vartojami iš seniau, bet gerokas žiupsnis yra ir naujų, savo ir mokyklos reikalui nusikaltų ar nusikaldintų. Pati vartosenos praktika parodys, kiek iš šių naujųjų tikrai prigis. Visų sričių terminai prašyte prašosi oficialiai sutvarkomi. To trūkstant gauname kitaip verstis.

Žodynėlyje duota lietuviškų pakaitų ir vad. tarptautiniams žodžiams. Tuo nenorime pasakyti, kad šie pastarieji būtų visai išmestini. Tačiau kartais labai pravartu turėti ir savą žodį. Terminai ištiesai išversti vokiškai, daugelis angliškai**, vienas kitas ir rusiškai. Aiškinamųjų pavyzdžių, dėl vietos stokos, nedaug tedėta. Specialistams terminai ir šiaip bus suprantami, o mokykloje paaishkins mokytojas. Kirčiui ir prieгаidei susekti pažymėtos ir reikiamosios lytys.

* L. DARGIS, *Prekybinė korespondencija*, Kaunas 1938, 160-179 psl.

Prekybinės korespondencijos žodynėlis (L. Dargio knygoje pavadintas *Žodynėliu*) buvo sudarytas tuo būdu, kad L. Dargis sutelkė anuo metu jo ir kitų Lietuvoje dažniausiai vartojamus reikalingiausius ūkinius terminus, juos išvertė į vokiečių, dalį ir į anglų kalbą, o A. Salys padėjo tuos terminus sulietuvinti, nustatyti jų lietuviškąsias lytis. Dalis tų terminų (pavyzdžiui, *antspaudas*, *įmonė*, *perlaida*) buvo kitų jau anksčiau sudaryta, o kita dalis (kaip *atlyginimas*, *išrankos*, *palūkanos*) jau iš seno vartojama. Tačiau daugumą terminų, dažniausiai nelietuviškų, teko naujai apdoroti, susikurti naujų lyčių, išvestų iš jau vartojamų žodžių. A. Salys, L. Dargiui paaishkinus kurio termino sąvoką, dažnai pasiūlydavo po kelis lietuviškus terminų atitikmenis, pagaliau kartu su L. Dargiu pasirinkdavo tą žodį bei jo formą, kuri abiem labiau patikdavo. Pats L. Dargis vėliau (1975) yra pareiškęs, kad čia "lietuviškosios dalies naujų terminų pagrindinis autorius buvo prof. A. Salys". Anuo metu (1938) šie terminai buvo paskelbti taip pat ir *Tautos Ūkio* žurnale. Prieš čia persispausdinant, šį žodynėlį dar peržiūrėjo L. Dargis ir visur pridėjo angliškuosius terminų atitikmenis, kur jų 1938 m. knygoje dar nebuvo.

** Taip buvo 1938 m. leidinyje; dabar čia visur duodami ir angliškieji terminų atitikmenys. — Taip pat žodynėlio originale riebiomis raidėmis surinktieji antraščiažodžiai čia pateikiami šviesiais rašmenimis.

- Adresuojamoji mašina Adressiermaschine ; addressing machine
 adresų knyga Adressbuch ; address book
 anglinis pūpierių ("kalkė") Kohle, Kopierpapier ; carbon paper
 antdividendis, -džio, antpadalis, -io Super-, Mehrdividende ; special, extra dividend
 antdrauda, -os Überversicherung ; overinsurance. — Antdraustoji drauda vadinama antdrauda.
 antdraūsti, antdraūdžia, antdraudė überversichern ; to overinsure
 antkortis, -čio Kopf der Karte ; index card heading
 antlaiškis, -io Briefkopf ; letter heading
 antrąraštis, -čio zweite Ausfertigung ; second original
 antrininkas, -ai Duplikat ; duplicate
 antrinės palūkanos Nachzinsen ; secondary interest
 antsaikis, -io Übermass, Überschuss (bei Hohlmass) ; overmeasurement
 antsauskaitis, -čio Kopf der Faktura, der Rechnung ; invoice heading
 antspaudas, -ai Siegel, Stempel ; seal
 antsvoris, -io Übergewicht ; overweight. — Svorio antviršius, pridus vadiname antsvoriu.
 anttarris, -io Ūbertara, Supertara, Zuschlagstara ; overtare, overtaring
 antviršis, -io Überschuss ; extra addition. — Kas yra daugiau, t.y. viršaus svorio, saiko ar mato, vadinama antviršiu. Jis svorį, saiką duoda su antviršiu.
 apdairà, -ōs, āpdairą Umsicht ; circumspection
 apdairūmas Umsichtigkeit ; circumspection
 apdairūs, apdairų umsichtig ; circumspect
 apibūdinti charakterisieren, beschreiben ; to characterize, to describe
 apie betreff ; concerning, about
 apimlūs, apimlų umfanglich ; extensive
 apimtūs, -iēs, āpimtį Umfang ; extent, circumference, volume
 apyskaitiniai metai Rechnungsjahr ; business, fiscal year
 apyvarta Umsatz, Umlauf ; turnover, sales
 aplaidà, -ōs, āplaidą Fahrlässigkeit ; carelessness, negligence
 aplaidūmas Fahrlässigkeit ; carelessness, negligence. — Aplaidūmas kenkia firmos vardui, tam atsiliepia ir mažiausia aplaidà.
 aplaidūs, aplaidų fahrlässig ; careless, negligent
 aplinkà, -ōs, āplinką Umgebung, Milieu ; surroundings, environment
 apmokà, -ōs, āpmoką Begleichung(ssumme) ; payment. — Apmokamoji suma yra apmokà.

apmokėjimas Begleichen, Begleichung; payment
 apmokėti begleichen; to pay, to settle
 apmuità, -õs, àpmuità Zollbetrag; customs, duty
 apmuītinti verzollen; to pay customs, duty
 apsauginis muĩtas Schutzzoll; protective duty
 apsimõkamas (dàrbas) rentabel; profitable
 apsipirkti, apsipërka, apsipirko falsch kaufen, sich eindecken; to
 buy too dearly, to overpay, to shope
 àsmeniškai persoonlijk; personally
 àteilis, -io Zeileneinrückung; margin
 atidaryti (krautuvę) eröffnen; to open
 atidėti stunden; to postpone
 atidėjimas Stundung, Moratorium; postponement, respite, delay
 atidus, atidų achtsam; alert, attentive
 atidumas, atidžià, atidžios Achtsamkeit, Aufmerksamkeit; alert-
 ness, attentiveness
 atkarpà, -õs, àtkarpà Kupon; coupon
 atkarpų lãpas Kuponbogen; coupon sheet
 àtklausas, -aĩ Rückfrage; further inquiry, check-back
 atlaidà, -õs, àtlaidà (nuo dalies atsakymo) Befreiung, Nachlass;
 remission, reduction
 atlaikinės, liekaninės àkcijos Verzugsaktien; unsold shares
 atlankinis atvirukas Klebepostkarte; folding postcard
 atliẽkamoji vietà Erfüllungsort; place of delivery, settlement
 àtlygĩ duoti kompensieren, ersetzen; to compensate
 atlyginimas Vergütung; compensation, payment
 atlyginti vergüten; to compensate
 àtlygis, -io Kompensation; compensation
 àtlikta erledigt; accomplished
 atlikti erledigen; to accomplish, to execute
 atlikimas Erledigung; accomplishment, dispatchment, execution
 atmèsti (pasiũlymà, uĩsakymà) ablehnen, zurückweisen; to de-
 cline, to reject
 atmetimas Ablehnung, Zurückweisung; rejection
 atmokà, -õs, àtmokà Rückzahlung; repayment, redemption. —
 Turi daug a t m o k ų mokėti, todėl ir visas a t m o k ė j i -
 m a s pasunkėja.
 atmokėjimas Rückzahlen, Rückzahlung; repayment, redemption
 atmokèstinė prekyba Kostgeschäft; continuation business, con-
 tango
 àtmokestis, -čio Kostgeld; continuation rate, contango
 atmokėti rückzahlen; to repay
 àtmušas, -aĩ Durchschlag; (carbon)copy

atmušinis popierius Durchschlag-, Durchschreibepapier; duplicating paper

atmūšti Durchschläge anfertigen; to copy

atódaira Rücksicht, Rücksichtnahme; consideration

atrankà, -òs, àtrankà Auslese; selection

àtrašas, -ai Stornierung, Berichtigung; correction, rectification

atrašýti stornieren, berichtigen; to correct, to rectify

atrinklmas Auslese; selection

atrinkti auslesen; to select

atsakingas, atsákomas verantwortlich; responsible

atsákymas Beantwortung, Antwort, Haftung; answer, reply, liability

atsakýti beantworten, verantworten, haften; to answer, to reply, to be liable for. — Į mūsų laiškà dar neatsákò. Kas už tvarkà atsákò? Už nuostolius atsákò pardavėjas.

atsakýtinai mit Obligo, mit Verbindlichkeit; with obligation, binding

atsiklausimas Rückfragen, Erkundigung; inquiry

atsiklausti rückfragen; to inquire

atsisakýtinai frei, freibleibend; without obligation, subject to confirmation. — Prekes siūlo atsisakýtinai, t.y. pasilieka teisę nuo pasiūlymo atsisakyti.

atsiskaityti abrechnen, verrechnen; to pay off, to settle

atsiskaitytinai zur Verrechnung; by payments on accounts

atsiskaitymas Abrechnung; settlement

atsiskaitytomasis čekis Verrechnungsscheck; settlement check

atsiustinaĩ mit Zusendung; including delivery. — Nupirko atsiustinaĩ, t.y. pardavėjas pirkėjui atsiųs.

atsižvelgti Rücksicht nehmen; to consider, to take into consideration

atskaità, -òs, atskaità Abzug; discount, deduction

atskaityti abziehen; to discount, to deduct

atskaitymas Abziehen, Abziehung; discount, deduction

àtskiras, atskiràsis (specialus, specialinis) besonder, spezial; special.

— Atskiríjì (specialiniai) paklausimai, pasiūlymai.

atskirinis muftas specifischer Zoll; special customs, duty

atšaũkiamas kũndbar; recallable, retractable, terminable

atšaũkiamumas Kũndbarkeit; possibility to recall, to retract, to terminate

atšaũkimas Widerrufen, Widerruf; recall, retraction, termination

atšaũkti wiederrufen; to recall, to call off; to retract, to terminate

atviràsis kreditas ungedeckter Kredit; open account credit

atvirũkas, -ai Postkarte; postcard

atžangà, -òs, atžangà Rückschritt, Regress ; regress, retrogression
atžangùs, atžangų rückschrittlich, regressiv ; regressive, retrogressive

atžvalgùs, atžvalgų rücksichtsvoll ; considerate, thoughtful. — Jis savo klientams labai atžvalgùs, į visus jų reikalus atsižvelgia.

aukso tãškas Goldpunkt ; gold-bullion-point

Bãnkò, bankinè pèrlaida Banküberweisung ; bank remittance, transfer, cashier's check

baudà, -òs, baudà Strafe ; fine

bendraskòlis, -è Gemeinschuldner ; fellow debtor

bendrièji paklausimai allgemeine Anfragen ; circular inquiries

bendrièji pasiūlymai allgemeine Angebote ; circular offers

betëismis susitarimas aussergerichtlicher Vergleich ; out of court settlement

bevardis čekis Überbringerscheck ; bearer's check

branginti, pabranginti verteuern ; to raise, to increase (the price)

branginiškas, -è wer hohe Preise verlangt, ansetzt ; one who sells dearly, expensive ; dorožila, doroguša. — Iš branginiško piginiškas nenupirks.

brangymetis Teuerung, teure Zeit ; dearness, dearth

brángti, brángsta, brángo teuer werden ; to go up in price

būdinè prekýba Hökerhandel ; hawking trade

būdininkas, -ai Höker ; hawker, peddler

Čekis Scheck ; check

čekių ir vėkselių apyvarta, judėjimas Scheck-Wechselverkehr ; turnover, circulation of checks and bills

Dalínè siuntà Teilsendung ; partial shipment

daliniškas Teilhaber ; partner, joint owner

dalnis atlikimas Teilausführung ; partial execution

dalis, -iès Teilquantum, besonderer Posten, Anteil ; part, share. — Prekes prašau pristatyti dalimis. Savo dalyje perleido kitam.

dalybos Teilung ; partition, distribution

dalykinis terminas, pòsakis Fachausdruck ; technical term, expression

dalyko, srities pažinimas Fachkenntnis ; subject, field knowledge

dalyko, srities žinovas Fachkenner ; subject, field expert

dalyvavimas pelnè, žr. pelninis dalyvumas

darbingas arbeitsfähig; able to work. — Kas gali, pajėgia dirbti, tas d a r b i n g a s.

darbingumas Arbeitsfähigkeit; working capability

darbštumas Arbeitsamkeit, Fleiss; diligence

darbštūs, darbštu arbeitsam, fleissig; diligent. — Kas darbą mėgsta, jam atsideda, tas d a r b š t ū s.

darbūmas Leistungsfähigkeit; productivity

darbūs, darbų leistungsfähig; productive. — Kas daug padaro, nudirba, tas d a r b ū s. Didelis jo d a r b ū m a s.

datnis vėkselis Präziswechsel; fixed date bill

dauginti (rašta) vervielfältigen, multiplizieren; to increase quantity, to multiply

dažnis, kopijinis pieštukas Kopier-, Tintenstift; copying (ink), indelible pencil

debitinis pranešimas Belastungsanzeige; debit note

derėtis feilschen, handeln, verhandeln; to haggle, to bargain

derybos Feilschen, Verhandlungen; haggling, bargaining. — Kai nos be d e r ý b ū — feste Preise.

dervėdrobė Teertuch; canvas

didmenininkas Grosshändler; wholesale dealer, merchant

didmeninė nuolaida Rabatt; wholesale discount, rebate

didmeninė prekyba Grosshandel; wholesale trade

dėdmenos, -ŭ Engrosswaren; wholesale goods

didmuo, didmeis, dėdmeni Umfang, Grösse; dimension, size, bulk, volume

dirbinys, dirbinį Fabrikat, Erzeugnis; artifact, product

diskontas Diskonto; discount

diskontavimas Diskontierung; discounting

diskonto, diskontinis kreditas Diskontkredit; discount credit

diskontuoti diskontieren; to discount

dividenėdas žr. padalas

dokėliai mokesčiai Dockgebühren; dockage, dock charges

dokumentinis akreditivas dokumentäre Akkreditiv; documentary letter of credit

draudà, -os, draudà Versicherungssumme; insurance amount

draudlakštis, -čio Police; insurance policy

draudpinigiai Premie; insurance premium

draugiškas vėkselis Gefälligkeitswechsel; accommodation bill

draustinis, įvertintas, įvertintinis (laiškas) Wertbrief; insured (letter)

dvigubnis kvėtas Doppelquittung; duplicate, double receipt

Firmos būstinė Firmensitz ; firm's, company's headquarters
 firmos vardas Firmenruf ; firm's reputation, standing, good will
 firmos ženklas Firmenzeichen ; trademark
 firmos apibūdinimas Beschreibung der Firma ; firm's, company's
 description

Gābalas, -ai Stück, Kollo, Kolli ; piece
 gabalinis muštas Stückzoll ; specific customs, duty
 galinis atsiskaitymas Ultimoabrechnung ; final, end of the month
 settlement

galiójamasis laikas Gültigkeitsdauer, Laufzeit ; validity period

galióti Gültigkeit haben ; to be valid

gaminimas Produzieren, Herstellung, Herstellen ; production

gaminys, -io žr. dirbinys

gaminti produzieren, herstellen ; to produce

gamintojas Produzent, Hersteller ; producer

gamýba Produktion ; production

garbės mokėjimas Ehrenzahlung ; payment for honor

gaunamieji laiškaí eingehende Briefe ; arriving mail

gaunamóji sumà Empfangsbetrag ; amount receivable. — Ga u-

n a m ó j i s u m à yra ta, kurià gauname arba kuri priklauso

gauti, g a u s i m ó j i — kurià gausime ar tikimės gauti, o

g a u t ó j i — kurià jau esame gavę.

gausimóji sumà der zu erhaltende Betrag ; amount to be received

gauta gyvais pinigais bar erhalten ; received in cash

gautóji sumà der erhaltene Betrag ; received amount

gavėjas Empfänger ; receiver

gavimo patvirtinimas Empfangsbestätigung ; receipt confirmation,
 acknowledgment

gyvais mokantýsis Barzahler ; cash payer

gyvenà, -òs, gyvenà Curriculum vitae, Lebenslauf ; résumé

gyvì, gyvieji pinigai Bargeld ; cash

gyvinė nuolaida Kassakonto ; cash discount, allowance for paying
 in cash

gyvinė prekyba, prekyba gyvais Kassageschäft ; cash trade, busi-
 ness

greitóji (keleivinė) skubà als Eilgut ; by express (fast) trains,
 express delivery

grynàsis pelnas Reingewinn ; net profit

grynàsis jūrinis važtaraštis reiner Seefrachtbrief, Konossament ;
 clean bill of lading

gryninis kvítas reine Quittung ; clean receipt

- Ipotekinis kreditas Hypothekarkredit ; mortgage loan
iš anksto mokėti vorauszahlen ; to pay in advance
išdavà, -òs Ergebnis, Erlòs ; result, product
išdavùmas Ergiebigkeit ; productivity
išdavùs, išdavų ergiebig ; productive. — Išdavì žaliava, iš
kurios galima daug pagaminti. Nelygu žaliavų išdavù-
mas. Ir žmogaus darbas gali būti išdavùs, tačiau to
darbo išdavòs labai įvairios.
- išduodamasis pažymėjimas Auslieferungsschein ; delivery order
išgaliòti Vollmacht annullieren ; to cancel, to annul. — Pranešame,
kad jis mūsų jau seniai išgaliòtas.
- iškraunamasis uostas Löschungshafen ; port of discharge
iškraustyti (sandėlį) räumen ; to clear out
išlaiškis, -io Schlussformel, Briefschluss ; complimentary close
išmoka, -os Abzahlung ; payment on account ; installment. —
Išsimokėjimą greitai baigs, tris išmokas beturi.
- išmestinaì, pamestinaì zum Schleuderpreis ; to sell at throwaway
prices. — Krautuvę iškelia kitur, viską išmestinaì par-
davinėja. Iš toli atvežęs, turi kartais pamestinaì par-
duoti.
- išmestinė kaina Schleuderpreis ; throwaway price
išmestinė prekė, išmota Schleuderware ; merchandise selling at a
throwaway price
- išpajamòti Einnahmen ausbuchen ; to write off income
išpardavimas Ausverkauf ; sale, clearance sale
išparduoti ausverkaufen ; to sell off, to clear shop
išperkamas tilgbar ; redeemable
išperkamasis fondas Tilgungsfond ; sinking fund
išperkamasis mòkestis Nachnahmegebühr ; cash on delivery
išperkamasis terminas Einlösungs-, Tilgungstermin ; redemption
time
- išperkamòji komisiija Nachnahmeprovision ; cash on delivery com-
mission
- išpirka Nachnahme, Nachnahmebetrag, Einlösungs-, Tilgungssum-
me ; cash, collection on delivery, installment
- išpirklmas Nachnahmenzahlen, Einlösung, Tilgung ; redemption,
installment (payment)
- išpirkti einlösen, tilgen, die Nachnahme zahlen ; to redeem, to pay
installment
- išpirktinaì per Nachnahme ; to send by way of cash on delivery.
— Prekes pasiuntème išpirktinaì (= mokėti reikės at-
siimant).

išrankos, -ų Ausschuss; leftovers, leftover goods. — Viskas išparduota, išrankos beliko.
 išrašyti ausfertigen; to write out
 išskaita, -os Abzug; deduction
 išskaityti abziehen; to deduct
 išskaitytinai ausschliesslich, abzüglich; with deduction
 išskyrą, -os (klauzulė) Klausel; clause
 išsimokamasis pardavimas Abzahlungsgeschäft; installment selling
 išsimokėjimas Abzahlung; paying by installments
 išsimokėti abzahlen; to pay by installments
 išsimokėtinai auf Abzahlung; by installments
 išsiunčiamoji, siunčiamoji vieta Versandort; dispatching place
 išsivežtinaį zur Abfuhr; with own pickup (of goods). — Fabrikas kalkių purvą atiduoda išsivežtinai.
 ištrauka, -os Auszug; excerpt, bank account statement
 išvežamasis muštas Ausfuhrzoll; export customs, duty
 išvažos, -ų Ausfuhr, Ausfuhrsgüter; exports. — Mūsų išvežimas nepasižymi dideliu išvažų įvairumu.
 išvažų sąrašas Verzeichnis der ausgeführten Waren; specification of exported goods
 išvežamasis pranešimas Ausfuhrdeklaration; export declaration
 išvežamosios, išvažinės prekės Ausfuhr-, Exportwaren; exports, goods to be exported
 išvežamoji vertė Ausfuhrwert; export value
 išvežimas Ausführen, Ausfuhr, Export; export

įgaliojimas Bevollmächtigung, Vollmacht; authorization
 įgalioti bevollmächtigen; to authorize
 įgaliotinis Bevollmächtigter; representative, proxy
 įgaliotojas Bevollmächtiger; mandator
 įkaitas, -ai Pfand, Pfandgegenstand; security, collateral, mortgage
 įkaitinė skolą Pfandschuld; collateral, mortgage loan
 įkarpa Kartenverzahnung; notch, punch
 įkeisti pfänden, verpfänden; to mortgage, to pledge
 įlaiskis, -io Eingangsformel, Briefanfang; beginning of a letter
 įmoką, -os, įmoką Einzahlung; installment payment. — Įmokėjimą palengvino, išdėstė kelioms įmokoms.
 įmokėjimas Einzahlung; payment
 įmokėti einzahlen; to pay in, to make a payment
 įmokėtojas Einzahler; payer
 įmonė Werk, Betrieb, Unternehmung; enterprise
 įpajamoti Einnahmen buchen; to post, to enter receipts

įperkamas, -à erschwinglich, zugänglich im Preis; affordable, attainable, possible to buy. — Ta kaina, prekė visai įperkama. Ten galima įperkama, įperkama ū gauti.
 įpirkà, -òs, įpirkà (bonusas) Bonus; bonus
 įrašymas Eintragung, Buchung; entry, posting
 įrašytas, įrašytinis (registruotas) einschreiben; registered
 įrašyti eintragen, buchen; to make an entry, to post, to register
 įrašyti naudai, į sąskaità, kredituoti erkennen; to credit
 įrašyti nenaudai, į sąskaità, debituoti belasten; to debit
 įsakytinis (prekybos) Agent; agent
 įsakytinis vekselis bezogener Wechsel; draft
 įskaitytinai einschliesslich; including
 įspaudas, -ai Stempel; impression
 įstatymniai nuostatai gesetzliche Bestimmungen; legal regulations, rules
 įtaigus, įtaigu suggestiv, anregend; suggestive
 įteigti, įtaigauti suggerieren, anregen; to suggest
 įvažos, -ų Einfuhrgüter; imports. — Lietuvos užsienių prekyboje įvažų kasmet daugėja.
 įvažų sąrašas Verzeichnis der eingeführten Waren; import entries, specification of imported goods
 įvežamasis muftas Einfuhrzoll; import customs, duty
 įvežamasis pranešimas Einfuhrdeklaration; import entry
 įvežamoji vertė Einfuhrwert; import value
 įvežamosios, įvažinės prekės Einfuhrwaren; imports
 įvežimas Einführen, Einfuhr, Import; import

Judamasis darbas Fließarbeit; automated work, automation, conveyor system
 jungtinis, -ė vereinigt; united. — Jungtinės alaūs daryklos.
 jūrinis pėvežimas, transportas Seetransport; forwarding by sea, sea transportation
 jūrinis važtaraštis (konosamentas) Seefrachtbrief, Konnosament; bill of lading
 jūros kėlias Seeweg; sea way, sea route

Kaina vietoje Locopreis; spot price
 kainingai preiswert; priceworthy
 kainorastis Preiskurant, Preisverzeichnis; price list
 kainos padidinimas Preiserhöhung; price increase
 kainos sumazinimas Herabsetzung des Preises, Preisermässigung; price cut, reduction
 kainoti werten, bewerten, kosten; to price, to fix prices

- kainų judėjimas Preisbewegung, Preisgestaltung ; price movement
 kainų lygis Preislage ; price level
 kainų nuokrytis Tiefstand der Preise ; deep drop in prices, bottom of the slump
 kainų pokyliis Hochstand der Preise ; high rising, alltime high prices
 kelioninis draudlakštis Reisepolice ; voyage policy
 ketvirtinis formatas Quartformat ; business size (typewriter paper)
 kiekinė nuolaida Mengenrabatt ; quantity rebate
 kilimas Hausse ; rise of prices, bull market, boom
 kilmės pažymėjimas Ursprungszeugnis ; certificate of origin
 kilnojamybės Mobilien ; movables, durables
 kilnojamybių prekyba Mobilienhandel ; business in movables, durables
 klausėjas Anfragender ; inquirer
 klausiamasis, klausimų lapas Fragebogen ; questionnaire
 klijuotė Sperrholz ; plywood
 knygų baigimas (jeigu imama kitos knygos) Bücherabschluss ; closing accounts (at end of accounting period)
 knygų suvedimas (metų gale) Bücherabschluss ; closing accounts, book balancing
 kokybė Qualität ; quality
 kokybę nustatyti mustern ; to muster, quality control
 komanditinė bendrovė Kommanditgesellschaft ; limited partnership
 komisas, komisija Kommission ; commission
 komisinė prekyba Kommissionsgeschäft ; commission business
 komisininkas Kommissionär ; agent
 konsignacinė, pavadinė sąskaita Konsignationsrechnung ; consignment invoice
 konsignuojamosios, pavadinės prekės Konsignationswaren ; consignment
 konsultinė sąskaita Konsulatsrechnung ; consular invoice
 kopijinis pieštukas žr. dažinis pieštukas
 kortelės skiltys Felder der Karte ; index card's columns
 kortelėnys Kartei, Karthotek ; card index
 krantinės mokesčiai Kaigeld, Kaigebühren, quay dues, wharfage
 kraunamosios išlaidos Einladekosten, Ladekosten ; loading cost, expenditure
 kraustà, -òs, kraustà Umzugsgeld ; pay for moving
 kràuti (prekes) laden ; to load
 krautùvė, -ès Laden ; shop, store

kreipinys, kreipinį Anredeformel ; salutation, greeting
 kritimas Baisse ; fall (of prices), slump, bear market
 krovà, -òs, kròvą Ladung, Last ; loading, cargo. — K r ò v à dažniausiai sudaro keli k r o v i n i a i.

krovàraštis, -čio Ladeschein ; way bill, bill of lading
 krovikas, -ai Lader ; loader, shoreman
 kroviny's, kròvinį Ladungsstück ; load
 kursàraštis, -čio Kurszettel ; stock exchange quotations
 kursų lygis Stand der Kurse ; price level
 kvitas, -ai Quittung ; receipt

Laidas, -ai Bürgschaft ; guarantee, warranty
 laiduoti, laiduoja, laidavo bürgen, garantieren ; to guarantee, to warranty

laiduotojas Bürge ; guarantor

laiškinis užsakymas, užsakymas láišku briefliche Bestellung ; order by letter

láišku brieflich ; by means of a letter

láišku užsakyti brieflich bestellen ; to order by means of a letter

laivinė Schiffswerft ; dock yard

laivininkas Reeder ; shipowner

laivýba Schifffahrt ; navigation

laivúojamieji vandenys schiffbare Gewässer ; navigable waters

laivúojamas schiffbar ; navigable

laivúoti schiffahren ; to navigate

laivù siųsti, išsiųsti verschiffen ; to send by way of ship

lákštas, -ai Obligation, Schuldverschreibung ; bond

lákšto turėtojas Inhaber der Obligation ; bondholder

laikinis draúdlakštis Zeitpolice ; time-limited policy

laikótarpinis vėkselis Nach-, Zeitsichtwechsel ; after sight bill

laisvóji prekyba Freihandel ; free trade, freedom of trade

laiškinė paslaptis Briefgeheimnis ; letter confidentiality, classification

laiškinis popierius Briefpapier ; letter paper, note paper

laiškinis telkimas, laiškinė talkà Briefwerbung ; letter advertising, selling by letters

láiško tekstas Text des Briefes ; body of the letter

laivàraštis, -čio Schiffsbericht ; ship's report

laivo nuomos sutartis Charterpartie, Befrachtungsbrief ; charter party

langinis vókas Fensterbriefhülle ; window envelope

lankstà, -òs, lankstą Faltmarke ; fold

lankstyti falten ; to fold

laňkstomoji mašinà Brieffalzmaschine, Falzmaschine ; folding machine
 leidimas iškrauti Ladungsanweisung, Löscherlaubnis ; permit to unload
 lengvòji važtà Leichtgut ; light load, goods
 lengvosios prèkės Leichtgut ; light goods, merchandise
 lenktinė kortėlė Doppelkarte ; folded card
 lenktynės Wettbewerb, Konkurrenz ; competition
 lỳdraštis, -čio Begleitbrief, Begleitschreiben ; note, letter of advice
 lombardinė prekyba Lombardgeschäft ; pawnbroker's trade
 luobaĩ, -ũ, lùobus Registratur; folder

Madà, -òs Mode ; fashion, vogue
 madinė prèkė Modeartikel ; fashionable merchandise, article
 madinis Mode (artikel) ; fashionable (article)
 madiškas modisch ; fashionable. — Ne visos m a d i n ė s prèkės
 tèra tikrai m ā d i š k o s.
 mainai, -ũ Tausch ; exchange, barter
 mainũ prekyba Tauschhandel ; barter (trade)
 malūninė pràmonė Mühlenindustrie ; flour (mill) industry
 māstas, -ai Mass, Massstab ; measure, scale. — Viskà plačiu m a s -
 t ū daro. M a s t ū vadiname ir matuojamàjà lazdele.
 mašininkas Stenotypist ; typist
 mātas, -ai Mass ; measure
 matinis muitas Masszoll ; measurement customs, duty
 mātomoji atsargà sichtbare Vorräte ; visible stock, inventory,
 supplies
 matuoti messen ; to measure
 mažmeninė prekyba Kleinhandel ; retail trade, business
 mažmenin̄kas, -ai Kleinhändler ; retailer
 mažmeninis prekeĩvis, prekeĩvis mažmenin̄kas Detailreisender ;
 retail salesman, commercial traveller
 mažmenos, -ũ Kurzwaren, Detailwaren ; retail goods, haberdashery. — Parduoda m a ž m e n o m i s ir d i d m e n o m i s.
 mažmuo, -eĩs, mažmenĩ Minimum ; small quantity, smallness
 menkavertis, -ė minderwertig ; inferior, of inferior quality
 modernūs, modernũ, priev. : moderniai modern ; modern
 mokà, -òs, mōkà Zahlung ; payment. — M o k ė j i m a s palengvintas, galima keliomis m o k o m i s mokėti
 mokamasis raštas, laiškas Zahlungsbrief ; letter of payment
 mokamasis terminas, laikas Zahlungstermin ; term of payment, maturity day
 mokamòji dienà Fälligkeitstag, Sichttag ; payday, due day

mókamosios sąlygos Zahlungsbedingungen ; payment conditions,
 provisions, rules
 mokėjimas Zahlung ; payment
 mokėjimas gyvais Barzahlung ; cash payment
 mokėseną Zahlungsart, -weise ; way of payment
 mokėtoji diena Zahltag ; day on which the payment was made
 mokytinis, -ė mit Schulbildung ; graduate, holder of a degree. —
 Mūsų visi tarnautojai m o k y t i n i a i, yra išėję tam tikras
 mokyklas.
 mokmenys, -ų Zahlungsmittel ; means of payment
 mokumas Zahlungsfähigkeit ; solvency
 mokūs, moku zahlungsfähig ; solvent. — Šis pirkėjas m o k ū s,
 bet anas dar m o k ė s n i s. Nelygu klijėntu m o k ū m a s.
 mōtis, -čio ("išmiera") Abmessung ; measure, measurement
 muito atgaunamasis pažymėjimas Zollrückgabeschein ; overentry
 certificate
 muštėnis, -io Münze ; coin

Nāudai zu Gunsten ; to someone's favor
 nameivis Hausierer, Hausierhändler ; hawker, peddler
 naminejamoji, panaminė prekyba Hausierhandel ; hawker, peddler
 trade
 naminėti hausieren, Hausierhandel treiben ; to hawk, to ped-
 dle
 neapmokėtas unfrankiert ; unpaid, not prepaid (letter)
 neatidūs, neatidų unachtsam, achtlos ; careless, negligent
 neatidžiā, neatidžios Unachtsamkeit, Achtlosigkeit ; carelessness,
 negligence
 neatšaukiamas unkündbar ; irrevocable
 neatšaukiamumas Unkündbarkeit ; irrevocability
 neatsakytinai freibleibend, unverbindlich, ohne Obligo ; without
 obligation. — Žinias teikia n e a t s a k y t i n a i, t.y. už jų
 tikrumą neatsako.
 negrynlis kvitas unreine Quittung ; foul receipt
 negrynasis jūrinis važtaraštis unreiner Seefrachtbrief, Konossa-
 ment ; foul bill of lading
 neišmoka, nepriemoka Rückstand ; in arrears, remaining behind
 payments. — Kad nemokėta, neišmokėta, kalbame apie n e i š -
 m o k ā, o jei nebaigta mokėti, nepriemokėta — apie n e -
 p r i e m o k ā ; n e i š m o k o s, n e p r i e m o k o s turėti —
 im Rückstand sein.
 nekilnojamybės Immobilien ; immovables, real estate

- nemātomoji atsargā unsichtbare Vorräte ; invisible stock, inventory
- nemōkytinis ohne Schulbildung ; without training, unlearned
- nemokūmas Zahlungsunfähigkeit, Insolvenz ; insolvency
- nemokūs, nemōkų zahlungsunfähig ; insolvent
- nepāprastas, nepaprastāsis pasiūlymas Sonderangebot ; special offer
- nepilnāsīs pėrrašymas unausgefülltes oder offenes Giro ; blank endorsement
- nepilnōji komisija Nettokommission ; net commission
- nepiniginis mokėjimas bargeldlose Zahlung ; non-cash payment
- nepriemoka Minderzahlung, Fehlbetrag ; incomplete payment
- nesuminis draūdlakštis Pauschalpolice (untaxiert) ; open, floating policy
- nešikas, -ai Trāger ; porter
- netermininis freibleibendes (ohne Fristsetzung) ; without fixed date
- netesėti nicht erfüllen (eine Verpflichtung) ; to break one's obligations
- netesimōji baudā Konventionalstrafe ; penalty for nonfulfillment
- netikrinė sąskaita fingierte Rechnung ; pro forma invoice
- nevertas pārašas ungūltige Unterschrift ; invalid signature
- niekenā, -ōs, niekeną Brack ; defective merchandise, refuse
- niekikas, -ai Bracker ; quality controller
- niekti, niekia, niekė bracken ; to look for defective merchandise
- niektinis, -ė brack, brackig ; defective
- norminis formātas Normformat ; norm, government regulated size
- notarinis įgaliōjimas Notarialvollmacht ; notary public authorization
- nuderėti abdingen, abhandeln ; to beat down in bargaining
- nūodarbīs, -io Leistung (des Angestellten) ; piece of work, performance
- nuodarbūmas, žr. nuodarbūs
- nuodarbūs, nuodarbų leicht und schnell verrichtbare (Arbeit) ; productive, high yielding. — Ne kiekvienas darbas nuodarbūs, greitas, lengvas dirbti ; priešpjetinės valandos nuodarbės nės ; nelygu dienos nuodarbūmas.
- nūodera abgedungene Summe, Abzug ; deduction, concession as a result of bargaining.
- nūolaida Abzug, Ablass ; discount, deduction, reduction. — Nūolaida vadiname, kas parduodančiojo nulėidžiamą, o nūodera — kas prkėjo nuderėta. Tačiau pardavėjas ir tą nūodera vadina nūolaida.
- nuolaidūs, nuolaidų nachgiebig ; yielding, compliant
- nuolaidūmas Nachgiebigkeit ; complaisance

nuolatinis klientas Dauerkunde ; steady customer
 nūoraša, -os Abschreibung ; transcript, crediting one's account.

— Nurašomąją sumą vadiname nūoraša. Dviem nūorašomis nurašė. Nurašymą žinojo, tik pati nūoraša nebuvo aiški.

nūorašas Kopie ; copy

nuorašinis popierius Abschriftspapier ; onionskin copy paper

nūosavas, -à eigen ; own

nuosavybė Eigentum ; ownership

nuosavybės teisė Eigentumsrecht ; right of ownership, copyright

nuosavybės teisės pasilikimas Eigentumsvorbehalt ; ownership rights reservation

nuostolingas verlustreich ; detrimental, involving much loss

nūostolis, -iai Verlust ; loss

nūostolių atlyginimas Schadenersatz, Entschädigung ; indemnification

nūosvoris, -io Fehlgewicht, Manko, Ausfall ; shortweight, underweight

nūošimtis, -čio Prozent ; percentage

nūotąsa Verzug, Verzögerung ; delay. — Pristatant nūotąsą tebuvo trys dienos, bet kartais ir mažas nutęsimas nuostolingas.

nuotąsus, nuotąsų verzögernd ; delaying. — Šitokia pristatysena labai nuotąsli ; tos firmos nuotąsumas nepakenčiamas.

nurāšymas Abschreiben ; writing off (bad debts), annual depreciation

nurašyti abschreiben ; to write off, to depreciate annually

nusilėisti nachgeben ; to give in, to concede

nusverti schlecht abwiegen, nicht genügend Gewicht geben ; to give bad weight. — Nežiūrėk, tuojau nuo centnerio vieną du kilogramus ir nusveis ; kiek nusvėrė, tiek nūosvorio ir rado.

nutęsimas Verzögerung ; delaying

nutęsti verzögern ; to delay

nutrāukti (sutartį) kündigen ; to break off (an agreement)

Pāagentis, -čio Unteragent ; subagent

pabrėžti betonen ; to emphasize

pādalas, -ai ; pelninys, pelninį (dividendas) Dividende, Gewinnanteil ; dividend

padarinys, padarinį Resultat ; result, consequence

padarus, padarų erzeugend, produktiv ; productive, efficient. —

- Tik įpratęs darbininkas yra p a d a r ū s, jo atlyginimo didumas priklauso nuo p a d a r ū m o.
- padarūmas Produktivität ; productivity, efficiency
- padėkos laiškas Dankschreiben ; letter of thanks
- padieniui, padačiui nach Tagen, nach Datum, chronologisch ; daily, day after day
- pagal nūostatus vorschriftsgemäss ; according to regulations, instructions
- pagavą, -ōs, pāgavą Blickpunkt, Blickfangpunkt, blickfangende Ware ; eye-catching (in advertising or packaging) wares
- pagavūmas Blickfänglichkeit ; eye-catching quality
- pagavūs, pāgavų den Blick fangend, blickfänglich ; eye-catching.
- Kiekvienne gerame reklaminiame plakate randame ir bet kokią p ā g a v ā. Prekylangyje išdėti daiktai nėra vienodai p ā g a v ū s, ne kiekvienas žiūrėtojo akį tepagauna. P a g a v i ā u s i a prekylangio prekė taip pat vadinama p ā g a v a.
- P a g a v ū m o prekė pagavi, bet kokybė menka.
- pagrindinės akcijos Stammaktien ; original shares, common stock
- pagrįstas, -à, priev. : pagrįstaĩ begründet ; founded, based
- pajaminiai mokesčiai Einnahmesteuern ; income taxes
- pajamos, -ŭ Einnahmen ; income
- pajamoti einziehen ; to receive an income, to enter as an income
- pakartotinis apdraudimas Nachversicherung ; additional insurance
- pakartotinis apmuĳtinimas nachträgliche Verzollung ; additional, supplementary duty payment
- pakartotinis pristatymas Sukzessivlieferung ; successive delivery
- pakartotinis užsakymas Nachbestellung ; repeat-order
- paklausà, -ōs, pāklausą Nachfrage ; demand
- paklausimas Anfrage ; demand, inquiry
- pākortis, -čio Fuss der Karteikarte ; bottom of the index card
- pakraštinė prekyba Küstenhandel ; coasting trade
- palankà, -ōs, pālanką Begünstigung, Entgegenkommen ; favor, protection, patronage
- palankōs, palankinis mūĳtas Begünstigungszoll ; differential, preferential, protective duty
- paliepimas Anordnung ; command, decree
- paliepti anordnen ; to command, to decree
- palūkanos, -ų Zinsen ; interest
- palūkanoti, palūkanója, palūkanója verzinsen, valutieren ; to charge interest
- pamestinaĩ, žr. išmestinaĩ
- pāmokestis Rücktrittzahlung, Verzichtgeld, -leistung ; withdrawal payment ; otstupnoje

pamokėti zahlen für den Rücktritt ; to pay for withdrawal
 panaminė, naminėjamoji prekyba Hausierhandel ; hawker, peddler
 trade

panamiuī vom Hause zum Hause ; from house to house. — Jis
 p a n a m i u ī prekiauja, n a m i n ė j a.

papildyti atsargą Vorräte ergänzen, den Bedarf decken ; to supply
 inventories, to stock

paprastasis vėkselis Solawechsel ; promissory note, sole bill

paprastoji, mažoji skubà als Frachtgut ; by goods, freight train

paprastoji kortelė Grundkarte ; ordinary mailing card

paprastoji skolà Buchforderung ; personal debt

paprotinė tarà Usanztara ; customary tare

paprotiniai vėkseliai Usowechsel ; bills at usance

parāginimas Anmahnung ; reminder

paraidžiui, pagal raidyną alfabetiškai ; alphabetically

parangà, -òs, pàrangą Übernahme eines Auftrages, einer Lieferung ;
 acceptance of a contract ; podriad

parankà, -òs, pàranką Auswahl, Wahl ; selection, choice. — Didelė

p a r a n k à kartais pirkėjui ir p a s i r i n k i m à pasunkina.

paraštė, -ės, pàrašė der freie Rand ; margin

pardavėjas, -ai Verkäufer, Ladenverkäufer ; salesman, seller, dealer

pardavimas Verkauf ; sale

pardavimas, pirkimas gyvais Kassageschäft ; cash trade, selling,
 buying

parduodamoji prekyba Verkaufsgeschäft ; selling business, trade

parduodamoji sąskaita Verkaufsrechnung ; sales invoice

parduodamosios sąlygos Verkaufsbedingungen ; selling terms

parduoti absetzen, verkaufen ; to sell

pareikalautinai (pirkti) auf Abruf ; buyer's call

pareikalavimas Bedarf ; demand

pareikalautinis pirkimas der Kauf auf Abruf ; call purchase

pareikštinis vėkselis Sichtwechsel ; bill payable at sight, sight
 draft

pasaulinis atvirukas Weltpostkarte ; Postal Union postcard

pasieninė prekyba Grenzhandel ; border trade

pasirinkimas Wahl, Auswahl ; selection, choice

pasirinktinaī zur Auswahl ; according to choice, selection

pasiteiraujamasis laiškas Erkundigungsschreiben ; letter of inquiry

pasiūla, -òs, pasiūlą Angebot ; supply

paskatà, -òs, pàskatą Anregung ; incentive, stimulus

paskirtoji vietà Bestimmungsort ; place of destination

pasiuntà, -òs, pasiuntą Lieferung ; delivery, dispatch. — Prekes

pristatysime dviem p a s i u n t o m i s.

- pastraipa Absatz; paragraph. — Pastraipomis rašytas laiškas aiškesnis.
- paštiniai, -ių Porto, Postgeld; postage. — Mažam siuntiniui paštiniių (suprask: mokesčių) daugiau išeina.
- pšto, paštinė perlaida Postanweisung; postal money order
- pateikti, pateikia, pateikė vorlegen; to present
- patikėtinės išlaidos Vertrauensspesen; trustee charges, fee
- patikėtinis Vertrauensmann; trustee
- patvirtinamasis laiškas Bestätigungsschreiben; letter of confirmation
- pavada, -os, pavada, konsignacija Konsignation; consignment
- pavadinė sąskaita, žr. konsignacinė sąskaita
- pavadinės prekės, žr. konsignuojamosios prekės
- pavyzdinis ryšulys Probeballen; sample bale
- pavyzdys, pavyzdį Muster, Probe; sample
- pavyzdžiūoti, pavyzdžiūoja, pavyzdžiavo mustern, Probe ziehen; to sample
- pelnisis dalyvumas, dalyvavimas pelnė Teilnahme am Gewinn, Gewinnanteil; participation in a profit
- pelninys, žr. padalas
- perdirbinių prekyba Veredelungsverkehr; free entry of goods to be finished and re-exported
- pėdraudimas Rückversicherung; reinsurance
- pėdrausti rückversichern; to reinsure
- perkamoji prekyba Kaufgeschäft; buying trade, business
- perkamoji, pirkimo sąskaita Einkaufsrechnung; buying invoice
- pėrkelti übertragen; to carry over
- pėkraunamasis uostas Umschlagshafen; transshipment port
- pėkraunamoji vietà Umschlagsplatz, -ort; transshipment place
- pėkrauti umschlagen; to reload
- pėkrova Umschlagsgut, Umschlagsware, Umladegut; transshipment goods, load
- pėkrovimas Umladung; transshipment
- pėrlaida Überweisung, Anweisung; money order
- perlaidus, perlaidų leicht abtretend, abzutreten; one who transfers easily, lightly. — Perlaidus žmogus greitai ir lengvai kitam perleidžia. Reikalas labai perlaidus.
- pėrleidėjas Abtretender, Übertragender; transferrer
- pėrleidimas Abtretung, Übertragung; transfer
- pėrleidžiamas abtretbar, übertragbar; transferable
- pėrleidžiamas rāštas, dokumentas übertragbare Urkunde; transferable document, deed

pérleidžiamas rāštas Abtretungsurkunde ; letter of transfer, certificate of title, deed

perleidžiamumas Übertragbarkeit ; transferability

pérleisti abtreten, überlassen ; to transfer. — N. N. yra man skolingas Lt 100, —, šią skolą sutinku Tamstai pérleisti.

pérpakuoti umpacken ; to repack

peřpirklis, -io Makler ; broker

perpirkliauti maklern ; to carry on brokerage

perprekiauti Vorkauf-, Aufkaufhandel treiben ; to forestall

péřprekis, -ė Vorkäufer, Aufkäufer ; forestaller. — Kas perka ir vél tuojau parduoda, iš to pelnosi, tas yra péřprekis (“ perkupčius”). Ne kiekvienas tesugeba perprekiauti.

pérrašas Indossament ; endorsement

pérrašininkas Indossant ; endorser, endorser

pérrašyti überweisen, umschreiben, indossieren ; to endorse

pérsavinimas Übereignung (Kreditsicherung durch Übereignung) ; transfer, cession of ownership rights

pérsavinti übereignen ; to transfer, to cede ownership rights

pérsiųsti übersenden ; to send, to forward, to transmit, to consign, to remit

péřstovėti überliegen ; to lay over, to be on demurrage

péřstovinti überliegen lassen ; to let lay over, to let demur. — Per neapsižiūrėjimą vieną vagoną péřstovino visą savaitę.

péřstovio laikas Überliegezeit ; demurrage

péřstovis, -io Überliegen ; lying-over time, days of demurrage. —

Nesuspėjo iškrauti ir susidarė kelios dienos péřstovio.

Už péřstovėtą laiką reikia atskirai mokėti.

pérvažos, -ų Transit-, Durchgangsgüter ; transit goods

pérvažinė, tranzitinė prekyba Durchgangshandel ; transit trade

pérvažinės, tranzitinės prėkės Durchgangswaren ; transit goods

pérvežamasis muřtas Durchfuhrzoll ; transit duty

pérvežėjas Beförderer ; forwarding agent

pérvežti (iš vietos į vietą) befördern ; to forward, to transport

piginėti wohlfeil zu kaufen suchen ; to look for bargains. — Piginėja, ieško nebrangiai, negreit nupirks.

pigininkas, -ė wer billig verkauft oder zu kaufen sucht ; one who looks for bargains. — Pigininkų vadinamas, kas pigiai

parduoda arba pirkti ieško.

płginti, atpłginti, nupłginti verbilligen ; to make cheaper, to cheapen

pigýmetis wohlfeile Zeit ; cheap times, slump period

pigmenà, -ės, płgmenà billige Ware ; rather cheap merchandise ; deševka

pigti, pigia, pigo billig werden ; to grow cheap, to fall in price
 pilninis svoris Ganzgewicht ; full weight, gross weight
 pinigai gāvus dokumentus Kasse gegen Dokumenten ; cash against documents

pirkėjas, -ai Kunde, Käufer ; customer

pirkikas, -ai Käufer, Einkäufer ; buyer, purchaser. — Pirkimas yra p i r k i k o darbas, verslas ; kas ką perka, tas yra p i r k ė j a s.

pirkimas greituoju pristatymu Kauf auf prompte Lieferung ; buying by terms of prompt delivery

pirkimas greituoju prisiuntimū Kauf auf prompte Verstand ; buying by terms of prompt dispatch

pirkinys, pirkinį Kaufgegenstand, das Gekaufte ; bought merchandise

pirkybos, -ų Handelstransaktion ; business transaction

pirkliuoti Handel treiben ; to trade. — Jau ilgus metus p i r k l i á u j a, pirkliu verčiasi.

pirklỹs, pirklį Kaufmann ; merchant, trader, dealer

pirklumas Kaufkraft ; purchasing power

pirklūs, pirklų kaufkräftig ; able to buy, having buying power. — P i r k l ū s yra tas, kas gali, turi kuo pirkti. Sunkmečiu ir visuomenės p i r k l ū m a s sumažėja.

pirksena Kaufart, -weise ; way, manner of buying

pirmaraštis, -čio Urschrift, erste Ausfertigung ; original

pirmenybė Vorrecht ; preference, priority

pirmenybinės akcijos Vorzugsaktien ; preferred stock

pirmyn datuoti vordatieren ; to date in advance

plaūkiąs, -anti, plaūkiant schwimmend ; floating. — P l a ū k i a n č i o s prekės negaliu pirkti, palauksiu ligi ji bus Klaipėdoje.

Visą kavą pardaviau dar p l a ū k i a n t.

podėlis, -io Lagerung ; warehouse goods, warehousing

podienis, -io, priedinė dieną Verzugstag, Repekttag ; day of grace

popieriaus prekyba Papierhandel ; the paper trade

popierinė prekyba Fiktivgeschäft, Scheingeschäft ; fraudulent, feigned trade, shady deal

postovis, -io Posten ; post, position, kind of employment

póterminis, -io Nachfrist ; respite, extension of payment time

pradnis kũrsas Anfangskurs ; initial, opening price

prãdovis, -io Vorschuss ; advance money

pradũoti vorschiesen, auf Abschlag geben ; to advance money.

— Dar prieš sulygstant penkis šimtus litũ p r à d a v ė. Kas tas p r à d o v i s, gali ir atsisakyti.

pranešamasis terminas Kündigungsfrist ; notice-giving term

- pranešamoji diena Erklärungstag ; notice-giving day (of delivery)
 pratęsiamoji prekyba Prolongationsgeschäft ; continuation business, trade, pyramiding
 pratęsimas Prolongierung, Aufschub (der Zahlung) ; prolongation, extension (of payment)
 pratęsti prolongieren ; to prolong, to extend
 praženginas, -à, pried. : praženginaĩ mit Zeilenausrückung , salient (lines as in some letter writing). — Laišką rašant reikia žiūrėti, kad eilutės nebūtų p r a ž e n g i n o s, viena pro kitą neprasiškištų. Retkarčiais kai kas ir tyčia rašoma p r a ž e n g i n a ĩ.
 prekeivis, -io Reisender, Handelsreisender ; commercial traveller, travelling salesman
 prekiaujami, prekiaujamieji popieriai handelbare Urkunden ; negotiable instruments
 prekiauti handeln ; to trade, to deal. — P r e k i á u j a grūdaĩs ir gyvuliaĩs.
 prekiautojas Handelsnder, Händler ; dealer, trader
 prekijas, -ai Handelsmann ; tradesman, businessman, shopkeeper
 prekinis kreditas Warenkredit ; goods credit
 prėkių pėrvežimas Güterbeförderung, Gütertransport ; forwarding, transporting of goods
 prekyba gyvaĩs, žr. gyvinė prekyba
 prekybinė padėtis geschäftliche Lage ; business situation, outlook, conditions
 prekybiniai papročiai Usanzen, Handelssitten ; commercial customs, usage, practice
 prekybininkas Handeltreibender, Kaufmann ; tradesman. — Žmogų, kur prekyba verčiasi, vadina me p r e k ý b i n i n k u.
 prekybinis susirašinėjimas Handelsbriefwechsel ; commercial correspondence
 prekybos šakà Handelsbranche, Handelszweig ; branch of trade, line of business
 prekylangis, -io Schaufenster ; shop window, show window
 prekymetis, -čio Jahrmarkt ; fair
 prekyraštis Prospekt, Faktura ; prospectus, pro forma invoice
 prekyvietė Marktplatz ; market place
 premijnė prekyba Prämiengeschäft ; optional trade, business, trade in options
 premijnė prekyba parduotinaĩ Nochgeschäft auf Geben ; put of more seller's option
 premijnė prekyba pirkтинаĩ Nochgeschäft auf Nehmen ; call, buyer's option

premijinė prekyba parduotinaĩ ir pirkatinaĩ Stellinggeschäft, das Geschäft auf Geben und Nehmen ; double option, put and call option

priedrauda Zuschlagsversicherung ; additional insurance

prieminus, prieminių erinnernd ; remembering, recalling, reminding.

— Firma labai priemini, nemokant tuoju primena, ragina.

priemoka Zuschlag, Zulage ; additional payment

priepelnis, -io Bonus, Gewinnzuschuss ; bonus, extra dividend

priepirka Zukauf, das Zugekaufte ; additional buying

priesvoris, -io Gutgewicht, Gewichtszugabe, Dekalo ; weight allowance

priešakininkas Vordermann ; previous holder

priešinis ieškinys Gegenforderung ; counterclaim

priešinis pasiūlymas Gegenvorschlag ; counterproposal, counterproposition.

priešlaikinis padalas, pelninys Abschlags-, Interimsdividende ; interim dividend, dividend on account

priešuostis, -čio Reede ; roadstead

prievartinis panaikinimas Zwangsauflösung ; compulsory liquidation, annulment

prievažos, -ų Zufuhrwaren ; loads, goods, cargo to be loaded

priimamasis raštas Anlieferungsschein ; shipping note

priimti (akceptuoti) akzeptieren, annehmen ; to accept

priimti atgal zurücknehmen ; to take back

priimtis, -iės, priimti (akceptas) Annahme, Akzept ; acceptance

priminti erinnern ; to remind

pripakūoti beipacken ; to pack along with. — Siunčiant galima ir kitko pripakūoti. Nupirkta prekes reikės nusiųsti kitai firmai pripakūoti.

pripirkti zukaufen ; to buy in addition

prirašyti ausfüllen ; to fill out a form. — Prašau prirašyti ši blanką.

prisipirkti eindecken ; to buy enough

prisverti Gutgewicht geben ; to give weight allowance. — Parduodamas nenorėk, kad prisvertų, džiaukis jei nenusverta ; kas viršaus prisverta, yra priesvoris.

pristatymas vėltui Zustellung frei ; free delivery

pristatysena Lieferungsart ; way, manner of delivery

pristatyti liefern ; to deliver, to forward

pristatytinai mit Zustellung ; delivery included. — Tik pristatytinai teperka, t.y. nupirkus pardavėjas turi pristatyti.

pristatytojas, -ai Lieferer ; deliverer, carrier

pristatomasis laikas Lieferungszeit ; time of delivery
 pristatomasis rāštas Lieferungsschein ; bill of delivery
 privežimas Zufuhr ; taking to, carrying to
 privežti zuführen, zufahren ; to take to, to carry to
 pūskauniui, pūsvelčiui zum Spottpreis ; at half price, at dirt cheap
 prices, at a ridiculous price. — Išvažiudamas viską pūs-
 kauniui, pūsvelčiui išpardavinėjo.

Rāginamasis rāštas Mahnungsschreiben ; reminder, letter of admo-
 nition

rāginimas Mahnung, Anmahnung ; reminder, admonition

rāginti mahnen ; to remind, to admonish

raņkpinigiai Handgeld ; handsel, bounty

rāktas, -ai Code, Telegrammschlüssel ; code

rašytinė sutartis schriftlicher Vertrag ; written agreement, contract

reglstras Register ; register, index

reikalāuti fordern ; to demand, to claim

reikalāvimas Forderung ; demand, claim

reikalų vedėjas Geschäftsführer ; manager

reklamnis, telkiamasis laiškas Werbebrief ; advertising, customer-
 wooing letter

remitenas, gavėjas Remittent ; payee

ribinė kaina Limitpreis ; limit, price limit

ribotinis perrašymas beschränktes Giro, Rektaindossament ; re-
 strictive endorsement

rietimas, -ai (medžiagos) Stoffballen ; roll

rinkà, rinkos Markt ; market

rinkinys, rinkinį Sammlung ; collection

rinkos, turgaus žinios Marktberichte ; market report, news

ryšulys, ryšulį Ballen ; bale, pack, bale of goods

rūšinis svoris spezifisches Gewicht ; specific weight

rūšis, -ies Sorte, Qualität ; sort, kind, quality, brand

rūšiūoti sortieren ; to sort

Sānderis Geschäft ; agreement, contract

sānderis plaūkiančia prekė Geschäft in schwimmender Ware ; con-
 tract on goods, cargo afloat

sānderybos Übereinkunft ; agreement

sānkrova Warenhaus ; warehouse

sāntoris Vergleich ; arrangement ; sdelka

saugiraštis Aufbewahrungsschein ; warehouse, depository receipt

saugōs priedermė Aufbewahrungspflicht ; duty to keep goods,
 valuables in warehouse or depository

saugovė (seifas) Stahlkammer ; safe
 saugumas Sicherheit ; safety, security
 saugūs, saūgu sicher ; safe, secure. — Pinigus laiko saugiojė
 vietoje.

savikainė Selbstpreis ; one's own, original cost, cost price
 savinė prekyba Eigenhandel ; one's own business
 sąskaita Rechnung, Konto ; invoice, account
 sąskaitą apmokėti Rechnung begleichen, bezahlen ; to pay the
 invoice

sąskaitą išrašyti, išduoti Rechnung ausstellen, aushändigen ; to
 issue the invoice

sąskaitą parašyti, išrašyti Rechnung ausschreiben ; to write out
 the invoice

sąskaitos ištrauka Kontoauszug ; accounts statement, bank state-
 ment

scheminis brėžinys schematische Zeichnung ; schematic drawing

segtukas, -ai Reisstift ; paper clip

segtūvas Hefter ; stapler

senatinis čekis verjährter Scheck ; out of date check

senatis, -iės, sėnatį Verjährung ; coming under the statutes of
 limitation

sėndaikėiai Trödel, Trödelware ; secondhand goods, articles

sėndaikėių prekyba Trödelhandel ; secondhand goods, antique trade,
 business

sėndaiktinė Trödelbude ; antique shop

sėndaiktininkas Trödler ; dealer in secondhand goods, antique
 objects

sieninė ekspedicija Grenzexpedition ; border forwarding

siūlyti anbieten, offerieren ; to offer, to bid

siunčiamieji laiškai Ausgehende Briefe ; letters being mailed, out-
 going letters

siuntà, -òs, siuntà Sendung ; shipment, consignment

siuntinys, siuntinį Partie, Postpacket ; parcel, lot, package

skersuotinis čekis gekreuzter Scheck ; deposit check

skiriamoji žymė Erkennungszeichen ; distinctive feature, trade-
 mark

skirtuminė prekyba Differenzgeschäft ; arbitrage, speculation in
 differences

skýriaus vedėjas Abteilungsleiter ; department head, manager

skoliniškas Kreditnehmer ; debtor

skòlintojas Kreditgeber ; creditor

skubinė važtà Expressgut ; goods sent by passenger train

skubinis express ; express (dispatching of goods)

- slaptaraštinė, šifrinė telegramà Chiffretelegramm ; coded, cipher telegram
- slaptaraštis Chiffre, Geheimschrift ; code, cipher
- smulkiosios prekės Kleinwaren, Kurzwaren ; haberdashery
- smulkūs adresas genaue Adresse ; precise, correct address
- spalvotas, spalvinis pieštukas Farbstift ; colored pencil
- spaūdas, -ai ("štampos") Stempel ; stamp. — Sp a ū d a s skirtinas nuo a ū t s p a u d o. Ir auksiniai, sidabriniai daiktai s p a u d ū o j a m i tam tikrais s p a u d a i s, jais įspaudžiami į s p a u d a i.
- spaudinys, spaudinį Drucksache, Druckschrift ; printed matter
- spauduoti stempeln ; to stamp
- specialinė einamoji sąskaita laufende Rechnung ; on call account, loan
- specialinė, šaklinė prekyba Spezialgeschäft, Branchehandel ; specialized, specialty trade, business
- spekuliacinė prekyba Spekulationsgeschäft ; speculation trade, business
- stabdyti sperren (Scheck) ; to stop (check), stop payment request
- stalčius, stalinė Schublade ; drawer
- steigėjų akcijos Gründeraktien ; founder's stock, shares
- steigiamosios, steigtinės akcijos Gründungsaktien ; original stock, shares
- stopa, stopos Ries ; ream (of paper)
- suderėti abmachen ; to make an agreement, to conclude a bargain
- sudėtinė krovà Sammelladung ; combination shipment, collective consignment
- sukčinės bendrovės Schwindelgesellschaften ; bubble, fraudulent companies
- sumąžinimas Herabsetzung ; reduction
- sumąžinti herabsetzen ; to reduce
- suŭkiosios prekės Schwergut ; heavy goods
- susirašinėjimo skyrius Briefwechselabteilung ; correspondence, mailing department
- supakavimas Verpackung ; packing
- supakuoti verpacken ; to pack up
- su pavyzdžiais bemustert ; samples enclosed
- susivienijimas, susijungimas Fusion, Verschmelzung ; amalgamation, consolidation, conglomeration
- sustatyti balànsà Bilanz ziehen ; to make out the balance sheet
- sutartinis pirkimas Fixhandelskauf ; buying according to agreement
- sutartis, -iės, sutartį Vertrag ; agreement ; dogovor

sutartos viėtos vėkselis, sutartinis vėkselis Domizilwechsel ; domiciliary bill, draft.

sutikti ūbereinstimmen ; to be in balance. — Pajamų ir išlaidų knygos s u t i ņ k a.

svarstyklinis mokestis Wiegegeld ; weighing fee

svorinis muėtas Gewichtszoll ; weight duty

Šalutinės, pagalbinės knygos Nebenbücher ; secondary, auxiliary books (in bookkeeping)

Taksā, -ōs Taxe ; set price, rate

talkā, -ōs, talką Werbung ; advertising, customer-wooing, however first meaning still is — mutual assistance

talkūmas Werbekraft ; advertising efficiency, efficiency in wooing

talkūs, talkų werbekräftig, werbend ; one who is efficient in advertising, wooing

tārpinkas Vermittler ; middleman, mediator

tārpinkāuti vermitteln ; to mediate

taruoti tarieren ; to tare

teikiamasis laiėkas Rekomendationsschreiben ; letter of recommendation

teikėmas, rekomendācija Rekomendation ; recommendation

teikti geben, gewāhren, einreichen, empfehlen ; to give, to allot, to submit, to recommend. — Galima paskolā t e i k t i (= duoti), dokumentus p a t e i k t i, i t e i k t i. Plg. tiekti.

teismo vietā Gerichtsstand ; place of jurisdiction

telegrafinė pėrlaida telegraphische Ūberweisung ; telegraph money order, express money order

telegrafinis atsākymas Drahtantwort ; cable answer

telegrafinis išmokėjimas telegraphische Auszahlung ; telegraphic, cable remittance

telėkas Werber ; advertiser, one who woos customers

telėkas Werben, Werbetätigkeit ; advertising, wooing activity

telėkmenys, -ų Werbesachen ; means of advertising, wooing

telėkti werben ; to advertise, to woo

terėmas Ziel ; term

termininė prekyba Termingeschäft ; trading in commodities futures, futures contracts

termininis befristet ; with set term

terėmo nustatymas Festsetzung einer Frist ; to set a term, to fix a term

tesėti halten, einhalten ; to carry out, to fulfill. — Ar sutartā dienā, pristatymā t e s ė s ?

tiēkti versorgen, Vorräte anschaffen ; to supply, to provide. — Intendantūra kariuomenei tiēkia aprangą ir kitus reikmenis.

Plg. teikti.

tolimėsnis gabėnimas Weiterbeförderung ; reforwarding

tolimėsnis kreditavimas Weitergewährung des Kredits ; credit, loan renewal

tolinė prekyba Distanzhandel ; distance trade

tranzitas Durchgang ; transit

tranzitinės prekės, žr. pervažinės prekės

tranzitinė prekyba, žr. pervažinė prekyba

tranzitinis muītas, žr. pervežamasis muītas

trasaītas, įsakýtojas Wechselaussteller, Trassant ; drawer

trasātas, įsakýtinis Bezogener, Trassat ; drawee

trasuoti ziehen ; to draw

tratā, -os Tratte ; draft

trauktinaī (“ tiražo keliu ”) by way of drawing lots (used in taking serial bonds out of circulation). — Paskolos lakštai

t r a u k t i n a ī išimami iš apyvartos.

trūktinis vėkselis notleidender Wechsel ; bill in distress

tvirtā kaina fester Preis ; fixed price

tūzinas, -ai Duzent ; dozen

Uždaras laiškas geschlossener Brief ; closed letter

užsākymas Bestellung ; order, ordering

užsakyti bestellen ; to order

užsakytojas Besteller, Auftraggeber ; orderer, subscriber

užsākomasis rāštas Bestellschreiben ; ordering letter

ūžsienių prekyba Aussenhandel ; foreign trade

ūžstatas, -ai Pfand, Kaution ; security, pawn, mortgage

užstatyti verpfänden ; to give security, to pawn, to mortgage

Vadyba Verwaltung ; management, administration ; vedomstvo

vairininko kvitas Steuermannsquittung ; mate's receipt

vamzdinis atvirukas Rohrpostkarte ; pneumatic postcard

vamzdinis paštas Rohrpost ; pneumatic post

vandėns kėlias Wasserweg ; waterway. — Laivuojamos upės, ežerai ir jūros yra v a n d e ī s k e l i a ī.

vandeninis pėrvežimas, transportas Wassertransport ; waterway forwarding, transport

vardinė, nominalinė sumā, vertė Nominalwert, Nominalsumme ; nominal amount, value, face value

vardinis čekis Namensscheck ; personal check

važyklā, -yklos Fuhrgeschäft ; carrier, trucking enterprise

- varžytinė, -ių Auktion, öffentliche Lieferungsausschreibung ; auction, competitive bidding
- važmà, -õs Fracht, Frachtgeld ; freight. — V a ž m à vadinamas v a ž t õ s mokestis ar atlyginimas.
- važmuõ, -eñs, važmenį Frachtsatz ; freight rate
- važtà, -õs Fracht, Frachtgut ; load, freight, shipment, cargo
- važtàrašcio antrininkas Frachtbriefduplikat ; bill of lading duplicate
- važtàraštis, -čio Frachtbrief ; bill of lading
- važtiniñkas Frachtführer ; carrier, forwarding agent
- važtõs priemoka Primgeld, Frachtzuschlag ; supplementary shipment charge, primage
- važus, važų transportabel ; easily transportable
- veiklà, -õs, veiklą Tätigkeit ; activity
- vekslinė sumà Wechselbetrag ; amount of the bill
- veksliniai pinigai Wechselvaluta ; money received after discounting or presenting bills
- vėkselio davėjas Wechselaussteller ; drawer, maker
- vėkselio gavėjas Wechselempfänger ; drawee
- vėkselio laikytojas Wechselinhaber ; payee
- vėkselių domicilijavimas Domizilierung von Wechsel ; domiciliation of bills
- vėkselių protėstas (protestavimas) Wechselprotest ; protesting foreign bills, notice of nonacceptance of domestic U. S. bills
- vertas parašas gültige Unterschrift ; signature of one who is entitled to draw bills
- vertinimas Wertung ; valuation, estimation
- vertinis muiftas Wertzoll ; ad valorem duty, value duty
- vertybiniai popieriai Effekten, Wertpapiere ; valuable documents, negotiable instruments, securities
- vertinti werten ; to value, to estimate
- vertybė Wertsache ; valuable article, object
- vėsti (knygas, buhalteriją) führen ; to keep books, accounts
- vežiminė važmà Fuhrlohn, Fuhrgeld ; carriage, cartage, now trucking fare
- vidaūs adresas Innenadresse ; domestic address
- vidaūs prekyba Binnenhandel ; domestic trade, business
- vidaūs sàntvarka Innenorganisation, -betrieb ; inner organization (of the enterprise)
- vidaūs vėkselis Inlandswechsel ; domestic, inland bill, draft
- vidurinis atsiskaitymas Medioabrechnung ; fortnightly settlement
- vidùrkortis Rumpf der Karte ; body of the card
- vidùrsàskaitis Rechnungskorpus ; body of the invoice

- vidutinė tarà Durchschnittstara ; average tare
vienetas, -ai Einheit ; unit
vieninė prekyba Einzelhandel ; retail trade, business
vieninė, vienintėlė atstovybė Alleinvertretung ; exclusive, sole agency
vieninis muišas Einheitszoll ; uniform duty
vieninis pirklys Einzelhändler ; individual, sole trader, merchant
višas laiškas (be paslapčių) offener Brief ; open letter
vietinė prekyba Platzhandel ; local, domestic trade
vietinis bankas Lokalbanc, Platzbank ; local, domestic bank
vietinis vėkselis Platzwechsel ; local bill
vilkstinė prekyba Karawanenhandel ; caravan trade
viškininkas Prinzipal, Geschäftsherr ; head, chief, boss
visuotinė atstovybė Generalvertretung, -agentur ; general agency
visuotinis įgaliojimas Generalvollmacht ; general authorization
vytinė (" baidokas ") Barke ; barge
vytininkas, -ai (" baidokininkas ") Barkenführer ; barge pilot, navigator
vokinė kortelė Umschlagskarte ; envelope card
- Žemės kėlias Landweg ; land road, highway. — Ž ė m ė s k e l i ū
pristatymas brangesnis, negu vandeniu.
žemėnis pėrvežimas, transpėrtas Landtransport ; land transport, conveyance
ženklinė kortelė Leitkarte ; marked card
ženklinė prėkė Markenartikel ; trademark good, commodity
ženklėojamoji mašina Frankiermaschine ; stamping meter
ženklėoti frankieren ; to stamp, to use stamping meter
žinė Auskunftei ; information, inquiry, inquiry office
žėnios, -ių Auskunft, Referenzen ; information
žėnių skėyrius Auskunftsstelle ; information office, center
žėnių teikėmas Nachrichtenübermittlung ; information, news conveyance
žėnėba Auskunfteiwesen ; information service, media
žėnėvas, ekspėrtas Sachwerständiger ; expert, arbitrator
žėrglėlis Reiter, bewegliche Tabe ; index card pointer
žėdinė sutartėis mündlicher Vertrag ; oral agreement

RODYKLĖS

Šio tomo rodyklės yra trejopos : 1. norminamų žodžių ir posakių (kurių siūlomos norminės bendrinės lytys); 2. kitų kalbų žodžių bei posakių, kuriems teikiami lietuviški atitikmenys; 3. pavardžių bei asmenvardžių (tačiau norminamos pavardės duodamos pirmajame šių rodyklių skyriuje).

Rodyklėse nebekartojami šio tomo *Dvieju žodynėlių* skyriaus antraščių žodžiai, kurie ten jau ir išskaičiuoti abėcėline tvarka. Rodyklėse taip pat praleidžiami šiame tome skyrybos reikalui duoti pavyzdžiai, o patys rodyklių žodžiai visur pateikiami nekirčiuoti.

Tomo tekste rusiškais rašmenimis spausdinti žodžiai rodyklėse perrašomi lotynų raidėmis.

Šias rodykles, pagal bendrus redaktoriaus nurodymus, sudarė Ignas Serapinas.

1. NORMINAMIEJI ŽODŽIAI IR POSAKIAI

A, Ą

A 73, 114	adyna 259
a 71, 213	Adomėnaičiai 141
a. 255	adv. 74
abažūras 193	advakotas : advokatas 250
abėcė 268	adventas 113, 263
abecėlė 268	adverijos 192
abėcėlė 268	aeroplanas 210
abėcėlės tvarka 268	AF (a-ef) 115
abėcėlinis 268	Afroditė 107
abėcėliškas 268	Agluonėnai 336
abejingas 305	agresyvus 32
abipus 43, 53, 87	aguonėlė 113
abiturientas 89	Aidai 109
AB "Maistas" 328	Aigiptas 257
abrūsas 5	aikštė 114, 357, 358
absoliutiški samuliantai 349	ainiai 179
abstraguoti 353	Aischilas 57
abuojas 305	aisiuliai 179
abuojybė 305	aiškalas 191
abuojumus 305	aiškinti 191, 259
acidinė sritis 247	aiškintojas 191
ačiu 249	aiškus 259
ačiū 249	AJ 70
ačiuo 249	aj 70
adiejalas 193	a. jėgų 70
	akc. b-vė Pažanga 110
	akėti 337

- akyje žemę rado 270
- akylas 83
- akinės kortos 196
- Akiračiai 101
- akiratininkai 113
- akytas 83
- akių nesudės 232
- akių nesumerks 232
- akivaizda 223
- aklinas 309
- akmeninės sienos 304
- akmeninė tvora 23
- akmeningas laukas 286
- akmenų velnio pėda 84
- akmenų tvora 23
- aktas 286, 305
- aktingas 286, 305, 306
- aktyvas 44, 56, 67, 89
- aktyviai 138, 306
- aktyvybė 306
- aktyvumas 306
- aktyvus 44, 56, 89, 138, 286, 305, 306
- akustika 264
- akustinis 264
- akustiškas 264
- akušerija (: akušerė) 251
- alaus darykla 361
- alaušai 114
- Alaušas 108
- ALB (Australijos LB) 115
- Aldona 5
- Alečka 5
- alėja 56, 89, 114, 357, 358
- Aleksandras Makedonietis 107
- alemanai 112
- alfabetas 268
- alfavitas 107
- Algirdas 107
- aliaivienas 54
- Aliaska 81
- Alicante 45, 57, 90
- aliejinis kubilas 339
- A. Liet. Kat. Moterų 15 kp. 115
- alinė 259
- Aliusečka 5
- Aliusia 5
- Al'ka 5
- alkoholimetas 280
- alkoholiometras 280
- alkoholis 56, 89
- alkolometras 280
- alkūnėmis ramstydamasis 227
- Almaviva 45, 57, 90
- Alminaitė 141
- Alminas 141
- Alovė 350
- Alpės 108
- alpulys XXIII
- ALRKf 114
- ALT 114
- ALTa 114
- Alta 114
- ALT-a 115
- ALTas 114
- ALT-ba 115
- Altorių šešėly 77, 92
- aludaris 361
- alų daryti 361
- aludė 206
- alutis šnekutis 257
- ALVUD 114
- ALVUDas 114, 115
- Ambraziejūtė (: Ambraziejus) 141
- amerikiečiai 112
- amerikonka 203
- Amerikos Jungtinė Valstybė 214
- Amerikos lietuvių akc. b-vė 110
- Amerikos lietuvių Romos katalikų federacija 106, 114
- Amerikos lietuvių taryba 109
- Amerikos lietuvių tautinė sąjunga 110
- Amerikos naikintojai 12
- Amerikos naikintojai Klaipėdos uoste 27, 44, 56
- amonijakas 44, 56
- ampalas 42
- amž. 72, 255
- amžinas 309
- Amžinasis Tėvas 112
- amžius 255, 266
- aną 82
- anądien 43
- anąkart 43, 53, 67, 87
- aną kartą 67
- ana mergaus, o tu bernauk 331
- aname sviete 150
- anapus 43, 53, 87
- anas, kurs po kaimus vaikiojasi 335
- anašal 43, 53, 87
- ančtupinis 183
- Andriejovas 243
- Andriejus Pacevičius 243

- Anglijos Raiščio ordinas 111
 anglinė medžiaga 360
 anglistai 113
 angliška medžiaga 360
 anglosaksai 112
 anglius 352
 angstyti 42
 animet 43
 Anykščiai malkų pirkų važinėjo 84
 anykštėnas 256
 anyta 9, 188, 189
 anksti 42, 86
 ankstybas 42
 ankstyvas 42, 83
 ankstyvieji laikai 266
 ankštas 86
 ant 148-150, 152, 153
 ant amžių amžinų 153
 Antanas iš Būgnų (Aišbė) 107
 antaniniai obuoliai 114
 Antantė 111
 ant arklio sėdėdamas 28
 antausius apskaldyti 278
 antausius skaldyti 278
 ant dangaus ir ant žemės 148
 ant Dievo sūdo 148
 antdrapanės 246
 antika 113
 antis (paukštis) 126
 antis (marškinių) 126
 ant kalnelio 150
 antklodė 193
 ant ko 150, 156
 antkurpiei 193
 antlangės 192
 ant lovos 150
 antnartis 5, 193, 250
 Antonas : Antanas 250
 Antoša 5
 antpilas 194
 ant puslapio 148
 antrakarčiai 178
 antrapatė 183
 Antrasis pasaulinis karas 111
 Antrasis Vatikano susirink. 110
 antrasis vyras 183
 antra tiek 43, 54
 antravada 183
 antroji žmona 183
 Antsieniai 42
 ant sienos 27, 28
 antskroda 263
 antspaudas 455
 ant svieto 148, 150
 ant to nepareina 242
 antvalkalas 5, 250
 antvalktis 5, 193, 250
 ant vežimo 150
 ant žemėlapiu 148
 ant žemės 27, 147-150, 152, 153, 156
 antžmogis 301
 ant žmonių tiesos 148
 anūkas 31, 178
 anūkė 178
 anuokart 53, 87
 anuomet 43, 53, 87
 ans pat 43
 aparti 44, 55, 88
 Apaštalu darbai 111
 apėūgos 194
 apdaras 332
 apdaužyti 204
 apdėti 124
 apeliacinis skundas 304
 apgaila XXIII, 157
 apgalvoti 204
 apgauti 42
 apgrobti 266
 apgulti 52, 86
 apygeris : apygeriai 137
 apykaimė 44, 55, 88
 apikaklė 44
 apykaklė 55
 apiplėšti 266
 apyskaita 282, 285, 287, 299, 326
 apyvasaris 113
 apjoti 85
 apjungti 204, 205
 apjuosti 85
 apkantus 301
 apklausti 272
 apklotas 193
 aplankysiu Jūsų Tėvelius 112
 aplietuvinti 204
 APLGD 115
 aplinkraščių rinkinys 293
 apmarinti 15
 apmautas 193, 250
 apmirti 15
 apmušas 250
 apmušalas 246, 250
 Apollonas 45, 57
 Apolonas 90

- aprinkti 205
 aprūpinti visai Žemaitijai 335
 aprūpinti visą Žemaitiją 335
 aps. 74
 apsiarė 67
 apsiavė 56
 apsiėmė 67
 apsimesti 252
 apsirengti 263
 apsiruošti 263
 apsivesti 185
 apskaita 281
 apskritai 170
 apsnūdėlis 322
 apšvietimo matuotojas 190
 apšvietimo matuotuvas 190
 aptašyti 14
 aptieka 314
 aptiekorius 314
 aptraukalas 250
 aptraukas 250
 a. pus. 72
 apvaikščioti 323
 apvaikščioti laukus 323
 apvalkalas 5, 250
 apvienyti 204
 apvogti 266
 aras 296
 ar begyvas 43
 archeologija 56, 89
 architektas 357
 archyvaras 235
 archyvarijus 235
 archyvas 44, 56, 89
 Argentinos Lietuvių Balsas 109
 argi 54, 88
 arimai 216
 Aristotelis 57, 90
 ar jam taip pridera elgtis? 229
 ar jis begražus? 55
 arkleka 28
 arkliams nakčiai idėk dobilų 307
 arklyje sėdėdamas 28
 arklys tranka, kol pažaboja 28
 arklius nakties išjojo 307
 Arktika 107
 Arminaitė 142
 Arminas 142
 armonika 221
 arti pilnio 288
 artipilnis 288
 ar tu jam (ir : juo) tiki? 240
 aša 82
 asesorius 109
 asiūklis 259
 asmeniškai neturi galimybės 173
 asociacija 67, 89
 asocijacija 67
 aspiruotas 131
 aš gi 54, 87
 aš jam tikiu 240
 aš jau povisako 54
 aš tau paskui pasakysiu 224
 aš tikiu kūno prisikėlimą 240
 aštunkė 199
 aštuntoji rugsėjo 331
 aštuonakė 199
 at, ata 73
 atabulas 295
 atadaras 295
 atadaryti 295
 ataduoti 295
 atainis 179
 atakaita 286
 atamaina 286, 295
 atamatos 286
 atanešti 295
 ataskaita 285-287
 atatikti 48
 atatinkamai 295
 atatinkamas 295
 ataturstas 295
 ataturstomis 295
 atažagarias 295
 atbulas 295
 atbuleikiškumas 70
 atdaras 124
 atdaryti 124
 atdėti 124
 atduoti 52
 ateik 147, 155
 ateikite pirmą liepos 331
 ateikite pirmo liepos 330
 ateitininkai 77, 92, 113
 Ateitininkų federacija 110
 ateiva 179
 atėjūnas 179
 atgaila XXIII, 157
 at(i)daras 295
 atidaryti 295
 atiduoti 86
 atiduotinai 254
 atimti 266, 299
 atitikmuo 295

- ul style="list-style-type: none; padding-left: 0;">
- atitikti 48, 295
- atitinkamai 295
- atitinkamas 295
- atjojo : užjojo 132
- atkaita 286
- atkaltė 298
- atkreipti dėmesį 173
- Atlantas 108
- atliekamas laikas 271
- atlyginimas 455
- atlyšiu 83
- atlyžti 41, 42
- atloša 298
- atmaina 286, 295
- atmatai 303
- atmos 286, 303
- atminimą kelti 32
- atnešti 295
- atogrąžinė 4
- atogrąžinis 9
- atogrąžos 113
- atostogų išleido 307
- Atpirkėjas 112
- atplėšti 299
- atpuolinys 327
- atramentas 263
- atrodo juokingas 31
- atrodo juokingu 31
- atsaja 301
- atsajus 301
- atsakydami į sausio 11 d. raštą, pra-
nešame 275
- atsiek atgal 342
- atsiekti 342, 343
- atsieti 301
- atsimintinai 254
- atsisakė lankyti ... kol gimnazija bū-
sianti suvalstybinta 28
- atsisakyti kam prieš ką 222
- atsiskaityti su kuo 222
- atsiusti 219
- atskaita 285-287, 299
- atskaitymas 286
- atskaitiniai bankai 281
- atskaityti 287, 299
- atskaitoti vekselį 281
- atskidas 226
- atskyra 349
- atskirai gyvena 226
- atskiras 173, 226, 305
- atskiras : atskirai 137
- atskyris 25
- atskiri žmonės 226
- atspara 275
- atstapas 275
- atstengti 27
- atstovauti draugijai 331
- atstovauti ką 331, 332
- atstovauti Lietuvai 331
- Atstovų Rūmai 109
- atstumo matuotojas 190
- atstumo matuotuvos 190
- atšiauriai 113
- atšvaitas 351
- atšviesti 199, 351
- atraukti 124
- atvažiuosiu dvidešimtą kito mėnesio
331
- atvažiuosiu dvidešimto kito mėnesio
330
- Atvelykis 108
- atvykti į teisimą 274
- atviortka 194
- atvirkščias : atvirkščiai 137
- atžagarias 295
- atžanga 301
- atžangus 301
- atžvilgis 173
- audėja 257
- audimas 216
- audinė 291
- audžia 44, 55, 81
- audžiamas 81
- augalas 246
- auginti 264
- augintinis, -ė 184
- augmenija 4, 9
- Augštdvaris 53
- augštaitis 85
- Augštakalviai 53
- augštas 46, 51, 66, 85
- Augštikalniai 86
- Augštuolis 53, 86
- augtuvė 224
- Augždvaris 53
- auk 51
- auklė 44, 51, 55, 88, 263
- auklė 263, 264
- auksas 41, 52, 86
- auksinas (būdv.) 309
- auksiniai pinigai 304
- aukso žiedelis 304
- Aukščiausiasis 112

Aukštadvasis 42
 Aukštaičiai 255
 aukštaičiai 112
 aukštai gerbti 258
 aukštaitė 312
 Aukštaitija 255
 aukštas (būd.v.) 41, 42, 46, 50, 126
 aukštas (namų) 126
 aukštė 198
 aukštis 198
 aukštys 198
 Aukštoji Panemunė 108
 aukštukas 198
 aukštukė 198
 aukštumas : aukštuma 311
 Aukštuolis 42
 aukštutinė 178
 aumuo 301
 Auropa 318
 ausylas 83
 ausis 127
 australas 4
 Australija 107
 Australijos Lietuvių bendruomenės
 Adelaidės apyl. valdyba 110
 Austrija 131
 ausų 338
 ausų duoti 278
 Auškalviai 53
 Aušrinė 76, 91, 107
 aušrininkai 92, 113
 "Aušros" Berniukų Valstybinė Gim-
 nazija 92
 "Aušros" berniukų valstybinė gim-
 nazija 77, 92
 "Aušros" laikraštis 58
 Aušros takas 77, 91, 114
 Aušros Vartai 76, 91
 aušti 51
 autentiškas : autentiškai 138
 autokaras 276
 autorinė daugiskaita 346
 ava 180
 avalynė 193, 300
 avelė 212
 Avignonas 44
 avikailis 210
 avinas 107
 avynas 9, 180
 avis 212
 avis laikome ganykloje 150
 avių 85

avų 52, 67
 avižainis 202
 avižienė 202
 avižieniai XIX
 avižiniai pyragaičiai 202
 Avižius 142
 avižius 352
 Avižiūtė 142
 avižos 202
 azilis 349
 aziliumas 349
 ažuolas : ažuolija 251
 ažuolija 28, 255
 ažuolinas 309
 Ažuolų Būda 348

B

b 73
 baba 179
 babiloniečiai 234
 Babrungėnai : Babrungas 243
 baidyklė 51, 83
 baidokas 341
 baigštus 51, 85
 baikštus 42, 46
 baisenybė 334
 baisiai gražus 11
 baisybė 334
 Baisiogala 234
 baisiogaliai 112
 Baisogala 234
 Baižė 142
 Baižiūčiai 141
 bakas 31
 bala 44, 55, 88
 bala 66
 Balčas 43
 Balčytis 43
 Balčiūnaičiai 139, 141
 Balčiūnaitė 139
 Balčiūnaitis 140
 Balčiūnalė 139
 Balčiūnas 139, 140
 Balčiūnė 139
 Balčiūnėčia 139
 Balčiūnėkas 140
 Balčiūnelė 139
 Balčiūnėlė 139
 Balčiūnėlis 140
 Balčiūnyčia 139, 142

- Balčiūnikė 139
 Balčiūninas 140
 Balčiūnynas 140
 Balčiūniočia 139
 Balčiūniokas 140
 Balčiūniokė 139
 Balčiūniotė 139
 Balčiūn(i)ūčia 139
 Balčiūn(i)ukas 140
 Balčiūniukė 139
 Balčiūniūtė 139
 Balčiūnuitis 140
 Balčiūnutis 140
 Balčiūnūtis 140
 BALF 114
 BALFas 115
 BALF-as 115
 Balfas 114, 115
 baliniai 223, 230
 balistika 264
 balistinis 264
 Balkanų pusiasalis 114
 balnius 352
 balsai 126
 Balsaitė 141
 balsas 126
 balsynas XIX, 130
 Balsys 141
 baltai 238
 baltai žaliai dažytas 211
 baltakė 88
 baltas 290, 328
 baltąsias rankes nurymojo 279
 baltieji 223
 Baltija 108
 Baltijos jūra 77, 91, 114
 baltymas 83
 baltiniai 223
 baltiniai obuoliai 290
 Baltoji Ančia 108
 Baltoji Gulbė 109
 bėlu 82
 Balzeko Lietuvių kultūros muziejus 106
 balžėnas 142
 balžienas 142
 banališkas 32
 bandotakis 223
 Banga 76, 91
 Bangpūtys 107
 bankrutka 194
 Baranausko Sudiev Lietuva 111
 barjeras 44, 56, 67, 89
 barkštis 277
 barokas 113
 barsiukas 198
 barštis 277
 Barthou 319
 Barthouas 319
 Bartkienė 215
 bartukas 198
 barzda 41, 42
 barzdyla 83
 barzdotas žmogus 231
 Barzdžius 142
 Barzdžiūtė 141
 Barzdžiuvienė 142
 Basanavičiaus Karo ligoninė 110
 bašlikas 193
 BATUN 114
 BATUNas 114
 Batunas 114, 115
 batvinis 277
 Baublys 76, 91, 107
 baudžiava 81
 baugštus 42, 46, 51, 66, 85
 b'aurus 67
 bausmė ištiko 241
 bausti: nubausti 272
 Bauvais 319
 Bažnyčia 77, 92, 108
 bažnyčia 240, 244
 Bažnyčios tėvai 78, 92
 Bažnytinio meno muziejus 110
 bažnytikėmis 230
 bažnytikiemis 230
 be 88
 be (ar) 88
 Beauvais 45, 57, 90
 begal 53, 67, 87
 begalingai 269
 be galo 54, 67, 87, 269
 begalo 54
 begėdė 315
 begėdis: begėdiškas 272
 bėgis 126
 bėglys 322
 begražus 88
 bėgs 132
 bėgštus 51, 85
 bėgti 126, 185
 bėgūnas 322
 bei 237
 bejėgiškai 272

- bejausmiai 272
 bejausmiškai 273
 bejėgis : bejėgiškas 272
 bėk : bėgti 42, 51, 86
 be kalba 88
 be kas jam turėti! 55
 bemat 87
 bematyti 88
 bemaž 131
 bendrai 170
 bendra kaimo nuosavybė 267
 Bendrasis Amerikos lietuvių šalpos fondas 106
 bendraūkinis 283
 bendraūkis 283
 bendraūkiškas 283
 bendrė 283
 bendrietis 283
 bendrinė kalba 122
 bendrinė šnekamoji tartis 125
 bendrinio ūkio valstietis 283
 bendrinis ūkis 282, 283
 bendriškas 283
 bendroje kaimo nuosavybėje 267
 bene 88
 bene buvai mieste? 55
 bene nenori valgyti? 55
 bene pešasi 44
 be nesipeša 44
 bent kas 43, 54
 bent kiek 43
 benzinuoka 194
 beprasniai 272
 beprasniškai 273
 beprotis : beprotiškas 272
 beprotiškai 272, 273
 bereikal 53, 87
 bereikalas 269
 bereikalingai 269
 bereikalingas 269
 be reikalo 87, 269
 Beringo sasiauris 114
 Berlynas 44, 56, 89
 bernai rugius piaunant mergas veikia 30
 bernas 50
 bernelis 198
 berniukas 198
 bernytis 83
 berniukas 198
 Berzinis 57, 90
 Beržas 107
 Beržienė (: Beržas) 143
 besąlyginiai 138
 be sąlygu 138
 besąryšinis 16
 besmegenis : besmegeniškas 272
 Besočiai 355
 besotis : besotiškas 272
 bespalviai 272
 bespalviškai 273
 bestija 252
 bešaliai 272
 bešališkai 273
 beširdis : beširdiškas 272
 beširdiškai 272
 betarpiai kreiptis 272
 betarpis : betarpiškas 272
 betarpiškai kreiptis 272
 betarpiškas 172
 betarpiškumas 272
 betgi 54, 88
 bet kas 43
 betkas 54, 87
 betkoks 54, 87
 betkur 87
 betkuris 54, 87
 bet pat 88
 bettik 88
 bežinas 88
 biauzybė 334
 biaurus 42, 46, 52, 66
 bičiulė 142
 bičiulienė 142
 Bielyj 90
 Bielinskis 45, 57, 90
 bijologija 56
 bykas 54, 87
 bykoks 54, 87
 bykuris 54, 87
 Bylaitė 142
 bile 31
 bilijonas 44
 Biliūnienė (: Biliūnas) 143
 bimbalinė 259
 biologija 67, 89
 bira 46, 83
 Biras 268
 Birgėla 268
 Birkenheadas 44
 Birmantas 268
 Biruta 268
 Byruta 268
 Birutavičius 268

- Birutė 107, 268
 Birūtė 267
 birutė 78, 93, 113
 Birutis 268
 Birvydas 268
 biržė 244
 biržėnai 256
 biržės 337
 biržioti 244
 biržis 244
 biržiškiai 256
 biržyti 244
 biržti 244
 bytik 88
 biuras 89
 biūras 56
 biuro 249
 Biziūtė (: Bizas) 267
 bjaurus 42, 52, 66, 85
 bjurti 52, 85
 blakstėnas 142
 blakstienas 142
 blėkinės dėžės 31
 blezdingėlė 113
 bliuška 83
 bliuzė 257
 bliuzka 257
 blogas 155
 bluosto nesudės 232
 blusinėtis 26
 boba 179
 bobutė 179
 bočiai 179
 bočius 179
 Bologna 45, 57, 90
 bombonešis 346, 347
 bombevežis 346, 347
 boreiukas 198
 borčiukas 198
 Bordeaux 45
 bormašinė 262
 borta 198
 bortelis 198
 bortinis 198
 bortinys 198
 bortinukas 198
 bostonas 114
 Botškarjeva 320
 Boudenny 320
 Bradūnaitė 142
 Bradūnas 142
 braižyti 338
 brangenybė 334
 brangybė 334
 Brangieji 112
 brangymetis 83
 Brangioji Sesute 112
 bratvanka 194
 bravoras 361
 brazilai 112
 brėkšta : brėkšiu 51
 Breslauas 44
 Breslavas 56
 brėžeklis 194
 brėžti 338
 Briandas 44
 Brianskas 81
 briedis 216
 briedkriaunis 42, 52, 86
 Brisius 76, 91, 107
 brižės 337, 338
 brižioti 338
 brokas 277
 brolaičiai 181
 brolainis 181
 brolaitė 181
 brolaitis 181
 brolava 182
 brolėčia 181
 brolėnai 180, 181
 brolėnas 181, 351
 broli 81
 broly (viet.) 81
 broliai 183
 brolyčia 181
 brolienė 142, 188
 brolija 182, 187
 brolystė 182
 broliūnas 181
 brolvaikiai 181
 bromas 156
 brosaui 181
 brošė 181
 brosis 181
 broška 193
 brotas 181
 brotautis 181
 brotė 181
 broterėlis 181
 brotintis 181
 brotis 181
 brotužis 181
 brožis 181
 brt. 72

bruzda 83
 brūžė 361
 bubinai 196
 būbinai 196
 būbnai 196, 197
 būdas 130
 budavoti 353
 budės 278
 budėtuvės 278
 budynė 278
 budynės 278
 Budonas 320
 Budionyj 90
 budistai 77, 92, 113
 Bugaila 273
 Bugailiškis 26
 būginė rašyba 93
 būgiškai rašyti 114
 būgnai 196
 būgnininkas 352
 būgnius 352
 Būgos Rinktiniai raštai 111
 bugštus 42, 51, 85
 buhalterija 56, 89
 buhalterinė apskaita 282
 buitįs 301
 Buivydaitė 141, 142
 Buivydas 141
 Buivydienė (: Buivydas) 143
 būk 127, 147, 155
 Buki tawa walia kaip dagui taip ir
 szemeie 28
 būklė 298
 bulbai 196
 bulbės 196
 bulkai 196
 bulkos 196
 bulvės 196
 būna 83
 bunos 270
 buntas 342
 buntelis 342
 Burba 141
 Burbaitė 141, 142
 Burbonai 76, 91, 107
 burbt 86
 burbtelėti 86
 burės 338
 būrės 338
 burgimistras 253
 burmistras 253
 burokas 277

buta 315
 butas 127
 butas : būtas 130
 būtenybė 334
 būti 66, 83, 126, 334
 būti : būsiu 83
 būtybė 301, 334
 būtinās 334
 būtinybė 334
 butiniai popieriai 261
 Butkienė (: Butkus) 143
 Butkūčia 141
 Butkus 143
 Butkuvienė 143
 buv. 74
 būva 66, 79, 83
 būva 66, 83
 būvis 126, 298
 buvo 128
 būvo 128
 b-vė 74
 bžk. 74

C

C 56, 89
 c 71
 c² 71
 c³ 72
 Caesaris 57
 Capablanca 45, 57
 Casablanca 90
 cbm 213
 ccm 213
 cdm 213
 Celminis 57, 90
 cena 157
 cėnė 199
 Centrinė valdyba 24
 Centro valdyba 24
 cepelinas 210
 Cezaris 45
 Chamberlainas 44, 57, 90
 chaosas 84, 221
 charakteris 84, 221
 charakteristika 84
 charakterizuoti 84
 Chardigny 45
 Chateaubriand'as 57, 90
 Chautenay 45, 57, 90
 chemija 56

Chicagos Anglijos lietuvių klubas 110
 Chicagos (Čikagos) Lietuvių gydy-
 tojų draugija 106
 chiromantija 84
 chirurgija 56, 84
 chloroformas 84
 choras 56, 84
 Christburgo taika 111
 christianizacija 221
 chromas 221
 chronikinės žinios 264
 chroninės ligos 264
 chronologija 84
 chuliganas 114
 Ciceronas 45, 90
 ciceronas 78, 93, 114
 cienia 157
 cigarnyčia 194
 Cinanas 319
 Cingtavas 319
 ciongas 192, 298
 cirkelis 5
 cyrulis 338
 cyrulys 338
 ckm 72
 cl 72
 Claudijus 57
 Clermontas 44
 cm 213
 cm² 71
 cm³ 72
 cmm 213
 ent 72
 Cordoba 45, 57, 90
 et 72
 c.t. 72
 cukraus milteliai 338
 cukraus pudra 338
 cukrus gabalais 339
 cviklas 277

Č

čecholas 5, 193
 čekšnoti 81
 čekuledas 265
 čėsas 200
 čėstis 200
 čežėti 81
 čia ant žemės 152
 čia ne jis 54

čienia 157
 čikagiečiai 112
 činžanas 113
 čirvai 197
 čirviai 197
 čirvos 197
 čyščius XXIII, 157
 čiuožykla 356
 čiurkšlys 281
 čiurkšliu 281
 čiurkšlus 281
 čiurkšti 281
 čiuzinys 193

D

D 73
 d 72
 Dagys 142
 dagys 255
 Dagiūčia 142
 dagtis 193
 daigstas 51, 233
 daigstyti 85, 233
 daiktas 42, 52, 86
 daiktelis yra mano žinioje 267
 dailenybė 248, 334
 dailybė 248, 334
 dailinsenos 252
 dailyraštis 83
 Dainava 104
 Dainavos šalies senų žmonių padavi-
 mai 77, 92
 Dainienė (: Dainius) 143
 daktaras 73, 113
 daktaro kandidatas 113
 Daladier 319, 330
 Daladieras 319
 dalgiakotis 44, 55, 223
 dalgkotis 124
 dalybos 185, 282
 dalykas 321
 dalyti 200
 dalkotis 124
 dama 198
 damkė 198
 damukė 198
 danga 246, 332
 dangojai 107
 dangojas 20
 dangojus 247, 332

- dangovė 247, 332
 danguj 156
 danguj ir žemėj 148
 danguose 154
 danguosu 154
 dantytas 83
 d'Anunzias 319
 d'Anunzio 319
 darai 81
 darau ši prierasą tame ... 238
 darbai 81
 Darbai ir Dienos 76, 91
 darbas 81
 Darbėnai: Darba 243
 darbymetis 83, 210, 223
 darbiniai drabužiai 23
 darbinis arklys 304
 Darbo partija 109
 darbotvarkė 237
 darbštus 50, 51, 85
 darbų apyskaita 285, 287
 darbų tvarka 237
 daręs 82
 Dargainis 350
 dargi 54, 88
 darymas 81
 daryti 81
 daryti išlaidas 300
 daryti išskaitas 300
 darytinė (kalba) 123
 darytis 344
 daryti žygių 173
 darknos 128
 darknotis 128
 daro 81
 dar tebeskanus 55
 dar tebeturiu 54
 darus 158
 darvinistai 113
 daržiniai 137
 daržinis 137, 328
 daržiškai 137
 dauba 232
 Daubaraitė 141
 Daubaras 141
 Daubariūtė 141
 daubti 232
 Dauderaičia 142
 Dauderys 142
 Daudet 45, 57, 90, 319
 Daudetas 319
 Daugintis 42
 daug kaip 54
 daugkas 54, 87
 daugkur 54, 87
 Daugpilis 56
 dauguma 170, 312
 daugumas 170
 daugumas pritarė 311
 daugumoje pritarė 311
 Daukantas 43, 107
 Daukanto g-vė 345
 Daukius 141
 Daukiūtė 141
 Daukša 43, 57
 Daukšienė (: Daukša, Daukšas) 143
 Daukšos postilė 77, 92
 Daukus 141, 142
 Daukuvienė 142
 davinys 238
 dažalas 191
 dažnuminiai žodynai 201
 de 213
 dėbt 86
 dėbtelėti 86
 dėdė 9, 180
 dėdės 180
 dėdėnas 180
 dėdienė 180
 dėdina 180
 Dėdynas 181
 dėdis 180
 dėdžiai 180
 defektyviniai vaikai 349
 defektyvių vaikų izoliatorius 349
 degalai 271
 degama medžiaga 271
 deganti medžiaga 271
 degioti 82
 degmenys 271
 Degsniai 42, 53, 86
 degsnis 51, 85
 degtukai 168
 Deimantinė 108
 deina (= diena) 119
 deinuos, dynuos (= dienos) 122
 dėjimasis 252
 dek. 74
 dėka 253
 dekabristai 113
 dekanas 113
 dėkavoti 353
 dėkoja už rekolekcijoms vadovavimą 331

dekoratyviškas 32
 dėkoti 353
 dėl 69, 123
 dėl 69, 70, 123, 329
 dėl: dėl 69
 dėlei 82
 dėlko 54, 87
 dėl parapijos kunigo taktikos 27
 dėl to 87
 dėlto 54, 87
 dėlto: dėl to 43
 dėl to dalyko galvos nesuksiu 54
 dėltoji 54, 88
 dėmesys 28
 dėmėtas: dėmėtai 137
 dėmėtis 28, 343
 demokratinė vyriausybė 309
 demokratiški darbai 309
 dengti 200, 246
 Denis 319
 densimetras 280
 derybos 182, 185, 186
 de Rivera 45, 57, 90
 Derkintė 139
 Derkintis 139
 dėščias 252
 dėščioti 252
 dėščiuškas 252
 dėsenasi 252
 dėsenos 252
 desėtkla 199
 dėstis 252
 dėstus 252
 deš. 72
 dešimakė 199
 dešimka 199
 dešimkė 199
 dešimtakė 199
 deši(u)makė 199
 dėti 131, 303
 dėtis 252
 dėtis į galvą 343
 devetka 199
 deviatka 199
 devynakė 199
 devynė 199
 devyniakė 199
 devyn(i)akys 199
 devynios galybės 18
 devinka 199
 devinkarčiai 182
 devinkė 199

devinšlakiai 182
 devintadieniai 113
 devintinės 113
 devizas 364
 dezertyras 322
 Dėželit 358
 dg 72
 dg. 74
 diafragma 190
 dialektas 357
 dybsoti 42, 51
 dičkis 52, 86
 did. 74
 didelis: dideliai 137
 didelis lietuvis 317
 didenybė 334
 didesnė pusė 234
 didybė 334
 didieji ežerai 114
 Didysis karas 77, 92, 111
 Didysis Penktadienis 76, 91
 Didysis prūsų sukilimas 111
 Didysis Vilniaus Seimas 108
 didis lietuvis 317
 Didlaukis 318
 didlaukis 316
 didlietuviai 316
 didlietuvis 317
 didmergė 318
 didmiestis 316
 Didmiškis 318
 didponis 318
 Didsodė 318
 didūsis 316
 didvyrė 318
 didvyris 318
 didvyžis 318
 didvokietis 317
 Didžiai Gerbiamasis Pone Direkto-
 riau 112
 Didžiai gerbiamas Pone 58
 didžiai gerbti 258
 didžiarusis 317
 didžiasviestis 316
 didžiavyris 318
 didžingsnis 316
 Didžioji Britanija 76, 91
 Didžioji Lenkija 108
 Didžioji prancūzų revoliucija 111
 didžioji pusė 234
 Didžioji Vakarų schizma 111
 Didžiosios Lapės 235

- Didžiosios Lietuvos lietuviai 317
 didžiutis 86
 didžkarčiamė 316
 didžkis 42
 did(ž)laivis 316
 did(ž)mergė 316
 did(ž)pinigis 316
 did(ž)ponis 316
 didžturtis 42, 44, 52, 55
 didžuvė 316
 diegdamas 85
 diegia 85
 diegtas 85
 diegti 85
 diegti: dygti 258
 dien. 72
 diena 331
 diena dieną moko 50
 diena karšta 173
 diendaržis 202
 dienele 125
 dienotvarkė 237
 dienraštis 327
 Dievas 45, 58, 77, 92, 112
 Dievas Dvasia Šventoji 58
 Dievas Sūnus 112
 Dievas Šventoji Dvasia 112
 Dievas Tėvas 45, 58, 112
 dievažikas 53, 87
 dieveriai 188
 dieverienė 188
 dieverija 188
 dieveris 9, 187
 dieverys 187
 Dievo Kūnas 108
 Dievo Motina 77, 92, 112
 Dievo pagalba tikėk, bet ir pats
 netingėk 240
 Dievo sūde 148
 Dievo Sūnus 77, 92
 Dievu pasitikėk, bet ir pats nežio-
 plinėk 240
 dygčioti 51
 dygo 83
 dygsėti 51
 digsnis 51
 dygsnis 42, 51, 69
 dygsta 83
 dygti 83
 dykinėtojas 288
 dykūnas 288, 289
 dyna (= diena) 119
 dinamiškas: dinamiškai 138
 Dinarų Alpės 108
 dingstis 51
 diplomatinio keliu 173
 dirba bendrovėje "Ranga" 328
 dirba bendrovėje "Rangoje" 328
 dirba "Rangos" bendrovėje 328
 dirbinyš 327
 Dirblin 175
 dirbsiu, kol galėsiu 28
 dirbsiu, kol nebegalėsiu 28
 dirbti 123
 dirbt(ie) 123
 direktorius 215
 dirgsnis 42, 51, 85, 255
 diršėti rugiai 230, 231
 diska 199
 diskė 199
 divonas 192
 dl 72
 dm 71, 213
 dm² 71
 dm³ 72
 dobilai 126
 dobilas 126
 doc. 74
 domesys 28
 domėtis 28, 343
 domininkonai 77, 92, 113
 Donelaičio gatvė 77, 91
 Donelaičio Metai 111
 dora 301
 dorybė 334
 dorovė 301
 dorožka 192
 douna, dūna (= duona) 119, 122
 Dovidas 156
 Dovydas 156
 Dovidas 156
 Dovydo Psalmiai 111
 doždevikas 193
 Dr. 73, 74
 dr. 73
 drabužiai 193, 246, 332
 drabūžiai 332
 drabužinė 355
 draminis 32
 dramiškas 32
 drapakas 337
 drapakuoti 337
 drapanė 246
 drapanos 246, 332

- p
drapokas 337
d-ras 73, 213
drastiškas : drastiškai 138
drąsus 82
Draugas 101, 109, 112
draugas parsivežtas atostogoms 307
Draugija Lietuvai pagražinti 106
Draugija nukentėjusiems dėl karo šelpiti 92
Draugija nuo karo nukentėjusiems šelpiti 106
draugingas 171, 254
draugingos valstybės 254
draugiškas 171, 254
Dr. Basanavičius 89
dr. Basanavičius 55
drėbtas 85
Drebulė 107
dribsoti 85
drybsoti 51
dribšas 42, 51, 85
drįska 83
driskė 142
driskiuvienė 142
drįsti, drįstu, drįsi 83
Drobė 76, 91, 109
drobė 246, 332
drobužiai 246
droženos 276
drūgėgalis 52
dručkis 42, 52, 86, 313
druktas 313
drūktas 313
druskinė 259
druskis 352
drūtas 312, 313
drūtėti 313
drūtmedis 313
dš 71
Dubysa 345
duchovka 194
duktė 52, 178, 188
duktė jau su motina lygi 210
dūkti, dūko, dūksiu 83
dukra 178
dukaitė 178
dukaitės 178
dukteraitės 178
dukerė 184
dukerėčia 181
dukerėnas 181
dukerėnė 181
dukterys 178
dūla 83
dulkė 270
dulkės 269
dulkinas 309
Dumas 319
dumblynė 83
dūna (= duona) 119
duoba 232
duobė 232
duobėtas kelias 231
duobti 232
duoklė 51
duok peilį duonai riekti 335
duomuo 238
duona mūsų visų dienų 154
duoti 200
duoti parėdymą 344
dūris 82
durys medinės, bet geležiškai nuda-
žytos 328
durių 338
durti 82
durtuvas 340
durų 338
Dusetos 336
dusyk 43, 53, 87
dušas 281
dūšia 156, 157, 160
dužta 66, 83
dv. 74
dvariniai 282
dvariškiai 282
dvariškis 26
dvasia 357
dvasią prislėgtas 138
dvasią subrendo 138, 329
dvasiniai (prieiv.) 138
dvasiniai prislėgtas 329
dvasinis balsas 25
dvasiškai 138, 329
dvasiškai subrendo 329
dvejaip 133
dveja tiek 43, 54
dviakė 199
dviakis 199
dvidešimt 43, 53, 67, 87
dvidešimt devinta diena 331
dvidešimt devintoji diena 331
dvi dešimti 67
dvyniniai priebalsiai (geminatos) 124
dz 72

Dzeusas Griausmavaldis 107
 dzevetka 199
 dzūkai 112
 dzūkė 312
 Dzūkija 108
 dzvankai 196
 dzvonkos 196
 džiaugdamiesi Laisve, nepamirškime
 ir pavergtųjų 58
 džimi 214
 džimis 214
 džiovintos graiženos 277
 džiuona 83
 džiuosta 83
 džokeris 199

E, Ė

ėdalas 246
 Edipas 45, 90
 edm 71
 ėdmenys 271
 Egiptas 257, 318
 eglaitė 274
 eglės medis 23, 328
 eglynas 83
 eglinė šaknis 22
 eglinis medis 23
 egzaminas 215
 egzėkvijos 113
 eidami 27 dienos raštu 275
 eigos veikslas 204, 218
 eigulis 244
 eigulys 244
 eik tu, gaidy! 84
 eik tu, kur čia dabar važiuosi 11, 20
 eilutė 193
 einant 27 dienos raštu 275
 eina pietų 30
 Einvaldas 260
 eismas 293
 eiti 200, 293
 ėjimas 293
 Ekonominė karių bendrovė 106
 Ekscelencija 112
 ekskursija 341
 ekskursininkas 341
 ekskursuoti 341
 eksperimentalinė psichologija 236
 eksperimentinė psichologija 236
 eksploatuoti 34

ekzamenas 215
 ekzituoti 349
 Elektrotech 175
 Elena 318
 elgimasis 252
 elgimos 252
 elnias 216
 Elta 115
 ėmykla 321
 Endrelė 243
 Endriejėvas 243
 Endriejiškė 243
 Endriejus 243
 Endrioniškis 243
 Endriūnas 243
 Endzėlynas 57, 90
 epocha 266
 epopėja 56, 67, 89
 era 266
 erdmeteris 71
 erelis 296
 eretikas 84, 319
 erezija 84
 Erijo 89
 Eschilas 45, 90
 esybė 301
 Eskulapas 90
 esmės priedas 264
 esminis priedas 264
 Etna 108
 Eugenijus 318
 Eurazija 107
 Europa 107, 318
 europietybės 3
 evangelija 319
 Everestas 108
 ež. 74
 ežeras 114

F

fachverkas 326
 fak. 74
 faktas 309
 faktinai 309
 faktinas 309
 faktiškai 309
 faktiškas 309
 fašina 270
 fazė 266
 Federacija 106, 114

Feinolit 174, 358
 figūra 44
 fiksuoti 191
 filisteris 253, 254
 filma 190
 filminė kamera 190
 filmryšis 190
 filosofija 49, 84
 frankos 192
 fiziologija 44
 fizika 44, 56, 67, 84, 89, 264
 fizikinis 264
 fiziniai 138, 328
 fiziniai stiprūs 328
 fizinis 264
 fizionomija 84
 fiziškai 138, 328, 329
 fiziškas 264
 fizikultūra 175
 fokstrotas 113
 fonema 130
 fonetika 264
 fonetinis 264
 formula 84
 fortka 192
 fosforas 131
 fr 72
 frakcija 84
 fryzeris 206
 frs 72
 fuchsas 173
 funkcijos trupmeninės šaknys 22
 futbolas 84

G

g 72, 213
 gabalas 246
 gabalinis cukrus 339
 Gabija 104
 Gabrėniūčiai 141
 Gabrienė (: Gabrys) 142
 gadynė 266
 gaivinti 259
 Gaižuva 237
 galąsti 82
 galąstuvus 262
 galbūt 53, 87
 gal būt 43, 53, 87
 galelis 315
 galia : galioti 274

galstukas 193
 galūnė 83
 galutinai 137, 225
 galutinas 309
 galutiniai 137
 galutinis 309
 galva 127
 galvena 363
 Galvydienė (: Galvydis) 143
 galvijiškas 239
 galvinis 198, 199
 galvinys 198
 galvinis cukrus 339
 galvosena 16
 galvoti 211
 galvūgalis 83, 223
 gamyba 286
 gaminti 286
 Gamtos Tyrimo Stotis 105
 Gamtos tyrimo stotis 110
 gamumas 286
 gamus 286
 Gandhis 319
 gandra 142
 gandrė 142
 gandrienė 142
 ganiavinis mokestis 240
 ganykla 83, 200
 gano ant pūdymo 150
 gano pūdyje 150
 gardelė 194
 gargždas 333
 garlaivis 210
 garlaivys 210
 Garmienė 215
 Garmus 215
 Garmuvienė 215
 garsų perkaita XIX
 Gastos 350
 gatunkas 157
 gatvė 114, 353, 357, 358, 362
 gaubtas 193
 Gaulia 141
 Gautyte 141
 gauruotas šuo 360
 gauti nuosavybėn 267
 gavau dovaną «Jaunoji Lietuva»
 261
 gavėnia 113
 gavo į nuosavybę 267
 gavo žemę nuosavybei 267
 gavo žemę nuosavybėn 267

- Gedaitis 237
 Gėdas 237, 308
 Gedautas 237
 Gedeika Andriejūnas 288
 Ged(i)kantas 308
 Gediminaičiai 76, 91, 107
 Gediminas 277, 308
 Gediminas Daukantaitis 288
 Gediminas : Gedminas 307, 308
 Gedimino ordinas 110, 111
 Gedmantas 308
 Gedūnas 237
 Gedutis 308
 gegužė 215, 259
 gegužės mėn. 15 d. 1933 m. 221
 gegužės pirma 331
 gegužinė 259
 gegužynė 259
 gegužinės 113, 259
 geidalas 246
 Gelbėtojas 112
 geležies amžius 113
 geležiniai 137
 geležinis 137, 328
 geležiškai 137
 Gėlių Ratas 345
 Gelsan 175
 Gelvakan 175
 gelžkeldvaris 364
 gen. 74
 generolas 113
 genys 295
 gentainis 176
 gentinas 176
 gentis 176
 gentys 176
 gentystė 176
 gentivardžiai 9, 176
 George'as 57
 gera 127
 gera atmintis 32
 gerai 123, 127, 138
 gerąja 82
 gėralas 246
 geras 50, 81
 gerąsias 82
 Gerasis Ganytojas 112
 gera turėti priklausančią žmogų 242
 Gerbiamasis 58, 112
 Gerbiamasis Prelate 112
 Gerbiamoji Ponia 112
 gerbūvis 32, 325
 geresniai 137
 geresnis 81
 gerėti 222
 geriau 137
 geriausias : geriausiai 137
 gerybė 334
 gerieji 216
 gėrimas 216, 246
 GerMaPo 109
 gerom 114
 geroms 123
 Gerosios Vilties ragas 114
 gerovė 325
 gerų geriausias 87
 gerųjų 85
 geruoju 85
 Gerutienė (: Gerutis) 143
 getrai 193
 gyd. 74
 gydykla 355
 gydmenys 271
 gydomosios priemonės 271
 giesmė 357
 gija, gyti 83
 gilė 107, 196
 gilės 196
 giliai 196
 gilios religinės tradicijos 27
 gily 196
 giliukai 196
 gim. 74
 gimda 224
 gimdyti 212
 gimdytojai 212
 gimdyvė 83, 212
 gimęs iš tėvo Lietuvos piliečio 314
 giminaitis 176
 giminautis 176
 giminė 176
 giminėtas 176
 giminietis 176
 giminingas 176
 giminystė 176
 giminystės laipsniai 178
 giminiškas 176
 giminiuotis 176, 189
 giminumas 178
 giminus 176, 178
 gimn. 73, 74
 gimnazijos laida 227
 Gimtoji Kalba 109
 gimtuvė 224

- ginklas 44, 55, 88
- ginklininkas 352
- ginklų talka 276
- Gintaras 109, 112
- Girdenienė (: Girdenis) 143
- girdykla 83, 321
- Girgždūtė 108
- girgžt 86
- girgžtelėti 86
- giriniai obuoliai 304
- grios paukštis 304
- girių Monas 107
- Girnius 352
- girnius 352
- girtas : gerti 310
- girtuoklis atsivertęs geria 228
- gysla 83
- gyslinti 83
- gyv. 74
- gyvas 66, 126, 353
- gyvata XXIII
- Gyvataras 109
- gyvata(s) 353
- gyvena ant kaimo 148
- gyvena dvasią prislėgtas 329
- gyvenimą vesti 31
- gyventi 125
- gyvija 4, 9
- gyvis 126
- glaudės 247, 356
- glaudinės 247
- glaudus 356
- Glivenka 45, 57, 90
- glustelėti 30
- gniauzta 86
- gniauztas 86
- gniūžtelėti 83
- gniūžtis 83, 86
- gobšas 51
- gobštus 52
- gobtuvas 193
- Goethė 45, 57, 90
- gonkos 192
- gornostajus 291
- gotika 113
- grabštus 51
- graibštas 51, 85
- graibštukas 85
- graibštus 46, 51, 85
- graikas 56, 89
- graižtai 85
- graižtvos 85
- graiženos 276
- graižymas 277
- graižyti 276
- graižomosios mašinos 277
- grajyti kortomis 210
- gramatika 158
- gramatikalizacija 12, 20
- gramatinės formos 22
- gramatiškos formos 22
- graužas 333, 334, 353
- graužduobė 333
- graužynas 333
- graužynė 333
- graužuoti 333
- Gravelit 174
- gražesniai 137
- graži 279
- gražiai 81, 138, 328
- gražiai padirba 327
- gražiau 137
- gražintis 247
- grąžtas 82
- gražus : gražiai 137, 328
- gražus : gražiškai 138
- grėblio kotas 23
- greitas : greitai 137
- grenda 258
- grendžia 258
- Grenobleis 44
- gretas 270
- gretimas 270
- gretymas 270
- gretimas kaimas 270
- gretimos valstybės 270
- grėžiamoji mašina 262
- grėžimas 82
- grėžti 82
- grėžtuvas 262
- gribščioti 52
- gribšnis 52
- gribštelėti 52
- gribštus 52
- griekas XXIII, 156, 157, 160, 200
- griešninkas 156
- griežinys 327
- griežtas 86
- griežti dantimis 210
- griežti dantis 210
- Grigaitaitė (: Grigaitis) 141
- Grikšas 42, 53
- grimsti 42, 50, 51
- grimzti 51, 86

- Grinius 142
 Griniūtė 142
 Griniuvienė 142
 grynorius 203
 grynorka 203
 griovis 255
 griovys 255
 grįsti : grindžia 258
 grįš 83
 grįšiu, grįštu 41, 42, 50, 51
 grįšta : grįžta 46, 66
 Gryta Jurgi vedusi 185
 Gryta už Jurgio ištekėjusi 185
 Gryta už Jurgio nutekėjusi 185
 griuva 83
 griūna 83
 grįžau, grįžo 81, 83
 Grįžoratas (: grįžti, grąžinti) 83
 grįžt 86
 grįžta 86
 grįžtė 83
 grįžtelėti 86
 grįžti 51, 66, 83
 grįžtu 50
 grįžulė 83
 Grįžulo Ratai 107
 Grįžulo Ratas 83
 grobti 266
 gromata 200
 grosė 179
 grosukas 179
 grosutė 179
 grosutis 179
 grūdai 81, 269
 grūdalas 191
 grūdas 81
 grūdelis 81
 grūdinti 191
 grūdintojas 191
 gruodis 113, 215
 grupė 266
 grūtė 25
 grūtė 179
 grūtis 179
 gub. 74
 gubernatorius 113
 gudai 112, 317
 Gudija 108
 gulbinės Skersio žąsys 22
 gulbinės žąsys Skersio 22
 gulėtinai 254
 gulykla 200, 321, 356
 guli ant aslos 148
 gulima lovoje 150
 gumbuota lazda 231
 gumka 5
 Guoga 107
 gurkšnis 86
 gurkšnoti 86
 gusaras 324, 353
 gūšta 51
 guzaras 353, 354
 guzikas 193
 gūžynės 113
 gūžta 42, 86
 gvintai 194
- ## H
- h 72
 ha 71, 213
 habilitacija 84
 halė 192
 halstukas 193
 haplogija 84
 harmonija 221
 harmonizuoti 221
 Hauptmannas 90
 hegemonija 84
 herbas 56, 89
 Herriot 45, 57, 90, 319
 Hfi 72
 hg 213
 hibridas 131
 hidra 89
 hydra 44, 56
 hidrometrija 89
 hidroplanas 84, 89
 hierarchija 319
 hieroglifai 319
 higiena 89
 higijena : higijiena 44, 56
 himnas 56, 89, 324
 hiperacidinė sritis 247
 hitlerininkai 113
 hl 72, 213
 hm 71
 holas 192
 Homeras 90
 Homėras 57
 Horacijus 45, 90
 Horatius 57
 horoskopas 84

HP 70, 71
 Hugo 57, 90, 214, 319
 Hugoas 319
 Hullis 44
 Humanitarinių Mokslų Fakultetas
 58, 90, 105
 Humanitarų Fakultetas 106
 humanizmas 84, 113
 Humboltas 89
 humoras 324
 humoreska 324
 humoristas 324
 humoristika 324
 husaras 56, 353
 huzaras 324, 353, 354

I, Į, Y

įbrolis 183
 įbuvys 84
 Ičas 43
 idaras 84
 ide. 73
 idealas 44, 67
 idealiai 138
 idealiskai 138
 idealiskas 138
 idealus 138
 ideja 44
 idėja 56, 67, 89
 identiškasis : identiškai 138
 idėti 48
 ydingas žmogus 256
 idukra 184
 idukrė 184
 idukrinti 184
 idukryti 184
 idukterė 184
 iėiti 67
 iėjimas 67
 ieškiklis 190
 ieškoti 272
 įgaliavimas 274
 įgaliojimas 274
 įgalioti 274
 įgaliuoti 274
 įgarsis XIX
 į Jūsų...d. raštą pranešame 275
 įkaito aktas 238
 įkapės 84
 įkeičiamasis aktas 238

įkeitimo aktas 238
 iki čia 87
 iki kol 43
 iki kur 43
 ikilas 84
 iki šiol 43
 į klaną puolęs sausas nekelsi 211
 ikratas 84
 ik tada 87
 į kur 87
 įlanka 114, 190
 ilgalūkis 325
 ilgio matai 213
 ilguomet 43
 Ilguva 237
 įmantriai 17
 įmautas 250
 Imbarė 86
 Imbarės mokytoja 23
 imbarinė mokytoja 23
 imbariškė mokytoja 23
 imk nuodaikto 54
 imk pavienieriui 226
 imk pavieniui 226
 imlus 301
 įmonė 455
 įmotė 184
 Įmpiltis 233
 imti domėn 173
 imtinai 215
 imtynės 83
 įnartis 6
 inbėgti 42, 67
 indas 84
 indauja 84
 indėlis 84
 indėti 42, 48
 indėvė 84
 Indrelė 243
 Indrioniškis 243
 Indriūnas 243
 ineiti 67
 inėjo in mišką 67
 injekcijų punktas 321
 Inkaras 175
 in Kauną 42
 inkstas 42, 86
 innešti 67
 innoris 67
 in pat 43
 inpilti 67
 instaliacija 81

- instinktyvus 32
 intakys 42
 intelektas 357
 intelektuališkas 32
 inteligentinė visuomenė 309
 inteligentiška visuomenė 309
 inž. 74
 inžinerijos batalionas 251
 inžinierijos batalionas 251
 inžinierius 251
 į pat 54
 ypatybė 334
 ypatumas 334
 įpilas 84
 įpiltis 86, 233
 įpulti į nuodėmę 211
 įra 83
 yra 326
 įrašėme Tamstos sąskaitosk reditan
 pervesti Vyktintui 259
 įrašymui 258
 įrašyti 258, 259
 ir būk tu man jam tokiam kvailam
 11
 ir džiaugėsi..., kad buvo įtikėjęs į
 Dievą 160
 ir neturėk tatai jo tiek proto 11
 įrodyti 251
 ir t.t. 55, 89
 įsėsė 183
 Ishui 319
 įsidėmėti 343
 įsidomėjo kaip jautis į vartus 28
 įsikalti 15
 įsikūnijęs Žodis 112
 įsiteikti 251
 įsitėmyti 343
 įskaita(s) 299
 įskaitas 300
 įskaityti 299, 300
 įskaitytinai 215
 įskroda 262
 įstatymdavys 364
 įstatymdavystė 363, 364
 įstatymdavystės įstaiga 364
 įstatymų leidėjas 364
 įstatymų leidyba 364
 įstatymų leidimas 364
 įstatymų leidžiamoji įstaiga 364
 įstatymų rinkinys 293
 įstatymus leisti 364
 istorija 49, 84, 131, 252
 istorijos šaltiniai 12
 įsūninti 184
 išūnis 183
 įsūnystė 184
 įsūnyti 184
 įsutė 193
 iš arti 54
 išbėgti 52, 86
 išbraukti rodą 219
 išbraukti žodį 219
 iš čia 43
 Išdagai 42, 53, 86, 236
 išdaiga 6
 išdėti 42, 124
 išdirbinys 327
 išdukros 184
 išdukterės 184
 išėiginiai drabužiai 304
 išėjo pamedžioti 218
 Išganytojas 58, 77, 90, 112
 išgarsėti 222
 išgarsis XIX
 išgerti 132
 išgertinai 254
 iš gerų dienų nė blogųjų nebeatsimena
 84
 išgyventi 232
 išimti 299
 iširos 341
 iš jaunystės 87
 iš jo nei žmogus, nei gyvulys 55
 išjungiklis 190
 iškala 160, 200
 iškart 43
 iškelti 132
 iškila 341
 iškyla 341, 342
 iškilauti 341
 iškylauti 342
 iškilautojai 341
 iškylautojai 342
 iškylininkai 342
 yškinti 259
 iš kitur 54
 išklįsta 83
 yškulys 114
 yškus 259
 iš laikraščio "Ūkininko Patarėjas"
 328
 iš laikraščio "Ūkininko Patarėjo"
 328
 išleistuvės 259

- ul style="list-style-type: none; padding-left: 0;">
- iš lengvo 54
- iš lėto 54, 87
- iš manęs atėmė 211
- iš Maskvos didžiojo teatro meno pa-
saulio išėjęs 27
- išmatavimai 281
- iš mažens 87
- išmažens (išmažumės) jau tingėjo 54
- iš mažumės 87
- išmieros 281
- išmintingas žmogus 256
- išmokėjimui 258
- išmokėti 258, 259
- išmokėtinus (įrašėme) 258
- išmonis 28
- išneštinai 254
- išnetyčių 43
- išnyka 342
- išnuomojimas 274
- išnuomoti 274
- išpalengvėlio eina 54
- iš palengvo 87
- išparduoti 325
- iš paskos 87
- išpaskos bėga 54
- iš pat 43
- išpažintis 156
- išpirkti 325
- išplėštas plėšinys 327
- išplėšti 299
- iš principo 138, 329
- išprotis 301
- išrankos 455
- išryt 53, 87
- išsemti 52, 86, 124, 325
- išsyk 53, 87
- išsimiegoti 340
- išsiošė 67
- išsisemti 325
- išskaita 299
- išskaityti 299, 300
- išskaitytinai 215
- išskaitumas 299
- išskinos 341
- išskiros 341
- išskroda 262
- išspaudos 276
- išstojimas 283
- išstoti 283
- išsūniai 184
- iššaukti 259
- iššluoti 67
- iššokti 124
- ištaisyti klaidą 219
- ištaka 303
- ištarmė 120
- ištektėti 185
- iš ten 43, 87
- ištęstas 82
- išties 43, 53, 87
- ištiesų 43, 54
- iš tiesų 54, 87
- ištikimas : ištikimai 137
- ištikimasis 82
- iš tikro 54, 87
- ištikrųjų 43
- iš tikrųjų 54, 87
- ištikti 241
- ištisiniai marškiniai 236
- ištisiniai poteriai 236
- ištisiniai šiaudai 236
- ištisinis sakinyš 236
- ištisinis skaitymo mokymas 236
- ištoka 303
- iš tolo 54
- ištrinti 219
- ištuokti 186
- iš tų šiaudų nebus grūdų 84
- Išujis 319
- iš "Ūkininko Patarėjo" laikraščio
328
- išvaikiai 184
- išvaita 190
- išvažiavo Kalėdoms 334, 335
- išvažiavo Kalėdų 335
- išvažiavo vieną dieną 212
- išvažiavo vienai dienai 212
- išvien 43, 53, 67, 87
- iš vieno 67
- iš vieškelio pasisukdamas 227
- išvyka 342
- išvyko atostogoms 306, 335
- išvyko atostogų 307, 335
- išvirkščias 44, 55, 88
- išviso 43
- iš visur 43, 54, 87
- įtaka 84, 190, 303
- įtakas 84
- įtarpas 84
- įtartis : įtarimas 299
- įteikti 251
- įtėviai 184
- įtėvis 184
- įvaikiai 184

ivaikis 185
 įvalkalas 5
 įveda (žmoną ar vyrą) 185
 įvestinis vyras 185
 įvykio veikslas 204, 218
 įvadas 303
 įzysta 51
 Izoliat 175
 Izraelio knesetas 109
 Išdagai 235
 išdas 42
 įžta 83

J

Jablonskaitė 141
 jablonskinė rašyba 114
 Jakor 175
 jam 85
 jam arklių pavogė 314
 jam ne darbas rūpi 54
 jam tarnavo taikiniu 32
 jaučiai 82
 jaučiasi nelaimingas 31
 jaučiasi nelaimingu 31
 jaugtas 52
 jauja 85, 202
 jauktas 52, 85
 jaukus 85
 jaunalietuviai 113
 jaunalietuvis 317
 jaunamartė 188, 317
 jaunametis 317
 jaunamiškis 317
 jaunasis 186
 jaunaturkis 317
 jaunatvė : senatvė 261
 jaunavaikis 317
 jau nebejaunas 55
 jau nebematau 54
 jaunieji 186
 jaunikė 186
 jaunikė višta 186
 jaunikiai 186
 jaunikis 186
 jaunylis 83
 jaunimas 261
 Jaunimo Centras 107
 Jaunimo centras 107
 jauniškė 26
 jaunoji 186

Jaunoji Lietuva 107
 Jaupėnai 53, 86
 jautena 363
 jautėna 142
 jautiena 142
 jautimas : jausmas 293
 JAV 104
 JAV-bės 115
 javieniai XIX
 JAV Kongresas 109
 JAV Kongreso Garbės medalis 111
 JAV LB 115
 JAV LB Taryba 110
 JAV Lietuvių bendruomenės centro
 valdyba 110
 JAV Lietuvių bendruomenės Švie-
 timo taryba 111
 JAV Nepriklausomybės karas 111
 jei 329
 jei imti (imsime) susitarimo politinę
 pusę, ji... 329
 jentė 188
 jerarchija 318
 jeroglifai 318
 Jėsia 234
 Jevropa 318
 jezavitas 209
 jezuitai 209
 jėzuitai 77, 92, 113, 209
 Jezus 209
 Jėzus 209
 jezuovitas 209
 ji (jinai, jiji, jijė) 85
 jie 67, 85
 jie atskidai gyvena 226
 jiems 85
 jiena 52
 Jiesia 234
 jiesti (žem.) 67
 jieškoti 52, 67, 85
 jiešmas 52, 67, 85
 Jieva 67
 jieva 85
 Jieznas 336
 jis (jisai) 85
 jis čia gal būt 53
 jis gi 54, 87
 jis ir laukus daržiškai dirba 328
 jis Italijoje Lietuvai atstovavo 331,
 332
 jis jau dešimtį duotas 84
 jis jau nebe kunigas 55

jis manęs priklauso 242
 jis manimi pasitiki 240
 jis manimi tiki 240
 jis man lygus 210
 jis mūsų nežiūri 212
 jis nė Dievo nebetikis 240
 jis ne dirba, bet tinginiauja 54
 jis nuo manęs priklauso 242
 jis randasi kambaryje 326
 jis su manimi lygus 210
 jis turis, o mes neturi 84
 jis visas spalvuotas 360
 jis viskuo domisi 28
 jis vis tiek teduoda 54
 j. ltn. 74
 jm 71
 Jo Ekscelencijai 77, 92
 jog 261
 Jogaila 273
 Jogailaičiai 107
 Jonaitis 178, 287
 Jonaitienė (: Jonaitis) 143
 Jonas 57, 107
 Jonas Auksaburnis 75, 90
 Jonas prie mūsų priklauso 229
 jo nė nematyti 55
 joniečiai (jonėnai) 112
 Jonikas Daugučionis 288
 Joninės 76, 91, 108
 Joniškis 26
 Jonui sūnus gimė 314
 Jonukas 102
 jonušiškė kumelė 26
 jovalas 246
 judėjimas 293
 judesiai 31
 Judrėnai : Judrė 243
 Jugoslavija 108
 Jugoslavijos Federalinė Liaudies
 Respublika 108
 jukgi 54, 88
 jumoras 324
 jungmė XIX
 jungti 186, 204, 205
 Jungtinės Amerikos Valstybės (Vals-
 tijos) 108
 jungtinės Amerikos valstybės 104
 Jungtinės Tautos 109
 Jungtinių Tautų Charta 109
 jungtuvės 186
 juodai raudonas 210
 Juodieji Lakajai 108

Juodienė (: Juodis) 143
 juodymė 83
 Juodkalnija 108
 Juodoji Ančia 76, 91
 Juodoji Barbė 21
 Juodoji jūra 57
 Juodosios upė 21
 juodraudonė skepeta 211
 juokas 123, 127
 juokauti 211
 juokys 199
 juoknoti 361
 juoksenos 252
 juokuoti 211
 Juozėnienė (: Juozėnas) 143
 Jupiteris 76, 91, 107
 Jūra 243
 jūra 114, 213
 Jūrė 243
 jūreivis 294
 jūrės marios 213
 Jurgis Grytą vedė 185
 Jurgis už Grytos ištekojo 185
 Jurgis už Grytos nutekėjo 185
 jūrininkas 294
 Jurkynaitė 141
 Jurkyniūtė 141
 Jurkšas 42
 Jurkus : Jurkynas 288
 jūros : jūrės 213
 Jūs 45, 58, 77, 92, 112
 jūsiškis 26
 juslės 7
 Jūsų Ekscelencijai 77, 92
 Jūžintai 336

K

k. 73, 74
 k.a. 55, 74, 89
 kabykla 356
 kabiklis 192
 kabina 355
 kabinotas 192
 kablukai 193
 kabsoti 52
 kačiukas 291
 kad 131, 261
 kadai kadės 5
 kad ant didumo pareitų, karvė kiškį
 pagautų 242

- kad būtume turėję daugiau Basana-
 vičių, Kudirkų 107
 kadgi 88
 kad rankas turėtų, vagi sugautu 84
 kai 329
 kai aš (dėl manęs), tai sutinku 329
 kai dėl išlaikymo esamos padėties 27
 kada 43, 54, 87
 ką į kairę nuo keliuko 335
 laikame 43
 laikas 43, 54, 87
 kai kas 54, 87
 laikoks 54, 87
 laikur 43, 54, 87
 kai kurį 54, 87
 laikuriais atžvilgiais 31
 laikuris 43, 54, 87
 kailis 126
 kailius (kailiadirbys) 126, 352
 kaimas 73
 kaimas Vilka 21
 kaimietis 256
 kaimynė 83
 kaimyninės valstybės 270
 kaimiškas 256
 kaimo mokykla 23
 kaimo piovejai 12, 27
 kaimo žmogus 23
 kaina 157, 333
 kaip 152
 kaip danguje, taip ir ant žemės 152
 kaip danguje, taip ir žemėje 148,
 152, 153
 kaip danguj, taip ir žemėj 27
 kaip jis taip išdirba? 327
 kaipmat 87
 kaip tik 88
 kaip tik 88
 kaip tu lig šiol nenusprogai 11
 kai susipykova, po to ir nebesisvei-
 kina 224
 kajuta 211
 kajutė 211
 kaklaraištis 193
 Kaktinis 57, 90
 kaladė 196
 kalavijuočiai 278
 kalavininkai 278
 kalba 3, 4, 6, 7, 132, 257
 kalbalas 128
 kalbatyrys 158
 kalbelė 132
 kalbinti 132
 « Kalbos » Draugija 106
 kalbos duomenys 238
 kalbos giminaitės 4
 Kalbos Kultūra 109
 kalbrėda 158
 kaldra 193
 Kalėdos 58, 108, 240
 kalendorius 235
 kaliforniečiai 112
 kaliforninės braškės 114
 kalnai 114, 124, 126
 kalnas 126
 kalnais 124
 kalne berželiai stovėjo 150
 kalnynas 114
 kalninis Jurgaitis 26
 Kalniškis 26
 kalniškis Jurgaitis 26
 kalnuota žemė 360
 kalpočiukas 198
 kalpukas 198
 kaltas (įrankis) 126
 kaltas (būdv.) 126, 127
 kaltes mūsų (atleisk) 154
 Kaltinėnai 236
 kaltiniai batai 333
 kalvė 202
 kalvienė 142
 kalvinai 77, 92
 kame 151, 156
 kame dalykas? 14
 kame nors 54
 Kaminskaitė 142
 Kaminskas 142
 Kaminskienė (: Kaminskas) 143
 kamisorius 235
 kamša 270
 kamšas 270
 kan. 74
 kan. Tumas 55, 89
 kana 52, 86
 Kanados Lietuvių bendruomenės To-
 ronto apyl. seimas 110
 kanakas 43, 53, 87
 kana kas 53
 kanakur 53, 87
 kanalas 114
 kanceliarija 56, 81, 89, 252
 kancleris 113
 Kančienė (: Kančius) 143
 kandiklis 194

- kanklės 225
 kankliai 225
 kankorėžis 109
 kanonas 69
 Kantautas 31, 260
 kantrybė 334
 kantrumas 334
 kaosas 221
 kapa 193
 kapelmeistris : kapelmeisteris 253
 kapišonas 193
 kapitonas 113
 kaplys 198
 kapliukas 198
 kapočiukas 198
 kapočius 198
 kapsai 112
 kapsė 312
 kapstas 52
 kapstyklė 356
 kar. 74, 295
 charakteris 67, 221
 Karalienė (: Karalius) 143, 198
 Karaliūnas Griežlė 57
 karalius : karalienė 197, 215
 karas 131, 276
 kardininkai 278
 karenė 247
 kareivis 294
 karias 294
 karinis laivynas 294
 karinis šautuvas 360
 karys 294
 kariškas laivynas 294
 kariški drabužiai 360
 kariuomenė 340
 kariuomenės vadas 78, 92
 karjera 56, 89
 Karolingai 107
 Karo Muziejus 107
 Karo muziejus 107
 Karpatai 108
 Karpatų Ukraina 76, 91
 karščiuoti 349
 karštuvai 262
 karta 178, 180, 193
 kartais tėvai pergyvena vaikus 232
 Kartena 336
 kartkarčiais 212
 kartkartėmis 43, 212
 karukas 276
 karvelis 296
 karvinė mergė 25
 karviška merga 25
 kasa 85
 kasacijos skundas 304
 Kasbaraitė 141
 Kasbaras 141
 kas dalykas ? 14
 kasdamas 85, 124
 kasdavo 85
 kasdien 288
 kas dieną 288
 kasdienė 154
 kasdieninė 154
 kasdieninės 156
 kasdieninis 288
 kasdinti 85
 kas genio vaikus žinotų, kad patys
 neklyksėtų 84
 kas gi 54, 87
 kas jam radosi, kad išbėgo 326
 kas kita 87
 kas kitas 54, 87
 kas liečia mane, tai aš sutinku 329
 kas liečia susitarimo politinę pusę
 329
 kas nekas 87
 kąsnis 82, 255
 kąsnis : biznis 132
 kas norint 43
 kas nors 43, 54, 88
 kasti 85
 kąsti 82
 kas to sūrio sūris 126
 kašnė 193
 kaštelionas 109
 Kašufa 175
 katas (= katės) 119, 122
 katalikai 77, 92, 112
 katalikas : katalikiškas 29, 265
 katalikinis 265
 katalikiniai laikraščiai 265
 Katalikų Bažnyčia 345
 Katalikų Federacija 114
 Katalikų federacija 106
 Katalikų Susivienijimas 114
 katė 357
 katechetika 221
 katechizmas 84, 221
 katė gulėjo ant lovos 150
 katekizuoti 67, 84
 ką tik (neseniai) 258
 ką tik neperku, vis brangiau 28

- katilius 352
- katinaitis 291
- katiniukui lapelis ant uodegųtės nukrito 314
- Katkiškė 26
- Katkūčia 142
- Katkus 142
- katras greičiau suskaitysiva 212
- katras sau 88
- kaukalas 246
- kaulas : kiaušė 84
- kaulyti : kauliju 48
- kaulyti : kaulyju 48
- Kaunas 57, 103, 126, 128
- Kaunienė (: Kaunas) 143
- kaunietis 77, 92, 103
- Kaunija 255
- kauninis alus 114
- kauniška tvirtovė 21
- Kauno apskrities savivaldybė 109
- Kauno Audiniai 76, 91, 109
- Kauno Audinių fabrikas 110
- Kauno Aušros berniukų gimnazija 110
- Kauno Dramos teatras 106
- Kauno kepėjai 12, 27
- Kauno marios 106
- Kauno Medicinos institutas 106
- Kauno metalo gaminių gamykla Nemunas 110
- Kauno miestas 12, 21, 22
- Kauno Miesto ir Apskrities Viršininkas 58, 106, 217
- Kauno Miesto Savivaldybė 105
- Kauno miesto savivaldybė 109
- Kauno Miesto Valdyba 217
- Kauno Miesto Vykdomasis Komitetas 105
- Kauno Politechnikos institutas 109
- Kauno pradžios mokykla 21
- Kauno "Saulės" gimnazija 105
- Kauno Saulės mergaičių mokytojų seminarija 110
- Kauno Šviesos spaustuvė 110
- Kauno Tabako ir Papirosų Fabrikas "Aromatas" 92
- Kauno Taikomosios ir dekoratyvinės dailės institutas 109
- Kauno Valstybinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus 110
- Kauno vartotojų b-vė "Parama" 77, 92
- Kauno Vokė 108
- Kauno Zoologijos sodas 110
- kaupuoti 360
- kaušas : kiaušas 50, 131
- kavinė "Aldona" 328
- kazimierietės 113
- kazirės 195
- kaziros 195
- kaziukai 173
- Kazlai 348
- Kazlų Rūda 348
- Kazlų-Rūda 348
- kazokas 113
- kaž 52
- Každailis 43
- kaži 43, 52, 86
- kaži kaip 53
- kažikas 43, 53
- kaži koks 53
- kažin 43, 52, 86
- kažinkaip 53, 87
- kažinkas 43, 87
- kažin kas 53
- kažin kiek 53
- kažinkoks 53, 87
- kažin kur 53
- kažkaip 43
- kažkas 53, 87
- kažkiek 43, 53, 87
- kažkoks 53, 87
- kaž kur 53
- kažna 52
- KB 358
- kb. 72
- Kč 72
- kėbsoti 52
- Kedė 139
- Kedys 139
- kedras 56, 89
- keisti 238
- keitykla 239
- kėksoti 42
- kėlė : kielė 131
- keleiviams duris darinėti draudžiama 322
- keleivis 294
- kėlės(i) 44
- kėlės 44
- keliai 81
- keliaklupstas 82
- kelias 81, 358
- kelionė 358

Kelit 358
 Kelitas 358
 kelmai 126
 kelmas 44, 55, 88, 126
 kelti 199
 kengė 194
 kentaurai 56
 kentauras 89
 kepalas 246
 kepenė 247
 kepinas 247
 kepsnis 52, 247
 kėpsoti 42
 kepšas 52
 keptuvas 194
 keptuvė 5
 kėra 46, 83
 keras 81
 kerdžiuvienė 142
 Kerpaitė 141
 Kerpė 141
 kėsti 362
 Kėstutis 107
 kešenė 256
 kešenius 256
 kėtis 362
 keturakė 199
 keturakis 199
 keturiasdešimt 53, 87
 keturiasdešimtė 113
 Keturiasdešimt Totorių 108
 kevalas 246
 kg 70, 72, 213
 kiaulė 113
 kiauliškas 172
 kiaurapūtis 192
 kiauras 67
 kiauravėjis 192, 298
 kiaušas 131
 kiautas 50
 kibšas 46, 52, 85
 kiek 329
 kiekybė 363
 kiek tau pareina gauti 242
 kiek tau prieina gauti 242
 kiek tau reikia gauti 242
 kiek tiek 54
 kiek tu turi gauti 242
 kiekvienas 43, 52, 87
 kielė 141
 kielytė 141
 kil. 70

kija 46, 66, 79, 83
 kyla 46, 66, 79
 kilas 70
 Kilimandžaras 214
 kilm. 70
 kilom. 70
 Kymantas 292
 kinas 214, 249
 kinetika 264
 kinetinis 264
 kino 214, 249
 kiparisas 56, 89
 kipšas 42
 kirba 125
 kirčiuotas 126
 kirpykla 321
 kirsti 199
 kirstukas 198
 kirtis 126, 199
 kirvukas 198
 kišenė 256
 kišenius 256
 kiškė 142
 kiškėna 363
 kiškienė 142
 kiškis 142
 kyšoti 17
 kišti 256
 kištukas 193, 298
 kitas 127
 kita kas 54, 87
 kitamet 43, 53, 87
 kitas kas 54
 kitkas 43, 53, 87
 kittiek 53, 87
 kituomet 43
 kiūra (: kiurti) 46
 kl. 70, 74
 Klaipėda 108, 340, 350, 355
 klaipėdėnai 256
 klaipėdiškiai (klaipėdiečiai) 112, 256
 Klaipėdos kraštas 255
 Klaipėdos miesto vykdomasis komi-
 tetas 109
 Klaipėdos Tekstilės fabrikas 110
 klasicizmas 113
 klasikai 113
 klasikas 264
 klasikinės kalbos 264
 klasiškas darbas 265
 Klaudijus 90
 klausei, klausei ir nepaklausei 218

- Klausgalvų Medsėdžiai 108
 klausia tėvą 30
 klausia tėvo 30
 klausykla 156
 klausimą pateikia iš priklausomybės 173
 klausimas 48
 klausymas 48
 klausimas dar neaiškus 173, 280
 klausinėjo seserėlės: «Kas tavo su-
 pynė?» 75, 90
 klausyti 242
 klausiu ne kaip, o kam 54
 klausk kelio 218
 klausti 218, 272
 klazetas 203
 KLB (Kanados LB) 115
 kliauda 349
 kliaudė 349
 kliaudingas 349
 kliaudingi vaikai 349
 kliaudis 349
 kliaudžia 349
 klientas 89
 klierikų seminarija 26
 klioštorius 156, 160
 klišti, kliš 51
 Klitemnestra 90
 klm. 70, 213
 kloti 85
 Klovienė (: Klova) 143
 klubas 89
 klūbas 56
 kluonas 202
 km 56, 70, 73, 213
 km. 73
 km² 71
 km³ 71, 72
 knaisyti 26
 knatas 193
 kniaubtis 52
 knibčius 42, 46, 52, 85
 knybsoti 52
 knygą rasi ant stalo 150
 knygos ant stalo gulėjo 150
 Knygų rūmai 110
 knypava 81
 knisykla 200, 321, 356
 kniūbsčias 42
 kniūpsčias 52, 86
 knopkė 5, 192
 ko: kuo 131
 kodel 123
 kodėl 43, 54, 69, 70, 87, 123
 kodėl: kodel 69
 Koferlit 174, 358
 ko geriau 87
 ko geriausias 87
 kojena 363
 kojinis 198, 199
 kojins 199
 kojos 190
 kojos mėšluotos 360
 kojūgalis 83
 kojukas 198
 kokia čia be kalba 55
 kokybė 166, 363
 koks tik 88
 kolchozas 283
 kolchozininkas 283
 kolei 82
 kolektyvinis ūkis 282
 kol gimnaziją suvalstybinsią 28
 kolionikas 193
 kolona 275
 kombinacijos 349
 komediantas 89
 komedijantas 56, 67
 komisaras 235
 komitetas 130
 Komodas 90
 komunistai 77, 92, 113
 kone 48
 konfidentiškas 32
 Kongas 214
 konjakas 113
 koop. B-vė "Spaudos Fondas" 328
 kooperacija 56, 89, 227
 kooperuoti 227
 koperacija 227
 Kopgalis 108
 koras 67
 korkos 193
 Korlit 174
 korporacinė santvarka 236
 korporatyvinė santvarka 236
 korta 195
 kortas mušti 195
 kortininkas 195
 kortomis lošti 195
 kortomis žaisti 195
 kortos 195
 kortoti 195

- ul>
- kortuoti 195, 232
- Koscialkovskis 319
- Kościalkowski 319
- kostiumas 193
- košmaras 323
- Kovaldas 260
- kovo trisdešimta 14
- kozalai 199
- kozeriai 199
- ko žmonės nor, tai jie ir tik 240
- kpt. 74
- Kr. 72
- Kranto gatvė 57
- Krasickis 44, 57, 90
- Krašto Apsaugos Ministerija 58, 105
- Krašto Apsaugos Ministeris 217
- kratyklė 356
- kraujas 131
- krautuvė 224
- krautuvininkas 224
- kravatas 193
- Kražiai 348
- kreiptis tiesiog 273
- kreivėmatis 262
- Kreta 108
- Kretinga 355
- ketinys 291
- Krėvės Dainavos šalies senų žmo-
nių pavadinimai 111
- Krėvės raštai VI: Dangaus ir žemės
sūnūs 111
- krezas 78, 93, 114
- krikščionybės era 266
- krikščionybės laikai 266
- krikščionys 77, 112
- krikščionys demokratai 113
- Krylenka 45, 57, 90
- Krylovas 44, 57, 90
- Krimas 44
- Krymas 56
- krimestis XXIII
- krinta žemėn 151
- krioksoti 42
- Kristaus rūbas 332
- Kristui negimus (= prieš Kr.g.) 28
- Kristus 84, 221
- kryžai 196
- kryžiai 196
- Kryžiaus karai 111
- kryžiauoti 353
- kryžiuočiai 278
- Kryžiuočių ordinas 77, 92
- kryžiuoti 353
- kryžius 353
- kryžkreižėmis 43
- kryžkryžiai 326
- kryžkryžiais 326
- kryžmena 131
- Kroatija 108
- krojas 131
- Krokialaukio Pradinė (Pradžios) Mo-
kykla 105
- Krokuva 44, 56, 89
- kromas 221
- kronika 84
- kronikinės žinios 264
- kronikininkas 84
- krovė: griovė 50
- Kruoja 336
- krupininkas 194
- krupnikas 194
- krūvinas 309
- krūvoj būti 365
- kt. 74
- ktm 71, 72
- ktvval. 72
- kubas 89
- Kubilaitė 141
- kubilas 353
- Kubilienė (: Kubilius) 143
- Kubilius 141, 352
- Kubiliūtė 83, 141
- Kubiliūtė (: Kubilius) 141, 267
- Kūčios 76, 91
- kudė 123
- Kudirka 75, 90, 107, 278
- Kudirkiūtė (: Kudirka) 267
- Kudirkos Naumiestis 108, 348
- kugelis 113
- Kulai 237
- Kulaitis 237
- Kulautuva 236
- Kulenas 237
- kulnis: kulnys 193
- kulniukas 199
- kulti 127
- kult(ie) 127
- kultūra 44, 56, 89
- kultūrinis klubas 357
- kultūrklubis 357
- Kultūros ir Švietimo sekcija 106
- Kultūros kongresas 110
- kultūvas 262
- kultūvė 224

kun. 74
 kūnas 315, 316
 kūną subrandino 138, 329
 kunig. 73, 74
 kūningas žmogus 231
 kūniškai subrendo 329
 kun. Katelė 89
 kun. Mironas 55
 Kūno kultūros rūmai 110
 kuogeriausiai 43
 kuogeriausias 43, 54
 kuomet 43, 53, 87
 kuone (kone) 44, 48
 kuo (ko) nesipeša 44
 Kuosa 103
 kupiškėnai 112
 kupiškėnas 77, 92, 351, 356
 kur 156
 kurdinėti 124
 kur galvą trūksti ? 279
 kurgi 88
 kurhauzas 355
 kuriava 81
 kurija 89
 kūriny 292
 kuris į kairę 335
 kurkos 193
 kurlink 43
 kur nekur 87
 kur norint 54
 kurnors 88
 kur nors 43
 kurortas 355
 kurpaitės 193
 kurpius 352
 kurpiuvienė 142
 kur randasi brolis ? 326
 kurs (kur) 156
 kuršiai 112
 Kuršių marios 114
 kurti 124, 127
 kūrt(ie) 124, 127
 kurtka 193
 kurvimetras 262
 Kušleikiai 236
 kv 72
 kvasas 194
 kviečiai 202, 253
 kviečia pietų 30
 kvietys 362
 Kviklio Mūsų Lietuva 111
 kvislingas 114

kvortos 195
 kW 73

L

L 72
 L arba Lit 72
 l 56, 72, 89, 213
 laba diena 32, 244, 356, 357
 labą dieną 32, 356
 labai 127
 labanaktis 357
 laba naktis 357
 labas 128, 244, 356
 labas ponas 120
 labas rytas 32, 244, 356
 labas vakaras 32, 244, 356, 357
 Labguva 350
 labiau 52, 85
 labiausiai 85
 labjau 52, 67
 Labradoras 108
 laida 226
 laidas 193
 laigonas 9
 laigūnas 188
 laiguonas 188
 laikai 266
 laikas 127, 128, 200
 laikas darbymety už prekę branges-
 nis 50
 laikas nuo laiko 212
 laikinas 309
 laikinis 309
 laikmetis 266
 laikotarpis 266
 laikrodį dovanomis paliko 267
 laiku 260
 laimė 200
 laimei (: laimė) gavau įsikibti ir ne-
 nuskendau 267
 laip. 73
 laipsnis 73
 Laisvė 77, 92, 112
 Laisvės Alėja 345
 Laisvės alėja 57
 laisvininkai 33
 Laiškai Lietuviams 109
 laiškas 200
 Laižuva 237
 lakas 332, 333

- ul style="list-style-type: none; padding-left: 0;">
- laki vaizduotė 11
- lakinės (kūrpės) 193
- lakiniai (batai) 193
- laknoijimas 315
- lakštuoti 232
- lakštutė (lakštingala) lakštuoja 232
- lakta 51
- lakuoti 333
- lakuotinės (kūrpės) 193, 333
- lakuotiniai (batai) 193, 333
- “Lana” išdirbiniai 328
- langatiesės 192
- langius 352
- lanka 295
- lankas 295
- Lankos Laukas 108
- “Lanos” dirbiniai 328
- lapai 197
- lapas: lapija 251
- lapė 171, 357
- Lapės 235
- Lapiai 235
- lapiai 197
- Lapinienė (: Lapinas) 143
- Lapių bažnytkaimis 235
- Lapių kaimas 235
- lapkritis 88
- ląsta 82
- Lašininis Joskė 25
- lašinyš 327
- lašinius 352
- latgaliečiai 112
- latinai 29
- latiniškas 29
- latrankis 216
- latviai 112
- Latvija 255
- Latvijos futbolo nugalėtojas 27
- Latvijos užsienių reikalų ministerija 217
- latvis 77, 92, 297
- laukai 126
- Laukaitis, Laukio sūnus 288
- laukas 126
- laukas: liaukos 50, 84
- lauke 127
- Laukė 140
- Laukesos 108
- Laukynas, Laukio sūnus 288
- Laukys 140
- Laukytė 140
- Laukiūtė (: Laukys) 267
- lauko darbas 23
- Lauko Soda 108
- Laukraistis 108
- Laukuva 237
- Lausanne 44
- laužtinė 127
- lavonas 315, 316
- lavoninė 316
- lazda 42, 52, 86
- lazda pasiremdamas eina 227
- lažybos 185
- LB (Lietuvių bendruomenė) 115
- LB-nė 115
- Leccė 45, 57, 90
- ledainė 206
- ledas 81
- ledaunė 206
- ledėti 81
- ledudė 206
- ledūnė 206
- leid. 74
- leidimas 226
- leidžiamasis (= raštelis) 238
- lėk (: lėkti) 42
- Lekstutaitė 141
- Lekstutis 141
- lėktuvas 210
- lempa 192
- lengvaatletai 351
- lengvaatletas 351
- lengvaatletis 351
- lengvasis atletas 351
- Lenkai 28, 57, 76, 91
- lenkai 297
- lenkdamas 124
- lenkelė 5
- Lenkija 57, 108, 255
- Lenkijos Liaudies Respublika 108
- lenkti 283
- Lenkų jungtinė darbininkų partija 109
- lentyna 83
- lesalas 246
- lėšiukai 82
- Levinas 320
- Lewinas 320
- LFB 115
- LFB-liai 115
- L. George’as 90
- LGKB 358
- liakierkos 193
- liaudies ūkio apskaita 282

- liaudininkai 77, 92
- liaukos 50
- libdamas 132
- lic. 74
- licenciatas 113
- lydeka 28
- lydimas (lydymas) 216
- lydys 28
- liemeninga eglė 255
- liepa 215
- Liepaitė 142
- liepiamas padaro 228
- Liepoja 336
- Liepos Ketvirtoji 108
- lieptas padaro 228
- Liesil 174
- liesti 329
- Liesti signalinius įtaisus draudžiama 322
- Liesti signalo įrengimus keleiviams draudžiama 322
- Lietbalt 174
- Lietbenzin 174
- Lietcement 174
- Lietdaž 174
- Lietgam 174
- lietinis skėtis 362
- Lietkail 174
- Lietkonserv 174
- Lietmedis 174
- Lietmetalas 174
- Lietriš 174
- Lietrus 174
- Lietrūta 174
- lietsargis 362
- Lietsėkla 174
- Lietspiritas 174
- Lietstat 174
- Lietūkis 76, 91, 105, 109, 174
- lietus 258
- Lietuva 57, 76, 91, 108, 237, 297, 313, 340
- lietuvaitė 297
- Lietuvat 174
- lietuvė 297
- lietuviai 112, 296
- lietuvininkai 296, 297
- lietuvinis cukrus 360
- lietuvis 77, 92, 102, 313, 340
- lietuviška degtinė 360
- lietuviškas 137
- lietuviškas cukrus 360
- lietuviški saldainiai 360
- Lietuviškoji Enciklopedija 76, 91
- Lietuviškos knygos klubas 110
- Lietuvių aktyvistų frontas 110
- Lietuvių Centrinis Komitetas Nukentėjusiems Nuo Karo Šelpiti 106
- Lietuvių Charta 109
- Lietuvių Enciklopedija 109
- Lietuvių Enciklopedijos leidykla 110
- Lietuvių fondas 110
- Lietuvių Foto Archyvas 107
- Lietuvių foto archyvas 107
- Lietuvių fronto bičiuliai 110
- Lietuvių gydytojų draugija 106
- Lietuvių Kalbos Draugija 105
- Lietuvių kalbos draugija 110
- Lietuvių kalbos ir literatūros institutas 109
- Lietuvių Kalbos Klausimai 109
- Lietuvių kalbos žodynas 111
- Lietuvių katalikų mokslo akademija 109
- Lietuvių katalikų mokslo akademijos Suvažiavimo darbai 111
- Lietuvių krikščionių demokratų partija (sąjunga) 109
- Lietuvių Mokytojų Sąjunga 106
- Lietuvių mokytojų tautininkų dr. J. Basanavičiaus vardo sąjunga 110
- Lietuvių Mokslo Draugija 106
- Lietuvių mokslo draugija 110
- Lietuvių moterų klubų federacija 110
- lietuvių pasaka Eglė žalčių karalienė 111
- Lietuvių religinė šalpa 110
- Lietuvių rezistencinė santarvė 110
- Lietuvių Romos katalikų susivienijimas Amerikoje 110
- Lietuvių tautinis akademinis sambūris 110
- Lietuvių Tautos Komitetas 106
- Lietuvių Vyriausioji Taryba 106
- Lietuvių žurnalistų Chicagos skyriaus valdyba 115
- Lietuvos Aidas 58, 76, 91
- Lietuvos Antinacinės Rezistencijos Buvusių Politinių Kalinių Sąjunga 106
- Lietuvos Atsiminimai (radijo valandėlė) 109
- Lietuvos Didžioji Kunigaikštija (Kunigaikštystė) 108

- Lietuvos Geležinkelių Kelionių Biuras 358
 Lietuvos Gynimo Komiteto Pirminkas 58
 Lietuvos Komercijos bankas 110
 Lietuvos Metraštis 109
 Lietuvos Metrika 109
 Lietuvos Metropolisas 58
 Lietuvos Mokslų akademija 109
 Lietuvos nepriklausomybės talka 110
 Lietuvos Respublika 108
 Lietuvos Seimas 57, 58, 104, 108
 Lietuvos Statutas 109
 Lietuvos šaulių sąjunga 110
 Lietuvos Taryba 108
 Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų Mokslo darbai: Kalbotyra 111
 Lietuvos TSR Mokslų akademijos Darbai 111
 Lietuvos TSR Mokslų akademijos Fizikos ir matemat. inst. skyrius 111
 Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjunga 109
 Lietuvos žemės ūkio kooperatyvų sąjunga Lietūkis 110
 Lietuvos Žemės Ūkio Smulkiųjų Šakų Draugija 106
 Lietvynas 174
 Lietžemūktiekimas 105
 Lietžuvis 174
 Lietviela 175
 liežuvis 317
 ligi čia 87
 ligi kol 43
 ligi kur 43
 ligi šiol 87, 288
 ligi šiolei 82, 87
 ligonis prašo kunigą 30
 ligonis prašo kunigo 30
 lyg. sv. 73
 lig šiol 87, 288
 ligšiol 288
 ligšiolinis 288
 lig ten 43
 lygumas: lyguma 311
 lygus kam 210
 lygus: lygiai 137
 lygus su kuo 210
 lįja 66, 83
 lyja 66
 lykyti 82
 likti 82
 lyna 83
 linai 202
 lineika 5
 lingynė 300
 liniuotė 5
 linkmė 17
 Linkuva 237
 linkuvis 317
 linmarka 202
 linų ryšulys 342
 lipti: lipdamas 132
 lyra 44, 56, 89
 lyrika 44, 56, 67, 89
 lįsti 83, 258
 lysti 83
 litanija 113
 Liteks 174
 litera 273
 literatūra 44, 56, 67, 89
 Literatūra ir Menas 109
 Literika 174
 literis 253
 lyti 66, 83, 258
 lytinis (apsiaustas) 193
 Litlin 174
 Litochim 174
 Litpetrol 174
 Litruksam 174
 Littol 174
 lituanistai 113
 Lituanistikos instituto Lietuvių tautosakos skyrius 111
 Lituanistikos instituto Mokslo darbai 111
 lytus 258
 Liublino unija 111
 liudininką apklausti 272
 liudininką nuklausti 272
 liudininkas 272
 liudyti 272
 liudytoją apklausti 272
 liudytoją nuklausti 272
 liudytojas 272
 liūsti 83
 liustras 193
 liuteronai 113
 Livėla 174, 175
 Liverpoolis 44, 57, 90

lizdas 42, 52, 86
 LK(b)P 284
 LKD 123
 LK Moterų Sąjunga 115
 LKP(b) 284
 ln² 71
 ln³ 72
 lodočkos 193
 logika 58, 89
 Lokė 139
 lokė 142
 lokienė 142
 Lokys 139
 lokys 142
 Lordų Rūmai 109
 lošiamosios kortos 195
 lošti 209
 lošti kortas 209
 lošti kortomis 209
 lotynai 29
 lotyniškas 29
 Lotynų Amerika 108
 lova : paliova 84
 lovatiesė 193
 lovys 255
 Lozana 56
 lozungas 364
 LRKSA 114
 Ls 72
 Lt 72
 Lt. 15,20 73
 Lt. 15 et. 20 73
 ltn. 74
 lukštas 86
 Lūkštas 108
 lunkas 127
 Luotienė (: Luotė) 143
 lūpa 256
 lupėjas 256
 lupenos 276
 lupikas 256
 lupikauti 266
 lūpšluostis 230
 lūšna 51, 86
 lūšta 51, 66, 79
 lūšta : lūžta 46
 lūžti 51, 66, 83
 LŽS centro valdyba 115
 LŽS Chicagos sk. valdyba 115
 L. žurnalistų sąjungos centro valdyba 115

M

m 56, 71, 72, 81, 89, 213
 m² 71
 m³ 71
 Mackevičienė (: Mackevičius) 143
 mačas 351
 mada 172
 Mag. 74
 magistras 113, 253
 magistrinis 253
 maigūnas 83
 mainikauti 70
 maironinti stilių 114
 Maironio Jaunoji Lietuva 111
 Maironio muziejus 110
 Maironis 57
 maironiškas eiliavimas 114
 Maistas 76, 91, 109, 345
 "Maisto" gaminiai 328
 maistras 253
 maistris 253
 maišyti 199
 maišytinė kalba 119
 makalynė 125
 mekanikas 265
 mechanikinis 265
 mechanikiškas 265
 Maksvytis 216
 makštis 250
 makštys 86
 Malebranchas 44
 Malebranche'as 57, 90
 Malebranšas 89
 malinys 327
 malka 195
 maltinis cukrus 339
 maltuvė 224
 malūnas 83, 113
 mama 5
 mamaitė 5
 mamaitužėlė 5
 mamka 5
 mamočka 5
 mamulė 5
 mamulytutė 5
 mamužytėlužėlė 5
 Mančėnai 292
 Mančys 292
 Mančius 292, 308
 mane pareinant apaušo 279

- manęs 82
 manimi apklaustas 5
 maniškis 26
 manyti 211
 man įtikėtoje įstaigoje 5
 Maška 5
 mankštinis apdaras 349
 mankštos apdaras 349
 man liepė eiti žarnų darytų 84
 mano apklaustas 6
 mano vedamoje įstaigoje nėra gau-
 tas 6
 man pareina duoti, o tau imti 241
 man priklauso pusė tėviškės 229
 man vienai visos šeimos danga 246
 Mantas 292, 308
 Mantigaila 308
 Mant(i)milas 292
 Mant(i)rimas 308
 Manto 292
 Mantotas 308
 mantus 278
 Marcus 57
 marčia 81
 margiai 104
 Margis 103
 margis 103
 Margutis 109
 Marija 107
 Marijampolės Rygiškių Jono gimna-
 zija 110
 Marijanapolio Kolegija 105
 marijonai 113
 Marijos aukštesnioji mokykla 110
 marijošius 198
 marios 114
 Marytė 198
 marka 202
 Markas Aurelijus 90
 marksistai 113
 Marksistiniai Leninistinis Universi-
 tetas 284
 marksistiškai nusiteikęs žmogus 284
 marmeladas 265
 marmeladė 265
 marmuladas 265
 Marsas 76, 91, 107
 Marselis 56
 maršalas 113
 marti 188
 Martinaitis 280
 Martynaitis 280
 Martynas 280
 Masiliūnaitė 142
 Maskva 216
 mastas 17
 mąstysena 4, 13
 mąsto (: mąstyti) 82
 mašalas 246
 mašinalus 32
 mašina 194
 matau 128
 matčas 351
 matematinės 22
 matematiškos 22
 materijolas : materi(j)alas 250
 materka 194
 matiklis 190
 matlankis 347, 351
 Mato Evangelija 111
 matomai (= matyt) vėjas pakilo 31
 matuoklė 190
 matuoti 190
 maudykla 356
 maudyklė 356
 maudymosi kostiumas 356
 maukti : miaukti 50
 Maura 350
 mazurka 113
 maž. 74
 maž(a)kalbis 316
 maža kas 54
 mažalietuvis 32, 316, 317
 mažametis 316
 mažarusiai 317
 mažavaikis 316
 maždaug 43, 53, 87
 mažkas 43, 53, 87
 mažlietuviškas gyvenimas 316
 Mažoji Azija 76, 91, 107
 Mažoji Lietuva 108
 Mažoji Lietuviškoji Tarybinė Enci-
 klopedija 109
 Mažosios Lapės 235
 Mažosios Lietuvos lietuviai 317
 Mažučiūtė 141
 mažuma 312
 mažuminis (minimumo) žodynas 202
 Mažutis 141
 Mažutytė (: Mažutis) 141
 mažvaikis 316
 Mažvydo katekizmas 77, 92
 mecenatas 78, 93, 114

- mechanika 264
 mechanikas 265
 mechanikinis 265
 mechaninis 264
 mechaniškas 264
 Medaus Pelkė 108
 mediniai 137
 mediniai namai 304
 Medininkai 236
 medinis 137, 328
 mediškai 137
 medkotis 86
 Medsėdžiai 42
 medžiai 82
 medžioklinis šautuvas 360
 medžio šaknis 22
 mėgo : miego 131
 megzti 85
 megztinukas 247
 Meiliūtė (: Meilius) 141
 Meillet 57, 90
 Meilūtė (: Meilus) 141
 meisteris 253
 meistriškasis stalas 27
 Mejė 89
 mekslė 86
 melasas 277, 339
 melasina statinė 339
 melasinė statinė 339
 melasuota statinė 339
 Meldyno Kampas 108
 melodija 89
 melšvas 44, 55, 88
 meluoti 361
 mėn. 72
 Menelajus 57, 90
 mėnesienos naktys 84
 Mėnulis 107
 Merežkovskis 45, 57, 90
 mergaitė 198, 274
 Mergelė Marija 152
 Mergelės Akelės 105
 mergytė 142
 mergšė 52
 mergvakaris 113
 mes (veiksm.) : mes (įvard.) 130
 mėš 82
 mesdamas 42, 51, 56, 66, 86
 mesdavo 42, 51, 86
 mesdinti 42, 51, 86
 Mesijas 112
 mėsingas jautis 231
 mėsiškas valgis 359
 mesk ant žemės 151
 mesk žemėn 151
 mesti : mesiu 42, 51, 56, 82, 130
 mesti akį 10
 meškinis 194
 meškinis (krupnikas) 113
 mėšlas 41, 51
 mėšluoti 360
 meta : mėtą 130
 metafizika 264
 metafizinis 264
 "Metalas" 175
 Metaliumin 175
 metas 50, 81
 Metelio ežeras 77, 91
 mėteris 253
 metinė apyskaita 327
 metinės 113
 Metmenys 109
 metmenys 81
 metodistai 113
 metraštis 326, 327
 metų ketvirčiai 113
 mezga (: megzti) 85
 mežginys 291, 292
 mezoacidinė sritis 247
 mezolitas 113
 mg 213
 Miaukus 107
 midus 113
 Mielas Broli 112
 Mielas Kunige 112
 miestas Kaunas 21
 miestas Kaunas — didelis 22
 miestiškas drabužis 256
 miesto valdyba 24
 mietas 315
 migšas 46, 52, 85
 mygtukas 5, 193, 359
 Mika 141
 mikadas 78, 92
 Mikaitė 141
 miklus 313
 Mykolaitis-Putinas 107
 Mykolinės 91
 mikroradiometras 248
 Mikšas 53, 87
 mikšas 52, 85
 Mikštas 53
 milijonas 44, 56, 67, 89
 miltinas 309

- miltinis cukrus 339
- min. 72
- Mindaugas 107
- Minija 108
- minykas 156
- minykė 156
- Miniotienė (: Miniotas) 143
- ministerija 253
- ministeris 253
- Ministeris Pirmininkas 58, 105
- ministeris pirmininkas 113
- ministras 253
- Ministrų taryba 109
- minyška 156
- mintyti 211
- mintuvai 202, 262
- minutė 211
- mir. 74
- Mirabeau 57, 90
- Mirabo 89
- mirkalas 191
- mirtis 156
- misi(jo)nierius 235
- misi(jo)norius 235
- mislė 83
- mislyti 211
- mistras 253
- mišinys 327
- mišioms tarnauti 331
- mišios 78, 93, 113
- mišyti 199
- miškininkas 294
- mišparai 78, 93, 113
- mitalas 191, 246
- Mituva 237
- mįzga 83
- mjr. 74
- ml 72, 213
- mm 71, 213
- mm² 71
- mm³ 72
- močeka 183
- močia, močiai 281
- močiutę pasveikink 112
- Modernas 138
- moderniai 138, 290
- moderninis 290
- moderniška fotografija (pagal "Moderną") 290
- moderniškai 138
- moderniškai 138, 290, 330
- modernus 32, 138, 290, 330
- mok. 74
- moka pirmą kiekvieno mėnesio 331
- moka pirmo kiekvieno mėnesio 330
- mokesčius išieškoti 272
- mokesčius išreikalauti 272
- mokėti 170
- mokykla 200
- mokyklinio darbo apskaita 282
- mokinys 216, 248
- mokinti 254
- mokintinis 248
- mokintojas 254
- mokintuvė 200
- mokinukas 248
- mokyt. 74
- mokyti 254
- mokytinė visuomenė 11, 19, 25
- mokytinis 248
- mokytojas 254
- mokytojiškos seminarijos mokytojas 21
- mokytojų namai 110
- Mokytojų Sąjungos Valdyba 106
- moki žodį, žinai kelią 50
- mokmenys 271
- mokomosios priemonės 271
- mokslainė 200
- mokslas 44, 51, 55, 88
- mokslavietė 200
- moksleivis 294
- mokslinčius 31
- mokslinyčia 200
- mokslininkas 294
- Mokslo Draugija 106
- mokslu pragarsėjo 223
- Molėtai 336
- molija 255
- molinas 309
- molis : molija 251
- molis mūsų, jūsų visų brolis 84
- Mollis 44, 57, 90
- Monte 292
- Montė 292
- monumentališkas 32
- moša 9, 187
- mošėnas 188
- motė 188
- moterystė 186
- mot(e)riška 25
- moteriškė 26
- moteriškai drabužiai 259
- moteriško trumpas protas 25

motina 48, 179
 motyna 48
 motis 281
 motys 281
 Mozės Pirmoji Knyga 111
 mr. 71
 mst. 74
 muilas 354
 Muilolit 174
 mum 156
 mundštukas 194
 Munto 292
 mūras 250
 mūrinė siena 23
 mūris 194, 250
 mūrys 250
 murmuledas 265
 mūro siena 23
 mūrstulpis 275
 mus aušra išaušo nuvargusius 279
 musę prarijęs nebeišspjausi 50
 Mussolinis 44, 57, 90
 mūsų karvės 24
 mūsų pasikalbėjimai reformos reikalu
 27
 muštinės 213
 muštokė 202
 muštuvis 202
 muterkė 194
 Muziejus įsigijo retą Rubensą 107
 muzika 44, 56, 89

N

nabagas uodas 328
 nabašninkas tėvas 328
 naktis, nakčių 338
 naktis, naktų 81, 124, 338
 nakvotiniai 254
 nalivka 194
 naminiai gyvuliai 304
 namiškis 26
 namudė 5
 Nantesas 44
 Naška 5
 nasrėninis Vaičius 26
 nasrėniškis Vaičius 26
 našlaičiai 183
 našlaitės 183
 našlauti 183
 našlė 183

našlys 182
 našlystė 183
 našumas 7
 natūra 44, 56, 89
 natūraliai 135
 natūrališkai 138
 natūralus 29, 44, 56, 67, 89, 138
 natūrinis 29
 nauja 81, 279
 naujadarai 17
 naujai 81
 naujaromuvis 318
 Naujasis Testamentas 111
 Nauji Metai 58
 naujieji laikai 266
 Naujieji Metai 76, 91, 108
 Naujienos 109
 Naujoji 350
 Naujoji Lietuva 91
 Naujoji Vilnia 279, 280
 Naujoji Žemė 108
 Naujokų Ėmimo Komisija 58, 105
 naujukai 32
 navalačka 193
 navoločkas 5
 nažutka 257
 ne 88
 neaiškūs elementai 173
 neapdirbta medžiaga 239
 neapdirbti gaminiai 239
 nebaltinta drobė 239
 nebaltintas šilkas 239
 nebe 88
 nebejaunas 88
 nebe kunigas 88
 nebematau 88
 nebeturime veislinės kumelės 24
 nedarbas 54, 88
 nedegamas stogas 271
 nedorėlis : nedorėliškai 273
 ne dovanomis gavau, bet pirkau 267
 nedūžtamasis puodas 271
 negalia XXIII
 negalima dviem ponam tarnauti 331
 negaliu bematyti 54
 negatyviškai 138
 negerai 43, 54, 88
 negeras 43, 54, 88
 ne geras 88
 negus 78, 92
 nei 88
 no į ką jį įkiši 54

- p>
neišdirbta oda 239
-
- ne(iš)dirbti kailiniai 239
-
- nei šis, nei tas 44
-
- neišvires 239
-
- nei žmogus, nei gyvulys 88
-
- ne jis 43
-
- nekaip (= menkai) 43, 54, 88
-
- ne kaip 88
-
- Nekalčiausioji 112
-
- nekas (= niekas) 43, 54, 88
-
- nė kiek 88
-
- nė kiek nemoka 55
-
- neklaužada 42, 52, 86
-
- nekoks (= blogas) 88
-
- nekoks (= menkas) 43, 54
-
- nekuriais atžvilgiais 31
-
- nelabai 43, 54
-
- neleido nė pašilti 218
-
- nelemtas 239
-
- nelietuvis 43, 54, 88
-
- nelietuvis: nelietuviškai 273
-
- Nemajūnai 336
-
- nemasus 156
-
- nematematiška kalba 88
-
- nematyti 54, 88
-
- nė maž neder ba 55, 0
-
- Nemersata 355
-
- Nemeržata 355
-
- Nemeržeta 355
-
- nemirkyti linai 239
-
- nemokytas 239
-
- nemunai 114
-
- Nemunas 57, 76, 91, 104
-
- Nemunas eina 234
-
- Nemunėlio Radviliškis 108
-
- Nemuno upė 12, 58, 77, 91, 328, 345
-
- nė nematyti 88
-
- nė nesakyk 44
-
- nenunokęs 239
-
- neolituonai 113
-
- nepadoras 239
-
- nepareina nuo manęs 241
-
- nepašvaitus 191
-
- neplyštamas daiktas 271
-
- nepriigulmingumas 158
-
- nepriklauso manęs 241
-
- Nepriklausomybė 112
-
- nepriklausomybė 158
-
- nepriklauso nuo manęs 241
-
- neprišviestas 190
-
- neprišviesti 190
-
- ne pro šali 87
-
- neprošali būtų turėti 54
-
- neptė 178
-
- neptis 178
-
- Neptūnas 107
-
- nep(u)otis 178
-
- nereikalingas 269
-
- Nerelit 174
-
- Neringa 109
-
- nervai 360
-
- nervingas 256, 360
-
- nervinti(s) 361
-
- nerviškai 256, 360
-
- nervuotas 360
-
- nervuoti(s) 360
-
- nesantuokiniai 186
-
- nesavas 88
-
- nesiskaito gautas 5
-
- nesmirtelna dūšia 156
-
- nesmirtelnas 156
-
- nestoras 78, 93, 114
-
- ne su sau lygiu nesusidėk 210
-
- nėšiai 82
-
- nešti 126
-
- nešti į stalą 151
-
- neštuvai 82
-
- nešvankėlis 322
-
- nešvankus 239
-
- netaip 88
-
- ne taip 43, 88
-
- ne tame yra tėvynės pamėgimas 32
-
- ne tame reikalas 14
-
- netarpiai kreiptis 272
-
- netarpiai tirpsta 273
-
- netarpiškai kreiptis 272
-
- ne tas 43
-
- ne tas reikalas 14
-
- netašyti akmenys 239
-
- Neteisybė 107
-
- netekintas stiklas 239
-
- ne tiek 43
-
- netikras 252
-
- netikrieji broliai 183
-
- netikrieji vaikaičiai 181
-
- netikrosios seserys 183
-
- netikslybė 17
-
- net pritvinkusių tamsių Joninių vyš-
-
- nių kerai 27
-
- neturi kuo nuogio pridengti 246
-
- neurastenikas 318
-
- neurologija 89, 318
-
- neutralitetas 89
-
- nevaleiviškai 37

- nevalyta siera 239
 nevalytos sultys 239
 neverstetas 173
 nevienai 88
 nevienas 88
 nė vieno nebuvo 55, 88
 nevirtas 239
 nevisai 54, 88
 nevisaip 54
 ne visi, tik aš vienas 54
 nevisur 54, 88
 nežinau 54, 88
 Nida 109
 Nidos leidykla 110
 niekai 315
 niekis 315
 nieko neištaisyti, gausi mokėti 219
 nieko nesu reikalingas 269
 niekuomet 43, 53, 87
 Niemcewiczius 44, 57, 90
 Niemis 44, 57, 90
 Nietzsche 45, 57, 90
 nikstas 52
 Nimerzatė 355
 nytytis 202
 niulis 344
 nižnikas 198
 No 238
 nobažnas 156
 nobažni zokaninkai 156
 nol 344
 nolis 344
 Norgaila 273
 Nor(i)mantas 292
 nori mums prilygti 210
 Normantas 308
 Norvegijos Stortingas 109
 notaras 235
 Novaldas 260
 Nr. 73, 238
 nr. 73
 Nr. 142 56, 89
 nrt. 72
 Ns 73, 238
 nublokšti 11
 nugrobti 266
 nukautas : kiautas 84
 nulė 344
 nulis 344
 nulus 344
 nuo čia 87
 nuodėja XXIII, 157
 nuodėmė XXIII, 156, 157, 200
 nuodžia XXIII, 157
 nuojauna 14
 nuokampus 37
 nuokrypa 283
 nuolatinis klausimas visiems įkyri 280
 nuoma : nuomoti 274
 nuo manęs atėmė 211
 nuomojimas 274
 nuomos sutartis 238
 nuomoti 274
 nuomuojujimas 274
 nuomuoti 274
 nuo pat 54, 88
 nuoryt : nuo ryt 43
 nuosakus 19
 nuosavas 217
 nuosavybė 267
 nuosavi namai 217
 nuosklanda 300
 nuospaudas 209
 nuoširdus 255
 nuotaka 185, 186
 nuotakuolė 185
 nuoteka 185
 nuotekuolė 185
 nuovakar 43, 53, 87
 nuovakar : nuo vakar 43
 nuo vakar (= dienos) 53, 87
 nuplėšti 266
 nurautinai 254
 nusčiūti 83
 nusidėjimas XXIII, 157
 nusigąsti 82
 nusikalstamas darbas 34
 nuskendęs žmogus 327
 nuspaudžiamasis popierius 209
 nuspaudžiamasis presas 209
 nuteikti 251
 nutekėti 185
 nuvogti 266

O

- obalsis 32, 364, 365
 obelis 291
 objektas 44, 56, 67, 89
 objektingas 305
 objektyvus 306
 oda 257

oda : uodas 131
 Odisėjas 90
 Odolit 174
 odontologija 251
 odos slaugymas 306
 oficialiai 138, 290
 oficialinis 290
 oficiališkai 138
 oficiališkai 138
 oficialus 138, 290
 ogi 88
 Oginskių Rietavas 21
 Ohio Lietuvių gydytojų draugija 106
 Oidipas 57
 Olandai : Olandija 28
 Ona Masiulytė, Jono d. 288
 Ona Vytautienė 107
 ord. 74
 ordenas 214
 ordinas 214
 originalus 290
 orkaitė 194
 orlaidė 192
 orlaivis 210
 Orleanas 44
 ortakiai 192
 ostija 84, 131
 ošimas 55, 88
 Oškabalai 235, 265
 Ovidijus 45, 57
 Ožys (Ožiaragis) 107
 Ožkabaliai 43, 53, 86, 236, 265
 ožkabarzdis 44, 55
 Ožkinis 42, 53, 86

P

p 71, 74
 p^a 71
 p^a 72
 pa 72
 pabaiga 355
 Pabaltijys 57, 76, 91, 113
 pabanga 355
 pabėgėlis 322
 paberti 17
 pabrolis 183
 pabrolis 182, 183
 pabūdas 182
 pabūgti 50
 padangė 257

padarynė 300
 Padauguva 237
 Padegpadžiai 43
 padėjimas 298
 padėklas 194
 padermė 304
 padėti pastangų 173
 padėtis 298
 padirbėjas 252
 padirbinėti 252
 padirbo stalą 218
 padirbtas 252
 padirbti 252
 Padua 45, 57, 90
 paduoti 251
 paduška 5, 193
 paduškaitė 31
 pagalba 44, 55, 215
 pagal įstatymą 275
 pagal priklausymą 6, 254
 pagaivė 193
 pagarba 215
 pagarsėti 222
 pagelba 215
 pagentainiai 182
 pagrabas 278
 pagražena 247
 pagraženė 247
 pagrobti 266
 paidagogas 257, 266
 paimti vilkti 341
 painiava 81
 paišas 359
 paišelis 358, 359
 paišinys 359
 paišyti 359
 paišiukas 358, 359
 pajaunys 182
 pakaba 192
 pakabink viny 28
 pakaita 225
 pakaitas 225
 pakaitalas 225
 pakaitomis 225
 pakaklinis 193
 Pakalnė 108, 350
 pakalnėj dobilėliai žydėjo 150
 Pakamorė 109
 pakanta 215
 paklausk kelio 218
 (pa)klausti 218, 251
 pakol 43

- pakolei 54, 87
- pakrėslis 182
- Pakruojis 336
- pakūta XXIII, 157
- pakvietė pietų 307
- pakvietė vakarienei 335
- pakvietė vakarienės 335
- palaidinė 257
- palaidinukė 257
- Palanga 340, 355
- palanginis kunigas 23
- palangiškis kunigas 23
- palatvė 113
- palaukite pirmos gegužės 331
- palei 82
- paliepimas 6, 343, 344
- paliepti 344
- palikau ant kiemo 148
- palikė 179
- palikis 179
- palikuonis 179
- palios 265
- paliovēs gyvas būti 316
- palocius 31
- pamaldus 156
- Pamarys 76, 91
- Pamedė 108
- pamedėnai 112
- pameistrys 182
- pamišėlis 322
- pamoka 273
- pamotė 183
- pamotė-ragana 348
- pampelis 198
- pampelius 198
- pamušalas 246
- pana 198
- Panamos kanalas 114
- panašus : panašiai 137
- panelė 198
- Panemunė 113
- panemunė 113
- Panemuniai 113
- Panemunis 113
- Panevėžys 345
- panevēžietis 256
- panevēžinė amatų mokykla 26
- panevēžinis alus 256
- Panevēžio miestas 77, 91
- Panevēžio mokytojų seminarija 106
- Panevēžio Vyskupas 58, 106
- panevēžiškis 256
- panytė 198
- paniura 304
- paniūra 304
- panižta (: panižti) 83
- pantinukas 198
- pantofliai 193
- panukė 198
- papeńka 5
- papierosa 249
- papirosas 249
- apaplūdimis 355
- papočka 5
- paprastai 263
- paprodukraitė 182
- approsūnaitis 182
- approvaikiaičiai 182
- Paprūsė 57
- paprūsė 113
- papusbroliai 182
- papusseserės 182
- par. 74
- paradoksonas 29
- paragė 211
- paraidžiui 268
- Parama 76, 91, 101, 109
- “Paramos” kooperatyvas 77, 92
- param(s)tis 182
- parasodninkas 362
- parasolis 362
- parasonas 362
- pardavykla 224
- parduotuvė 224
- parėdymas 5, 343, 344
- pareiga 44, 55, 88, 241
- pareinančiai 241
- pareiti 241, 242
- pareitinai 241
- pareitis 241
- parinys 327
- Paryžius 44, 56, 89
- Parmentier 45
- paroda 273
- parsiduoda (= parduodamas) 31
- parsivežė draugą atostogų 307
- parsivežti graužo 270
- parsivežti molio 270
- parsivežti smėlio 270
- parsivežti smilčių 270
- parsivežti smilties 270
- partingas 305, 306
- partyvus 306
- parvesti (žmoną ar vyrą) 185

- p
parvestinis vyras 185
pasaka 215
pasas 286
pasaulyje 151
Pasaulio ir Amerikos Lietuvių gydytojų draugija 106
Pasaulio lietuvių bendruomenė 104, 109
pasaulio lietuvių bendruomenė 104
Pasaulio lietuvių bendruomenės Kultūros taryba 111
Pasaulio lietuvių bendruomenės seimas 110
Pasaulio lietuvių jaunimo kongresas 110
paseka 304
pasėkmė 304
pasekomis eiti 304
pasidėk į savo žinią 267
pasidėk savo žinion 267
pasiekti 342, 343
pasienis 280
pasigražinti 247
pasilik pas mus vakarienės 307
pasilik vakarienei 307
pasingas 286, 305, 306
pasiremdamas 227
pasiremdamas įstatymu įsakau 227
pasirėmęs įstatymu įsakau 227
pasirėmęs viršišdėstytais daviniais 238
pasirėmęs viršišdėstytais duomenimis 238
pasiremiant 227
pasirėmus 227
pasirodymas 283
pasisakymas 283
pasitarė(s) 315
pasiuntinys 327
pasiųsti 258, 259
pasiųsti tiesiogiai 273
pasiutęs : pasiutusiai 137
pasiutusiai skanus 11
pasyvas 44, 56
pasyviai 138
pasyvus 44, 56, 89, 138, 286, 306
pas ją džiova 31
paskaityti 346
paskalba 215
paskirai 305
paskiras 173, 226, 305
paskiras vaikų būrys 226
paskiri žmonės 226
paskolink užrašus egzaminui ruošti 335
paskui 224
paskuigalis 288
paskui galo 288
paskum 231
paskutinai 137
paskutiniai 137
paskutiniąja (: paskutinioji) 82
paskutinysis parėjo 84
paskutinį sūnų 84
pasmalkis 182
paspara 275
paspausti 190
pasrūti 83
pastapas 275
pastaras 211
pastatė ant šventoriaus 148
pastebėti 343
pastolis 190
pastovas 190
pastraipa 321
pastraipomis 321
pašalpa duodama nuo ketvirtos ligos dienos 27
pašauks, paskui ir nutils 224
pašešupys 113
pašioti 232
pašluostė 194
pašnekesys 31
Paštuva 237
pašvaitas 191, 352
pašvaituota 191
pašvaitus 191
pašviesti 199
pataisyti 218
pataisyti klaidą 219
patalai 193
patalynė 300
patarmė 304
pateikti 251
patėvis 182, 183
pati 187, 279
patiekti 251
patiesalas 192
patikrink žemėlapyje 148
patikrinsime laikrodžius 346
patogus : patogiai 137
patol 43
patolei 54, 87
patriotiniai nusiteikęs 329

- patriotiškai 138, 329
 pats 187
 pats gerasis 212
 pats geriausias 212
 pats geriausias 212
 paukščiai skraido mieste (ore) 151
 Paukščių Takas 76, 91, 105, 107
 p'auti 67
 pav. 55, 74
 paveikslinis raštas 121
 pavidalas 246
 pavienis 226
 pavilkijys 113
 pavilkinys 250, 327
 pavilktinė 250
 Pavilnys 108
 pavogti 266
 pažaida 51
 Pažangos rūmai 114
 paženklis 182
 Pažeriai 53
 pažinti : pažinimas 299
 pedagogas 266
 pedagogija 56, 89
 Pedagoginis lituanistikos institutas 109
 peika 156
 peilis žemėj gulėjo 151
 pekla XXIII, 156, 157, 160
 pelai 269
 pelaitė 139
 pelalė 139
 pelė 139
 pelelė 139
 pelenai 269
 Pelenė 108
 Pelenų Diena 76, 91
 pelikė 139
 peliotė 139
 pelytė 139
 peliukė 139
 peliutė 139
 pel(i)ūtė 139
 pelkė 114
 pelnytas : pelnytai 137
 peltakys 233
 peltakiuoti 233
 pempės kvy kvy rėkia 84
 Pempienė (: Pempė) 143
 penkakė 199
 penkakis 199
 penkioliktą būsiu Kaune 331
 penkiolikto būsiu Kaune 330
 penkmetis 113
 Pensilvanija 108
 Pensilvanijos universitetas 110
 pentakė 199
 peralas 246
 perdaug 43, 54, 87
 per daug 87
 per daug metų išsimokės 54
 perdien 53, 87
 perduokite linkėjimus Gerb. Klebo-
 nui 112
 pereinamasis punktas 321
 pereiti 55, 88
 perenė 247
 pergerai 54, 87
 pergeras 43, 54, 87
 pergyvenimas 231
 pergyventi 231
 perijodas 266
 pėrikas 256
 Periklis 45, 57, 90
 perilgai 43
 perilgi garsai XIX
 perimetras 280
 perinti 193
 periodas 67, 89, 266
 perkelti 199
 perkirsti 278
 perkrypa 283
 Perkūnas 76, 91, 93, 107
 perkūnas nutrenkė 234
 perkūnas žmogu nuspyrė 11
 perlaida 455
 perlanka 283
 perlenkimas 283
 perlinkis 283
 perlinkiuotas 283
 Perloja 336, 350
 permaža 54, 87
 pernykštis 83
 per pat 43, 54
 perpiet 43, 53, 87
 perprekis 361
 perrašyti 258
 persilaužimas 14
 perskaičiau Maironį 76, 91, 107
 persiųsti 258, 259
 peršlampamas drabužis 271
 peršvaitas 351
 peršvaitalas 351, 352
 peršviestas 189

- peršviesti 189, 351
 per ten 87
 pertrumpi garsai XIX
 per tvorą negaliu pasiekti 342
 Peruva 214
 pervesti 258
 pervežamosios priemonės 271
 pėsčias 85
 pėsti 85
 pėstininkai 78, 93
 pešioti 232
 peštynės 213
 petelnė 5, 193
 petingas vyras 255
 Petras 57, 75, 90, 345
 Petras Raštutis, Juozo s. 288
 Petrauskaitė 141, 142
 Petrauskas 142
 Petrauskienė (: Petrauskas) 143
 Petrauskis 141
 Petrėnaitė 142
 Petrėnas 287
 Petrėnės 259
 Petronaičia 141
 Petronienė (: Petronis) 143
 Petrošiūnai 336
 piauti 46, 52, 66
 piemenų 291, 338
 piemuo triū triū trimituoja 84
 pieninė košė 25
 pieninė mašina 304
 pieniška sriuba 359
 pieniškas valgis 25
 Pieno Lašas 76, 91
 piesta 202
 piešinys 359
 piešti 359
 pieštukas 358, 359
 pietinis švilpis 23
 Pietų Kryžius 107
 pietums šutinio išvirė 307
 pietų rytai 113
 Pietų Rytų Azija 108
 pietūs 113
 pigmena XIX
 pija (: pyti) 83
 pikai 197
 Pikčilingis 43, 53
 pykiai 197
 piktas 82
 piktas : piktai 137
 piktėti 222
 piktjuokis 5
 pyla 260
 pildydami aplinkraštį ..., siunčiame 275
 piliakalnis 210, 340
 pyliaviniai grūdai 240
 Piliėčių Apsaugos Departamento Direktorius 217
 Pilypas 156
 pilnagarsis XIX
 pilnas 124
 pilsudskininkai 113
 pilvingas arklys 360
 Pilviškiai 26, 256
 pilviškietis 256
 pilviškiniai 112
 pilviškinis 256
 pilviškinis kunigas 114
 Pilviškio kunigas 23
 pilvotas arklys 231, 360
 pinčius 198
 pinigius 352
 pinigų keitimo kasa 239
 pinigų iškeisti 238
 pinigų išmainyti 238
 pinigų pakeisti 238
 pionieris 215
 pionierius 215
 pipiras 244
 pirkėjas 256
 pirkikas 256
 pirkykla XIX, 321
 pirkinys 216
 pirkti 200
 pirma sausio 14
 pirmadienis 113
 pirmakarčiai 178
 pirm(a)takūnas 180
 pirmyneiga 158
 pirminiai laikai 266
 pirmininkas 270
 pirmlakai 180
 pirmo balandžio 20
 pirmo sausio 14
 pirmpiet 43, 53, 87
 pirmtakai 180
 pirmtakas 180
 pirmuonis 180
 piršlienė 142
 piršlybos 185
 Pirštait 174, 358
 Pirtsalė 108

- pitija 324
 piuvenos 363
 pjaulai 52, 85
 pjauti 52, 66, 85
 pjovėjas 85
 pjudyti 52, 85
 pjūklas 52, 85
 pjuvenos 52, 85
 pjūvis 52, 85
 plaktukas 359
 planas 56, 89
 planinė operacinė apskaita 282
 Platonas 45, 57, 90
 plauktinukas 247, 356
 Plautas 45
 Plautus 57
 PLB (Pasaulio LB) 115
 Pleikė 108
 plepalas 246
 plėšikas 266
 plėšikauti 266
 plėšikavimas 266
 plėšimas 216, 266
 plėšinys 327
 plg. 55, 74, 89
 pliažas 355
 plikytos graiženos 277
 Plymouthas 44, 57, 90
 pliocentas 113
 plyšys 83
 plyšti 83
 plyta 194, 250
 plytas veža bažnyčiai statyti 335
 pliurpalas 246
 pliuška (: pliuškšti) 83
 plk. 74
 plokščiafilmė 190
 plokštelė 190
 plokštinės filmos 190
 plombinės žnyplės 262
 plombiras 262
 ploto matai 213
 plūginė vaga 23
 plūgo vaga 23
 plukykla 200
 Plungės Linų Audinių fabrikas 110
 plunksna 51
 Plutonas 107
 plv. 74
 po baltųjų gavo bėgti 223
 pobėgis 366
 pobrolėniai 182
 pobrolėtės 182
 pobrolis 183
 pobūdis 182
 pobūvis XIX, 365, 366
 Pocevičaitė 141
 Pocevyčia 141
 podėdės 182
 podėlis 125
 podukra 178, 183
 podūkra 183
 podukraitė 182
 podukrė 183
 poema 56, 89
 poetas 44, 56, 67, 89
 poetinga šalis 306
 poezija 44, 56, 89
 pogūlis 366
 poilsis 366
 pokaršis 182
 po Kr. 72
 polaidis 366
 polka 113
 pomirtinis gyvenimas 209
 ponai : ponybė 247
 ponaitėlis : ponaitėli 212
 ponas 128, 131, 250
 Pone Pirmininke 112
 ponia 198, 212
 poninės kortos 196
 ponytelaitė 212
 ponytelė 212
 poniutė 212
 Pono tartis kitokia, kaip mano 363
 Ponų Taryba 109
 ponužėlis : ponužėli 212
 poperius 249
 poperosas 249
 popierius 249
 popierosa 249
 popierosas 249
 popiet 43, 53, 87
 po piet 53, 87
 popiežius 78, 92, 113
 populiarus 56, 81, 89
 poryt 43, 53, 87
 posėdis 44
 poseneliai 182
 poseserė 183
 poseserėnai 182
 poseserėtės 182
 posmas 250, 321
 posmilgė 182

postovis 366
 posūnaitis 182
 posūnis 182, 183
 posunkis : posunkiai 137
 pošūkis 364, 365
 po tam 87
 potetės 182
 po to 224
 povaikaičiai 182
 povaikiai 183
 povandeninis laivas 294
 povas 128
 po visa ko 54, 87
 po visam 54, 87
 pozityvus 32
 po žeme 269
 po žemėmis 269
 Požerė 53
 požiūris XIX, 173, 305
 pp. 55, 74, 89
 p. pus. 72
 pr 72
 pr. 72
 prabąjus 194
 prabočiai 179
 prad. 74
 pradedamoji mokykla 24
 pradinė mokykla 12, 24
 pradiška mokykla 26
 pradžios mokykla 12, 24
 praėivis 294
 pragaras 156, 157
 pragarsėti 222
 pragumas 27
 praktiškas 29
 praminas 289
 pramušė dvylikta valanda 310
 pranara 289
 pranaras 289
 pranciškietės 113
 pranciškonai 113
 prancūzai 112
 prancūzas 84
 Prancūzija 44, 56
 prancūzinės kortos 196
 prancūziniai kvėpalai 360
 pranešime 346
 pranokėjas 180
 prasirastis 157
 prašau sėsti 346
 prašymas 216
 prašinys 216

prašyti 251, 346
 prašom sakyti 246
 pratimas 273
 prausykla 321
 praustuvė 224
 pravaikščioti 289
 pravaikštas 289
 pražysti : pražydo 83
 preikšas 183
 prekybinis laivynas 294
 Prekybos ir pramonės rūmai 110
 prekylangis 312
 prekymetis 83
 prel. 74
 prelatas 113
 presbiterijonai 113
 prezidentas 78, 92, 113
 pribuišis 358
 priderėti 229
 priduoti 31
 prieangis 192
 priebalsynas XIX, 131
 priebutis 192
 priedermė 6, 242
 priedvasis 131
 priedzūkis 113
 priegaidė 126
 priegalvis 193
 prieglauda 349
 priegloba 349
 prieglobos teisė 349
 prieglobstis 349
 pryėiga (= prieėiga) 242
 prieklėtis 213
 priemenė 192
 priemoniškumas 3
 prienamė 192
 prienamis 192
 prieniokai 112
 Prienų vidurinė mokykla 110
 Prienų Žiburio gimnazija 110
 priepuolis 213
 priesakas 213
 priesakyti 213
 Priešakinė Azija 108
 priešakys 213
 priešalas XIX
 priešdėlis 44, 55, 88
 prieškambaris 192
 prieškariniai laikai 209
 priešklasis 211
 priešpaskutinis 209

- priešpiet 43
 prieššventis 113
 prieš Tiekimų Valdybą atsiskaityti 222
 prieš viltį tikėjo vilčiai 160
 prietelius 31
 prievakar 53, 87
 prievakar : prie vakar 43
 prievakaris 213
 priežadas 213
 priežiūra 306
 prigulė apypietės 307
 prigulė perpietės 307
 prigulėti 229
 priklausyti 229, 242
 priklausytinai 6, 254
 prilygti 210
 primesti 200
 primityviškioji garo mašinėlė 34
 primityvus 44, 290, 306
 principiniai 138
 principiniai pritarė 329
 principiškai 138, 329
 pringis 192
 prirašau, kad sutartus pinigus iš pir-
 kėjo gavau 238
 prirengiamoji klasė 211
 pririnkti 7
 pririšo ant pievos 148
 pris. adv. 74
 prisimesti 252
 prisipirkome veislinių karvių 24
 prisiteikti 251
 prisiųsti 219
 priskaitytinai 215
 pritinkas : pritinkančiai 137
 priv. 74
 priv. doc. 74
 privežė žemės 269
 privežė žemių 269
 pryžadas (= priežadas) 213
 prižadėjimas 213
 prižadėti 213
 prižadėtojas 213
 prižiūrėti 306
 pr. Kr. 72
 prLB (Prancūzijos LB) 115
 probalčiai 158
 probėgšmais 85
 probėkšmais 30
 probočiai 158, 179
 produkraitė 158, 179
 produktinga krautuvė 286
 produktingas 286
 produktyvi mašina 286
 produktyvus 286
 produktyvus darbas 286
 prof. 74
 prof. Avižonis 89
 prof. Čepinskis 55
 progarsis 158
 prokalbė 158
 prolytė 158
 Prometėjas 107
 pro pat 43
 propernai 43, 87
 proproseneliai 180
 proprosenelis 180
 proprovaitis 179
 proseneliai 158
 proseniai 180
 prosenis 180
 prosenolė 180
 prosenolis 180
 prosenutis 180
 proslaviai 158
 prospektas 357, 358
 prosūnaitis 158, 179
 pro šalį 54
 protarmė 158
 protas 301
 protautė 158
 protauti 211
 proterozojas 266
 protestantai 113
 protėviai 158, 179
 protėvynė 158
 protėvis 179
 protingas 6
 protingas : protingai 137
 protingas žmogus 256
 proto esybė 301
 protuoti 211
 prov. 74
 provaikis 178
 provaikaičiai 158
 provaikaitis 178
 provin. 73
 provincijolas 113
 Prūsai 28, 57, 76, 91
 prūsas 77, 92
 prūsinės karvės 359
 prūsinės prekės 114
 prūsinė veislė 25

prūsinis spiritas 78, 93
 prūsiška veislė 25
 prūsiškos karvės 359
 prūsta (: prusti) 83
 prūsų dievas 23
 PS 70, 71
 pseudonimas 89
 psichiatrinė ligoninė 21
 psichiniai 138
 psichiniai nesveikas 225
 psichiškai 138
 psichiškai nesveikas 225
 psichologija 131
 Pskovas (Pleskuva) 56
 psl. 55, 74, 89
 pudamentas 263
 pūdymas 216
 pudrinis cukrus 339
 Puidogalis 53
 puikybė 334
 puikumas 334
 pulkininkas 113
 pundamentas 263
 pundas 342
 pundelis 342
 pungulis 342
 pungulys 342
 punktas 320, 321, 349
 punktinis 29
 punktualiai 138, 260
 punktualumas 260
 punktualus 29, 138, 260
 Puntukas 76, 91, 107
 puodas 315
 puodelis 124
 puodžiuvienė 142
 puoštis 344
 purenos 276, 363
 purvinas 309
 pusadynė 259
 pusadynis 259
 pusapvalinis kaltas 247
 pusauksinis 295
 pusbernis 32, 181, 295
 pusberniukas 32, 295
 pusbroliai 181, 183
 pusbrolis 180
 Pusdešris 43, 53, 86
 pusdienis 259
 pusdukraitė 181
 puseržilis 295
 pusgalvis 181

pusiasalis 114, 223
 pusiasavaitė 274
 pusiaudienis 259
 pusiaugavėnis 113
 pus(iau)naktis 259
 pusiausvira 223
 pusiausvyra 223
 pus(iau)žiemis 259
 pusinė 180
 puskapis 259
 puskar. 74
 puskarininkas 294, 295
 puskarininkė 295
 puskarininkis 113, 294
 puskepalis 259
 pūslė 44, 55, 88
 pusmetis 295
 pusnaktė 259
 pusparšis 295
 puspirmininkis 295
 pusprotis 181
 puspuodukis 32
 puspūris 259
 pusrūgštė sritis 247
 pusrūgštinė sritis 247
 pussalis 86, 223
 pusseserė 180
 pusseserės 181, 183
 pussūnaičiai 181
 pussvaris 42, 52, 124, 295
 pūsta 83
 pūsti 49, 81, 82, 83
 pustikris : pustikriai 137
 pusvaikaičiai 181
 pusvaikis 32
 pusvaikiukas 32, 295
 pusvarsnis 259
 pusžiemis 113
 pūška 66, 83
 pūva 83
 puvenos 363
 pval. 72, 259
 pvz. 74, 89

Q

q 72
 qcm 213
 qdm 213
 qkm 71, 213
 qm 71, 213
 qmm 213

R

- R 89
 r. 74
 Rachilka 5
 račius 352
 Raczynskis 44, 57, 90
 Radavičienė (: Radavičius) 143
 raidė 249
 radija 249
 radijas 214, 248, 249
 radijo amatorius 248
 radijo aparatas 248
 radijo bangos 248
 radijo dirigentas 248
 radijofonas 248
 radijo siųstuvai 248
 radijo stotis 248
 radijo technika 249
 radijo telefonija 249
 radijo telegrama 249
 radijo terapija 249
 radijo zuikis 248
 radijus 249
 radinys 291
 radio 214, 248, 249
 radiofonija 248
 radiogoniometras 248
 radiometras 248
 radiomikrometras 248
 radioskopija 248
 radio stotis 248
 radiotechnika 248
 radiotelefonija 248
 radiotelegrama 248, 249
 radioterapija 249
 radis 249
 rado ant stoties 148
 rado girtą 15
 rado girtame stovyje 15
 ragas 114
 raganius 352
 Raguva 237
 raguva 237
 raguvis 317
 raidė 273
 raidynas 268
 raidus 273
 raidūs raštai 273
 Rainė 107
 raistas 114
 raištis 315
 raitininkai 78, 93
 rakštis 52, 85
 ramentas 263
 Ramygala 83
 randasi 31, 326
 randelis 31
 rangyti(s) 263
 ranką 124
 Rankienė (: Rankus) 143
 rankinukas XIX
 rankknygos 363
 rankos knygos 363
 rankšluostis 230
 rankvedėlis 363
 rankvedis 363
 Ranžė 355
 Rapalaitė 141
 Rapalis 141
 Raseinių Magdė 348
 Raščienė 215
 Raščius 215
 Raščiuvienė 215
 rašyba 65, 158, 282
 Rašybos Reformos Komisija 65
 rašyti : rašydamas 51, 131
 rašytojas 212
 rašmenynas 65
 ratlankis 210, 216, 347, 357
 Raudaitė 139
 Raudaitis, Raudžio s. 139, 288
 Raudė 139
 raudės 197
 Raudienė (: Raudys) 143
 Raudys 139
 raudonas : raudonai 137
 Raudonbarzdis 57
 raugalas 246
 raugintos graiženos 277
 Razmaitis 178
 Rąžė 355
 realiai 138
 realus 138
 rėčius 352
 redaktorius 215
 rėdas 344
 rėdyti 344
 rėdytis 31, 344
 reformatai 77, 92
 regenmantelis 193
 regėti 248
 regykla 247
 registras 253

- reguliaminas 89
- regztis 52
- Reichas 76, 91
- reikalas 246
- reikalauti 272
- reketinė mokykla 23
- Rėkyvos ežeras 328
- remdamasis įstatymu įsakau 227
- remdamiesi 275
- Renesansas 108
- rengiamoji klasė 211
- rengti(s) 263, 344
- rentėtas 176
- rentinys 216
- replės 194
- respublikonai 113
- Respublikonų partija 109
- Respublikos Prezidentas 217
- restoranas Trys Mergelės 110
- rešė 82
- rešiotka 194
- retenybė 334
- retkarčiais 212
- rėžiukas 324
- rėžtis 82
- Ričardas Liūto Širdis (Liūtaširdis) 107
- riestuvai 202, 262
- rietimas 216
- rievė 277
- Ryga 44, 56
- ryginės panos 78
- Rygos įlanka 114
- rykštė 86
- Rymas 44, 56
- Rimgaila 273
- Rimgaila Kęstutaitė 107
- Rimgailienė (: Rimgaila) 143
- Rymo miestas, ką Italijos viduryje 232
- Rymo miestas, kur Italijos viduryje 232
- Rymo Popiežius 58
- rimtai sėd(i) mergaitė 311
- rimtas argumentas, įrodymas 310
- rimtas arklys 311
- rimtas augumas 311
- rimtas ginklas 311
- rimtas klausimas 311
- rimtas, nerimtas įrodymas 311
- rimtas svirnas 311
- rimti pulkai 311
- rimti : remti 310
- rimtos pilys 311
- riogsoti 42, 52, 85
- ryšyje 231
- ryšys 82
- ryšium 231
- ryškinti 259
- rišti 82, 342
- rištuvai 262
- ryšulėlis 342
- ryšulys 342
- ryšuliukas 342
- Rytai 76, 91, 108
- rytai 113
- Rytas 105
- rytas 127, 130
- ritė 190
- ryti (: ryna, rysiu) 83
- rytiečiai 112
- rytietė 312
- ritinė 190
- ritinės filmos 190
- ritininė kamera 190
- Rytinis Lietuvos Aidas 109
- rytmetinė laida 226, 227
- rytojus 302
- Rytprūsiai : Rytprūsija 28, 108
- Rytų Bažnyčia 108
- Rytų Lietuva 108
- Rytų Vokietija 108
- rižga 83
- ryžtis : ryžosi 83
- RM 72
- Rokantiškės 280
- rokiškėnas 256
- rokiškietis 256
- Rokų Miško Kelmynas 105
- rokuotis 31
- Romanovai 107
- romikas 256
- Ronža 355
- Ronžė 355
- Roubaix 45
- Rousseau 45, 57, 90, 214, 319
- rt. 72
- rūbai 193, 246, 332
- rūbas 31
- Rubužaitė 141
- Rubužis 141
- rudenį randasi šalta 326
- rugiaugėlinė spalva 7
- rugiai 202

rugiapjūtė 82, 85
 rugsėjo aštuntoji 331
 rūgščioji sritis 247
 rūgštas 42
 rūgštelėti 42, 85
 rūgštinė sritis 247
 rūgštiniai obuoliai 247, 290
 rūgštis 42, 66, 70, 85
 rūgštus 46, 52, 85, 290
 Rukai 336
 rūkiklis 194
 rūkyti 125, 298
 rūkštis : rūkštį 70
 rūkštus 46, 70
 rūmai 114
 Rumšiškės 26, 336
 runka, ronka (= ranka) 119, 122
 runkelis 277
 runkulis 277
 ruošiasi dešimtai rugsėjo 331
 ruošiasi rugsėjo dešimtai 331
 ruošti(s) 263
 ruožtas 86
 rūpintis XXIII
 Rūpintojėlis 365
 rusai 317
 rusėnai 351
 Rusija 108
 rusinai 351
 rusiškai lietuviškas žodynas 210
 Ruso 89
 Rusos apylinkė 351
 rusų kalbos žodynas minimumas 203
 rūšis 157, 302, 333
 rūšdynės 86
 Rutkis 53, 87
 Rutkus 43
 rutulinė sąnara 190

S

S 72
 Sa 72, 273, 274
 Saarbrücken 44, 57, 90
 Safjan 175
 saga 193
 sagė 193
 sagtis 52, 85
 saitas 14
 sąjūdis 82
 sąjunga 82

Sąjunga Lietuvai Vaduoti 105
 Sakalas 76, 91, 101, 105
 Sakalo b-vė 110
 sakau gi tau 54, 87
 sakei 123
 sakė ji šioki, sakė ji toki 84
 sakyk jau jam 54, 88
 sakosi namus žiūrįs 84
 sakramentas 263
 sala 114
 sąlaida 82
 sąlažybos 82
 saldėsiai 82
 saldymedis 83
 saldiniai obuoliai 290
 saldyžolė 282
 saldus 290
 saldžiarūgštis 82
 saldžiausias 82
 saliamoniškas sprendimas 114
 Saliarono Giesmių giesmė 111
 sambalsis 67
 sambrėškis 82, 302
 sambrūzdis 260
 samburgos 82
 sąmyšis 82, 260, 302
 sąmojauti 302
 sąmojis 302
 sąmojingesnieji 302
 sąmojus 302
 sąmonė 82
 sampilas 82
 samprotauti 82
 samprotis 260
 sąnara 190
 sąnaris 302
 sąnarys 82
 sąnašai 303
 sąnašos 303
 sanatorija 355
 sandėlininkas 352
 sandėlis 55, 82, 88
 sanderybos 186, 282
 sangrėbos 82
 sangrūdis 82
 sangulas 293
 sanitarija 251
 sankaita 30
 sankalas 293
 sankrytas 293
 sankrova 224
 santaika 158

- ul style="list-style-type: none; padding-left: 0;">
- santaka 82
- santariečiai 113
- santehnika 175
- santėkis 260
- santėmis 82, 260, 302
- santykis 302
- santrauka 303
- santraukas 303
- santuoka 186
- santuokiniai 186
- sanvaitė 274
- sapnius 352
- sąrašas 82
- sąravus 82
- sąryšyje 231
- sąryšyje su 173
- sąryšiškai 8
- SAS (es-a-es) 115
- sąsaga 193
- sąsiauris 114
- sąskaityba 282
- sąskridis 260
- sąskrydis 260
- sąsmauka 82, 114
- sąspyris 260
- sąspūdis 260
- sąstatas 336, 337
- sąsūka 82
- sąšlavos 82
- satyra 44, 56, 67, 89
- Saturnas 76, 91
- Saugos 336
- Saulė 105, 107
- saulė arti laidos 227
- saulėgaubtis 190
- saulėlydis 223
- saulėsargis 362
- “Saulės” Draugija 105
- “Saulės” draugija 106, 328
- “Saulės” mergaičių seminarija 105
- Saulės rūmai 77, 91
- saulėta diena 230
- saulinis skėtis 362
- Sausgalvių kaimas 21
- sausio pirma 14
- sausis 113, 215
- sąvadas 293, 302, 303
- sąvaitė 274
- savaitraštis 327
- sąvalkas 293
- sava mirtimi mirė 11, 20
- sąvarai 82
- sąvaras 293
- sąvartas 293
- sąvaržos 82
- savas 217
- savas žmogus 217
- savęs 82
- Savitarpinė Pagalba 91
- sąvoda 303
- Savolit 174
- sąžinė XXIII, 82
- scirka 194
- sėbiržė 244
- sec. 72
- Seda 336
- sėdi akmenyje 151
- sėdi kėdėje 150
- sėdi kelme 151
- sėdi lovoje 150
- sėdmenys 271
- sėdo ant arklio 28
- sėdo į arklį 28
- segtukas 359
- segutis 193
- seilėgeris 12
- seilėtekis 12
- seimas 104
- seimo pirmininkas 345
- sek. 72
- sėkla 50
- sėkliniai dobilai 304
- sekmadienis 113
- sekmė 199, 304
- sėkmė 304
- Sekminės 45, 58, 76, 91, 259
- sekretočius 235
- sėlena 270
- Sėlenienė (: Sėlenis) 143
- sėlenos 269
- selteris 78, 93
- semestras 253
- Semlin 175
- senai 48, 138
- senamiestis 317
- Senasis Daugėliškis 108
- Senasis Įstatymas 111
- Senatas 109
- senatis XIX
- senė 179
- Seneca 57
- Seneka 45, 90
- seniai 48, 124, 138
- senieji laikai 266

- senimas 261
 senis 179, 180
 senkalbė 158
 senmotė 179
 Senoji Elmė 108
 Senojo Testamento istorinė Antroji
 karalių knyga 111
 senolė 179
 senoliai 179
 senolis 179, 180
 senovinė daina 294
 senoviška daina 294
 sentėvis 179
 sentimentalishkas 32
 sentimentalus 32
 senuolė 179
 senuolis 179
 senutė 179
 senutis 179, 180
 septynakė 199
 septinka 199
 septinkė 199
 servetėlė 230
 seseraičia 181
 seseraitė 181
 seseraitis 176, 181
 seserėčios 180, 181
 seserėnas 176, 181, 351
 seserietis 176, 181
 seserija 182, 187
 seserynas 176, 181
 seserys 183
 seserystė 182
 seserų 338
 seserūnas 176
 seserūtis 176, 181
 seservaičiai 181
 sėsti į žirgą 151
 Sevilla 45, 57, 90
 sfera 56, 89
 sh 72
 Shakespeareas 44
 Shakespeare'as 57, 90
 siausti: siaučia 44, 55, 88
 siausti: siaudžia 88
 Sibiras 108
 sidabrinas 309
 siek, ar atsieksi ligi manęs 342
 sieksnis 255
 siela XXIII, 151, 156, 157
 sielotis XXIII, 157
 sielvartas XXIII
 sielvartauti XXIII
 sienikas 193
 sienoje kabo 28
 Sietynas 76, 91, 107
 sietynas 193
 sietuva 237
 silkina statinė 339
 silkinė statinė 339
 silkiniai kleckai 25
 silkiuota statinė 339
 silkių statinė 339
 silpnas argumentas 311
 simbolizmas 113
 simpatingas 305
 sintaksė 29, 158
 sintaksis 29
 sirata 183
 siratėlis 183
 Sirvydo Punktai sakymų 77, 92
 sistema 44, 56, 89
 sisteminis 32
 sistemiškas 32
 siūlinis kirminas 25
 Siūlolit 174
 siųsdinti 83
 siustas žmogus 311
 siūsti: siūs 81, 83
 siūtimai batai 333
 siuvėja 67
 siuvėjas 257
 siuvykla 321
 siuviny 238, 327
 sk 71, 74
 sk² 71
 skaičiaus a kvadratinė šaknis 22
 skaičiuoti 239
 skaiстыkla XXIII, 157
 skaityba 282
 skaitykis su manim 212
 skaitykla 321
 skaityti 239
 skaitytis 212
 skaitytojas 212
 skalbėja 257
 skalbiniai 223, 230
 skalikas 256
 Skalva 108
 skambesys 31
 Skandinavija 108
 skaptas 42, 48, 52, 86
 Skarolit 174, 358
 skautas 260

skendinys 216, 291, 327
 Skersaitė 141
 Skersio gulbinės žąsys 22
 Skersis 141
 skerskryžiai 326
 skerskryžiais statyti 326
 skerspiūvė 325
 skerspiūvis 325
 skersvėjis 192, 298
 skėsti 362
 skėtis 362
 skiečius 352
 skiemenys 271
 skynimas 216
 skyr. 74
 skirbostas 52
 skyryba 58, 282
 skyrinė valdyba 24
 skyrium 231
 skirpstas 42, 86
 skirsnis 255
 skirsnys 255
 skirtesnis 13
 skystas 83
 skysti 83
 sklandymas 300
 sklandytuvas sklendžia 300
 skolos išieškoti 272
 Skridaila 43
 skriesenos 252
 skriestuvas 5,6
 skrodžiamasis oblius 263
 skrosti 262
 skrostuvas 263
 skunda 218
 skundas 218
 Skuodas 350
 skurdeiva 289
 skūsti 83
 skūstinas 83
 skutenos 276, 363
 SLA (es-el-a) 114, 115
 slaugyti 306
 slava 112
 slavistai 113
 slėgėlė 323
 slėgtuvai 262
 sliaukia : zliaukia 132
 slyvinė 194
 slyvuvka 194
 sloga 323
 slogas 323

sloginti 323
 slogulys 323
 slogutis 323
 slogutis slogina visą kraštą 324
 sluogas 323
 sluogsna 52, 85
 Sluogsnaitis 53, 86
 sluogsnis 42, 52, 66, 85
 sluogtas 323
 sluogtis 52, 85, 323
 sluoksna 46
 sluoksnis 50, 255
 smagiai 313
 smagi ranka 313
 smagratis 322
 smagus 312
 smaigstis 52, 85
 smaigstyti 85
 smaigtis 52, 85
 smailižius 42, 52
 smaksoti 42, 52
 smaližius 86
 smegeninė 15, 21
 smeigtukas 5
 smėlėtas 176, 230
 smėlingas 230
 smenga : zmenga 132
 smertis 156
 Smetona 278
 smetonininkai 113
 smilkinys 327
 smiltis 315
 smogti 313
 smožyti 194
 smulkusis cukrus 339
 smutkai 365
 Smutkelis 365
 socialdemokratai 113
 socializmas 89
 socializmas 44, 56, 248
 socialus 56
 socijologija 56, 248, 266
 Sodyba 106
 sodietis 256
 sodinis skėtis 362
 sodinis Žvinklys 23
 sodinti į suolą 151
 sodiškiečiai 26
 sodiškis 256
 sodiškis vaikas 26
 sodos vyrai 23
 sodos Žvinklys 23

- Sofoklis 45
 sokas 298
 Sokratas 90
 solo 214
 sopėti 36
 sortas 157
 Sovietai 76, 91
 Sovietija 108
 Sovietų Sąjunga 108
 Sovietų Socialistinių Respublikų Są-
 junga 108
 spagčioti 42
 spaliai 269
 spalio mėnuo 218
 spalio revoliucija 111
 spalis 215, 270
 spalio mėnuo 218
 spargintuvė 5, 193, 194
 spartis 70
 spastai 82
 spaudinys 291, 292
 Spaudos Fondas 76, 91, 109
 "Spaudos Fondo" leidiniai 328
 Spaudos Metraštis 109
 spausdiniai 291
 spausdinti 303
 spaustas 193
 spausti 190
 spaustukas 190
 spaustuvai 224
 spaustuvė 224
 spavėdė 156, 157
 spavėdnė XXIII
 spavėdnyčia 156
 spavėdnis 156
 spaviednė 156
 spaviednyčia 156
 spaviedninkas 156
 spiaudyti ir rankomis liesti drau-
 džiama 323
 spygsėti 52
 spygsoti 42
 Spindulio akc. b-vės spaustuvė 110
 Spindulys 101, 109, 112
 spingsėti 52
 spinka 298
 spirginti 194
 spirgintuvė 5
 spyruoklinės akėčios 337
 spjaudalai 52, 85
 spjauti 52, 85
 spjūvis 52, 85
 spogsoti 42
 spoksoti 52
 spragčioti 52, 85
 spragtas 52
 sprendimas 216
 sprendinys 216
 sprengsėti 85
 sprigta 85
 sprigtas 42, 52, 85
 sprogalai 271
 sprogmenys 271
 progmuo 271
 sprogstama medžiaga 271
 sprogstanti medžiaga 271
 spūra 66, 83
 spūska 260
 Sragaitė 141
 Sragytė 141
 sraigė 194
 sraigtas 194, 262
 sraigtus 46
 srėbalas 246
 srygiai 194
 sriubalas 246
 SSRS Aukščiausiasis Sovietas 109
 s.t. 72
 stachanoviečiai 113
 stačiai 172
 stačias 81
 stačiatikiai 112, 113
 stačiatikių Bažnyčia 345
 stačiausias 82
 staigmena XIX
 stakta 192
 stalas 102
 stalčius 230
 stale sėdėjo 151
 stalinė 230
 Stalininkas 109
 stalinistai 113
 stalinizmas 114
 stališka dirbtuvė 27
 stalių dirbtuvės 27
 Stanevičiaus pasakėčia 111
 Staniulis Mantaitis 292
 Stankiūtė 141
 Stankus 141
 Stankutė 141
 stapyti 275
 Stasiūnas 287
 Staška 5, 173
 statesnis 82

- pstatinė iš po melaso 339
-
- pstatinė nuo melaso 339
-
- pstatinė nuo silkų 339
-
- pstatinė silkų 339
-
- pstatistinė apskaita 282
-
- pstatyvas 190
-
- pstatkevičius 142
-
- pstatkevičiūtė 142
-
- pstatrašas 158
-
- pstebėti 343
-
- pstebuklas 209
-
- pstebuklas 209
-
- psteigiamasis Seimas 104, 108
-
- psteigiamasis seimas 104
-
- pstepinti 275
-
- psterblė 17
-
- pstiklas 244
-
- pstilius 56, 67, 89
-
- pstipendija jūrininkystei studijuoti 335
-
- pstypsoti 86
-
- pstypt 86
-
- pstyptelėti 86
-
- pstirrena 363
-
- pstoginis žmogus 245
-
- pstogius 8
-
- pstoka : stokoti 274
-
- pstonas 31
-
- pstorai 124
-
- pstoras 126, 312
-
- pstoris 126
-
- pstorulis 313
-
- pstorumas 311
-
- pstoti į teismą 274
-
- pstoti teisme 274
-
- pstovis 190, 298
-
- pstraipsnis 321
-
- pStraussas 90
-
- pStresemannas 44, 57
-
- pstrigtas 44, 52, 66, 69, 85
-
- pstriktas : strigti 66, 69
-
- pstriukė 193
-
- pstud. 74
-
- pstulpas 275
-
- pstumbrinė 113, 194
-
- pstumdinėti 124
-
- pstumti 124, 127
-
- pstūmt(ie) 124
-
- pstumtinė 126
-
- psu aukšta pagarba 258
-
- pSubačiaus valščiaus taryba 109
-
- psubjektas 44
-
- psubjektingas 305
-
- psubjektyviai 138
-
- psubjektyviškai 138
-
- psubjektyvus 56, 89, 138, 306
-
- psubrusti 51
-
- psubrūzta 86
-
- psubūti 365, 366
-
- psubuvimas 365
-
- psudaužyti 204
-
- psudegė ažuolas be anglių 50
-
- psudėtesnis 8
-
- psudėtinis metodas 236
-
- psudėtis 336, 337
-
- psu didžia pagarba 258
-
- psudirbo kraitį 218
-
- psudurtindalė 158
-
- psudurtinžodis 158
-
- psūduviai 112
-
- psueiti 365
-
- psueiti į svainystę 189
-
- psugalvoti 204
-
- psugeriamasis popierius 209
-
- psugrąžtai 113
-
- psujungti 186, 204
-
- psu juo nieko neištaisys 219
-
- psu juo sunku skaitytis 212
-
- psuk 51, 86
-
- psukapoti galvą 278
-
- psukčius : sukčiau 137
-
- psukčius žydas 328
-
- psukčiuvienė 142
-
- psukiųžta 83
-
- psuktas žydas 310
-
- psuktesniai 137
-
- psukti : sukdamas 51, 132
-
- psuktinė 194
-
- psuktinis 78, 93, 113
-
- psuktuvas 194
-
- pSula 90
-
- psulietuvinti 204
-
- psulig 43, 54, 87
-
- psulig prigulmybės 5, 254
-
- psulig priklausomybės 254
-
- pSulla 45, 57
-
- psulotynėti 3
-
- psuma 113
-
- psu medžiu lygus 210
-
- psumegzti : sumegzk 85
-
- psumišti : sumišta 83
-
- psumoti 302
-
- psu mumis nesiskaito 212
-
- psūnaičiai 178
-
- psūnėnas 181

- sunka 298
 sunkatletis 351
 sunkiaatletis 351
 sunkus : sunkiai 137
 sunkusis atletas 351
 sūnūs : sūnų 81, 124, 178
 suole dainuoja ir valgo 151
 Suomijos Baltosios Rožės ordinas 111
 suominiai peiliai 360
 suomiški peiliai 360
 supirkimo punktas 321
 suprantamas : suprantamai 137
 suprantamesniai 137
 suprantamiau 137
 surinkimas 366
 susaule išvažiavo 54
 susibrižiojau visas dirvas 338
 su(si)derėti 185
 susigiminiuoti 189
 susirinkimas 360
 susirinko posėdžiui 306
 susisiekimas 293
 susisvainiuoti 189
 susitiko ant gatvės 148
 susitikti ką 229
 susitikti su kuo 229
 susituokti 186
 susivesti 185
 Susivienijimas 114
 su(si)žadėti 185, 186
 su(si)žieduoti 186
 suskaldyti galvą 278
 sūsta (: susti) 83
 sustatymas 337
 susti : siusti 84
 sustojo ant turgaus 148
 sušaldyti 206
 sušaldytuvas 206
 sušnuruoti 5
 sutaisyti 218
 suteikti 251
 Sutkus 142
 Sutkūtė 142
 Sutkuvienė 142
 sutraukti 303
 sutuokti 186
 sutuoktinė 186, 187
 sutuoktiniai 186
 sutuoktinis 186, 187
 sutuoktuvės 186
 sulvagysiu penkis ir vieną 19
 suvalkiečiai 112
 Suvalkija 28, 255
 Suvalkų sutartis 111
 suvereninė valdžia priklauso Tautai 58
 suverti 6
 suvesti 303
 suvestiniai 183
 suvienyti 204
 suVLIKinti 115
 sužadėtinė 186
 sužadėtiniai 186
 sužadėtinis 186
 sužadėtuvės 185
 sužieduotiniai 186
 sužieduotuvės 186
 sužiūra (: sužiurti) 83
 sužiūra (: sužiurti) 46
 sv. 72
 svaiginti 244
 svaigti 244
 svaigus 244
 svainė 9, 187, 188, 298
 svainiai 187
 svainienė 187
 svainija 187
 svainis 176, 187
 svainystė 176, 187
 svainiuotis 189
 svainius 187
 svarbus klausimas 173
 svarus 28
 svečias 294
 svečius kviečiame pietų 306, 335
 sveikas 45, 58, 77, 92, 112
 Sveikatos, švietimo ir gerovės departamentas 109
 svetainė 206, 355
 svetimas : svetimai 137
 svetimmoteris 124
 svetimnaudis 280
 svetimmoteris 124
 svetimšalis 280
 svetimtautis 280
 svetimu labai neišsitikėk 240
 svetimvardis 280
 svetimženkliis 280
 svetimžodis 280
 svetys 294
 svietas 160
 sviežias 244
 sviklius 277

svyla 46
svilū 83
svira 83
svorio matai 213
Szembekas 319

Š

š. 74
šaka 127
šakotinis 245
šakotinis trikojis 245
šakotinis trikojis žaginy 245
šaldykla 206
šaldyklė 206
šaldytuvai 205
šalia 81
šaliai 81
šalingi 54
Šalit 174
šaltanosiai 113
šaltas : šaltis 28, 310
šalti : šolėti 28
šalutinė 178
šamanistai 113
Šampanė 89
Šančių Siaurųjų ir plačių geležin-
kelių dirbtuvės 106, 110
šankynė 300
šankinti 300
Šapokos Lietuvos istorija 111
šarmuo 291
šarmuonys 291
šašlikas 113
šateikiškis kunigas 26
Šatrija 76, 91, 108
Šatrijos Ragana 107
šaudyklė 356
šaukimas : šauksmas 293
šaukštu upės neišėmsi 150
šaukti : šaukia 81, 127
šaulė 295
šaulys 103
Šaulių Sąjunga 58, 76, 91
Šaulių žvaigždė 77, 92, 111
šautuvas 340
šcipcai 194
ščėstis 200
šeduviai 112
šeimynykštis 83
šeirė 183

šeirys 183
Šekspyras 89
šėmargė (iš šėmmargė) 124
Šembekas 319
šėmmargė 86
šenlink 43
šen linkui 54
šen ten 54, 87
šerdys 197
šėrikas 256
šėrmėnys 278
šėrmultis 291
šėrmuo 291
šėrmuonėlis 291
šėrmuonis 291
Šėrūnas 141
Šėrūnaitė 141
šėšiakė 199
šėšiuras 188, 189
šėškė 199
šėštadienį, 1933 m. sausio mėn. 15 d.
3 val. po pietų 97
šėštakė 199
šėšurai 188
šėšuras 9, 188
šiada tada 54, 87
šių dieną 288
šiaip jau : šiaip jau 43, 85, 88
šiaip kas 54
šiaip koks 54
šiaip kur 54
šiaipsau 88
šiaip taip 43, 54
šiandie 156
šiandien 43, 53, 87, 288
šiandieną 43
šiandieninis 288
šiandien trečia balandžio 331
šiandien trečio balandžio 330
šiapus 43, 53, 87
šiaudas 67
šiaudiniai stogai 304
Šiauliai 285
šiauliškė gimnazija 26
Šiauliškė valdiškoji berniuku (ber-
niukams) gimnazija 26
Šiaulių Aušros istorijos ir etnografi-
jos muziejus 110
Šiaulių valdžios berniukų gimnazija
12, 26
Šiaulių valstybinė vyrų gimnazija
12, 26

- Šiaurės Amerika 108
 Šiaurės karas 111
 Šiaurės Karolina 108
 Šiaurys 107
 šiek tiek 43, 54, 87
 šiomet 43, 53, 87
 šiems darbams tik kelias dienas teva-
 dovavo 332
 šieną džioviname pievoje 150
 Šienpioviai (Orionas) 107
 šikšnosparnis 88
 Šilinė 260
 Šilinės 259
 šilkas 244
 Šilkolev 175
 Šilutė 350
 Šiluva 350
 šiomet 43
 Šimkė 139
 Šimkus 139
 šimtžinkur 53, 87
 šioks 131
 šioks pat 54
 šioks toks 54, 87
 širdies bernelis 304
 širdyje, širdyse pikta 84
 širdingas 255
 širdingas žmogus 231
 širdinti 361
 širdys 197
 širdų : širdžių 338
 širdžiai 197
 širyt iš tikrujų šalta 84
 širmis 107
 širmuonėlis 291
 širvai 197
 širvas 197
 Širvydas 57
 Širvintėlės 336
 Širvintos 336
 šis tas 54, 87
 šis vienas tegeras 54, 55
 ši treigį 84
 š(i)ulmistras 253
 šiuokart 43
 šiuosyk 43
 šiupinys 113
 šiur tur 54
 šiūstelėti 12
 škala 200
 šlamėsysis 31
 šlapdamas 132
 šlapias 52, 85
 šlapiausias 85
 šlapjas 52, 67
 Šlapjurgis 107
 šleperis 341
 šlepetės 193
 šliaužtuvas 341
 šlieti : šlyti 258
 šliūkštokas 262
 šliūpiniai raštai 78, 93, 114
 šliurės 193
 Šlos 175
 šluostė 194
 šluotražis 5
 šmaikštis 52
 šmaikštus 52, 86
 šmukštus 86
 šnabždesys 31
 šneka 257
 šnekalas 246
 šnekėti 257
 šnypštytė 167
 šniūras 193
 šokoladas 265
 šokoladė 265
 šonas šyla, šonas šąla 50
 šposas 31
 špuntas 262
 špuntavoti 262
 špuntobelis 262
 špuntoblis 262
 špuntuoti 262
 šriūbas 194, 262
 šriūbštokas 262
 šrūvštukas 262
 Štar 175
 štepselis 193, 298
 Štetinas 89
 štoros 192
 šūkiais bėgti 365
 šūkis 355, 364, 365
 šūksnis 364
 šukuočius 202
 šulas 275
 šunies vaikas 23
 šunnagis 124
 šuo 217, 338
 šuo paskui žmogų bėga 224
 šv. 74
 Švč. 74
 Švč. Kūnas ir Kraujas 112
 Švč. Mergelė 112

Švč. Sakramentas 112
 švedinis plienas 360
 švėgerkė 187
 šveistainė XXIII, 157
 šveitykla XXIII, 157
 Švenčiausioji Trejybė 112
 Švenčionys 285
 šventadienis 317
 Šventaitis 350
 šventenybė 334
 šventybė 334
 Šventoji Dvasia 77, 92
 Šventasis Raštas 111
 Šventoji Romos Imperija 108
 Šventoji sąjunga 110
 švėskis 147, 155
 švėsti 82, 323
 šviečiai 199
 Šviesa 101, 105
 šviesomatis 190
 šviesti 199
 šviestis 344
 švietalas 199
 Švietimas 108
 Švietimo ir Meno Darbuotojų Profesinė Sąjunga 105
 Švietimo Ministerija 45, 58, 76, 91, 105, 106, 217
 Švietimo ministerija 109
 Švietimo Ministerijos Komisija 106
 Švietimo Ministerijos terminų komisija 106
 švietimo ministras 345
 Švietimo Valdyba 105
 švietis 199
 švietys 199
 šviežias 244
 švirkštykla 321
 švytuoklė 190
 „Švyturio“ bendrovė 58, 328
 Švyturys 105
 šv. Jono Apreiškimas 111
 Šv. Juozapo kolegija 110
 Šv. Kazimiero Draugija 58, 76, 91, 345
 Šv. Komunija 112
 Šv. Mergelės Dangun Ėmimas (Žolinė) 108
 švogėris 187
 švogėrka 187, 298
 šv. Petras 55, 58, 76, 89, 91

šv. Povilo apaštalo Antrasis laiškas korintiečiams 111
 Šv. Sostas 108

T

t 72, 74, 213
 t. 74
 ta : tą 130
 tabakerka 194
 tabokinė 194
 taca 194
 Tacitas 45, 57, 90
 tad 131
 Tadė 315
 tądien 43, 53, 87
 tai ant didumo pareina 242
 Taikos Kunigaikštis 112
 taip 48
 taipjau 54, 85
 taip kas 54
 taippat 54, 88
 taip pat 43
 takelis 192
 taksi 214
 taksis 214
 taksiukas 214
 taktingas 305
 talentingas 305
 talpinti 303
 talpinti straipsnius 32
 tamysta 346
 Tamsta 45, 58, 77, 92, 112
 tamsta 345
 tamsūs gaivalai 173
 Tamulynaitė 142
 Tamulis : Tamulynas 288
 tangas 78, 93, 214
 tankūs miškai 84
 Tardieu 45, 57, 90, 319
 taryba 363
 taryba (ortofonija) 119, 120
 tarybinis ūkis 282
 tarybinių ūkių valstiečiai 282
 tarybūkiniai 282
 tarybūkis 282
 tarybūkiškiai 282
 tarka 194
 tarmėtyra XIX
 tarp 48

- tarpais 212
 tarpiai augti 273
 tarpsnis 266
 tarptautinis žargonas 3
 tarpti 273
 tarpus 273
 tarpušventė 223
 tarpušventis 113
 tarsena 363
 tarša XIX
 tarškalas 246
 tartis 70, 122, 363
 tas 127
 tas buvo devintojoje parapijoje pa-
 garsėjęs 222
 tas darbas ne man 54
 tąsyti 82
 tas jau 54, 88
 tas nieko, nė velnio nebetiki 240
 tas pat 43, 54, 88
 tas pats 54, 87
 taškuotė 321
 taškuoti 321
 tat 131
 Taučius 142, 260
 Taučiuvienė 142
 taukinas 309
 taupykla 321
 Tauragnai 348
 tauškalas 246
 Tauta 77, 92, 112
 tauta 128, 131
 Tauta ir Žodis 109
 Tautas 260
 Tautybių Sovietas 109
 tautiniai (= tautiška) 138
 tautininkai 77, 92, 113
 Tautininkų (tautiškas) susivieni-
 jimas 114
 Tautkantas 260
 Tautos fondas 110
 Tautos Mokykla 76, 91
 Tautos Šventė 76, 91, 108
 Tautos Taryba 106
 tautotyra 19
 Tautų Sąjunga 109
 Tautvaišas 260
 Tautvydas 107
 Tautvydienė (: Tautvydas) 143
 tavęs 82
 tavo 153
 tavo valia 154
 te 88
 teateina 151
 teateinie 151
 Teatro ir muzikos muziejus Vilniuje
 110
 tebe 88
 teberašo 43
 tebeskanus 88
 tebeturiu 88
 tebūna 151, 156
 techn. 74
 Technideg 175
 technikas 265
 technikinės markės 265
 technikiniai 138
 technikinis 264, 265
 techninė operacinė apskaita 282
 techniniai 138
 techniniai sunkiai įvykdomas 328,
 329
 techninis 264
 techniškai 138, 329
 techniškas 264
 Technomed 175
 tedirbie 43
 teesie 151, 156
 tegeras 88
 tegu būna 156
 teikti 251, 296
 teikti džiaugsmą 296
 teiktis 251
 teip 48, 79
 Teisėjas 109
 Teisėjaitis 109
 teisėjas pakarčiui klausia 218
 Teisėjų knyga 111
 Teisybė 107
 teisininkas 294
 teismo sprendimas 216
 te kas 88
 tekėstos 185
 tekėti 81, 185
 tekyba 185
 tekybos 186
 tekinas 185
 tekinėti 185
 tekys 255
 tėkmė 304
 tekti 131
 tekučių daug, bet vedučių maža 185
 tekūnas 185
 tekutė 185

tekūtė 185
 telšiškiai 112
 Telšių Apskritis Viršininkas 45
 Telšių kraštyros muziejus 110
 Telšių miestas 328
 Telšių miesto valdyba 109
 Telšių Plumpis 348
 tema 44, 56, 67, 89
 tēmijant 343
 tēmyti 31
 tēmiti(s) 343
 temperatūruoti 349
 temti 51
 (ten) danguje 152
 tendencingas 305
 tenlink 43
 ten linkui 54
 ten pat 43
 tenpat 88
 tepalai 271
 tepalas 191
 tepama medžiaga 271
 tepanti medžiaga 271
 teptukas 359
 terapeutija 89
 Terencijus 45
 Terentijus 57
 terminas 192
 termografas 248
 termometras 248
 terp 48, 79
 tęsti 82
 tęstinė 126
 teta 180
 tetėnas 180, 181
 tetulė 180
 tetulėnas 180
 tetulyna 181
 tėvai 156, 179
 tėvas 82
 tėvas 179
 tėvas bei motina 237
 tėvavardis 287
 tėve 156
 Tėve mūsų 147
 Tėvynė 77, 92, 112
 tėviškė 26
 Tėviškės Žiburiai (laikraštis) 105,
 109, 112
 tėvo nabašninkas 328
 tėvo vardas 287
 tėvų tėvai 179

tezauriniai žodynai 201
 težinoti 88
 težta (: težti) 51, 86
 t.y. 55, 74, 89
 Tiekimų Valdybai atsiskaitėme 222
 tiek tedirbo 43
 tiek težino 54
 tiekti 251, 296
 tiekti valgi 296
 tiekis 251
 tiesioji 178
 tiesiog 131, 172, 273
 tiesiogiai 273
 tiesiogiai kreiptis 272
 tiesioginis viršininkas 273
 tie vaistai širdį veikia 30
 tigras 253
 tikėti Dievą 240
 tikėti Dievu 240
 tikėti Dievui 240
 tikėti į Dievą 240
 tikėti į ką 158, 159
 tikėti ką 159
 tikėti visam, ką yra kalbėję prana-
 šai 160
 tikiu Dievą 159
 tikiu Dievą esantį 240
 tikiu į Dievą 159, 160
 Tikiu ing(i) Dievą Tėvą 158
 tikiu in(gi) Dievą Tėvą 240
 tik ką 258
 tikroji 180
 tikslumas 260
 tikslus 260
 tylą (: tyla) 81
 tylesnis 81
 tilpti 303, 330
 tiltas 127
 tynė 229
 tinginys 216, 327
 tirpinys 327
 tirpti 273
 tišėti 83
 tišinėti 83
 tišinti 83
 tišis 83
 tišoti 83
 tišt 83
 tištelėti 83
 tišti 83
 tišus 83
 tiška (: tikšti) 66, 83

- Tiškevičių Palanga 21
 titė 31
 tįžta (: tįžti) 83
 to : tuo 131
 todel 69
 todėl 43, 54, 69, 70, 87
 toks jau 43, 54, 88
 toks pat 43, 54
 toks pats 87
 tolei 82
 tolimatis 190
 Tolimieji Rytai 108
 tolti 51
 tolumo matuotojas 190
 tolumo matuotuvus 190
 tonas 131
 topazas 114
 Toricellis 44, 57, 90
 tormozavo prekybos plėtimąsi 34
 Toulousea 44
 t.p. 74
 tragika 264
 traginis 264
 tragiškas 264
 traicė XXIII, 156, 157
 Trakai 348
 Trakų Pakapė 108
 tramplynas 300
 transparantas 351, 352
 transportiras 351, 347
 traukinio sąstatas 337
 traukinio sudėtis 337
 traukinys pareina 242
 Traukiniui einant duris darinėti drau-
 džiamą 322
 trauksmas 192
 traukti 341
 trauktuvus 341
 trečiapatė 183
 Trečiasis šv. Jono apaštalo laiškas
 111
 trečiasis vyras 183
 trečioji žmona 183
 trefai 196
 Trejybė XXIII
 trejybė 156, 157
 trejos devynerios 113
 Trejotis XXIII
 trejotis 157
 treningo ancugai 349
 tretininkai 77, 92
 triakė 199
 triakis 199
 tribūna 89
 tribūnas 89
 tribūnolas 89
 Trijų Liepsnų žymuo 111
 "Trijų Milžinų" restoranas ir
 viešbutis 77, 92, 110
 trikojis 245
 trikojis žmogus 245
 trykšti 83
 trimestras 253
 trimičius 352
 trimitininkas 352
 Trinyčiai 109
 trintukas 5
 trintuvė 194
 Tripolis 214
 trisdešimt 43
 Trisdešimties metų karas 111
 trisdešimto kovo 14
 Trys Karaliai 58, 108
 trissyk 43, 53, 87
 triupai 199
 trm 71, 72
 trobelninkai 315
 trokštantį pagirdyk 84
 troškinti 194
 trūktinas 7
 trumpiai 199
 Trumpienė (: Trumpa, Trumpis) 143
 trumpikė 257
 trumpinė 127
 trumpinsena 71
 trumpmena 71
 trupai 199
 Tsinanas 319
 Tsingtavas 319
 tt 74
 t.t. 74
 Tu 45, 58, 112
 tūbai 362
 tūbas 298
 Tūbausiai 362
 Tūbausis 362
 tuberkulioza 29
 tuberkuliozis 29
 Tulūza 56, 89
 Tumas-Vaižgantas 348
 Tumėnyčiai 142
 tuo jau : tuo jau 43, 54, 88, 224
 tuokart 43
 tuokti 186

tuoktis 186
 tuomet 43, 53, 87
 tuosyk 43, 53, 87
 tuo tarpu 320
 tur būt 43, 53
 turbūt 53, 87
 turėjimas 7
 turėti 82
 turėti nuosavybėje 267
 turguje susitikau kaimyną 229
 turguje susitikau su kaimynu 229
 turi pasikeikti 218
 tūris 82
 turtėti : paturtėti : praturtėti : ištur-
 tėti 223
 tuščias : tuščiai 137
 tušyti 194
 tu vis tebejaunas 43
 tuzas 197
 tūzas 197, 199
 tvanka 260
 tvirtagalė priegaidė 126
 tvirtapradė priegaidė 126
 tvirtas 310
 tvirtas įrodymas 311

U, Ū

Ubiškė 336
 ugdyba 14
 ugniakuras 82
 Ugnies Žemė 76, 91, 108
 uiti 127
 ūkin. 74
 Ūkio Akademija 58
 Ūkio bankas 110
 Ūkmaš 175
 ukrainiečiai 317
 ulanas 250
 ulonas 250
 Ungura 350
 unija 89
 univ. 74
 univerka 173
 universitetas 44, 56, 89, 130
 universitetinis darbas 24
 Universiteto Humanitarų Fakultetas
 106
 Universiteto Rektorius 58, 105, 106
 unksti 42, 52
 uodo nabagas 328

uošvė 9, 142, 189
 uošviai 189
 uošvienė 142
 uošvija 189
 uošvynė 189
 uošvis 9, 142, 189
 upė 114
 upė Juodoji 21
 upės vaga 22
 Ūralas 108
 urėdas 244, 344
 urėdininkas 344
 usarai 353
 usaras 354
 usnėtos avižos 231
 Užpaliai 235, 265
 užsukti 124
 ūzarai 354
 uzaras 324, 354
 ūzarėliai 354
 uzarėlis 324, 354
 ūzar(i)ukai 354
 uzaručiai 354
 ūzaručiai 354
 uzarukai 354
 uzoras 354
 uzorėliai 354
 už ALTą ALTiškesnis 115
 Užbaliai 236
 užbraukti žodį 219
 Užduobulis 236
 Užeuropiai 107
 užeuropis 4
 Užgavėnės 108
 Užkaukazė 108
 užkuryš (ūžkuryš) 183
 Užmaris 108
 Užnemunė 76, 91, 255
 Užnemunė (Suvalkija) 108
 užpalas 265
 Užpalė 265
 Užpalevičius 265
 Užpaliai 43, 53, 87, 235, 265
 užpalios 236
 Užpalis 265
 Užpelkiai 236
 užpernai 43, 54, 87
 už pernai 87
 už pernai dar mokesčių nemokėjo 54
 užpilas 194
 Užpiliai 43
 užpilti 52, 86

užplungis 113
 užporyt 43, 53, 87
 užpropertai 87
 užraktas 194
 Užringuvis 113
 užsalantis 113
 Užsienio reikalų ministerija 109
 užsienio reikalų ministras 78, 92
 užsienis 124
 užskaitas 300
 užstoti 52
 užsukti 42, 124
 užšokti 124
 Užtiltis 236
 užtrinti 219
 užtupys 183
 užuolaidos 192
 užuomarša 44, 55, 88
 užuosti 55, 88
 užvalkalas 5, 193, 250
 užvalktis 5, 250
 Užventis 113
 užventis 113
 užvakar 53, 87
 užželti 67
 užžerti 124

V

V 73
 v. 74
 Vabalas-Gudaitis 348
 vad. 74
 Vadovas 106
 vadovas 363
 vadovauti kam 331, 332
 vadovauti kariuomenei 331
 vadovėlis 364
 Vaga 101
 vaga : vagoti 274, 281
 vagys 124
 Vaičiulaitė 141
 Vaičiulis 141
 vaidykla 248
 vaikas 123, 126, 128
 vaikas ištiko į ašaras 241
 vaikai 126, 128, 178
 vaikaičiai 178, 181
 vaikai įsidėmi suaugusiųjų žodžius 28
 vaikai tėvo nepriklauso 242
 vaikam 123

vaikams 123
 vaikinga kalė 360
 vaikystė 182
 vaikšteiva 289
 vaikštikas 289
 vaikų nepirksi, patys rasis 326
 vaikuotis 361
 vaikų vaikai 178
 vailokai 361, 362
 vailokas 298
 vainikuotos mergaitės 360
 Vainorienė (: Vainora) 143
 vainoti 24
 vaistai 271
 vaistai veikia širdį 30
 vaistinė 314
 vaistininkas 314
 Vaištautas 260
 Vaitkaitė 141
 Vaitkus 141
 vaizdinga kalba 286
 Vaižgantas 107
 vajoti 276
 vaju 276
 Vakara 76, 91, 108
 vakariečiai 112
 vakarinė laida 226, 227
 Vakarų Europa 107, 108
 Vakarų Vokietija 108
 val. 72
 Valakampiai 108, 284
 Valakampis 284
 Valančienė (: Valančius) 143
 valanda 273
 valandos 78, 93, 113
 Valdas 260
 Valdaitis 260
 Valdeikiai 260
 Valdelis 261
 valdybą sudaro penki nariai 337
 valdyba sudėta iš penkių narių 337
 valdinė tarnyba 359
 valdiniai raštai 26
 valdininkas 344
 valdinis 171, 360
 valdinis laikraštis 26, 359
 valdinis namas 359
 valdiškai 359
 valdiškas 25, 171, 359
 valdiški pinigai 26
 Valdiškų Garlaivių Prieplauka 359
 Valduva 108

- valdžios 26
- Valdžius 260
- valerijonai 89
- valetas 199
- valia 50
- valia tavo 154
- valia : valioti 274
- valios mergelė 304
- valsas 113
- valsčius 85
- valstybė 85
- Valstybės departamentas 109
- valstybės gynėjas 24
- Valstybės Kontrolė 58, 76, 91
- Valstybės Prezidentas 58, 105
- valstybės prezidentas yra tautos ren-
kamas 58
- Valstybės Radijo Fonas 249
- valstybės sekretorius 113
- Valstybės Taryba 57, 106, 108, 109,
345
- valstybės taryba 24
- Valstybės Teatras 58
- valstybinė opera 24
- valstybinė spaustuvė 24
- valstybinė taryba 24
- valstybinis 171
- valstybinis gynėjas 24
- valstybinis miškas 359
- Valstybinis tabako fabrikas "Pa-
trimpas" Vilniuje 92
- valstybinis teatras 24
- valstybinis ūkis 282
- (valstiečiai) liaudininkai 113
- valstietis 85
- vandenynas 114
- Vandenis 107
- Vandenkan 175
- Vandzia 5
- Vandžka 5, 173
- Vandžiogala 234
- vangstyti 85
- vangstytiš 52
- vardinės 259
- varginas 309
- varginti : nuvarginti 272
- varginti(s) 361
- vargšas 52, 85
- variantas 89
- varliūkštis 83
- varnai 197
- varnalizdis 357
- Varnas 103
- varpingos avižos 171
- Varšuva 44, 56, 89
- vartai 156
- vartojimas 7
- vartosena 7, 27
- varvalas 246
- varžyti 131
- varžytinės 213
- varžytynės 213
- Vasara 109
- vasara 113
- vasarinė 355
- vasariniai drabužiai 23
- vasariniai javai 225
- vasariniai švarkai žiemiški 25
- Vasario Šešioliktoji 108
- vasaris 215
- vasariški drabužiai 25
- vasaros laikas 23
- vasarotojas 355
- vasarvietė 355
- važioć (= važiuoti) 121
- važioti 232
- važis (važys) 276
- važiuoja Kalėdoms 306
- važiuoju į svečius 221
- važiuoklė 190
- važiuoti 121
- vedeklis 185
- vedyba 185
- vedybinė giminystė 185
- vedybos 185, 186
- vedimas 185
- vedys 185
- vedmenys 271
- Veidrolit 174
- veikimo apyskaita 285, 287
- veiksena 4
- Veisiejai 336
- veislės gyvuliai 24
- veislės kumelė 24
- veislinė kumelė 24
- veislingas eržilas 249, 250
- veisliniai gyvuliai 24
- veislinis eržilas 249, 259
- veisti 86
- Veiviržas 243
- Veiviržėnai 243
- veizdėti 51
- vėjai 81
- vėjas 81

- vėjmalūnis 85, 364
 vekselį apmokėti 238
 vekselį išpirkti 238
 vekselį sumokėti 238
 vekselių diskontas 281
 vėlei 82
 vėliau 224
 vėliava 81
 velykinis laikas 25
 velykiškas laikas 25
 Velykoms pyragus kepa 307
 Velykos 45, 58, 76, 91, 108, 127, 240
 Velykų salos 114
 Vėlinės 76, 91, 108
 vėlyvas : vėlyvai 137
 velnias 295
 Velnio Gylė 108
 velnio išnara 23
 Velnio Tiltas 107
 velniškai skanus 234
 velnžinkas 43, 53, 87
 velnžinkur 43
 veltiniai 361, 362
 vemti 52, 67
 vendzyti 298
 Vendžiogala 234
 Venera 76, 91, 107
 ventos 78, 93, 114
 vėpsoti 42, 52, 86
 verda ką pietums 30
 verpalas 246
 Verpalit 174
 verpetas 357
 Versalio taikos sutartis 111
 versčiūkas 252
 verstetas 173
 veršėna 142
 veršiena 142
 Veršupė 284
 Veršupiai 284
 vertybės popieriai 261
 vertybiniai popieriai 261
 veržlė 194
 veržtuvai 262
 veržtuvas 262
 vesdamas 42, 51, 66, 86
 vesdavo 42, 51, 86
 vesdinti 42, 51, 86
 vėsintuvas (air conditioner) 205
 vesti 42, 51, 185
 vesti : vadas : įvadis 281
 vestuvės 185
 veterinaras 235
 veterinarija 251
 Veterinarijos akademija 109
 veterinorius 235
 vėversys 338
 Veviržėnai 243
 Vezuvijus 108
 vežėjas 257
 vežikas 257
 vežikauti 266
 vežimas 216
 vežioti 232
 vežmenys 271
 Vyčio kryžius 77, 92
 Vyčio Kryžiaus ordinas 110
 viduramžiai 113
 vidurinė mokykla 24
 vidurinieji laikai 266
 Vidurio Lietuva 108
 vidutiniai 137, 328
 vidutiniškai 137, 225, 328
 viečnos mūkos 156
 vienaip 133
 vienai vienas 54, 87
 vienakalbis 132
 vienalytis 255
 vienalytiškas 255
 vienam ūkininkui numirė vaikas 19
 vienas pusis 132
 vienas pusis 255
 vienareikšmis 255
 vienuolios 255
 vienas ūkininkas, numirė vaikas jo 19
 vienašališkumas 3
 Vienybės aikštė 77, 91, 114
 vienmarškinis 255
 Vienos kongresas 110
 vienplaukis 255
 vienuolynas 156
 vienuolius, -ė 156
 viešalka 192
 viešpatauti 331, 332
 viešpatauti visam pasauliui 331
 Viešpaties Atsimainymas 108
 Viešpatį Jėzų ištiko į (per) veidą 241
 Viešpats 58, 77, 92, 112
 vieta 321
 vietinės įstaigos 24
 vietnamizacija 114
 vietnamizuoti 114

- vietos valstybės degtinės monopolio parduotuvės nėra 27
- vieversys 338
- Vygaila 273, 345
- vikaras 235
- vykęs : vykusiai 137
- vikriai 124
- vikst 86
- vikstelėti 86
- vila 355
- vilgsnas 52
- Vilkaitė 141
- Vilkas 141
- vilkas 132
- vilkaviškietis 256
- vilkaviškis 256
- Vilkaviškis 53, 87, 256
- vilkelis 132
- Vilkyškiai 53, 87, 336
- vilkiukas 132
- Vilkpėdė 108
- vilkti 341
- vilkstis 344
- vilktuvas 341
- Vilkų kaimas, kiemas 21
- Vilkų Kampas 108
- Vilnalit 174
- Vilnia 279
- Vilniaus Akademiniis teatras 106
- Vilniaus Berniukų Gimnazija 105
- Vilniaus kraštas 255
- Vilniaus Pedagoginis institutas 109
- Vilniaus pilies muziejus 110
- Vilniaus Skaičiavimo mašinų fabrikas 110
- Vilniaus S. Neries vidurinė mokykla 110
- Vilniaus universitetas 92, 110
- Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto Lietuvių kalbos katedra 111
- Vilniaus Valstybinis V. Kapsuko universitetas 110
- vilniečiai 112
- vilnietis 92
- Vilnija 28, 255
- vilniškė rašyba 114
- Vilniui Vaduoti Sąjunga 45
- Vilnius 76, 91, 107, 108
- Vilnius : Vilnia 279, 280
- viltininkai 113
- vynai 197
- Vincas Krėvė 107
- Vincė 315
- vingiuoti : vingis 239
- Vyniautas 237
- vyninė statinė 339
- vyr. 74
- viras 49
- vyras 49, 50, 187
- virbai 315
- virbalas 246
- virėją kviečiame pietums 306, 307, 335
- vyresnybė 247
- vyresnis 247
- Virginija 108
- Vyriausiasis Lietuvos išlaisvinimo komitetas 109
- Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto valdyba 110
- vyriškas 25
- vyriški drabužiai 359, 360
- vyriškis 26
- vyrius 192
- virš. 74
- viršgamtiškas 32
- viršininkas 270
- viršininko pavedamas prašau 228
- viršininko pavestas prašau 228
- viršininkui pavedus prašau 228
- viršum sienos kabo 28
- viršūnė 83
- virštuoti 360
- viršžmogiškas 32
- virtykla 321, 356
- virtinė 20
- virtis 199
- virtuvinis žodynas 201
- vyrų gimnazija 26
- virvės atsiek penkis sieksnius 343
- visad 131
- visai Žemaitijai 335
- visa kas 54
- visapusiškas 255
- visapusiškai 255
- visas 128
- visažinis 255
- visdėlto 54
- vis dėl to savo vaiko vargsta 54
- visgi 54, 88
- visiems Žemaičiams 335
- Visi Šventieji 108
- visi trys sūnus susirinko 84

- visjau 54, 88
 vysk. 74
 viską bežinas 54
 viską pranešiu Sesutei 112
 viskas 43, 53, 87
 vyskupas 113
 vislab 43, 53
 visoje Lietuvoje išgarsėjo 223
 visomis dienomis 340
 viso pikto 154
 vispusiškai 255
 vispusišką 255
 vistat 43, 53, 87
 visti: vista 66, 83
 visti: vysti 130
 vysti: vystu 51, 83
 vistiek: vis tiek 43, 54, 87
 vistik 88
 vystyti 259
 visų dienų 155
 visugeriausias 54
 visų geriausias 43, 87, 212
 visų geriausias 212
 visuminis skaitymo mokymas 236
 visuomenės slogutis 324
 visuomeninis elementas 3
 visuomet 43, 53, 87
 visuomet mums prie darbo priklauso 242
 visuosen laukuosen 220
 visuosin laukuosin 220
 visuosna laukuosna 220
 visuotinai 69
 visus šokius suktiniškai šoka 225
 visvaldis 260
 Višakio Rūda 76, 91, 348
 vyšninė 194, 298
 vyšniuvka 194, 298
 Vyšpiniai 265
 vištytė 83, 142
 vištvanagis 44, 55
 vytautas 78, 93, 113
 Vytautas Didysis 107
 Vytauto Didžiojo Universitetas 45, 58, 76, 91, 109, 217, 345
 Vytauto Didžiojo universiteto Teologijos-filosofijos fakulteto Filosofijos skyrius 111
 vitingai 313
 vytis (rykštė) 313
 vytis, vyčio 313
 vyturis 338
 vytuvai 202, 262
 vivirsys 338
 vyžos 81
 Vyžpiniai 43, 265
 Vyžuonos 347
 VK(b)P 284
 VKP(b) 284
 vl. 71
 Vladekas 5
 VLB (Vokietijos LB) 115
 VLIK 114
 VLIKas 114
 VLIK-as 115
 Vlikas 114, 115
 VLIKinis 115
 VLIKininkai 115
 VLIKiškas 115
 vls. 74
 vn. 74
 vokiečiai 112
 Vokiečiai: Vokietija 28
 vokiečių veislės 25
 Vokietija 28, 108, 255
 Vokietijos Bundesratas 109
 Vokietijos Demokratinė Respublika 108
 Vokietijos Geležinis Kryžius 111
 Vokietijos Jungtinė Respublika 108
 Vokietijos teisingumo ministerija 217
 vokietinė kepurė 25
 vokietinės kortos 196
 vokiečiai šautuvai 360
 vokiečiai 77, 92, 297
 vokiška kepurė 25
 vokiški šautuvai 360
 Voluinė 56
 vonia 229
 Voronežo mokytojų kursai 106
 vos nevos 87
 voveris 338
 voverys 338
 vozduška 192
 vozduškai 192
 vsd. 74
 vulgariškas 32

W

W 713, 714

Z

začaskos 193
zamkas 194
zanavykai 112
zaponkos 193
Zarinis 57, 90
zemskis 198
zybkė 199
Zigmantas 277, 307
Zigmantas Vaza 277
Zygmantas 308
zilkė 199
zirzti : zirsiu 51
zyzti : zysiu 51, 81
zokoninkas 156, 160
zoobiologija 227
zoolitas 227
zootomija 227
Zoska 173
zoviesai 192
zubruvka 194
Zujus 142
Zujūtė 142
zurtas 157
zvankai 196
zvonkai 196
zvonkos 196

Ž

žabangai 210
žabangos 210
žabarai 270
žabinės 270
žabiniai 270
žabrai 270
žadėtu laiku 326
žadinti 361
Žadmantas 308
žagaras 245
žagarinės vyšnios 114
žagas 245
žaginyš 245
žagsėti 42, 52, 66
žaidynės 350
žaidinyš 351
žaiginyš 245
žaimos 123
žaislas 41
žaisti 195

žaižda 51
žaiždras 202
žalandžiai 196
žalapis 124
žalas margelis 104
Žalė 107
žalgiriečiai 113
Žalgiris 109, 112
žalia mėsa 239
Žalia Rūta 107
Žaliasis Kalnas (Žaliakalnis) 76, 91, 108
žaliava 240
žaliavinė drobė 240
žaliavinė siera 240
žaliaviniai siūlai 240
žaliavinis plienas 240
žaliavinis stiklas 240
žaliavinis šilkas 240
žalieji kaziai 173
žali kailiai 239
žali kiaušiniai 239
Žalioji 108
žalios bulvės 239
žalios graiženos 277
žalios odos 239
žali vaisiai 239
žallapis 124
žaltys, atsigręžęs į Eglę, prašneko
žmogaus balsu 227
žambinė vaga 321
žardas 245
žardininkai 245
žardinis žaginyš 246
žardkartinė merga 25
Žarėnai 348
Žarėnai-Latveliai 348
Žasino Kaklas 105
žasys gulbinės Skersio 22
žasys Skersio gulbinės 22
žasys : žasų 338
žebenkštis 291
Žemaičiai 57, 108, 255
žemaičiai 112
Žemaičių Kalvarija 108, 348
Žemaitė 75, 90
žemaitė 312
Žemaitės Raštai 111
Žemaitija 255
žemaitis 77, 92
žemckis 198
Žeimena 107

- Žemė 107
 žemė mano nuosavybėje 267
 žemėj 149, 156
 žemėje 147, 149, 150-153, 156
 Žemės Bankas 105
 Žemės Ūkio Akademija 105
 Žemės ūkio akademija 109
 Žemės Ūkio Rūmai 91
 Žemyna Žiedkelė 107
 žeminiai (: žemė) popieriai 261
 žemis 198
 žemys 198, 199
 Žempaklin 175
 žemukas 198
 žemuoginė spalva 7
 Ženeva 56, 89
 žentas 189
 žiaurus 239
 žibalas 191
 žibalinas kubilas 339
 žibalo kubilas 339
 žibaluotas kubilas 339
 žybsoti 52
 "Žiburio" gimnazija 105
 Žiburyš 105
 žydas atsispirdamas penkdešimtę
 siūlė 228
 žydijs 251, 255
 žydinė mergė 172
 žydinė mokykla 23
 Židinyš 76, 91, 234
 žydinis pyragas 25
 žydiškas 172
 žydiškas pyragas 25
 žydiškas žmogus 256
 žydo sukčius 328
 žydų kepykla 12, 27
 žiedynas 186
 žiema 113
 žieminė kepurė 25
 žieminiai javai 225
 žieminis kelias 23
 žiemiškai rengiasi 225
 žiemiški drabužiai 225
 žiemos kelias 23
 žiemos vartai 23
 žiezdras 333
 Žygas 308
 Žygaudas 278, 308
 Žygimantas 277, 307
 Žyg(i)mantas 308
 Žygimantas : Žygimantas 307
 Žygimantas Senasis 107
 žygis 283
 Žygimantai 277
 Žygimantas 277, 278, 307
 Žygimantynai 277
 Žygota 308
 Žygytis 308
 Žygutis 308
 žili (: žilti) 83
 Žymantai 307
 žymenybė 248
 žymesnybė 247
 žymesnybių žodynas 247
 žymybė 248
 žinaš : žinančiai 137
 žingsnis 42, 50, 52, 85, 255
 žingsniuoti 239
 žinojo kalbą 31
 žinoti 170
 žiodmenys 271
 žioplys 42
 žiopsoti 42, 52, 86
 žirgą dovanotas 138
 žirge sėdėjo 151
 žirgsoti 42, 52
 Žirgų Ganyklos 108
 žirklės 51
 Žirnis ir Pupelė 107
 žiubčius, žiubsnis 42, 52
 žiubtuvis 42
 žiupsnis 42
 žiūrėk paskutiniame puslapyje 148
 žiūrėti 343
 žiūriu, lazda pasirėmęs skaito 227
 žiurkė 131
 žyvatas 353
 žlėgtainis (steikas) 113
 žlugas 85
 žlugo : žliuga 84
 žlugtas, žlugtuvis 52
 Žmogaus Sūnus 112
 žmoginis stulpas 25
 žmogiškas žydas 25
 žmogus žmogui nelygus 210
 žmona 187
 žmonija 28
 žmoninė pareiga 321
 žmoninė perėja 321
 žmoniniai posakiai 30
 žnyplės 194
 žodynas 158
 žodina kalba 286

žodinyčia 158	1 (= viena) kuopa 73
žodis ant širdies plūduriuoja 3	1. (= pirmoji) kuopa 73
žodis: žiodyti 50	3-sis 73
žolinė spalva 7	3-oji 73
žonsis, žosis, žousis, žūsis (= žąsis)	3-ajam 73
122	5 m 3 cm 97
žr. 74, 55, 89	10' = 10 pėdų 71
žūt būt 43	12 t. (jei vienas puslapis seka) 55, 89
žūtbut 53, 87	12 tt. (jei keli puslapiai seka) 55, 89
žūti 83	§ 13 56
žuva 83	§§ 14, 15 56, 93
žuvėdra 109	15 lt. 20 ct. 73
žuvingas ežeras 231	15 kg 750 g 97
žuvis 131	15.V.33 222
žvaigždėta naktis 230	15° C (= 15 laip. Celsijaus) 73
žvakgalis 52, 86	20° R (= 20 laip. Reomiūro) 73
žvejas 294	40° F (= 40 laip. Farenheito) 73
žvejyba 185	16.II 330
žvejys 294	33.V.15 221, 222
žviegzdras 333	25 Nr. 238
žvilgterėti 52	142 nr. (tekste) 89
žvyras 333, 352, 353	275 Nr. 214
žvyravoti 353	314 Nr. 73
žvirblienė 142	314 nr. 73
žvyrdubė 333	1933 m. sausio 15 d. 97
žvirgždadubė 333	1933 m. gegužės 15 d. 221
žvirgždas 333, 334, 353	1935.V.15 93
žvirgždynas 333	II.16 330
žvirgždynė 334	II klasės mokinys 274
žvirgžduoti 333	II-os klasės mokinys 274
žvyrynas 333	II-tros klasės mokinys 274
žvyris 333	III nuovada 93
žvyrius 333	
žvyruoti 333, 353	
žvizdras 333	

2. KITŲ KALBŲ ŽODŽIAI BEI POSAKIAI, KURIEMS SIŪLOMI LIETUVIŠKI ATITIKMENYS

Abendausgabe 227	Alpdrücken 323
abhängen 241	Alphabet 268
Abhängigkeit 241	alphabetum 268
absteigende Linie 178	Altertum 266
adoptieren 184	Althing 104
Adoptiveltern 184	Altvater 179
Adoptivmutter 184	Altzeit 266
Adoptivvater 184	Angerburg 350
affinitas 176, 187	angenommener Sohn 183, 184
Ahn 179	angenommene Tochter 184
Alkoholometer 280	Angerapp 350

- angrenzend 270
 an Kindes Statt annehmen 184
 ankommen 241
 anstossend 270
 anti-halo 191
 Arzneimittel 271
 assemblée constituante 104
 asyllum 349
 Asylrecht 349
 Athlet 351
 Auflage 226
 Auflage ist erschöpft 325
 aufmerken 343
 aufnahmefähig 301
 aufsteigende Linie 178
 Auftreten 283
 aushöhlen 232
 Auslöser 190
 Aussprache 363

 babka 179
 babuška 179
 Badeanstalt 356
 Badehose 247
 Badeplatz 356
 Badestelle 356
 Bahnhof 364
 ball-and-socket 190
 Bärenfang 194
 barta 198
 Beförderungsmittel 271
 Beisammensein 365, 366
 Bekleidung 246
 Belichtungsmesser 190
 benachbart 270
 berauben 266
 Beraubung 266
 berechnen 239
 besposredstvennyj 172
 beta 277
 Bierbrauerei 361
 Biriuta 268
 Biruta 268
 bit' 199
 Blende 190
 Blutsverwandschaft 176
 Bohrmaschine 262
 bokovyje linii 178
 Bombenflugzeug 346
 Bombenträger 347
 borciuch 198
 borezuch 198

 borsuk 198
 Botschkarjewa 320
 bračnyje 186
 brak 186
 brakosočetanije 186
 Brandgeschosse 271
 brati 181
 bratskoje rodstvo 182
 bratstvo 182
 brat trojurodnij 182
 Brauhaus 361
 Brauleute 186
 Braut 185
 Bräutigam 186
 browar 361
 Bruderschaft 182
 Brühschnitzel 277
 Bube 198
 bubni 196
 buchstäblich 268
 Bühnensprache 120
 bukval'no 268
 bumbvedējs 347
 Bund 342
 Bündel 342
 bunt 342

 całkowity 236
 carreu 196
 cauchemar 323
 chleb nasz powszedni 154
 coeur 197
 Congress 104
 consonantal system 131
 constituent assembly 104
 Cortes 104
 credebant in eum 160
 credens in Deum 160
 credere in aliquem 160
 credo Deum (esse) 159
 credo in Deum 159, 160
 credo in Deum Patrem 240
 croix 196
 czerwień 197
 czerwony 197

 čechol 250
 červi 197
 čto kasaetsia 329

 dama 198
 danach 224

- darauf 224
- Dargainen 350
- Dasein 301
- davno 138
- debita 155
- debitoribus 155
- ded 179
- ded da babuška 179
- deduška 179
- delianka 244
- der Zug kommt an 242
- desiatka 199
- développeur 259
- dever' 187
- deviatka 199
- devica 185
- diadia dvojurodnj 182
- Diskonto-Bank 281
- dobrobyt 325
- doccia 281
- dolg 242
- Doppelzentner 72
- Dreibockkreuter 245
- Druckerei 224
- Dusche 281
- dvojurodnaja babka 182
- dvojurodnaja plemiannica 182
- dvojurodnaja sestra 180
- dvojurodnaja vnučka 182
- dvojurodnj brat 180
- dvojurodnj ded 182
- dvojurodnj plemiannik 182
- dvojurodnj vnuk 182
- dzwonki 196
- écoles publiques 26
- Eger 350
- Ehe 186
- Ehefrau 186
- Ehegatte 186
- Ehegattin 186
- Eheleute 186
- eheliche 186
- Ehemann 186
- ehescheiden 186
- eheschliessen 186
- Eheschliessung 186
- Ehestand 186
- Eichel 196
- eigen 217
- einander heiraten 185
- einen Wechsel diskontieren 281
- einschlieslich 215
- einzel 226
- Eisschrank 206
- Enkel 178
- Enkelin 178
- Entfernungsmesser 190
- entwickeln 191, 259
- Entwickler 191
- Erdmeter 71
- erleben 231
- Erlebnis 231
- es viñam tieu 240
- ežegodnik 327
- Falsch 252
- fal's' 252
- Familie 176
- Festmeter 71
- Filmpack 190
- Fixier 191
- fixieren 191
- Flugzeug 210
- flüssige Brennstoffe 271
- Folketing 104
- Forstwart 244
- freezer 205
- Freier 185
- Frühzeit 266
- futliar 250
- Futtermal 250
- ganzheitlicher Leseunterricht 236
- Ganzheitsmethode 236
- Gartenschirm 362
- Gastspiel 342
- Geburtsort 226
- Gefrieranlage 206
- Gegenlichtblende 190
- gehören 229, 242
- geneigt machen 251
- Generation 178
- gerade Linie 178
- Gerichtsurteil 216
- Geschlecht 176
- gesellig 254
- geselliges Beisammensein 265
- Gesetzgeber 364
- Gesetzgebung 364
- Gleichgewicht 223
- godovoj otčiot 327
- gorod Kovno 21
- gosudarstvennaja gimnazija 26

- Grandmesser 347
 Grossdeutscher 317
 Grosseltern 179
 grössere Hälfte 234
 Grosslitauer 317
 Grossmutter 179
 Grossneffe 182
 Grossnichte 182
 Grossonkel 182
 Grosstante 182
 Grossvater 179
 Grün 197
 grüne Schnitzel 277
 grünes Garn 239
 guten Tag 32, 356

 Halbbruder 183
 halbbürtig 180
 Halbschwester 183
 hall 192
 Handbuch 363
 Hauswesen 192
 Haut pflegen 306
 Heydekrug 350
 Heilmittel 271
 Heinrichswalde 350
 heiraten von männlicher Seite 185
 heiraten von weiblicher Seite 185
 heiratsfähige Jungfrau 185
 Henricus Monte 292
 hersenden 220
 Herz 197
 hinzusenden 220
 hochdeutsch 122
 Hochzeit 185
 Hüttenreuter 245

 igrat'nyja karty 195
 igrat' v karty 195
 imię tve 154
 in coelis 154
 in terra 149, 152, 153
 in Verbindung 231
 ispolkom 282
 izdanije 226
 izdanije isčerpano 325
 izdelije 327

 Jahrbuch 327
 Jahresbericht 327
 jakość 166
 jego gromom ubilo 11, 20

 jedinokrovnaja sestra 183
 jedinokrovnyj brat 180
 jedinoutrobnaja sestra 183
 jedinoutrobnij brat 183
 joker 199

 kačestvo 166
 kalpiņš 198
 kalps 198
 kamennaja stena 23
 kameradschaftlich 254
 Karten spielen 195
 kartować 195
 kartownik 195
 katoličeskij 265
 katolisch 265
 Käufer 256
 Kaufladen 224
 kieszeń 256
 Kindschaft 182
 Kirchdorf 230
 klasische Sprachen 264
 Kleidung 246
 kleinere Hälfte 234
 kolchoz 282
 kolchoznik 282
 Kollektivwirtschaft 282
 koloda 195
 kolossal 173
 König 197
 konstituierende (verfassungsgebende)
 Versammlung 104
 korol' 197
 Körperpflege 306
 korporatives System 236
 Korporativstaat 236
 krolestwo tve 154
 Kreuz 196
 krovnoje rodstvo 176
 kryt' 199
 Küchenherd 250
 Kugelgelenk 190
 Kühlschrank 206
 kupal'noje zavedenije 356
 Kusine 180

 Labiau 350
 Lack 332
 längst 138
 Latvijas mākslas akadēmija 29
 Laub 197
 Läufer 185

- lavka 224
- Lebensweise 301
- Lebenswesen 301
- législateur 364
- législation 364
- Lehrling 248
- Leichtathlet 351
- lesen 239
- Lichthof 191
- lichthoffrei 191
- Lieferung 226
- lielā puse 234
- Liepāja 336
- Liepājas latviešu skatuves biedrība 29
- litviš 175
- Luftschiff 210
- mačecha 183
- magazin 224
- majówka 259
- majturības skola 29
- malum 155
- Marmelade 265
- match 350
- mazā puse 234
- Memel 350
- merken 343
- metlica 182
- minister verbi divini 253
- mischen 199
- Mittelalter 266
- Mittwoch 274
- Morgenausgabe 227
- mužniny roditeli 188, 189
- Nachkomme 179
- načafnoje učilišče 24
- nachoditsia 326
- na nebesi i na zem(l)i 149
- na sądzie bożym 148
- na wieki wieków 153
- na ziemi 147, 149, 152
- nazvanija rodstva 176
- nebenan befindlich 270
- Neffe 181
- neobchodimost' 334
- nepos 178
- nervnyj 360
- nervös 360
- Neukirch 350
- Neuzeit 266
- nevesta 185
- nevestka 188
- Nichte 181
- Niederung 350
- Nimmersatt 355
- nischodiaščaja linija 178
- nižnik 198
- Notwendigkeit 334
- Nowa Wilejka 279
- npravstvennoje sostojanije 301
- oatmeal 202
- oatmeal cookies 202
- obchodzić 323
- Ober 198
- obiazannost' 242
- obichod 192
- objedinit' 204
- obručatsia 185
- obručennyje 186
- oklik 364
- okrzyk 364
- Onkel 180
- onuk 178
- otčestvo 287
- otčim 183
- otčislenije 286
- otdefnyj 226
- ote wszego złego 155
- padčerica 183
- pamfil 198
- panem nostrum quotidianum 154
- pasynki i padčericy 183
- pasynok 183
- Patriarch 179
- Patronymikon 287
- peregib 283
- Pfeiler 275
- Pflegekind 185
- pflegen 306
- Pflicht 242
- physikalische Grösse 264
- physische Arbeit 264
- pik 197
- pique 197
- pitomec 184
- Planfilm 190
- pleasure 131
- plemia 176
- plemiannica 181
- plemiannik 181
- plita 250

- Plünderung 266
 pluralis auctoris 346
 pojedinnij 226
 pokolenije 178
 pomolvlennyje 186
 pomolviť(sia) 186
 po prinalležnosti 254
 posle togo 224
 Pośpieszka 283
 posvoitsia 189
 potom 224
 potomok 179
 povenčat 186
 praded 180
 praded i prababka 179, 180
 praprababka 180
 prapraded 180
 praotec 180
 prapraavnuk 179
 praroditeli 179
 pravnuke 178, 179
 predki 179
 predšestvenniki 180
 priamaja linija 178
 priiskivajuščij sebe nevestu 186
 prijemnaja doč' 184
 prijemnaja mať 184
 prijemnyje deti 184
 prijemnyj otec 184
 prijemnyje roditeli 184
 prijemnyj syn 184
 procureur de la République 24
 procureur supérieur de l'État 24
 produktiv 286
 produktivnyj 286
 progulščik 288
 proiznošenje 363
 projaviť 259
 projavliat 259
 Przelaje 350
 punctum 262, 321
 Pundel 342

 qualitas 166
 Qualität 166
 qualité 166
 quintal 72
 quintal metrico 72
 quintal métrique 72

 radius 248
 rasporiaženije 344
 rassudok 301
 rastorgnut brak razvodom 186
 Raummeter 71
 ravnovesije 223
 razmeščenje 337
 razvodiť 186
 Raza 355
 rechnen 239
 Regenschirm 362
 Regierungsgymnasium 26
 Reichstag 104
 riadiť 344
 riadom nachodiasčijsia 270
 Rīgas pilsēta 21
 rod 176
 rodnia 176
 rodonačalnik 180
 rodstvennyj 176
 rodstvennik 176
 Roherzeugnisse 239
 Rohfelle 239
 Rohflachs 239
 Rohgarn 239, 240
 Rohglas 239
 Rohhaut 239
 Rohleinwand 239
 Rohmaterial 239
 Rohsaft 239, 240
 Rohseide 239
 Rohschwefel 239
 Rohstahl 240
 Rohsteine 239
 Rohstof 240
 Rollfilm 190
 Rollfilmkamera 190
 Rübe 277
 rukovodstvo 363
 Rundfahrtauto 276

 Sauerschnitzel 277
 Säule 275
 schallen 222
 Schaubühne 248
 Scheide 250
 Schlepper 341
 Schmierstoffe 271
 Schnitzel 276
 Schoden 350
 Schruwstock 262
 Schüler 248
 Schwager 176, 187
 Schwägerin 187

- Schwägerschaft 176, 187
 Schwedenreuter 245
 Schwenzait 350
 Schwerathlet 351
 Schwesterschaft 182
 Schwiegereltern 188
 Schwiegermutter 188
 Schwiegersohn 189
 Schwiegertochter 188
 Schwiegervater 188
 Schwippschwager 187
 Schwippschwägerin 187
 Schwungbrett 300
 Schwungrad 322
 segodnia pervago aprelia 19
 Sein 301
 sein 217
 seines Todes sterben 20
 Seitenlinien 178
 semja 176
 sestra trojurodnaja 182
 sestričestvo 182
 (sich)verhelichen 186
 (sich)verloben 185
 (sich)versprechen 186
 sich verschwägern 189
 sicut in coelo, et in terra 149, 153
 sieviešu ģimnazija 26
 synthetische Methode 236
 syrcovaja staľ 240
 sirota 183
 Sittlichkeit 301
 Sittlichkeitszustand 301
 skriešanās 252
 smežnyj 270
 smutek 365
 smutok 365
 snocha 188
 sobstvennyj 217
 sočetat(sia) brakom 186
 sojedinit' 204
 Sonnenblende 190
 Sonnenschirm 362
 sostav 337
 sovchoz 282
 sovchoznik 282
 Sovnarkom 282
 Sowjetwirtschaft 282
 Spiel 195
 Spielkarten 195
 Sprechweise 363
 Sprengkörper 271
 Sprengmittel 271
 Sprengstoffe 271
 Sprungbrett 300
 Sprungschanze 300
 Spundhobel 262
 staatliches Gymnasium 26
 Staatsgymnasium 26
 Stamm 176
 Stammvater 180
 Standpunkt 173, 305
 stechen 199
 Steffenschnitzel 276, 277
 stena kamene 23
 stepen' rodstva 178
 steppen 233
 Steppnaht 233
 Stich 199
 Stiefbruder 183
 Stiefkinder 183
 Stiefmutter 183
 Stiefschwester 183
 Stiefsohn 183
 Stieftochter 183
 Stiefvater 183
 stolec 230
 Strebepfeiler 275
 stročit 233
 stročka 233
 stupit' v svojstvo 189
 Sucher 190
 sudebnoje rešenije 216
 super terram 149
 suprug 186
 supruga 186
 suprug 186
 supružestvo 186
 svad'ba 185
 svaigs 244
 svekor 188
 svekrov' 188
 svodnaja sestra 183
 svodnyj brat 183
 svodnyje deti 183
 svoj 217
 svojstvo 176, 187
 svojstvennica 187
 svojstvennik 187
 święć się 147
 Szydłów 350
 szpuntować 262
 szrub 262

- szwagier 187
 szwagierka 187

 šarovoje sojedinenije 190
 šurin 188

 Tagesordnung 237
 tam w niebie 152
 tasovať 199
 Tatsache 238
 test 189
 tešča 189
 tetka dvojurodnaja 182
 tiamit(sia) 343
 transparent 351
 trauen 186
 Trauung 186
 tref 196
 trêfle 196
 tremlin 300
 Trockenschnitzel 276, 277
 trojurodnaja vnučka 182
 trojurodnij vnuk 182
 truf 199
 Trumpf 199
 tu na ziemi 152
 tuz 197
 twa wola 154
 twe imię 154

 überlichten 189
 überlichtet 190
 Übermensch 301
 učet 281
 učiteľskaja seminarija 21
 učreditefnoje sobranije 104
 uklon 283
 ulan 250
 umerat' svojeju smertju 20
 umozaključenie 301
 uneheliche 186
 unmittelbar 172, 272
 Unter 198
 unterbelichten 190
 unterbelichtet 190
 Urenkel 178
 Urgrosseltern 179
 Urgrossmutter 179, 180
 Urgrossneffe 182
 Urgrossnicht 182
 Urgrossvater 179, 180
 Ururenkel 179

 Ururgrossmutter 180
 Ururgrossvater 180
 Urzeit 266
 usynovit' 184
 usynoviteli 184

 valet 198
 Valsts Daugavpils baltkrievu vidus-
 skola 29
 valsts ģimnazija 26
 Valsts Jelgavas skolotāju institūts 29
 vanna 229
 vdova 183
 vdovec 183
 vdovstvo 183
 vdovstvovat' 183
 Vecbebru biškopības un darzkopības
 skola 21
 venčānija 186
 venčat' 186
 Verehelichung 186
 Verkaufsplatz 224
 Verkaufstätte 224
 Verlobte 186
 Vernunft 301
 Vernunftschluss 301
 Versammlung 366
 Verschwāgerte 187
 Versprochene 186
 Verstand 301
 verwandt 176
 Verwandter 176
 Verwandschaft 176
 Verwandschaftsgrad 178
 Verwandschaftsnamen 176
 veselija 185
 vešalki 245
 Vetter 180
 vychod zamuž 185
 vie 276
 vyjti zamuž 185
 vypusk 226
 viriešu ģimnazija 26
 vystuplenie 283
 vključitel'no 215
 vnebračnyje 186
 vnimat' 343
 vnučka 178
 vnuk 178
 vollbürtig 180
 Voreltern 179
 Vorfahren 180

Vorvater 179
 voschodiasčaja linija 178
 vospitannik 185
 vstupit' v svojstvo 189
 v sviazi 231
 vziatka 199

 Wachen 278
 Wahleltern 184
 Wahlkinder 184
 Wahlmutter 184
 Wahlsohn 184
 Wahltochter 184
 Waldrevier 244
 Wechselstube 239
 Wersoppe 284
 Wesen 301
 Wierszupa 284
 Wierszupka 284
 Wierzę w Bog Otca 158
 Wierzę w Boga Ojca 158, 240
 Wilejka 279
 Wilenka 279
 Wilja 279
 Wilna 279
 Windhalm 182
 Windmühle 364
 Winkelmesser 347
 wino 197
 Wirszupa 284
 Wirszupka 284
 wystąpienie 283
 Witwe 183
 Witwenstand 183
 Witwer 183
 Witwerstand 183
 Witz 302
 wyżnik 198

w niebie 147
 w niebiesiech 154
 wola twa 154
 Wołokup 284
 Wołokumpie 283, 284
 wszego złego 154
 wuj 180
 wujenka 180

 zählen 239
 Zahlungsmittel 271
 zakonodateľ 364
 zakonodateľstvo 364
 zamecat 343
 Zauberkarten 195
 ziať 189
 Zygmunt 277, 307
 zolovka 188
 Zuckermehl 338
 Zuckerpuder 338
 Zugang 242
 zukommen 241
 zusammenkommen 365, 366
 Zusammensein 365, 366
 zusammensein 365
 Zusammenstellung 337

 ženich 186
 ženitsia 185
 ženimyj paren' 186
 ženiny roditeli 189
 ženitba 307
 Žigimontovič 307
 żołądz 196
 żwir 333, 352
 żwirować 353
 żwirówka 353

3. PAVARDĖS

Adelungas 354
 Alantas, V. 204, 205
 Ambraška, J. 105
 Andriušis, P. 173
 Andziulaitis 186
 Augustinas, šv. 160

 Balčikonis, J. XXIII, 41, 47, 66,
 68, 79, 80, 106, 157, 197

Baranauskas, A. XXIII, 121, 157,
 167, 273
 Baronas, J. 205
 Barzdukas, S. 101, 102
 Basanavičius, J. 179, 253
 Bezenbergeris, A. 179
 Biržiška, M. 26
 Blotnas, 65
 Braun 284

- Braune, W. 154
 Brenderis, P. (F. Brender) XIII, XVII, XXII
 Bretkūnas, J. 179
 Brizgys, V. 149, 152
 Būga, K. XIII, XV, XVII, XVIII, XXI, XXIII, 46, 78, 157, 178, 238, 244, 249, 273, 286, 296, 305, 338, 356
 Bukota, J. 47
 Busilas, A. 47
 Būtėnas 31

 Chilinskis, S. 148, 149, 152, 253
 Ciceronas 19
 Cirtautas, G. XXIII, 157
 Čiurlionienė, S. 47, 213, 315

 Dambrauskas, A., žr. ir Druskus 47
 Dambrauskas, L., žr. ir L. Dambriūnas 80, 101, 371
 Dambriūnas, L., žr. ir L. Dambrauskas 147, 152, 153, 157, 158
 Dargis, L. 455
 Daukantas, S. XXIII, 157, 166, 200, 311, 313, 375
 Daukša, M. XXIII, 65, 147, 152-154, 157-159, 179, 180, 195, 200, 253, 263, 273, 316, 341, 349
 Długosz, J. 147, 155
 Donelaitis, K. 200
 Drieschas, H. XIII
 Druskus, žr. ir A. Dambrauskas 253
 Duryš, M. 47
 Dusburbietis, P. 292

 Endzelynas, J. 46, 75, 78
 Erdmann 7

 Fichtė 6
 Fraenkelis, E. XVII, XIX

 Gaigalienė, R. VIII
 Gasparavičius, K. 105
 Gerulis, J. (G. Gerullis) XIII, XXI
 Gerutis, J. XXIII, 157
 Gidžiūnas, V. 155
 Giedraitis, A. 47
 Giedraitis, J. A. 148, 154
 Gira, L. 32
 Goethė, W. 19
 Goštautas, J. 109

 Gražvydas 31
 Grigas, N. 47, 79, 102
 Grigonis, M. 47
 Grimmas 354
 Gwagnini 147

 Haversas, W. 12, 20
 Hegelis 10, 17
 Heinze XIII
 Hermannas, G. 10, 17
 Hertelis (Hertel), J. XIII, XXI

 Yla, S. 147, 149, 159

 Jablonskis, J., žr. ir Rygiškių Jonas XIII, XV, XVII, XVIII, XX, XXI, XXIII, 16, 22, 26, 41, 46, 47, 65, 68-70, 78-81, 106, 149, 150, 151, 157-159, 167-169, 186, 197, 200, 204, 206, 230, 231, 240, 273, 285, 287, 293, 299, 311, 352, 354, 355, 359, 360, 363, 364
 Jakučionis, A. 41, 47, 79
 Jasiulaitis 186
 Jaunius, K. XV, XXI, 167, 211, 221
 Jeronimas, šv. 268
 Johannet 6
 Jogaila 147, 149, 155
 Jonikas, P. VII, XX, 24, 80, 101, 209
 Junkeris, H. XIII
 Juodelė, P. 352
 Juška, A., žr. ir Juškevičius 151, 247, 251, 296, 352, 354, 362
 Juškevičius, žr. ir A. Juška 236

 Kabelka, J. 200
 Kalnius, A. 80
 Kalvaitis, V. 5
 Kamantauskas, V. 5, 247, 298, 370
 Kantas, I. 10, 17
 Karevičius, P. 148
 Karłowiczius 6
 Kasakaitis, A. 41, 47, 79
 Kirilas 149
 Kleinas, D. 188, 261
 Klimas, P. 46, 47, 245
 Kluge-Götze 354
 Kolupaila, S. 71
 Kozłowski, M. 147, 155
 Krėvė, V. 203, 315

- Kriaušaitis, P., žr. ir Rygiškių Jonas 46
 Kubilinskas 107
 Kuodys, L. 231
 Kuršaitis, F. 159, 176, 179, 185, 187, 220, 223, 224, 240-242, 248, 251, 253, 256, 273, 316, 321-324, 326, 332, 338, 352, 354, 365
 Kuzmickis, Z. 41, 47, 79, 80
 Lalis, A. 156, 205
 Laucius, K. 189
 Laukaitis, J. XXIII, 47, 157, 209
 Laurinaitis, J. M. 80, 102, 209
 Lebedys, J. 155
 Ledesma 152
 Lyberis, A. 102, 205, 206
 Luther'is, M. 120
 Maciūnas, V. XX
 Maleckis 154
 Marconi(s) 248
 Masilūnas, K. 66
 Masionis, A. XVII
 Mašiotas, P. 47
 Maupassant'as 30
 Mažvydas, M. 27, 65, 147, 154, 172, 178, 252
 Meyeris, K. H. XIII
 Meillet, A. 12, 20, 172
 Meškauskas, K. 47
 Metodijus 149
 Mickevičius, A. 109, 200
 Mykolaitis, V. 47
 Mylenbachas 75
 Miškinis, M. 79
 Murka, J. 47
 Naginskas, S. 47
 Nesselmannas, G. H. F. 200
 Niedermannas (Niedermann), M. XVII, XXII
 Ostrauskas, K. XIV, XX
 Otrębskis (Otrębski), J. 80, 157
 Pabrėža 157
 Palionis 155, 158
 Paliulionis, M. XXIII, 157
 Panconcelli-Calzia, G. XIII
 Paulis, H. 18
 Petkevičius, M. 147, 197
 Petkevičius, V. 107, 253
 Piročkinas, A. 158
 Puškinas 200
 Rėza 151
 Rygiškių Jonas, žr. ir J. Jablonskis 16, 46, 47, 66, 69, 80, 123, 139-141, 235, 241, 245, 248, 259, 265, 268, 328, 343, 370
 Ruigis XXIII, 157
 Sabaliauskas, A. 156
 Salienė, S. 156
 Salys, A. VII, XIII-XXIV, 41, 46-48, 66, 75, 78-80, 101, 200, 201, 209, 290, 371, 455
 Schadilka 154
 Schleicheris, A. 200
 Schmalstieg, W. R. XV, XX
 Seklucjanas 154
 Sennas (Senn), A. XIII, XVII, XXII, 169, 201
 Serapinas, I. VIII, 487
 Sieversas, E. XIII
 Sirvydas, K. XXIII, 148, 152, 157, 253, 261, 299, 318, 325
 Skardžius, P. 17, 41, 46-49, 66, 101, 102, 105, 147, 152, 157, 158, 209, 242, 353, 354, 371
 Skvireckas, J. 149, 151, 155, 156, 160
 Smetona, A. 261
 Sragys, P. XXIII, 157
 Stang, Chr. S. 154
 Steinthalis, H. 10, 18
 Storferis, A. J. 354
 Stravinskas, J. 302
 Strykowski, M. 147
 Suetonijus 20
 Širvydas, žr. ir Sirvydas 65
 Šlapelis, J. XXIII, 157, 294
 Talmantas, J. 41, 46-48, 79, 80, 209
 Tertulijonas 160
 Tonkūnas, J. 66
 Trautmannas (Trautmann), R. XII, XXI, 46
 Tumas-Vaižgantas 247
 Ulvydas, K. 204
 Untulis, M. XVIII

- Vaišnys, J. 147, 152
Valančius, M. XXIII, 157, 186, 200, 231
Vydūnas 47, 202, 248
Vilentas 65, 147, 159
Vireliūnas, A. 46, 169, 206
Vytautas 147, 149
Vossleris, K. 3
Vrtel-Wierczyński, S. 154
Websteris 200
Wundt, W. 166
Žemaitė 315, 341, 344
Žemaitis, Z. 16, 17, 21, 22, 26, 28, 29
Žirgulyš, A. 204
Žiugžda, J. 41, 47, 48, 79, 80, 105

LIETUVIŲ KATALIKŲ MOSKLO AKADEMIJOS LEIDINIAI

Suvažiavimo Darbai, I	tomas, 542, psl., Roma ² 1973	20 dol.
Suvažiavimo Darbai, II	tomas, 486 psl., Roma ² 1973	18 dol.
Suvažiavimo Darbai, III	tomas, 526 psl., Roma ² 1972	20 dol.
Suvažiavimo Darbai, IV	tomas, XV-321 psl., Roma 1961	12 dol.
Suvažiavimo Darbai, V	tomas, XVI-647 psl., Roma 1964	24 dol.
Suvažiavimo Darbai, VI	tomas, XVI-510 psl., Roma 1969	18 dol.
Suvažiavimo Darbai, VII	tomas, XV-427 psl., Roma 1972	16 dol.
Suvažiavimo Darbai, VIII	tomas, XVI-595 psl., Roma 1974	22 dol.
Suvažiavimo Darbai, IX	tomas, spausdinama.	
Suvažiavimo Darbai, X	tomas, ruošiamas spaudai.	

Metraštis, I	tomas, XVI-374 psl., Roma 1965	14 dol.
Metraštis, II	tomas, VIII-370 psl., Roma 1966	14 dol.
Metraštis, III	tomas, VIII-410 psl., Roma 1967	16 dol.
Metraštis, IV	tomas, VIII-624 psl., Roma 1968	24 dol.
Metraštis, V	tomas, VIII-623 psl., Roma 1970	24 dol.
Metraštis, VI	tomas, spausdinama.	

A. Dambrauskas-Jakštas, Užgesę Žiburiai, XVI-502 psl., Roma ² 1975.	20 dol.
A. Kučas, Kun. Antanas Staniukynas, XVI-208 psl., Roma 1965.	10 dol.
J. Eretas, Kazys Pakštas. Tautinio Šauklio Odisėja, XVI-384 psl., Roma 1970.	20 dol.
A. Baltinis, Vysk. V. Borisevičiaus gyvenimas ir darbai, XII-178 psl., Roma 1975.	10 dol.
J. Eretas, Valančiaus šviesa už marių. Pranciškaus Juro ir jo bendrininkų gyvenimas bei veikla, baigiama spausdinti.	
Pr. Gaida, Arkiv. T. Matulionio gyvenimas, baigiama spausdinti.	
J. Gasiūnas, Vysk. K. Paltaroko gyvenimas, baigiama ruošti spaudai.	
A. Kučas, Didysis Lietuvybės Mecenatas, Prel. J. Karalius, baigiama ruošti spaudai.	

- 22 - 61
- Ign. Skrupskelis, Lietuviai XVIII amžiaus Vokiečių literatūroje, XIX-172 psl., Roma 1967. 10 dol.
- J. Grinius, Veidai ir problemos lietuvių literatūroje, I t., XII-406 psl., Roma 1973. 18 dol.
- J. Grinius, Veidai ir problemos lietuvių literatūroje, II t., XII-500 psl., Roma 1977. 20 dol.
- J. Grinius, Grožis ir menas. Estetikos pagrindai. Ruošiama spaudai,
- VI. Kulbokas, Lietuvių literatūrinė kritika tremtyje, baigiama spausdinti.
- J. Vaišnora, Marijos Garbinimas Lietuvoje, 445 psl., Roma 1958. 10 dol.
- Fontes Historiae Lituaniae, vol. I: Relationes status Dioecesium in Magno Ducatu Lituaniae, LV-542 psl., Roma 1971. 28 dol.
- Fontes Historiae Lituaniae, vol. II: Relationes status Dioecesium in magno Ducatu Lituaniae, XXVI-776 psl., Roma 1978. 38 dol.
- Panevėžio vyskupijos istorija. Ruošiama spaudai.
- K. Avižonis, Rinktiniai Raštai, I t., XXII-614 psl., Roma 1975. Išparduota.
- K. Avižonis, Rinktiniai Raštai, II t., XI-463 psl., Roma 1978 22 dol.
- K. Avižonis, Rinktiniai Raštai, III t., ruošiama spaudai.
- Z. Ivinskis, Rinktiniai Raštai, I t.: Lietuvos istorija (Iki Vytauto Didžiojo mirties), X-411 psl., Roma 1978, 20 dol.
- Z. Ivinskis, Rinktiniai Raštai, II t., paruošta spaudai.
- Z. Ivinskis, Rinktiniai Raštai, III t., ruošiama spaudai.
- A. Salys, Rinktiniai Raštai, I t., XXIV-570 psl., Roma 1979. 30 dol.
- A. Salys, Rinktiniai Raštai, II t. paruošta spaudai.
- A. Salys, Raštai III t., ruošiama spaudai.
- A. Maceina, Filosofijos kilmė ir prasmė, XII-328 psl. Roma 1978. 16 dol.

Užsakymus siųsti šituo adresu:

L.K.M. AKADEMIJOS REIKALŲ VEDĖJUI
Piazza della Pilotta 4
00187 R O M A
I T A L I A